

VYFDE STVCK
DER
AERDRYCKS
BESCHRYVING,
WELCK VERVAT
SCHOTLANDT
EN
YRLANDT.

AMSTELEDAMI
Apud IOANNEM BLAEV
M DC LXII.

J O A N B L A E U
A E N
D E N L E S E R.

IN dit deel van onsen Atlas offer ick aen uwe wijse goetwilligheyt, en liefde tot de kunsten en wetenschappen, de Kaerten en Beschrijvingen van Schotlandt en Yerlandt, van welcke het Schotlandt een geheel nieu Werck is, uyt de neerstigheyt en arbeyt van verscheyde mannen voortgebracht; Timotheus Pont, in het selve Rijck geboren, heeft het gantsch wijdt en breedt deurgereyft, alles met opmercking besien, en in eenige Landkaerten, doch ruw genoegh, dewijl alle saken in 't begin onvolkomen sijn, ontworpen. Ioannes Scot te Scotis-Tarvet, eertijts Directeur van de Cancelrye van Schotlandt, heeft dese en andere, die in vele handen als verstrooyt waren, met wonderlijcke vlijt versamelt, gelijk een kostelijcke schat voor schipbreuck bewaert, en my die, maer seer gebroken en wangelaltigh, toegesonden: ick heb de selve in orde gebracht; en somtijts een enckele, verwart en wanvoegelijck gestelde, in verscheyde deelen, en yder Graeffschap besonder, onderscheyden. Daerna hebben Robert en Iacob Gordon de laetste hand, gelijk men seght, aen dit werck geset; en, behalven de verbeteringen in de Kaerten van Timotheus Pont, eenige van de hare; nevens sommige Beschrijvingen,

foo

foo van haer felve als van andere , daer bygevoeght. Sekeren Orcader, die ick eertijts op mijn Druckery om defeylen der Letter-fetterente verbeteren gebruyckte, heb ick de Orcades en de Schet- of Hethlandifche Eylanden doen beschrijven : d'overige fijn uyt Buchananus en Cambdenus genomen ; doch die van de laetste Schrijver , als een Engelsman fijnde , en , volgens fijn eygen seggen , in de Schotse fchriften foo niet ervaren , fijn door den bovengemelten Heere Scotis-Tarvet in vele plaetsen merckelijck verbeteret. Yrlands beschrijvingen zijn oock van Cambdenus. In deser voegen hebt ghy, gunstige Leser , de namen der gener , met welcker hulp ick dit Lust-tooneel toegestelt heb : tot nu toe heb ick, met groote moeyten en kosten , niets anders konnen bekomen. Geniet met vermaeck wat hier in u aengenaem is : en soo ghy iets beters hebt , gelief my dat , ter liefde van 't Gemeene beste, te behandigen; ick sal het met genoeghen ontfangen , en met danckbare gedachtenis uwes naems, indien u dat behaeght , in 't licht geven. Treet toe derhalven , besie Schotland en Yrlandt , en verlustigh u met ons bancket. Vaer wel , en geniet onsen arbeyt met vrucht en vermaeck.

S V M M A P R I V I L E G I I C Æ S A R E I.

Vum Nobis Ioannes Blaeu bibliopola Amstelredamensis humillimè exposuerit, se post editas jam pridem quatuor partes Atlantis, nunc quintam quoque partem, quæ Scotiam contineat & Hiberniam, tabulis, opera ac studio Timothei Pont, & Roberti Gordonii incisus ac confectis, elaboratam habere & absolutam; eamque tam in majori, quam minori forma, adeoque tabula etiam Scotiæ generali, publicam in lucem suis sumptibus dare constituisse; vereri autem sese, quum eiusmodi editiones ingentes requirant impensas, ne, ab illis qui alienis laboribus insidiantur sperato laboris atque impendii sui fructu destituatur. Nos itaque justis ejus precibus benigne annuimus, ac proinde ipsi ejusque hæredibus C. N. Privilegium super editione præmemorata Quintæ partis Atlantis, &c. concedimus: ex adverso omnibus ac singulis Typographis, & aliis quibuscunque librariam negotiationem exercentibus, tenore præsentium inhibentes, ne quis eorum prædictam partem Atlantis, posteaquam omnia ista à I. Blaeu ita excusa, atque edita fuerint, intra duodecennium à prima publicationis die proxime computandum, intra Sacri Rom. Imp. Reg. & Prov. ac Dom. N. hæreditariorum fines simili, vel alio typo & caractere, vel forma ac tabulis, vel etiam per compendium, aut sub augmentatione alterius cujusdam Auctoris, in toto sive in parte recudere, vel alio recudendum dare, vel alibi etiam impressam, aut impressas importare, adducere, vendere aut distrahere clam vel palam, citra voluntatem ac consensum dicti I. Blaeu, ejusve hæredum, ausit præsumatve. Si quis autem in contrarium facit, volumus ut his omnibus expolietur, & viginti insuper marcarum auri puri puti, ex semisse in Ærarium sive fiscum N. Imp. fraudis nimirum vindicem; ex altero vero semisse dicto I. Blaeu, ejusve hæredibus, tanquam parti læsæ, omni remissionis ac veniæ spe præcisa, pendendarum multam dare damnas sit: hac tamen lege, ut dictus Blaeu quaterna ut minus exemplaria dictæ Quintæ partis Atlantis, statim post finitam editionem, ad Cancellariam N. Imp. curet transmittenda; Mandamus ergo universis ac singulis N. & S. Imp. Reg. Prov. qui in magistratu constituti, justitiæ exercent administrationem; ne quemquam Privilegium, & interdictum hoc N. Cæs. temere & impune transgredi patiantur. Harum testimonio litterarum manus Nostræ subscriptione & sigilli N. Cæs. impressione munitarum.

F E R D I N A N D V S.

V. FERDINANDVS COMES CVRTIVS.

*Ad mandatum S. Casarea
Majestatis proprium*

JOANNES WALDERODE.

P R I V I L E G I E.

DE STATEN GENERAEL der Vereenighde Nederlanden, hebben geconsenteert, geaccordeert, en ge-octroyeert, consenteren, accorderen, en octroyeren mits desen, aen Iohan Blaeu, dat hy voor den tijt van vijf-en-twintigh naestkomende Iaren alleen in dese Vereenighde Nederlanden, geassocieerde Lantschappen, Leden, en Steden van dien, sal mogen doen drucken, uytgeven, en verkoopen alle de Kaerten en Beschrijvingen, soo generael, als particuliet van de respectie Provincien van Schotlandt, en aengelegen Eylanden, gemaect by Timotheus Pont, Robertus, en Iacobus Gordonius, by den voorsz. Iohan Blaeu met groote kosten en moeyte bekomen, en in koper doen snyden ende drucken; Verbiედende allen ende eenen iegelicken Ingesetenen van de voorsz. Vereenighde Nederlanden, Lantschappen, Leden, en Steden van dien, binnen de voorsz. tijt van vijf-en-twintigh naestkomende jaren, de voorsz. Kaerten, en Beschrijvingen in 't geheel ofte deel na te drucken, doen nadrukken, uytgeven, en verkoopen, oft elders nagedrukt binnen de opgemelte Landen te brengen, op de verbeurte van alle de nagedrukte Exemplaren, en daerenboven van een Somme van drie hondert Carolus guldens, t'appliceren daer van een derdendeel ten behoeve van den Officier die de calangie doen sal, het tweede derdendeel ten behoeve van den Armen, en het refterende derdendeel ten behoeve van den voorsz. Iohan Blaeu: Behoudelijck nochtans, dat den selven Iohan Blaeu gehouden sal sijn op desen Onsen Octroye te versoecken, oock t'obtinieren, Attache van die Provincie, oft Provincien, daer hy de voorsz. Kaerten, en Beschrijvingen sal willen doen drucken, venten, en verkoopen. Gedaen ter Vergaderinge van de Hooghgemelte Staten Generael, in den Hage, op den tienden Iunii, 1654.

B. VAN GENT v.

Ter Ordonnantie van de selve

N. R U Y S C H.

MEr Attache van de Ed. Groot-Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt in behoerlijcke forme, onder 't kleyne Zegel van den selven lande, den 16 Iunii, 1654, en ter Ordonnantie van de selve Staten onderteeckent

Herb'. van Beaumont.

AENTEEKENINGEN

op d'Aeloudheyt der Schotten,

en hun tweede overtocht uyt Yrland in Britanje, onder 't beleyt van Reutharis, die van Beda Reuda genoemt word;

Beschreven door

ROBERTVS GORDONIVS.

Et was niet noodwendigh van onse Aeloudheyt, beginselen van 't Rijk, en inkoming in dit Eylandt een lang vertoog aen te vangen, vermits het meeste deel deser dingen, veel eeuwen voor ons, (gelijck van veel andere volcken) door de duysternis bedeckt, en verborgen zijn; en gelijck d'oorsprongen der vlooden onbekent zijn, soo is men oock onkundigh in de beginselen der volcken, die dickwijls kleyn en duyster zijn, en door verloop van tijden eyndelijck onkenbaer worden. Maer 't is heel anders met onse saecken gelegen, dewijl onse Voorouders, op een en de selve tijdt in groot getal uyt Yrlandt in dit Eylandt gevoert, terstont van 't begin af onder Koningen hebben geweest, en voort de gedaente van een Gemeente gehad. Ick behoefde oock dese dingen niet soo sorghvuldighlijck 'ondersoecken; 't en waer d'Engelsche Historieschrijvers, ons eertijds uyt dagelijcksche verschillen hatende, gelijck dickwijls onder geburige volcken gebeurt, daenkoomst der onsen in die tijdt gissen, in de welcken de Saxen overgekomen zijn, die van daer gesproten, en van hen geroepen wierden om de Piecten en Schotten op d'eynden der Provinciale Britanners te verdryven. Dit alles was oock niet soo groot, dat men daerom sware twist aenrechten sou, dewijl wy, met hen in een heerschappy verbonden, in tael, Godtsdienst en zeden tamelijck wel over een komen; en dewijl alle de genen, die in dese saken kennis boven 't gemeen hebben, veel dingen, uyt eensydigheyt onbeschaemdelijck en buyten de waerheyt tegen ons bygebracht, weerroepen, en van nieuws verhandelt hebben. Maer dewijl seer veel hier af, van sommigen geschreven, niet van de geringen, maer van de Grooten, in 't Latijn uytgegeven, tot de vreemden deurgedron-

Schorlandt.

gen is, soo staet ons toe onse saken te beweerren, of geheel achter te blijven.

Sy hebben voor eerst gespot met d'oude vertelling van Scota en Gathelus, die wy niet meenen te verlekken of 'ontkennen. Zeker, ick sie niet hoe men dese getuygen voorspreken kan, 't en waer men aen onse Schryvers geloof gaf, die altijd hun begin hier af genomen hebben, en alle, gelijck ick niet twijfel, hier in verdacht sullen zijn, dewijl d'oudsten van hen soo groot een verloop van tijden van die eeuwen, in de welcken dese dingen geschiet zijn, af geweest hebben. Maer laet ons dit aen d'oudtheyt toegeven, vermits d'onfen niet alleen hier in gesondicht hebben, maer oock de Franschen, Denen, Sweden, Spanjaerden, en veel andere volcken van Europa, die eertijds aen gelijck misdrijf schuldigh hebben geweest. En indien wy 't oude willen ondersoecken, Diodorus Siculus en Herodotus verklaren d'oorsprongen der Grieken, die alle van de Goden herkomstigh gemaect wierden, 't welck, hoewel belachelijck geacht, die Historieschrijvers uyt de Geheugh-schriften deser volcken, die sy toen voor waerheyt hielden, uytgeschreven hebben. En hoewel men nu met recht dese dingen verworpen heeft, soo is nochtans gelooffelijck, dat onse Historieschrijvers in die ruwe eeuwen hier af een voorchrift voor sich hebben genomen, maer voornamelijck tot navolging van hun geburen. 't Is geen ydel vermoeden dat de Brittannische Brutus, en des selfs fabel hen hier toe moed hebben gegeven, op dat d'onfen niet voor de lesten geacht souden worden. Dese fabel, van Galfredus Arturius gesmeed, of van Cambro voor sijn Brittanjers ontfangen, is al over vier hondert jaren naer de gelegentheyt van die tijden in 't Latijn vertaelt en uytgegeven, en in die selve tijdt door geleerde en geloofwaardige lieden aengewesen. 't Is dieshalven te verwonderen dat Willem Cambdenus, de geleertste man, en de kundighste in alle aeloudheden, alleen geen voorstander daer af heeft

A

heeft

heeft willen zijn: want hy belijdt welsprekend-lijk, dat hy al de krachten van zijn vernuft aengespannen heeft om die te bevestigen, maer vergeefs; en dat hy echter geen vooroordeel daer af heeft willen doen, maer dat onaengeroert verlaten.

De selve, onse aeloutheyt heftighlijk bestrijdende, en daer toe warelijk niet op een plaets alleen alle de krachten van zijn vernuft inspannende, beweert dat onse voorouders voor de nedergang van 't Roomsche Rijk, dat is, een weynigh voor de koomst der Saxen, die eyndelijk in 't jaer Christi 449 herwaerts aengekomen zijn, geen woning in dit Eylandt hebben gehad, en dat een weynigh voor die tijden onse naem eerst aen de weerelt bekend is geworden. Maer indien d'oorsprongen der volcken, en d'aeloutheyt uyt de kennis der Romeynen, daer af bestaet; ô goede Godt, hoe veel vermaerde volcken sullen dan hun vaderlandt veel eeuwen derven: ja de Britaniers selven, spader aen de Romeynen bekend geworden, (seker eerst aen de Griecken) souden dese schande niet kunnen ontgaan, soo Caësar hen niet ten meestendeel voor ingeboornen uytgesproken had.

Maer van 't begin der bewoening onser voorouders in dit Eylandt is swaerder verschil, dat niet soo verward en duyster is, of dese groote liefhebber der aeloudheden heeft dat wel kunnen sien; en dieshalven moet men belijden, dat hy, van vooroordeel ingenomen, dit geveynst heeft.

Laet ons hier de beste getuygh deser verschillen by roepen, te weten Beda, in de buurt by de Nord-Humbrische Saxen (self een Sax zijnde) geboren, en opgevoed, en die in dese plaetsen zijn geheel leven heeft verleston, 't welck echter lang was, en die omtrent in 't jaer onser saligheyt 736 gestorven is, alreë (indien men zijn grafschrift gelooven magh) negentigh jaren oudt zijnde. Dese heeft best ons en 't Piëtische volck gekent, met hen, uyt oorfaeck van 't gebuurschap, en om de gemeenschap van Godtsdienst, veel verkeert, welcks getrouweyheit by Cambdenus self in alle dingen geprefen, en die van hem voor een oprecht en ongekreuckt getuygh der waerheyt en aeloudheyt uytgesproken word.

Hy, terstont in 't begin van zijn kerckelijcke Historie d'inwoonders van Britanje, en hun oorsprong verhalende, schat hen voor d'eerste (sonder twijffel d'oudste) Brittonnen, van welckers beginselen noch aen hem, noch aen hen, gelijk Caësar getuyght, iets bekend was; soo veel ouder zijn sy, dan alle Heydensche Historien. Hy voeght tot de naeste geburen hier aen de Piëten, en, onkundigh in de tijden, beschrijft d'oorsaken van hun overkoomst,

die, gelijk hy seght, met schepen herwaerts aengekomen zijn, toen al over lange 't grootste deel van 't eylandt, met van 't zuyden te beginnen, van de Brittonnen beseten was.

Hy voeght daer na tot derde Inwoonders daer aen de Schotten, in het deel der Piëten ontfangen, die, onder beleyt van Reuda uyt Yrlandt getrocken, met de wapenen, of met vrientschap, wooningen, die sy noch hebben, voor sich onder hen hebben verkregen. Maer dese wooningen streckten sich in Bedaes tijdt, gelijk hier na verhaelt sal worden, niet wijder uyt, dan *the Fyrth of Chyd*, vermits sy door de macht der Saxen in dese engheten besloten waren: gelijk om een selve oorfaeck desgelijcks in die tijden aen de Piëten gebeurt was.

Hy, dese drie onderscheyde volcken in 't Eylandt geplaetst hebbende, begint met een nieuw capittel de koomst der Romeynen, gelijk een faeck, die in de laetste eeuwen gebeurt was, te beschrijven. Dese dingen zijn klaer voor de Lesers, en lichtelijck te verstaen, sonder met twijffelachtigheyt der woorden belemmert te zijn, maer na de prijsleijcke gewoonte van dese Oudtvader eenvoudighlijk beschreven.

De Schotten, na 't verhael van de geleertste liefhebber der aeloudheyt, hadden sich weynigh voor de koomst der Saxen in 't Eylandt neêrgezet. Hy kan dit noch naeuwelijcks voor seker toestaen. Want uyt de woorden van Beda, die in 't 14 Capittel verhaelt, dat d'onbeschaemde Yrische roovers, 'thuys gekeert, terstont weêr derwaerts souden trecken, en uyt de plaets van Claudianus,

Totam cum Scotus Iernen

Movit, & infesto spumavit remige Tethys.

toont hy dat de Schotten hier noch geen woonplaets hadden gehad, maer, met schepen uyt Yrlandt overgevoert, op roof zijn gegaen. Doch Beda spreeckt heel anders: Wy noemen (seght hy, voornemende van de Piëten en Schotten te spreken) desen Overzeesche volcken, niet om dat sy buyten Britannia zijn geplaetst, maer om dat sy van 't gewest der Brittonnen afgelegen zijn, en twee zeeboezems tusschen beyden hebben, &c. Want de grenspael stont toen te Clyd en Forth in de uysterste tijden der Romeynen in dit eylandt, gelijk ick hier na verhalen sal, als ick van de scheydpalen spreek. Nu tot de faeck. De Saxen, herwaerts ontboden, scheepten over, gelijk kenbaer is, in 't jaer des Heeren 449. De Schotten hadden weynigh jaren te voren in 't Eylandt geweest, gelijk ghy weet. Dieshalven hebben de Schotten in 't jaer 440 eerst het Eylandt gehouden: maer sy hadden, na 't verhael van Beda, alreë voor Caësar's eerste koomst daer in woning gehad. Hy was, gelijk

lijck de selve Schrijver verhaelt, in 't seftighste jaer voor Christus geboorte eerst aen dese strant gekomen. Dus schijnt Cambdenus, uyt Bedaes reeckening, van Cæsar tot aen 't jaer 440 vijfhondert jaren vergadert te hebben: seker een lange tijdt. Nu zijn de jaren noch overigh, die tusschen Reuda en Cæsar verlopen zijn, die, gelijk onse Jaerboecken meebrengen, 144 zijn geweest, en de tijdt van negen Koningen begrijpen, soo dat de vijf eerste Vorsten, van d'onsen getelt, niet in de rijgh kunnen. Laet ons dit toegeven dat d'onsen in de reeckening der jaren van Reuda (die by d'onsen Reutharis heeft geweest) tot aen Cæsar gedoolt hebben: nochtans sal yder belijden dat 'er al een tamelijck getal van jaren tusschen beyde verlopen is. Wy behoeven 't getal der jaren niet keursinnelijck t'ondersoecken, dewijl, als men alle de jaren hier af wegh neemt, Cambdenus ongetwijffelt sijn pleyt verliesen sal. Maer ick laet het oordeel hier af aen de redelijcke Leser.

Ick sou my nu tot andere dingen spoeden, maer wordt door d'aenteekening van Menschen-eting, in d'eerste druck van sijn Boeck onse voorouders aengewreven, opgehouden, daer toe Strabo en Hieronymus tot getuygenis by gebracht worden. My gedenckt niet dat ick in Strabo iets diergelijck gelesen heb. Men vind oock geen gewach van de Schotten by hem, die weynigh en onsekere dingen van Britannia verhaelt, en seght dat hy dit van d'Yren, die wreeder en woester dan de Britanners zijn, (gelijck hy self verhaelt) gehoort heeft.

Maer wy moesten ons wel van Hieronymus wachten, 't en waer ick sagh dat, door de laetste vlijt van dese man, dit misdrijf aen ons vergeven, en dese schandelijcke sonde tot d'Attacotten gebannen was; volgens d'oprechtigheyt der geschreve Boecken, gelijk hy seght; daer Erasmus oock meê stemt, die dese plaets gebreckelijck kent. Daer by, onse Liefhebber der oudtheyt verhaelt, dat hy belijden moet, dat hy in verscheyde geschreven boecken Attigotten, Catagotten en Cattitten gelesen heeft. De rechte lesing sal Attacotten zijn: dit volck, indien sy geen Schotten zijn, wordt van Marcellinus by de Schotten getelt: en dieshalven, indien Hieronymus waerheyt heeft, soo sal ons lantschap, of een van onse drie lantschappen, met menschen-eters besmet zijn: maer de gene, die dese dingen wel overweeght, sal de Romeyn-

sche Historieschrijvers, die in die eeuwen geleest hebben, meer vertrouwen. Zeker sy, die van d'inwoonders deser lantschappen voor d'erghste vyanden zijn gehouden, hebben, schoon sy veel dingen van d'aert en zeden der inwoonders verhalen, niets soodanigh schriftelijck gestelt; gelijk Tacitus, Herodianus, Dio, Marcellinus, of niemant anders, behalven Hieronymus alleen.

De geleertste Liefhebber der aeloudheyt vraeght heel naeuwkeurighlijck naer d'oesprong van de naem der Schotten. De geleertste Buchananus word van onkunde, of van onachtsaemheyt gelastert, en beschuldight dat hy hier in sijn hoop bedrogen heeft. Onse Voorlegger bewijst hier sijn hulp in soo swaer een saeck. Hy gaet met de sackel voor naer sijn gissingen, en van eenige Schrijvers, die weynigh naem hebben, toegeestemt, voert ons door de gelijkheyt der namen naer Scythien, met welcke lantschappen of volcken onse voorouders nooyt iets gemeen hebben gehad. Na veel dingen, uyt de mengeling van veel geringe schrijvers genomen, besluyt hy eyndelijck, dat hy groote vrees heeft dat wy, soo veel d'oesprong aengaet, niet altijd *Enotais* sullen zijn. Seker, een swaer misdrijf voor de geen, die voor de stoel van dese Liefhebber der oudheyt pleyten sal. 't Gaet wel dat wy niet alleen schuldigh zijn. Dat nu de Romeynen reden geven, waerom de Hellenen Griecken, en d'Overrijnsche volcken Germanjers genoemt zijn; dat de Francken, Duytschen, Swaben, Catten, Gotthen, Alanen, Wandalen, ja oock de Spanjaerden en Franschen, en ontellijcke andere volcken nu reden van hun naem geven, of men sal dese Tuchtmeester niet vernoegen. Hy wil dat men boven alle aeloudheyt hier in ondersoeck doet, ja oock voor die tijden, die van Varro *Adela* en *Mythica* genoemt worden. Hy, soo scherp een eyscher deser dingen, pijnight sich rampsalighlijck in d'oesprong van Britanje. Maer dewijl hy self niet overeenkoomt met Luddus, een man, uyt d'oude Britanjers gesproten, in d'oude Britanische tael seer ervaren, en in dese aeloudheden treffelijck geoeffent, soo weet ick niet hoe sijn gissing geloof verdienen sal. Hy openbaert sijn gissing, brengt alles van die saeck by, maer durft niets seecker stellen. Wy worden echter van een streng man geflagen, om dat wy niets van onse naem gissen.

A E N T E K E N I N G E N

op de Scheydpalen, die de Schotten en Picten van de Landtschappers onderscheyden.

Dewijl de geleertste Cambdenus alles, dat tot dese saeck behoort, verklaert en te samen gebracht heeft, soo waer 't niet noodigh dit werck weer van nieuws te beginnen, indien daer geen verschil van de genen was, die in verscheyde tijden dese Scheydpalen gemaect hebben. Mijn gevoelen is dat Iulius Agricola d'eerste dit eer heeft begonnen, dan volmaect. Tacitus verhaelt, dat hy de streeck tusschen Clyd en Forth met besettingen versterckt heeft: maer niet van de wal of muur.

Spartianus wijst aen, dat die besettingen de vyanden niet bedwongen hebben onder Trajanus, die met andere bekommernissen, te weten, met de Dacische en Parthische oorlogen, besigh was, maer dat sy echter ondergebracht zijn, dat is, gelijk ick vermoed, binnen d'eerste palen besloten.

Nu volgt het Rijk van Adrianus, die d'eerste een vermaerde vesting dwars over 't Eylant gemaect heeft. Men kan uyt Spartianus woorden gissen dat dit een Wal heeft geweest, naer de wise van een legervesting, maer grooter en valter, om lang te kunnen blijven staen, met byvoeging van veel schanssen tusschen beyde, daer de krijghsbenden, die de wacht niet hadden, hun rust namen, en echter in alle voorvallen vaerdigh moesten zijn. 't Slot van de saeck is waer dese Keyser haer gebout heeft. Cambdenus beweert dat sy ter selve plaets gestelt is, daer Severus sedert sijn scheydweer gestelt heeft: maer my dunckt eer dat sy tusschen de twee voorgenoemde engten gestelt heeft geweest.

Daer was geen bequamer plaets, en 't Eylant nergens soo eng. Agricolaes werck heeft hem hier toe kunnen nooden: maer 't is niet waerschijnlijk dat hy soo groot een Landtschap aen de vyanden overgegeven heeft, als tusschen dese twee Scheydpalen leght, dat onlangs voor hem voor een deel van 't Rijk gehouden wierd. 't Geen, 't welck Cambdenus van des selfs lanckheyt uyt Spartianus bybrengt, is van kleyn belang. Waerom staet het my niet vry te seggen, dat 'er gebreck in de getallen is, en dat 'er voor tachtigh dertigh behoort geset te worden, dewijl hy wil dat in de getallen van Severus desgelijcks aen hem geoorloft zy: want daer Eutropius vijfendertigh duysent schreden heeft, stelt hy dertigh; en daer Orosius hondert en tweeentwintigh heeft, treckt hy 't in tot tachtigh;

en soo oock in de getallen van de besetting. Wat aengaet dat de Schanssen, die aen Severus wal gemaect waren, Adrianus naem uyt gaven, gelijk *Pons Aelia*, d'Eliaensche brugh, *Clasis Aelia*, d'Eliaensche bende, *Cobors Aelia*, 't Eliaensche rot, *Ala Sabiniana*, de Sabiniaensche vleugel; hoe swack is dit? wie weet niet dat de legioenen, benden en vleugels, eens verkosen, en tot de krijghsordering gebracht, met namen onderscheyden, sedert altijd, daer sy oorloghden, hun namen hebben behouden; 't welck men lichtelijck met de voorbeelden van veel eeuwen bewijfen kan? hier uyt spruyten de Scriboniaensche vleugel, het sevende Galbiaensche legioen, dat van Iovius, en Herculus, welke namen lang gebloeyt hebben, na dat de genen, die daer in d'eersten in soldy genomen wierden, verdelght waren. Ick ben niet bekommert om die Scorus, van de welck hy verhaelt, die 't Rad der tijden heeft geschreven, noch oock met onse Boethius, die hy, als eenstemmigh met hem, bybrengt, dewijl sy hem hier niet kunnen helpen, 't en zy dat hy d'Oudheyt tot getuyge bybrengt. De derde tegenweer van Lollius Urbicus heeft oock geen plaets of waerheyt. Want indien men dit heel geweest tusschen de twee tegenweeren, van de welcken blijcken overigh zijn, oprechtelijck naspeurt, soo sal men geen of kleyn bewijs of vermoeden vinden, dewijl dese Landtschappen, deurgaens schrickelijck van bergen, voornamelijck in de Middellanden, niet bequaem tot foodanige wercken souden zijn: en een Stedhouder sou oock met soo kleyn benden soo groote dingen niet kunnen aenvangen. Want daer waren niet meer dan twee legioenen onder hem in besetting, gelijk de ingehouwe steenen van die tijden betuygen; *Legio secunda Augusta*, *Legio vigesima Valens*, verwinster buyten dese Wal. d'een steen, weer opgehaelt, heeft dus:

LEG. II.
AVG.

D'ander, die noch in een vermaerde plaets staet, heeft dus:

IMP. CAESARI T. AEL.
ADRIANO. ANTONINO.
AVG. P. PP. VEXILLATION.
LEG. XX. VAL. VIC. F. P. M.
P. III.

Dese steen is in de galdery van Diocetrianum, een burght van de Graefen Marschalck in Marna.

Dit

Dit laetste opschrift getuyght de waerhey van Lollius Urbicus, namelijk dat hy geen nieuwe muur of tegenweer gemaect, maer sijn werck, dat de Keyser Antoninus in 't voorhoofd draeght, van de welck hy een Stehouder was, op d'oude tegenweer van Hadrianus gesticht heeft.

Terwijl Commodus de heerschappy in handen had, verargerden hier de saken, tot dat de Keyser Severus met een groot heyr derwaerts trock, die sich self en sijn vyanden afmatte, en, van ouderdom overladen, sijn leven in 't lantschap eyndighde, eer d'oorlogh tegen de vyanden ten eynde gebracht was. Seker, als ick de daden van de strijdbaarste Keyfers in dit eylandt dickwils overdenck, soo beken ick dat de Schrijvers in veel dingen my niet voldoen; soo verwart zijn de selve geschreven. 't Is klaer, dat hy of sijn Sonen dese heel vermaerde muur hebben gesticht, van de welke noch heden een groot deel overigh is, dat sich van de Itune tot aen de Tine uytstreckt. Maer seker, ick kan niet begrijpen waerom hy, door geen noot gedwongen, soo groot een landt ('t welck sedert de volgende Keyfers, als niet nut, gelijk sommigen willen) terwijl d'oorlogh duurde, aen de vyanden overgegeven heeft: en nochtans willen de Schrijvers dat dit sijn werck heeft geweest. Maer indien sy seyden dat de Sonen, na des Vaders doot tweedrachtigh, om de heerschappy aen te tasten, sich na Romer spoedende, met de vyanden waren verdragen, en dit werck hadden gemaect, soo souden sy gelooflijcker dingen verhalen.

Seker, dese tegenweer, en dese nieuwe grenspael heeft sedert altijd eeuwige stoffe tot twisten, oorlogen en doodtslagen gegeven. Want toen de Schotten, Picten, Attacotten, Dicaledonen, Vetturionen, Meaten, door hun woningen verdeelt, maer onder twee Vorsten, in de naem der Schotten en Picten, gelijk ick een weynigh te vooren uyt Beda vermaent heb, eerit van Agricola voorby Forth en Clidj gedreven waren, hebben sy, het geheele westerlijcke gewest de Schotten ontroof, en de Picten uyt het oosterlijcke verdreven zijnde, en op alle bewegingen letende, om 't hunne weër te krijgen, onder verscheyde Keyfers groote beroerten aengerecht; doch sy zijn altijd bedwongen, of aen Agricolaes, of Hadrianus Wal gedreven, tot dat Severus soo groot een landt aen hen overgaf, als sy wel konden wenschen, maer niet verhoppen. En seker, het schijnt dat, soo de Romeynen sich sedert binnen Severus Wal gehouden hadden, sy hun gebueren niet tot vyanden gehad souden hebben. Maer gelijk sommige Historieschrijvers niet van de slechtste slach verhalen, soo heeft Carausius, ter-

Schotlandt.

wijl Diocletianus Keyfer was, die sedert de dwinglandy voor eenige tijdt in 't eylandt opgerecht heeft, de grenspael weër tot aen Forth uytgeset; en terwijl Valentinianus Keyfer was, heeft Theodosius, de vader van Keyfer Theodosius, gelijk Marcellinus getuyght, het geheele landt, tusschen de tegenweer gelegen, in de gedaente van een Landtschap, onder de naem van Valentia, gebracht. De vyanden deden hun uysterste best tegen de Romeynen, als verbondbrekers, en eyschten 't geen weër, dat sy verloren hadden, als 't hunne: maer vergeefs, vermits de Romeynen toen noch de macht in handen hadden: in voegen dat sy 't geen, 't welck sy gewonnen hadden, volstandighlijck behielden, soo lang hun heerschappy geheel bleef; en dese tegenweer, die, d'eerste zijnde, van Agricola aengevangen was, bleef byna d'uyterste grenspael. Gallio Ravennas heeft die verlorgh, gelijk in Beda klarelijck te sien is, en Stilicon schijnt die oock versien te hebben. Maer sy wierd eyndelijck verloren, na dat de Romeynen het eylandt hebben verlaten, en men bracht de krijghsvorraet naer Severus Wal, in de welcken, in 't afwesen der Romeynen, en de jonckheyt door de geduerige verkiefing ten oorlogh verloren, niets bestandigh was. De vyanden, door moorden verwoed geworden, spatten uyt in woede tegen de Landtschappers die geen rust hadden voor dat men de Saxen ontboden had.

Ick heb dese dingen bredelijcker verhaelt, om d'oorfaken van d'oorlogh, die soo veel Schrijvers onaengeroert voorby zijn gegaen, t'openbaren, en op dat men sien sou dat die vyanden, die Barbaren met soo groote hardneckigheyt d'een oorlogh aen d'ander hebben geknoopt, niet sonder (gelijck hen dacht) wettige oorfaeck van haet, dewijl sy dit alles den Romeynen aentijghden, die de grenspalen, wettelijck gestelt, door hun gierigheyt overtraden en braken.

Ick heb dit volgende van de voetstappen oft overblijffelen van Hadrianus Wal uyt de papieren van Tim. Pont; 't welck, om dat het in vreemde namen bestaet, en in een andere tael geen aert sou hebben, in d'eyge tael hier by gedaen word.

THe trace of this fortification beginneth betwix Abircorn and the Queens ferry, besyd the rampier and ditche, with the rownds thair of all along it had many squar fortifications in form of a Roman camp it went west from Abircorn towards Kinneil, then to Inner-ewin at Langtoun a myl be-east Falkirk a fort, at ye rountree-burne-head a fort, at wester

B

Cowdon

Cowdon above Helins Chapell one. at the Croyhill one, and at Cailly-be; that is the Dick wood over against te Croyhill, on the top of the Bar-hill a great one, and at Balchastel over against the Bar-hill, at Achindery, at Kirkintillo, at East Caldar, at Hiltoun of Calder, at Balmuydie, at Simmerstoun and ovir Kelvin river, at Carrestoun, at Achter-minnie, at the Rock-hill ovir against the westerwood at Bankir ovir against Castel Cary, at Dunvass.

Dus verre dit geschrift. Te Dunbritton is noch veel van diergelijcke dingen overigh: en ick sou wel wenschen dat ick die deurtoccken mocht, maer d'ouderdom heeft my dit verboden.

Van doorsprong en oorsaken van de Saxische Tael by ons, die heden in Engelandt verandert of gebogen is.

Niet t'onrecht word dickwils gevraecht hoe 't gekomen is dat, dewijl onse voorouders uyt Yrlandt herwaerts gekomen, en met eenen die tael meebren- gende, ten meestendeel dese hebben geleert, daer eerst de Saxische opgevolght is, die, by d'Engelschen veranderende, oock by ons verandert is, en dat wy in geen ding verschillen, dan dat sy by ons met een weynigh verscheyde toon uytgesproken word, en niet soo cieri- lijck als by hen is, voornamelijk by 't gemeen, gelijk in verscheyde Koningrijcken oock niet overal een gelijcke suyverheyte van tael is, gelijk in Spanjen, Vranckrijk, Ita- lien en Duytslandt te sien is, en dat de tael het sekerste teecken van een vreemdeling is. d'Engelschen, die suyverder spreken, nemen dagelijks de vreemde woorden aen, en dit niet uyt gebreck, maer uyt overdaed van reden, en begeerte van nieuwigheyte: 't welck oorfaeck is dat by hen verscheyde Lantschappen, die verre afgelegen zijn, en van dese nieuwe aengenomen woorden trager kennis krijgen, dese nieuwigheyte spader aennemen, insonderheit het gemeen. By d'onfen, die niet alleenlijk verre, maer seer verre van daer zijn, en sich geensins met sulcke dingen bemoejen, is een ouder tael in 't gebruyck, daer af dese verleckerde liefhebbers van nieuwigheyte walgen, en als afgesleten verachten: in voegen dat men van d'eerste Saxische tael soo verre afgeweken is, dat, soo men die leest, niemant haer verstaen kan; en gelijk de hedendaeghsche Fransche van de Celtische, soo is dese oock van haer Moedertael afgeweken. Dese Engelsche tael is alreë byna ons geheel Koningrijk deurgedrongen, soo men 't westerlijk deel uytloandert van d'engte van Forth aftot aen de Noord-cyn- den toe, daer d'ingewortelde onbesuyftheit by 't gemeen d'oude tael behoud. Maer de

genen, die echter daer een weynigh heufcher zijn, spreecken gelijcke tael als wy.

Laet ons nu besien hoe dese tael, van 't begin vreemt, ons onderkropen, en allengs soo diepe wortelen geschoten heeft, dat onse eygen tael, in d'uyterste gewesten gevoert, in ballingschap swerven moet. De wetten der Keyfers, en de macht van 't Romeynsche Rijk, hoe seer men daer naer gepooght heeft, kon het gemeen niet van dese landt- tael berooven. Ick beken wel dat de bevelen der Keyfers nooyt de tael aen d'inboorlin- gen verboden heeft; maer men sprack in 't Recht alle vonnissen in de Latijnsche tael uyt, en verhandelde alle saken van 't gemeen in de selve, soo om de Majesteyt van 't Key- ferrijk, als om dat d'inboorlingen nootwen- dighlijk die tael souden leeren, die sy in hun geheel leven soo nootzakelijk behoeften.

Dewijl dese verandering niet soo schichtigh was, noch wesen kon, soo heeft men die niet gevoelt dan na dat die geschiet was, en gelijk d'overvloeying in de vloedden alleenlijk ge- sien word als die geschiet is.

Sommigen willen dat de beginselen hier af uyt onse handeling en gemeenschap met de geburige Engelschen gesproten is, en, na dat de Saxen het Christendom omhelt, en onder een Koning gestaen hebben, dat 'er een seer groote vrientfchap tusschen dese geburige volcken heeft geweest, voornamelijk na dat d'onfen het gene, dat de Nord-Humbrische Saxen naer oorloghsrecht van hen genomen hadden, weër als eygen aen sich hebben ge- trocken, en dat dese vrientfchap eenighins stant heeft gehouden, tot dat die door 't be- droch en geweld van Eduard d'Eerste losge- borsten is. Maer indien wy de saeck wel on- derfoecken, geen soodanige of soo groote gemeenschap heeft dese volcken gehouden, dat onse tael daer door iets vermindert kon worden; en dese gissing schijnt niet waer, of waerschijsnelijk.

Anderen brengen dese dingen tot de tijden van onse Koning Milcolumbus, de derde van die naem, de welcken opklimmen weynigh jaren voor d'overval der Normannen in En- gelandt, 't welck in 't jaer onses Heeren 1066 gebeurt is. Want Eadgarus, wettige erfgenaem van 't Rijk, van de heerschappy uytgeslo- ten, trock met al sijn Maeghschap in dese ge- westen, en wierd vriendelijk van Milcolum- bus ontfangen, die, self onlangs balling ge- weest hebbende, in dat Koningrijk een vey- lige plaets tot sijn toevlucht gevonden had; en, toen hy weër naer 't sijne keerde, om de tyran Macbethus uyt het ingenomen Rijk te verdrijven, een groot geselschap, die van geen slechte staet waren, meë nam, en hen, toen sijn saecken wel geluckten, mildelijk met

met landen, goederen en staten begiftighde. Onse Jaerboecken getuygen, dat veel vermaerde gellachten, welckers nakomelingen noch gevonden worden, hun oorsprong aen dit geval verplicht zijn; en hun bynamen, die in een talrijk getal verspreyt zijn, blyven noch in weten. Eadgarus, hier vriendelijck onthaelt, maeckte een begin van nieu maeghschap. Margareta, des selfs suster, een uytgeleien Maeght in kuysheyt, en in heyligheyt, en in alle Christelijcke deuchden, wierd aen Milcolumbus ten houwelijck beloofst. Dit was oorfaeck dat alle d'Engelschen, die met de Normannen niet wel over een quamen, hier een veylige toevlucht hadden. Van hier wierden veel krijghstochten en oorlogen aengenomen, om't recht van d'Engelsche Kroon weér t'eysehen, maer vergeefs, vermits 't gemeen volck, alle de Geestelijcken, die toen veel vermochten, en 't grootste deel der Vorsten d'eed hadden gedaen. Maer noch Eadgarus gefelschap, of voor hem de reysbroeders van de weérkerende Milcolumbus, die meé getrocken waren, vermochten soo veel, dat sy d'ingeboren tael dempten. De menighe was niet soo groot, dat sy over 't gemeen, en over 't volck macht had; en seker, dese saeck steunt op stemmen: hier is een suyvere volkelijcke heerschappy, of, dat erger is, van 't schuym van 't volck. De gemeene man heeft gebied over de tael, en de Vorst is niet machigh om die te veranderen.

Nu sal ick 't geen seggen, dat ick gevoel: en indien iemandt iets waerschijnlijcker bybrengt, dat swaerder dan mijn gevoelen weeght, ick sal 't geerne hooren, en my tot sijn meyninge voegen; soo weynigh heb ick voorgenomen de heldre waarheyt tegen te worstelen.

Toen eerst onse voorouders, en voor hen de Piëten hun woning in dit Eylandt gehouden hebben, verspreydden sy sich allengs, en van menighe toenemende, breydden hun grenspalen uyt; en toen eerst de beyde volcken binnen de binnenzeen van Forth en Clyd, gelijk een naturelijcke afscheyding, besloten waren, hebben sy sich van weérzyden uytgebreyt. De Piëten, d'oosterlijcke strant volgende, verkregen voor sich veel landen aen die zijde. Vraeght ghy naer de grensen? het schijnt dat sy al 't geen beseten hebben, in 't welck, na dat sy verdreven waren, d'onfen gevolgt zijn. Maer de Schotten hebben het westerlijck gewest voorby Clyd voor sich verkregen. Hun beyder eerste strijden waren met de Brittonen, tot dat Iulius Agricola met het Roomsche heyr het verschil scheidde: in voegen dat d'onfen en de Piëten tusschen twee poelen gedreven waren. Dese grenspael bleef bestandigh tot aen Se-

verus, en wierd dickwils deurboort, sonder dat men daer vastigheyt kreegh, vermits de verwoesting der landen de vergelding van d'oorlogh was. Severus was d'eerste, die de grenspael veranderde; en hy, of sijn sonen hebben de Wal gemaeckt, die naer sijn naem genoemt is. Maer Carausius heeft onder Diocletianus en Maximianus de vestingen uytgebreyt, en de scheidpael weér aen Adrianuswal geveest, die sedert van de volgende Romeynsche Veldtoversten volstandighlijck behouden is, soo lang sy Britannia behouden hebben, behalven dat men in d'uyterste tijden weér tot Severuswal gekeert is, die, toen de Romeynen weérgekeert waren, de vyanden niet beletten kon.

Toen wierden de Saxischen ontboden, en in tegenspoet dese geneesmiddel gebruyckt, die alle qualen overtrof: want de meyneedigheyt der Bontgenooten was aen dit elendige volck schadelijcker, dan eenige wreetheyt der vyanden. Sy, niet vernoecht met by 't verdrach te blijven, trocken het geheel landtschap aen sich. Sy waren niet te vreden met te heerschen, gelijk te voren de Romeynen, of door een sachtsinnige verwinning met de verwonnenen tot een lichaem te worden, gelijk de Francken met de Gaulers, en sedert de Denen met hun naneven. Sy rustten niet voor dat het geheele volck uytgeroeyt, of in afgelege plaetsen gebannen was, om in de lege wooningen te komen. Sy namen onder veel Oversten verscheyde plaetsen in; maer alle met een selve voornemen van te verwoesten, en nieuwe Rijken op te rechten. De genen, die de noorderlijcke gewesten innamen, de naem van Nord-Humbrets aengenomen hebbende, rechtten met een machigh heyr, onder twee Veltoversten, twee Koningrijken van Deira en Bernicia op. Sy ontroofden de Schotten en Piëten weér al 't geen, dat Severus aen hen gelaten had, daer sedert met soo groote neêrlagen om gestreden was. Sy breydden hun landtpalen uyt tot aen de beyde engten, en konden, self na dat sy 't Christendom aengenomen hadden, niet afgeruckt worden, tot dat sy eerst door hun burgerlijcke tweedrachten, en sedert door d'ingevalle Denen verfwakt en gebroken wierden. Toen quamen de Schotten en Piëten weér in 't hunne, en, de verwinning matighlijck gebruyckende, stelden het volck te meestendeel weér in hun wooningen, en wierden Heeren van de landen, die sy sedert volstandighlijck tot aen dese dagh tegen de Denen en Engelschen ingehouden hebben.

Dewijl ick van de tegenweeren spreek, soo is 't geen, 't welck ick gesegt heb, genoegh tot bewijs van dese dingen, tot aen de Saxische overval. Maer 't gene, 't welck sedert gevolgt is, heeft Beda tot sijn Auteur, die van

alle de genen, de welcken daer af gefchreven hebben, de beste kennis heeft gehad. Men kan uyt hem veel dingen fcheppen, die dese waerheyt bevestigen, hoewel dese verandering meer dan hondert jaren na fijn tijdt gevolght is. Hy gedenckt aen de vloet Tweed, aen 't klooster Mailrossus, en aen 't klooster Abircurnum aen d'engte van Forth. Hy maeckt oock gewach van 't Bifchdom van Withern, 't welck heden in Galloway bekend wordt. Alle dese dingen, en veel anderen worden, in fijn Wercken verspreyd, gelefen, gelijk de leden van 't Rijk der Berniciers, ('t welck uyt de Northumleanfche Rijken naer 't noorden streckte) en dit uyt eyge ondervinding, en niet uyt het gehoor, maer uyt dingen, die hy in fijn tijdt zelf gefien had. Hy verhaelt dat Koning Oswijn het volck der Picten ten meestendeel (das luyden fijn woorden) d'Engelschen onderworpen heeft gemaeckt, omtrent in 't jaer 660. Hy verhaelt oock dat Aidanus, Koning der Schotten, met een talrijk heyr rampspoedighlijck tegen de Nord-Humbres gestreden heeft: 't welck oorfaeck is dat niemant tegen hen om de landtschappen, met oorlogh verkregen, heeft darren woorden maken. Daer fiet ghy de staet der saken in Bedaes tijdt.

Maer na dat de macht der Saxen gebroken en gekneust was, zijn d'onfen en de Picten weer in 't hunne gekceert, en hebben 't geen, dat fy in d'oorlogh verloren hadden, met oorlogen weer gewonnen. Sy quamen echter niet in 't lege, maer in plaetsen, die vol van Saxen waren, alreê Christenen geworden. De verwinners, hun gramschap atgeleght hebbende, gebruyckten de zege fachtmoedighlijck, spaerden de genen, die sich overgaven,

en bestelden hen ter landtbouwing, daer toe fy gewent waren, tot dat fy, gelijk sedert gebeurde, in een lichaem opgewassen zijn. De Saxifche tael hield stant, en kon niet uyt dese landtschappen, die naer 't zuyden van Forth en Clijd zijn, uytgedreven worden, 't en waer men nieuwe inwoonders daer in bracht, 't welck niet verfoecht schijnt, om dat men geen gewagh daer af vind. Nieuwe Heeren hadden 't gebied over d'oude inwoonders. Dese lantschappen maken een derde deel van 't Rijk, soo men naer de grootheyte der landen fiet. Maer indien men op de vruchtbaerheyt der ackers, op 't getal der inwoonders, en op de bequame gelegenheyt let, soo wijckt het niet veel voor al 't geen, dat overigh is. Maer indien men acht heeft op de fierlijckheyt, macht en vernuft, dat in gedweeghsaemheyt alle anderen overtreft, soo sal het sonder moeyte voor 't eerste geacht worden. Hierom heeft het Konincklijck hof, de vordere Gewesten verwaerlofende, hier fijn zetel gefet. Dit is oorfaeck dat het recht, de heerfchappy, de koophandel, en eyndelijck al 't geen, dat om wel en geluckighlijck te leven van de menschen gefocht wordt, hier boven alle andere landtschappen van 't Rijk te vinden is. Dewijl dan, gelijk ick gefeght heb, dese groote streeck landts soo lange tijdt van de Saxifchen beferen, en een groot deel van 't Rijk der Berniciers heeft geweest, dat fy overgegeven, en d'onfen tot hun eygen weer aen sich hebben getrocken, en d'oude inwoonders met hun eyge tael ten meestendeel gebleven zijn, soo is 't behoerlijck en billijck dat wy de beginselen van onse tael hier uyt moeten opfoecken.

9

Beschrijving van 't Eylandt

T H U L E,

door

R O B. G O R D O N I U S.

Et Eylandt Thule, door de Gedichten der Poëten, en oock door de vertellingen der Historiefchryvers by d'ouden vermaert, is heden in soo groot een licht der geleertheyt, en in soo groot een getal van vernuftige Geesten verborgen, en sou noch verborgen zijn, soo Ptolemeus dat niet, als met de vinger, aangewesen had. En dewijl dit een deel van 't Britanniſche Eylandt was, of voor een aenhangfel gerekent wierd, soo is 't geen wonder dat de vreemden weynigh daer voor besorght hebben geweest. Seker, het sou de schrandere geest van Camdenus niet ontsnapt hebben, soo hy sijn gedachten derwaerts gekeert had; maer dit was hem buyten sijn besteck: want hoewel hy in sijn deurwrocht werck het geheele Britanniſche Rijk begrepen heeft, soo belijdt hy nochtans dat hy al't geen, 't welck hy behalven Engelandt in d'andere dingen gedaen heeft, alleenlijck ter loop aengeroot heeft. Hem ontbrack buyten twijffel noodige hulp tot dit werck. Men had noch geen rechte kennis en beschrijving van d'Eylanden, die rontom ons Rijk gelegen zijn. Veel der nieuwe Schryvers, die gepooght hebben dit Eylandt uyt de duysternisse op te delven, hebben de naem van Thule aen het hedendaeghsche Schetlant gegeven, en dit om dat dese Eylanden in onse Werelt de leste zijn. Want ick weet niet dat van Yslandt, lang daer na gevonden, iemant iets diergelijck bedacht heeft. 't Is ydel te gevoelen, dat de Romeynen de Schetlandische Eylanden gesien hebben, of met hun schepen soo verre gekomen zijn. De vloot van Keyser Claudius heeft eerst d'Orcadische Eylanden ontdeckt, die hy, soo men 't gevley der Poëten gelooven magh, getemt heeft. Seker, 't was geen groote saeck die onder te brengen, daer geen andere vergelding van de verwinning was, dan 't gerucht, dat dese Keyser door de sprong-reys naer Britanje bejaeghde, en overvloedighlijck verkregen

Schetlandt.

heeft. De vloot van Iulius Agricola, het eylandt omseylende, ontdeckte naer 't westen meer eylanden, die sy alle, gelijk d'Orcadische, en oock de noordelijcke eylanden van ons Rijk, versmaedden. Dese reys was aengevangen om op te soecken, en niet om te verwinnen, of om te besitten: want men socht naer 't eynde van Britannia; en sy veronachtsaemden dese plaetsen als onnut. Sy, gedurighlijck aen strant houdende, uyt vrees van de groote en woeste zee, waren vernoeght met de stranden, en de naeste plaetsen aen de stranden gesien te hebben. Geen wonder, dewijl heden dese zee, met soo veel eylanden besaeyt, hoewel altydt vry van alle ys, niet altydt veyligh voor de schepen zijn, en door de dwarrelwinden, stormen en drayende golven bekent zijn. Dese engte, tusschen Schotlandt en d'Orcadische eylanden gelegen, de Piëtische genoemt, kan swarelijck sonder eenigh ervaren stierman deurgevaren worden. Wat is dan van de Roomsche reys naer Schetlandt te verhoppen, op dat daer Thule gevonden sou worden? Dit landschap is oock uyt een samenhoping van veel eylanden te samen gevoeght, hoewel wy Thule met de naem van een eenigh eylandt bekennen, 't welck de Romeynen niet uyt het gehoor, maer uyt het gesicht hebben begrepen, daer sy oock somtijds aengekomen zijn. Onder de Schetlandische eylanden is een van de genen, die sich meest naer 't Noorden strecken, seker heel kleyn, en eer een klip, dan een Eylandt, Fule genoemt: Veel hebben uyt het namaeghschap van de naem hier Thule gesocht. Andere hebben 't eylandt Faire-yle, dat is, Schoon-eylandt genoemt, omtrent in 't midden tusschen d'Orcadische eylanden en Schetlandt, in d'ope en woeste zee gelegen, op Thule gebracht. Maer dit past geenins op de beschrijving van Ptolemeus, dewijl hy Thule niet kleyn, gelijk Faire-yle is, maer voortreffelijck in grootheyd aen ons verthoont, welcks midden en vier zijden hy met uytgedruckte getallen aenwijst. Men moet het dieshalven elders soecken, en warelijck soodanigh, dat de Romeynsche schepen daer hebben durven komen, dat is, niet verre van 't vaste landt, en

C

dat

dat in zijn grootheyt enighsins met de getallen van Ptolemeus over een kooft.

Soo dan iemant de tafel van Ptolemeus, forghvuldighlijck naer des selfs getallen beschreven, sich voor oogen stelt, en daer na de gewesten des hemels verandert, en de dingen, die hy ter rechte handt als oosterlijck schickt, sich inbeeldt noorderlijck te wesen, gelijk sy warelijck zijn, en 't geen, dat hy in zijn algemeene tafel voor noorderlijck beschrijft, voor westerlijck acht, hy sal bevinden dat de beschrijving van ons geheel Koninckrijk niet qualijck daer mee over een kooft, 't welck van de hedendaeghsche gelegentheyt der landen niet verre afschrikt. Dese groote man, qualijck van de ware gelegentheyt der Orcaden onderrecht, brengt die tegen de waerheyt westwaerts aen, en uyt de drie voorgeberghen, tegen over het vaste Landt gelegen, geeft aen de geen, die sich meest naer 't westen streckt, de naem van Orcades, 't welck heden *Parro-head*, of *Farro-head* genoemt word. Dewijl d'Orcadische Eylanden, aen de welcken men niet twijffelt, gevonden zijn, soo staet ons Thule

op te soecken. Hier heeft ons niemant, behalven Ptolemeus alleen, iets seker boven de naem verhaelt. Maer indien wy hem tot onse leydsman volgen, de tafel, gelijk ick geseght heb, drajen, en de hemelstreken veranderen, soo moet men sich naer 't westen keeren, daer men 't eerste en grootste eylandt van alle de genen, die in dese zee verspreyd zijn, vind, by Buchananus Leogus, by anderen Leviste, en gewoonelijck Lewis genoemt, welcks zuyderlijck deel met een enge hals aen 't overige eylandt geknoopt, de naem van Haray heeft. Dit heeft in zijn geheel ses-enveertigh van onse mijlen in de langte, die, tot Italiaensche mijlen gebracht, seven-enveertigh sullen geven. De breette is ongelijck, en heeft in sommige plaetsen vijftien mijlen, en is in sommige plaetsen enger. Het is verre westwaerts van d'Orcaden afgelegen, doch echter niet verre van 't Eylandt Skia, dat byna aen 't vaste landt hangt, van daer d'overvaert niet swaer, maer kort is. Dit is het leste van alle de genen in die zee; in voegen dat niet sonder reden de benaming van 't leste Thule met recht daer aen past.

ROBERTVS GORDONIVS
 AENTEEKENINGEN
 op de Kaert van
 OUT SCHOTLANT.

IS seker en blijckelijck, dat de landen, vlooden en zeen of weynigh, oft geheel niet van gelegenheyt veranderen. En dieshalven, hoewel de namen veranderen, (’t welck ten mee-

stendeel uyt de nieuwe bewoonders, en uyt de verhuysingen der volcken spruyt) soo leyt nochtans, als met de handt, de onveranderlijke gedaente der dingen tot onderioeck van ’t onderscheyt der oude en nieuwe plaetsen, en die daer meê over een komen, of daer in sy verschillen. Wy dan, de hedendaeghsche gelegenheyt van ons landt met de gene die het in de voorgaende eeuwen gehad heeft, vergelijken sullende, hebben dese naeuwkeurige Ptolemeische tafel van de tegenwoordige gelegenheyt daer beneffens voor oogen gestelt, doch met dit beding, dat wy, dese Kaert nasende, moeten waernemen dat het geen, ’t welck hy naer ’t oosten buyght, als naer ’t noorden streckende moeten aenschouwen. En seecker, indien men hem dese streeck ten goede houd, soo sal men bevinden dat hy ons Landtschap niet oneygentlijck beschreven, en dat hy alleen meer, dan alle d’anderen, gedaen heeft, en dat sonder sijn aanwijfsing alle onsen arbeyt vergeefs sou zijn. Ick heb hier oock het geen bygevoeght, dat ick uyt onse Historieschryvers tot dese saeck dienstigh heb konnen vinden: en dit alles seer onvolmaect, dewijl het grootste deel van dit Rijck buyten de Roomsche werelt gelegen is, en onse Historieschrijvers al ’tonachtlaem in dese dingen zijn geweest. De landtschappen met de landtschappen over een te brengen is geen moejelijke arbeyt: maer in ’t onderioeck der steden, die seker weynigh zijn, is meer te doen; en indien ick in veel dingen van anderen verschil, soo heb ick versehooning van noode, dewijl ick mijn doel op de waerheyt set, en indien ick die niet in alle dingen tref, soo sal ick de ware, of waerschijnlijke dingen volgen.

Schotlandt.

Laet ons van de zuyderlijke grenspael, die sich naer de Vergivische zee streckt, beginnen. De zeeboesem van Itune scheidt ons van d’Engelschen, naer de strant, heden *Sulway fyrth* genoemt, daer de Landtschapjes Liddesdail, Eskdail, Eufdail en Wachopdail zijn, en de naesten hier aen naer ’t westen Annandail, en daer na Nithesdail, die hun namen van de vlooden, daer meê sy besproeyt worden, verkregen hebben. In de tijden der Romeynen hebben de Selgoen dese plaetsen in gehouden. De vloet Nith komt wel overeen met de Novius der ouden. Oxellum, Carbantorigum en Trimontium wierden voor d’oude steden genomen: heden zijn in dit gewest Annand, Dumfreis en Loch Maban. Ick weet niet hoe oudt sy zijn, dewijl ick die niet gesien heb. Mijn voornemen is oock niet om hier te ramen of d’ouden verdwenen, en nieuwen opgekomen zijn.

Meer naer ’t westen in dit gewest waren de Novanten, vervatende een treffelijke uyt-hoeck van byna een Eylandt, welcks uysterste voorgeberghete aen d’een zijde d’engte van Glotta maeckt, die heden van d’inwoonders *the Mule of Galloway* genoemt wordt. Deva, een vloet der ouden aen dese strant, behoudt byna sijn naem, en wort Dee genoemt. Dicht daer by is een oude stadt, van Ptolemeus *Lucopibium* genoemt, daer de seer geleerde Cambdenus bequamelijck *Arvixidion* plaest, heden Witt-herne, in ’t Latijn *Candida Casa*, dat is, witte hut. De geleerde ondersoeckingen van Gerardus Mercator op Ptolemeus wijfen aen, dat de boecken van de selve Schryver seer verminckt en verstuyckt zijn, en Antoninus reysboeck wijft in veel dingen aen dat dit waer is. Dit geeft ons stoutigheyt van sommige dingen, doch niet sonder reden, te veranderen. De zeeboesem van Iena wordt heden Vigh-toun-Bay genoemt. Een weynigh verder is de zeeboesem Rerigonius, nu *te Bay of Glencuce*, daer aen d’andere zijde van de hals tegen over leght de zeeboesem Vidogara, heden Loch Rian. De geleertste Georg. Buchan- nus pooght te roonen dat d’oude namen deser zeeboesems behooren verandert te worden, op dat sy met het oude naemregister souden

D

over

over een komen. Ick wil hem niet tegenworstelen, 't en waer de naem van de stadt Rerigonius daer tegen sprack, gelegen aen de zeeboefem, die sijn naem draeght, daer heden is, of niet verre van daer leght het steedtje Glenceluce, met haer klooster, dat certijds vermaert heeft geweest.

Als men voorby dit Eylandt, dat met een enge hals vast hangt, getrocken is, koomt men aen de zeeboefem Glotta, die weynigh van sijn oude naem afwijckt; want hy wordt *the fyrth of Clyd* genoemt: en d'onfen noemen een engte, of zeeboefem *fyrth*, gelijk sy met een oudt woordt alle zeeboefems, voornamelijk de kleynen, met de naem van Meeren noemen; 't welck oorsaek is dat by hen de Meeren in soete en soute onderscheyden worden. Ick sie dat dit oock heden by de Duytschen in 't gebruyck is, die een Meer met de naem van zee, met een byvoegelijk merk van eenige plaets, aenwijfen, gelijk men in de Lemannische, Acronische en in veel anderen sien kan. Aen 't beginsel des zeeboefems van Clyd fiet men de Novanten, sekere volcken, daer heden Carrick is. Sy besaten d'innerlijkste inwijck van Damnum, daer nu de Landvooghdyen van Kyle, Cuninghame en Renfrew zijn: ja de streeck van de vloet Clyd schijnt een deel van hun landen geweest te hebben. Want men schrijft hen Cozia toe, daer heden Ruglan is, en Colania, daer men nu Lanrik fiet, die beyde nu tot dorpen geworden zijn, vermits Glasna hun glans verduyftert. Het Vanduara der Ouden komt wel over een met de gelegenheit der stadt Ayre.

Onse Historiefchryvers verhalen dat de Briganten te voren het geheel gewest, dat nu met de naem van Galloway bekend is, beseten hebben; en de geleertste Da. Buchananus schijnt hen het heel gewest van Itune tot aen de Chersonesus toe te eygenen. dit zy soo. hy beweert het, maer ick sal mijn oordeel daer af niet voorstellen.

De Damniers hadden naer 't oosten tot hun geburen de Gadenen, of, gelijk Cambdenus recht schijnt te hebben, de Ladenen, aen de welken toegeeygent wordt geheel Lothiana, of, gelijk het heden uytgesproken wordt, Laudian, daer af d'uytspraek meest naer de Ladenen slaet. By hen koomt de stadt Alana, soo men op de gelegenheit fiet, sonder twijffel over een met Edenburg, welke stadt onse Schryver den Damniers toeschrijft, die, gelijk hy seght, aen de binnenste inhoeken van de beyde engten gewoont hebben, en die hy het Sterlinensche landt, en een deel van Lennox toeeygent. Lindum koomt over een met d'oude stadt Sterlin. Maer 't is wonder dat Beda van Edenburg geswogen

heeft, dewijl hy van de stadt Guidum aen de streeck van de Wal gewagh maeckt. Maer sy was in Bedaes tijdt niet in soo hooge achting, dewijl de hoofstادت der Berniciers toen in een ander landt was, schoon het voor een deel van dat Rijk geacht wierd.

Nu volgen d'Ottadenen, in de welken wy veel van de seer geleerde Cambdenus verschillen. Hy brengt hen, uyt oorsaek van de naem, aen de vloet Tyne, die de wallen van de stadt Nieuwkaesteel bespoelt, en seght dat daer geen vloet van die naem by ons gevonden wordt, schoon wy 'er twee hebben, een in Lothiana, daer d'oude stadt Hadiva aen leght, en die niet verre van Dumbar in zee vliet. De vloet, by Ptolemeus Alaunus genoemt, past heel wel op de gelegenheit van dese vloet. D'andere vloet van de selve naem is in 't landtschap Fifa, gelijk geseght sal worden. Hy behoefde met d'Ottadenen niet soo seer bekommert te zijn, dewijl de volcken, van Ptolemeus Maaten genoemt, dese plaetsen, de naesten aen Severus wal gelegen, ingehouden hebben, gelijk geloofwaardige Schrijvers van die eeuw getuygen. 't Is hem niet genoegh dat hy ons d'Ottadenen ontrocken heeft; maer hy pooght ons oock van de vloet Vedra te beroven, en die op sijn vloet Tyne te passen, schoon de gelegenheit beter met Tweed over een koomt. Indien dit mist, soo vind hy geen vloet van een oude naem, die op Tyne past. 't zy soo: dit is van kleyn belang. Want indien hy, hoewel schrandder, alles by d'Ouden deursnuffelt had, hy sou bevinden dat 'er in sijn Engelandt oock veel treffelijke vloeden gebreecken; en dat wy, buyten de Romeynsche weerelt gelegen, oock niet vry van dit verlies zijn. Ptolemeus maeckt van eenigen gewagh, gaet veel voorby, en stelt dat uyt op de beschrijving der plaetsen: en dieshalven moeten de Liefhebbers der oudheden de vloeden niet van hun grachten beroven. Hy begrijpt, gelijk het schijnt, de zeeboefem van Humbri, en de vloet Abus te samen. Indien men Ptolemeus volght, hoe veel treffelijke vloeden sullen 'er dan by Cambdenus verloren zijn?

Laet ons nu 't geen volgen, dat wy als in handen hebben. Nu volght de voornaemste zeeboefem Bodotria, by Ptolemeus Boderia, heden Forth, daer de vermaerde vloet Forth in vloeyt. Als men Forth, of Bodotria overgetrocken is, komt men eerst aen Fifa, de woonplaets der oude Venniconen. Onse Historiefchryvers getuygen dat dit landt eertijts Rossia genoemt wierd, uyt oorsaek van des selfs gelegenheit, om dat het, tusschen twee engten gelegen, byna een eylant maeckt, 't welck in d'oude tael met de naem van Rossia uytgedrukt wierd, en by ons Orhlinia geheeten.

heeten. Ptolemeus tweede vloet Tyna, van d'inwoonders heden Edin genoemd ('t welck eenighsins met d'oude naem overeenkomt) vloeyt in dit landt Rossia, niet verre van S. Andriesstadt, te voren *Fanum Reguli* genoemd, in de groote zee, aen welcks oever onse Schryver de stad Orrea plaetst, die nu in Cuper verandert schijnt. Wat meer innewaerts wordt gewach gemaect van de stad Victoria, daer nu Falcklandt light. Maer hy breyd de Damniers dus verre uyt, 't welck echter geen misverstant in de stad maect, dewijl de gelegenheit daer af sulcks genoegh versiekert. Hy verhaelt niets van de treffelijke stad Taodunum aen de Taum, dewijl die veel nieuwer is, dan de gene, daer aen onse Jaerboecken onder de naem van Allectum gedencken.

Boven desen in de Middellanden waren geplaeft de Vacomagen, die sich uytbreydden tot aen de Lelannonische zeeboefem, heden Loch Fyne genoemd. Maer men vindt by d'Ouden geen gewach van de binnensee Lomundus: want Ptolemeus verhaelt alleenlijk van de zeeboefem, die de grootste onder veel in d'inham van Glotta is. Britannodunum, van onse Auteur aen d'uytgang van de vloet Levinus geplaeft, doch niet van Beda, moet, onder de naem van Al-chuth, den Damniers toegeeygent worden: Gelijk het heele Landschap Lennox onder de naem van Elgonia by onse Historieschryvers bekend is. Maer de Vacomagen besaten de Middellanden, en de toppen der bergen, van de Lelannonische zeeboefem, tot aen Taum, geen inham, maer een vloet, ja oock naer Ptolemeus rekening. Sy besaten boven dit noch een deel van Athol. Hy stelt Tamia voor hun stad, die nu swarelijk te vinden is, 't en zy iemant acht dat sy Perth is, toen misschien kleyn, gelijk de tijden waren; die ick eer, soo sy in die tijd geweest heeft, den Caledoniers toeschrijven sou. Doch de Vacomagen, wijt en zijd in 't geberghte uytgebreyd, en op de strenge en hooge toppen van 't geberghte Grampius wonende, hebben sich, gelijk het schijnt, tot aen de springbronnen en oorsprongen van de vloet Dee uytgestreckt. De naesten aen hen zijn de Caledoniers, boven d'anderen vermaert, van de welcken de Poëten dickwils melden, daer af somtijds de naem aen 't geheele volck gegeven wordt. Sy schijnen voor Ptolemeus eeuw heel wijt en breed gewoont te hebben, schoon hy hen in palen, die eng genoegh zijn, besluyt. Maer het Caledonische bosch, sich over veel landen verspreyende, gelijk onse Historieschryvers verhalen, van de vloet Clyd, tot aen Dee, getuyght dat het groote streken landts onder haer gehad heeft. Misschien waren in Ptolemeus

Schoelandt.

tijdt de saecken verandert, of, 't welck waerschijnlijker is, hy had niet kennis genoegh van de landtschappen deser volcken, die de middellanden, de bosschen en berghachtige plaetsen besaten. Hun stad, Caledonia genoemd, heden Dun-calden, behoudt noch overblijfsels en voetstappen van d'oude naem van dit vermaerde volck, gelijk de seer geleerde Georg. Buchananus aenwijst.

Aen d'andere zijde van d'inham van Clyd, tegen over de Novanten, hebben d'Epidiers hun woning gehad, die met een enge en laege hals van d'andere volcken afgescheyden zijn, heden 't landtschap Cantyr genoemd. De zuydzijde daer af wordt met een voorgeberghte besloten, dat eertijts van d'inwoonders *Epidium promontorium*, en heden *the Mull of Cantyr* genoemd is. Dese nieuwe benaming betekent het hoof van 't landt. Dese westelijke gewesten hebben by onse Auteur niet genoegh bekend geweest, en dit Chersoneus, of byna-eylandt is by hem sich self niet gelijk. Maer 't sal genoegh zijn met hem die volcken te besoecken, en die plaetsen te besichtigen, die noch heden weynigh bewoont, streng en klipachtigh, en door veel zeeboefems als van malkander gescheurt, en met seer veel eylanden besoomt zijn, van de welcken weynigen in grootheit overeenkomen, en veel daer af beter klippen, dan eylanden, gelijcken. Dewijl heden de stant der dingen dusdanigh is, wat is dan van de tijden der Romeynen te verhoppen?

De Ceronische volcken hebben al 't gene beseten, dat met de naem van Argathelia, of Argadia, gelijk veel willen, uytgesproken wordt, en noch meer: want onder dese volcken wierden dese volgende landtschappen getelt: Covalli (Cowel) tusschen de lange zeeboezem, heden soo genoemd, en de Lelannonische zeeboefem, te voren gedacht; Knapdail, dat naest aen d'Epidiers raect; Lorn en d'andere landen, tot aen de zeeboefem, die van onse Auteur met de naem van de vloet Itys beschreven wordt. Onse Auteur scheyt desen oock van Loeh abria, en noemt in dit gewest een lange vloet, in de groote westzee uytbarstende. Maer men vind in dit geheel gewest geen vloet van eenigh belang; en dshalven heeft men gerechtige oorfaeck van te vermoeden dat men dese alreë genoemde zeeboefem, die de naem van lang heeft, daer behoort te stellen, en de naem van vloet, dewijl'er geen is, uyt te wischen.

Als men langs dese strant heen treckt, vint men daer eerst de Creonen, welcke plaetsen heden van verscheyde Heeren beseten worden, die in kleyne landtschapjes, alle aen de zee gelegen, onderscheyden zijn. Men kan de hedendaeghsche namen daer af qualijk in

E

een

een andere tael uytſpreken; en dieſhalven ſal ick die, gelijk ſy zijn, hier in voegen. Ard-gaur, Keangherr-loch, Morvern, Ard-na-Murthen, Suyneord, Muydeord, Arifaig, Murron, Knodeord, Glen-Elg, Kintail, en Lochabyr ſelve, 't welck in ruymte van landen, of in vruchtbaerheyt alle d'anderen overtreft. Onſe Auteur plaetſt in dit gewelt de vloet Itys, die warelijk een zeeboeſem is, tot aen Inner-Loch, een vermaerde burght in Lochabyr, daer in 't begin van ons Koninckrijk de Koningen een aengename wooning gehad hebben. De vloet Lochius, door veel mindere vloedden vergroot, ſtort ſich daer in deſe zeeboeſem, die heden de naem van Loch-y-oll heeft.

De naeſten daer aen in dit gewelt zijn de Carnonacen, daer de zeeboeſem, van Ptolemeus Vollas genoemt, in deſe landen inbreekt. Deſe boeſem is heden onder de naem van Brienne (Loch Broome) bekend, en door de viſſchery van de haring vermaert. 't Is wonder dat deſe geheele ſtrant tot aen de zeebergh van Orcas, heden *Farro-head*, van ſoo veel zeeboeſems geſpleten en gebroken is, die hier van 't begin der werelt geweest hebben, gelijk fulks de klipachtige ſtranden genoegh aenwiſſen, die nooyt voor de groote zee beſweken zijn. Deſe Carnonaſche volcken maken een deel van Roſſia, dewijl dat ſich tot aen de beyde zeen uytſtreckt. De vloet Nabeus, nu Tralligir, vloeyt in 't landtſchap, heden Aſlynt geheeten, in de zee. Dit landt, gelijk oock het aenpalende, Ei-edir-da-cheulis genoemt, ('t welck, ſoo men 't vertaelt, landt tuffchen de twee engten gelegen, betekent) is ſtreng, onvruchtbaer, en ongebout: en hier is niers aenmerckelijck, dan deſe zeebergh, op 't uytterſte noord-eynde gelegen, eertijds Orcas, of Tarvedrum, en nu Parro, of *Farro-head* geheeten.

Van deſe zeebergh af buyght de ſtrant ſich naer 't ooften tot aen d'ander zeebergh in dat gewelt, die van onſe Auteur Veruvium, en heden *Dunsbay-head* genoemt wordt, daer d'Orcadiſche eylanden, heden Orkney geheeten, tegen over leggen, daer een engte van weynigh mijlen, doch echter gevarelijk voor d'overvaerders, tuffchen leght. Tuffchen deſe beyde zeebergen ſteeckt een weynigh de derde zeebergh uyt, die by Ptolemeus Virvedrum, en heden van d'inwoonders Row-Rachy, of *Strathy-head* genoemt wordt. De binnelanden zijn bewoont geweest door de Carinen, Cornabiers en Merten, daer de vloet Ileas is, van d'inwoonders Helms-dail geheeten. Deſe landtſchappen begripen in ſich Strathnavern, en Cattenes, daer d'oude burght Ger-nigo, (welcks naem onlangs in *Caſtel Sinclair* verandert is) de voetſtappen van de Corna-

biers ſchijnt behouden te hebben. Nu volght *Ripa alta*, de naem van ſekere ſtadt, van de welke heden geen geheugenis overigh is, ja men twijffelt met recht dat hier nooyt foodanigh een plaets geweest is, gelijk oock niet de vloet Loxa in die gewelten, die in Murray by de ſtadt Elgin heden zijn oude naem, ſonder verandering van een eenige letter, behoud; daer uyt men ſiet dat dit niet op ſijn rechte plaets ingepaſt is. Dat Boethius *Ripa alta* aen Cromartia overvoert, ſeker, hy heeft de gelegenheyt der plaetſen niet wel onderſocht, dewijl deſe, aen een vermaerde zeeboeſem van haer naem geplaeſt, verre naer 't zuyden van deſe plaetſen af is. De volcken Logi, die de naeſten daer aen waren, ſchrijven met die van Sutherlandt over een te komen, die ſich van de vloet Ileas uytſtrecken, tot aen de zeeboeſem, gelijkſe Ptolemeus noemt, die heden met de naem van Tavn of Dornoch bekend is, naer de ſteden, die aen de beyde oevers gelegen zijn.

De Canti, de naeſten hier aen, hebben deſe plaetſen beſeten, die 't ooftenlijck deel van Roſſia maken, tot aen de zeeboeſem Varar, of, gelijk het heden uytgeſproken wort, Farrar. Deſe vloet vloeyt heel diep in de zeeboeſem in zee, daer af de ſelve ſijn oude naem ſchijnt gekregen te hebben: welke benaming, nu breeder uytgebreyt, heden aen de groote zeeboeſem, die ſich van Veruvium tot aen de zeebergh Tazalum (daer af terſtont geſproken ſal worden) uytbreyt, de naem onder de benaming van Murray-fyrth gegeven heeft.

Nu volgen de Tazalen, die van 't begin des geſeyde Varars tot aen de vloet Dee hun wooning hadden: ſeker, een groote ſtreck lants, en van veel volcken bewoont. Men vindt hier heden Murray, Ainie, Boyn, Buchan, Mar, Garioch, Strath-bogh, en meer landtſchapjes, behalven noch de genen, die in de middellanden, en in 't geberghte waren. Als men van Varar de ſtrant volght, vindt men eerſt de ſtadt Innerneſs, van Ptolemeus niet genoemt; een oude ſtadt, aen de mont van de vloet Neſs, die, vier duyſent treden boven de ſtadt uyt een meir van gelijcke naem geſtort, in een zeeboeſem vloeyt. Aen de binnensee is de burght Urchart, een gebou der oude Koningen. Nader aen 't ooften op de ſtrant is het ſteedtje Nairn, daer buyten alle twijffel Ptolemeus kasteel Alata geweest heeft, eertijds in hooger achting, en door de vloet van gelijcke naem beſproeyt, wel eer vruchtbaer van gront, maer nu door 't ſant, uyt de zee opgeworpen, heel onvruchtbaer geworden. Men ſiet noch d'overblijffelen der burght, die eertijds ſeer vermaert heeft geweest, maer nu met golven bedeckt is. Voorts volght op
de

de strant de stad en zeeboesem Tnefis; het steedje past op de gelegenheit van Forres, eertijds van onse oude Koningen bewoont, daer noch de muren van de treffelijke burght overgebleven zijn, in een vermakelijk en vruchtbaer landt gelegen; in voegen dat men daer geen inhoeck, of buyging en inwijking van de strant vind, die getuygen kan dat 'er eertijds een zeeboesem geweest heeft. De vloet Findorn vloeyt twee mijlen van daer in de groote zee, en keert sich met de mont westwaerts, 't welck d'inkoomst voor de scheepslieden sorgelijk maeckt. Dit geeft dieshalven bedencken van dat men dese inham uyt de Kaert behoort te doen, dewijl 'er geen foodanigh geweest heeft; of dat men dese naem naer Cromartie in een ander gewest, dat weynigh mijlen van hier aen een oever daer tegen over leght, versenden moet. Hier is een treffelijke en ruyme zeeboesem, die veyligh, en licht te genaken is, en daer de scheepslieden in tegenspoet goede ankergront en een veylige toevlucht in dit geheel gewest vinden, en die door haer berghachtige strant noch een selve gestalte als in voorgaende eeuwen heeft behouden. D'ander en naeste zeeboesem daer aen op de selve strant, die, gelijk ick geseght heb, Southerlandt van Rols, dat is de Logos van de Cantis scheidt, heeft geen havens, en is gevarelijck voor de scheepslieden. Daer na volght de vloet Spey, die in grootheyd de tweede van 't geheele Rijk na de Tay, en by Ptolemeus onbekent is, en, onbequaem tot schepen, geen haven heeft. Maer des selfs vloet Celnius, op de selve strant, meer oostwaerts gelegen, koomt wel met de vloet Dovern overeen, die het steedje Banfia, by onse Auteur onbekent, bespoelt.

Als men van dese vloet langs de strant eenige weynige mijlen oostwaerts voortgegaen is, begint sy sich naer 't zuyden te buygen, daer men de zeebergh Tazalum siet, die heden met de naem van Buchannus wel bekend is. Het landtschap streckt sich hier verre oostwaerts uyt. De vloet Diva leght hier af vier-en-twintigh mijlen, daer twee vloedten tuf-

schen komen, Ugio en Ythan, in de Romeynsche eeuw onbekent. Maer de Diva wordt heden met een benaming, die een weynigh gebogen is, Dee genoemd, die op twee mijlen tusschen-ruymte in de mont de vloet Dona, by d'Ouden onbekent, in sijn geselschap heeft. Ptolemeus plaetst de stad Devana veel hooger in de middellanden, daer nooyt eenigh merck of teken van een stad gevonden is. Ick, door de gissing van de naem bewogen, heb die aen de mont van de vloet Dee geplactst, daer heden Abirdeen, een vermaerde stad, is. Aen de beyde zijden van de vloet zijn oude en nieuwe steden, met de namen onderscheyden: Georg. Buchananus getuyght dat hy in de schriften der Ouden gevonden heeft dat dese stad, aen de Dee gelegen, Aberdee genoemd is. De Koning Gregorius heeft dese aen de Dee vergroot, daer een Hof doen bouwen, en een munt opgericht. Dit is geschiet omtrent in 't jaer 900. Ick heb munt gesien, die daer geslagen was, doch in de volgende eeuwen. De vermaertheit van de plaets wijst aen dat dese stad veel ouder is, voornamelijck door d'overvloedige visschery der Salmen in de twee vloedten, daer af nimmer gebreck heeft geweest, en die in 't geheel Koninkrijk hun gelijk in dese vangst niet hebben.

Na Dee volgen Mernis en Angus, landtschappen met de hedendaeghsche namen genoemd, daer 't Rijk der Picten naer 't noorden begin nam. Hier nemen de Grampische bergen naer de zee een eynde. Ptolemeus gedenckt aen dese plaetsen, als aen een gedeelte van Tazalum. Maer Tacitus brengt ons de Horesten ten voorschijn, als hy verhaelt dat Agricola, Galgatum verwonnen hebbende, met het heyr sich naer de Horesten gewent heeft: 't welck, gelijk het schijnt, hy gedaen heeft om de soldaten met het scheepsvolk te verstercken: want de vloet, die hem verselde, schijnt de Taum ingelooopen te zijn. In dit gewest aen de vloet Esk is de stad Montis Rosarum, heden Monros, by onse Schrijvers onder de naem van Celurca bekend.

Korte Beschrijving van 't Koninckrijck S C H O T L A N D T,

genomen uyt het eerste Boeck der Historien van
GEORGIVS BVCHANANVS, Scotus.

Onder d'eylanden, die van d'ouden Britannische genoemd worden, en tusschen Spanjen en Duytslant sich in een lange streek voor Vranckrijk uytspreyden, zijn twee, die in grootheyt alle d'an-

dere verre overtreffen, te weten Albium en Hibernia: van desen sal ick eerst spreken; en daer na sal ick, soo het dienstigh is, de gelegenheyt en namen der anderen verklaren.

Albium.

't Eerste in grootheyt is Albium, 't welck nu alleen de naem van Britannia behoud, die te voren aen alle gemeen was. D'andere Schrijvers komen in de langre en breette byna met Caesar over een: namelijk dat het van 't noorden naer 't zuyden sich acht hondert mijlen uytstreckt. Het bereyckt op zijn breetste, het welck sommigen tegen over Vranckrijk achten, of, gelijk anderen meynen, van de hoeck van Menevia tot aen de mont van de breede vloet, byna twee hondert mijlen, en loopt van daer allengs smal toe, tot dat men aen de grensen van Schotlandt gekomen is. De Romeynen, die geen kennis genoegh van d'overige landen hadden, hebben 't geheele eylandt driehoekigh geacht. Maer sy, allengs verder gekomen, bevonden dat het voorby Adrianus wal sich allengs breeder verspreyde, en naer 't zuydoosten uytliep. Dit zy in 't korte van des selfs grootheyt geseght. De hemel, seght Caesar, is hier gematighder, dan in Vranckrijk; maer die van Yrlandt is noch sachter, dan van dese beyde. De lucht is selden klaer, maer byna altijd met dicke wolcken bedeckt, en geeft in de winter, die tamelijck sacht is, meer regen dan sneeu af. Het landt brengt mildelijck vruchten voort, en behalven de vruchten oock alderhande metalen. Het is overal seer vruchtbaer van vee. De genen, die d'uyterste deelen van 't eylandt, voor de koude meest bloot staende, bewoonen, nuttigen haverbroot, en maken wijn van de bedorve vruchten: Ja 't meeste deel koockt melckwey, en

Hemel.

Lucht.

Landt.

bergen dat in vaten veel maenden lang; en dese dranck wort niet alleenlijck gesont, maer oock aengenaem geacht. D'ouden hebben om de naem van Britannia geen verschil gehad, behalven dat de Griecken het Bretanian, en de Latynen Britannia genoemd hebben. D'andere volcken volghden of desen of genen, yder naer sijn eyge believen. Onlangs zijn 'er menschen opgekomen, niet soo seer begeerigh naer de waerheyt, als naer twist, die uyt de lastering en tegenspraeck der geleerde mannen vermaertheyt en achting hopen te verkrijgen: want sy meynen dat d'achting van groote geleertheyt by 't gemeen hen niet ontgaen kan, soo sy te voorlschijn durfden komen om de geheele oudtheyt tegen te streven. En hoewel om de saeck selve geen groot verschil is, soo achten sy dat, dewijl dit stuck de naem van 't Vaderlandt betreft, sy daer voor, als voor hun eyge haert, behooren te strijden, en dat alle d'oude eer van hun volck daer aen gelegen is. Drie oude namen van 't eylandt hebben, gelijk sy selven willen, hun verscheyde versekerers; Prudania, Prytancia en Britannia. Luddus strijdt met alle de krachten van sijn vernuft voor Prudania, Thomas Eliotus, een Britannisck Ridder, voor Prytancia, doch met besadighder yver; maer byna al d'andere volcken pogen Britannia te behouden. Voor Prudania gebruyckt Luddus d'autoriteyt van sekere ouder brock, die door de schimmel en worm, en door de lanckheyt van tijdt byna heyligh geworden is. En hoewel die van sich selve seker is, soo wordt die echter door d'oorspronckelijckheyt, en door de gedichten der Barden, en door de gewoonte van de landtael bevesticht, gelijk oock door sekere roest van d'eerwaerdige aeloudtheyt. Ick vraegh dan voor alle dingen van waer dit overblijfsel, daer op de voet en grontvest van de saeck steunt, gekomen is? wanneer? of van wat vader het te voorschijn is gekomen? of eyndelijck wat het seght, dat tot voordeel daer af streckt? van de plaets, tijdt en Auteur sult ghy misschien dit seggen: dit alles bewijst des selfs oudtheyt, om dat het onseker is. Aen d'onkunde, geringheyt en duysterheyt bestaet de sekerheyt, het ge-
loof,

*Naem.
Britannia.*

loof, en d'achtbaerheit der getuygen: en 't geen, dat tot verklaring van de twijfelachtige saeck bygebracht wordt, heeft in sich meer duysterheit en swackheit, dan de saeck, tot welcks bewijs sy bygebracht wordt. Wie geeft hier getuygenis? ick weet niet. Wat brengt hy by tot getuygenis? ick weet dit oock niet. Maer dit heb ick echter gehoord, dat in dit overblijffel Prudania genoemt wordt. Wat is dit Prudania? een bergh of een vloet? een vlek of een stadt? een man of een vrou? ick weet niet. Maer ick acht dat hier meê Britannia aengewesen wordt. Wel aen, dat Prudania Britannia betekent. Wat vordert dan hier uw overblijffel voor u? Ick wil dit weten, of het verskert dat Prudania de ware naem van 't eylandt heeft geweest, dan of het d'onkunde der gener aenwijst, die dese valsche naem aen 't eylandt toegeeygent hebben. Ick weet dit oock niet, maer ick bemerck hier wel een Britannische uytspreeck; en de kracht van de Britannische vertoont sich in d'oorspronckelijckheit van d'uytspreeck. Want Prudania is byna soo veel, als Prudania, dat is overtreffende schoonheit, van *Pryd*, dat schoonheit is, en *Cam*, 't welck wit betekent, met een weynigh de scherpigheit van de stem te versachten. Doch naer dese reden behoort men geen Prudania, maer Prudania daer af te maken: welke benaming de Barden in hun landtael Prudam uyt spreken. Ick verfwijgh hoe gering, bedriegelijck en ten meestendeel belachelijck dese geheele reden van d'oorsprong der benamingen is. Ick verfwijgh M. Varro, en andere mannen, die in geleertheit uytmunten, en dickwils hier in belacht worden. Ick ga de geheele Cratylus van Plato voorby. Ick sal dit alleenlijck seggen, dat ick voor bilijcke ooren eer bewijzen kan, dat de Cambriers uyt de honden en wilde beesten zijn gekomen, dan ghy vroetmaken sult dat Prudania uyt Prudania gekomen is. Want op dese wijze kan men uyt alles, dat men heeft, het gene verdichten, dat men wil. Maer hoe weynigh grontvest in alle dese dingen is, wijst Luddus aen, die, sich op dese hulp niet vertrouwende, de Barden tot sijn bystandt roept; seker een oudt geslacht van menschen, maer die, gelijk d'Ouden verscekeren, niets geschreven hebben. Doch wy sullen van hen elders noch meer dingen spreken. Laet ons eyndelijck tot d'uyterste toevlucht van Luddus komen: Caesar, seght hy, die d'eerste van de Romeynen de naem van dit eylandt in Latijnsche tael heeft geschreven, heeft dat Britannia genoemt; en byna alle de Latijnsche Schrijvers, hem volgende, hebben de selve naem niet verandert. Luddus heeft hier goet gevonden van een treffelijcke leugen te beginnen, te weten, dat Caesar d'eerste van de

Schotlandt.

Latijnen dit eylandt Britannia genoemt heeft: want eer Caesar geboren was heeft Lucretius van Britannia gewagh gemaect; oock Aristoteles lang te voren by de Griecken, en niet lang na Caesar Propertius, als hy seght,

Cogor U in tabula pictos ediscere mundos;

wijst aen dat in sijn tijdt de beschrijving van de werelt gewoonelijck aen de wand wierd gehangen. Wat meynt ghy? Geloofst ghy dat Caesar, in alle vrye konsten geleert, de beschrijving des werelts nooyt gesien heeft? of, die siende, niet gelezen heeft? of dat, toen het overige van de werelt beschreven en afgetrocken wierd, het eenige eylandt Britannia, het grootste van de geheele werelt, door de Latijnsche en Grieksche geschriften soo vermaert, in die kaerten achtergelaten is? Meynt ghy dat de gene, die soo veel moeyten heeft gedaen om de Britannische dingen t'onderloecken, welke menschen dit landtschap roen, en in voortijden bewoonden, wat geslachten van boomen en dieren daer in voortquamen, en naer welke zeden en gewoonten men daer leefde; meynt ghy, seght ick, dat hy, die hier voor dus bekommert was, in de naem van 't geheel landtschap soo onachtsaem heeft geweest? of dat hy, die met soo groote getrouweyt en naerstigheit hun namen aen de steden van Vranckrijck gegeven heeft, de Britannen van hun oude roem berooft sou hebben? Ick sie niet waerom hy de naem van Prudania oudt acht, dewijl Luddus sich hier op meest beroemt, 't en zy misschien de woorden uyt de stant van de vermufte kaart oock hun oudtheit getrocken hebben. Dit zy nu genoeg voor Luddus, die getuygen van huys meebrengeude, geoordeelt heeft dat hy met sijn dromen tegen 't gevoelen van alle geleerde mannen, die ergens zijn, of geweest hebben, behoorde te strijden. Met Eliotus sal minder te doen zijn. Dese, niet alleenlijck door waerschijnelijcke gissingen, maer oock door Schrijvers, die niet duyster zijn, bewogen, gelooft dat dit landtschap eertijds Prytaneia genoemt heeft geweest: want hy acht (en is niet heel sporeloos daer in) dat het eylandt, dat van alle dingen overvloeyt, die tot het leven nootzakelijck of dienstigh zijn, dus moet genoemt worden. Seker, indien men d'oorsprongen der namen overweeght, men sal bevinden dat Sicilia eer Prytaneia behoerde genoemt te worden, gelijk oock veel andere eylanden, die Britannia soo verre in vruchtbaerheit overtreffen, als dit d'anderen in grootheit overtreft. Wijders, men bevint by de Schrijvers, door welckers getuygenis de naem van Prytaneia bevestight wordt, dat 'er in 't uytchrijven gedwaelt is. In Stephanus is de grootste ongelitadigheit: hy heeft, gelijk hy self seght, Martianus in 't woordt

F

Albion

Albion gevolgt, dat dit het Brettanische eylandt is. In de woorden Iuvernia en Iuverna wordt Prætanica geschreven. Hy seght dat de Brettanische eylanden elders in de groote zee zijn, welckers inwoonders Brettani genoemd worden: maer dat Martianus en Ptolemeus in dese benamingen de P d'eerste letter maken. Indien iemand dese plaetsen te samen vergelijckt, hy sal sonder twijfel bevinden dat in d'afschriften gedooft is, en dat Stephanus self verstaet dat Brettania voor met B; en met twee TT behoort geschreven te worden. Eliotus, gelijk ick acht, niet onkundigh in dese dingen, die de menschen, naer eer trachtende, tot prael van hun geleertheit verkeerren, heeft sich vernoeght met genoegh vermaent te hebben, en laet het oordeel daer af aen de leser. Maer Luddus, om sijn vernuft te toonen, pooght uyt de drie namen van 't grootste eylandt dit voornamelijk te bewijzen, dat weynigh bewijsers heeft, te weten Prudania. Hy neemt Prytaneia voor 't naeste daer aen, en verwerpt, als verkeert en bedorven, de naem, die alreë by alle volcken vermaert was, en, gelijk Plinius seght, door de Grieksche en Latijnsche Schrijvers uytgebreyt is, en seght dat die eyndelijk spade, en dit van C. Julius Caesar verdorven is, die, gelijk hy t'onrecht acht, soo wy getoont hebben, eerst Britannia geschreven, en alle d'anderen met hem in de selve dooling getrocken heeft. Maer ick sou, indien de saeck in verschil was, d'oudtheit van dese benaming *Britannia* met veel en overvloedige getuygen konnen bevestigen, en dat sy niet van Caesar verdorven, maer dat sy van onse voorouders van handt tot handt, en dit noch suyer, overgelevert is, behalven dat het schijnt dat d'Ouden het met een dubbelde TT geschreven hebben. En dit is, gelijk ick acht, d'oorfaek dat Lucretius d'eerste sylb van dese naem lang gemaect heeft. Maer nu wordt by de Latijnen de tweede T achtergelaten, schoon die altijd in de benaming van Britto blijft. De Grieken, die Brettania schrijven, komen naest aen d'uytspraek van d'eygen tael, die de Britanners selven, en alle d'omleggende volcken noch behouden: want de Franichen, de naesten daer aen, noemen alle Britannische vrouwen Brettes, en als men Britanisch spreeckt, seght men Bretter, en de Kaep van Aquitanie wordt gewoonlijk Capbretton genoemd. Daer by, de beyde Schotten, dat is die van Albion en Hibernia, spreken oock dus. Dit verschil is 'er alleen, dat de genen, die naer de Duytsche wijze spreken, somtijds de ordening der letters veranderen, en Berton voor Breton uyt spreken. Maer Dionysius Afer heeft in dese regel,

ἡ κενὴ κίχνηται ψυχρὸς ῥόος ἐνθα Βρετανίαι.

met de tweede T te verwerpen, een Poëtische vryheyt gebruyckt, gelijk hy oock in *Σαμάραι* voor *Σαμάρια* gedaen heeft. Dese toestemming der dingen van soo veel volcken van byna het begin af, die met sich self en met d'oudsten der Grieken en Latijnen over een kooft, vermach meer by my, dan alle de beuselingen van Luddus, die hen naer sijn believen uyt het slijck opgeraep, tot schande bewaert, en die noch niet durfden te voorschijn komen tot valsche getuygenis tegen d'oudtheit, hoe onbeschaemt een voorspraek sy oock hebben. Dat hy, so hy kan, de gene voortbreng, die voor Aristoteles Prudania geschreven heeft. Hy kan dit, waer hy sich oock wendt, nimmer doen, dewijl het seker is dat eenige eeuwen na Aristoteles de Barden niets schriftelijk gestelt hebben. Wech dan met dese hoogdravende, of eer dwase beroeming op d'oudtheit, van de welke men geen bewijs, geen speur, ja oock geen overblijfsel van spuren kan vinden. Onder dese verschillen van verscheide gevoelens, en in soo veel verscheide gewoonten van spreken vint Luddus raetsaemste d'oudtheit, en de inlandtsche zede van spreken altijd, gelijk sijn Noortstar, t'aenschouwen, en daer na de geheele loop van sijn reden te regelen. Ick sou van hem niet veel verschillen, soo het geen, dat in d'oude gewoonte gestelt is, en dieshalven seker geacht wordt, altijd gehouden kon worden. Maer ick bespeur dat dit om veel oorsaken niet geschieden kan: vermits men in alle redenen seer swaerlijk het oudste kan vinden, en het hier veyliger is de gewoonte der geleerden te volgen, dan altijd achterwaerts op d'oorsprongen, gelijk die van de Nijl, met een ydele en belachelijcke arbeyt te volgen: te meer, dewijl de beginselen der benamingen niet aen 't oordeel der wijzen hangen, maer aen 't believen van 't gemeen, 't welck ten meestendeel ruw en ongeleert is; en indien men dit goetvinden naeukeurighlijk ondersoeckt, soo doet men overtollige arbeyt, en als men 't al vindt, soo heeft men niet veel gewonnen. Het gaet hier in, gelijk in de voortbrenging van alle andere dingen, die sonder dwang van de natuer voortkomen, of van de menschen ten dienst van 't leven bedacht worden: want d'eerste draghten zijn eenighsins onvolmaeckter, niet alleenlijk tot gemak, maer oock niet soo aengenaem om t'aenschouwen; sy worden sedert tam, en door de handeling allengs beschaeft. Desgelijcks is 't oock met de tael, die, eerst van ruwe en grove menschen voortgebracht, deurgaens grof, onlieffelijk, en onbeschaeft te voorschijn komt; en sedert met handelen allengs haer aengebore ruwigheyt uyttreckt, en sachtter en aengenamer tot d'ooren komt, en veel gemac-

volup, dat is, knecht en vermaeck, (oude verschimmelde Latijnsche woorden) heeft willen behouden, dan de genen, die in der selver plaets gekomen zijn; en men heeft altijd in het oversetten uyt het Grieks in Latijn, of uyt het Latijn in 't Grieks, seer groote vryheyt gehad. Wie heeft ooyt den Latijnen tot misdrijf nageduyt, dat sy Polydeuces in Pollux, Heraclea in Hercules, en Asclepion in Aesculapius verandert hebben? of den Grieken dat sy voor Catulus Catlus, en voor Remus Romus hebben geseght? Wat is 'er in 't uytheemsche tot sich te trecken? Hebben de Grieken in beraet gestelt om het Punische *Al* in de leste syllaben der benamingen in *As* te veranderen? Indien iemand Annibas voor Annibal seyde, soude hy de geheele majesteit van de Historie vertreden, de waerheyt krencken, of de Carthagische tael eenige smet aenwrijven? Siet hoe veel de vlijt en yver van de heulheyt en beschaeftheit der oude Saxen en Denen, die sedert in Britannia verhuyst zijn, van dese woestheyt en begeerte tot smoddigheyt, die by Luddus is, verschilt. Sy, woest, en van alle geleertheit onkundigh, en by barbarische en stamelende menschen gekomen, hebben niet alleenlijk hun wanschickelijckheyt niet willen aennemen; maer, de soetigheyt van de Grieksche en Latijnsche tael eens geproeft hebbende, hebben veel van d'yselijckheyt, die sy meêgebracht hebben, afgelegt, en sommige scherpe benamingen soo versacht en beschaeft, dat sy sonder quetsing der ooren gehoort kunnen worden, gelijk Oxonia en Rossa voor Oxonfordia en Raufchestria, en veel anderen, daer Luddus self niet tegen spreekt. Ja hy self geeft in dusdanige dingen geen kleyn verlot aen sich self, en schoon hy in d'eenige naem van Britannia een dryver van soo groote strengheyt is, soo neemt hy echter in soo veel andere dingen een groote vryheyt aen sich self. Nu strijt hy soo hardneckighlijck tegen 't oud gebruyck van alle volcken voor een nieuwe, duystere en onsekere benaming; namelijk, op dat dese Konincklijke naem van Luddus, uyt de stam der Cimbrers afgeleydt, en gelijk Pallas beelt tot aen dese dagh bewaert, niet vergeten sou worden. En op dat dit niet geschieden sou, soo neemt Luddus een strijdt voor sich aen tegen de toestemming van de menigte, tegen d'oudtheit van de tijdt, en tegen de waerheyt selve. In de benaming van *Britannia* staet noch dit waer te nemen, dat by d'uytheemsche Schrijvers het geheele eylandt met dese naem genoemt wordt. Want de Britonnen en Engelschen, die de Britanische dingen beschreven hebben, stemmen somtijds met d'uytheemschen over een, en meenen somtijds met de naem van Britannia

alleenlijk dit deel van 't eylandt, dat een Romeynsch landschap heeft geweest; en dit verscheydelyck, naer dat d'uytgang van d'oorlogh de grenspalen verandert heeft: want somtijds heeft Adrianus, en somtijds Severus wal tot een grenspael aen 't Roomsche Rijk verstreckt. D'anderen, die buyten de wal waren, wierden somtijds Barbaren, en somtijts Overzeeschen genoemt. Beda schrijft in 't begin van sijn eerste boeck dus: *Dieshalven de Picten, naer Britannia treckende, hebben begonnen in de noorderlijke deelen van 't eylandt te wonen; want de Brittonen hadden de zuyderlijke deelen ingenomen.* De selve in 't 34 cap. *Aidanus, Koning der Schotten, welcke Britannia beswoonen:* en lib. 4. cap. 4, de weêrkeering van Colman uyt Engelandt naer Schotlandt beschrijvende, seght hy: *Ondertusschen Colmanus, die van Schotlandt was, Britannia verlatende.* En elders: *Daer na begonnen sy in veel dagen van 't landschap der Schotten in Britannia te komen.* Noch: *Oswald is gedoodt by de wal door de welck de Romeynen, om 't geweld der Barbaren te bedwingen, geheel Britannia van d'een zee tot d'ander besloten hadden.* Een selve wijze van spreken is oock by hem lib. 2, cap. 9. Claudianus schijnt in dese manier van spreken, den Britanners eygen, niet onkundigh geweest te hebben, als hy schrijft dat het Romeynsche legioen, *dat den wreede Schot de breydel geeft,* voor de Britanners voorgespannen was, dat is, tegen de Schotten gestelt in d'uyterste deelen van Britannia, op de grensen van Schotlandt; op dat het de woede der Schotten van de Britanners afweeren sou. Een selve wijze van spreken wordt gemeenlijk gebruyckt van Gulielmus Malmesburienfis en Galfridus Monumetenfis, vermaerde Schrijvers in de Britanische Historien, by de welken men, indien men lustigh is, al 't geen, dat tusschen Severus wal besloten is, alleenlijk met de benaming van Britannia genoemt sal vinden. En hoewel dit by hen soo klaer en bekend is, dat het aen niemant verborgen kan zijn, soo heeft het echter groote doelingen veroorsaect by de Schrijvers van de naeste eeuw, die schriftelijk nagelaten hebben, dat Alvedus en Athelstanus, en veel andere Koningen der Saxen eertijds het geheele eylandt hebben beseten, schoon sy nooyt voorby Severus wal hebben geweest. Want toen sy lasen dat dese Koningen de heerschappy van geheel Britannia hebben gehad, soo meenden sy dat het geheele Eylant van hen beseten was. Men heeft ondertusschen gelijcke dingen waer te nemen in 't gebruyck deser namen van *Britannus* en *Britto*. Want alle oude Grieksche en Latijnsche Schrijvers hebben 't geheele eylandt *Britannia*, en alle des selfs inwoonders sonder onderscheyt Britanners genoemt. Martialis is, soo my dunckt, d'eerste der Romeynen, die hen

hen Brittonen genoemd heeft, in dese regel:

Quam veteres brachæ Brittonis pauperis.

't Gemeen noemt Brittonen d'inwoonders van het half Gallische eylandt, schoon Gregorius van Tours dat alzeit Britannia, en d'inwoonders Britanners noemt. De Romeynen noemden de genen, die van hun landtschap waren, Britanners, schoon de landtschappers selven sich gaerne Brittonen deden noemen. Britannia is d'eenige wortel en oorsprong van de beyde namen. En gelijk die beyde uyt een selve bron vloejen, soo wordt oock de selve faeck geheelijk aen de beyde namen toegeeygent. Dit is klarelijk uytgedrukt in dit gedicht van de Poëet Aufonius:

Silvius ille bonus, qui carmina nostra laceffit:

Nostri magis meruit disticha Britto bonus.

Silvius hic bonus est. Quis Silvius? Iste Britannus,
Aut Britto hic non est Silvius, aut malus est.

Silvius esse bonus Britto, ferturque Britannus.

Quis credat cævem degenerasse bonum?

Nemo bonus Britto est: si simplex Silvius esse

Incipiat, simplex desinet esse bonus.

Silvius hic bonus est: sed Britto est Silvius idem,

Simplior res est dicere Britto malus.

Silvi Britto bonus quamvis homo non bonus esse

Feris, nec se quit jungere Britto & homo.

De genen, die beweeren dat de Britanners Colomers of voortgeplanten der Gaulers zijn, verhalen dat Hercules uyt Celtum aen een Gaulische maecht een soon Britannus genoemd, geteelt heeft, van de welck het Britannisch volck gesproten is. Plinius maect dit volck geburen van de Moriners, Atrebaten en Gessoriaken. By de Griecken is geen gebreck van Letterkonstenaers, die dit bevestigen, te weten Suidas, en de geen, die de groote uytlegging der oorspronckelijkheden geschreven heeft. My dunckt dat C. Julius Cæsar, en C. Cornelius Tacitus, en andere Latijnsche Schrijvers, die niet ongeleert, maer echter niet soo vermaert zijn, van gelijk gevoelen hebben geweest. Dit wordt noch bevestigt door de gewijde dingen, door de tael, wetten en zeden van eenige volcken, aen de Gaulische zee woonende, uyt de welcken, naer my dunckt, de Britanners door hun verhuysingen uytgeput, en de Morinen allengs verteert zijn. My dunckt dat Morinus van More, 't welck in d'oude tael der Gaulers de zee betekent, sijn oorsprong schijnt aen te wijzen. 't Is waerschijnlijk dat Venta Belgarum, en Icenum, van Icio genoemd, met de plaets van de bynaem oock de moederlijke tael in een ander landt gebracht hebben, en dat de Britanners, hen terstont in hun aenkomst ontmoetende, en als hun herkomst kennende, hen als naer hun huys ter herberg hebben willen brengen. Want Morinus betekent by d'oude Gaulers Marinus, dat is, aen of van de zee, en More-

marusa betekent doode zee: hoewel Goropius dese twee leste namen ons byna heeft ontroof, terwijl hy sijn Advatiken al te verwaendelijck wil opsmocken. D'Armorischen of Armorischen kunnen niet ontkennen dat wy van een geslacht zijn: want wy hebben daer af oude en nieuwe panden by ons. Ar of Are is een oude voorsetting van de Gaulische tael, 't welck aen of op betekent, als of men seyde aen of op de zee. Moremarusa komt van Mare, dat is zee, met de leste sylb lang, naer de wijze van 't Grieksche participium. Armorica, of Armorica betekent oock *maritimum*, dat is, aen de zee, ten minsten naer Straboos verklaring, die altijd in 't Grieksch Apoceanitas daer voor aen ons geeft. Cæsar seght van d'Armorischen in sijn vijfde boeck, dat 'er groote krijghsbenden der Franschen van die steden, die Armorische genoemd worden, te samen gekomen waren, om hem te bestrijden. En in 't sevende boeck: aen alle de steden, die aen de groote zee gelegen zijn, en naer hun gewoonte Armorische genoemd worden. En in 't achtste boeck, en d'andere steden, op d'uyterste grensen van Vranckrijk gelegen, en aen de groote zee gevoeght, die Armorische genoemd worden. Soo dickwils als Cæsar aen dese steden gedenckt, soo voegt hy 'er altijd by, DIE GENOEMT WORDEN; doch soodanigh, dat men verstaet dat het geen eyge naem, maer een bygevoeghde, of de bynaem van een plaets is. Men vint oock niet by eenigh ander aensienelijck Schrijver, dat dit de naem van een stad heeft geweest, schoon in dat gewest dese naem wijt en breed omsworf, te weten van Spanjen tot aen de Rhijn: en ick vind onder soo veel Schrijvers niet meer, dan Plinius alleen, die de naturelijckē en eyge kracht van de naem niet schijnt verstaen te hebben: want hy meent dat geheel Aquitania dus eens genoemd heeft geweest. Dit zy hier voor genoegh; want wy sullen in 't stuk van de Gaulische tael meer hier af spreken.

Men geloof, dat d'oudste naem van dit eylandt heeft geweest Albion, of Albium, gelijk Aristoteles, of eer Theophrastus meent in 't boeck, 't welck *van de Werelt* genoemd wort. Maer dese naem wort eer uyt de boeken uytgekipt, dan in de gemeene tael gebruyekt, 't en zy voornamelijck by de Schotten, die noch sich selver Albinich, en hun landtschap Albin noemen. Veel achten dat het hier de naem van gekregen heeft, dat den genen, die uyt Gallia trocken, eerst de witte bergen voorquamen. Seker, het schijnt my heel wanschickelijck, dat men d'oorsprong van de Britannische naem uyt de Latijnsche tael wil soeken, dewijl de handel toen soo vreemt onder de woefte volcken was. Sommigen achten dat dese naem af komt van Albion, Neptunus

nus soon, die, gelijk sy verdichten, eertijds
 Koning van Britannia heeft geweest, en steu-
 nen hier in op een stoute leugen, sonder byna
 eenige getuygenis van d'oudtheyt. Sy heb-
 ben echter sich niet geschaemt dit Koninck-
 rijk op soo swack een grontvest van gelijke
 naem te bouwen, vermits ick geen andere ge-
 legentheyt van dese fabel uyt de Historien
 kan vinden. De genen, die aen Albion en
 Bergion gedacht hebben, zijn uyt de Griecken
 Diodorus Siculus en Strabo; uyt de La-
 tijnen Cato, Hyginus, en Mela, uyt de wel-
 ken men dit omtrent begrijpen kan, dat Al-
 bion en Bergion, Neptunus sonen, Liguri-
 ers uyt het landt der Albiken, de wegen, die naer
 Italien geleyden, met rooven en afsetten be-
 lemmerden; en dat sy, toen Hercules uyt
 Spanjen weërkerde, na dat hy Geryon ver-
 wonnen had, hem van sijn roof pooghden te
 berooven, en hem soo wredelijck aantastten,
 dat hy, byna wanhopende, gedwongen was
 bystant van Iupiter te bidden, en dat dese, om
 aen sijn soon, in noot zijnde, hulp te bewij-
 sen, een steene regen van de hemel afgesonden
 heeft. Sy seggen oock dat, tot bewijs van dese
 strijdt, het steene veld aen de nakomelingen
 gebleven is. Ick sal echter niet loghenen, dat
 het eylandt en de rover hun naem van Albus ge-
 kregen hebben. Maer ick acht dat Album een
 gemeene benaming van meer volcken heeft
 geweest, en by hen niet alleenlijk voor de
 naem van verwe, maer oock van hooghte ge-
 houden is. Festus Pompejus seght oock, dat
 de dingen, die by de Latijnen Alba worden
 genoemd, by de Sabijnen Alpa zijn geheeten,
 en dat d'Alpen hier af de naem hebben
 gekregen, om dat sy gedurighlijck van sneeu
 blinken, en wit zijn. Seker, ick acht (om het
 een toe te stemmen) dat Album en Alpum
 voor het selve van d'Ouden gesegt is geweest,
 en steun hier in niet alleenlijk op Festus, maer
 oock op Straboos autoriteyt; en nochtans
 meen ick dat d'Alpen eer van de hooghte, dan
 van hun witheyt de naem gekregen hebben.
 Voor eerst om dat veel steden in Italien,
 Vranckrijk, en Spanjen, alle op, of by bergen
 gelegen, Alba tot hun naem voeren. En daer
 na om dat Strabo sonder onderscheyt dese
 namen Alba, Alpa, Alpia, Albionia, Albici, tot
 betekening van hooghte, als van een selve
 wortel gesproten, aenneemt: en dieshalven
 toont hy dat dese benamingen meest ter plaets
 gebruyckt worden, daer d'Alpen beginnen
 opwaerts te stijgen. Hier uyt spruyten in Li-
 guria Albingaunum, en Albium Intimelium.
 Maer by de Iapoden is een heel uytstekende
 heuvel, daer d'Alpen ophouden. Men vindt
 noch andere plaecten, die, gelijk het schijnt,
 van hooghte genoemd kunnen zijn. In Italien
 is de vloet Albula uyt het gebergte van Etru-
 rien, en de wateren Albula uyt de Tiburtijn-
 sche bergen uytgestort. In 't Narbonisch Gal-
 lia zijn d'Albische berghvolcken. In Duyts-
 landt is de vloet Albis, oft d'Elve, die uyt het
 gebergte van Bohemen spruyt. In Asia vloeyt
 de vloet Albanus uyt de Caucasus; en d'Alba-
 nische volcken zijn als in 't gebergte inge-
 stort. My dunckt dieshalven dat het niet on-
 waerschijnlijk is dat Album niet de bena-
 ming van een, maer van veel volcken heeft
 geweest, te meer dewijl alle de plaecten, die
 ick genoemd heb, niet altijd hoogh zijn, en
 nauwelijcks weynigh maenden achter mal-
 kander blinken; 't welck noch niet aen alle
 gebeurt. 't Geen, 't welck tot dese gissing
 dient, is de namen der Ligurische Reuten sel-
 ven, Albion en Bergion, beyde van de scho-
 tighheit hunner lichamen dus genoemd. Wy
 hebben nu geseght wat d'Ouden van Album
 gevoelt hebben. 't Is al te wel kennelijck om
 te bewijfen dat Bergh by de Duytschen voor
 hoogh genomen wordt. Dat eertijds by de
 Gaulers dit met gelijk verstant geseght is,
 wijst de plaets van Plinius aen in 't derde
 boeck, die, gelijk ick beweert, dus gelesen
 moet worden: van waer, gelijk Cato seght,
 de Bergomaten gesproten zijn, met de naem
 aenwijfende dat sy hooger dan geluckiger
 gelegen zijn. Het schijnt dan dat Albion en
 Bergion, menschen, boven hun geburen in
 schongheydt van lichaem uytstekende, en
 op 't vertrouwen van hun krachten in 't ge-
 weest van Ligurien rovery plegende, van Her-
 cules, derwaerts reysende, met de wapenen
 bedwongen zijn. Maer niemant van d'Ouden
 maeckt gewagh dat sy in Britannia geheerscht
 hebben; en de stant der Gaulische saken in
 die tijt maeckt de saeck geheel onwaerschijn-
 lijk. 't Is oock niet waerschijnlijk dat Bri-
 tannicus veel geruster heeft geweest, in welck
 landt dese groote Albion het grootste Rijk
 verlaten heeft, op dat hy 't huys roven en af-
 setten sou. Wy echter, schoon wy niet veel
 van 't gevoelen der gener verschillen, die ge-
 schreven hebben dat Albion van Album ge-
 noemt heeft geweest, achten dat het dese
 naem niet van de verwe, maer van de hooghte
 der bergen gekregen heeft. Ick acht dat de
 genen, die 't dese naem hebben gegeven, hier
 toe aengeprickelt zijn door de vergelijking
 van Engelandt met Yrlandt, daer een enge zee
 tusschen beyden is. Want sy, siende dat d'een
 strant geheel tot bergen opsteegh, en d'ander
 laegh, en in esse velden verspreyde was, heb-
 ben d'eerste, uyt oorfaeck van de hooghte,
 Albion genoemd. Maer de langdurigheit des
 tijds, en d'onachtsaemheit der inwoonders
 in 't verhalen der oude dingen, hebben twijf-
 selachtigh gemaeckt of sy aen 't leste eenige
 naem naer de laegheit hebben gegeven. Wij-
 ders,

ders, met dit mijn gevoelen schijnt overeen te stemmen dat dese naem van 't eylandt, van Album afgeleydt, 't zy het Albion, of Albium is, noch in Schotlandt, gelijk in zijn geboorteplaats, bestandighlyck blijft, en in soo veel verwisselingen van inwoonders, en in veranderingen van Rijken, talen en andere dingen nooyt heeft kunnen uytgewischt worden. En hoewel dese dingen by ons waer, of de waerheyt naest schijnen, soo sullen wy echter, indien iemand iets beter bybrengt, gaerne tot zijn gevoelen overgaen. Dus verre van d'oude namen van 't eylandt. Nu schijnt het naeste te zijn dat wy de gelegenheyt der landen vervolgen. D'Engelsche Schrijvers hebben selven heel bescheydelijck en breedelijck daer af geschreven. Maer Hector Boëtius heeft in de beschrijving van Schotlandt sommige dingen niet met al te groote waerheyt voorgestelt, en anderen tot dwaling gebracht (terwijl hy, al te lichtgeloovigh, 't gevoelen van anderen roeckelooselijck verbreydt heeft. Wy, wat ons aengaet, sullen 't geen, dat foodanigh bevonden wordt, lichtelijck, en ter vlucht aenroeren, en de dingen, die of duyster, of niet waer voortgebracht schijnen, verbeteren soo veel ons mogelijk sal zijn. Engelandt, soo veel ons voorstel aengaet, wordt bequamelijck gedeelt door vier vloedten, van de welcken twee, de Dee en Sabrina, in d'Yrsche zee, en d'andere twee, de Teems en de Humber, in de Duytsche zee vloejen. Wallis, in drie landtschappen onderscheyden, leght tusschen de Dee en Sabrina besloten; en tusschen de Sabrina en de Teems is dese geheele zijde van Engelandt, die haer uytzicht naer Vranckrijck heeft. De landen, tusschen de Teems en Humber gelegen, maken een derde deel; en alle de landen, die sich van de Humber en Dee naer Schotlandt uytstrecken, behooren tot het vierde deel.

Schotlandt wordt van d'Engelschen afgescheyden eerstelijck door de vloet Tweed, door de hoogste berg Zeviota, en ter plaats, daer de bergh niet is, door een wal, die niet lang gemaect heeft geweest, en daer na door de vloedten Esk en Sulway. Aen dese zijde van dese grenspalen leggen de landtschappen van de Schotsche tot aen d'Yrsche zee in dese ordening. Marcia, of Merche, in 't welck d'Engelschen nu de stad Barwick houden, leght aen de slinker zijde van de vloet Tweed, en wordt naer 't oosten van *the Fyrth of Forth*, of van de zeeboesem van Forth, en naer 't zuyden van Engelandt besloten. Naer 't westen aen beyde zijden van de vloet Tweed is Tevidale, 't welck van de vloet Tevior de naem verkregen heeft, en wordt door de bergh Zeviot van Engelandt afgescheyden. Daer na volgen eenige kleyne landtschappen, als Liddis-

Scotlandt.

dail, Eusdail en Eskdail, van de drie vloedten, die byna gelijcke naem voeren, te weten Liddel, Eus en Esk, dus genoemt. Eyndelijck komt Annandail, van de vloet Annand, die 't byna in 't midden deursnijt, en by de zeeboesem van Sulway in d'Yrsche zee vloeyt, soo geheeten. Om nu weer tot Forth te keeren, de selve besluyt Laudon van d'oostzijde, dat door de Coburnische bosschen en Lamyrische bergen van Merche afgescheyden wordt, dat, sich daer na een weynigh westwaerts keerende, Lauderdail en Tweedail raect. Tweedail heeft tot grenspalen naer 't zuyden en westen, Liddisdail, Nithisdail, en Clydsdail. De vloet Nith heeft aen Nithisdail, deur welk landtschap hy in d'Yrsche zee vloeyt, de naem gegeven. Lothian, van Lothus, Koning der Piëten, dus genoemt, paelt naer 't oosten aen de zeeboesem van Forth, of aen de Schotsche zee, en heeft naer 't westen haer uytzicht naer Clydsdail. Dit landtschap overtreft verre d'anderen in heusheyt en beleeftheyt, en in overvloed van dingen, die tot het leven nootzakelijck zijn. Het wordt van vijf vloedten besproeyt; van de Tine, van de beyde Esken, (die, eer sy in zee stroomen, sich in een gracht vereenigen) van Lyth en Almond. Dese, ten deel uyt de Lamyrische, en ten deel uyt de Piëlandische bergen voortgekomen, vloejen alle in de zeeboesem van Forth. De steden in dit landtschap zijn Dumbar, Hadina, gemeenlijck Hadinton, Delkerh, Edimburgh, Lyth, en Lymnuck. Verder naer 't westen leght Clydsdail, de beyde oevers van de vloet Clyd bevattende. Dit landtschap wordt om de groote lanckheyt in twee Vooghdyen gedeelt. In d'over Vooghdy is een bergh, niet seer hoogh, uyt de welck na drie verscheyde zeen vloedten uytbreken; de vloet Tweed in de Schotsche zee, de vloet Annand in d'Yrsche, en de vloet Clyd in de Deucaledonische zee. De voornaemste steden daer in sijn Lanarch en Glasco, daer van de westzijde Kyle aenpaelt. Voorby Kyle is Galloway, dat door de vloet Cludan van Nithisdail afgescheyden wordt, en sich byna geheel naer 't zuyden streckt, en van des selfs oever wordt byna d'overige zijde van Schotlandt bedeckt. Dit geheel landtschap is rijcker van vee, dan van graen. Het heeft verscheyde vloedten, die in d'Yrsche zee stroomen, gelijk Ur, Dee, Kennum, Cre, en Lule. Het stijght nergens tot bergen op, maer is echter geheel met heuvels besaeyt. Het water, in de dalen tusschen dese heuvels staen blijvende, maect byna ontellijcke poelen, die in 't begin van de Herst door regen de watergrachten vergrooten, daer een ongelooffelijcke menigthe van ael uytkomt, die van d'inwoonders met teene korven gevangen en gesouten worden.

H

Het

Merche

Teviodale

Liddisdail

Eusdail
Eskdail

Annandail

Lauderdail
Tweedail

Nithisdail

Lothian

Clydsdail

Galloway

Het uiterste van dese zijde is het zeegebergh-
te der Nonanten, of *the Mul of Galloway*,
beneden de welke in de mondt de zeeboefem
van de vloet Luse is, die van Ptolemeus Rerig-
gonius genoemt wort. Hier tegen over vloeyt
uyt de zeeboefem van Clyd, heden *the Fyrth
of Clyd* genoemt, een zeeboefem in, die ge-
meenlijk Loch Rian, en by Ptolemeus Vi-
dogara genoemt word. Al 't landt, dat tus-
schen dese zeeboefems voortloopt, word van
d'inwoonders Rinum, dat is de lipits van Gal-
loway, genoemt. De selven noemen het hoofd
der Nonanten *Mul*, dat is beek, of fnyet.
Maer 't geheele landtschap word Galloway
(want Gallovid betekent in d'oude tael der
Schotten Galler, of Franschman) genoemt.
Beneden Loch Rian, aen de rugh van Gallo-
way sackt Carrick allengs af naer de zeeboe-
fem van Glotta, of anders *the Fyrth of Clyd*. Dit
landtschap Carrick word van twee vloeden
deurgesneden, van de Stinchar en Griven, die
beyde met veel lustige dorpen besoomt zijn.
Tusschen dese vloeden, daer veel heuvels
zijn, is 't landt vruchtbaer van weyden en rijk
van graen, en heeft nier alleen voor sijn eyge
volck van landt- en zeekeft voor sich self ge-
noegh, maer deelt oock veel aen sijn gebu-
ren meê, en word door de vloet Dunus van
Kyle afgescheyden. Dese vloet neemt sijn
oorsprong uyt een meir van de selve naem,
dat een eylandt in sich begriipt, daer een ta-
melijk kasteel op staet. Daer na volgt Kyle,
't welck naer 't zuyden van Galloway beloten
is, naer 't oosten aen *the Fyrth of Clyd* paelt,
naer 't westen door de vloet Irwing van Cu-
ningham afgescheyden, en in 't midden door
de vloet Ayr deurgesneden word. Aen dese
vloet leght de koopstادت Ayr, die vermaert is.
Het landt is deurgaens vruchtbaerder in dap-
pere mannen, dan in vruchten of vee; want
het is heel schrael en mager van gront, 't welk
de naerftigheydt der menschen wet; en de
schaersheydt versterckt de krachten van 't ge-
moed en lichaem. Cuningham streckt sich
daer na noortwaerts uyt, tot aen de vloet
Clyd, en maect die tot een smalle gracht.
Dit landtschap voert een Deensche naem, die
in hun tael des Konings wooning betekent:
't welck aenwijst dat de Deenen daer eertijds
hun wooning gehad hebben. Naest daer aen
naer d'oostzijde leght Renfrew, naer het
steedtje genoemt, daer in sy eertijds hun ver-
gaderingen hielden, en gemeenlijk een Ba-
ronny geheeten. Dit landtschap word van
twee vloeden deurgesneden, die beyde de
naem van Chartus voeren. Na dese Baronny
volght Clydsdail, dat sich aen de beyde zij-
den van de vloet Clyd uytspreyt, en is in veel
gerechten verdeelt, uyt oorsack van des selfs
grootheydt. De voornaemste vloeden daer af

zijn aen de slincker zijde Avennus, en Douglas,
die in de Clyd stroomen, en aen de rechter
zijde een andere Avenno, die Lothian van 't
landt van Sterlin afscheyt. Dese twee vloeden
hebben een gemeene benaming der stromen
in plaets van d'eygen naem aengenomen, ge-
lijck in Walles met een onderscheyde uyt-
spraeck de geen, die sy Avennus noemen.
Sterlin-Shyr wort naer 't zuyden door de vloet
Avennus, en naer 't oosten door de zeeboe-
fem van Forth van Lothian afgescheyden.
Dese zeeboefem, allengs kleynder wordende,
en tot een tamelijcke vloet gebracht, draeght
by de stadt Sterlin een brugh. Dit landtschap
wordt van een vloet deurgesneden, die aen-
merckelijck is, te weten Carron, by de welck
eenige oude geheughtekenen zijn. Ter slin-
cker zijde van de Carron zijn twee aerde heu-
velen, van menschen handen gemaect, ge-
lijck de saeck aenwijst, en gemeenlijk Duni
paxis genoemt. Meer neerwaerts aen de selve
vloet, twee duysent schreden daer af, is een
ront gebou sonder kalck, maer met ruwe stee-
nen loo vast gemaect, dat een deel van de
bovensteen sich in d'ondersteen voeght: in
voegen dat het geheele werck, aen malkander
gebonden, de last der steenen draeght, en van
onder allengs enger toegact. Het bovendeel
is open. 't Gemeen verdicht dat 'et nu tot
het een, en dan tot het ander gebruyck ge-
maect is, en stelt nu d'een, en dan d'ander
tot stichter daer af, yder naer sijn drift. Maer
ick heb eertijds dit gevoelen aengenomen,
dat ick achtte dat 'et de tempel van Termi-
nus, een afgodt, heeft geweest, die, gelijk wy
verstaen hebben, ront en boven open getim-
mert wierd. 't Geen, 't welck onse gilling groo-
telijcks versterckte, waren Duni paxis, niet
verre van daer, als of hier vrede gemaect
was, tot welecks geheugenis dese heuvels wa-
ren, om dat de Romeynen hier de paelsteen
van hun gebiedt gestelt hadden. Niets ter we-
relt sou my van dit gevoelen afgebracht heb-
ben, soo ick niet uyt geloofwaardige lieden
vernomen had, dat 'er in seker eylandt veel ge-
bouwen waren, in alles dit gebou, aen 't welck
wy gedacht hebben, gelijk, behalven dat sy
wat grooter en ruymmer waren. In Rossia zijn
noch twee kapellen van gelijcke gedaente. Dit
deê my van mijn gevoelen twijffelen, en oor-
deelen dat het een gedenckteken van gedane
dingen was, of eer zuylen, en byna buyten de
werelt gebout, op dat sy van 't geweld der
vyanden vry souden zijn. En seker, 't zy dat
dit zuylen zijn, of ('t welck sommigen ver-
moeden) graven van vermaerde mannen, soo
geloof ick echter dat dit geheughtekenen
zijn, aen een eeuwige gedachtenis gewijd,
maer van ongeleerde en onbeschaefde men-
schen naer de gelijkenis van dit gebou, 't welck
aen

Sterlin
Shyr.

Carrick.

Kyle.

Cuning-
ham.

Renfrew.

Clydsdail.

aen de Carron is, gesticht. Ter rechter zijde van de Carron is een landt, byna vlak, maer echter met een kleyne heuvel, byna in 't midden tusschen Duni pacis en dit gebouw, daer in de bocht van de hoeck noch heden de overblijfselen van een tamelijke stad bespeurt worden. Maer de beschrijving der plaetsen, en de grontvest der muren is geheel verward, ten deel door de boersche zeden, en ten deel door 't opdelen der vierkante steenen tot de naeste dorpen van dat gebiedt. Beda van Engelandt noemt dese plaets ront uyt Guidi, en stelt die in een hoeck van Severus wal. Veel deurluchtige Romeynsche Schrijvers gedencen aen dese wal, veel voetstappen zijn 'er af overigh, en veel steenen met schrift worden daer uytgedolven, daer door getuygenissen van verwinning, door de Hooftheden verkregen, of grafchriften bekent gemaect worden. En dewijl (gelijck de voetstappen van beyde aenwijzen) van Adrianus wal weynigh min als hondert duysent schreden dese wal afgelegen is van de geen, die te voren van Adrianus gebout was, soo heeft het een groote onwetentheyt der gener geweest, die d'Engelsche saken beschreven hebben, soo zy de Latijnen, die dit in geschrift hebben gebracht, niet verstaen hebben; of anders een waerloosheyt, dat sy 't geen, 't welck soo klarellyck beschreven was, dus verwardelijck overgelevert hebben. Dit zy soo beyde, de saeck dunckt my echter soodanigh, dat sy waerdigh is berispt, of ten minsten lichtelijck vermaent te worden, voornamelijck dewijl uyt de geheugtekenen, alreë geseght, en uyt de Historie van Beda Anglus genoeghsaem blijkt, dat hier eertijds de grenspael tusschen de Britten en Schotten heeft geweest. Maer de genen, die verdichten dat hier Camelodunum heeft geweest, beweeren dat het gebouw, daer af wy gesproken hebben, een tempel van Claudius Caesar heeft geweest; seker, beyde met een ydele onwaarheit, dewijl Camelodunum, een Colonia of voortplanting der Romeynen, meer dan drie hondert duysent schreden van dese plaets is, soo men Ptolemeus, en Antoninus Reysboeck gelooven mach. Cornelius Tacitus wijst dese dooling opentlijck aen, met het geheel overigh verhael, maer voornamelijck hier meê, dat hy beschrijft dat de Romeynen, Camelodunum verloren hebbende, in de tempel van Claudius Caesar, om hun leven te bergen, gevluht waren. Maer 't zy dit gebouw een tempel van Terminus of Paelseen, of een geheughteken van een andere saeck heeft geweest, het heeft geen deuren, van de welcken men eenigh bewijs siet, en is boven op een steenwerp open, en kan niet alleenlijck geen tien krijghslieden decken, maer oock nacuwelijcks begrijpen. Wat dan, als,

in 't veertighste jaer na de tocht van Claudius Caesar, Julius Agricola d'eerste der Romeynen in dese gewellen deurgedrongen heeft? als in 't vijftighste jaer na Agricola Adrianus de grenspael van 't lantschap tusschen de Tine en Esk met een gemaecte wal gestelt heeft, van 't welck noch tekenen in verscheyde plaetsen overigh zijn. Maer Septimius Severus, omtrent 210 jaren na Christus geboorte in Britannia gekomen, heeft hondert duysent schreden voorby de grenspael, van Amianus gestelt, van de zeeboesem Glotta, tot aen de lamenvloeying van Forth en Avennus, een wal gemaect, van de welck noch veel en klare tekenen overgebleven zijn. Hier komt noch by, dat wy in d'oude geheughteken nergens vinden dat het bewint van de Piëtische staet niet te Camelodunum heeft geweest; maer dat de Konincklijke stoel, en de setel van de eerste Bisschop t' Abrenethy was, die sedert in S. Andries kerck verandert is. Indien men vraeght, wat de Romeynen bewogen heeft om derwaerts een Colonie te brengen, en waerom sy die in een soo onvruchtbaer, en (gelijck de stant toen daer was) boschachtigh en ongebout landt gevoert, en voor de dagelijcksche overlasten der wreetste vyanden gevoed hebben? soo sullen sy antwoorden, gelijck ick acht, (want ick sie niet dat sy iets anders konnen antwoorden) dat die door 't heyr ter zee beschut wierd, vermits toen de schepen de vloet Carron tot aen de poorten van de stad op voeren. Indien dit waer is, soo moet het nootzakelijck wesen dat de landen, aen de beyde oevers van de zeeboesem Forth leggende, door d'overvloeyingen van de groote zee ondergelopen, en dieshalven onvruchtbaer geweest hebben, die echter alleen in dat gewest behoorden vruchtbaer geweest te zijn. Hier op volght noch dese vraegh, die swaerder is, te weten, dewijl het zeewater de plaetsen omtrent Forth van weêrziiden innam, waerom de Romeynen niet liever daer hun wal eyndighden, dan die door een overrollige arbeyt veel duysent schreden verder te brengen. Verby Sterlinshyr leght Lennox, van de vooghdy van Renfrew door *the Fyrth of Chyd*, en van de vooghdy van Glasco door de vloet Kelvinus, van Sterlinshyr door 't geberghte, en van Tay door Forth afgescheyden; en eyndicht eyndelijck aen 't geberghte Grampius, aen welcks voet de binnenzee Lomund, vier-en-twintigh duysent schreden lang, en acht duysent schreden breed, sich in een hol dal uytbreyt, en meer dan vier-en-twintig heylanden in sich begrijpt, en, behalven een groote menigte van andere vischen noch een slach van vischen heeft, die sy Pollaken noemen, en smakelijck om t'eten zijn. Kort, dese zee uytbarstende, stort sich zuydwacrtis

waerts uyt naer de vloet Levinus, die aen 't landtschap de naem gegeven heeft, en valt in de zeeboesem van Clyd by Dunbritton, een kasteel en stadt, beyde soo genoemd. Het uysterste deel van Lennox is wat bultigh door de leste heuvels van de Grampische bergen, deurgesneden door een kleyne zeeboesem, die sy om de kortheyt Gerloch noemen. Voorby dese is een andere zeeboesem, veel breeder, die sy Longus noemen, van de vloet Longus, die daer in vloeyt, en die tot een secheytpael tusschen Lennox en Cowell verstreckt. Cowell, Argyle of Ergyle, en Knapdail worden door veel enge zeeboesems, uyt *the Fyrth of Clyd* gesproten, in veel deelen gedeelt. Een, onder d'anderen vermaert, wordt Loch Fynn genoemd, van de vloet Fynn, die daer in vloeyt. Dese streckt sich verder dan sestigh duysent schreden in de langte uyt. In Knapdail is de binnensee Aw, daer een heel kleyn eylandt in leght, dat een sterck kasteel heeft. De vloet Aw, die d'eenige in die gewesten in de Deucaledonische zee zijn uytgang neemt, heeft sijn oorsprong uyt dese vloet. Voorby Knapdail westwaerts aen loopt Cantyr uyt, dat is, Hooft van 't landtschap, recht naer Yrlandt, van 't welck het door een tamelijke straet afgescheyden wordt. Dit landtschap is langer dan breed, en met sulck een enge hals aen Knapdail gevoeght, dat die op het engste nauwelijcks duysent schreden breed is, 't welk noch niets anders is, dan sant, en soo laegh, dat het scheepsvolck dickwils hun schuyten daer over slepen, en dus een korter reys maken. Hier aen leght Lorn, dat oock aen Argyle paelt, en tot aen Abyr reyckt; een effen en vruchtbaer landtschap. Ter plaets, daer het Grampische geberghte laeght, en best beganckelijck is, leght een landtschap, Braid Albin genoemd, dat is als of men 't hooghte deel van Schotlandt seyde; en ter plaets, daer het op sijn hooghte is, Drum Albin, dat is de rugh van Schotlandt, en niet geheel sonder oorlaeck, dewijl uyt dese rugh stroomen naer de beyde zeen vloejen, sommigen zuydwaerts, en sommigen noortwaerts. Want uyt de binnensee Erne, vloeyt de vloet Erne, die naer 't koude oosten stroomt, en op drie duysent schreden beneden Perth in de Tay valt. Van dese vloet heeft in d'oude tael der Schotten Strathern de bynaem gekregen: want sy noemen gewoonelijck het landtschap, aen d'afvloeying der vloedden gelegen, Strat. Tusschen de bergen van dit landtschap, en de zee Forth streckt sich Tay uyt, 't welck de naem van de vloet Tay, die dat in 't midden deursnijt, verkregen heeft. Het streckt sich uyt tot aen d'Ocellische bergen, die ten meestendeel, met d'ackers, aen der selver wortels gelegen, in de vooghdy van Erne getelt worden.

Maer 't overige landt tot aen Forth is door d'oersucht in verscheyde vooghdyen verdeelt, te weten, van Clacman, Colros en Kinros. Al 't landt, dat ter zijden van dese landen, en van d'Ocellische bergen af door Forth en de Tay besloten wordt, loopt oostwaerts naer de zee spits toe, en wordt met een naem Fyfe genoemd, dat genoegh voor sich selven heeft van alle dingen, die tot het gebruyck van 't leven nootzakelijck zijn, en op sijn breedste is ter plaets, daer dit landtschap van de binnensee deurgesneden wordt, en van daer sich van weertzijden te samen prangt tot aen de stadt Carrail. De Levin, die sich in zee stort, is d'eenige vloet, die hier gedenckwaardigh is. De geheele oever is met veel steedtjes beset, onder de welcken meest, om d'oeffening der goede konsten, aenmerckelijck is S. Andries, van d'oude Schotten Fanum Reguli genoemd. Meer innewaerts byna in 't midden van 't lantschap is Cowper, daer d'overige inwoonders van Fyfe te samen komen, om Recht t'ontfangen. Daer dit lant aen Erne raect, is Abirnethy, een oude Konincklijke stadt der Pieters. Hier vloeyt d'Ern in de Tay, die, de grootste der vloedden van Schotlandt, uyt de binnensee van Tay, in Braid Albin gelegen, uytbarst, en vier-en-twintigh mijlen verre stroomt. Dese vloet, sich naer 't Grampische geberghte wendende, raect Atholl, een vruchtbaer landtschap, in de wildernissen van Grampus gelegen. Een deel daer af, aen de voet van 't geberghte in de vlackte geplaeft, wordt Blair genoemd, 't welck een gront, die vry van boomen is, betekent. Beneden Atholl, aen de rechte oever van de Tay, leght de stadt Caledonia, die alleenlijck d'oude naem behout, gemeenlijck Duncalden, dat is, een heuvel, met haselaer beplant; want de haselaer deur d'ongeboude landen sich wijt uytspredende, en door de schaduw der bosschen de landen bedeckende, heeft aen 't volck en aen de stadt de naem gegeven: want de Caledoners, onder de vermaertste volcken der Britanners getelt, maeckten een tweede deel van 't Rijk der Pietsen, die van Ammiannus Marcellinus in Caledoners en Vecturioners gedeelt worden, van de welcken nu nauwelijcks iets meer van de naem overgebleven is. Beneden Duncalden is Perth, twaelf duysent schreden van daer aen de selve rechter zijde van d'oever gelegen. Beneden Atholl aen de slincker oever naer 't oosten is Gaurie, door sijn koornvelden vermaert; en beneden dit landt breyt sich weêr uyt, tusschen de Tay en Elk, het landtschap Angus, of, gelijk d'oude Schotten spreken, *Ancia*. Sommigen meenen dat dit Horestia, of naer d'uytspraak der Engelschen Forestia genoemd heeft geweest. Hier in leght de stadt Cowper, die, van

Cowell.
Argyle.
Knapdail.

Cantyr.

Lorn.

Tay.

Fyfe.

Atholl.

Perth.

Gaurie.

Angus.

van Boëthius, sijn vaderlant eersuchtighlijck verheffende, *Dei-donum*, dat is, Godsgaef, genoemd wort. Want ick acht dat d'oude naem *Thaodunum* heeft geweest, van *Dun*, dat is, heuvel, aen de *Tay* gelegen, aen welcks voet een stadt gebout is. Veertien duysent schreden van daer buyten de *Tay* vint men *Abrenetha*, anders *Abrinca* genoemd. Daer na volgt de zeebergh *Rubrum*, die vermaert is, en daer de vloet *Esk*, met de bynaem van *Zuyd*, deurvloeyt; en *North Esk* scheidt het van *Mernis*, dat ten meestendeel vlak en effen van gront is, tot dat voorby *Fordun* en *Dunotrum* het *Grampische* gebergte het kasteel van den Graef *Martialis* ontmoet, en dit lantschap, allengs sackende, neemt een eynde aen de zee. Verder naer 't noorden is de mont van de vloet *Deva*, gemeenlijck *Dee*, en omtrent duysent schreden verder *Dona*. Aen d'een is *Abirdeen*, door de visschery der *Salmen* vermaert, en aen d'ander de setel van de *Bisshop*, en openbare scholen, die door d'oeffening van alle vrye konsten bloejen. Ick vind in oude geheughschriften, dat dese naeste stadt *Abreda* genoemd heeft geweest. Maer nu worden dese beyde steden *Abirdeen* genoemd, en met de bynamen van oudt en nieu onderscheyden. Van dit smalle voorhoofd tusschen dese vloeden begint *Marr*, dat, sich allengs uytbreydende, sich tot seftigh duysent schreden in de langte, tot aen *Badenach* uytstreckt. Dit lantschap wort van een deurgaende rugh begrepen, en sendt sijn vloeden naer de beyde zeen. Naest aen *Badenach* leght *Abyr*, dat sich naer de *Deucalidonische* zee neyght; een lantschap (naer de wijze der *Schotten*) voornamelijck overvloedigh van zee en landtgewas. Het is heel vruchtbaer van koorn-ackers en weyden, en vermakelijck door de schaduw der bosschen, en door de lustigheyt der beeken en bronnen. Het is soo rijk van inkomst der visschen, dat het byna voor geen lantschap van *Schotlandt* wijckt. Want behalven de groote overvloed van rivervisch, die soo veel rivieren beschaffen, soo komt oock de zee met een lange gracht ingedrongen over 't vlacke landt, en, in een streck landts, die een weynigh hooger is, bedwongen, verspreyt sich wijder uyt, en wordt als een poel, of eer als een meer, waerom het in die tael *Abyr*, dat is haven genoemd wordt, en daer af sy oock aen 't geburige lant daer omtrent een selve naem geven. De genen, die *Engelsch* spreken, noemen dese beyde, te weten dese zeeboesem, en 't lantschap, qualijck en ronrecht *Loch-Abyr*. Dese drie lantschappen, *Abyr*, *Badenach* en *Marr* beslaen de geheele breedte van *Schotlandt* tusschen de beyde zeen. Noordwaerts naest aen *Marr* is *Buchan*, door de vloet *Dona* daer af

gescheyden. Dit lantschap streckt sich van alle lantschappen in *Schotlandt* diepste in zee, en is tamelijck overvloedigh van weyden en schapen, en heeft van andere dingen genoegh middelen, die tot het leven nootfakelijck zijn. En hoewel des selfs vloeden van *salm* overvloejen, soo koomt echter dese slach van visschen nooyt in de rivier van *Ratray*. Op des selfs strant is een hol, welcks eygenschap niet behoort voorbygegaen te zijn. Het water, uyt het natuurlijck gewelf allengs afdruppende, verandert terstont in lange spitse steenen; en indien het hol niet door menschen handen gestadigh gesuyvert en geopent werd, soo sou de ruymte in korte tijdt tot aen 't gewelf vol zijn. De steen, dus geteelt, krijght als een middelnaatur tusschen glas en steen: want hy kan breken, en wordt nimmer soo hart als mamer. Wy, te *Tholouse* zijnde, omtrent in 't jaer 1544, verstonden van geloofwaardige lieden dat 'er in 't naeste *Pyrenesche* gebergte een hol was, 't welck in alles hier meê overeenkomt. Noordwaerts voorby *Buchan* zijn twee lantschapjes, *Boyn* en *Ainie*, die sich uytstrecken tot aen de vloet *Spey*, de welck hen van *Murray* afscheyden: en de vloet *Spey* spruyt uyt de rugh van *Badenach*, daer aen wy gedacht hebben. Niet verre van des selfs oorsprong is een *Loch*, of binnensee, daer de *Lutea* uytbreeckt, die sich naer de westzee begeeft. Men seght dat aen des selfs mont een treffelijcke stadt heeft geweest, naer de vloet *Enerlutea* genoemd. Scker, 't zy men op d'aert van 't geburige landt, of op de bequaemheyt van de scheepvaert, en toevoer ter zee siet, dese plaets is tot een koopstadt bequaem. Oock hebben d'oude *Koningen*, dese bequaemheyt volgende, hier eenige eeuwen in 't kasteel *Eyonia* gewoont, die, gelijk vele verkeerdelijck meenen, nu *Stephanodunum* is: want des selfs puynhoopen en overblijfselen worden noch in *Lorn* getoont. Men vindt noch eenige lantschapjes tusschen *Buchan*, en de westzee, daer meê wy ons niet sullen verletten, dewijl 'er niets voortreffelijck of gedenkwaardigh in is. Voorby *Spey* tot aen *Nes* volghet *Murray*, certijts, gelijk men geloof, *Varar* genoemd. Tusschen dese stroomen maeckt de *Duytsche* zee, als ruggelings westwaerts ten lande indringende, de ruymte van 't landt enger deur haer zeeboesem, die landewaerts inschiet. Dit lant, soo groot als 't is, is vruchtbaer van vruchten en weyden, en in lustigheyt en vruchtdragende boomen het voornaemste van 't geheele *Rijck*. Het heeft twee steden, die gedenkwaardigh zijn, *Elgin* aen de vloet *Lossie*, die noch d'oude naem behout, en *Nes* aen de vloet van gelijcke naem. De *Nes* vloeyt uyt de zee *Nes*, die vier-en-twintigh mijlen lang

Marr.

Badenach.

Abyr.

Buchan.

Schotlandt.

Boyn.
Ainie.

Murray.

is. Dit water is byna altijd warm, en nooyt soo kout, dat 't bevrict: ja indien 'er in 't felste van de winter schossen ys in vloeyen, de selve smelten in korte tijdt door de warmte van 't water. Westwaerts voorby Loch Nes streckt het vaste landt sich acht duyfent schreden uyt. Ia 't geen, 't welck belet dat de zeen te samen komen, en 't overige van Schotlandt tot een eylandt maken, is heel kleyn: want de ruymte, van dese zeemonden tot aen de Deucaledonische zee, is byna geheel met zeeboefems, in 't landt ingespat, afgesaden. 't Geen, 't welck voorby Nes in dese enge zeemonden leght, wordt gemeenlijk in vier landtschappen gedeelt, Strathnavern, naer de vloet Navern genoemt. Voorby de mont van Nes, daer hy in de groote zee vloeyt, is Rofs, dat met hooge zeebergen in de zee uytloopt, 't welck de naem seif oock aenwijst; want by de Schotten beteekent Ros een zeegeberghte. Dit landtschap is langer, dan breer: het streckt sich uyt van de Noortzee tot aen de Deucaledonische zee. Ter plaets, daer het tot bergen rijst, is het wreet en onvruchtbaer, en daer het sich in velden uytbreyt, bewijckt het in vruchtbaerheit byna voor geen lantschap van Schotlandt. Het heeft seer aengename dalen, en vlackten, die met vischrijcke vloeden besproeyt zijn; oock veel vischrijcke meeren, maer de Lubrum is de grootste van allen. Van de Deucaledonische zee krimpt d'oever allengs in, en went sich oostwaerts te rug. Aen d'andere oever maekt de Noortzee sich een wegh tusschen hooge klippen deur, en spreyt sich innewaerts in een groote zeeboefem uyt, die tegen alle stormen een heylfame haven, en een sekere toevlucht is: want de genen, die daer inkomen, vinden d'ingang veyligh; en innewaerts voor alle vloten, hoe groot sy oock zijn, een seer goede ree tegen 't geweld van de hemel en zee. Naest aen Rofs noordwaerts leght Navern, van de vloet Navern dus genoemt, die van d'inwoonders, d'eygenschap van de lantrael volgende, Strathnavern geheeten wordt. Dit landtschap wordt naer 't zuyden van Rofs, naer 't westen en noorden van de Deucaledonische zee, en naer 't oosten van Cattenes besloten. Sowtherlandt leght tusschen alle dese landtschappen foodanigh in, dat het aen alle aenpaelt, en van eenige streck daer aen roert. Want het heeft voor sich naer 't westen Strathnavern, naer 't zuyden en oosten Rofs, en naer 't oosten Cattenes. De boeren zijn van natuur meer tot weyden, dan tot d'ackerbou genegen. In dit landtschap is by mijn weten niets besonder, behalven dat het bergen van wit marmer heeft; een groot wonder in de koude gewe-

sten, en noch tot geen nut en dienst gebruykt, om dat d'overdaet, die de werckmeester daer af is, hier noch niet ingesloopen is. Cattenes is naer 't noorden 't leste landtschap van Schotlandt, daer het Strathnavern ontmoet: en dese twee landen trecken de breette van Schotlandt in een eng voorhoofd in, daer drie zeebergen uytstijgen. De hoogste is in Strathnavern, die Ptolemeus Orcas, of Tarvedrum noemt. De twee anderen, niet soo hoog, zijn in Cattenes, te weten Vervedrum, nu Hoia, en Berubium, t'onrecht by Hector Boëtius Dume, nu Dunsbei gemeenlijk, en van anderen Duncans Bei geheeten. Het schijnt dat met het weghnemen van eenige letters uyt dese naem de benaming van Dunsbei gemaect is. Aen de voet van de bergh is een tamelijke zeeboefem, die van de schepen, uyt d'Orcadische eylanden aenkomende, tot een haven gebruyckt wordt. Een zeeboefem wordt gemeenlijk Bei genoemt. Dewijl dan dese zeeboefem van de geburen Duncans of Donachs zeeboefem genoemt wierd, soo heeft de gemeene tael uyt dese twee benamingen Dunsbei gemaect. Ptolemeus plaetst in dit gewest de Cornaviers, van welcke naem noch eenige teekenen overigh zijn: want sy noemen 't kasteel der Graven van Cattenes gemeenlijk Gernico: en de genen, die by Ptolemeus en d'uytheemfchen Cornaviers zijn, hebben, soo 't schijnt, by de Britanners de Kernikers geweest; want dewijl hy niet alleenlijk in dit gewest, maer in een heel verscheyde deel van 't eylandt, namelijk in Cornovallia de selve Cornaviers plaetst, die d'oude Britannische spraek behouden, soo noemen sy die noch Kernikers. En misschien sou de geen niet wanschickelijck oordeelen, die de Cornovallers voor Kernicovallers, dat is Kernicis Gallis genoemt achtte. In 't middellandt schijnen oock eenige teekenen van dese naem, die echter heel duyfter zijn, gebleven te wesen. Want Beda schrijft dat het begin van Severus wal niet verre was van 't klooster Kebercurnig; en men vindt echter geen bewijs van 't klooster in dese plaetsen. Niet verre van daer hout stant het halfverwoeste kasteel der Duglassers, Abrecornum genoemt: maer of dese beyde benamingen, of een daer af van Kernick bedorven is, laet ick aen de leser t'oordeelen.

Wy zijn nu tot d'Eylanden gekomen; en dewijl in de beschrijving der selve Buchananus een weynigh langer is, dan de plaets hier vereyscht, en oock swavelijk een beter beschrijving uyt Schotlandt verhoop, soo heb ick geacht dat ick best sou doen, dat ick die op hun plaetsen, dat is by de kaerten, in voegbde.

Rofs.

Strathnavern.

Sowtherlandt.

Van de Landtschappen en plaetsen van Duytslandt,
die door de naerstigheyt der Schotten tot het
Christelijck geloof zijn bekeert.

Een man, my geheel onbekent, heeft over ses jaren dese verhandeling uyt Duytslandt aen my gesonden, die ghy, soo ghy 't goet vint, aen d'uytgang van dit werck kunt byvoegen, maer ick laet dit aen uw oordeel. *Ioan. Scotus Scoto-Tarvatius in sekere brief aen Ioan. Blaeu.*

Beyeren van de Schotten bekeert 3

Eheel Beyeren eert voor sijn Apostel en opperste patroon S. Rupertus, soon van de Koning der Schotten, die, in de sesste eeuw in Duytslandt komende, Theodon, Hertogh van Beyeren, met byna alle sijn oversten te Regensburg doopte. Toen dit gedaen was, trock hy van Regensburg, en besproeyde alle volcken daer rontom met het Christelijck geloof. Hy stichtte daer na van de gront op de stadt Saltburgh, en wierd met eendrachtige toestemming van allen tot eerste Bisschop van dese stadt verklaert. Eyndelijck, na dat hy veel treffelijke daden gedaen had, verhuysde hy uyt dit sterfelijck naer 't eeuwigh leven. Dese en meer andere dingen worden breedelijck beschreven gevonden in de geheughschriften van Saltburgh, die gedruckt zijn by Hendrick Canisius, tom. 4 Antiquæ lectionis, en hier en daer by de nieuwe Schrijvers.

Oock Swaben en Switserlandt.

Omtrent in de selve eeuw quamen uyt Schotlandt naer Duytslandt Columbanus en Gallus, die, veel landtschappen deurgereyft hebbende, eyndelijck in Swaben hun verblijf namen, en, daer met de verkondiging van Godts woordt, en met wonderdaden in de wijngaert des Heeren arbeydende, veel inwoonders tot het heyligste geloof aen Christus bekeerden. Columbanus trock naer Italien, maer Gallus, van sieckte aengetast, was gedwongen in Switserlandt te blyven, daer hy, sedert, sijn gesontheyt weêrgekregen hebbende, een klooster boude, 't welck noch naer sijn naem S. Gallus klooster genoemt wordt, by 't welck heden een vrye stadt van de selve naem te sien is, die in de voorgaende eeuwen d'Abten van S. Gallus onderworpen heeft geweest. Sie dese en veel andere dingen by Jonas, in 't leven van S. Columbanus, 't welck by Beda, en by Wallafridus Strabonerus overigh is, en in 't leven van S. Gallus, by Laurentius Surius. Besie oock Theodorus Cam-

pedonensis in 't leven van S. Magnius, 't welck by Hendrick Canisius overigh is, tomo 4 Antiquæ lectionis, soo ick my niet vergis; want ick heb nu 't boeck niet by der handt. Men voegh hier noch de nieuwe kerckelijke Schrijvers by.

Niet lang hier na quam uyt Schotlandt Kilianus, met Colonatus, en Totuanus, die, van de Roomsche Paus Conon macht om 't Euan-gelium te predicken ontfangen hebbende, naer Franckenlandt reylden, en daer Gosbertus, Hertogh van Franckenlandt, met sijn gemalin, kinderen en onderdanen gedoopt hebbende, kregen een rijcke ooght van zielen in, en ontfaken in korte tijdt geheel Franckenlandt met het heylsaem geloof aen Christus. Maer S. Kilianus, siende dat de Hartogh Gosbertus, in plaets van sijn gemalin by hem hield sijn broeders echtgenoot, Geilana een onkuyfche en goddeloose vrou, bestrafte hem, en vermaende hem vriendelijck dat hy haer weghsenden sou. Doch dese boose vrou, dit verstaende, wierd in woede en gramfchap ontfeken, en rustte niet voor dat sy Kilianus met sijn medemackers had doen dooden. Dese Kilianus was d'eerste Bisschop van Wirtsburg; 't welck oorsaek is dat het Hertogdom van Franckenlandt, 't welck Karel de Groot aen de Bisschoppen van Wirtsburgh gaf, gemeenlijck S. Kilianus erfgoet genoemt wordt. Wijders, in de silvere munten, die door de Bisschoppen van Wirtsburgh gellagen worden, siet men de beeltenis van S. Kilianus, als van d'Apostel en Patroon van geheel Franckenlandt. Sie dese en andere dingen in 't leven van Kilianus by Hendrick Canisius, tom. 5 Antiquæ lectionis, en by Surius. Hier na, te weten in de tijt van Pepijn en Karel de Groot, quam S. Bonifacius de Schot in Vrieslandt, na dat hy macht van de Roomsche Paus ontfangen had. Sommigen maken, doch 'onrecht, een Engelschman van dese Bonifacius: maer hy heeft echter een Schot geweest, gelijk Marianus Scotus in sijn jaerboek getuyght, als oock Trithemius in sijn boeck van de deurluchtige mannen des ordens van S. Benedictus, Hieronymus Platus de Bono statu reli-

Franckenlandt van de Schotten bekeert.

Friesland, Hefen, Westphalen en andere landen door de Schotten bekeert.

religiosi, en meer anderen, die nieuwer zijn. En na dat hy veel tot de Christelijke Godtsdienst, niet alleenlijk in Vriesland, maer oock in Hefen, Turingen, Westphalen en Saxen gebracht had, wierd hy om sijn seer groote verdiensten, en om sijn heyligheyt des levens tot Aertsbisschop van Ments gemaect. Dese rechte veel nieuwe Bisdommen in Duytslandt op, en onder anderen het Bisdom van Aichstadt, daer in hy tot overste stelde S. Willibaldus de Schot, die van sommigen, doch belachelijk, tot een Engelschman, en soon van Richard, Koning van Engelandt, gemaect wordt, schoon dat 'er in die tijdt geen Koning in Engelandt was, die dus genoemd wierd. Maer hy wordt een Schotsman genoemd van Ioannes Molanus in sijn byvoegingen aen Usuardus, en van Tritheimius in de bovengemelde plaets, met veel nieuwer Schrijvers. Sijn leerling wordt oock tot een Schot gemaect. Hy stichte veel kloosters, uyt de welcken het klooster van Fulda het voornaemste heeft geweest, in 't welck de Schotten soo wel als de Duytschen sonder onderscheyt ontfangen worden. Maer toen hy in Vrieslandt het Euangelium gepredickt had, en sagh dat sommigen in de schandelijke afgodendienst hardneckighlijk voortvoeren, wierp hy alle hun afgoden af, die hy verplette: om 't welck de Barbaren, op hem vallende, hem wreedelijk doodden. Maer S. Bonifacius wort van alle voor Apostel van Duytslandt gegroet. Besie des sels leven, breedelijk van sijn leerling Willibaldus beschreven, 't welck te sien is by Canisius hier voor gedacht. Doch Egilwaldus heeft daer na sijn leven noch breedelijker beschreven, gelijk te sien is by Surius, en Nicolaus Serrarius in de geschiedenissen van Ments.

De Schotten predicken Christus in Saxen.

In dese selve eeuw quam in Saxen, om Christus Euangelium te predicken, S. Patto de Schot, die om de groote verdiensten van sijn leven tot Bisschop van Werden in Westphalen gemaect, en eyndelijk om Christus geloof met de martelkroon gekroont is. Op hem volghde in 't selve Bisdome S. Taneo, oock een Schot, die onder anderen tot sijn nakomers gehad heeft Gortzla llingorus, en Harruchus, alle Schotten en Bisschoppen van Werden, gelijk, om anderen voorby te gaen, Albertus Krantzius in de Hoofstادت van Saxen getuygt. Na dese tijden quam in Saxen Ioannes Scotus, die yverigh arbejdende om de geloovigen te bekeeren, eyndelijk Bisschop van Mekelenburgh geworden is: en na dat hy eenige tijdt lang dese kerek godvruchtighlijk en nuttelijk voorgestaen had, wierd hy om 't geloof aen Christus van d'ongelovigen gedoodt. Besie van hem Krantzius hier voor verhaelt.

Omtrent duyfent jaer na Christus geboorte trock uyt Schotlandt Colomannus, de soon van Malcolmus, d'eerste Koning der Schotten van die naem, soo my wel heught. Hy, tot tweemaal in 't heylige Landt gereyft en weergekeert zijnde, en willende noch ten derde mael de selve reys aennemem, trock deur verscheyde landen in Duytslandt, en quam oock in Oostenrijck, en na dat hy daer vele van 't verfoejelijk waengeloof der afgoden en duyvelen tot de ware Godsdienst gebracht had, wierd hy eyndelijk aengetast, en als een heymelijk belpieder met veel wreede pijnen gepijnicht, en daer na aen 't kruys gehecht, aen 't welck hy heylighlijk sijn leven eyndighde, en is door veel wonderdaden, soo in sijn leven, als na sijn overlijden vermaert geworden. Sijn lichaem wordt eerlijck en godsdienstighlijk in 't klooster van Melch, omtrent twaelf Duytsche mijlen van Weenen, bewaert. Dese en meer andere dingen worden in *Officio sive Breviario monasterii Melicensis* gelesen. Maer Ioannes Stadius, Historieschrijver van Keyser Maximilianus d'Eerste, heeft het leven van S. Colomannus in Sapphische vaersen beschreven, 't welck by Laurentius Surius in 't leven der Heyligen overigh is, en dus begint:

*Austria sanctus canitur patronus,
Fulgidum sidus, radians ab arcto,
Scoticae gentis, Colomannus acer
Regia proles.*

In deser voegen wordt Colomannus van alle voor de patroon van Oostenrijck erkent. Men kan hier af oock besien Cuspinianus, en oock Matheus Raderus in 't heyligh Beyeren, en Baronius in sijn Jaerboecken. Men stelt de tijdt van sijn marteling in 't jaer 1012.

Meer andere Schotten hebben Christus Euangelium in Duytslandt gepredickt. Maer wy sullen van hen kort hier na spreken, als wy van de kloosters der Heyligen in Duytslandt handelen.

Van de Kloosters der Schotten in Duytslandt.

Het eerste en oudste klooster, 't welck wy Schotten in Duytslant gehad hebben, heeft in de stadt Straesburgh geweest, en was gesticht van S. Florentius Schot, Bisschop aldaer, omtrent in 't jaer 665, en wierd het klooster der Schotten van S. Thomas genoemd, in 't welck Florentius self sedert begraven is. Adeloehus, Bisschop van Straesburgh, heeft dit klooster met groote onbillickheyt, en sonder recht of reden den Schotsche Monicken afgenomen, en aen de Regulier-Canonicken gegeven, gelijk ick in mijn historie breeder verhalen sal. Besie van dit klooster Surius, in 't leven van S. Florentius, Gaspar

De Schotten predicken 't Euangelium in Oostenrijck.

S. Florentius Schot, Bisschop van Straesburgh, stichter van 't klooster der Schotten te Straesburgh.

Arbogastus
Bijfchop
van Straes-
burgh.

Gaspar Brusthius in zijn Bisschoppen van Duytslant, en andere jonger Schrijvers. Maer voor S. Florentius was Arbogastus, een Schot, Bisschop van Straesburgh, die zijn ampt Godtvruchtighlijck en loffelijck bedient, alle d'wonders van de Stadt in Godts ware kennis opgevoedt, en hen van d'afgodendienst afgebracht heeft. Besc hier af oock de Schrijvers hier voor verhaelt.

Willem,
broeder van
Achaisus,
Koning der
Schotten,
sien ver-
scheide
kloosters
voor de
Schotten.

Hier na wierden veel kloosters voor de Schotten in Duytslandt gesticht, van Willem, broeder van Achaisus, Koning der Schotten, die met Karel de Groot een eeuwigh verbont maeckte, 't welck noch duert. Want dese Willem, na dat hy treffelijcke diensten in d'oorlogh aen Keyser Karel bewesen had, en sonder kinderen stervende, maeckte Christus en de Kerck tot erfgenaem sijner goederen, daer af hy verscheyde kloosters voor de Monicken en geestelijcke mannen van zijn volck in Duytslandt stichtte, en met rijcke inkomsten begiftighde, onder de welcken het voornaemste was het klooster van S. Iacob te Regensburgh, van 't welck hy Abt, en van alle d'anderen Visiteur en Corrector was. Hy heeft noch verscheyde anderen gebout, gelijk het klooster der Schotten van S. Martinus te Keulen, het klooster van S. Egidius te Neurenbergh, het klooster der Schotten t'Aken, en het klooster aen S. Petrus gewijd buyten de muren van Regensburgh, 't welck in d'oorlogh tusschen Karel de Vijfde en de Keurvorsten der Confessie van Ausburgh verdelght wierd; op dat de vyanden, derwaerts komende, sich daer niet souden verstercken, of beschanssen.

Tegenwoer-
dige staet
van 't kloo-
ster te Re-
gensburgh.

Van alle dese kloosters is heden niet een overigh, dan het klooster van S. Iacob in de Stadt Regensburgh, welcks goederen en inkomsten uyt oorfaeck van de gedurige oorlogen, in Duytslandt woedende, soo vermindert en uytgeput zijn, dat die naeuwelijcks voor een of twee geestelijcken genoegh konnen zijn. Daer by, de al te groote quisting van eenigen onser voorgaende Abten heeft gemaeckt dat het voorgenoemde klooster sich heden met schulden, en vreemde goederen belast vint, ja soodanigh, dat het voor jarelijcksche renten van de hoofsfomme alleen jarelijcks omtrent drie hondert guldens moet betalen: en dewijl dit klooster dese somme niet opbrengen kan, om dat de woedende soldaet des selfs landen en gronden verwoest heeft, soo is het tot d'uyterste armoede en elenden gebracht. Want de schultheeren aenvallende en parssende, dreygen, soo sy in korte tijdt niet betaelt worden, dat sy alle onse goederen en besittingen, gelijk men gemeenlijck spreeckt, arresteren sullen. Maer de schuldenaers aerselen, en soecken uytstel. Wat meer? yder meent dat

Schotlandt.

het met ons gedaen en gesloten is. En seker, indien d'almachtige Godt, volgens zijn barmhertigheyt, sich niet verwaerdicht eenige middel en hulpmiddel aen ons te beschicken, soo sie ick niet hoe wy 't hoeft door soo veel golven van swarigheden souden konnen boven houden, en oock niet door wat middel soo oudt en edel een klooster, en vermaert geheughteken onser voorouders, bewaert kan worden. Ja de Keyser self, in dese laetste vergaderingen te Regensburgh de beweenselijke staet van ons klooster siende, handelde met de Roomsche Paus, en met d'andere Vorsten van 't Rijk, om dit ons klooster van ons af te nemen, en aen de Duytschen te geven; in voegen dat, soo de Paus, des Keyfers verfoeck verwerpente, niet stijf en sterck voor ons gesproken had, wy ongetwijffelt gedwongen hadden geweest elders te verhuysen, en 't erfdeel onser voorouders aen de vreemden en uytlandigen over te geven. O wy elendigen en rampaligen, die van Godt tot sulck een tijdt gebracht zijn, in de welck wy (soo Godt self het niet afweert) soodanige dingen met onse oogen sullen sien! Ick kan niet nalaten met de Propheet uyt te roepen: Wee ons! wy hebben gefondicht. Wat oprecht vroom en eerlijck Schot kan met drooge oogen soo droevigh een schouspel aensien? Wie kan sonder tranen aenschouwen dat dusdanige kloosters en geselschappen, van onse voorouders godtvruchtighlijck en loffelijck gesticht, van ons soo veel hondert jaren al achter malkander beseten, met de voorrechten en machtbrieven van soo veel Pausen en Keyfers veredelt, soo verre gebracht worden, dat het te sorgen staet dat de ware en oude besitters daer uytgedreven, en uytheemlichen en vreemden daer in geset sullen worden? Dus verre hier af. Ick ga voort tot andere dingen. De Vorsten van Duytslandt, het voorbeeldelijck leven, en de godvruchtigheyt der Schotten siende, begonnen daer na selven kloosters voor de Schotten te bouwen. Onder d'eerste van hen was Embricho, Bisschop van Wirtsburgh, en Hertogh van Franckenlandt, die in 't jaer 1139 voor de Schotten het klooster van S. Iacob, buyten de muren van de Stadt Wirtsburgh, stichtte: 't welck wy Schotten noch besitten, schoon de jarelijcksche inkomsten seer kleyn en vermindert zijn, uyt oorfaeck van de gedurige oorlogen. Ick heb geseght dat Embricho d'eerste onder de Vorsten geweest heeft, die kloosters voor de Schotten gesticht hebben: maer indien wy van de kloosters der Schotten spreken, die van Vorsten, en anderen die geen Vorsten geweest hebben, gebout zijn, soo is het eerste en oudste voor d'onse, van de Duytschen gesticht, het klooster der Schotten van Erford, door Wal-

Klooster der
Schotten
t'Erford.

K

ter

ter van Glisbergh in 't jaer 1032 gemaect. Dese Walter was een edelman, en sijn nakomelingen zijn heden de Graven van Papenheym; en hy, gestorven zijnde, wierd in de selve kerek, die hy gebout heeft, begraven, daer men noch sijn graf siet. Wy Schotten besitten noch heden dit klooster, en twee anderen, te weten van Regensburgh en Wirtsburgh. Maer d'inkomsten van dit klooster zijn soo weynigh en gering, dat sy nauwelijks genoegh zijn om een mensch te voeden. Doch wie weet wat de spade avont noch meebrenghen sal? misschien sullen d'elendigen noch iets beter ontmoeten. Hier naest aen volgt het klooster der Schotten te Weenen, 't welck van Henrick, Hertogh van Oostenrijk, omtrent in 't jaer 1167 gesticht is. Ick sal in mijn historie breedelijck verhalen, hoe dit klooster tegen alle recht en billijckheyden Schotten afgenomen is; over 't welck met recht Paus Urbanus de VIII klaeght in sijn brieven aen Keyser Ferdinandus de II. Dit klooster kon met kleyn moeyte weergekregen worden, soo wy aen alle zijden niet van armoede, schulden en kleyn getal gedruckt wierden: in voegen dat wy geen inkomsten hebben om een behoorelijck getal van menschen in de kloosters, die wy alreede hebben, te voeden; soo verre is 't er af dat wy bequaem zijn om nieuwe voortplantingen (indien men soo spreken mach) uyt te setten.

Klooster der Schotten te Weenen.

Klooster der Schotten te Constant.

Niet lang daer na wierd gesticht het klooster der Schotten te Constant door de Bischop van de selve plaets, welcks naem my nu niet voorkomt, dewijl ick de boecken en geschriften niet by der handt heb. Wy hebben oock dit klooster door de list, en door het bedrogh der Duytschen verlooren. Byna in de selve tijdt, dat is omtrent in 't jaer van Christus geboorte 1180, is van Welso, Hertogh van Swaven, gesticht het klooster der Schotten te Memmingen, 't welck wy Schotten tot aen Luthers tijt beseten hebben: want toen hebben de burgers van Memmingen het Catholijck Geloof verlaten, en de Confessie van Aughsburgh aengenomen; om 't welck de Monicken en anderen, aen de welcken dese nieuwe belijdenis mishaeghde, gedwongen waren van daer te vertreeken. Omtrent in dese selve tijdt is van seker edelman uyt Beye-

Klooster der Schotten te Memmingen.

Klooster der Schotten t' Aichstadt.

ren, welcks naem my oock ontgaen is, gesticht het klooster der Schotten t' Aichstadt, drie Duytsche mijlen van Ingolstadt afgeleggen. Wy hebben dit klooster op een selve wijze, als voor verhaelt is, verloren. Daerna, omtrent in 't jaer 1240, is door de Hertogh van Beyeren gesticht het klooster der Schotten te Kelhem, niet meer dan drie Duytsche mijlen van Regensburgh gelegen. Maer dit is door de rampen des tijds, en der oorlogen soo verarmt, dat wy niets daer af overhouden hebben, dan een kleyn huysje, wijngaerd, en bosje. De bediening en bestiering van dit kloostertje is by d'Abt der Schotten van Regensburgh, die gemeenlijck tot overste derwaerts sendt een van sijn Schotten, of een Duytscher, indien 'er geen Schotten zijn, die gehonden is jarelijcks onderhoud aen 't klooster van Regensburgh te betalen. Voegh hier noch by het klooster der Schotten te Paderborn, omtrent in 't jaer 900 van S. Paternus de Schot gesticht, en sedert verbrant. Daer waren in Duytslandt noch andere kloosters der Schotten, van de welcken ick breedelijck handelen sal in mijn historie, die de tijtel voeren sal van *Germania Christiana, sive de plantata & propagata Christiana fide in Germania per Scotos*; dat is, *Christelijck Duytslands, of van 't Christelijck Geloof, door de Schotten in Duytslandt geplamt en voortgespreyt*. Hier in sullen oock uytgegeven worden de Iaerboecken van alle onse kloosters, met een lijst en gevolgh der Abten van yder klooster, en met de voorrechten en bevestigingen der Pausen en Keyfers, gelijk oock der Keurvorsten, en andere Vorsten, 't welck alles in ons tweede stuck verhandelt sal worden: maer in 't eerste sullen wy handelen van de bekeering der befondere landtschappen van Duytslandt tot het Christelijck geloof.

Klooster der Schotten te Kelhem.

Klooster der Schotten te Paderborn.

Ick Robertus Strachanus, Schotsman van Montros, anders P. Bonifacius des ordens van S. Benedictus, heb dit weynige ter vlucht, en met een ontitelde pen geschreven, om geleverd te worden aen d'edele en achtbare Helt, Heer Ioannes Schot, Baron van Scotis-Tarvett, Directeur van de Cancelary van 't Schotsche Rijck, Ridder, en Konincklijcke Raedtsheer.

Te Weenen, 20 November 1641.

B E S C H R Y V I N G

van 't Koninckrijk

S C H O T L A N D.

Oude af-
deeling van
Schotlands.

Et geheel noorde-
lijk deel van 't ey-
lant Britannia werd
in oude tijden van
de Picten bewoont,
die in twee volcken
gedeelt wierden, te
weten in DICALI-
DONIERS en VI-
CTURIONEN, van
de welcken Camdenus in de beschrijving van
Britannia uyt Ammianus Marcellinus gespro-
ken heeft: Maer toen de Schotten in dit deel
meester geworden waren, werd het in seven
deelen onder seven Vorsten gedeelt, gelijk
men sien kan in een oudt boeckje van de ver-
deeling van Schotlandt, in dese woorden:

Het eerste deel begreep *Enegus en Maern.*

Het tweede *Atheodl en Goverin.*

Het derde *Stradern met Meneted.*

Het vierde was *Forthever.*

Het vijfde *Mar met Buchen.*

Het sesste *Mures en Ros.*

Het sevende *Cattenes*, 't welck door de bergh
Mound in 't midden deur gedeelt wordt,
die sich van de westzee tot aen d'oostzee
uytstreckt.

Andere
oude afdee-
ling van
Schotlands;

Wijders, de selve Schrijver verhaelt oock
uyt het verhael van Andreas, Bisschop van
Cathanes, dat het geheele Koninckrijk oock
in seven Landtschappen gedeelt wierd.

't Eerste van *Fryth* by de Britanners, *World*
by de Romeynen, nu *Schottwade*, tot aen
de vloet *Tae*.

Het tweede aen *Hilef*, gelijk het de zee
omringt aen de bergh in 't noorderlijk
deel van *Strivellin*, *Atbran* genoemd.

Het derde van *Hilef* tot aen *Dee*.

Het vierde van *Dee* tot aen de vloet *Spe*.

Het vijfde van *Spe* tot aen de bergh *Brun-*
alban.

Het sesste *Mures en Ros.*

Het sevende *Argathel*, gelijk de rant der
Schotten, die dus naer hun Overste *Gathelgas*
genoemt worden.

aen de
Schotten
onbekent.Derde
verdeeling
van Schot-
lands, naer

Maer dese verdeelingen zijn den heden-
daeghsche Schotten nauwelijcks bekend.

Schotlant werd, naer de woning der volc-
ken, gedeelt in *Highland-men*, *Lowland-men*, en
Borderers, dat is, Hooghlanders, Laeghlanders

en Grenspaelders. De Hooghlanders zijn de ^{de woning}
genen, die naer de noordelijcke en westelijcke ^{der volcken.}
gewesten de hooge plaetsen en bergen bewoo-
nen, en die, woest en onbeschaeft zijnde, de
tael en kleeding der Yren gebruycken. De
Laeghlanders, die de vlacken en dalen be-
woonen, zijn menschelijcker dan de Hoogh-
landers, en gebruycken de tael en kleeding
der Engelschen. De Grenspaelders, aen de
grensen van Engelandt gelegen, wonen van
de stadt *Carlile* af tot aen *Barwijck*, en sou-
den voortaan met recht uyt dese afdeeling
gesloten mogen worden. Want na dat de
vrede uyt de geluckige vereeniging stant ge-
grepen heeft, zijn desen als de navel van 't
Britannische Rijk geworden, en, verdrietigh
in d'oorlogh, hebben sedert die tijdt sich ge-
heel tot de vrede overgegeven, en aengevan-
gen by de Laeghlanders getelt te worden.

Na de gelegenheyt der plaetsen wordt het ^{Vierde af-}
geheele Koninckrijk weer in twee deelen ^{deeling van}
gedeelt, in zuyderlijk deel, aen dese zijde ^{Schotlands,}
van de vloet *Tay*, en in noorderdeel over de ^{naer de ge-}
Tay; behalven een talrijk getal van eylan- ^{legenheyt}
den, daer rontom gelegen. ^{der plaets-}
^{sen.}

In 't zuyderdeel zijn dit de voornaemste
Landtschappen:

<i>Teisidale.</i>	<i>Arran.</i>
<i>Merch.</i>	<i>Cluydesdale.</i>
<i>Lauden.</i>	<i>Lennox.</i>
<i>Liddesdale.</i>	<i>Stirling.</i>
<i>Eschedale.</i>	<i>Fife.</i>
<i>Anmandale.</i>	<i>Strathern.</i>
<i>Niddesdale.</i>	<i>Menteith.</i>
<i>Galloway.</i>	<i>Argile.</i>
<i>Carrick.</i>	<i>Cantyre.</i>
<i>Kyle.</i>	<i>Lorn.</i>
<i>Cunningham.</i>	

Aen 't noorderdeel worden dese Lantschap-
pen toegeeygent:

<i>Loquabria.</i>	<i>Buquhan.</i>
<i>Braidalbin.</i>	<i>Murray.</i>
<i>Perth.</i>	<i>Rofs.</i>
<i>Arbol.</i>	<i>Sutherland.</i>
<i>Anguish.</i>	<i>Cathanes.</i>
<i>Mern.</i>	<i>Strathnavern.</i>
<i>Marr.</i>	

Dese

Dese afdeeling heeft in de gerechtplaetsen in 't gebruyck geweest, en tot aen Jacobus de Vierde plaets gehouden: want men verkoos vier uyt d'Edelen, vier uyt de Kerckelijcken, en vier uyt de mindere Baronnen, die Heeren van de Raet, en van de Sessie genoemd wierden. Dese saten gemeenlijk de heele winter lang t'Edenburgh, om de gedingen van 't zuyderdeel waer te nemen, en in de somer t'Abirdeen, om de saken van 't noorderdeel te beslechten. Maer Jacobus de Vijfde, in Vranckrijk Magdalena, dochter van Françoys de I, getrouwt hebbende, en siende dat het Parlement een goede en welgestelde bestiering over dat Rijk had, nam, toen hy in sijn vaderlandt weêrgekeert was, dese verkofte Rechters wegh, en stelde een Raet in, naer de gelijckenis van 't Fransche Parlement, van 't welck wy hier na sullen spreken.

Vijfde afdeeling van Schotlandt.

Wederom worden tot de burgerlijke bediening de Landtschappen gedeelt in Vooghdien, Vergaderingen, of Burghgraefschappen, die sy *Shiriffdomes* noemen; in Seneschalschappen, gemeenlijk *Stewarties*; en in Baljuwchappen, of *Baileries*.

Burghgraefschappen, of Shiriffdomes,	Edenburgh.	Aberdene.
	Berwick.	Inverness.
	Roxburgh.	Narne.
	Selkirck.	Orknay.
	Peblis.	Banff.
	Dunfricis.	Kirkubright.
	Aire.	Wighton.
	Renfrew.	Tarbet.
	Clackmannan.	Bute.
	Kinros.	Lythquo.
	Pertb.	Sterling.
	Cromartie.	Lanark.
	Fiffe.	Argyle.
	Forfair.	Dunbarton.
Kinkardin.	Elgin en Forress.	
Seneschalschappen of Stewarties,	Menteith.	Annandail.
	Strathern.	Fife.
	Kirkubright.	Galloway.

Baljuwchappen, of *Bayleries*,
 { Koile.
 { Carick.
 { Cunningham.
 { Lauderdale.

Konstabulerie, *Haddington*.

Wat de bediening van de goddelijcke staet, die wy de Kerck noemen, aengaet, gelijk d'andere Bisschoppen van de heele werelt geen sekere Bisdommen hebben gehad eer Dionysius Roomsche Paus, omtrent het jaer 268, Bisdommen aen de Bisschoppen uytgedeelt heeft, soo hebben oock de Bisschoppen der Schotten de Bisschoppelijcke ampten, waer sy oock waren, sonder onderscheyt, verricht, tot aen de tijdt van Malcolmus de Derde, omtrent in 't jaer onser weêropgereghe saligheyt 1070, toen de Bisdommen met hun grensen opgeschreven wierden.

Sesse en kerckelijcke afdeeling van Schotlandt.

Sedert wierd, na verloop van tijdt, dese Hierarchia, of kerckelijcke heerschappy in Schotlandt opgerecht, die in twee Aertsbisschoppen bestaet, d'een van S. Andrews, en d'ander van Glasco, onder de welcken d'eerste voor Primaet van heel Schotlandt wordt gehouden, en die acht Bisdommen onder sijn macht heeft; te weten van

{ Dunkeld, { Brechin,
 { Aberdon, { Ross,
 { Murray, { Cattenes,
 { Dumblan, { Orkney.

D'Aertsbisschop van Glasco heeft niet meer dan drie Bisdommen onder sich,

{ Whiterne,
 { Lismore,
 { The Iles, of d'Eylanden.

Maer nu, na dat de Bisschoppen uytgeworpen zijn, is de kerckelijcke bestiering op een andere wijze gestelt, gelijk wy hier na sullen seggen.

S T A T E N
 V A N
 S C H O T L A N D T.

DE gemeene saeck der Schotten bestaet in Koning, Edelen, en gemeen Volck.
 De Koning (om uyt hun geheyme schriften te spreken) is *directus totius Domini Dominus*, dat is, volkome Heer van de geheele heer-

schappy, en heeft konincklijke autoriteyt en rechtspreking over alle Staten in sijn Rijk, soo wel kerckelijcken, als wereltlijcken.
 De naeste aen de Koning is des selfs eerstgebore soon, die *Vorst van Schotlandt* genoemd wordt, en door besonder recht Hertogh van Rothsay, *Graef van Ross*, *Baron der Barony van Ren-*

Renfrew, en Seneschal van Scholant is. Maer d'andere kinderen van de Koning worden sonder onderscheyt *Princen* genoemd.

Onder de Edelen waren eertijts de grootsten en treffelijksten *the Thanes*, dat is de genen, die, soo ick recht gis, alleenlijk door hun ampt, 't welck sy bedienden, edel gemaect waren: want de benaming betekent in d'oude tael der Engelsche Saxen *Koninklijke dienaar*. D'oversten hier af waren *Ab-Thanes*, en de minderen *Vnder-Thanes* genoemd. Maer dese namen zijn allengs afgesleten sedert dat Koning Malcolmus de Derde de tijtlen van Graven en Baronnen uyt Engelandt, van de Normannen aengenomen, aen d'Edelen, die goede diensten deden, opdroegh. Sedert zijn allengs nieuwe tijtlen van Staten en ampten opgekomen, en nu heeft Schotlandt, soo wel als Engelandt, zijn Hertogen, Marckgraven, Graven, Burghgraven, en Baronnen. D'eerste, die de tijtel van Hertogh in Schotlandt bracht, was omtrent in 't jaer 1400 Robert de Derde, gelijk Iacobus de Seste by versche geheuge-

nis d'eertijts van Marckgraef en Burghgraef. Dese Edelen worden Majors genoemd, en hebben plaets en stem in de Parlamentsche vergaderingen, en worden oock met een eyge benaming *Lords*, gelijk oock de Bisschoppen genoemd.

Onder de mindere Edelen zijn voor eerst de Ridders, die met grooter toestel, dan elders in Europa, en met een plechtelijke eed geslagen, en door d'openbare stem der afroepers Ridder verklaert worden. Daer na volgen de genen, die enckelijk in 't gemeen *Lairds* en Baronnen worden genoemd, onder de welken eertijts geen anderen getelt wierden, dan de genen, die van de Koning self landen te leen besaten, en galgh en radt voerden. Ten derden komen de genen, die, van deurlachtige geslachten gesproten, en geen sekere eertijtel hebbende, *Gentlemen* worden geheeten. Alle d'anderen, gelijk burgers, kooplieden, ambachtslieden, &c. worden onder 't gemeene volck getelt.

GERECHTS - BANCKEN.

HET PARLEMENT.

*Beslij-
ving van 't
Parlement.*

DE eerste en voornaemste Gerechtsbanck, soo in waerdigheyt, als in macht, wordt geacht de vergadering der Staten van 't Rijk, die met een selve naem, als by d'Engelschen, *Parlement* genoemd wordt, en de selve volle macht heeft. Dit Parlement bestaet in drie Staten; in *Geestelijke Heeren*, te weten, Bisschoppen, Abten en Prioren; uyt wereltelijke Heeren, te weten Hertogen, Marckgraven, Graven, Burghgraven, Baronnen en Afgevaerdighden voor de steden en burgen: by de welken onlangs voor yder Graeffschap twee Afgevaerdighden bygevoeght waren. Het wordt van de Koning naer sijn believen beschreven, en dit voor een sekere tijdt, te yoren bepaelt, eer 't gehouden wordt. Als sy te samen gekomen zijn, en als de Koning en de Kancelier d'oorfaeck van de samenkomst verklaert hebben, soo verkielen de Geestelijke Heeren besonderlijk acht van de *wereltelijke Heeren* uyt: desgelijcks doen de wereltelijke Heeren uyt de *geestelijken*. Dan nemen desen oock acht uyt d'Afgevaerdighden der Graeffschappen, en oock soo veel uyt d'Afgevaerdighden der Burgen, die een getal van twee-en-dertig uytmaken, en *Domini pro articulis, Lords of the articles*, dat is, Heeren van d'articulen genoemd worden, en met de Kancelier, *Schorlandt.*

*Saem of
Leden.*

Thresorier, Bewaerder van 't besonder zegel, Koninklijke Secretaris, &c. al 't gene, dat voorgestelt wort, om aen de Staten gebracht te worden, toelaten of verwerpen, na dat men 't eerst den Koning voorgehouden heeft. De dingen, die van de geheele vergadering der Staten toegelaten zijn, worden ernstelijk afgedaen; en 't gene, 't welck naer 't getal der stemmen goet gekent is, wordt voor de Koning vertoont, die, sijn scepter daer by doende, uytspreeckt dat hy 't bekrachticht of ontkrachticht; en indien 'er iets is, dat den Koning mishaght, soo wordt dat eerst uytgewischt.

Cragius lib. 1. Indien een eenige geheele staet van de drie sich tegen eenigh belluyt stelt, soo sal het selve krachteloos blyven.

In de Vergaderingen van Schotlandt (*segh* Koning Iacob de Seste in sijn derde vertoogh) heeft niemant verlof van te spreken sonder verlof van de Kancelier, diens ampt het oock is d'oproerigen of wanschickelijken in hun redenen te vallen.

De selve. De gewoonten der Rijcksdagen in Schotlandt, geloof my, heeft niets van 't gemeen. Omtrent twintigh dagen voor de vergadering wordt overal aen yder kenbaer gemaect dat hy sijn klachten voor sekere dagh aen de Koninklijke Schrifbewaerder, die men Rolmeester noemt, sal leveren, om in de naeste vergadering te voorschijn gebracht te worden. De Koning besichticht in 't be-

L

sonder

sonder dese verfoeckschriften, en geeft de genen, die 't hem dunckt, aen sijn Kancelier, om die in de vergadering voort te brengen, en verdruckt d'anderen. En indien iemand eenige andere saeck den Staten voordraecht, soo wordt hy terstont van de Kancelier vermaent, dat de Koning soodanige klachten niet goet kent. Dan worden wetten van dese dingen, door de Staten bygebracht, den Koning vertoont, die, door de scepter aensienlijck, de welke hem van de Kancelier toegereyck wordt, nootwendighlijck daer op heeft te seggen: *Ick ken voor goet al't geen, dat in dese vergadering gedaen is.* Want indien den Koning iets mishaecht, soo wordt dat gemeenlijck te voren eerst weghgedaen en uytgewischt.

In 't jaer 1560 zijn de Bisschoppen uyt Schotlandt verstoten, maer in 't jaer 1606 van Iacobus de Seste weêr ingeroepen in 't Parlement van Perth, en nu weêr in 't jaer 1637 uytgestoten: en hoewel dese staet in die tijdt weghgenomen is, soo bestaet echter het Parlement in drie leden.

Eerste lidt. 't Eerste lidt van 't Parlement maken de Hertogen, Marckgraven, Graven, en de hooge Baronnen, die alle, soo veel als 'er in geheel Schotlandt by der handt zijn, hun stemming hebben.

Tweede lidt. Het tweede lidt maken de mindere Baronnen, *the Lairds*, van de welcken uyt yder lantschap twee verkosen worden, die beyde een stem hebben: en indien dese twee niet eendrachtigh zijn, en niet verdragen kunnen, soo verdwijnt hun stem, en wordt voor niets gehouden.

Derde lidt. Het derde lidt van 't Parlement zijn de burgers, of uytgekosen der burgers, twee uyt de stad Edinburgh, en voorts een uyt yder andere stad. Daer by, de steden mogen, indien 't hen beliest, yder maent een andere Gemachtighde uytstenden.

Orde van de beroeping des Parlements. De Koning doet noch heden naer sijn believen het Parlement beschrijven door sijn bevel, uyt de Konincklijcke kancelary tot dit werck door des selfs Directeur aen yder Parlements Heer, en aen d'andere Heeren daer af uytgefonden, en dit voor een sekere bepaelde tijdt, om hun stemmen te geven. Doch de Koning heeft aen 't Parlement, in de leste vergadering, by acte van 't Parlement, vryheyt gegeven om naer eyge believen eens in drie jaren te vergaderen, om sich van de saken, die 't gemeen betreffen, te beraden: gelijk oock het leste Parlement op dese wijze beroepen is.

Als de noot vereyscht dat de Staten in korter tijdt te samen komen, dan worden de brieven alleenlijck van de Klerck des geheymen Raets aen de besondere leden van 't Parlement geschreven, om binnen de tijdt van vijftien

dagen te verschijnen, om dat alle de noordersche volcken, die over de Deodun gelegen zijn, niet eer kunnen komen, uyt oorfaeck van de lanckheyt van de reys; en sy blyven dan weynigh dagen t'Edinburgh, maer kunnen geen handeling van 't Parlement beslechten.

In 't Parlement wordt gehandelt van vrede en oorlogh, van munten, geltboeten, schattingen en belastingen, en van alle andere dingen, die de gemeene staet van 't Rijk aengaen.

Ick meen dat het niet onnoodigh sal zijn, ^{*Ingang van 't Parlement.*} sooick d'ordering en gewoonte van in te gaen in 't Parlement een weynigh breedelijcker beschrijf. Sy vergaderen alle in de hoofstadt, te weten Edinburgh, ter gesette dagh in des Konings paleys, aen 't klooster van 't heyligh kruys, d'Edelen met purpere rocken, met vellen van Armelijnen, sommigen met meer, sommigen met min, naer hun waerdigheyt gedubbelt, en bekleet. De mindere Baronnen, en Afgevaerdighden der burgers dragen mantels van laken. In 't neêrhof van 't selve paleys stijgen sy in d'eerste en leste dagh te paert, en rijden by paren. D'eersten zijn de burgers, na de welcken vier deurwachters uyt de *Sesson* te paert volgen. Daer na komen de mindere Baronnen, die van twee deurwachters uyt de Raet, oock te paert gevolgt worden. Achter desen volgen de meerder Baronnen, Graven, Marckgraven, en Hertogen. Eyndelijck kooft de Koning, en na de Koning 't Opperhoofd van de ruytery, die 't Konincklijck paert geleyt, daer de lijftrouwanten op volgen. In dese ordening gaen sy naer de stad, daer de straten met sant bestrooyt zijn, om de steylte van d'opgang. Aen weêr zijden staen de krijghslieden met alderhande krijghsgeweer, tot bewaernis, van de poort af, tot aen 't Hof van 't Parlement, 't welck aen de zuydzijde der kereke van S. Gillis is.

De Schatmeester en Kancelier rijden yder op sijn plaets tusschen d'Edelen, maer hebben geen stem. Oock worden nu d'andere Officieren des Konings buyten 't Parlement gesloten, gelijk oock de Directeur van de Cancellary, schoon sy eertijds stemming in de Parlementen gehad hebben.

De Iusticier wordt somtijds weêrgeroepen, daer de saeck vereyscht, en heeft echter geen stemming.

DE GEHEyme RAEDT.

DE tweede is de geheyme Raedt, die niet ^{*Geheyme Raedt.*} in een seker getal van personen bestaet: want sy zijn omtrent 30 sterck, alle Edelen, en onder hen weynigh mindere Baronnen. Maer hoewel hun getal soo groot is,

is, soo mogen echter seuen, tegenwoordigh zijnde, kennis van alle saken nemen. Sy wierden eertijds van de Koning alleen gekosen, door een brief, aen d'andere Heeren van de Raedt gefonden; en de Koning sette oock de genen af, die 't hem beliefte, en als hy wilde. Maer by 't leste Parlement is bestelt dat sy met believen van 't Parlement gekosen werden, gelijk oock de Heeren van *the Session*, en de Scaccaren. Sy hebben geen gestelde foldy. Sy vergaderen alle dingsdagen en donderdagen na de middagh, in de tijdt van *the Session*, of de sitting. Maer in de tijdt van vacantie of schorsing komen sy niet meer dan eens in geheele vier-en-twintigh dagen te samen. De Kancelier is hier President, gelijk in alle Gerechts-bancken, daer hy tegenwoordigh is.

In dese geheyme Raedt beweert yder sijn eyge saeck; en de Voorspraken worden daer selden, ja nimmer toegelaten.

Sy handelen van de gemeene saken van 't Rijk, namelijk van vrede, oorlogh, en van andere dingen; oock van aengedaen ongelijk, &c. Sy plegen straf over oproeren en heymelijcke raetslagen. Wat de doodtslagen, toveryen, &c. aengaet, sy geven 't bevel hier aen andere Rechters. Maer indien eenigen van grooter belang zijn, soo worden die tot op de vergadering van 't Parlement uytgestelt, en daer voor verzoont: in voegen dat de geen, die hun als Gemachtighden van 't Parlement oordeelt, niet van de waerheydt afdwaelt; want alle kleyne dingen worden by hen, en grooter in 't Parlement afgedaen.

't G E R E C H T S - H O F,

in 't gemeen the Session genoemd.

Vergadering van 't Gerecht, of the Session.

Het derde is 't Gerechts-Hof, of, gelijk sy 't noemen, *the Session*, die van Koning Jacob de Vijfde ingestelt wierd in 't jaer 1532, naer de gestalte van 't Parlement te Parijs, uyt een President, en veertien Raedtsheeren, by de welken sedert vier andere bovengewoone Raedtsheeren uyt de geheyme Raedt gevoeght zijn. Hier zijn drie Schrijvers, *the Clerks of the Session*, van de welken alle handelingen der Heeren geschreven worden.

Wat saken hier verhandelt worden, en wanneer.

Voor dese vergadering worden alle burgerlijke saken van 't geheele Rijk verhandelt, van d'eerste Junius tot aen d'eerste Augustus, en van d'eerste November tot aen de leste Maert: maer in de tusschentijdt, te weten van zagen en majen, staet het Gerecht stil, en de bevordering van 't Recht wordt dan niet soo naeu waergenomen. Sy vonnissen naer d'instellingen des Parlements van 't Rijk, of naer de lange oeffening, en daer die gebreekt, naer

de Keyserlijke wetten. Sy vonnissen niet naer de strengheyt van 't Recht, maer naer recht en billijkheyt, en dit alle dagen, behalven des sondaeghs en maendaeghs.

De konincklijke gedingen, en geen andere, worden alle vrydagen gehandelt, welkers inhoud van de konincklijke Voorspraeck aen de Kancelier behandicht wordt. Men heeft van hen geen appel, of hooger beroep, dan aen 't Parlement, 't welck in hondert jaren nauwelijcks gebeurt: want indien men in 't Parlement het geding weêr verloor, soo sou men groot gevaer over 't hoofd krijgen; gelijk wy hier aen een voorbeeld hebben in de Baron *Forbys* van Corfinda, die om dese oorsaeck t'Edinburgh in de gevangenis wierd geworpen, daer hy na verloop van twaelf jaren gestorven is.

Alle dese Raedtsheeren blyven hun geheel leven lang, of tot eenigh misdrijf. Dese wet van bovengemeene dingen is door handeling van 't leste Parlement gemaect, dewijl sy te voren naer des Konings believen verandert wierden. Doch indien hun besluyten en vonnissen krachtigh sullen zijn, soo moeten 'er negen tegenwoordigh wesen.

De President van *the Session* wordt by handeling van 't leste Parlement op d'eerste dagh van yder Sessie verkosen, 't welck het eerste werck is: en dese President blijft nu alleenlijck voor die Sessie, schoon hy te voren voor sijn geheel leven bleef. Hy alleen heeft macht om in 't afwesen van de Kancelier de gedingen, die 't hem belieft, in te brengen.

In dese Raet worden eerst gehoort de Voorspraken van weêrziiden; en de Schrijvers teykenen alles aen. Daer na beveelt men aen partyen uyt te gaen; en dan wordt met beslote deuren van de Heeren *of the Session* gehandelt, en de Kancelier ondervraeght hen, sonder eenige ordening te houden. Als men lang genoegh gepleyt heeft, vergadert hy de stemmen, en, van de rechterhandt beginnende, vraeght in ordening.

Sy verdeelen sich in vier hoopen, om dus onderling d'ampnen lichtelijcker waer te nemen. Vier maken een hoop. Daer zijn twee huysen, het buyten- en binnenhuys. In 't buytenhuys sitten de Raedtsheeren met purpere rocken by beurten, en een geheele weeck lang, behalven op maendagh, en dan niet meer als een.

Alle Voorspraken pleyten staende, en met bloote hoofden, uytgesondert de Hertogen van 't Parlement, de Raedtsheer, en de konincklijke Voorspraeck: maer de konincklijke Voorspraeck gaet buyten terwijl sy in handeling zijn, en treet na negen uren weêr binnen.

Daer is oock een vierde Schrijver, die de

Clerk

Clerk of the Bulls, of der smeeckfchriften genoemd wordt. Hy komt te tien uren binnen, en geeft de smeeckfchriften aen die Heer, die voor de volgende weeck in 't buytenhuys sal zitten, welcks ampt is alleenlijk voor die weeck dese smeeckfchriften t'onderschrijven. Wat de swaerder dingen aengaet, hy beraet sich daer in met d'andere Heeren voor twaelf uren. Hy alleen sit in een sekere plaets, een weynigh laeger, ter rechter hant van de Kancelier, voor de tafel. Dese vonnist terstondt alleen in 't buytenhuys de kleyne saken. Maer in sware saken beraet hy sich van acht tot negen uren, en, in 't midden staende, ondervraecht d'andere Raedtsheeren, en herhaelt het kort begrip der dingen, die van de Voor spraken geleght en voorgestelt zijn, aen d'overige Raedtsheeren, die ondertusschen hun meening spreken, de welke hy, als 't gedaen is, in de rechterstoel van 't buytenhuys sittende, uytspreekt: en dus worden veel dingen terstondt met tusschenspraek verhandelt: maer de dingen, die niet afgehandelt worden, uyt oortaeck van de swarigheden, gaen naer 't binnenhuys over.

De Kancelier alleen heeft macht om de gedingen in 't binnenhuys te brengen. Hy brengt de saken te samen, en in sijn afwesen de President, die eertijds van de Koning alleen genoemd wierd, en voor sijn geheel leven bleef. Maer nu verkiesen, by handeling van 't Parlement, de Heeren of *the Session* selven hun President, op d'eerste dagh van de sitting; en in deser voegen is hy President de geheele Sessie deur.

Na de middagh sitten altijd twee, om de getuygen te verhooren, en d'eed van d'aengeklaegden te nemen, soo hun gedingen tot eed doen gebracht worden: d'anderen sitten niet na de middagh, maer hooren de Partyen t'huys.

Men vonnist niet naer de strengheyt van 't Recht, maer naer reden en billijkheyt, en dit alle dagen, behalven des sondaghs en maendaghs, van d'eerste November tot de lesse Maert, en van d'eerste Junius tot aen d'eerste Augustus. Maer in de tusschentijden, in de weicken het tijdt van zagen en ooghten is, staet het Recht stil, en de rechtsaken hebben dan geen voortgang. Sy vonnissen naer d'instellingen des Parlements van 't Rijk, of naer lange gewoonte, en, daer dat gebreekt, naer 't Keyserlijk Recht.

De Scaccarische Raedt.

DE Scaccarische Raedt bestaet in tien of twaelf, uyt de Raedt en Sessie verkoosen, en in weynigh mindere Baronnen. Hun getal is onseker, en sy worden van de

Koning, met toestemming van 't Parlement, gestelt. Sy sitten alle maendagen, omtrent te negen uren, en vonnissen van des Konings saken. Alle tekeningen, die door 't groote, of door 't geheyme zegel, of door getuygenis van 't groote zegel belchickt moeten zijn, worden door de Schatmeester vertoont. Na dat hy alles gelesen, en d'inhout voor de Heeren gebracht heeft, soo wordt met des selfs believen bevolen dat de somme aen d'eyfcher betaelt sal worden. Sy verpachten de konincklijke Costumen, &c. onderschrijven de vonnissen van 't besit der landen, van waer, in de gemeene tael, de beleeningen aen de verfoeckers toegestaen wort. Daer na wort de tekening gedaen, en het konincklijk gebod in Latijnche tael daer over gestelt, eerstelijck met het merck van de Geheymfchrijver te setten; en de selve bewaert het bezegelde voor sijn borge; en dit gebod wordt in papier aen de Heer van 't geheyme zegel te bewaren gegeven. Dan wordt het aen de Schrijver van 't geheyme zegel gedaen, die 't gebod in de Latijnche tael op parkement overschrijft, en aen 't eynde een stuckje van 't parkement klooft, om 't geheyme zegel aen te hangen, 't welck van de Bewaerder van 't geheyme zegel gedaen wordt. Dan wordt het aen de Directeur van de Kancelary gegeven, om in grooter gestalte geschreven te worden, en dan aen de Gemachtighde van de Kancelier, die 't groote zegel daer aen doet. En uyt de twee formaten der brieven, te weten van conformatie en resignatie, moeten de nieuwe geboden uyt de Kancelary gegeven worden om d'ontfanger te beleenen, na dat men het bezegelde geschrift gesien heeft; en dese brieven worden bekrachticht met de getuygenis van 't groot zegel van de Directeur der kancelary, en in 't register van de Kancelary gestelt, en 't gene aen de Partyen gegeven, dat hy daer op door de Notarius Sasina verricht.

Plaets van 't Gerecht.

DE voornaemste Iusticier des Konings houdt in lijfsaken sijn plaets gemeenlijk t'Edenburgh, welck ampt nu een wijl tijds de Graven van Argyle bedient hebben; maer sy hebben dit sedert eenige jarenden Koning afgeleght, behalven in d'eylanden, en in eenigh deel van Noort-Schotlandt. De Koning verkiest nu door machtbrieven de Iusticier voor sijn leven lang, de welck weer twee Rechtsgeleerden uytkiest, die kennis van lijfsaken nemen, of van vermincking der leden, of van verlies aller goederen. Den aengeklaegde wordt in dese rechtplaets toegelaten, oock in misdrijf van gequette Hoogheyt, een Voorspraek tot sich te nemen, die sijn saeck beweert. De

De Iusticiers worden oock dickwils door konincklijke achtbaerheyt in lijfsaken gestelt, om dese of die besondere saeck t'onder-soecken.

COMMISSARISCHAP.

DAer sijn oock Gerechtsbancken, die sy *the Commissariat* noemen, van de welcken d'opperste t'Edenburgh gehouden wort, in 't welck men voor vier Rechters handelt van testamentelijke saken, van 't recht der geestelijke goederen, van tienden, echtscheuringen, en van diergelijke kerkelijke saken. In byna alle d'andere besondere deelen van 't Rijk sijn besondere Rechters hier toe, van de welcken men op de vier Commissarissen van Edenburgh appelleren mach.

Gerecht der Ondergraven, of Sheriffes.

IN yder Graeffschap sijn oock mindere Burgerlijke rechten, in de welcken d'Ondergraef, of de geen, die van hem gefonden is, 't Recht spreekt over d'inwoonders, van uytstotingen, uytwerpen, schaden, schulden, &c. van de welcken om onbillijkheyt, of insicht van maeghschap nooyt aen de vergadering van 't Gerecht geappelleert wordt. D'Ondergraven, van de welcken ick spreek, zijn ten meestendeel alle erfelijk. Want de Koningen der Schotten, soo wel als der Engelschen, hebben, om d'Edelen met weldaden vasten aen sich te verbinden, certijts erfelijke en eenwige Ondergraven ingestelt: maer d'Engelschen hebben d'ongemacken, die hier uyt voortquamen, terstondt gesien, en die voorsichtighlijck in jarelijcksche ampten verandert. De burgerlijke Gerechtsplaetsen worden oock in de konincklijke leenen gehouden, en dit van des selfs Baljuw, die door des Konings mildadigheyt konincklijke vryheden heeft verkregen; en dus van de Overigheden in de vrye burgen en steden.

D'Ondergraven, of *Sheriffes* zijn Rechters der landtschappen, die niet van landen vonnissen, maer alleenlijck van kleyne dingen, de welcken niet de waerde van hondert Schotsche ponden overtreffen, van de welcken, eer 't vonnis uytgesproken is, appel aen d'opperste Raedt toegestaen wordt. Sy waren eertijds byna alle erfelijk: maer de Koningen Jacob de Seste, en Karel d'Eerste hebben met een groote menigte gelts dese rechtsprekingen van alle (de Graef van Rothsay alleen uytgefondert) afgekocht: in voegen dat nu jarelijcks de Koning een uyt dat Ondergraeffschap tot minder Baron verkieft, welcks naem hy aen de Directeurs van de Cancellary sendt, die aen hem een machtbrief geven,

Schootlandt.

om aen de Kancelier gefonden te worden, die de selve met het groote Zegel van 't Rijk versterckt. Sy vonnissen binnen acht-en-veertigh uren van dieveryen, doodtslagen, en andere lijfsaken. Indien de misdaet soo terstondt is geschiet, soo mogen sy ten minsten de misdader terstondt door hun eyge macht straffen; en als sy die van de geheyme Raedt verkregen hebben, soo mogen sy die altijd en overal, naer d'inhout van hun bevel, vervolgen. Indien de vrienden van de gedooide de doodtslager vangen, soo mogen sy hem aen d'Ondergraef overleveren, die in dit geval vonnissen mach, en de doodtslager doen ophangen, of verdrencken.

Als het vonnis uytgesproken is, soo appelleert gemeenlijck de verwese party, by Ichorsing van 't besluyt, aen d'opperste Raedt *of the Sesson*, daer 't geding, voor d'Ondergraef gebracht, weér onderlocht wordt, om te sien of 't vonnis wel of qualijck gegeven is.

D'Ondergraven nemen oock in hun landen en d'Overigheden in veel kasteelen kennis van doodtslagen, (als de doodtslager binnen vieren-twintigh uren gevat wordt;) en als hy van de getuygen met eed schuldigh betuygt wort, soo wordt hy met de doodt gestraft; maer als dese tijdt verlopen is, soo wort de saeck voor de *Konincklijke Iusticier*, of voor de *Gemachtighden* gebracht. Veel Edelen genieten oock een selve vryheyt tegen de roovers, die in hun gerechtspalen gevat worden. Daer zijn oock eenigen, die dusdanige vryheden hebben, dat sy in lijfsaken binnen hun palen recht plegen, en in veel saken de genen, die binnen hun palen wonen, van de Konincklijke Iusticier weér af halen, doch met borgen te stellen, om naer de wetten recht te spreken.

KERCKELYKE BESTIERING.

DE Kerckelijke bestiering in Schotlandt is dusdanigh. Voor eerst wordt yder Ondergraeffschap gedeelt in *Sessions* plaetsen, en deelen in Parochyen, naer de grootheid, en naer dat het getal meebrengh; en uyt de Parochyen worden de *Presbyteria*, of Priesterschappen te samen gebracht.

De Sessie van de kerck is als de Bedienaer, met d'Ouderlingen en Diakenen, eenmael in de weeck te samen koomt, op dat hy op de zeden van sijn kudde sou sien, de sonden bestraffen, den schuldige berouw toevoegen, en dit alleenlijck van hoerery of overspel, gekijf, verbreking van de Sabbath, &c. Indien iemand sich in dit vonnis geergert vindt, soo mach hy sich op het Priesterschap van sijn kerck beroepen.

Yder Priesterschap heeft sijn kercken, te weten tien, vijftien, meer of min, naer de menigte

nigte van 't volck, en naer de grootheyt van 't begrip. In yder Landtschap zijn vier, vijf, of meer Priesterfchappen.

Een Presbyterium of Priesterfchap is een vergadering van alle Bedienaers, dewijl onder foodanigh Priesterfchap yder Bedienaer een uyt d'Ouderlingen van fijn kerck, als een bygevoeghe, by fich heeft: en fy vergaderen alle weken op donderdagh in de verordende ftadt; en na de predicatie verhooren fy de appellatien, foo 'er eenigen zijn, en beflechten die. Indien d'aengeklaeghe weér appelleren wil, foo gefchiet fulcks aen 't Synodus van fijn Landtschap. Dit Synodus vergadert tweemaal in 't jaer, te weten eens in April, en eens in September. Alle de Bedienaers, en oock foo veel Ouderlingen komen te famen

tot dit Synodus, dat een weeck duert. Men kan van dit Provinciael Synodus tot het algemeene van 't geheele Rijk appelleren. Dit Synodus wort belchreven tegen de maent Iulius, en eyndicht voor d'oogh't, dat is, voor S. Pietersdagh.

Het algemeen Synodus beflecht alle faken fonder eenigh appel, en maect handelingen voor de beftiering van de geheele kerck van Schotland, die echter van 't Parlement befticht moeten worden. Tot dit algemeen Synodus worden Gemachtighden uyt yder Priesterfchap gefonden, namelijk een Bedienaer, met een Ouderling.

In dit Synodus worden de Bedienaers, die fwaerlijk fondigen, uytgeworpen, en naer 't verfoeck der fteden verandert.

DE GADENEN OF LADENEN.

DE Ottadinen, of Northumberlandt hadden tot geburen de ΓΑΔΕΝΟΙ, die Gadeni. met verandering van een letter, oock in veel affchriften van Ptolemeus **LADENEN** genoemt worden, te weten in dat gewest, 't welck tusschen de mondt van de vloet Tweed, en Edenburghs Forth, in leght, heden Joannes Skene, van de betekening der woorden. in veel Landschappes gedeelt, van de welcken de voornaemsten zijn Teifidale, Twedale, Merch en Lothien, en 't Latijn Lodencium; in welke eenige naem alle Landschappen by de Schrijvers van de middelste eeuwen begrepen waren.

T E V I O T I A, gemeenlijk T E I F I D A L E.

Teifidale, dat is, Dal aen de vloet Teifie, of *Teviotum*, tusschen steyle bergen, en afgebroke klippen, en naest aen Engelandt gelegen, wordt van eenstrijdtbaer volck bewoont, 't welck heel vaerdigh in de krijghsoeffening in schichtige invallen is, uyt oorlaeck van de gedurige oorlogen tusschen de Schotten en Engelschen in de voorgaende eeuwen.

Indburgh.
Mairis.

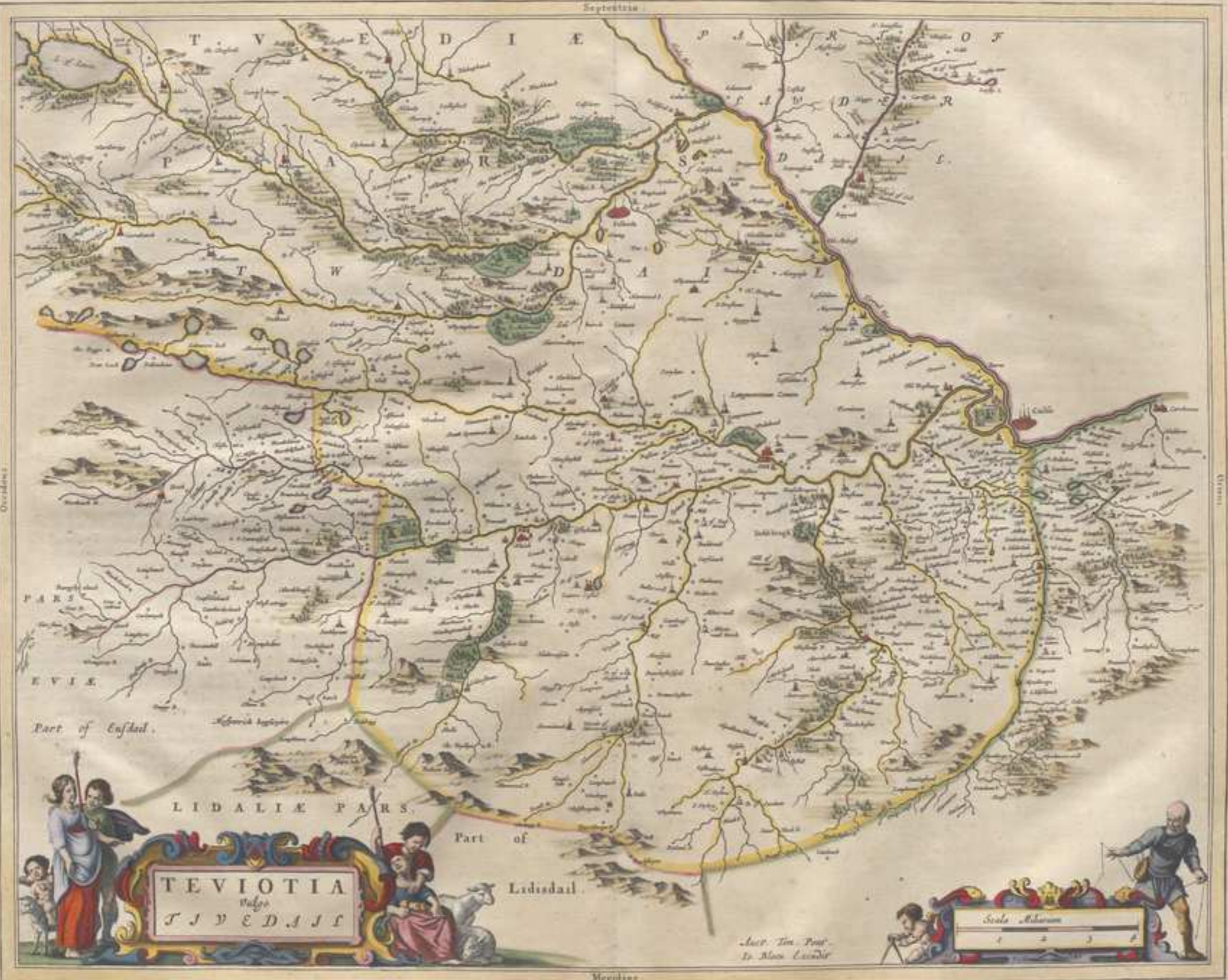
D'eerste plaets, daer men aankoomt, is *Iedburgh*, een welbewoont kasteel, by de samenvloeying van de *Teifie* en *Ied*, daer af de naem gekomen is: oock *Mairis*, een klooster, dat tamelijk oudt is, in 't welck, toen by ons de kerck opstont, Monicken van een seer oude insetting waren, die sich met gebeden bemoeyden, en met darbeyt hunner handen de kost wonnen.

Meer oostwaerts, daer de *Tweed* en *Teifie* hun water in een mengen, siet men *Rosburgh*, 't welk

oock *Rosburgh* genoemt wordt, en eertijds *Marchidun*, om dat het tot een grenspael verstreckte, daer een kasteel was, dat om sijn gelegenheyt, en oock om de menichte der torens eertijds voor een vast kasteel wierd gehouden. Dese plaets, van d'Engelschen ingenomen, wierd belegert van Iacob de Tweede, Koning van Schotlandt, die daer met een stuk van een grof geschut, dat by ongeval barste, in 't bloeyen van sijn jeught sneuvelde, en door sijn ontijdige doot groote droefheyt in de sijnen ontitack. Het kasteel wierd echter overgegeven, en ten meestendeel tot aen de gront gellecht; in voegen dat men nu naeuwelijcks iets daer af sien kan: maer 't omleggende landt, hierom *the Sherifdome of Roxburgh* genoemt, heeft sijn erfelijcke Ondergraef, of *Sheriffe*, uyt het geslacht van *Douglas*, die gemeenlijk *the Sherif of Teifidale*heeten wordt: maer nu heeft, door gunst van Iacob de Seste, *Rosburgh* oock tot sijn Baron *Robert Ker*, uyt de stam der *Kerren*, in dit gewest heel vermaert en talrijck, uyt het welck de *Fernbersten*, en anderen, in krijghsfaken opgevoedt, vermaert hebben geweest.

Sherifdom of Roxburgh. Erfelijcke Ondergraefen.

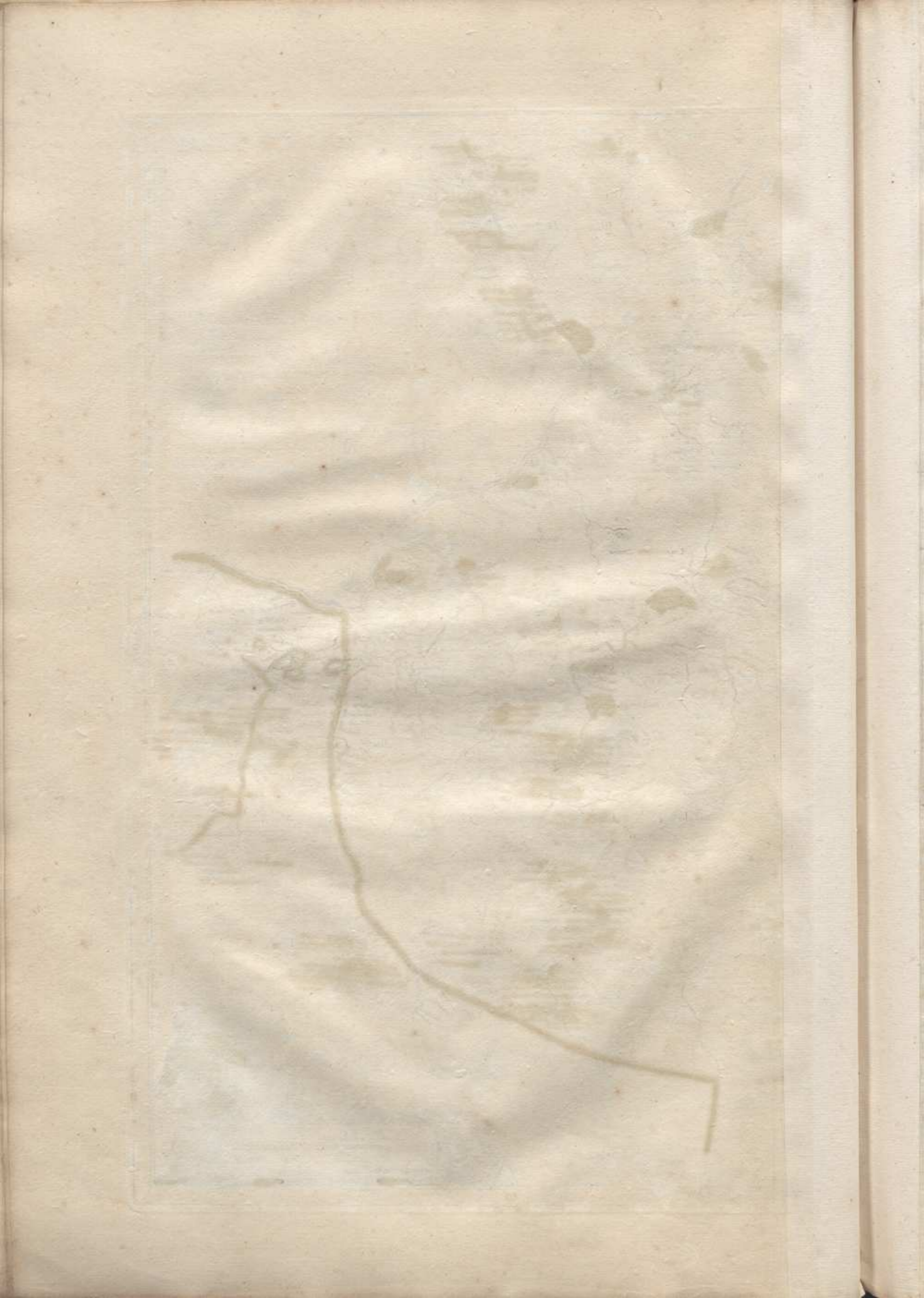
Ker.

TEVIOTIA
vulgo
 T J V E D J J I

Scala Albarum
 1 2 3 4

*Aut. Tom. Pout
 In Alon. Laidir*

T W E E D A I L,
 en 't Landtschap
 P E B L I S.

DE vloet TWEED vloeyt door het dal, dat de naem van hem draegt, en overvloet van schapen heeft, welckers wol in hooge achting wort gehouden. Warelijck een treffelijcke vloet, die innewaerts naer 't westen tusschen hooge bergen, byna met een rechte gracht deur 't kasteel *Drimlar*, de marcktsstadt *Peblis* (die de Baron *Zester* tot haer Ondergraef heeft, gelijk oock haer naburigh *Selkirk*, uyt het gellacht *Murray* van *Fallobil*) vloeyt, de beeck *Lauder* meeneemt, aen de welke men *Lauder* en *Thirlestan* siet, daer het heerlijck huys van *Joannes Metellanus* staet, die onlangs Kancelier van Schotland heeft geweest, en om sijn besondere voorsichtigheyt door Koning *Jacob* de Sefte tot Baron van *Thirlestan* gemaect wierd. Daer na wort de Tweed by *Roxburgh* door de golven van de Teifie grooter, en vloeyt deur de *Sheriffedome*, of vooghdy van *Berwick*, die ten meestendeel van 't geslacht der *Humiers* beseten wordt, in de welke het hooft van dat huys het recht van Ondergraef pleeght. Voorts, dese vloet, vruchtbaer van salm zijnde, vloeyt beneden *Berwick*, een stercke stadt van Engelandt, van de welck ick gesproken heb, in zee.

Het landtschap *Peblis* heeft tot grenspalen naer 't oosten de vooghdy van *Selkirk*, naer 't zuyden het Seneschalschap van *Annandail*, naer 't westen het Ondergraefschap van *Lanarck*, en eyndelijck naer 't noorden *Lothian*. In 't midden streckt het sich in de langte uyt van *Arrickssteen* af, tot aen de beeck *Barthorburne*, omtrent acht-en-twintigh duysent schreden verre. Het brengt op sijn breedste uyt, te weten tusschen de kloof van de koude steen, gemeenlijck *the Cald Stonestap*, tot aen de westerliche binnenzee der *Lobiers*, gemeenlijck *the West-mary Loth of the Colabes*, achtien duysent schreden. De voornaemste vloet, daer af dit landtschap besproeyt wordt, is de Tweed, welcks bron en oorsprong aen *Arricksteen* is, die sy gemeenlijck Tweeds kruys

Schorlandt.

noemen. De vloet loopt deur 't geheele landtschap ter plaets, daer het op sijn langste is, en 't welck eertijds in 't geheel de naem van Tweedail hier af heeft gekregen. Noordewaerts aen dese zijde van de vloet zijn verscheide gedenckwaerdige beeken. De voornaemste is de rivier *Ithomius*, die in de rivier *Biggar* stroomt, eer sy in de Tweed valt, een weynigh beneden *Drummelzar*. Daer na komt de *Lijm*, die uyt de kloof van de Koude steen negen duysent schreden afstroomt, tot dat sy sich in de Tweed, twee duysent schreden boven *Peblis*, ontlast. Dese beeck draeght drie steene bruggen, d'een te *Lijm*, d'ander te *Novagria*, en de derde te *Linton*. De derde is de rivier *Peblis*, die aen de grensen van *Lothian* spruyt, en acht duysent schreden voortloopt, eer sy aen *Peblis* komt, daer sy in de Tweed stroomt. De vierde is de beeck van *Innerlythe*, die beneden uyt de bergen van *Lothian* stroomt, en ses duysent schreden verre tot aen *Innerlythe* loopt, daer sy in de Tweed vloeyt. Dit landtschap heeft twee voorname Meeren; een in de Parochy van *Edilstane*, die sy het west-meer noemen. Daer in onthoudt sich omtrent de maent *Augustus*, soo groot een overvloet van riviervisch, en voornamelijck van ael, dat, met goede windt, dat is, als hy van 't hooft des meers langs des selfs stroom waeyt, daer oock een beeck uytbarst, d'inwoonders, daer vergadert om te visschen, en naer de bequaemheyt van d'overvloeying der zee wachtende, om te vangen, dickwils door 't geweld der uytbarstende visschen verdreven worden, met verlies van hun gereetschap, dat sy gepooght hebben met hun voet te hechten, en vast te setten. Sy vangen overal met netten en korven een ongelooffelijcke menigte van ael en andere riviervisschen, daer sy groote winst meê doen. D'andere Meer, die sy de *Genesche* noemen, leght in de hooghte van 't geberghte, dat oock soo genoemt is, en is duysent schreden lang, en vijf hondert breed. Des selfs vloet valt in *Annandail*, aen een schrickelijcke steylte, twee hondert en vijftigh schreden verre van de top des berghs tot in de vlackte, die aen de voet van 't geberghte paelt, daer dickwils visschen gevonden worden,

O

den,

PART

OF CLYDS

LOTHIAN

ANNANDIA PARS

DAIL

Part of

Lothian

Part of

Waddall

TVEDIA

cum vicecomitatu Etterico Forreſte etiam Selkirk dictus

TWEE-DAIL

with the Sheriffdoms of Caerik-Forreſt called alſo Selkirk

Scala Miliarum

ANNANDIA

PARS

Part of

Lothian

ETTERICK

FORREST

Regalitie

of

Stow

Law

der

dail

ESCIA PARS

Part of

Lothian

Part

of

Tewiot

dail

Meridies

den, die van de steylte af dootgevallen zijn. Aen d'overzijde van de Tweed naer 't zuyden zijn twee vermaerde rivieren, te weten, de rivier Quaria, of Quoir, daer af het Traquarische kasteel, by de welke sy in de Tweed vloeyt, de naem heeft; en de rivier Minnon, uyt een bron van gelijke naem gesproten, die een weynigh beneden de kerk van Minnon in de Tweed vloeyt. Dese vloet Tweed is heel vermaert, voornamelijk door de groote overvloed van salm, die in de somer uyt de zee derwaerts opswemmen, en daer een groot deel van 't jaer blijven, van de welke veel op twee duyfent schreden van 't hooft van Tweed gevangen worden. Hier in, gelijk in d'andere vloeden en beeken van dit landtschap wordt een groote overvloed van vorens en andere vette en gefonde visschen gevonden. Dit Landtschap heeft een gematighde lucht, die dickwils heet en helder is. Hun landt stijgt deurgaens tot bergen, van 't welck de beemden, die hier en daer aen de Tweed, en aen d'oovers van andere beeken leggen, groen, lustigh, en grasrijk zijn. Hier zijn oock veel dalen en vlackten, aen de beyde zijden van de Tweed, en aen andere rivieren gelegen, van de welke eenige goede vruchten, en andere hooy voortbrengen: in voegen dat dit Landtschap voor sich seif de ruymte van koorn-ackers en weyden heeft, schoon d'inwoonders ten meestendeel sich met vee en beesten geneeren, 't welck overvloed van melck, butter, en kaes aen hen beschaft. In de laege plaetsen van dit landtschap naer de zijde van Selkirck, nuttigen de schapen soo gefont en droogh voedsel, dat sy ('t welck in andere landen nauwelijcks gebeurt) 't vijftiende jaer bereycken, eer sy van ouderdom sterven. In dit landtschap is niet meer dan een Konincklijke Burgh, of stad, Peblis genoemd, daer af het geheel Landtschap de naem draeght. Dese stadt leght in een lustige plaets, te weten tusschen de vloet Tweed, en Peblis, en is seer vermaert van vijfmael drie vercierfelen, namelijk om haer drie kercken, drie klokken, drie poorten, drie straten, en drie bruggen, van de welcken een, over de Tweed gelegen, vijf bogen heeft, want de Tweed lijd geen andere brugh, tot dat hy aen Berwick gekomen is) d'anderen van twee bogen strecken sich over de rivier Peblis. Niet verre boven Peblis is 't kasteel Needpetth, dat aen de Graef van Tweedail behoort, de welck erfelijck Ondergraef van 't landtschap is, welcks voorouders, eertijts Heeren van Yester geheeten, uyt de deurluchtigste stam der Hayers van Errol gesproten, by oudts inwoonders van dese beyden zijn geweest. Vier duyfent schreden beneden Peblis is het Traquarische kasteel gelegen, dat aen de Graef van

Traquaria behoort, welcks gelegenheit heel aengenaem is door de schaduw der boschen, en door de lustigheit van de voorbyvlietende vloet. D'andere kasteelen en voornaemste huysen zijn Pern, Greiston, Cardron, Ormiston, Horsburgh-castel, Smithfield, Castell of Manyre, Poisa, Caverhill, Barnes, Dauck, Drummailler, Stenhoop, Polmude, Halkshalk, Kingildor, Kutlehall, Cardron, Lillhope, Hartree, Skirlin, Nether Urd, Kirk Urd, Quota, Halmyre, Romannow, Drocheli, Cringlea duyter Hof, gemeenlijk Darnhall, Winkilston en Fouledge.

In dit Landtschap zijn veel bergen, van de welcken een kleyn getal een weynigh, of geheel niet steenachtigh zijn. De genen, die in grootheit en hoogte boven d'anderen uytsteken, zijn de bergh der Herten, anders Hartfiell; Latodun des Hertsteens, gemeenlijk Braidalb of Hertstone, die onder anderen een groote overvloed van wilde beesten, en vogelen geeft, en voornamelijk van veldhoenders, met witte stippen onderleheyden, die heel smakelijk zijn. Op de top van de bergh ontdeckte sich een breede vlackte, van de welke men alle omleggende landtschappen kan sien, die tusschen de groote en Yrsche zee gelegen zijn. D'andere bergen zijn Kingildore, Cardonfiell, Gadderfnalb, Whonifell, Wormell, Wamlalb, Radinshope, Dolerlalb, *the Lincksbeppus* en Minshnure.

Voorby Drummalzar vloeyt een kleyne beek, Paulale genoemd, die aen de kerk van Drummalzar in de Tweed vloeyt, op welcks kerkhof, soo men seght, eertijds begraven heeft geweest de waersegger Merlin; en daer heeft in gemeene rijm een voorsegging geweest, van dese zin: Als by Merlins graf de Tweed en Paulale te samen lopen, dan sullen sonder twijffel de Schotten en Engelschen de heerschappy van een Koning onderworpen zijn. De Peblers beweerden dat dese voorsegging vervult was toen Jacob de Selt tot Koning van Engelandt gekroont wierd: want in die dagh waren de Tweed en Paulale, door een nieuwe en bovengewoone overvloeying soo hoogh geswollen, dat sy, buyten hun grachten uytspattende, met hun uytgeborste water op 't geleyde kerckhof aen Merlins graf te samen quamen, 't welck, gelijk sy seggen, toen eerst, en sedert nooyt weer gebeurt is.

D'inwoonders gebruycken tot hun branding ten deel turf, van de welke overal groote overvloed in 't geheele landtschap is, en ten deel kolen, die sy in eenige plaetsen uyt Lothian aenvoeren: ja sy krijgen die oock uyt sekere koolput binnen de grensen van Peblis selve. Daer is oock een groote overvloed van kalck in verscheyde plaetsen van dit landtschap: in voegen dat aen het selve byna niets ont-

L A V D E R D A I L.

ontbreekt, dat tot het dagelijks gebruik voor de mensch nootzakelijk is, 't zy men op lijfsocht, kleeding of branding fiet. Wat de Parochyen en Priesterschapen van dit landtschap aengaet, daer in is een eenigh geheel Priesterschap, namelijk van Peblis, met vier Parochyen, aen 't Biggarische Priesterschap behoorende. Het Priesterschap van Peblis

bestaet in dese Parochyen, in dat van Peblis, daer de setel van 't Priesterschap is, van Innerleth, Traquaria, Cailfen, Manyre, Davick, Drummelzar, Tweedamir, Kirburden, Stoboen, Linton, Lijn, Novagria en Edleston, te samen veertien Parochyen. De vier overige Parochyen zijn die van Glenwhom, Kilboch, Brochton, en Skirlinge.

L A V D E R D A I L.

*L*auderdal, of *Lauderdail* heeft zijn naem van de vloet *Lauder*.

Dese vloet spruyt uyt de bergen, die dit landtschap van *Lothian* afscheyden, en, van verscheyde beeken vergroot, naer 't zuyden vloeyt, en sich in de *Tweed* ontlafst.

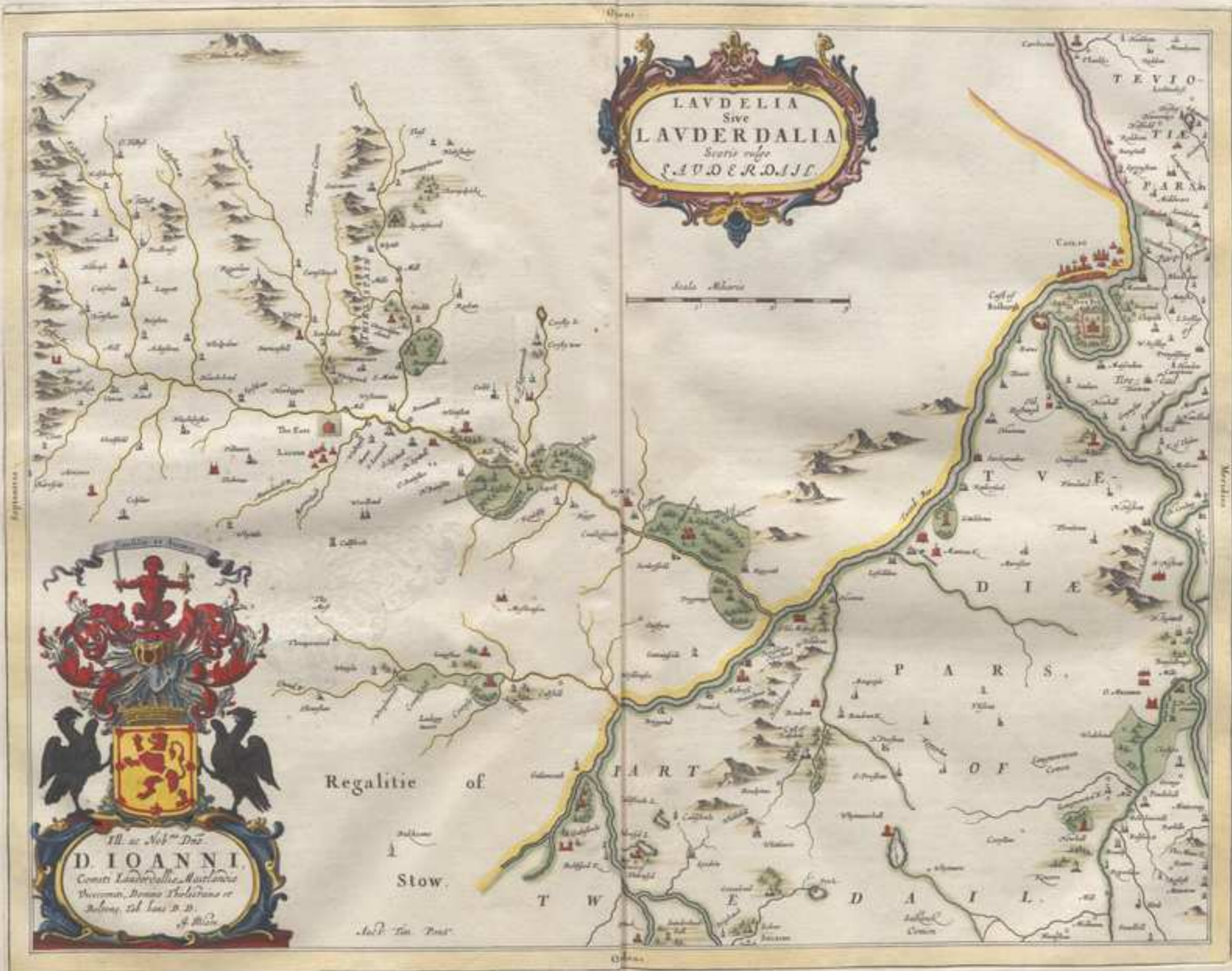
Dit dal wordt verciert door de stadt en kasteel *Lauder*, gelijk oock door de heerlijkheyd van *Thirlestaine*.

Het heeft tot grenspalen naer 't oosten

Merche, naer 't zuyden *Tweedail*, dat oock de westzijde sluyt, en naer 't noorden *Lothian*.

De deurluchtighste en edelste Heer, *Ioannes, Graef van Lauderdale, &c.* had een breede beschrijving van dit, en van eenige andere landtschappen beloofd; maer hy, in dese Britannische oorlogen des Konings zijde volgende, wierd in de slaghe te *Worcester* gevangen, en hier door belet. Gebruyck dan dese, waerde *Leser*, tot dat hy 't vermogen heeft om zijn belofte te volbrengen, of tot dat iemand anders iets beter te voorschijn brengt.

LAVDELIA
Sive
LAVDERDALIA
Scotic vulgo
S. A. V. D. E. R. D. A. I. L.

Scale Miles

Ill. ac Nob. Dns
D. IOANNI
Comiti Lauderdale, Maritimo
Ducum, Doms Tholatorum et
Alicum, 24. Iulii 1700.
A. M. C.

Regalitie of

Stow.

Ant. Tm. Post.

PART

P A R S.

O F

T W

E

D

A

I

L.

Moravia

Regimentum

M A R C I A
O F T
M E R C H E.

Naem.

It landtschap wordt *Marcia*, of *Merche* genoemt, om dat het naer 't oosten op de grensen van Schotlandt en Engelandt eerst voorkoomt; want *March* beteekent grenspael. En hoewel het gemeene volck het landtschap seif *Mersia* uytspreeckt, soo behout echter het Graefschap van *Merche*, 't welck sich in dit landtschap breet uytbreyt, eertijds 't erfdeel der *Dumbarbers*, noch sijn oude naem.

Byna in 't midden van 't landtschap is het stedeken *Duns*, daer een jareljckse *Vooght*, die sy *Sheriff* noemen, voor 't volck van *Merche* recht spreeckt. Dit was een oudt erfdeel der *Dunfers*, met de bynaem van *Heeren* van 't stedeken; uyt welke stam eertijds gesproten is den edelen scherpsinnigen *Doctor*, *Ioannes Duns*, met de bynaem van *Scotus*, die hy van sijn vaderlant behouden heeft. Heden zijn 'er weynigh meer van die stam overigh, die burgers van de selve stadt sijn.

Grensen.

Boven *Berwick*, d'oude *Hoofststadt* van *Merche*, scheidt de vloet *Tweed* *Nordhumberlandt*, een landtschap van *Engelandt*, van *Merche* af tot aen het kasteel *Carboome*; van daer scheidt de vloet, *Reddinburn* genoemt, uyt het geberghte *Zeviota* voortkomende, *Northumberlandt* van *Teifidale*, seker landtschap van *Schotlandt*. Westwaerts scheidt de beeck *Edna*, die by *Sprawstoun* sich met de *Tweed* vermengt, *Merche* van het selve *Teifidale*, tot aen de plaets *Smelum-mill*; en van dat gaet het met een byna rechte streeck voort westwaerts op tot aen de vloet *Lauder*, of *Lijder*, by het kasteel *Rippeth*. Voorby *Rippeth* is de vloet *Lauder* (tot aen de beeck, die *Boun* genoemt wordt; by de plaets *Boun-mill*) een scheidung tusschen *Merche* en *Lauderdail*: ja *Lauderdail* selve is een deel van *Merche*, eertijds 't erfdeel der *Morvilliers*, *Constapels* in *Schotlandt*, die uytlandigh sijn, en welckers stam vergaen is. Na d'ondergang van dat geslacht, aen gequerste *Majesteit* schuldigh, is *Lauderdail* aen des *Konings Schotlandt*.

eygendom gehecht, en heeft, naer de manier der *Konincklijke* landen, sijn besondere *Rechter*, of *Baljuw*; welck *Overheyts* ampt bedient wordt van d'edele *Heer Ioannes Metellanus*, *Graef* van *Lauderdail*. Voorby de bronnen van de beeck *Boun* loopt de scheidung van *Merche* met een schuynsche lijn, in de kaert afgeteekent, in 't midden deur de *Lamyrische* bergen, die selve ten deel aen *Merche*, ten deel aen *Lauderdale*, en ten deel aen *Lothian* behooren. Van 't noorden wort het besloten met de beeck, die voorby *Dunglas*, een kasteel des *Graefs* van *Hume*, vloeit; en 't overige wort van de groote zee bespoelt.

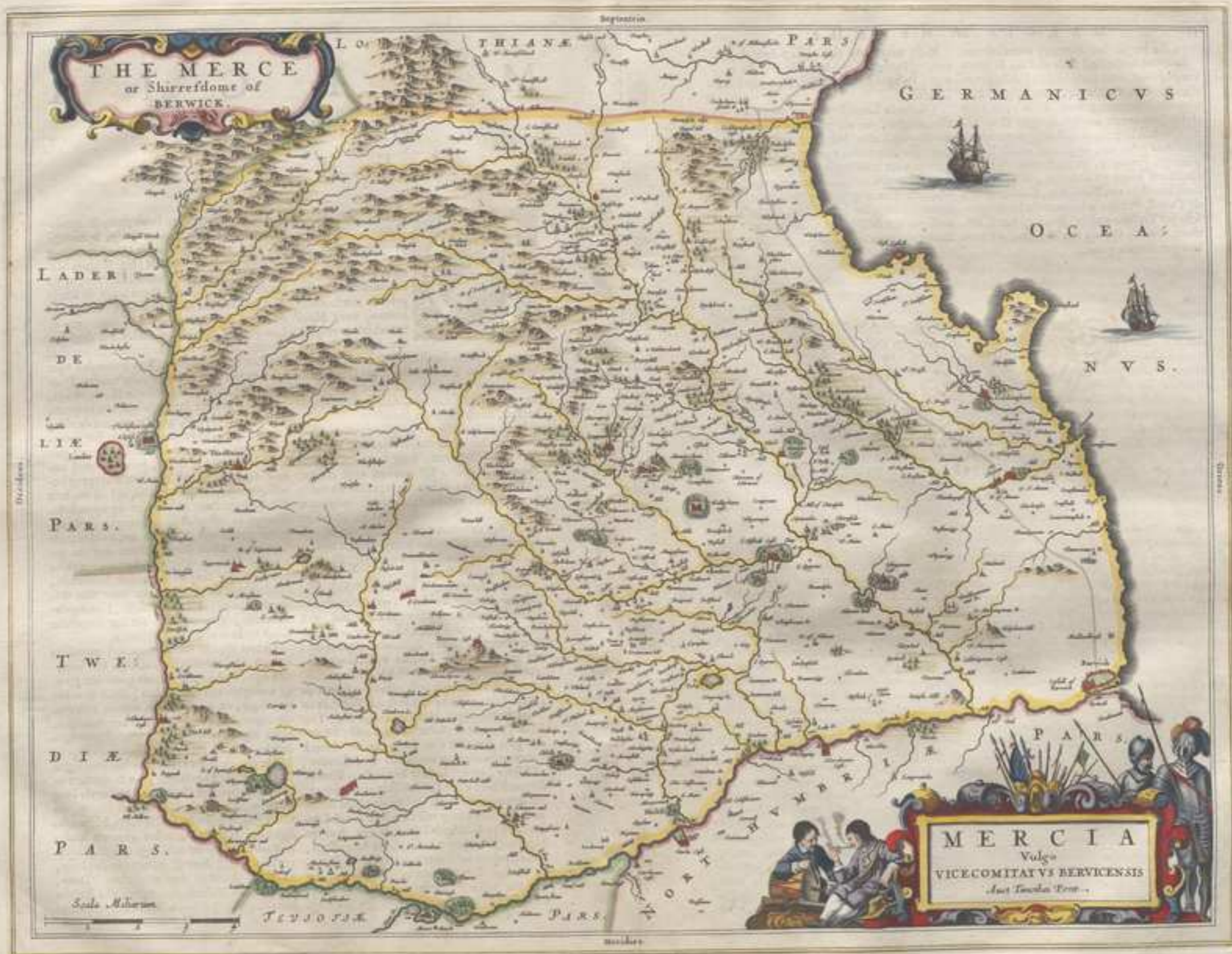
Voorby *Rippeth*, aen d'oever van de vloet *Lauder*, is de hoeve van *Ersildoun*, het vaderlandt van *Thomas Lermonth*, die in 't jaer 1290 leefde. Dese heeft, behalven veel andere voorseggingen, die door d'uytgang bevestigt sijn, voorseght dat uyt de dochter van *Robert Brus* (die sedert de opperheerschappy in *Schotlandt* verkreegh) in de negende graed een gebooren sou worden, die 't gedeelde *Rijck* der *Britaniers* met een gemeene heerschappy beheerschen sou: welke voorsegging, lang omgewandelt hebbende, eyndelijck, na verloop van meer dan drie hondert jaren, in *Iacob de Seste*, *Koning* der *Schotten*, geluckighlijck tot het *Engelsche* *Rijck* verheven, waer geworden is.

Oude voorsegging.

Geheel *Merche* voed binnen de *Lamyrische* bergen, die tamelijck geluckigh van beemden sijn, op haer vruchtbare gront een groote menighte van inwoonders, die in de vrede naerstigh, en in doorloogh dapper sijn, en die tegen d'*Engelschen*, door een tamelijcke vloet afgescheyden, het huane dapperlijck beschermden. Het heeft oock veel stercke kasteelen, eertijds veylige toevluchten tegen de heyren der *Engelschen*, van de welcken de voornaemsten sijn *Hume*, op een steyle berg gelegen, die aen de *Graven* van *Hume*, en aen 't geheel geslacht der *Humiers*, het machtighste in *Merche*, de naem gegeven heeft; en *Fast-castel* op de zeebergh van de *Noortzee*, seer sterk door de natuer van de plaets, en door d'arbeyt der menschen. *Duns*, *Langton* en *Nisleth* sijn tamelijcke stercke kasteelen, gelijck oock *Waderborne* en *Ayton*,

Aent der ouwoonders.

Q

THE MERCE
or Shire of BERWICK.

GERMANICVS

OCEANVS

LADIA

DE

LIE

PARS.

TWE

DIE

PARS.

Scala Miliarum

LONGITUDO

PARS.

Latitudo

MERCIA
Vulgo
VICECOMITATVS BERVICENSIS
Ant. Tonda Terr.

ton, die beyde den Humiers toebehooren.

Klosters. Beneden her kasteel Falstaffel aen de strant van de Noortzee is Coldingham, onlangs een rijk en adelijk klooster, door Edgar, Koning der Schotten, gebout, die in 't jaer 1100 leefde, en aen de heylige Maecht Ebba gewijd, welcks bygelegen zeebergh, gemeenlijk *Ebbes-head* genoemd, by de zeevarende lieden genoegh vermaert, en noch namaels in Sint Cuthberts naem verandert is. Merche heeft oock kloosters van Monicken, Caldstream aen de Tweed, en meer innewaerts de Strafintaensche (of Trefontaensche) kerck, en van S. Botham, door de Graven van Merche, oft door hun gemalinnen gebout.

In dit landtschap zijn vijf-en-dertigh Curien, of Parochy-kercken, gelijk sy die noemen, in 't Bischdom des Bisschops van Edensburgh.

't Geheele Lantschap heeft overvloet van alle dingen, die tot gebruyck van 't leven <sup>Frucht-
baarheyt.</sup> nootzakelijk zijn; behalven dat sy gedwongen zijn steenkolen uyt de geburige landtschappen tot branding in te voeren, insonderheyt de genen, die naer de vloet de Tweed woonen. Het is geheel verciert met treffelijke landthuysen der Edelen, uytgesondert de strant aen de Noortzee, die hardt en ongebout van gront is.

L A V D E N of L O T H I A N.

Naem
en sprong.

Et landtschap *Le-
thian*, gemeenlijk
(doch t'onrecht) *Lo-
thian*, noch erger
Laudonia, is, gelijk
de Schrijvers willen,
naer een verdichte
Koning der Piëten
genoemt, schoon
het in der daedt sijn

naem heeft van de rivier *Letha*, of *Lijth*, die
in 't midden daer deur vloeyt. Dit landtschap
maeckte eertijds een deel van 't landt der *At-
taliners*, of *Attacotters*, die dese geheele lant-
streeck tusschen de *Tijne* en *Forth* naer de
zee bewoonden, gelijk hun naem self aen-
wijst: want *Atta* is de strant, en *Lin* is een
huys, en woning, gelijk oock *Cotte*, 't welck
wy elders klareljk aenwijfen.

Oude
naem.

Grensen.

Dit landtschap heeft tot grenspalen, naer
't oosten de *Schotsche zee*, naer 't noorden
Forth, naer 't westen *Sterlinshire*, van 't
welck het door de vloet *Avon* afgescheyden
is, en oostwaerts naer 't zuyden de beek *Co-
char*, die, uyt de bygelege bergen spruytende,
in de *Schotsche zee* stroomt, welcks mont ge-
meenlijk *Cokberspath*, voor *Cokarsmouth*
genoemt wordt, 't welck de Schrijvers t'on-
recht *Cokburns* bosch hebben genoemt,
schoon hier geen bosch is. Westwaerts aen
Cockars bron is een lange streeck sandigh en
ongebout landt, 't welck van onse ingebore-
nen *Lamor*, beter *Laumore* genoemt wordt,
met een samengesette naem uyt *Lau*, of *Loff*,
daer ons *Lofstie* uytkomt, 't welck hoogh,
verheven en uytstekent aenwijst, van 't *Griek-
sche* woordt $\lambda\omicron\phi\sigma\iota\varsigma$, 't welck een uytstekende
plaats beteekent; en *Mure*, of *Moore*, 't welck
by d'onfen soo veel is als sandigh en ongebout
landt, gelijk hey, ongelijk naer de koleur:
want dusdanigh landt is duyster van koleur,
en doncker, indien het met de groene dalen
vergeleken wordt, van 't *Grieksche* woordt
 $\mu\alpha\upsilon\tau\omicron\varsigma$, 't welck doncker en swart is. Wijders,
ons *Lamymoor* rijst op in gedurige bergen,
van de welcken, na een lange streeck van lae-
ger bergen, een is, die boven d'anderen uyt-
steeckt, en gemeenlijk *Lomare Law*, dat is,
de hoogste plaats van *Lomure*, genoemt
wordt; want *Law*, *Lo* en *La*, naer dat men
verscheydelijk spreeckt, is by ons een hooge
plaats, gelijk alreë geseght is, en dat soo
wel besonderlijk, als in samensetting geno-
men. *Lomure*, of de *Lamurische* bergen
eyndigen achter dit landtschap *Cokar*, ten
meestendeel naer 't zuyden. En ter plaats,

Lamur-
moor.

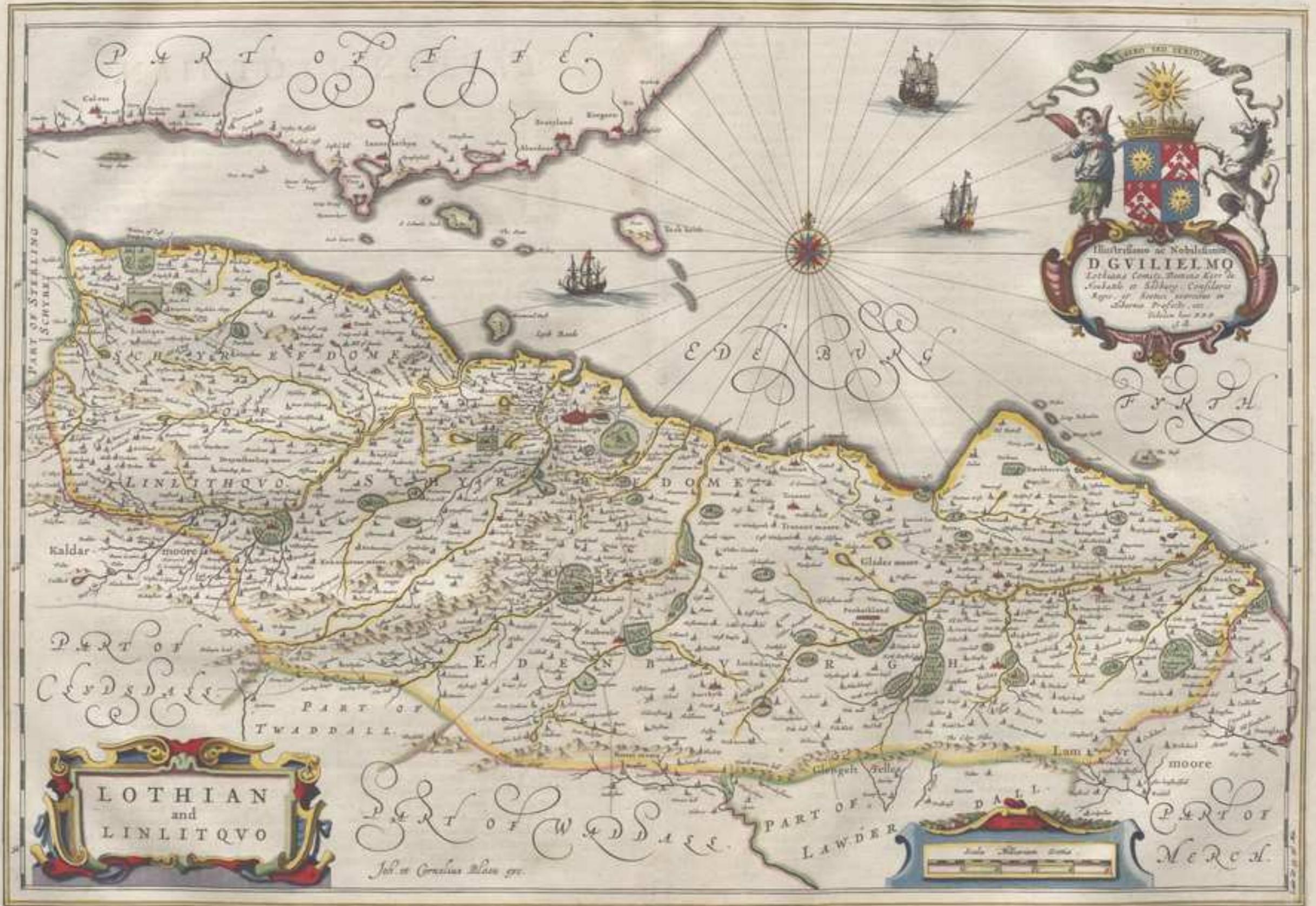
daer dese bergen, sich zuydwaerts buygende,
ophouden, is een deel van *Clijdsdail*, nabuer
van dit ons landtschap. Het deel van dit lant-
schap van 't oosten naer 't westen naest aen
Lomure, is hooger, en meer verheven, dan
't ander deel, 't welck verder hier af, en nader
aen *Forth* is. Dit hooger deel van 't lantschap
wordt gemeenlijk *Penlania*, en van de onge-
leerden *Pentlant* genoemt. Dese naem is te
samen geset, en beteekent hoogh landt; want
Pen, of *Pin*, of *Bin* is hoogh. Hier af worden
de hooge bergen *Alpes Peninae*, en by ver-
korting *Apeninae* genoemt, en *Lana* is landt,
woning, van 't *Hebreus* לן *Lun*, wonen.
Veel noemen dit landtschap t'onrecht *Pick-
landt*, als of dit deel van 't landtschap meer
dan eenigh ander, aen de *Piëten* had behoort.
Dit geheele *Penlane* verheft sich hier en daer
tot bergen, die *Penlanische*, en niet *Piëti-
sche* bergen, gelijk men gemeenlijk wil, ge-
noemt worden. *Penlania*, als een geburigh
landtschapje, wierd eertijds *Horrestia*, ἱερῆστια ,
dat is, woning of verblijf, ἱερῆστια , der bergh-
lieden, van ἱεῖ , bergh, geheeten. In dit ge-
west is oock 't o verblijfel van d'oude bena-
ming in *Forrest*, 't welck een kleyn dorp hier
omtrent is. Wy beteekenen oock met de be-
naming van *Forrest* een bosch, om dat een
bergh eygentlijk is de setel van een bosch, of
der hooge boomen. De voornaemste vloeden
van dit landtschap zijn dese; de *Cochar*, die,
uyt *Lomure* afkomende, in de *Schotsche zee*
vloeyt, gelijk wy geseght hebben. Daer zijn
noch twee andere vloeden in dit eylandt, die
met dese gelijk zijn, d'een in *Cumberlandt*,
en d'ander in *Lancaster*, beyde in d'*Yrsche*
zee vloejende, en dus genoemt om dat sy uyt
hooge plaatsen vloejen. Want *Ar* is een berg,
en *Cok*, of *Coch*, in 't *Grieksch* $\alpha\omicron\chi\omicron\varsigma$, een vloet.
De tweede aenmerckenswaardige vloet is *Tyne*,
die, uyt de *Lamurische* bergen vloejende,
van 't westen naer 't oosten loopt, en eynde-
lijk van de *Schotsche zee* ontfangen wordt,
aen welcks mondt een plaats is, die gemeen-
lijk *Tynningam*, voor *Tinninham*, dat is,
woning aen de *Tyne*, genoemt wordt. Dese
vloet, gelijk anderen van byna gelijcke naem
in dit eylandt, voornamelijk dese, aen de
welck *Hadrianus* een muer gebout heeft, heb-
ben hun naem van *Lutum*, λυτ , dat is, kley,
want *Thin* is kley, een opwering van de zee.
Onse *Tyne*, eer hy sich in zee wentelt, ont-
fangt in sich veel beeken, en voornamelijk
Keth. De vloet *Bill*, of *Beel*, van 't westen
naer 't oosten loopende, stroomt oock in de
Schotsche zee. Aen de mondt van dese vloet

't Hooge
landt *Pen-
lane*, of
Penlandt.Eertijds
Horrestia.Vloeden.
Cochar.*Tyne*.*Keth*.
Bill.

Schotlandt.

R

is

**LOTHIAN
and
LINLITHQVO**

PART OF WADDALL
John & Cornelius Blaeu sculp.

is een dorp, dat gemeenlijk Bilheaven, dat is Bilshaven, genoemd wordt. De Bill heeft zijn naam, gelijk andere vloedden, die gelijke naam dragen, van 't Grieksch *βίλια*, ick rol, om dat sy al rollende voortvloejen. Nu volgt Peffer, of Phefer, maer beter Pever, of Bever, eer een diepe binnensee, dan een vloet, die sich met een eenige uytgang oostwaerts in de Schotsche zee lost. Westwaerts vloeyt echter een beekje daer uyt, dat een andere loop neemt, en een naam heeft, gelijk Bapherus, een vloet van Griecken, van *βαφίρι* *Baphir*, diep. By ons is noch in Erne een andere Pefer, of Bever, in 't welck een eylandt is, dat gemeenlijk 't eylandt Pefer genoemd wordt, daer eertijds een treffelijk klooster was. Na dese verschijnen twee andere vloedden van gelijke naam, gemeenlijk Esk genoemd, in plaets van Ilaca, van de welke d'een de zuydere en d'ander de noorder-Esk genoemd wordt. Dese vloejen van 't westen oostwaerts, en komen te samen by Dalketh, en vloejen van daer gesamentlijk in de Schotsche zee, niet verre van Mussilburgh. In dit eylandt zijn veel andere vloedden van gelijke naam, voornamelijk twee over de Tay, onder de Venectiers. Dese naam heeft zijn oorsprong uyt de moedertael, in de welke *πυλάσας*, uytstorten, of vloejen is. Daer na komt de stroom Medlan, van Magdalena dus genoemd, aen de welke, in de tijt van de Roomsche Godtsdienst, aen des selfs oever, by de steene brugh, daer over men gemeenlijk over de stroom gaet, een kapelle gewijd was. Daer na verthoont sich de Lijth, de Vorst der vloedden van dit landtschap, van hooge plaetsen uyt het zuyden noortwaerts naer Forth vloeyende; en ter plaets, daer hy sich met dese vloet vermengt, is een haven, by ons de treffelijkste van allen. Het landt, deur 't welck dese vloet sijn loop heeft, is heel vruchtbaer van graen, ja foodanigh, dat men aen des selfs oever binnen de ruymte van weynigh mijlen, meer dan vijf-en-veertigh molens telt. De naam van dese vloet komt van 't Hebreus *לית* *Leath*, uytstorten, vloejen, gelijk oock de vermaerde vloet Lethe in Griecken. De naeste vloet hier aen, die vermaert is, voert de naam van Aimonius, of Aimond, by de genen, die qualijk Latijn spreken, Almon. Dese naam is te samen geset van *אי*, of *איי*, en *מונ*; want *איי* beteekent vloet, gelijk sy by ons in Merche genoemd wordt, en oock de stad daer by gelegen, Aiton, daer de naam van een edel geslacht uytgesproten is: en *מונ* komt van 't Saxische Mund, 't welck mondt beteekent. En dieshalven is Aimun, of Aimund eygentlijk de mondt van de vloet *אי*, die met een andere gemeene naam Cramund, beter Cranmund, genoemd wordt; daer men

Cra voor Cran stelt, gelijk hier in Craford voor Cranford. Cranmund beteekent oock d'uytgang van een water; want *κραν* is een waterbron, daer Cran afkomt. De leste vloet is Evenus of Avon, die oock van hooge plaetsen uyt het zuyden af, en in de Forth stroomt. In dit eylandt zijn veel vloedden van gelijke naam. D'oorsprong van de naam is oock Hebreus *עין*, *Ain*, vermits het bron beteekent, gelijk het is, en oock veel andere vloedden in dit landtschap, maer die kleinder zijn. Doch sy vloejen alle in dese groote vloedden, die wy verhaelt hebben, of zijn ongeacht van naam. Een moet echter niet voorbygegaen zijn, die ick byna vergeten had, en voorby het vleck Lebertoun vloeyt. Dese vloet, uyt het geberghte van Penlane komende, neemt sijn loop in de binnensee Didiston, en stroomt van daer in de zeeboesem van Forth. Hy schijnt eertijds Leber genoemd, van welke naam verscheyde vloedden by ons zijn, van *לבר*, verspreyden, besproeyen; aen welcks oever het vleck Leberton leght. Dese vloet wordt heden gemeenlijk Fagot, of Fichot genoemd. Dese naam is verkleynt van *φάγος*, met de welck verscheyden vloedden genoemd worden, voornamelijk dese vermaerde Phagus in Elis, van *φαγος* of *φαγος*, een bron, 't welck komt van 't Hebreus *פחאב* *Phacab*, dat is, vloejen, storten. Niet verre van dese vloet, by de kerck van de buert is een springbron, uyt welcks ader gelijkelijck olie met water opborrelt, of vette dickachtige balssem, die op 't water drijft; 't welck de geburen in sekere gestelde dagen vergaderen, en voor veel maenden bewaren, en daer als de beste hulpmiddel, tegen de verwringingen en pijnen der leden, en tegen *ἀγρία*, seker slag van schurftheyt, gebruycken. Alle de voorge-noemde vloedden hebben op verscheyde plaetsen steene bruggen, daer men over gaet. Dit landtschap is verre het voornaemste van alle landtschappen van Schotlandt, 't zy men op d'overvloet der dingen siet, die tot het menschelijck gebruyck nootzakelijck zijn, en daer in voortkomen, of van buyten ingebracht worden: of 't zy men aenschout de lustigheyt van de plaets, in de welke men dalen, die groen van gras zijn, vint, gelijk oock vruchtdragende ackers, bergen en heuvels, die van schapen en wolligh vee krielen. D'inwoonders van dit landtschap zijn niet alleen talrijcker, dan in eenigh ander gewest, schoon grooter, maer oock heufcher, en meer beschaeft, dan d'anderen; en de menschen van alle staten zijn hier rijcker, dan in eenigh ander landt, 't welck ten deel bykomt door 't geluckigh gewas der dingen, die hier voortkomen, en ten deel oock van de koophandel, die hier meer dan elders gepleeght wort: want dit

Peffer.

Zuyd-Esk,
Noord-Esk

Medlan.

Lijth.

Aimond.

Avon.

Leber, heden Fagot.

Aen van 't landt.

Inwoonders.

dit landfchap is niet alleenlijk voor 't geheele Rijck als de gemeene marckt, maer oock voor d'uytlandigen. Alle de vloeden hebben overvloed van vifch; en de zee, daer naeft gelegen, deelt oock haer fchatten den inwoonders mildelijck mee; ick fwijgh van de vifchen, die de zee naer de tijdt van 't jaer in verfcheyde geflachten befchaft.

Wonderlijcke zee-ganfen.

In 't begin van de herfit wordt by Dunbar eenige weken lang soo groot een menighte van haring gevangen, dat de geburige armen niet alleenlijk voor die tijdt daer mee gevoed worden, maer die oock voor de volgende tijden van 't jaer fouten, en tot gebruyck der rijcken bewaren. Wijders, in sekere tijdt van 't jaer komen, door een befondere weldaedt van Godt, zeevogelen, gelijk ganfen, daer af fy gemeenlijk ganfen genoemt worden, van vreemde gewelten tot ons overvliegen, en op een klip in de zeeboefem van Forth, *the Bass* genoemt, hun nesten nemen, daer fy hun eyeren leggen, en die op de klip in de gefette tijdt uytbroeden. Men vindt geen ganfen van diergelijcke flach meer in Europa, behalven noch op een andere klip westwaerts in de zeeboefem van Clijd. 't Getal hier af is soo groot, dat de Heer van de plaets groote winft daer mee doet: want het vleefch deser vogelen is niet alleen bequaem om 't eten; maer fy bewaren oock de pluymen, daer af fy bedden maken. Onfe Hiftoriefchrijvers vertellen wonderlijcke dingen van dese vogels. Sy komen tot ons omtrent in 't midden van April met geheele benden, en vertrecken weer omtrent in 't midden van September. Maer eer fy komen fenden fy eenige van de bende, gelijk befpieters en huysvesters voor af, die de nesten te voren befichtigen en toewijfen. De gans leght op een tijdt niet meer dan een ey, 't welck fy op de klip met soo groote behendigheyt in een eynde veft, en met een opgefette voet broedt, 't welck fy nimmer of heel felden verlaet, tot dat het kieken uytgekipt is: en indien het gebeurt dat de gans fijn voet van 't ey neemt, en dat verlaet, en daer na eenigh mensch het ey van fijn plaets neemt, soo is 't onmogelijck dat weer foodanigh in de klip te leggen, dat het vast blijft: en daerom leght de gans van nieuws een ey in plaets van 't verlooren, en fet dat in 't nest van 't eerfte. Dese ganfen hebben dese eygenschap, dat fy niet kunnen vliegen, ten zy dat fy de zee sien; 't welck aen de lieden kenbaer is geworden toen fy, van een felle storm overvalen, en aen 't vaste landt buyten 't geficht van de zee gedreven, opentlijk betoonden dat fy niet konden vliegen, fchoon fy door hun vlucht de handen der gener, die hen vingden, pooghden t'ontvlieden. Als de jongen soo groot, gelijk tamme ganfen zijn geworden,

Scotlandt.

foo zijn fy foet en bequaem om 't eten, en niet eer. Het vleefch der oude ganfen is hardt, mager en swart, fchoon de pluymen wit zijn. Als fy op *Bafs* komen, brengen fy een groote menighte vifchen mee, daer af fy leven, en die fy fomtijds aen de menschen, daer woonende, ten roof geven en aen hen tot spijs laten. Sy brengen oock hout met fich, om hun nesten te maken, 't welck oock van d'inwoonders van de rots gekregen, en tot branding gebruyckt wordt. Dese ganfen worden, met een gemeene naem uyt de Latijnsche gewrongen, gelijk ick geloof, *Solen* genoemt, 't welck fy t'onrecht *Saland*, dat ick jarelijcksche acht, uytsprecken; want fy komen oock tot ons niet meer dan eenmael in 't geheele jaer. Sy worden by eenigen oock *Scoutis* genoemt, dat is, *ὄρνις ἰσσοῦ*, uyt oorfaeck van hun naeu gehoor, 't welck van de natuerlijcke Schrijvers aen alle flach van ganfen toegeschreven wordt: maer ick geloof eer dat dese ganfen, die voor uyt gefonden worden, en van de welcken boven gefchreven is, *Scoutis* genoemt zijn.

De voornaemste steden van dit landfchap zijn dese: *Dunbar*, of *Bardun*, aen de Schotfche zee, daer een haven is, en op een klip een verwoeft kasteel, dat eertijds de Graven van *Merche* toebehoorde; van welke plaets fy de bynaem voerden. De naem is te famen gefet van *Dun* of *Duin*, 't welck bergh beteekent, en *Bar* of *Baris*, dat een toren is. De tweede stadt is *Haddina*, gemeenlijk *Hadtyntoun*, de welke dese naem heeft om dat fy aen de vloet *Tyne* gelegen is, daer eertijds een vermaert klooster was, in de vlackte gelegen. De derde stadt is *Dalbeth*, die aen de samenvloeying der twee vloeden *Esck* leght, met een kasteel, en 't bygelege landt. Dese stadt was eertijds eenige eenwen lang het erfdeel der Heeren van *Duglas*, maer is nu aen de Schotten geraeckt. Sy heeft de naem van *Dal*, dat is, heuvel, en *Beth*, dat is, dack of deckfel. Omtrent duysent fchreden van *Dalbeth* westwaerts aen was de vermaerde *Abdy* aen d'*Esck*, in een laege plaets, *Newboteil*, 't welck 't nieu gebouw bediet. Dit is heden het huys des Graefs van *Lothian*, van 't geflacht der *Berrers*. De vierde stadt is *Muffelburgh*, niet verre van de mond van d'*Esck*. Dese stadt is dus genoemt om dat fy eerst een wooning der arme vifchers was, die fich tot de vifchery van alderhande fchulpvifch begaven, en voornamelijck van moffelen.

Van *Lyth* en *Edenburgh* fullen wy befonderlijk fpreken. De lefte stadt, van de welke wy in dit landfchap fullen verhalen, is de gene, die treffelijck, infonderheyt van onfe landtman, *Limnuch* genoemt wordt, met een Griecsche naem *λιμνύκον*, dat is, een vleck aen een poel: want *λίμνη* is een vleck, en *λίμνη* een

Dunbar.

Hadtyntoun.

Dalbeth.

Muffelburgh.

Limnuch.

een staende water, gelijk wy elders sullen seggen. Dese stad voerde eertijds de naem Lindum, van Lin, dat is wooning, en van Dun, of Duin, dat een heuvel aenwijst. Sy wordt heden Linlithgolb genoemd, met welke benaming volkomenlijk reden van de gelegenheit gegeven wordt; want Lin is een wooning, 't welck t'elckens in namen der plaetsen voorkomt, en Leth is water, gelijk wy voor getoont hebben. Golb is een heuvel, van 't Hebreus גלב *Gaab*, verhoogen, opheffen, een verheven plaets. Enseker, dese stad leght aen een kleyne zee, op een heuvel. In haer is oock het konincklijk Paleys, en een kerck, die treffelijck van gebouw is.

Linlithgolb.

Kasteelen.

Behalven dese voorgenoemden waren 'er eertijds noch veel andere steden, stercke plaetsen, kasteelen en sloten, van de welke wy in dese plaets sullen swijgen, dewijl 't verloop des tijds, en de verwisseling der dingen alles verandert heeft. Ick vind echter geraden van een of twee kasteelen hier een weynigh te spreken. Het kasteel der Duglassers, noch heden een stercke vesting, leght op een steyle klip, en van de zee omvangen, behalven naer het westen, daer de toegang tot het kasteel is, daer sy oock met bolwercken is versterckt. De Duglassers bouden eertijds dit kasteel, om daer mee de tyranny der Graven van Merche te bedwingen, die toen alle hun geburen, of ten minsten de swacksten, door hun macht plaegden. Dit kasteel wort gemeenlijk met een verdorve naem Tantalion genoemd, om 't welck de Latijnsche Schrijvers het Tantalionem hebben geheeten. D'oorfaeck van de naem is dese: De meesters *αινοδοκου*, of der metselaers, hun werck voleyndicht hebbende, verkregen van de Heer der plaets, tot vergelding van hun vlijt en arbeyt, dat hun namen met groote letters in de voornaemste plaetsen der muren geschreven souden worden. De namen *αινοδοκου*, of der meester-metselaers waren Thomas en Allanus, voor de welcken onse gemeene lieden Tom en Allon spreken, daer af de naem en samensetting Tomtallon gemaect is. Dit kasteel wierd van Koning Iacob de Vijfde een ruyme tijdt belegert, en lang met grof geschut beschoten, maer byna met vergeefsche arbeyt: om 't welck de Koning, na een kleyne breuck in de muren, genootsaecht was het beleg te verlaten. Omtrent een mijl van dit kasteel zeewaerts in ver- toont sich de klip *the Bass*, van alle zijden steyl en afgebroken, welcks top met gras bedeckt is, en soet water te voorschijn brengt. D'om- megang van de klip is omtrent daylent schreden groot. De golven van de zee hebben door hun geweld het binnendeel van de klip byna van d'een tot aen d'andere zijde deurbort; en veel zeevogelen komen hier te sa-

men, daer sy hun nesten maken, en voornamelijck de gansen, van de welcken boven gedacht is. Aen 't ander deel van dit landschap naer Forth, op een uytsteekende bergh is het verwoeste kasteel, dat eertijds den Duglassers, en nu den Hamiltonnen toebehoort, Abircorne genoemd, daer eertijds een vermaert klooster was, 't welck in die tijdt Aberkernit genoemd wierd. Men moet d'oorprong van de naem uyt de gelegenheit soeken; want *Aber* of *Keber*, gelijk eenigen uytspreken, betekent gebouw, welcks verkleyning by de Franschen *Cabaret* genoemd wordt. *Corn*, of *Kern*, of *Kernig*, gelijk men eertijts sprack, betekent een hooge plaets, en koomt van 't Hebreus קרן, dat onder anderen een hooge plaets als een hoorn aenwijst.

Een mijl of twee westwaerts van dit kasteel, naer d'oever van Forth nam Severus muer sijn aenvang, die gemeenlijk Grames-dijck genoemd word, en van 't oosten naer 't westen geleydt wierd tot aen de mondt van de vloet Clyd, gelijk wy elders sullen seggen. Dit geheele landschap is volgepropt van treffelijke gebouwen der Edelen en rijcken, die seer vermakelijck zijn, om de gelegenheit aen 't water, en om de hoven, die met treffelijke boomen verciert zijn.

Dit landschap wort gedeelt in drie *νομαρχιας*, *Deeling.* of vooghdyen, gemeenlijk de drie Lothianen genoemd, namelijk Oost-middel- en Westvooghdyen. D'Oostvooghdy wordt gemeenlijk de vooghdy van Hadintoun geheeten, naer de stad Hadintoun, in de welke d'Ingesetenen te samen komen, om 't Recht te hooren. Dese vooghdy begrijpt in sich omtrent vier-en-twintigh Parochyen, by haer gelegen, die yder hun heylige gebouwen tot de heylige vergaderingen hebben. En al het geen, dat oostwaerts over de Tyne, en eenige mijlen aen dese zijde van de Tyne is, wordt onder dese vooghdy gerekent.

Van d'inwoonders, vloeden, kasteelen en huysen van dese vooghdy is in d'algemeene beschryving van geheel Lothian alreë gesproken; en dieshalven sullen wy dat niet weër ophalen. Het middel-Lothian wort gemeenlijk de vooghdy van Edenburgh genoemd, om dat des selfs inwoonders 't Edenburgh te Recht gaen. Dese vooghdy begrijpt omtrent dertigh Parochyen, met hare kercken, en heeft naer 't oosten tot grenspael de vooghdy van Hadintoun, gelijk de vloet *Amon* naer 't westen, door de welck sy van West-Lothian, of de vooghdy van Lithgoa, gelijk sy 't noemen, afgescheyden wort. Dese derde vooghdy heeft de naem van de stad, in de welke d'ingesetenen te Recht verschijnen, en begrijpt in sich omtrent twintigh Parochyen, met hare kercken. In dese vooghdy zijn fil-
ver-

Emurwick.

Kasteelen.

vermynen, uyt de welke onlangs niet weynigh fuyver silver gegraven is: maer men heeft nu sedert eenige jaren van graven opgehouden. Indien ick alles, dat van dese, en van de twee andere vooghdien te seggen is, te samen wilde hoopen, soo sou men daer een groot boeck van kunnen maken.

Sy hebben in alle de drie Lothianen tot hun branding swarte steenkolen, uyt het ingewant van d'aerde gedolven, van de welke wy elders breeder spreken. Sy gebruycken oock in

dese drie Lothianen uytgebrande kalck; om de landen te mesten.

De voornaemste geslachten in dese drie vooghdien zijn dese: de Hayers, ^{Edele geslachten.} Dunglafers, Maxnellen, Hamiltons, Metellanen, Keren, Setoniers, Scotten, Levinsteins, Ramsay, Borthwick, Murray, Elphinston, Naper, Craufston, Drummen, Sinclair, Ionston, Hepburn, Preston, Lauder, Dundas, Fercaftor, en Vachop.

L O T H I A N,

door

W I L L E M F O R B E S,

Herder der kerck van Ennerwick, beschreven.

Ennerwick.

Voorby Dunbar, omtrent drie duysent schreden oostwaerts leght het kasteel en Paroc kerck van Ennerwijck. Dese Parochy streckt sich 3000 schreden zuydwaerts uyt deur de Lamyrische bergen, die Lothian van Merche affscheyden, met een kerck, aen de vloet Bothlay gelegen. Byna dit geheele landt steygert op tot hooge bergen. Men vindt daer echter veel vlackten, en de beeken besproejen sommige dalen, die niet alleenlijk vruchtbaer van gras, kooren, en vee zijn, maer oock vermaeck veroorsaken. Hier is de vermaerde bron van Elmsluck, welcks water licht, sonder smaeck en reuck, en boven alle ander fuyver en van oogenschijnlijk onderscheyt is: want het is vier oncen lichter dan alle ander water van 't geheele landtschap, en gaet haest deur 't ingewant, om sijn lichtheyt. Hier is oock een groote menighte van hafén, 't welck dickwils en vermaert jagen veroorsaect. Men vangt hier oock veel velthoenders, reyggers, en krajen. Van de Lamyrische bergen naer de zeeboesem van Forth is een vlackte, byna twee duysent schreden groot, die heel vruchtbaer van tarwe, garst, haver, en alderhande kooren is, rijk van parcken voor wilde beesten, lustigh van boschen, en overvloedigh van melck en honigh; in voegen dat niet t'onrecht geseght is:

*Si quis in orbe locus Bani pralucet amonis,
Ennerwic sibi vendicat una decus.*

Kastelen.

Van de kerck noortooft aen, drie duysent schreden verre, is het stercke kasteel Ennerwick, dat door het geboomt seer lustigh en vermakelijk is; ontoeganckelijck door sijn hooge klippen oostwaerts, en westwaerts door

sijn vestingen en wallen, en dieshalven onwinnelijck. Aen de voet van d'onbeganckelijke rots is een schuymende beeck, die deur de ruysschende klippen vloeyt, en de bequaemste is om kruyt te doen wassen, en alles, daer sy aenspoelt, met bloemen bekleet. D'aendoornbomen en populieren beschaduwén oock d'oeveren foodanigh, dat de gene, die hen van verre sien, meenen dat de boschen met bergen aen malkander vast zijn. Indien men d'oogen verder naer 't zuyden slaet, soo wort de geest verlustight door 't berghte, dat, onvruchtbaer van steenen, en, boven op groen van kruyden zijnde, 't hoeft als deur de wolcken steeckt, en door sijn verandering vermaeck verweckt; maer door de vertoonning van de strengheyt het naeste geluck aengenamer maect.

Van de kerck af westwaerts aen, even verre van daer is het kasteel van Thorntoun, dat door een andere gedaente van plaets d'oogen verlustight, om dat het bosch daer met weynigh, maer echter met hooge boomen beset is. Daer na komt een hof, 't welck, sich in de langte uytstreckende, voor de Musen, en voor alle goden, daer gebracht om zeden en goede koniten te leeren, waerdigh is. 't Sou te lang zijn yder ding in 't besonder te verhalen, hoe de natuer in 't veelvoudigh vermaeck van de plaets haer lust schept, en hoe sy in een kleyn begriip alle gedaenten gebracht heeft; met de welke alle landtschappen van malkander verschillen. Hier is oock een stroom, die een groot stuck weeghs heymelijck deur onderaerdsche grachten stroomt, en, daer na te voorschijn komende, cyndelijck van de groote zee ingeswolgen wordt, en dus verdwijnt. Hier wordt groote winst met de vischery

schery gedaen, maer voornamelijk in de maent van Augustus, in de welke geheele vloten van haring, in netten en korven belemmert, met schepen en schuyten naer de haven gevoert worden. Hier zijn twee havens, gemeenlijk Soetram en Thornton Loch genoemd, die voor schepen en schuyten seer bequaem zijn, maer geen vestingen en bolwerken hebben, en alles aen de natuer, en niets aen de konst en naerstigheyt der menschen verplicht zijn. Men vindt hier oock putten, daer leyen, om de huysen mee te decken, uyt gedolven worden, gelijk oock koolputten, daer men de beste steenkoolen uytgraeft.

Dunglas.

*Gruwelijk
overval.*

Duyfent schreden van Ennerwik noordoostwaerts is de stad Dunglas, met de beweenselijke puynhoopen van 't oude huys van Humme; want in 't jaer 1640, op de 30 van Augustus, is door geweld van 't bullekruyt, van 't welck in de diepe kelders groote overvloed was, dit sterke kasteel, met de kostelijke huysraet, tot asch verdwenen, of eer als van een blixem weghgeruckt. Dese slagh trof veel vermaerde mannen, en onder desen de Graef van Hadintoun, kasteelvooght; Alexander Orestinus, soon des Graefs van Merche, en bevelhebber van 't landt; Robert Hamiltoun, broeder des selven Graefs van Hadintoun; Ioannes Keth, oom van de Graef van Mariscal; Alexander Hamiltoun van Laufield, Ridder; Ioannes Hamiltoun van Redhous, Ridder; Gideon Balliol van Lochend, Ridder; Iacob Inglis van Ingliftoun; Ioannes Comper van Goger; Patricius van Hamiltoun, naturelijke broeder des Graefs van Hadintoun; Ioannes Gers, Bedienaer der kerck van Bumbil, en noch veel anderen, welckers getal niet seker is, uyt oorfaeck van de felle en onverwachte slagh, en die verbrant, verplet, of door de steenen vermorselt zijn. Veel, half verplet zijnde, geraeckten noch wegh, en, als aen de harslenen geraeckt, verloren hun sinnen geheel. Men weet noch niet wie de stichter van soo wreet een moort was: maer seker Engelschman, Eduard Paris genoemd, knecht des Graefs van Hadintoun, die in de selve slagh mee verging, wordt van dit ongehoort gruwelstuck schuldigh beticht, om dat hy toen het gebiet over 't wapenhuys had, en om dat het gerucht, van dat het Engelsche heyr, by de wading van Neore, gemeenlijk Neuburn, geheel verslagen en verstrooyt was, een weynigh te voren ter ooren van d'Overste was gekomen, door 't welck, gelijk sijn bekenden seggen, dese booswicht als rasende en heymelijck verwoed geworden was. Hier komt noch by dat dese boose man, die alle anderen in schelmstucken overtrof, door de bedroge meening van sijn Heer, en door des selfs lichtgeloovigheyt tot dit ampt verheven was, schoon alle

sijn vrienden, en de goede lieden hem sulcks afgeraden hadden. Men seght noch veel andere dingen, en strooyt vericheyde geruchten, met het welck wy ons verhael niet langer willen ophouden. Dit kasteel leght aen de voet van een groene bergh, langs de welke veel wateren gedurighlijck weghvloeyen. De gront is vet, en door sijn vruchtbaerheyt verniaert. D'oorfaeck van de vruchtbaerheyt is de vochtigheyt, die uyt de wortel van de bergh voortkoomt: in voegen dat de geheele gront door de water-aderen vochtig is. Men vint hier oock veel boomgaerden, daer appelen en andere gefonde vruchten in groejen: oock sierlijke hoven, en tuynen, die konstelijck gemaect zijn, en veel vruchtbare weyden, die door hun groente aengenaem schijnen. Dese plaets, welcks lustigheyt en vermaeck het vernuft van alle konitenaers overtreft, is noch meer aen de natuer verplicht. Drie hondert schreden noordwaerts van dit kasteel, van de top des bergs af, is een schoone en naturelijke vlackte, in de besitting, gemeenlijk Laufield genoemd, van vericheyde zijden met boomen, deur malkander gevlochten, omringt, en byna bedeckt, en met dicke vruchtdragende boomen, die door hun vercheydenheyt aengenaem zijn, beplant. Hier worden de beste koolen tot alderhande gebruyck, maer voornamelijk tot sout te koken, en kalck te branden, uytgedolven. Hier zijn oock soutpannen, daer in het sout uyt het zeewater bereyt wordt. De Parochykerck staet omtrent duyfent schreden zuydwaerts boven het kasteel van Dunglas, gemeenlijk *Oldhamstoeleis* genoemd. Dicht aen Dunglas naer d'oostzijde is een groot bosch, 't welck sich met een lange streeck van de bergh Leingupleid naer de zee uytstreckt, in de langte drie duyfent schreden groot, en van alle zijden onbeganckelijck, uyt oorfaeck van de steyle rotsen, en vestingen der nature; 't welck in dit deel een groot bolwerck voor Schotland is, vermits een kleyn getal dese grensen, met behulp van dese naturelijke vastigheyt, tegen een geheel heyr kan beschermen. Dit bosch secheyt Merche van Lothian. Daer is, behalven dit schutbosch, noch een ander bosch, byna duyfent schreden oostwaerts aen, Cockburn bosch genoemd, en een stad, die de naem van 't bosch draeght, daer een Parochykerck is, aen de welck, uyt oorfaeck van de bygelegenheyt en kleynheyt der inkomsten, bygevoeght is de Parochy, Oldcamp geheeten, oostwaerts van daer, in de welke niets treffelijck of gedenckwaerdigh is, dan d'overvloed van vee en beesten, en de toevloeying van vruchten, van de welke dit landt als overvloeyt.

Vruchtbaerheyt.

Boschen.

Strecke.

DE SELGOVEN.

Beneden de GADENEN, naer 't zuyden en oosten, daer nu de Landtschapjes Lidesdale, Eufdale, Eskdale, Annandale en Nidisdale zijn, naer de deurvloeyende beeken, die alle in Solway Fyrth stroomen, dus genoemt, hadden eertijds de SELGOVEN hun wooning, van welckers naem, soo my dunckt, doch ick weet niet wat andere sullen oordeelen, noch eenige overblijffelen in dese naem van Solway schynen overigh te zijn.

LIDESDALE.

Lidesdale.

Hepburnen,
Graven
van Both-
well.

In Lidesdale steeckt *Armitage* het hoofd op, dus genoemt om dat het eertijds aen een eenlaem leven gewijd was; maer nu een sterk kasteel, dat aen de *Hepburnen* behoort, die hun oorsprong afleyden van seker gevangen Engelsman, die door de Graef van *Merche*, door hem van een gevaer verlost, met goederen opgehoopt wierd. Dese zijn Graven van *Bothwell*, en hebben by erfrecht lange tijdt Admiralen van Schotland geweest.

Maer door de suster van *Jacob*, Graef van *Bothwell*, de leste der *Hepburners*, aen *Ioannes*, Prior van *Coldingham*, een natuurlijke soon van *Koning Jacob de Vijfde*, die meer dan te veel *Bastaerden* had, gehuwt, quam de tijtel en inkomst daer af aen des selfs soon. Maer nu wordt het by straf boete beseten van de Hertogh van *Lennox*; want sijn eyge *Bastaertsonen* zijn in des *Konings* handen gekomen, en is nu Heer van *Bokleug*. Naest daer aen is *Branxholm*, de wooning van 't strijdtbaer geslacht van *Baclug*, *Scot* gebynaemt.

Branx-
holm.

Heeren van
Baclug.

De helft van dese *Baronny* van *Branxholm* heeft toebehoort aen *Baclug*, in de tijdt van *Jacob d'Eerste*, by verwisseling van de *Baronny* van *Murdistoun*, sijn oudt erfgoet van seker *Engelsch*. *Koning Jacob de Derde* gaf d'andere helft aen hem om sijn getrouwe dienst, dewijl hy nyt Schotlandt verdreef *Duglas*, broeder van de Graef van *Duglas*, die van *Koning Jacob de Derde* met sijn eyge handt te *Sterlin* deursteken wierd, om dat hy weygerde het verbont, tussehen hem en de Graef van *Cra-*

ford en *Ross* gemaect, af te seggen. Hy gaf hem dese helft in eygendom, met jarelijcks een roode *Roos*, onder de naem *alba ferma*, te betalen. Men vint in 't register de machtbrief van *Walter Scott* van *Kirkurd*, door *Jacob d'Eerste* vergunt, daer men oock vindt de bevestiging van de machtbrief van *Robert de Derde*, sijn vader, van de schicking der *Baronny* van *Esfurd*, om d'aentasting van *Gilbert Riddesford*, den 3 May 1424 gegeven. Men vind oock een machtbrief, door *Jacob de Tweede* gegunt aen *Walter Scott* van *Kirkurd*, om sijn getrouwe dienst by *Arkanholme*, (een deel der *Baronny* van *Langholm*, die eertijds toebehoort heeft aen de Heer *Maxwol*, Graef van *Nithisdale*, en nu by bede aen de Heer van *Baclug*) daer *Archibald*, Graef van *Murray*, gedoodt, en *Hugo Duglas*, Graef van *Ormond*, gevangen is. De gemelde brief handelt oock van de landen van *Abington*, *Fairholme*, en *Glendonarie*, op den 22 Feb. 1458. *Jacob de Derde* gunde aen *Walter* en *David Scot*, sijn soon, om hun dapperheyt en getrouweheyt, bewesen in *Jacob* van *Duglas* en sijn broeder aen te raffen, en t'overweldigen, de helft der landen van *Branxholm*, in *alba ferma*, tot jarelijckelike betaling van de roode *Roos*, op den 7 October, 1463.

Maria gaf aen *Walter Scott* van *Baclug* de *Baronny* van *Ornestoun*, om sijn treffelijke krijghsdaden tegen d'Engelschen, den 2 Feb. 1548. De machtbrief des Heers van *Baclug* tot hoogh *Baron*, is gegeven den 18 Maert 1606. De machtbrief van Graef van *Baclug* den 16 Maert 1619.

In *Lidesdale* zijn geen koorn-ackers, maer al weyden en *Mors*, die wy *Venen* noemen, bequaem om turf tot branding uyt te delven.

E U S D A I L

E N

E S K D A I L.

Naem.

Ese Landtschap-
pen, niet groot
zijnde, dragen
hun naem van
de vloeden *Eus*
en *Esk*.

Grensen.

Sy hebben naer
het noorden ten
deel Tweedail, en ten deel Teifidale, naer 't oosten Lidesdale, naer 't westen Annandale, en naer 't zuyden Cumberlandt, dat aen Engelandt behoort.

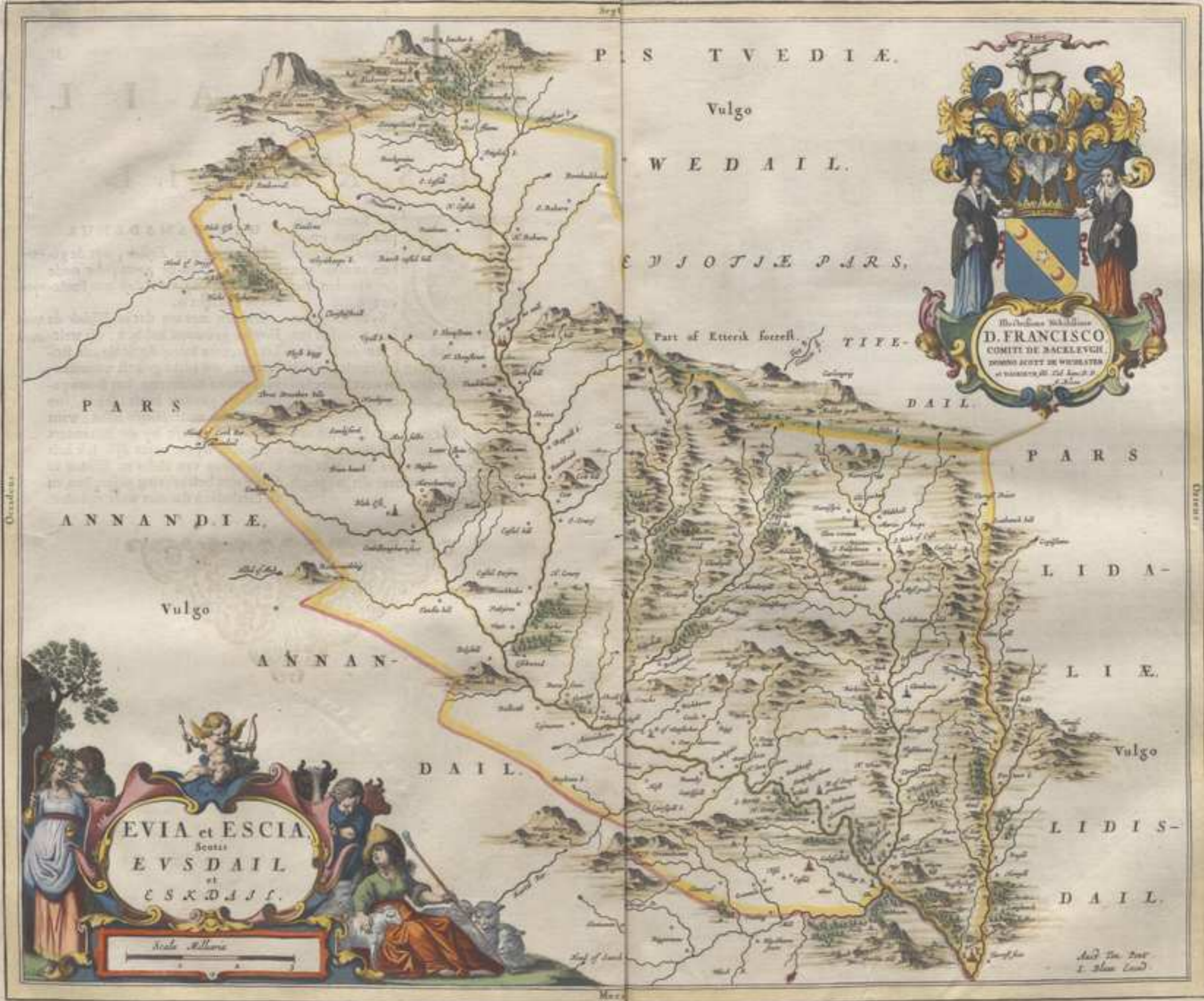
D'Engelsche oorlogen beletten ons meer en breder beschrijving van dese en eenige andere landen te geven. Wy sullen echter dit weynigh hier by voegen

U Y T C A M B D E N U S.

Ick acht dat in *Eusdale*, uyt de ge-^{*Eusdale.*}
buerschap van de naem, dit oude
Uzellum aen de vloet *Euse* van Ptole-^{*Uzellum.*}
maeus gedacht is.

Eenigen meenen dat in *Eskdale* de ^{*Eskdale.*}
Horesten gewoont hebben, op welc-^{*Horesti.*}
kers grensen Iulius Agricola, de Bri-
tanners, die in dit gewest woonden,
verwonnen hebbende, het Romeyn-
sche heyr gevoert heeft: seker, soo
wy *Horescos* voor *Horestis* lesen; want
Ar-Esc beteekent by de Britanners
een plaets by de vloet *Esk*. Ick heb
al te voren van *Aesica* in *Eskdale* in
Engelants beschrijving gesproken, en
sal dieshalven dat niet weër ophalen.

P S T V E D I A E.

Vulgo

W E D A I L.

E V J O T J E P A R S.

Part of Etterik forreth.

T I F E.

D A I L.

P A R S

P A R S

A N N A N D I E.

Vulgo

A N N A N

D A I L.

L I D A

L I E.

Vulgo

L I D I S

D A I L.

And the Part
of Blue Lead

P A R T

LIBRO

1

1750

LIBRO

2

B E S C H R Y V I N G

59

van 't

O N D E R G R A E F S C H A P

D R U M F R E Y S.

Het Ondergraeffchap van Drumfreys wordt naer 't zuyden door de zeeboefem van Solway van Engelandt afgefcheyden, naer 't westen en oosten met Galloway en Teifidale besloten, en raect naer 't noorden aen de Dibbecifche bergen, die in de gewesten van Clydsdail de grootsten zijn. Het streckt sich in de langte uyt van de springbronnen des vloets Nyth tot aen de mondt van de selve, ses-en-dertigh duysent schreden verre, en in de breette van de stadt Drumfreys tot aen de naeste grensen van Teifidale, vier-en-twintigh duysent schreden wijt, en wordt van alle zijden met een gedurige top van bergen, als met een wal omringt. Het landt is vruchtbaer, en soo vet en aengenaem van weyden, dat het niet alleenlijk voor sich self ruymte genoegh heeft, maer oock mildelijck aen de geburige Engelschen meedeelt. Het befluyt in sich de vlacken Nithisdail en Annandail, naer de vloeden Nyth en Annand, die heel lustigh en vermakelijck zijn, dus genoemt.

Dit Ondergraeffchap heeft een eenig klooster van Monnicken, Heylig bosch genoemt. Het heeft tot sijn Priesterfchappen dat van Penpunt, 't welck negen Parochyen in sich begrijpt; oock van Drumfreys, 't welck achtien heeft, van de welke tien aen Galloway behooren; van Maban, dat vijftien toekomt; en van Midlebee, dat 'er elf heeft.

A N N A N D A I L.

U Y T C A M B D E N U S.

Annandail.

Skdail heeft naer 't westen aen sich gevoegt *Annandia*, gemeenlijk *Annandail*, dat is, *Dal aen de vloet Annand*, tot het welck de wegen en toegangen te landt seer kommerlijck zijn, en leght nevens de zeeboefem Solway fyrth.

Lough Maban.

De voornaemste plaetsen zijn het kasteel aen *Lough Maban*, aen drie zijden met water omringt, en met stercke muren bewaert, en de stadt *Annand*, byna aen de mondt van de vloet, die gelijcke naem draeght. De muren van dese vesting zijn alleen overgebleven; maer sy heeft, onder de heerfchappy van Eduard de Seste, in d'Engelsche oorlogh haer glans geheel verloren. In dit landtschap zijn de *Ionstons* in hooge aching, een volck, tot d'oorlogh gebooren, die een lange tijt openbare vyantschap, door haet

Schotlandt.

tot bloetstorting uytbarstende, met de *Maxwellen* gehad hebben, die uyt voorouders recht over dit Seneschalschap geboden hebben. De voornaemste der *Ionstons* besit heden de tijtel van Graef van *Hartveld*, en dese vyantschappen houden nu op. Eadgarus, Koning der Schotten, door de hulpbenden uyt Engelandt weer in sijn Rijk gestelt, gaf, tot belooning van bystant, dit dal aen Robert *Brus*, Heer van *Cliveland*, in 't Graeffschap van Iorck, die, toen hy self met de Koning van Schotlandt niet wilde strijden, dit met des Konings believen aen sijn jonger soon geschoncken heeft. Van dese zijn gesproten de *Brussen*, Heeren van *Annandail*, uyt de welcken Robert *Brus* getrouwt heeft *Isabella*, de dochter van Willem, Koning der Schotten, en van de dochter van Robert *Avenell*. Robert, des selfs soon, de derde van die naem, trouwde de dochter van David, Graef van *Huntington* en *Garioth*, welcks soon Robert, *d'Edale* gebynaemt, by moederlijck recht, toen Alexander de Derde, Koning van Schotlandt, geen kinderen naliet, het Koninckrijk van Schotlandt verkreegh,

The Ste-warry of Annandale.

Brus.

X

(na

NITHIÆ

ANNANDIÆ Præfectura,
Vulgo
The Stewartrie of ANNANDASS.

ESCIÆ

PARS.

PARS.

Part

Part

of

of Eskdail.

Nithisdail.

ITVNÆ ÆSTVARIVM Vulgo SOLWAY

FYRTH.

ENGLAND.

Asc. Inches Feet.
Cæd. Le. Blon.

Occidentem

Oriente

(na dat zijn medestreyer Balliol verdreven was, die door de Koning van Engelandt geholpen wierd, om dat hy beloof had dat hy Schotlandt als een leen van de Koning van Engelandt besitten sou) en door zijn dapperheyt het Koninckrijk voor hem, en voor zijn nakomelingen verskerde. Een Vortt, die om zijn treffelijke daden heerlijk gebloeyt, en over 't geval, dat hem dickwils tegen was, door d'onverwonne dapperheyt van zijn gemoed gelukkiglijck gezegepraelt heeft.

B Y V O E G I N G.

De vloet Annand, het dal in 't midden deursnijdende, loopt recht in d'Yrsche zee, en, seven-en-twintigh duysent schreden van 't noorden afgekomen, ontfangt dese volgende beeken; Granton, Maufet, Vaufree, Drif, Lacte, Kirtelt en Sacca. Hy self valt niet verre van zijn uytgang in de zeeboesem van Solway. Naer 't zuyden heeft hy Aven, Kinnell, en Aen, en is aen de rechter en lincker zijde met boomen en bosschen, die altijd groen zijn, beplant; te weten van Poldun, Banco, door de groote spoken vermaert, Clivocilie, Lacvod, Cretodun, Elshitigur, Ramirischel, Castelmilck, Cumlingen, Calodendriar, Fanoconell, Longval, en Montscephal. D'adelijcke huysen zijn, Corikephal, Neotom,

Beeken.

*Adelijcke
gestachten.*

Granton, Lacuhus, Lacuvod, Critodun, Francagrium, Clivoflic, Efcitigur, Spedling, Montisrup, Muscell, Vallistermini, Cumlingham, Castelmilck, Hoddenopetrum, Neobee, Bonshal, Clivokephal, Stapletoun, Conells, of eer Donalds huys, Eicovod, Gill-Robert, Fanum-Patrick, Cello-Kephal, Blactevod. De steden, daer in gelegen, zijn Annand, en Maban, dat om zijn kasteel en binnensee heel aengenaem is. Dit kasteel, van Thomas Randell, overste van de Schotsche saken, gebouwt, is gedurighlijck de wooning van d'Overste van 't perck gebleven. De binnensee is heel vermaert, uyt oorfaeck van d'onbekende vischen, die nergens, behalven in Maban, gevonden, en van d'inwoonders Vandesiers, of Gevandesiers genoemt worden. Niet verre van Maban zijn seven andere watermeeren.

Steden.

Aen de Rivenische oever, tegen over Engelandt, maeckt men het beste sout, op een wonderlijcke manier met kloven, ophoopen, en kooken: en 't gene, 't welck door gewoonte en arbeyt lustigh schijnt, is dat d'inwoonders der grensen op de santplaten van Solway de koomst der Salmen verwachten; en als sy die de vloet op sien swemmen, soo begeven sy sich met hun paerden, die sy de sporen geven, in de vloet, en treffen met hun spiessen, met drie punten versien, de Salmen, die sy dus aen hun spiessen daer uyt halen.

*Salmen-
vangst.*

N I T H I A,

anders

N I D I S D A L E.

UYT CAMB DEN U S.

En Annandale naer 't westen paelt Nidisdale, rijck van ackers en weyden, en dat de naem draegt van de vloet Nyrh, die, qualijck by Ptolemaeus NOBIUS genoemd, voor NODIUS of NIDIUS

aengesien wordt, van welcks benaming verscheyde andere ondiepe en modderige vloedden in Engelandt zijn, gelijk oock dese Nidus. Hy heeft sijn oorsprong uyt de Meer Logh-Cure, aen de welke CORDA der Selgovers gebloeyt heeft. Hy vloeyt eerst deur Sanghuer, een kasteel der Creighrons, die om de waerdigheyt der Baronnen van Sanghuer, en om d'achtbaerheyt der gedurige Burghgraven van Nidisdale, een lange tijdt vermaert hebben geweest. Hy stroomt daer na deur Morton, 't welck de tijtel van Graef gegeven heeft aen eenigen uyt de stam van Douglas, uyt de welke oock anderen te Drumlanrig aen de selve vloet hun wooning hebben. [Byvoeghsel. Alle dese landen van Sanghuer en Morton behooren nu by koop aen de Heer van Drumlanrig, die nu Graef van Queensburry genoemd wordt.] Niet verre van des selfs mondt leght Drumfryes tusschen twee bergen, de bloeijste stadt van dat gewest, en die noch haar oudt kasteel toont. Dese plaets is heel vermaert door de lakenmakery, en door de neerlaeg van Ioannes Comminius, de machtigste van leenmannen onder de Schotten, die van Robert Brus in de kerek met een swaert deursteeken wierd, op dat hy hem de wegh tot het Rijk niet afsnijden sou. De selve Brus verkreegh lichtelijck van de Roomsche Paus vergiffenis van dese doodtslagh, in een gewijde plaets bedreven.

[BYVOEGHSEL. Artur Ionston heeft tot lof van Drumfryes dus gefongen :

*Pastor ab Amphryso Drumfrysi pascua cernens
Eminus, Admeti praeulit illa jugis.
Florida tot pingues hic tondent prata iuveni,
Gramina quot verno tempore fundit humus.*
Schorlandt.

*Illius externas saturant pecuaria gentes,
Et mensas onerant, Anglia, sepe tuas.
Ditior armento seges est, & velifer amnis,
Et mare, quod Zephyri temperat aura levis.
Surgit in hac ades, cui cedunt templa Diana,
Vel venerabilis Gracia si quid habet.
Proditur hic patria Brusi virtute Cuminus
Concidit, & sacram sanguine tinxit humum.
Scotia, Drumfrysi reliquis altaria praefert,
Hic tibi libertas aurea parva fuit.]*

Nader aen de mondt is het vleck Solway, dat noch iets van d'oude naem der Selgovers behout. Aen d'uytgang vind men Caerlaerock, by Ptolemaeus CARBANTORIGUM, voor een onwinnelijcke vesting gehouden, schoon Koning Eduard de I, met de bloem van Engelandts Adeldom verselt, die belegerde en innam. Maer sy is nu heel swack, en de wooning der Baronnen van Maxwell, die van een oude adelijke stam zijnde, een lange tijdt oversten van dese westgrensen zijn geweest, en onlangs verhooght door het huwelijck met de dochter en tweede der erfgenamen des Graefs van Morton; 't welck oorfaeck is dat Ioannes, Heer van Maxwell, tot Graef van Morton verklaert wierd; en desgelijcks met de dochter en erfgenaem van Hereis, Heer van Toricles, die tot gemalin aengenomen wierd van Ioannes de tweede soon, die daer af de tijtel van Baron van Hereis gekregen heeft. In dese leste burgerlijke oorlogen is het kasteel geheel verdelght, en Maxwell door 't Parlement vyant van 't Vaderlandt verklaert.

Glencarn leght in dit dal oock aen de binnenzee, daer af de Cuninghams (van de welken op sijn plaets gesproken sal worden) de tijtel van Graef lang gedragen hebben.

Dit Nidisdale, gelijk oock Annandale, voed een strijdtbare slag van menschen, maer die echter om hun roovery in een quade naem zijn: want sy hebben hun wooning aen de deurwadelijcke zeeboesem van Solway, over de welck sy dickwils in Engelandt uytloopen, om te rooven, en in de welck d'inwoonders van weêr zijden, met vermaeck om t'aenschouwen, en met aengename arbeyt, de Salmen, die daer in overvloed zijn, met spieflen jagen, of eer vangen.

Ioannes Lesleus, self een Schot, en Bisschop van

Nyrh, een
vloet.

Corda.

Creighrons,
Baronnen
van Sang-
huer.Graeven van
Morton.

Drumfryes.

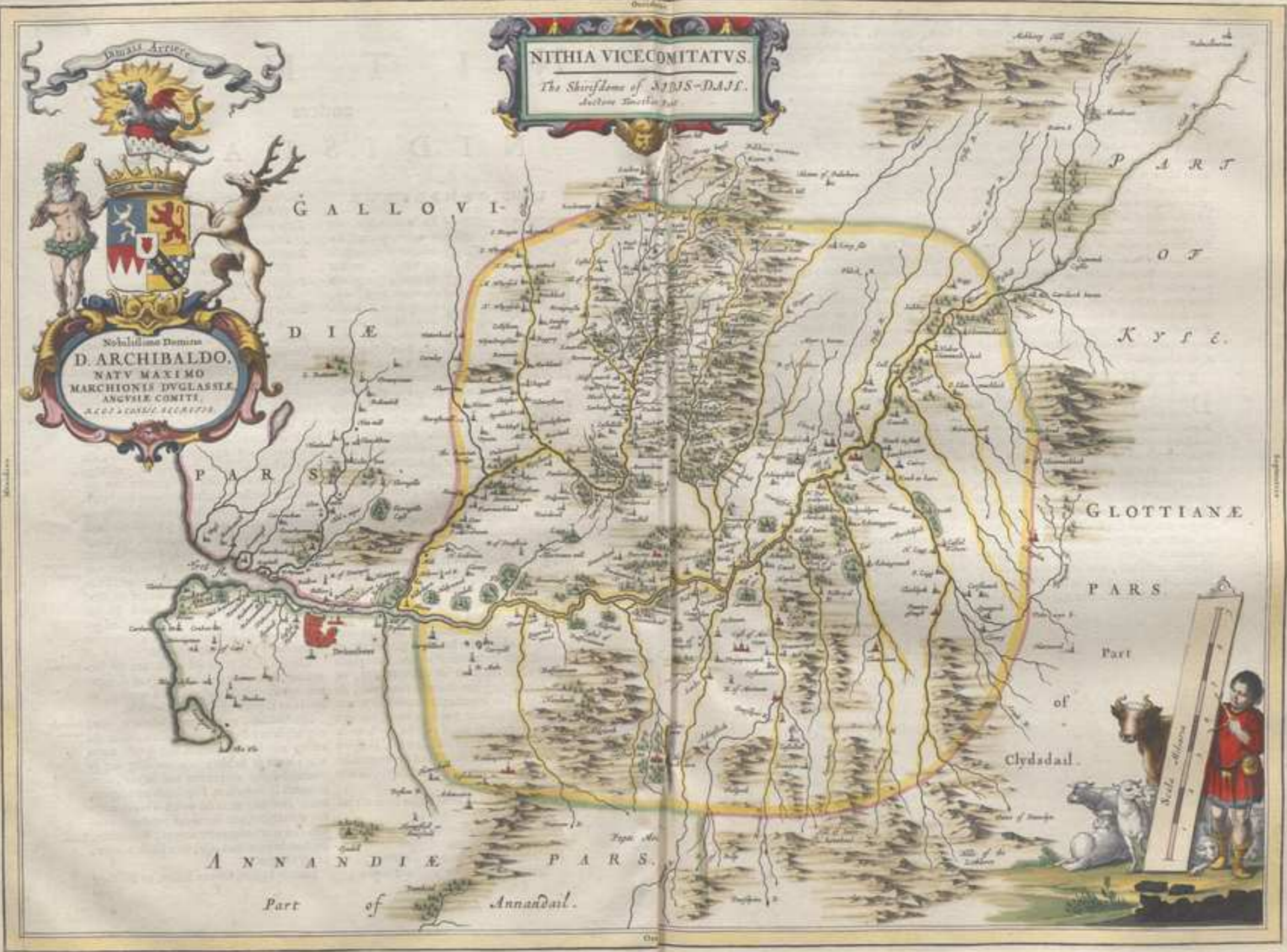
Caerlaer-
rock.Baron van
Hereis.

Glencarn.

Inwoonde-
ren aert.

Salmen.

NITHIA VICECOMITATVS.
The Shire of NITHS-DALL.
Author Thomas Blaikie

*Seden der
Schouten op
de grenzen.*

van Rosse, verhaelt hoedanige roovers en afsetters de gene zijn, die dese dalen bewoonen. Sy loopen, seght hy, des nachts by beele hoopen uyt ban grenspalen deur ongebaende plaatsen en verborge schuytwegen. Des daeghs verquicken sy hun paerden, en oock sich selven in de voorbestemde schuytboecken, tot dat sy eyndelijck by duyster ter plaats, daer sy begeeren te zijn, komen, en, roef gekregen hebbende, keeren weër by nacht deur omwegen tot de hinnen. Hoe iemand beter ervaren is om deur dese wildernissen, steylten en klippen in 't midden van de duysternis te gelyden, hoe meer hy, als in verstant overtreffende, in booger eer gehouden wordt. Ia sy zijn soo listigh, dat sy sich selden de roef laten ontnemen, soo sy niet door de scherpruyckende bonden, (gemeenlijck Sluithonds, of Bluidhonds genoemd, die dickwils hondert kroonen en meer waerdigh geacht zijn) die hen op de reuck volgen, verraden, en dus dickwils door hun tegenstrevens gevangen worden. Voorts, als sy gevangen zijn, soo betoonen sy soo groote welsprekentheyt, en aenlocking van woorden, die soetelijck uytvloejen, dat sy de Rechters, en oock de tegenstrevens, hoe streng oock, is 't niet tot erbarming, ten minsten tot verwondering en medelijden krachtigelijck bewegen.

BYVOEGHSEL.

DE klare vloet Nyth wordt naer 't noorden vergroot door de wateren van Craik, Manok, Gutterbin, Carron en Campell; en van 't zuyden door Olex, Carpell, Skar, Schimyl en Cairn. Niet verre van des selfs bronnen is de stadt Sanchar, en niet wijd van de mondt Drumfrees, een aengenameen bloejende stadt, het hooft van 't geheele Ondergraefschap, en door haer brugh vermaert, die, op negen bogen van gehouwe steen steunende, so breed is, dat twee wagens neffens malkander daer op kunnen rijden. De Nyth heeft oock verscheide bosschen, van de noortzijde Sacrobosch, daer de vermaertste Astrologus, Ioannes van Sacrobosch de naem af droegh; Caer-

Boschen.

labrok, Monfoll, Tinvell, Amisfield, Dalsumtoun, Closburn, Enteckme, en Montros; en van 't zuyden Mainenkin, Eliok, en Drumlanerik, een eycke-bosch dat ses duysent schreden lang is. De vloet Skarr wort beschaduw van Craigny, Komling en Storkwoud De Schimyl is besoomt met de bosschen van Kroglij, Kailliwarren en Achingibbert. De kasteelen, die aen de vloet de Nyth of niet verre van daer leggen, zijn S. Sanqhuar of Sanchar, Drumlanerik, Montcastel, Cashogel, Enochcastel, Closburn, Dalsumtoun, d'oude wooning van Cominius, (die, een mededinger van Robert Brus in 't Rijk, in de kerk der Franciskanen te Drumfrees, door Brus met het stael gedoodt wierd) gelijk oock Amisfield, Lagg, Tinvell, Tartborrell, Montbubull, Carse, en anderen.

Kasteelen.

Kairn, de tweede vloet van Nithisdail na de Nyth, uyt de Dibbinische bergen ontspringende, en door de beeken Cragdarak en Castelfecin grootelijcks vermeerdert, bespoelt het kasteel Iarburgh, het kasteel Glencarn, het bosch Cragdarroch, en de bosschen Cuthloch, Maxwelton, Crasfurton, Dardarok, Suede en Gribtoun, en wort eyndelijck boven Drumfrees van de Nyth ontfangen.

Aen de tweede mercksteen van Drumfrees is dese vermaerde turfkuyt van Locher, tien duysent schreden lang, en drie duysent breed, daer turf uytgetrocken wordt, die, in de son gedrooght, aen 't geburige landtschap tot branding verstrekt. De beek Locher deelt het landtschap Locheria in 't midden deur, die van veel regen overvloejende, d'omleggende weylanden met vruchtbaer water besproeyt; 't welck oorfaeck is van dat daer veel hooygewonnen wordt. Eyndelijck wordt d'uyterste gracht van de Nyth met een onwinnelijcke vesting, die 't eylandt genoemd wort, gessloten.

NOVANTES.

An daer hebben de NOVANTES in de dalen dit landt bezwoont, 't welck sich westwaerts een groote ruymte wyftrekt, 't welck echter gedurighlijck fcherp toeloopt, en sich op fijn engfte weër in 't breede verfpreyt, en dieshalven het half-eylandt der Novanten van vele genoemt is. Hun Landfchap beftaet heden in Galloway, Carik, Kyle, en Cunningham.

GALLOVIDIA,

gemeenlijck

GALLOWAY.

UYT CAMB DENUS.

Galloway.

Alloway, by de Latijnsche Schrijvers van de middelbare eeuw *Gallwalia*, en *Gallovidia*, van d'Yren, die dat eertijds beseten, en naer hun spraeck ingetrocken *Gael* genoemt hebben, is een lantschap,

dat overal tot heuvels rijft, en vruchtbaerder is om vee te weyden, dan om vruchten te dragen. D'inwoonders geneeren sich met de vifchery, soo in d'omgelege zee, als in de beeken en meeren, die men overal beneden aen de bergen vindt, uyt de welcken fy in 't begin van de Herfft een ongelooflijke menighte van welmakende ael met korven vifchen, van 't welck fy geen minder gewin trecken, dan van de kleyne paerden, die sterck van leden zijn, om alle arbeyt te verdragen, en van daer gehaelt worden. Voor eerst verthoont sich aen de vloet *Dea*, by Ptolemeus gedacht, en van d'inwoonders *Dee* genoemt, *Kircou-bright*, de bequaemste haven van dit gewest, en het tweede *Seneschalschap* of *Stewartie* van Schotland, 't welck oock aen de *Maxwellen* behoort. Daer na volght *Cardines*, een vesting aen de vloet de *Fleet*, op een ruwe en hooge klip gebouwt, en met stercke wallen omringt. By de vloet *Ken*, van Ptolemeus t'onrecht *Iena* genoemt, wordt het landt van de zee bespoelt. Daer na koomt *Wigton*, een haven met een enge mondt, tusschen de vloejende *Blaidnoo*, en *Crea*, 't welck oock geacht wordt het Ondergraefschap, over 't welck *Agnew ex Insula* 't gebiedt heeft. Heeft eertijds tot Graef gehad *Archibaldus Douglas*, die door de Schotland.

Dee, een vloet. Kircou-bright.

Graven van Wigton.

Fransche oorlogen heel vermaert is, en heeft nu, door gunst van Koning Jacob de Seste, *Ioannes Fleming* tot Graef, die sijn afkomst van d'oude Graven van Wigton rekent.

Ptolemeus heeft by dese plaets gestelt de stad *Leucopibia*, maer ick weet niet waer ick die foecken sal. De plaets vereyscht echter dat dit de Bifschoppelijcke zetel van *Ninianus* zy, die van Beda *Candida Casa*, en van d'Engelschen en Schotten met gelijcke beteekening *Wih-berne* genoemt wordt. Wat dan, soo Ptolemeus voor *Candida Casa*, gelijk de Britanners dat noemen, naer sijn gewoonte in 't Grieks *λευκὴ ἰνιδία* gestelt heeft? dat is, *witte busfen*; voor 't welck de boeckschrijvers *Leucopibia* geschreven hebben. In dese plaets heeft *Ninia*, of *Ninianus* de Britanner, een heyligh man, die d'eerste de zuyderlijcke *Picten*, toen *Theodosius* de Ionge heerfchte, in 't Christelijck geloof onderwees, sijn zetel gehad, en de kerck, die aen Sint Martinus gewijd is, gebouwt, volgens een gebruyck, dat by de Britonnen ongewoon was, gelijk Beda melt, die oock verhaelt dat d'Engelschen in die tijdt dit landfchap besaten, en door de vermeerdering der geloovigen aen dit *Candida Casa* de bifschoppelijcke zetel gestelt hebben. Een weynigh verder is een *Peninsul*, oft bynaeylandt, dat met een enge hals aen 't vaste landt paelt, en aen weërzijden van de zee bespoelt wordt. Dit landt wordt eygentlijck *Novantum Chersonesus* en *Promontorium*, gemeenlijck *the Mull of Galloway*, dat is, de *Snuyt van Galloway*, genoemt.

Leucopibia.

Candida Casa.

S. Ninianus.

Zeebergh der Novanten.

Hier neven naer 't noorden fiet men een zeeboefem, die groot, en vol van eylanden is, daer in veel vlooden van alle zijden sich ontlasten. Voor eerst van de top des selve zee-

Z

berghs

GALLOVIDIA
comitatus
GALLOWAY
sub-Trent. Scot.

PART OF
 THE FYRTH
 OF
 CARRICK
 OF
 CYDDIC.

COILE PARS
 Part of Kyle.

NITHIE
 PARS
 Part of
 Nith-Dail.

The
 Bays
 of
 Glen-Lass

Abravanus.

berghs *Abravanus*, die een weynigh van zijn plaets afgedreven, dus by Ptolemeus genoemd wordt, in plaets van *Aber-Ruanus*, dat is, *Ruanus mondt*. Dese vloet wordt heden *Rian* genoemd, en de binnensee, daer hy uytvloeyt, *Logh-Rian*, die rijk van haring, en andere vischen is, die sich aen steengrout houden.

Heeren van Galloway.

en haer wapen.

Galloway heeft eertijds lijn Vorsten en Heeren gehad, van de welcken d'eerste, die in de laerboecken gemelt wordt, *Fergusius* was, toen *Hendrick d'Eerste* in Engelandt heerschte, dewelck tot een wapen voerde een staende silvere gekroonde Leeuw in een hemelblauw schild, en die, veel beroerten aengerecht hebbende, van Koning *Malcolmus* soo verre gedwongen wierd, dat hy lijn soon *Uethredus* tot gijsselaer moest geven, en hy self, sat van wereltse saken, nam het kleedt van een Kanonick by *S. Kruys* t'Edenburgh aen. Maer *Gilbert*, een jonger soon, ving lijn broeder *Uethredus* in de strijdt, sneed hem de tong af, stack hem d'oogen uyt, en beroofde hem rampsalighlijck van lijn leven en erfdeel. *Weynigh* jaren daer na stierf *Gilbert*; en *Rolandus*, de soon van *Uethredus*, veroverde weêr

lijns vaders erfdeel, en teelde aen de suster van *Willem van Morvill*, Constabel van Schotland, *Alanus*, Heer van *Galloway*, en Constabel van Schotland. *Alanus* teelde aen *Margareta*, oudste dochter van *David*, Graef van *Huntingdon*, een dochter, genoemd *Dervolgilda*, gemalin van *Ioannes van Balliol*, en moeder van *Ioannes van Balliol*, Koning van Schotland, die tegen *Robert Brus* om 't Rijk van Schotlandt streed, en, gelijk het schijnt, aen lijn eerste gemalin, *Helena* teelde, die gehuwt wierd aen *Rogier van Quincy* Engelschman, Graef van *Winton*, die dieshalven Constabel van Schotlandt wierd, gelijk oock *Willem Ferrariis van Groby*, kintskint van de selve *Rogier* uyt lijn dochter, en tweede erfgenaem. Maer d'Engelschen lijn wel haest uyt hun erfenis in Schotlandt vervallen, gelijk oock uyt de waardigheyt van Constabel, de welcke de *Cominien*, *Graven van Buchan*, oock uyt de dochter van *Rogier van Quincy* gesproten, verkregen hebben, tot dat sy aen de *Graven van Arrol* overgedragen is. Maer de tijtel van Heeren van *Galloway* is daer na aen het geslacht der *Dowglassers* gekomen.

G A L L O W A Y,

door

JOANNES MACLELLANVS.

Oorsprong
van de
naam.

Allovidia heeft zijn naam van *Gallovid*, 't welck naer de tael der oude Schotten *Galler* beteekent: want de Schotten noemden in 't begin de *Brittonen*, d'oudste inwoonders van *Britannia*, gemeen-

Gelegen-
heyt.

lijk *Gallers*, als van de *Gaulers* of Franschen gesproten. Dese oude heerschappy der *Brittonen* wordt naer 't zuyden van d'Yrsche zee, naer 't westen van de zeeboefem van *Clyd*, naer 't noorden van *Carick* en *Kyle*, en naer 't oosten van de vloet *Nyth* besloten. Het strekt sich in de langte uyt van 't noordoosten naer 't zuydwesten leven tigh mijlen verre, tusschen de brugh van *Drumfryes* en *Mule*, d'uyterste zeebergh. Maer de breette is van 't noorden naer 't zuyden, en is in sommige plaetsen viere-ntwintigh, in andere twintigh, en in andere 16 mijlen breet. Het wordt van ses stroomende beeken deurgesneden, te weten *Vr*, *Dere*, *Kenn*, *Cree*, *Blatnoch*, en *Luse*, die sich in d'Yrsche zee ontlaffen. De *Kenn*, het dal *Kennea* deelende, stort sich in een Meer, die gelijke naam draecht, en, daer weer uytbarstende, stroomt in de *Dere*, daer hy op twaelf duysent schreden van de zee zijn naam verliest. Daer is noch een beeck, *Fleet* genoemd, byna in 't midden tusschen *Dere* en *Cree*, en de *Palinurus*; maer dese worden niet onder de vlooden getelt. Sy zijn alle vermaert door de visschery van de *Salmen*, maer voornamelijk de *Dere*. 't Geheele landtschap is gesont van lucht, en vruchtbaer van gront, rijst selden tot hooge bergen, en swelt echter gedurighlyk tot heuvels op. Men siet hier drie bergen van uytsteekende hoogte: een aen de binnensee van *Cree*, gemeenlyk *Carnesmoor*, dat is, soo men 't vertaelt, *Carnes wildernis*; de tweede, niet verre van daer, *Marock*; en de derde by de zeeboefem van *Nyth*, *Cresfeld* geheeten. Alle 't landt, voorby *Luse* gelegen, wordt *Rinum*, dat is, de snuyt van *Galloway* genoemd: want het streckt sich uyt gelijk een vogelenbeck; en d'uyterste hoeck daer af wordt de zeebergh der *Novanten*, van d'inwoonders *Schorlandt*.

Beeken.

Kont.

Fleet.

Aert van 't
landt.

Mule, dat is, glat en geschoren geheeten. Want d'oude Schotten noemen de zeebergen *Mule*, naer de gelijkenis van een geschore hoofd genomen. De zeeboefem van *Luse*, by *Ptolemeus Ravignius*, naer 't oosten, en *Logbrian*, by *Ptolemeus Vidogara*, naer 't westen, doen 't landt tot een enge hals krimpen, en maken een stroock, en half-eylandt, dat de *Peloponnesus* niet ongelijk is. Geheel *Galloway* vertoont de gedaente van een elephant; *Rinum* is 't hoofd; *Mule* de snuyt; de zeebergen, die zeewaerts in loopen, de voeten; de voorverhaelde bergen de schouders; de rotsen en heyden de rughgraet; en 't overige van 't landtschap d'andere deelen van 't lichaem.

Haer voornaemste havens zijn *Kirkcubright Haven*, in de zeeboefem van *Dere*, die veel schepen kan bergen, en een veylige toevlucht is, dewijl d'omleggende bergen, en 't eylandt *Rofs* die van alle zijden tegen de winden beschermen; en *Carionville*, een veylige ree voor de schepen; oock drie in 't half-eylandt, of in *Rinum*, te weten, *Nessock*, *Loch Rian*, en *Port Patrick*.

't Geheele Landtschap wordt gedeelt in opper- en neder-*Galloway*. Het opper leght tusschen de vloet *Cree*, en de zeebergh *Mule*, en heeft tot Rechter van lijfsaken 't hoofd van 't Agneesch geslacht, die na de neerlaegh van 't *Maclellaensche* huys dese waardigheyt verkregen heeft. Het neder-*Galloway*, gemeenlyk de vooghdy van *Kirkcubright* genoemd, heeft tot rechter de voornaemste van de *Itam* van *Maxwell*.

Hier zijn drie *Classis* of *Priesterdommen*, van *Kirkcubright*, *Wigton* en *Stranravern*. In 't *Classis* van *Kirkcubright* worden seventien, in dat van *Wigton* negen, en van *Stranravern* acht *Parochykereken* getelt; nyt de welcken jarenlijcks twee vergaderingen gehouden worden. Alle de kercken beneden *Vr* behooren aen de *Classis* van *Drumfryes*.

De steden daer in zijn *Kirkcubright*, aen de zeeboefem van *Dere*, die door de haven van gelijke naam vermaert is; *Wigton*, eertijds een vermaerde koopstadt, van de *Brittonen*, gelijk men acht, aen de zeeboefem van *Cree* gebouwt; *Candida Casa*, gemeenlyk *Whithorn*, door haer klooster bekent; *Capell*, of, gelijk sommige willen, *Stranravern*; aen *Loch Rian*;

A a

in 't

Septentrion

GALLOVIDIÆ
PART. OCCIDENTALIOR.
VICECOMITATUS VICTORIENSIS
cum Regalitate Glencolumbæ

The Sheriffdome of Wigtoun
w^t the Regalitie of Glen-Luce
both in Galloway
Act. Timoth. Penn.

Scala, Milliarum

Rian
Lacus
Loch
Rian

SINUS GLEN-

LVCENSIS

Vulgo

The Bay of Glen-luc

Mentem

in 't vaste eylant. *New Galloway*, aen de vloet *Kenn*, is onlangs oock in 't getal der steden gestelt; maer sy heeft byna niets van een stad, dan de naem, en eenige weynige huysen, die daer gebouwt zijn, vermits de *Burghgraef* van *Kenmur*, die besloten had daer een stad te bouwen, door de doot verrascht, het begonne werck moest verlaten. Hier wordt echter alle weken marckt gehouden, tot de welke d'inwoonders in tamelijck groot getal te samen komen, om lijfucht te koopen en te verkoopen, die van de kooplieden uyt het geburige landtschap derwaerts gebracht wordt.

Kloosters.

De kloosters in *Galloway* zijn *Candida Casa*, aen *Ninianus* gewijd, die sy voor hun Beschermheyligh hielden, in d'uyterste inhoek van *Galloway*, daer eertijds de menschen van verre landtschappen, uyt oorfaeck van de Godtsdienst, naer toe reyden, om de kerck en overblijfselen van *Ninianus* te besoecken, en iets van de gewijde asch, toen voor een groot heylighdom geacht, van daer te halen: het klooster van *Luse*, aen de zeeboesem van de vloet *Luse*, dat van *Dundranan*, vier mercksteenen van *Kirkcubright* naer 't oosten; *Glycard*, gemeenlijck 't nieuwe klooster, aen de zeeboesem van *Nyth*; *Tungland*, aen d'oever van *Deye*; 't klooster van *Maria*, aen de zeeboesem van *Deye*, omtrent acht hondert schreden beneden *Kirkcubright*; en dat van *Salside*, in 't vaste eylandt. Men weet niet van wien yder van dese kloosters gesticht is, uyt oorfaeck van 't gebreck der Schrijvers.

Dapperheyt der inwoonders.

D'inwoonders zijn dapper en strijbaer. En seker, in de leste strijt by *Neuburn* aen de *Tyne* in Engelandt hebben weynigh ruyters van *Galloway*, onder 't beleyt van *Patricius Makeus*, welcks soon in dese strijdt gedoodt wierd, wel betoont dat sy deurluchtige Ridders waren, en een treffelijcke proef van hun dapperheyt gegeven: want sy hebben met lange spieffen de stercke slaghordening der vyanden soo aen 't waggelen gebracht, dat sy aen d'anderen de verwinning lichtelijck te verkrijgen hebben gemaect. Dit volck was eertijts genegen om twisten en tweedracht te voeden; maer heeft, door goede oeffening, en door de Godtsdienst beschaeft, allengs geleert de woestheyt af te leggen. Sy zijn edelmoedigh, vaerdigh ter handt, en van raedt, en beswijcken niet in voortreffelijckheyt van lichamen en zeden met alle anderen. Het gemeen volck is sterck van lichaem, en niet onbegaeft van geest.

De genen, die in de *Mores*, dat is in de wildernissen, wonen, geneeren sich met vee te weyden, en hebben groote kudden van schapen, die daer alle anderen overtreffen, soo om de smaek van 't vleesch, als om de voortreffelijckheyt der vellen. De wol wordt van hier in groote overvloed naer d'andere gewe-

sten door de kooplieden gevoert, die groote winst daer meê doen.

De genen, die in *Machres*, dat is, in geboude plaetsen en landen wonen, winnen de kost met het landt te bouwen, en hebben geen gebreck van vruchtbare weyden en vee. Hier waft haver, die seer kleyn, maer echter vast is, daer af sy 't beste meel maken.

Galloway voed paerden, die wel kleyn van lichaem, maer echter dapper en streng zijn, en overal dier verkocht worden.

De deurluchtigste geslachten zijn, van *Gordon*, *Maxwell*, *Maclellan*, *Macdovall*, *Makkee*, *Macculoch*, *Stewart*, *Agnee*, *Adar*. Doch die van *Macdovall*, *Maclellan*, *Makkee* en *Macculoch* overtreffen d'anderen in oudtheyt, en oude waerdigheyt. D'anderen zijn nieuwer. Hier bloeyde eertijts het *Maclellaensche* geslacht, het eerste in afkomst en rijckdom, gelijk *Buchananus* getuyght. Maer toen *Patricius*, het hooft van dat gellacht, door *Duglas* gedoodt was, hebben de vrienden, tot wraeck genegen, een hoop van de hunnen vergadert, en met vuur en stael tegen die van *Clydsdail*, verplichtelingen van *Duglas*, gewoed. Daer na wierd om sulck een onbehoorelijcke daedt hun goederen verbeurt gemaect, sy selven in de ban gedaen, en gedwongen 't landt te verlaten: in voegen dat dit groot geslacht tot sulck een ellende gebracht wierd, dat het noch naeuwelijcks weêr te voorschijn durf komen. Maer na weynigh jaren is de soon van *Patricius*, die sich lang verborgen had gehouden, weêr in des Konings gunst, en in *Bombia*, een deel van sijn oude erfgoed, gestelt, na dat hy de zee-roover *Afer*, die de geheele kust van *Galloway* onveyligh maeckte, gedoodt had.

Adelijcke geslachten.

Stinceella in *Teifidale* is een oude woning der *Gordons*, van daer twee broeders, d'een naer *Galloway*, en d'ander naer *Bogia* gereyft, van beyde zijden begin aen het bloeyenste geslacht der *Gordons* hebben gegeven. De gene, die in *Galloway* was gekomen, wierd, om dat hy een wild swijn doodde, dat d'ackers verwoestte, van de Koning met het vleck *Gordon*, en *binnonzee van Varre* belchoncken, en wies tot een talrijcke menigte. Men geloofst dat het gellacht van *Adar* uyt de stam der Koninckjes van *Kildar* in *Yrlandt* gesproken is.

D'Edelen by de *Gallowayers* zijn, *Stuart*, Graef van *Galloway*; *Gordon*, Burghgraef van *Kenmur*; *Maclellan*, Baron van *Kirkcubright*, yder de voornaemste van sijn gellacht. Hier zijn oock veel mannen van Ridderlijcken staet.

Daer zijn veel kasteelen; maer het sterckste van alle was onlangs *Trewe*, in 't eylandt van de vloet *Dee*, acht duysent schreden van *Kirkcubright*, van *Duglas* gebouwt, die onder de heerschappy van *Iacob* de Tweede groote oproer in sijn vaderlandt ontstack. Dit kasteel wierd

Kasteelen.

wierd in de leste beroerten by ons door de verplichtelingen van *Maxwell*, Graef van *Nithisdail*, beschermt; maer eyndelijck overgegeven, de gewelsselen ingestoten, het dack en wandwerck weghgenomen, en ondienstigh tot d'oorlogh gemaect. Het kasteel *Kenmare* aen de binnensee *Kenn*, leght op een bergh, die tamelijck hoogh is; 't is van *Ioannes Gordon*, grootvader van de Burghgraef van *Kenmare*, gebouwt, en gebiet over 't dal, en over de binnensee, daer by gelegen. Men siet in *Rinon* twee kasteelen, die d'anderen in stercke overtreffen; *Kenneda* in de zee van 't eylandt, door de Graef van *Casiliffa*, en *Dunkey*, dat is, gevleugelt kasteel, door de voorouders van *Robert Adar*, op een steyle klip aen de zee gebouwt. Daer zijn noch anderen, te weten, *Crugulton*, eertijds een stercke vesting, aen de zeeboesem van *Cree*, *Glastoun*, *Garlice*, *Clare*, *Kirkubright*, *Kardanes*, en *Ruskow*, behalven veel heerlijcke gebouwen.

De meeren in neder-Galloway zijn *Caloverk*, *Meeri*, *Multon*, *Riton*, en *Kenn*: In opper-Galloway, *Mar-ton*, *Macrume*, *Longcastell*, *Insul* en *Neve*. De *Boschen*, die dit landschap aengenaem maken, zijn *Kenmare*, *Cree* en *Garlice*.

De gene, die de strijden, hier geleverd, weten wil, lees de historien van Schotlandt, door *Buchananus* en *Boëtius* beschreven. Om kort te gaen, *Galloway* is (schoon by d'onkundigen tomtijds veracht)

Een landt dat met het zijn te vreden is, en niet Van buyten iets beboeft, en daer men misschien iet, Tot overdaet en prachte, gebreken siet; maer d'aerde Geeft aen natuer genoegh, indien men 't wel be-waerde.

In geen deel van Schotlandt is soo schoone wol; en nergens in dit Rijck beter paerden, maer oock nergens kleinder van gestalte, die sy oock *Galloway-nages* noemen; in voegen dat d'Engelschen alle goede paerden *Gallowas* noemen.

Occidens.

GALLOVIDIE PARS MEDIA
que Deum et Cream flumines interjacet.
The Middle-part of Galloway,
which lies between the rivers Deum and Cream.

Scale. Miles.

0 1 2 3 4

C O I L E

P A R S .

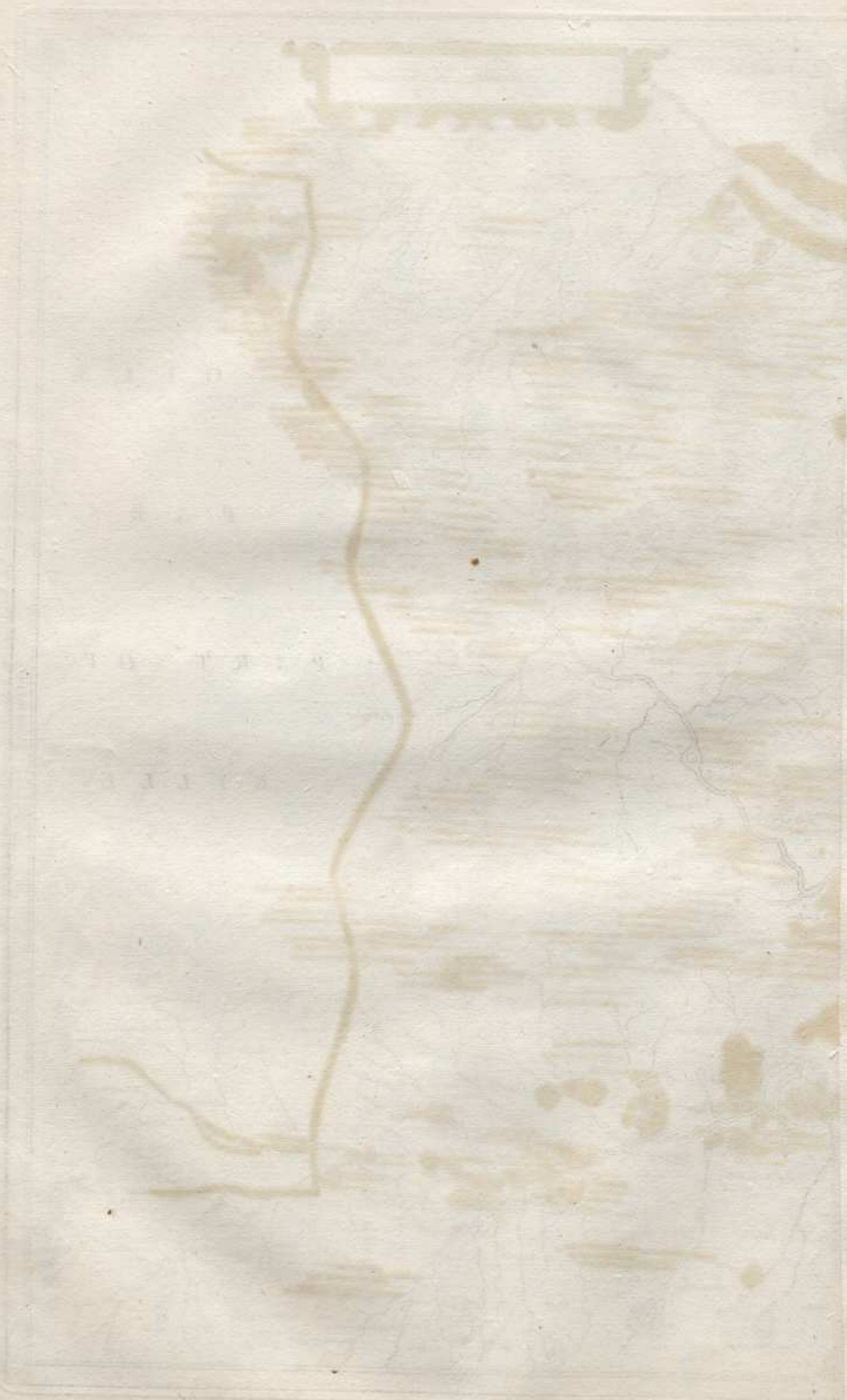
P A R T O F

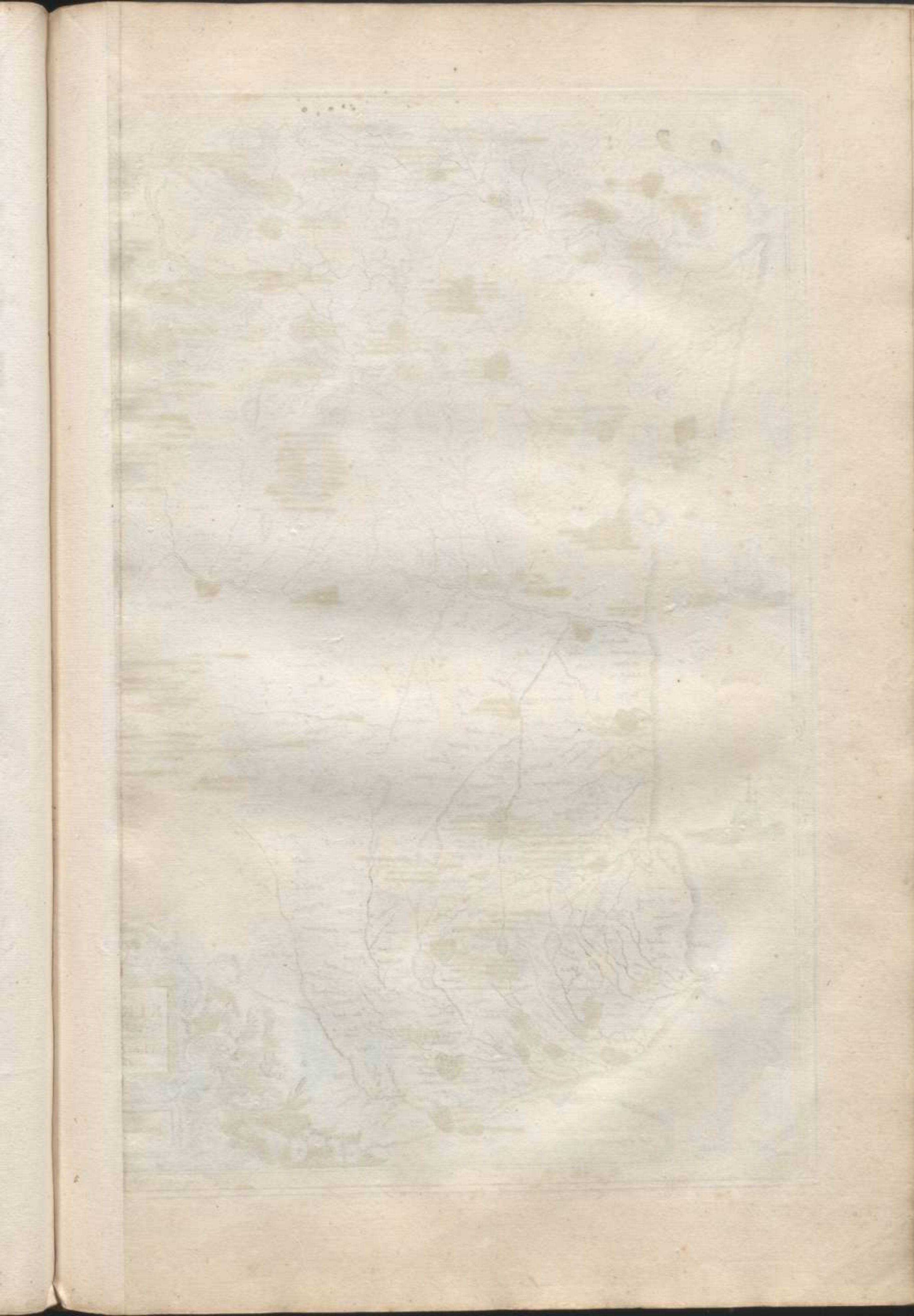
K Y L L E .

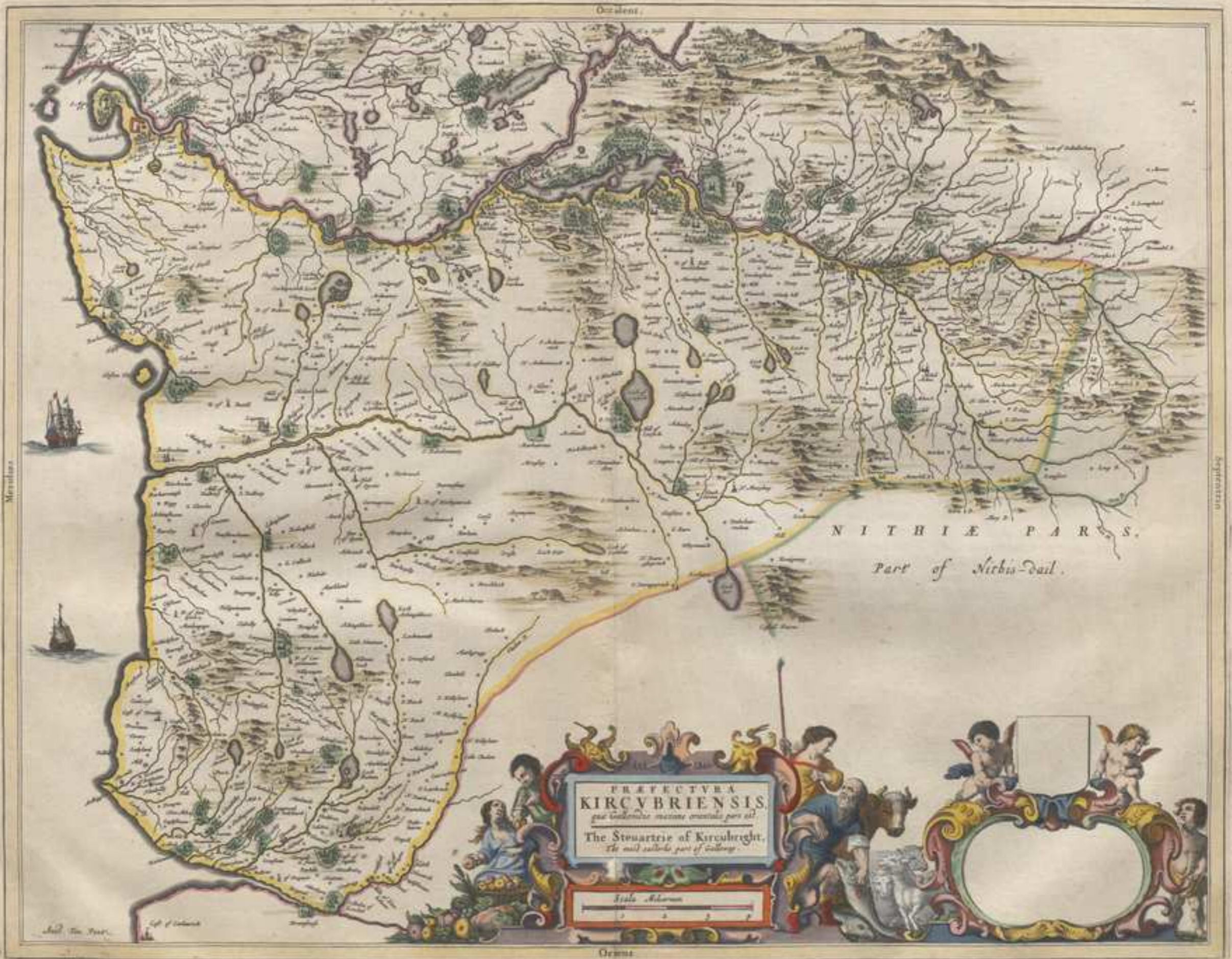
Meridians

Septentrion

Orient

N. 1. 1. 1. 1.
part of ...

1712
part of ...

CARRICK.

U volgt *Carrick*, met gewoone macht en rechtspre-
 king gebieden, *Baljuwen* genoemd
 zijn; een benaming, die, in de mid-
 del-eeuw geboren, by de Grieken,
 Siciliers en Franschen *Conservator*, of
 Beschermmer, beteekent. Maer in de
 voorgaende tijden heeft *Carrick* zijn
 Graven gehad: want (om van de soon
 van Gilbert van *Galloway* te swijgen,
 aen de welck Koning Willem geheel
Carrick gegeven heeft, om dat voor altijd te
 bezitten) wy lesen dat Adam van *Kilko-*
nath, omtrent het jaer 1270 Graef van
Carrick geweest heeft, en in de hey-
 lige oorlogh gedoodt is, welcks ee-
 nige dochter *Martha*, Robert *Brus*,
 een jongeling van schoone gedaente,
 die sy op de jaght gesien had, hefte-
 lijk beminde, tot haer gemael nam,
 en de tijtel van besitting van Graef
 van *Carrick* aen hem toebracht, en
 hem baerde Robert *Brus*, een seer
 vermaert Koning der Schotten, van
 de welck de konincklijke stam af-
 komt. Maer de tijtel van Graef van
Carrick wierd voor een wijl aen de
 jonger soonen uyt de stam van *Brus*
 gelaten, en is daer na aen de Princen
 van Schotlandt, tot ophooping van
 eer, toegevoeght.

Berigonium.

Bargeny.

Kennediens.

*Graven van
Cassile.*

*Baljuw-
schap.*

G L O T T A

E S T V A R I I

P A R S.

Part of
the Tyrth
of
Clyde.

G A L L O

L O V I

D I E

P A R S.

Part of Galloway.

CARRICTA
MERIDIONALIS.
The South part of
CARRICK.

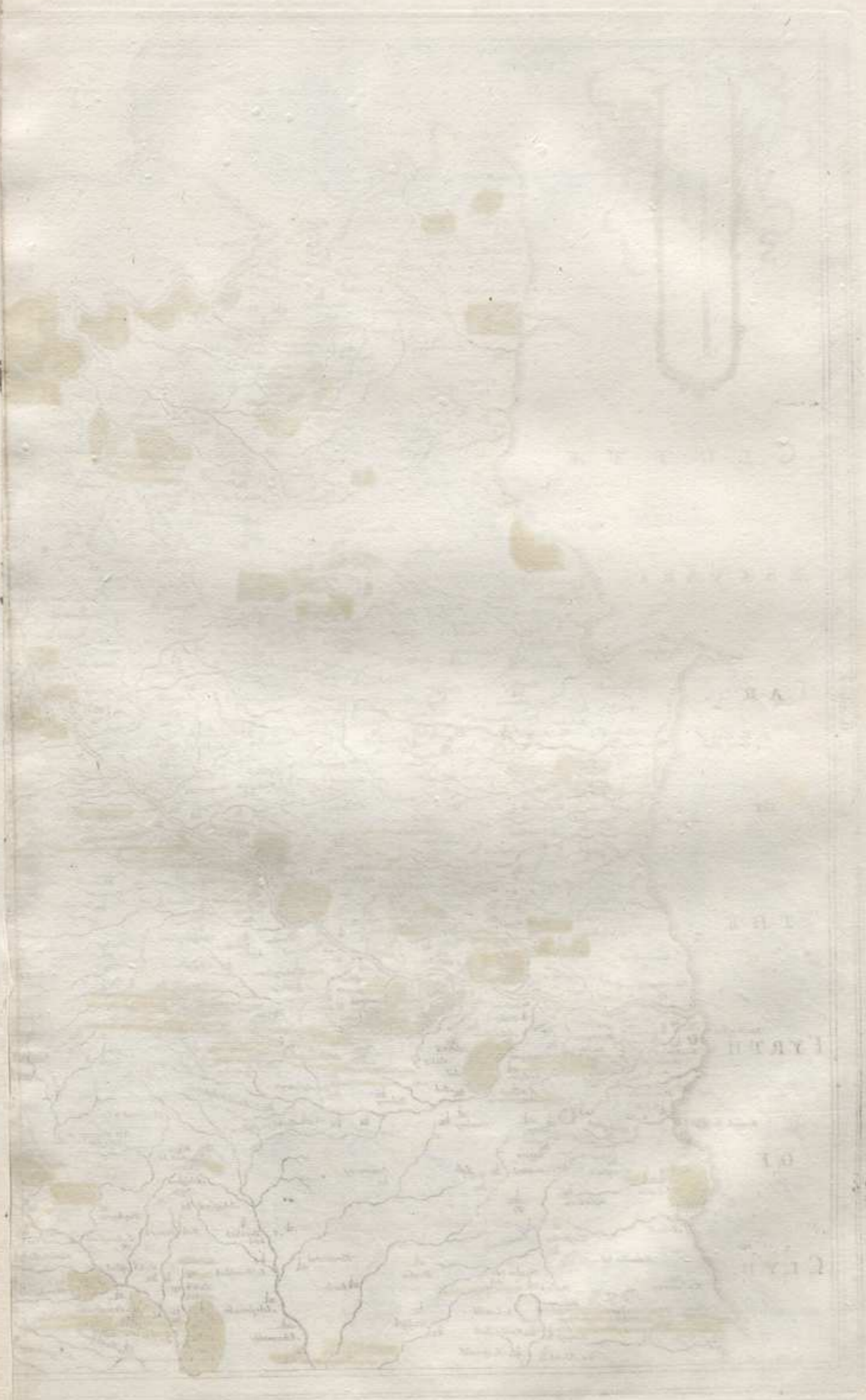
Scala Milliarum

Aut. Ten. Pont.

Miles.

P A R S

CARICTA BOREALIS
Vulgo
The northpart of CARRICK.

K O I L E

P A R T

O F

K Y L L E

G L O T T A

E S T V A R I I

P A R S

O R

T H E

F Y R T H

O F

C L Y D

Oyas Trench's Post.

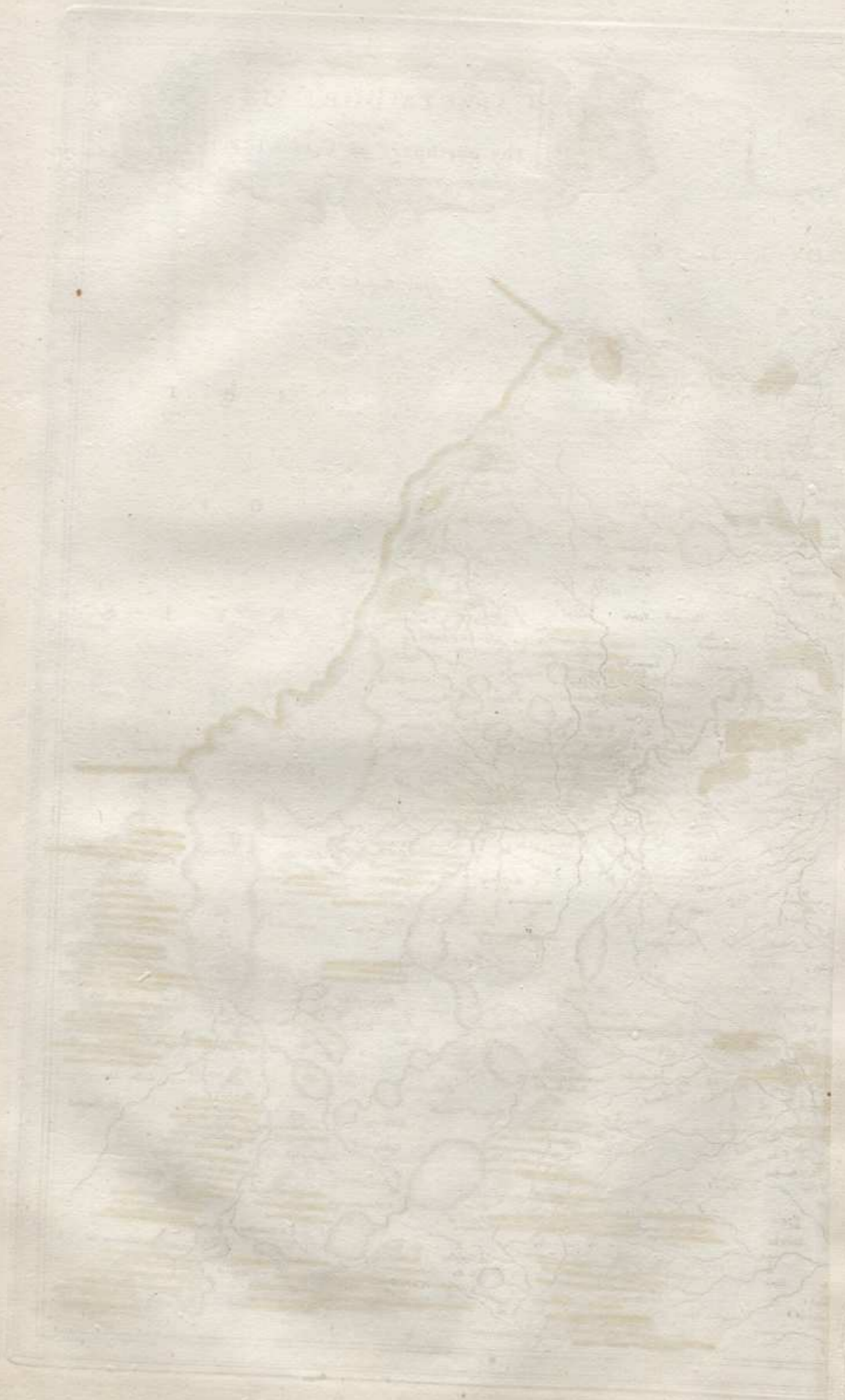
Coast of Carrick

Loch Dun

Miles

Occident

Orbis

K O I L A,

O F

K Y L E.

U Y T C A M B D E N U S.

Nnwaerts aen dese zeeboesem volght *Kyle*, dat van alle dingen overfloet heeft, en rijk van inwoonders is. Dit lant wort in Bedaes Auctuario *Campus Cyel*, en *Cott* genoemt, daer verhaelt wordt dat *Ead-*

bertus, Koning van Northumberlande, dit geweest, met andere landtschappen, aen sijn Rijk gevoegt heeft. In Ptolemeus tijdt was hier *Vidogara* vermaert, misschien *Ayre*, 't welck een Burghgraefschap is, en een koopstadt, oock een bekende haven aen de vloet, die gelijcke naem draeght.

Behalven de vloet *Ayre* wort dit landtschapje noch met twee andere beekjes besproeyt, die veel dorpen op hun oevers vertoonen, *Lougar*, by 't welck de *Gravfords*, en *Cesnock*, by 't welck de *Cambels*, vermaerde namen in dat geweest, hun wooning hebben, aen welcks oever oock het kasteel *Vchiltre* is, de zetel der *Stewarts*, uyt konincklijke stam, gelijk van de Hertogen van Albania, gesproten, die van hier de naem van Baronnen van *Vchiltrey* voeren, en van de welcken herkomstigh was dese *Robbert Stewart*, die een onscheydelijk me-

demacker van de Prins van Condé was, en met hem in Vranckrijck in een strijdt gedoodt wierd. De gene, die d'ertfelijcke waerdigheyt van Baljuw hier over besit, is *Cambell* van *Londen*, [welcks erfgenaem getrouwt is aen de deurluchtighste Heer *Ianus*, Graef van *Londen*, een vermaert en welsprekent Kancelier van *Schotland*, en soon des Heers van *Lawers*. Men vertelt van d'eerste van dese naem *Cambell*, dat hy, te *Londen* van sekere vrouw verfocht om haer kuysheyt te beschermen, een gevecht aengenomen heeft; maer dat sy, in haer geweten bewogen, by hem ging, en, haer smette bekend hebbende, verfocht dat hy van de strijt aflaten sou, en dat hy sich niet wilde noch konde van de strijt afstrecken, vermits het te spade was; want sy waren alreë bereyt, en met de rechters in 't veldt. Hy ging dieshalven de strijdt aen, maer deysde echter, tot dat hy, van sijn tegenstrever geterght, en gevraeght waerom hy uyt de strijdt weeck, antwoordde: *T beyd mijn thijm*, dat is, *ick wacht mijn tijdt*. D'ander, hier door aengeprickelt, noemde hem een hoerensoon: welck woordt *Cambell* terstont opnam, en aen hem tot antwoord gaf: Dit zy d'oorfaeck van onse strijdt, want ghy lieght. Hy verweerde sich niet alleenlijck, maer viel op sijn tegenstrever in, en doodde hem. Daer af by hen noch het gemelde spreekwoort gebleven is.]

BYVOEGING.

In 't jaer 250.

Vidogara.

Ayre.

Vchiltrey.

Nieuwe Beschrijving van 't Landtschap

A Y R E.

Ayre, een Burghgraefschap, besluyt, als in haer schoot, het landt *Kyle*, dus genoemt van *Koilus*, Koning der Britten, die van *Fergusius*, d'eerste Koning der Schotten, in een sware strijdt verstrooyt en gedoodt wierd. Men vint noch veel geheugteekenen van soo trefelijck een verwinning. 't Landt, daer in de strijdt voorviel, behout noch des Konings naem; en niet verre van daer is het Godshuys *Coiltoun*, en oock de vloet *Coilus*, die in *Aire* vloeyt, omtrent vier duysent schreden boven *Schorlandt*.

de koopstadt, door de vloet tamelijck vermaert. Niet verre van daer is oock de binnensee *Fergus*, by de welke de Schotten hun leger gevest hadden; en 't geval van dese verwinning was eyndelijck foodanigh, dat de Schotten van selfs het Koninckrijk aen *Fergusius* overgaven, en met een heylige en plichtelijcke gewoonte swoeren, dat sy hem en sijn nakomelingen onderdanigh souden zijn; van de welck in een achtervolgende rijgh 108 Koningen voor *Karel*, in 't jaer 1649 te *Londen* in Engelandt onthalt, het Koninckrijk beseten hebben. In 't veldt, daer de slagh gele-

D d

vert

vert wierdt, is na verloop van veel jaren, een kromme hoorn, gelijk een schalmey of trompet uytgedolven, de welck de Comarchi Caprintonii, welckers huys het voornaemste in dit gewest is, en *Coili campus*, by d'onlen *Coilfeild* genoemt wort, gebruycken om hun boeren en wercklieden te vergaderen. Dit Landtschap wort naer 't zuyden door de vloet Duns, uyt een binnensee van gelijcke naem spruytende, van *Carick* afgescheyden. Ter plaets, daer men langs een breede wegh van *Carrick* naer *Aire* gaet, is over dese vloet een brugh van tnegentigh voeten lang, en echter maer een boogh hebbende, gebouwt: in voegen dat men in 't geheele Rijk soodanigh een niet meer vindt. Ter plaets, daer dit landtschap sich noordwaert streckt, wort het door de vloet *Irwin*, die oock een brugh van vier bogen heeft, van *Cuningham* afgescheyden. Het streckt sich westwaerts twaelf duysent schreden naer de zee uyt, en heeft een laege, vlacke en sandige haven. Ter plaets, daer de wegh sich opent tusschen *Duns* en *Irwin*, reykhet aen de hoofden van *Galloway* en *Nithisdail*, en naer 't oosten aen de hoofden van *Lesma*, *Hego* en *Evenot*, welke alle deelen van *Clydsdail* zijn. Het begrijpt aen de westzijde naer de zee twee-en-twintigh duysent schreden in de langte, en tien duysent schreden in de breedte. Het heeft naer 't oosten niet meer dan twee toewegen, die noch seer eng zijn. Alle d'andere wegen zijn met uytgedolve soden, en met wild kruyt beset. D'een wegh, die sich langs de vloet *Raudo* uytstreckt, is een weynigh breeder dan die deur *Packenholm* gaet, daer niet meer dan een tseffens deurgaen kan, vermits die heel eng tusschen 't gebergte en 't moerasch van *Aire* besloten en geprangt is. Hier heeft oock sijn oorsprong de vloet *Aire*, die 't Landtschap in 't midden deursnijt, en dat in twee heerlichappyen deelt, van de welcken d'een *Stuarts-Kyle* genaemt wordt, die sich naer 't noorden streckt, en door de vloet *Irwin* bepaelt wordt: d'ander, sich zuydwaerts streckende, heeft de vloet *Dun* tot grenspael, en wordt *Konings-Kyle* genoemt. *Ayr* self is een seer vermakelijke beek, en wort door andere kleyne beekjes, die daer in stroomen, vergroot; is seer aenmerckelijck om de bosschen en kasteelen, en voornamelijck om het *Socijnsche* kasteel van de deurluchtighste *Graef Laudonus*, een achtbaer Kancelier van 't Rijk. Dese vloet heeft noch andere stercke vestingen, *Enterken*, *Gadgirth*, *Smidrom*, en het kasteel der *Koninckjes* van *Carrick*, en noch andere trefelijcke gebouwen, welckers Heeren besondere vooghten van dit gewest zijn. Aen d'uytgang van de *Ayr* siet men een brugh van vier bogen. Tusschen de nieuwe stadt van *Ayr*

naer 't noorden siet men het heerlijk, en oock sterck slot *Kragy-castel*. In 't midden van dese koopstadt is een seer nutte vloet, die door schutdeuren opgehouden wordt, en, sich by tijden ontlastende, de molens doet drajen, en van d'*Ayr* ontfangen wordt. De landen, die tusschen de stadt en de zee leggen, zijn heel vruchtbaer, soo tot granen, als tot weyden.

Naer 't zuyden, tegen over de brugh, is *Ayr* selve, een koopstadt, door haer oudtheyt en konincklijke voorrechten vermaert, en *Sint Ian* aen d'*Ayre* genoemt: doch dese naem is seer oudt. Dese stadt, door konincklijke machtbriefen tot een *Burghgraeffschap* gemaect, heeft naer 't zuyden en noorden twee-en-dertigh duysent schreden onder haer gebiet: want dit is de langte van 't geheele landtschap tusschen de klincksteen aen de hals van *Clyd*, en begrijpt de drie opgerechte steenen van *Galloway*. De stadt heeft 64 mijlen onder haer gebiet. Men siet veel schepen in de mont van de vloet, die een bequame haven maect. De stadt selve leght in een sandige vlackte, en is echter vruchtbaer van velden, die oock des winters groen, en des somers heel vermakelijk zijn, en sich twee duysent schreden verre naer 't zuyden en noorden uytstrecken, en tusschen de mont van *Dun*, en van de vloet *Ayr* besloten zijn. In dese velden is een kerek, die verre boven anderen verciert is. In de stadt selve siet men noch de puynhoopen der schuren van *Ayre*, daer d'*Engelschen* hun leger geslagen hadden, in de volgende nacht, in de welck de schrickelijcke en wreede moort der *Grooten* en *Baronnen* met een gruwelijcke en onbesuysde meyneedigheyt en wreetheyt van hen in tijdt van vrede gedaen, die, van de wijn en slaep overvallen, en van bloet beklat, door de dappere *Wallas* besloten, en tot wraeck van de meyneed met hun koornschuren verbrant wierden, omtrent in 't jaer 1300. In dit landtschap zijn achteen kercken, die gesticht, en met inkomsten versien zijn, en noch drie daer by gevoeght, doch weynigh kloosters, en die noch kleyne en slecht, gelijk dat van *Foulfind*. Daer is oock een kapelle, niet verre van de strant, naer de noortzijde van *Ayre*, duysent schreden daer af, 's *Konings* hut genoemt, de welke *Robert Brus* aen eenige lazerigen tot hun onderhouding gegeven heeft, die nu noch de naeste hutten bewoonen. De voornaemste namen der *Edelen* van dit landtschap zijn de *Stuarts*, *Cambells*, *Chalmers*, *Lokarts*, *Cuninghams*, *Craufurds*, *Vallasien*, *Dunbars*, en *Crichtons*. Dit landtschap heeft overvloet van kolen en kalck, en heeft geen gebreck van eenigh ding, dat tot onderhouding van 't menschelijck leven nootsakelijck is. Sy halen echter witte vischen van *Karrick*, dat naest aen de zee leght.

C V N I N G H A M.

U Y T C A M B D E N U S.

Vningham, naer 't oosten en noorden aen Kyle gevoeght, leght soodanig aen de selve zeeboesem, dat sy des selfs breette, die sich dus verre wijt uytstreckt, geheel in prangt. De naem, in 't Neder-

landts vertaelt, beteekent *Konings wooning*, daer uyt men lichtelijk des selfs vermakenlykheit gissen kan. Dit landtschap wordt van de vloet *Irwin* besproeyt, die het oock van *Kyle* afscheyt. Niet verre van des selfs oorsprong liet men *Kilmarnock*, de wooning van de Baronnen der *Boidiers*, uyt de welke, onder de heerschappy van *Iacob de Derde*, *Thomas* door een hoofsche gunst tot de waerdigheit van *Onderkoning*, en *Robbert*, sijn soon, tot de staet van *Graef van Arran*, en oock tot het huwelijck met des *Konings* suster gevordert wierd. Maer sy, uyt dese glibberige gunst vervallen, wierden sedert beyde vyanden van 't vaderlandt verklaert, en *Robbert* van sijn gemalin berooft, die aen *Iacob Hamilton* gegeven wierd. Alle hun goederen wierden verbeurt gemaect, en sy, tot een spot van 't geval geworden, storven voorvluchtigh, sonder sich 't openbaren. Hun nakomelingen hebben echter de waerdigheit van hun voorouders weergekregen, die sy noch heden besitten. Aen de mont van de vloet *Irwin* is het kasteel *Irwin*, met haer haven, die met sant byna heel gestopt, en soo droogh is, dat 'er naeuwelijcks kleyne schuytjes deur kunnen. Wat hooger leght *Ardrossan*, het kasteel der *Montgomerys*, dat over de zeeboesem schijnt te hangen: dit is een oudt en uytsteekent geslacht, dat, tot getuygenis van sijn krijghsdapperheit, het kasteel *Poumny* gebouwt heeft, en dit van 't rantsoen, 't welck van *Henry Percy*, *Whotspurre* gebynaemt, quam, die in de strijdt by *Otterburn* door *I. Montgomerys* eyge handt gevat, en gevangen weghgevoert wierd. Niet verre van *Ardrossan* leght *Largis*, 't welck *Koning Alexander de Derde* met het bloet der *Noorwegers* besmet heeft. Van daer buyght sich de strant innewaerts, daer men

het kasteel *Eglington* vindt; 't welck eertijds een besitting van d'Adel eens geslachts heeft geweest, dat de selve bynaem voerde; maer het is sedert aen de *Montgomerys* gekomen, die hierom de tytel van *Graven van Eglington* aengenomen hebben. Men kan swarelijck seggen van waer dese bynaem is gesproten: maer dit weet ick, dat hy uyt *Normandien* in *Engelandt* is gekomen, en dat 'er verscheide geslachten van de selve naem hebben geweest. Daer by, dat in *Essex*, uyt het welck *Thomas Montgomery*, *Ridder van S. Ioris* onder de heerschappy van *Eduard de Vierde*, gesproten is, voerde een wapen, 't welck niet veel van dit verschilde. Wijders, dit seer edel geslacht heeft sich wijt uytgespreyt; en uyt dit van *Govan* was dese *Iacobus van Lorges*, *Graef van Montgomery* genoemt, overste der *Schotsche lijfwachters*, die van *Karel de Vijfde*, *Koning van Vranckrijk*, tot getuygenis van hun trouw en oprechtigheit, tot beschutting van hem en sijn nakomelingen opgerecht wierden. Dese, tegen *Hendrick de Tweede* in 't steeckspel getreden, trof hem deur 't visier van de helm, dat by ongeval open stondt, met de speer in 't ooggh, en soo voort in de harssenen, en doodde hem dus. Maer hy, sedert in de burgerlijke oorlogh, daer af *Vranckrijk* in de lichte vlam stondt, sich aen de zijde der *Gereformeerde Vorsten* begevende, wierd gevangen, en met de bijl gedoodt.

[Dese stam heeft opgehouden in d'eenige *Byvoerdochter* van *Hugo van Montgomery*, *Graef van Eglington*, gesproten van de soon en dochter

welcke gehuwt heeft geweest aen *Alexander Seaton*, volle broeder des *Graefs van Wontoun*, die door 't recht van sijn gemalin het *Graeffschap* besit, de naem van *Montgomery* aengenomen heeft, en erfelijck *Baljuw van Cuningham* is.]

In dit gewest is het geslacht der *Cuninghams*, welckers hoofd *Graef van Glencarn* is, die te *Kilmawis* woont, en sijn oorsprong uyt *Engelandt*, en van d'Engelschman reket, die neffens anderen d'Aertsbischop van *Cantelbergh*, *Thomas* genoemt, doodde. Ick weet niet hoe waerachtigh dit is, maer mischien door een waerschijnelijcke gissing, uyt d'Aertsbischoppelijcke mantel genomen, die sy in hun stamwapen voeren.

Boidiers, Baronnen.

Irwin.

Ardrossan.

Largis.

*Montgomerys
Graven van
Eglington.*

*Schotsche
lijfwacht in
Vranckrijk.*

*De Cuninghams
Graven van
Glencarn.*

CVNINGHAMIA

La Sibbia

TIMOTHEO FONT.

TOURNE

1767to 1768to Dux
D. ALEXANDRO
COMITI DE KULINTOVN
Præfatus de Anagnino et Albano
Præfatus de Anagnino et Albano
Præfatus de Anagnino et Albano
Præfatus de Anagnino et Albano

1767to 1768to Dux
D. ALEXANDRO
COMITI DE KULINTOVN
Præfatus de Anagnino et Albano
Præfatus de Anagnino et Albano
Præfatus de Anagnino et Albano
Præfatus de Anagnino et Albano

Scala Metrica

Tomus II. in 2. part.

W. H. W.

T H E

F Y R I A

W E S T

L I T T L E

O F

K S D

G L O T T E

E S T V A R I I

P A R S

P A R T O F K Y L E

C O I L E P A R S

R E N F R E W

P A R S

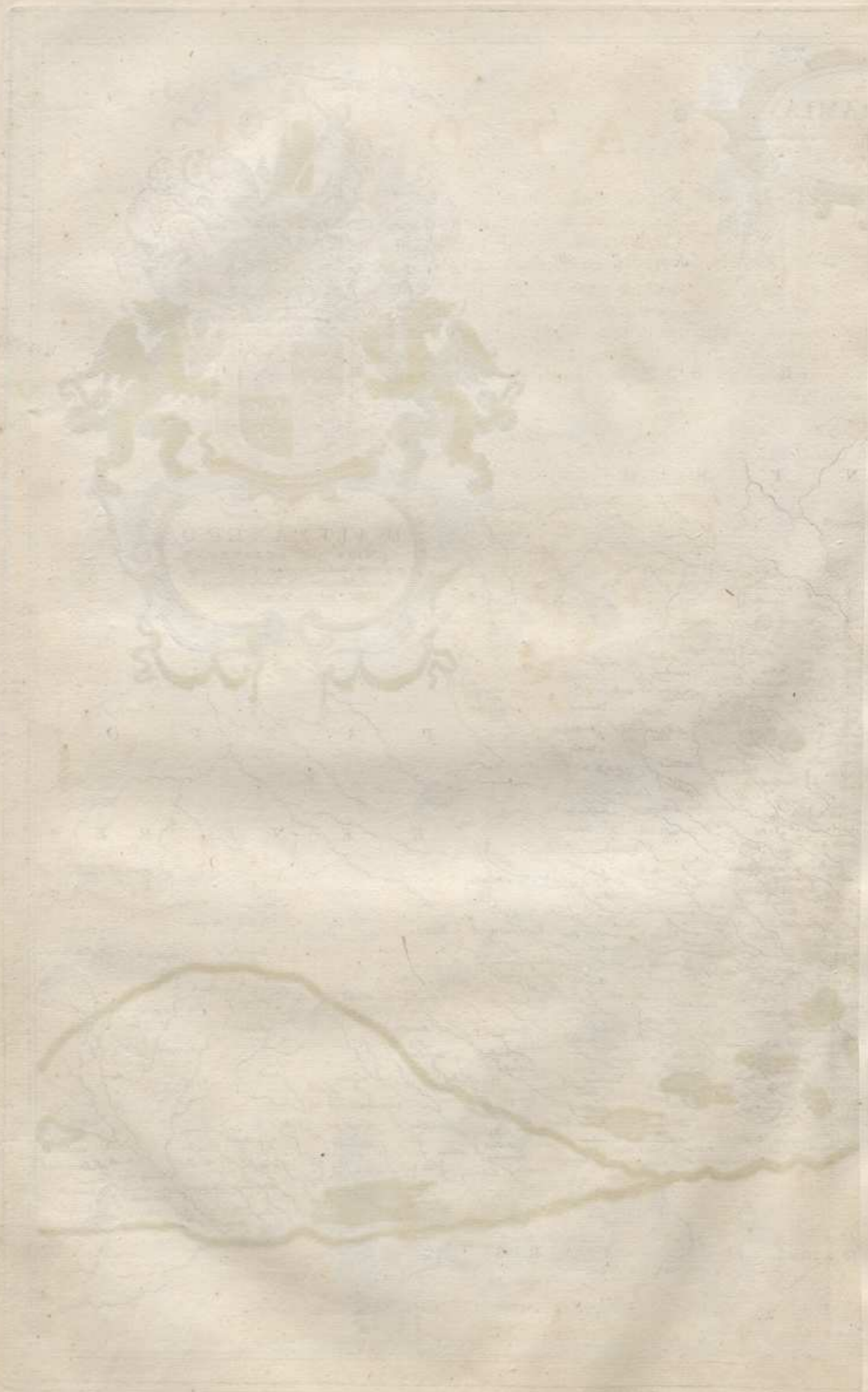
R E N F R O

A N E

P A R T O F

R E N F R E W

part of the

K N A P D A I L.

K Napdail heeft naer de westzijde dit deel van de westzee, het zuyden Kantyr, dat sich tot aen d'oosterlijcke strant 't welck met soo eng van d'eylanden Iura en Ila uytbreyt. een hals, en die noch Men sou buyten twijffel meer van sandigh, daer aen dit Landtschap kunnen seggen, maer hangt, dat de schip- de ramp des tijds belet sulcks. En lieden met 'er haest hun schuyten derhalven versoeck ick ernstelijck, daer over trecken. Aen de noort- dat de Leser met dese kaert vernoegt zijde is Lorn, d'oostzijde wordt van zy, en mijn geheel vermogen in dese Loch Fyn bespoelt, en heeft aen saeck met danckbaerheyt omhelse.

Schotlands.

K N A P D A I L
P R O V I N C I A
E F C A N.

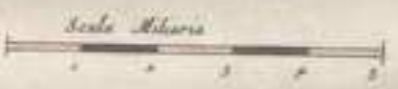

KNAPDALIA
PROVINCIA
 que sub Argathalia conficitur

*The Province of KNAPDALE
 which is accounted a number of Isles*

MARE

BERGIVVM

Glaſtree

Fyn

Part
 of
 Cowel.

Loch

Sinus hic Ptolemaei
 Lelaninus dici valetur.

KINTIR

CANTYR.
UYT CAMB DENUS.

Loth Fyn.

Och Fyn, die in sekerere tijt tot verwonderens toe overvloet van haring heeft, scheidt Argyle van een zeegebergte, het welck omtrent dertigh mijlen verre sich in een lange streck uytstreckt, en sich soo gratighlijck naer Yrlandt uytwerpt, als of het dat geweest, t welck met een enge Straet van naeuwelijcks dertien mijlen daer afgescheyden is, tot sich wilde roepen. Ptolemeus noemt dit het voorgebergte der *Epidiers*, welcke naem, soo my dunkt, eenigh maeghschap met *d'Ebudische* eylanden heeft, die daer tegen over leggen. Dit landtschap wordt heden in d'Yrsche tael, die in dit heel ge-

west gebruyckt wordt, *Cantyre*, dat is, *Hoofst van 't landt* genoemt. Het wort bewoont van de stam *Mac-Cornell*, die hier de heerschappy heeft, (doch echter met believen des Graefs van Argyle) en dickwils met sijn sloopjes een tocht doet, om in Yrlandt te rooven, daer hy de landtschapjes, die sy *Glines* en *Rowte* noemen, ingenomen heeft. Dit voorgebergte hangt met een enge hals van naeuwelijcks duysent schreden aen *Knapdail*, daer het noch soo sandigh is, dat de sloopjes met 'er haest hun schuyten daer over trecken: het welck eer te geloven is, dan dat d'Argonauten hun schip *Argos* vijf hondert duysent schreden verre op hun schouders overgedragen hebben.

't EYLANDT
G L O T T A,
O F
A R R A N.

UYT CAMBDENUS.

Als men in *Cunningham* het gezicht zeewaerts in keert, fiet men onder veel andere eylanden 't eylandt *Glotta* uytsteken, 't welck, van *Antoninus* gedacht, in de zeeboesem van de vloet *Clyd* gelegen is. Dit eylandt wordt heden *Arran* genoemd, naer een kasteel van gelijcke naem. Het rijft van binnen heel tot

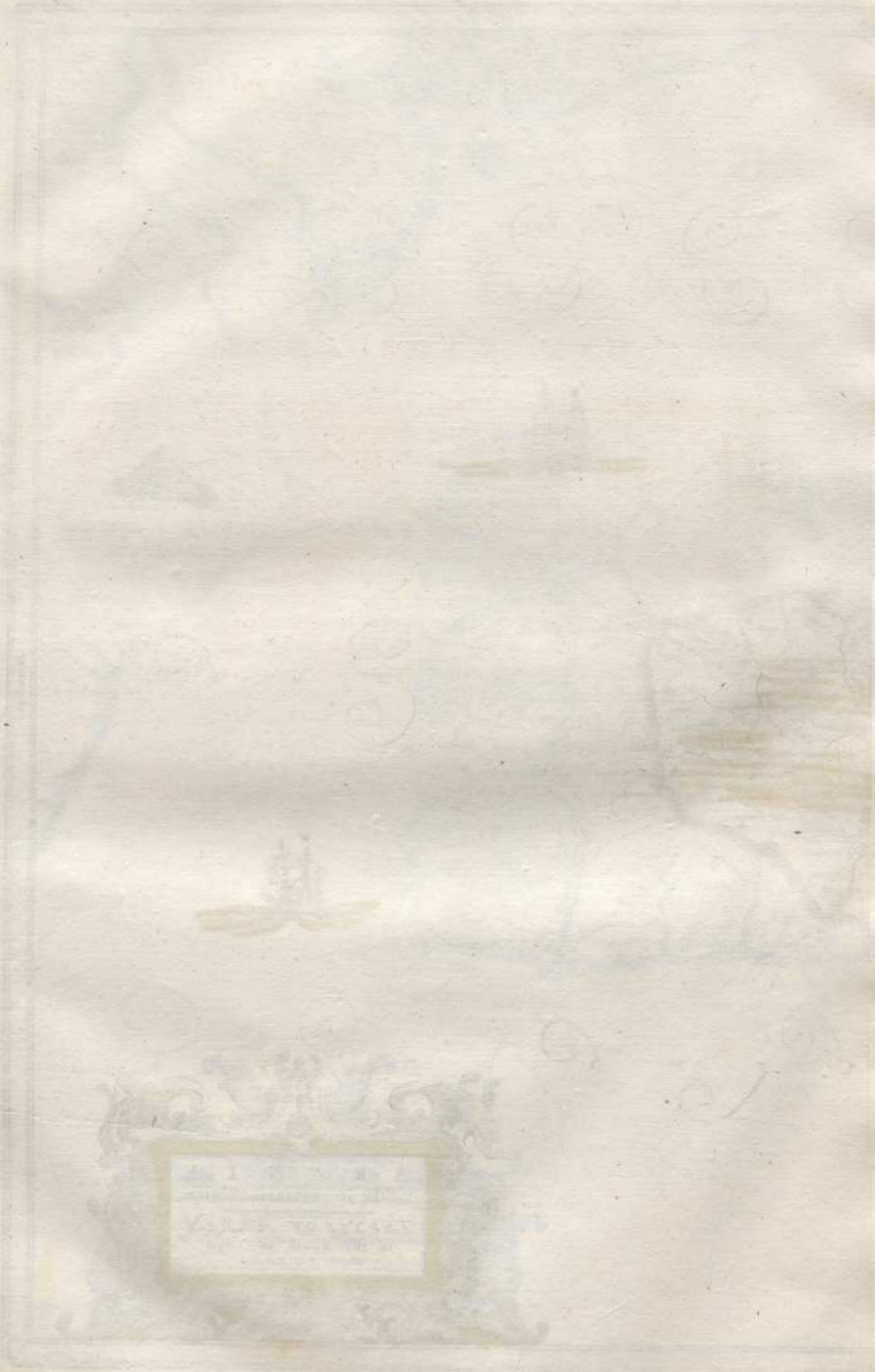
uytstekende bergen, aen de voet van de welcke het naer de zijde van de strant bewoont wordt. Dit eylandt heeft (gelijck ick gelesen heb) tot sijn eerste Graef gehad *Robert Boidius*, welcks gemalin, en met eenen het Graeffschap, terwijl *Boidius* voorvluchtigh was, aen *Iacob Hamilton*, gelijck ick gesecht heb, gegeven wierd; en de nakomelingen hebben dat sedert behouden. *Besie Buchananus* in 't verhalen van *Robert Boidius* saken.

Graven van Arran.

ARANIA
 Insula in estuario Glottæ
 The Isle of Arran
 in the Mouth of Clyde
 (The Isle of Arran)

81

't E Y L A N D T
 B U T H E,
 O F
 B O O T.
 U Y T C A M B D E N U S.

Niet verre van 't landt, Hertogh van Rothesay, en eylandt Arran Seneschal van Schotlandt geboren, leght het eylant *Buthe*, of *Boot*, naer 't heyligh Kapelletje (want dus noemt men in de Schotsche tael een Kapelletje) 't welck *Brendanus* gesticht heeft, dus geheeten, over het welck een Burghgraef uyt het geslacht der *Stewarts* de heerschappy heeft. Men heeft in dit eylandt een kasteel, *Rothesay* genoemt, dat aen d'oudtste soon des Konings van Schotlandt de tytel van Hertogh geeft; want hy wort Prins van Schot-

landt, Hertogh van Rothesay, en eylandt Arran Seneschal van Schotlandt geboren, sedert dat Koning Robert de Derde David, sijn eerstgeboren soon, tot Hertogh van Rothesay in sette, die d'eerste in Schotlandt met de waerdigheyt van Hertogh verciert wierd. Koningin Maria had oock Hendrick, Heer van *Darley*, met dese tytel beschoncken, eer sy hem tot haer gemael aennam. Men siet van hier *Hellan*, eertijds *Hellan Lencow*, dat is, (gelijck I. Fordonus uytlegt) 't eylandt der Heyligen, en *Hellan Timoc*, dat is, 't eylandt der *Varckens*, in de selve zeeboesem, met veel andere eylanden die weynigh naem hebben.

't Hertoghdom Rothesay.

K Y N T Y R

Septentrion
Scala Miliarum
1 2

BUTHE INSULA
Vulgo
THE ILE OF BOOT.
Ancl. Hm. Lond.

P A R T O F C O W E

N
R
A
L
L
I
S
L
A
N
D
S

BOOT

D U R R E M F E R R E

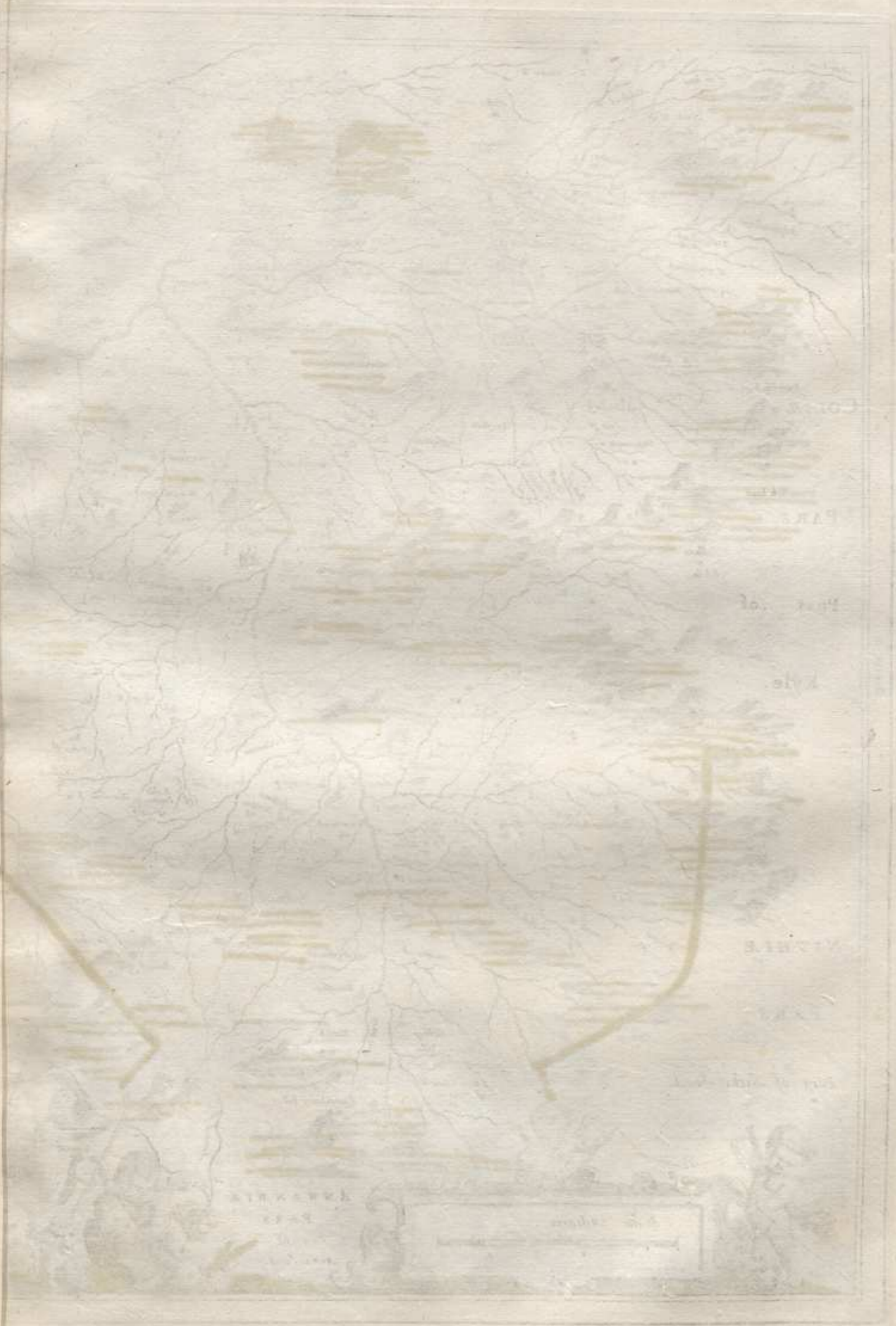
P A R T
O F
C U N I G
H A M

Occidens

Occidens

Meridies

Occidentem

Oriente

Septentrionem

Meridies

LOTHIANE

PARS

Part of

Lothian

COLLE

PARS

Part of

Kyle

NITHIA

PARS

Part of Nithis-dail

TWEDIE

Part of

PARS

Tweed-dail

ANNANDIE

PARS

Part of Annandail

GLOTTIANA
PREFECTURA
SUPERIOR

Anno Domini 1700

THE VPPER WARD
of
CLYDS-DAYE

Scale Miles

THE UPPER PART OF THE COLONY OF GEORGIA

THE PROVINCE OF GEORGIA

THE PROVINCE OF GEORGIA
THE UPPER PART OF THE COLONY OF GEORGIA

D E D A M N I E R S .

U Y T C A M B D E N V S .

NA de NOVANTEN, meer innerwaerts naer de vloet Glotta, of Cluyd, en wijder uyt naer doosterlycke zee woonden eertydts de DAMNIERS: soo veel als ick bemercken kan (want wie kan iets seker hebben in saken, die soo verre boven onse geheugenis, en met soo dicke duysternis overdeekt zijn?) in Cluydsdale, in de Barony van Renfrau, Lennox, Strivelin, Menteth en Fyfe.

C L V Y D S D A L E .

Cluydsdale.

Goutmijn.

Lindsayers

Graven van Crauwford.

BYVOEGING.

BYVOEGING.

Y de bronnen van Cluyd in Crauwford Moor, tusschen de bosschen is na een geweldige regen, eenigh affschaeffel van gout door de boeren gevonden, 't welck een lange tijt hoop tot groote rijkdom heeft gegeven, maer noch voornamelijk in onse tijdt, in de welck B. Bulmer sich met groote poging onderwonden heeft hier een goutmijn te vinden. En seker, daer wordt dagelijks byna sonder eenige arbeyt Azur uytgedolven. Iacob Lindsay, die in een lijfgevecht tegen d'Engelsche Baron Welles groote lof van dapperheyt behaelt heeft, wierd van Koning Robert de Tweede gelijkelijck met het kasteel van Crauwford, en met de tijtel van Graef van Crauwford beschoncken. Voorts, de verdiensten der Lindsayers aen hun vaderlandt zijn groot en heerlijck, en sy van heel oude stam, sedert dat Willem Lindsay, tot gemalin trouwde d'eenige erfgenaem van Willem van Lancaster, Heer van Kandale in Engelandt, welcks nanicht aen de hooghberoemde stam van Coucy in Vranckrijck besteedt wierdt. [t Hooft van dese stam wierd, in de tijdt van Koning Iacob de Derde, Hertogh van Montros voor alle sijn leven gemaeckt, welcks machtbrief noch in de registers van Schotlandt te vinden is; maer sedert sijn doot is het Hertoghdom weer ondergegaen.]

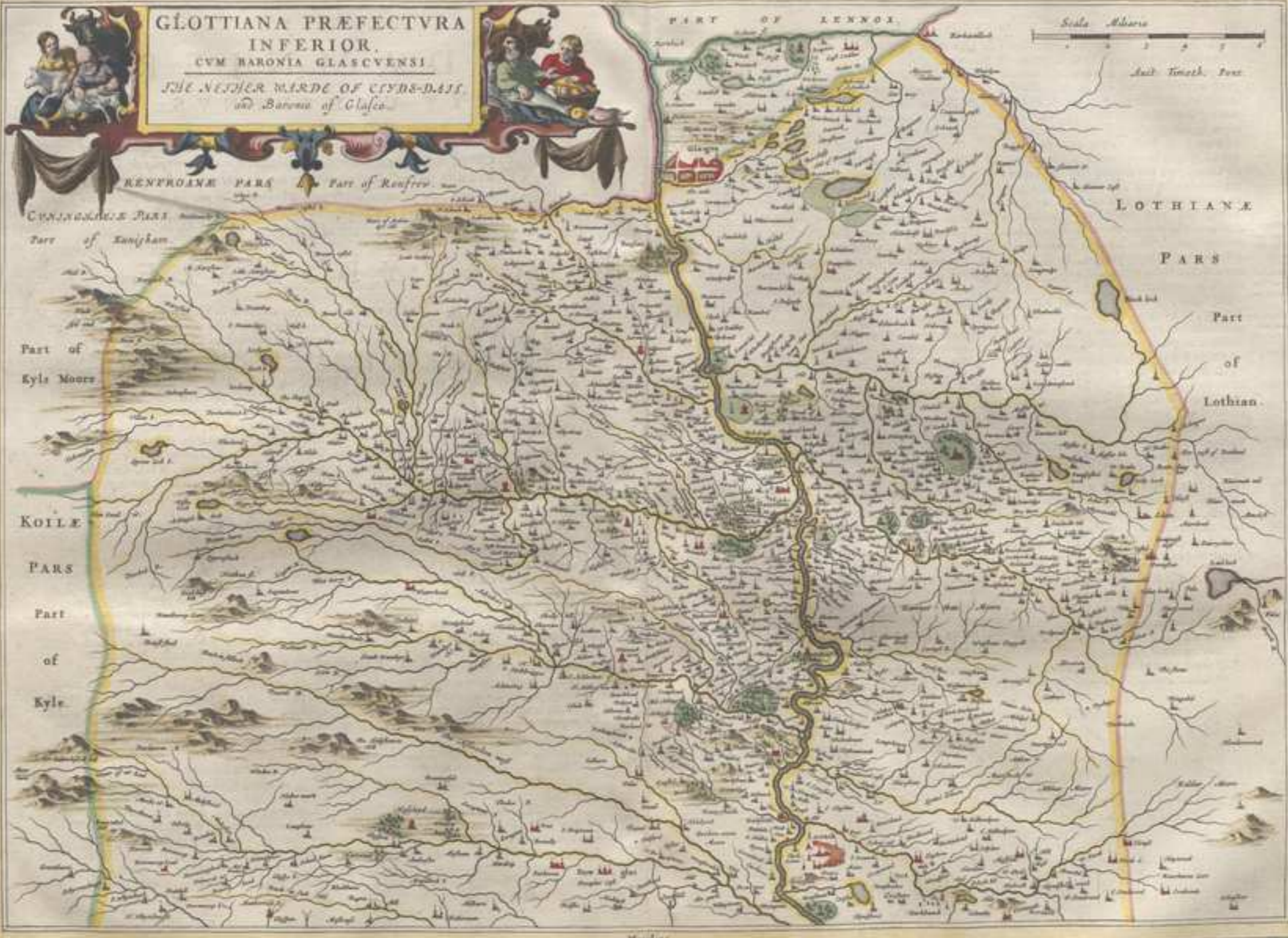
De Cluyd van sijn oorsprong noordewaerts deur 't huys des Barons van Somervill in de Barony van Somervill [na welcks doot, omtrent in 't jaer van 1636, dese Barony verkocht wierd aen de Heer Robbert Dalzell, een der Edelen van 's Konings kamer, die nu de tijtel van Graef van Carnwath voert] deurgedrongen Schotlandt.

zijnde, ontfangt de vloet Douglas, of Douglas van de westzijde, die om sijn swart en groen water dus genoemt wordt, en sijn naem aen 't Dal, daer hy deurvloeyt, en aen het kasteel Douglas in dit lant gelegen, gelijk oock aen de stam der Douglassen meêgedeelte heeft. Dit geslacht, 't welck seker heel oudt is, heeft voornamelijk gebloeyt sedert dat Iacob Douglas sich by Robbert Brus, het Koninckrijck beschermente, in d'uyterste tijden, door een sonderlinge dapperheyt des gemoeds en voorsichtigheyt, heeft gehouden, ja soo, dat Robbert, om sijn belofte te voldoen, aen hem beval dat hy sijn hert naer Ierusalem sou brengen: tot welcks geheugenis de Douglassen een menschelijck hert in hun schilt hebben ingevoeght. Sedert dese tijdt is het tot soo groot een macht en achtbaerheyt opgestegen, na dat David de Tweede Willem tot Graef van Douglas had verheven, dat het oock aen de Koningen self verschrickelijck heeft geweest: want het heeft in een tijdt vijf Graven gehad, te weten, die van Douglas, Angus, Ormond, Wigton, Murray en Morton; van de welcken de Graef van Wigton by Karel de Sevende, Koning van Vanckrijck, door sijn krijghsdapperheyt de tijtel van Hertogh van Tours heeft verkregen, en die aen twee Graven van Douglas, sijn erfgenamen, nagelaten. [Besie Buchananus van de stam der Douglassen, in de tijdt van Iacob de Tweede, en anderen, die tot dese saeck behooren.]

Boven de plaets, daer de Douglas en Cluyd te samen vloejen, is 't Burghgraefschap Lanric, dat by erfrecht behoort aen 't geslacht der Hamiltonnen, die hun naem aen het kasteel Hamilton verplicht zijn, de welcke wat hooger aen d'oever van de Cluyd, in een aengename en vruchtbare plaets, gelegen is. Sy hebben echter, gelijk sy selve leggen, hun oorsprong uyt Engelandt, van seker Engelsman, Hampton genoemt, die, de zijde van Robbert Brus gevolgt

GLOTTIANA PRAEFECTURA
 INFERIOR.
 CVM BARONIA GLASCVENSI
 THE NEITHER WARD OF CYNS-DASS
 and Barony of Glasca.

Scale Miles
 1 2 3 4 5
 Six Inch. Four

volght hebbende, in dit gewest groote besittingen van hem verkreegh. Sy verkregen noch een groote aenwas van hun goederen door de gunst en mildadigheyt van Iacob de Derde, die sijn oudste sulter van *Boids* afnam, en haer, met het Graefschap van *Arran*, aen Iacob *Hamilton* tot een gemalin gaf. Hun waerdigheyt nam oock grootelijcks toe door de Staten van 't Rijk, die Iacob *Hamilton*, sijn soonssoon, na 't overlijden van Koning Iacob de Vijfde, tot Stadthouder van Schotlandt verklaerden, en die van Hendrick de Tweede, Koning van Vranckrijk, met de tijtel van Hertogh van *Chasteau-Herald* gegroet wierd. Dese stam wierd noch verhooght door Iacob de Seste, die des selfs soon met een nieuwe tijtel, by de Schotten nooyt te voren gebruyckt, tot Marckgraef van *Hamilton* maeckte.

Hertogh
van
Chasteau-Herald.

Marck-
graef van
Hamilton.

Graven van
Bathwell.

Glasgow.

De *Glotta*, of *Cluyd* vloeyt van hier deur *Bathwell*, ('t welck op sijn Graven roemt, en voornamelijk op lan *Ramsay*, die by Iacob de Derde al te groote macht had, die aen hem, en aen de Koning schadelijk was; en daer na op de *Hepburners*, daer af te voren gesproken is) en daer na met een stijve loop in *Glasgow*, eertijds een Bishoppelijcke zetel, maer lang verwaerloost, tot dat Koning Willem haer weêr in vorige staet stelde. Sy heeft nu een Aertsbishoppelijcke zetel, en een hooge School, die uyt een godvruchtige yver in 't jaer 1454 door Bishop *Turnbullus*, met het maken van een Collegie, gesticht wierd. Dese stadt is de vermaertste koopstads van dit gewest, lustigh van gelegenheyt, om haer vruchtdragende boomen vermaert. Sy geeft oock een treffelijcke brugh, die op acht bogen steunt; van de welke *J. Jonston* dus singt:

*Non te Pontificum luxus, non Insula tantum
Ornavit, diri quæ tibi caussa mali,
Glottidae quantum decorant te, Glasgva, Muse,
Quæ celsum attollunt clara sub astra caput.
GLOTTA decus rerum, piscosis nobilis undis,
Finitimi recreat jugere lata soli.
At Glottæ decus, & vicinis gloria terris
Glasgva sæcundat flumine cuncta suo.*

[En *Artur Jonston* heeft van *Glasgva* dus BVVOR-
GING. gelongen:

*Glasgva, tu socias inter caput exeris urbes,
Et te nil ingens pulchrius orbis habet,
Sole sub occiduo Zephyri te temperat aura,
Frigora nec brumæ, nec Canis ora times.
Glotta larus cingens electro purior omni est,
Hic regis imperio lintea mille tuo.
Pons jugat adversas operoso marmore ripas,
Et tibi securum per vada præbet iter.
Æmula Phœacum tua sunt pomaria sylvis,
Ruraque Pæstantis sunt tibi plena rosis.
Farræ Ceres, armenta Pales, Thetis agmina gentis
Squammigeræ, nemorum dat tibi Diva feras.
Tecta nitent, ipsas & tangunt vertice nubes,
Quo commendentur plus tamen intus habent.
Templa domos superant, radiant hæc marmore puro
Marmoris & pretium nobile vincit opus.
Non procul hinc Themidis se tollunt atria, patres
Hic ubi purpureos dicere jura vides.
In me dio residens sua pandit limina Phœbus,
Hic cum Permessæ Pegasis unda fluit.
Civibus ingentes animos Deus armiger, artes
Nata Iovis, stabiles Iuno ministrat opes.
Mænia Dardanidum posuit Grynæus Apollo,
Et Deus aquoreis qui dominatur aquis.
Glasgva, te fausto struxerunt sidere Divi,
Quot mare, quot tellus, quot quot & æther habet.*

De wapenen van de stadt Glasgow.

Een salm, een eyck, op de welke een root vogeltje sit, een klok, en een goude ring, uyt de mond van de Salm getrocken.

S *Almo maris, terræque arbor, avis acris, urbi
Promittunt, quicquid trina elementa ferunt.
Et campana (frequens celebret quod numinis aras
Vrbs) superesse polo non peritura docet.
Neve quis indubitet sociari æterna caducis,
Annulis id, pignus conjugiale notat.*

*Almæ genitricis memor raptim funtebat
Robertus Magnus, Medicinæ Doctor &
Professor in Academia Glasguensi.*

Marcus Alexander Bodius heeft eertijts van dese stadt dus gesongen:

*Glotta maris soboles, liquido cui præsidet amni
Glasgva, sanguinei Martis & artis amor.]*

U Y T C A M B D E N U S.

Renfrew een Barony.

Randura.

Baronnen van Cathcart.

Cruikston.

Baronnen van Ross.

Paslay.

BYVOEGING.
Baronnen van Sempill.

En dese zijde des oevers van Cluyd leght de *Barony van Renfrew*, van de hoofstads dus genoemt, die *Proicemus Randura*, aen de vloet *Cathcart* gelegen, schijnt, en tot sijn inwoonder heeft de

Baron van *Cathcart*, van een seer oude en adellijcke stam gesproten. De geburen hier af (want dit landtschapje is een treffelijcke voedster van d'Adeldom) zijn *Cruikston*, eertijds de zetel der Heeren van *Darley*, van de welcke het by recht van huwelyck aen de Graven van *Lennox* is gekomen, daer af *Hendrick*, vader van Koning *Jacob de Seste*, Heer van *Darley* genoemt wierd; *Halkead* der *Baronnen van Ros* van Engelsche afkomst, dewyl sy van dese *Robbert Roos de Warcke* hun afkoomst rekenen, die, eertijds Engelandt verlatende, de trouw des Konings van Schotlandt gevolght zijn; en *Pasletum*, gemeenlijck *Paslay*, eertijds een vermaert klooster, van *Alexander*, de tweede van die naem, Seneschal van Schotlandt, gesticht, 't welck in pracht en heerlijkheyt voor weynigh anderen beswijckt. Dese plaets verstreckt nu, door de gunst van Koning *Jacob de Seste*, een wooning en tijtel aen *Claudius Hamilton*, jonger soon des Hertoghs van *Chasteauherald*; [des selfs soon *Jacob* besit nu de tijtel van Graef van *Eberkorn*] en *Sempill*, welcks Heer is Baron van *Sempill*, en was, door een oud recht, *Sheriff* van dese *Barony*. Maer wy lesen dat de tijtel van *Baron van Renfrew* door een besonder recht aen de *Prins van Schotlandt* behoort.

BYVOEGSEL VAN *Robbert Gordonius*.

Het Landtschap *Renfrew*, gemeenlijck de *Barony van Renfrew* genoemt, wort dus geheeten van de hoofstads, aen de sliicker oever van de *Clyd*.

Het streckt sich in de langte op ses-en-twintigh mijlen uyt, heeft op sijn breedste dertien mijlen, en gaet spits toe by de kerck van *Inniskip*, en is in sijn ommekring 70 mijlen groot.

Het wort naer 't noorden van de *Clyd* bespoelt, en leght voor 't landtschap *Lennox*, en wort naer 't westen, daer het spits toeloopt, van de zeeboesem *Clyd* bespoelt. Het leght oock tegen over *Cowell* en *Argyle*, en paelt naer 't oosten aen *Clydsdail*, en naer 't zuyden aen *Cuningham*.

Schotlandt.

Het landt is niet soo vruchtbaer, als vermakelijck, besorgt echter d'inwoonders in overvloed, en heeft een goede en gefonde lucht.

Het heeft twee voorname vloeden, *Carr* en *Black Carr*, byna van gelijcke naem, in de welke alle d'andere minder vloeden en stroomen invloeyen, en, te samen gevoeght, by de kerck van *Inchennen* met een mondt sich in de *Clyd* ontlasten.

Het heeft twee steden; *Renfrew* aen de sliicker oever van de *Clyd*, de hoofstads van 't geheele landtschap, en de zetel der vergaderingen van d'Oversten, of *Sheriffs*. Dese stad wordt geregeert van d'Overste, Baljuwen, en Raedt van de Stadt, gelijck andere konincklijcke steden, die in d'opperste vergaderingen van 't Rijck 't recht van stemming genieten. D'andere stad is *Paslay*, schoonder en grooter dan *Renfrew*, aen de sliicker oever van de vloet *Carr*, heel schoon en aengenaem gelegen. Sy heeft daer tegen over, in een dal, dicht daer by, een tieffelijck Paleys, 't welck eertijds een wooning der Abten van de *Cluniasche* ordening heeft geweest; maer het is nu, met d'inkomsten van 't klooster, gekomen in de besitting der Graven van *Abecorn*, die Baljuwen, gelijck sy die noemen, verkieft, door de welke de stad *Paslay* besitert wordt.

Over dit landt regeert d'Overste, die sy *Sheriff* noemen, die jarelijcks van de hooghste Raedt des Konings uyt d'Edelen van 't landtschap, in des Konings naem, verkoesen wordt; en behoorde eertijts by erfrecht aen de Baron van *Semplo*, die self, of door sijn Oversten van hem verkoesen, over 't rechtspreken gebod.

De kerckelijcke bestiering is, na dat de *Bischoplijcke Hierarchy* verdreven was, weert tot d'*Aristocratie* der *Pastoren* en *Presbyters* in ordeningen gekomen, van de welcken sy een uytmaeck, die gemeenlijck te *Paslay* vergadert.

D'Edelen van de voornaemste ordening, die hier *Baronnyen* of heerschappyen besiterten, zijn; de Hertogh van *Lennox*, te *Cruikston*, en *Inchennen*; de Graef van *Eglinton* te *Pounuyn*; van *Glencarn* te *Finlathoune*; van *Abircorn* te *Paslay*. De hooger *Baronnen*, gemeenlijck *Lords*, *Sempleus* te *Semples*; *Rosse* te *Hacket*; *Blantyre* te *Kardonald*. Onder de mindere Edelen van de *Ridderschap* muntten uyt *Steuart van Minto*; *Steuart van Castle-milk*; *Steuart van Blackhal*; *Houssoune van Houssoune*; *Maxwel van Pooch*; *Maxwel van Newwarch*; *Burskie van Bischopton*; *Wallac van Ellerslie*; *Wallac van Ibonstoune*; *Fleming van Barabni*; *Cuningham van Cragens*; *Semple van Fulwood*; *Semple van Cathcart*; *Shaw van Greenock*; *Porterfield van Duchal*; *Cochram van Cochran*.

L I

L E N

Septentrio

The River of Clys

PART OF CLYDSDALE

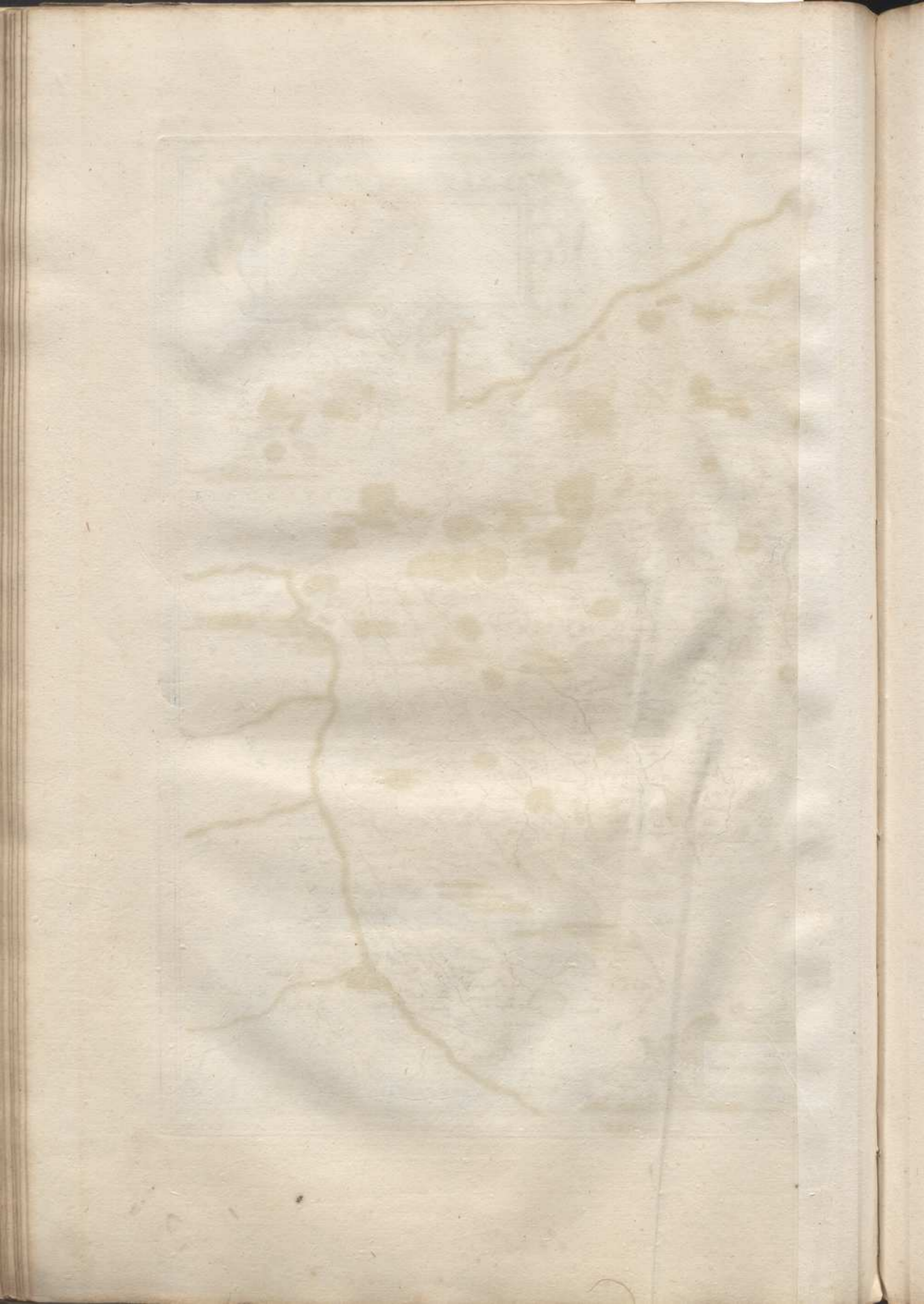
PREFECTURA RENFROANA

Vulgo dicta BARONIA

The BARONIE OF RENFREW

Scala Milliarium

Meridies

L E N N O X.

U Y T C A M B D E N U S.

Oorby *Glasgow*, aen d'andere oever van de *Cluyd*, streckt sich *Lennox*, of *Levinia*, langer noordwaerts uyt tusschen de bergen, die aen malkander gehoopt schijnen. Dit landtschap heeft zijn naem ver-

en tweespitfige klip, op welcks een spits een wachttooren staet, en op d'andere spits, die laeger is, siet men verscheyde vestingen. Sy heeft tusschen dese twee toppen naer de noortzijde een eenige opgang, daer naeuwelijks een tleffens langs kan gaen, en dit op trappen, die mer groote arbeyt in de rots ingehouwen zijn. Sy heeft tot haer grachten naer 't westen de *Levin*, naer 't zuyden de *Cluyd*, naer 't oosten een moerassige vlackte, die, als de vloet van de zee gaet, geheel met water bedeckt wort, en is naer 't noorden alderveylighst door haer steylte selve. Door d'eygenschap en sterckte van dese plaets hebben veel overblijfselen der Britanners, die (gelijck *Gildas* schrijft) hun toevlucht op de toppen der steyle en afgebroke bergen, diepe dalen, in de dichte boschen, en op de zeeklippen namen, sich hier voor d'overgeving aen de Romeynen, drie hondert jaren lang in 't midden van hun vyanden beschermt. Want sy was in Bedaes tijdt, gelijk hy self schrijft, een seer stercke stadt der Britanners. Maer in 't jaer 756 hebben Ead-^{R. Hoveden.}bert, Koning der Nordhumbres, en Oengus, Koning der Piëten, hun heyrkrachten te samen voegende, haer besloten, en, toen de stedelingen wanhopigh wierden, haer op voorwaarden ontfangen. Het omleggende landt wordt naer dese Konincklijke stadt het Burghgraefschap, of *the Sheriffdome* van *Dunbarton* genoemt, en heeft lange tijdt de Graven van *Lennox* voor haer geboren Burghgraven erkent.

Wat de Graven van *Lennox* selve betreft, ^{Graven van Lennox.} (om de gene, die ouder zijn, voorby te gaen) daer was, onder de heerschappy van Robbert de Tweede, tot Graef van *Lennox* seker *Duncanus*, die storf, sonder andere erfgenamen, als dochters, na te laten. Een van dese troude aen *Alanus Stewart*, gesproten uyt de stam van Robbert, jonger loon van *Walter*, de tweede van die naem, groot Seneschal van Schotlandt, en broeder van *Alexander Stewart*.^{Stewart.} de Tweede, uyt de welke de Konincklijke stam der Schotten te voorschijn is gekomen. Want van wegen 't eer-ampt van Seneschal des Rijcks, als de gene, die op de konincklijke inkomsten siet, en in de gemeene Schotsche tael *Stewart* genoemt wordt, is dese bynaem aen dese deurluchtighste stam toegeeygent. De voorgenoemde *Alanus* kreegh twee sonen, *Ioannes* Graef van *Lennox*, en *Robbert*, Overste van de bende der Schotten, die door *Karel*

kregen van de vloet *Levin*, by *Ptolemeus* *LELALONIUS* genoemt, die in de *Cluyd* vloeyt, en zijn oorsprong heeft uyt de binnensee van *Lomund*, die sich hier onder aen 't geberghte tot twintigh duysent schreden in de langhte, en acht duysent in de breette uytspreyt, en heel vischrijck is, en voornamelijck van een visch, die daer eygen is, en van hen *Pollac* genoemt wordt. Men vint in dese binnensee veel eylanden, van de welke veel fabelen by de gemeene man in geloof zijn geraeckt. Het lust my niet om t'onderfoecken of hier een dryvent eylandt is, schoon 'er niets is, dat belet dat een licht en sponsigh lichaem op 't water swemt, en *Plinius* schrijft, dat 'er in de binnensee van *Vadimon* groene eylanden, met biesen en schelpen bedeckt, drijven. De gene, die de natuer van dese plaets nader onderlocht hebben, mogen sien of dese twee oude regels van onse *Nechamus* waer zijn:

Dicitur siccus Albania, saxea ligna
Dat Lomund multa frigiditate potens.

Op de kant van de binnensee zijn veel hutjes van Visschers: maer daer is niets gedenckwaardigh, dan *Kilmoronoc*, een treffelijck huys des Graefs van *Cassiles* aen d'oostzijde, 't welck een aengename uytzicht over de binnensee heeft. Ter plaets, daer de *Levin* uyt de binnensee sich in de *Cluyd* ontlaf, leght tusschen beyde *Al-Cluyd*, van d'Ouden dus genoemt. Beda wijst aen dat dit (doch ick weet niet in welke tael) *Steen-Cluyd* beteekent heeft. Maer seker, *Ar-Cluyd* beteekent in 't Engels boven *Cluyd*; en *Cluyd* heeft in d'oude tael der Engelschen *Steen* beteekent. De nakomelingen hebben haer *Dunbritton*, dat is, *Stadt der Britanners*, en qualijck *Dunbarton* genoemt, om dat de Britanners dese plaets seer lang tegen de Schotten, Piëten en Saxen gehouden hebben. Want sy is van natuer en gelegenheyt de sterckste vesting van geheel Schotlandt, aen de samenvloeying der vloedten, in een groene vlackte, en gehecht aen een afgebroke *Schotlandt.*

*Lelaloni.**Loch Lomund.**Pollac een visch.**Lib. 8. epist. 20.**Kilmoronoc.**Al-Cluyd.**Dunbritton. Britanno-dunum.*

de Seste, Koning van Vranckrijk, (om de Schotten, die door hun dapperheyt treffelijke diensten aen 't Fransche Koninckrijk gedaen hadden, met eenige gunst te vergelden) toen eerst opgerecht wierd. De selve Koning beschonck hem oock, om sijn dapperheyt, met de Heerlijckheyt van Aubigny in Auvergne. Ioannes kreegh tot soon Mattheus, Graef van Lennox, die tot sijn gemalin trouwde de dochter van Iacob Hamilton, van Mariona, dochter van Koning Iacob de Tweede, gebaert. Mattheus teelde met sijn gemalin, Ioannes, Graef van Lennox, die, de wapenen aengetast hebbende, om Koning Iacob de Vijfde van de Douglassers en Hamiltonen te verlossen, van sijns vaders broeder, de Graef van Arran, gedoot wierd. Van Ioannes is voortgekomen Mattheus, Graef van Lennox, die, in Vranckrijk en Schotlandt op verscheyde manieren omgesolt, in Engelandt het geval gunstiger vout, en dit door de gunst van Koning Hendrick d'Achtste, vermits hy sijn susters dochter, met groote goederen, aen hem ten huwelyck gaf. Uyt dese geluckige samenvoeging zijn gesproten Hendrick en Karel; en Hendrick teelde met Maria, Koningin van Schotlandt, Iacob de Seste, Koning van Britannia, door de gunst en rijcke genade van d'eeuwige Godt, geluckigh voor 't eylandt Britannia, om dat, schoon van d'overige werelt afgescheyden, tot een heerschappy te versamelen, en (gelijck wy verhoppen en bidden) tot een eeuwige sekerheyt voor onse nakomelingen, en voor de nakomelingen onser nakomelingen veel eeuwen achter een bestandelijck te bevestigen. Karel kreegh een eenige dochter, Arbelle genoemt, die boven haer stam d'oefening der vrye konsten en geleertheyt soodanigh omhelst heeft, dat die met de hooghste lof aen haer tot ware deught heeft gedient, en sy by de vrouwen van d'oude eeuw vergeleken mach worden. Maer na dat Karel overleden was, en dat het Graeffschap van Lennox, 't welck hem tot een leen was toegewesen, of met 't welck hy beleent was, in 't jaer 1579 door kracht van 't Parlement wederroepen wierd, en Robbert, sijns vaders broeder, Biscshop van Cathenes, ondertusschen dese tijtel gedragen had, voor de welcke hy d'eer van Marckgraef ontfangen heeft, gaf Koning Iacob aen Esmaus Stewart, soon van Ioannes, Heer van Aubigny, en tweede broeder van Mattheus, die, gelijk ick gefeght heb, Graef van Lennox heeft geweest, de tijtel van 't Hertoghdom van Lennox, de welck noch heden van sijn soon Lodewijck beseten wort. [Dese Lodewijck, naer 't Parlement gaen fallende, en de Vorstelijke rock aengedaen hebbende, overleed haeltigh en sonder kinderen. Hy wierd dieshalven gevolght van sijn broeder Esmaus, Heer van Aubigny, welcks soon Iacob nu dese eer besit, en is noch verrijckt met de tijtel van 't Hertoghdom van Richmond in Engelandt, die door Iacob de Seste aen sijn vaderlijke oom Lodewijck eerst vergunt wierd.] Want sedert de tijden van Karel de Seste waren uyt dese stam Heeren van Aubigny in Vranckrijk dese Robbert; hier voor genoemt, en Bernardus, of Eberardus onder Karel d'Achtste en Lodewijck de Twaelde, van Iovius by de nakomelingen hoogh geroemt, om de treffelijke daden, in de Napsche oorlogh bedreven; een seer getrouwe gesel van Hendrick de Sevende, toen hy naer Engelandt trock, die tot sijn teeken gebruyckte een Leeuw tusschen de ringen of gespen, met dit opschrift: DISTANTIA JUNGIT, Hy voeght de wijtgelege dingen, om dat door sijn vlijt de Koninckrijcken van Vranckrijk en Schotlandt, soo verre van malkander gelegen, door een enger verbondt van vrientschap te samen gevoeght souden worden; gelijk Robbert Stewart, Heer van Aubigny, uyt de selve stam, en Maerschalck van Vranckrijk onder Lodewijck d'Elfde, om een selve oorsaeck gebruyckt heeft de konincklijke wapenen van Vranckrijk, met goude gespen, rontom in een roodt borduerfel geschickt, de welcke sedert die tijdt van de Graven en Hertogen van Lennox gevoert zijn.

Jacob, Koning van Britannia.

BYVOEGING.

Heeren van Aubigny, of Obigny.

Paradijs.

Nieuwe Beschrijving van

L E N N O X.

DE noorderlijke zijde van de zeeboesem, by d'Ouden Glotta genoemt, wordt in Ptolemeus Sinus Leimonius, καὶ πρὸς λεμόνιον, geheeten, en qualijck λεμόνιον, noch erger λεμόνιον, in de boecken van Ptolemeus geschreven. Dit wort een zeeboesem genoemt,

om dat sy, als met verscheyde armen in 't landt inloopt, en dit gewest, als met uytgestreckte armen omhelst: Sy wordt Leimonius genoemt, als of de binnensee Leimonius een arm van de groote zee was, schoon sy warelijck een poel van soet water is, dat sijn loop deur een graft heeft, λεμόνιον genoemt, uyt oorsaeck van de diepte; want λεμόνιον is diep water. Gelijck de zee naer Clyd by Alnich, of Dumbarton,

barton, soo maect de poel Leimonius, met de bynaem van vloet, de rechter arm van dese zeeboefem, welcks andere, of flincker arm heden Loch-Fyn genoemt wordt. Ick vind niet dat iemand der Ouden eenigh gewagh van dese naem maect; maer sy is warelijck een arm van de fonte zee, die landewaerts in loopt, en haer naem van de vloet Fyn heeft, die, uyt de naefte bergen afkomende, van 't noorden in dese boefem vloeyt. De vloet wort dus genoemt, om dat sijn water slijmigh is, van $\mu\eta$, dat is, vuyl. Tusschen Fyn en Leimonius zijn andere mindere uytspattingen van de zee naer 't landt, die andere inhammen, noch meer innewaerts, maken. Van dese uytspattingen zijn twee de voornaemste, namelijk $\lambda\acute{\alpha}\nu\kappa\omicron\ \lambda\acute{\omicron}\gamma\gamma\omicron$, Lacus Longus, Loch Louch, of Loch Long, die by 't gemeen de naem gekregen heeft van de gelijknamige vloet, en dus genoemt wordt, om dat de graft eng is, de wateren inslorpende, van 't Hebreus יִבְיִחַ ick slorp. D'andere binnensee is de gene, die gemeenlijck *Getloch* genoemt wordt, dat is, korte poel, die warelijck oock foodanigh is, soo sy by d'andere geleken wordt; want *Gar* is by onse voorouders kort, van 't Hebreus גַּר *terach*, kort zijn, of afkorten. $\tau\epsilon\lambda\omicron\mu\alpha\upsilon\tau$, van de welke boven gesproken wordt, is door verloop van tijden van onse oude landgenooten in Lewin verandert, en van de nieuwe Duytschen in Leven, daer meê sy aenwijzen willen de graft, of de diepe vloet, uyt de binnensee Leimonius in de mont van Glotta afstroomende. De Latijnsche Schrijvers hebben sedert van Lewin of Levin, Levinus gemaect, van de welck het omleggende landt Levinia genoemt wordt. In Fife is oock een poel en vloet van gelijcke naem. De grenspalen van dit landtschap zijn heden veel enger, dan eertijds, voornamelijck naer 't oosten: want van d'een zijde verstreckt heden Loch Lomund tot grenspael, en naer 't oosten verbreyt het sich voorby de mondt van de vloet Ainrick, van de welke het oostwaerts voortgaet tot aen de volle vloet, die dit landtschap van Sterlinshyre affcheyt, en enige mijlen van 't zuyden naer 't noorden vloeyt, die sedert in de beeck Annerick ontfangen wordt. Van d'oorfprong van Blain loopt dit landtschap met een rechte streck naer 't zuyden tot aen de vloet Kelvinus, by Garlcubum, een huys des Barons van Colchon. Lennox heeft dan naer 't zuyden tot grenspael de vloet Clyd, en des selfs zeeboefem, naer 't westen Loch Long, en de vloet van gelijcke naem, die daer invloeyt, en uyt het naefte geberghte afkoomt. Naer 't noorden wordt het bepaelt met de noorderlijcke grenspael van dit landtschap, 't welck een deel der Grampische bergen is, die naer 't oosten over Loch Lomund

Schotlandt.

hangen, en sich van daer westwaerts uytstrecken, tot aen d'oorfprong van de lange beeck. De Grampische bergen beginnen omtrent dese plaetsen meest uyt te steken, en worden gemeenlijck *Grampen-hills* genoemt, 't welck gedurige bergen aenwijft: doch elders breeder hier af.

Dit landtschap wordt gemeenlijck Dunbartons vooghdly, of Dunbartonshyre genoemt, naer de naem van de stadt, daer d'inwoonders rechtspraeck krijgen, te weten Dunbartoun, 't welck t'onrecht van de Latijnsche Schrijvers Britannodunum genoemt wort. De Schrijvers geven reden hier af van een verdichte Historie, te weten, dat d'oude Brittonen die ingehouden hebben, en hun besettingen daer in hebben gehad tegen de Caledoniers, of oude Schotten, en Meaten, of Picten. Maer al beufelen: want de naem van Dunbarton is nieuw, en wierd eertijds, gelijk Beda getuyght, Alquith, of Arquith genoemt, dat is, wooning op de bergh, $\alpha\lambda\kappa\upsilon\theta$ is $\alpha\lambda\kappa\upsilon\theta$ bergh, gelijk men weet; Quith is het selve, als ons Keth, decksel, of huys, van $\kappa\epsilon\upsilon\theta\alpha$, ick deck. Dunbar beteekent tooren op de bergh; en dit is de beduyding van d'oude naem; want Dun is een klip, bergh, of heuvel; en Bar een tooren. De menschen dan, onder de schaduw van dese tooren of bergh, niet verre van des selfs voet, by malkander vergaderende, en een stadt bouwende, noemden de plaets Dunbartoun. Dese stadt is heden byna geheel van de vloet Levin omringt, daer hy in de Clyd stroomt. Men vint van dese tweespitfige klip, met het kasteel op d'een, en de wachttoreen op d'andere spits, een treffelijcke beschrijving by onse Maximus Gentiles, in sijn historie, lib. 20, in dese woorden:

De vlackte streckt sich van de samenvloeying der vloedden Clyd en Levin, omtrent duysent schreden uyt tot aen de voet der naefte bergen. In dese hoeck, daer de vloedden sich te samen mengen, rijft een tweetoppige rots in de hooghte op. D'een van dese hoornen, die sich 't hooghte opheft, heeft haer uytzicht naer 't westen. Op de hooghte top daer af is een wachttoreen, uyt de welke men verre in alle gewesten kan sien. D'andere spits, een weynigh laeger, streckt sich oostwaerts uyt tusschen twee hoornen. De zijde, die naer 't noorden, en naer d'ackers gekeert is, heeft trappen over de schuynsche rots, door de vlijt der menschen, en met grooten arbeyt uytgehouden, by de welcken naeuwelijcks een tseffens op kan gaen: want dese steen is heel hardt, en kan naeuwelijcks met eenigh stael verwonnen worden; en indien door geweld iets daer af gebroken wort, of door neerstorting afvalt, soo koomt daer uyt een swavelige lucht, die sich wijt uytspreyt. In 't bo-

N n

ven-

Grenzen.

Naemt oorsprong.

vendeel van het kasteel is een groote steen, daer seylsteen in is, maer door de stucken van de rots soo vergroot, en soodanigh daer aen vast, dat men die, uyt oorfaeck van d'aengegroeyde stucken, niet sien kan. Ter plaets, daer de vloet Clyd naer de zuydzijde voorby vloeyt, buyght sich de rots, die aen d'andere deelen van natuer steyl is, een weynigh in, en, haer armen van weêrzijden openspredende, omhelst veel landts, 't welck ten deel door 't vernuft van de natuer, en ten deel door d'arbeyt der menschen soo besloten wordt, dat het aen veel gebouwen op de strant plaets geeft, en, van daer met kopere stucken geschuts schietende, in de vloet een reede maekt, die voor de hunnen veyligh, en voor de vyanden onveyligh is, en voor kleynder schuyten een toegang byna tot aen de poort van het kasteel selve geeft. Het midden van de klip, daer men opklimt, met gebouwen beset, maect gelijk een ander kasteel, van het bovenste afgescheyden. Behalven de natuurlijke verstercking van de klip zijn 'er twee vloeden, de Levin naer 't westen, en de Clyd naer 't zuyden, die tot graften verstrecken. Soo dickwils als de vloet de zee doet swelllen, wordt de voet van de klip naer d'oostzijde met water bespoelt: en als d'eb gaet, soo is dese vlackte, (gelijk byna alle stranden) niet sandigh, en met vetter gront, kley genoemd, overspreyt; en dese vlackte wordt oock door stroomen, uyt het bygelegen geberghte afrolende, deurgesneden. D'overige zijde is als een groen en effen landt. Het kasteel heeft drie bronnen, die altijd springen; en in veel andere plaetsen zijn oock wellen van borrelend water. Dese stadt Dunbarton heeft eenige eeuwen lang gebloeyt, en was in dese landtschappen een tamelijk vermaerde koopstadt; maer sy is nu niet meer dan een schaduw van d'oude stadt, schoon sy tot noch toe haer oude voorrechten behout. De koophandel, die door de burgers van dese stadt hier gepleeght wierd, is onlangs naer Glasgow gevoert, en dit, gelijk men seght, door d'eyge schult der Dunbartonnen. De voornaemste vloet van dit landtschap is de Levin, van de welck alreê gesproken is, die dat in 't midden deursnijt. D'andere vloeden verstrecken tot grenspalen, namelijk Ainrick, Blain, Kelvin, van de welcken wy in de beschrijving van Sterlinshyre sullen spreken. De vloet Levin is tamelijk rijk van visch, en vloeyt voornamelijk over van salm, met welcks vangst d'inwoonders groote winst doen, insonderheyt by Loch Lomund. Van de vloet *λεγγη* is boven gesproken. 't Geheele landtschap wordt bequame-lijk in twee deelen gedeelt. Het eerste deel, naer 't oosten leggende, is laegh, en leght tusschen de vloeden Innerick, Blain, Kelvin,

Rivieren.

Clyd en Levin, en was eertijts een deel van 't gebiet der Damniers. Dit landt is vruchtbaer van allerhande gewas, voornamelijk by de voorgenoemde vloeden. Maer de landen, verder van dese vloeden gelegen, zijn niet soo vruchtbaer; want sy, allengs tot heuvelen opstijgende, geven overvloed van gras, en zijn dieshalven bequamer om beesten te weyden, daer af d'inwoonders groote winst trecken. 't Overige deel van 't landtschap rijst op tot hooge bergen; en hier beginnen voornamelijk, gelijk wy geseght hebben, de Grampische bergen sich te vertoonen. D'inwoonders van dit deel, gelijk oock der naefte gewesten van dit geberghte, wierden van d'Ouden *Wacomagi*, by Ptolemeus *σακκουμαγοι*, dat is, wilde en woefte plaetsen bewoonende, genoemd: een samengesette naem, welcks een deel *magusis*, dat wooning aenwijst. Dus hebben veel steden by d'Ouden namen verkregen, gelijk men sien kan in 't tweede boeck van onse Gentilis, om van anderen te swijgen. Dese benaming is van sijn oorsprong Hebreus, by de welcke *מגון* *magon* een wooning is, van 't enkel woort *מגן* *avan*, wooning. 't Ander deel van de samengesette benaming is *Vaica*, of *Baicha*, met de welcke een woefte en wilde plaets aangewesen wordt. Dese benaming is oock Hebreus, en kooft van *בא* *Baca*, verwoeften, bederven. Van hier zijn heden de Vaccæi, heden Baschi, en Vaciones, heden Vascones, of Gasconjers, die in de Pyrenische bergen en daer omtrent woefte en wilde plaetsen bewoonen. Wijders, hier is een speur van d'oude naem *Vaicomagon* in 't landt, 't welck gelegen is op de steylte van de woefte bergh, die van 't oosten over Loch Lomund hangt, en gemeenlijk *Blantvochie*, dat is, groene afgang van de woefte bergh; want *Blan* betekent heden by d'onfen een afgang, die groen van gras is. Dit landt wordt door een uyt de Buchananische stam beseten. Hoewel dit deel van ons landtschap tot woefte bergen opstijght, soo zijn echter by de graften der vloeden veel vlackten, die tamelijk vruchtbaer van gewas zijn. D'inwoonders, die nader aen de vloet Clyd wonen, gebruycken, in plaets van hout, steenkolen tot hunnen brandt: doch hier af elders. Maer alle d'andere deur 't geheele landtschap hebben turf ten dienst van 't vuer, van de welcke oock elders: want het hout wordt hier niet veel gebruyckt; dewijl de bergen kael zijn, en weynigh bosschen hebben. Op d'eynden van dese zeeboesem, voornamelijk in Loch Long en Fyn is jarelijcks een groote vangst van haring, die veel maenden lang duert. D'inwoonders besteden daer in groote vlijt en arbeyt: want d'arme geburen, voornamelijk de vischers, gebruycken een groot deel van 't jaer dese

dese visschen niet alleenlijk tot toefpijs, maer oock tot broot. De kooplieden doen oock groote winst met dese visschen, want sy verkoopen die in groote overvloed aen d'uytlanders. 't Geheele landtschap begrijpt in sich omtrent twaelf Parochien, of buerten die yder hun eyge kerck hebben. De voornaemste geslachten, die hier wonen, of landen hebben, zijn dese; voor eerst de *Stuarts*, welcks aentienlijkste de Hertogh van *Lennox* is, hebben niet alleenlijk hier groote landeryen, die aen hen eygen zijn, maer oock de heerschappy van 't geheel landtschap, van welck hy de tijtel van Hertogh in dit Rijk voert. Daer na volgen de *Cambells*, welckers hoofd, de Marckgraef van *Argyle*, besittingen, met groote huysen, en kasteelen heeft. Ten derden volgen de *Colchons*, die hier veel landeryen en kasteelen hebben. Dit geslacht heeft de naem van seker landt aen de *Clyd*, 't welck dus van de bocht en ombuyging des berghs genoemt wordt; want *Col*, of *Cul* is by onse Ouden een bocht, of buyging, van 't Grieks *κολος*, dat is, krom; en *Chon* is een heuvel, of bergh, van 't Grieks *χωνος*; van hier wordt oock *Chonocha* by onse Ouden voor een heuvel aen waterachtige dalen aengewesen, en is in *Yrlant* de naem van een landtschap, gelijk by ons van veel landeryen. Na desen volgen de *Napers*, die sich beroemen uyt d'oude afkomst der *Lennoxers* gesproken te zijn, aen de welke de heerschappy van 't landtschap behoorde, eer het aen de *Stuarts* quam. Uyt dese *Napers* is gesproken dese groote *Wiskonstenaer*, de *Baron* van *Merchiston*, die hun hoofd was, terwijl hy leefde. Daer na komen oock de *Parlaniden*, of *Mardalanen*, die oock hun afkomst van de stam der *Lennoxers* afleyden. Dan volgen d' *Alaniden*, of *Macbalans*, en oock de *Haldens*, die hier groote besittingen en heerschappyen hebben. Eenigen van de *Samples* hebben hier oock landeryen, en oock niet weynigh van de *Hamiltons*, by de *Clyd*: eyndelijk veel van de *Buchanans* hebben by *Blain*, *Ainrick*, en in *Lennox* besittingen. In dit gewest zijn noch mindere geslachten, van de welke ick hier swijgen sal. Een groot deel van *Severus* wal (gelijk ick elders geseght heb) gaet deur dit landtschap, en eyndicht aen de *Clyd* by *Dunglas*, een kasteel der *Colchonners*; maer hier af elders.

Eylanden in Loch Lomund.

Yland *Vealich*, naeuwelijcks een halve stadie lang, leght naest aen de vloet *Levin*.

Twee kleyn eylanden, beyde sonder naem, naest aen de strant aen *Porten Ylen*.

Yland Abyz, niet verre van de mondt van de vloet *Ainrick*. *Yland Kerdaig*, een van de kleynste.

Yland Cuirnigh, of *Kernaig* is boschachtigh, en echter bewoont.

Inche-Chaille, 't welck 't boschachtigh eylandt beteekent, dat wel gebouwt, en vruchtbaer is, en oock een Parochiekerck heeft. Daer tegen over aen de zuydoost-zijde leght *Tur-rinche*, omtrent drie stadien lang.

Naest hier aen is *Lak-ow*, een heel kleyn eylandt.

Kre-inche is soo kleyn, dat men 't byna met een boogh overschieten kan. Alle dese kleyne voorgenoemde eylanden leggen tusschen *Inche-chaille*, hier voor gedacht, en *Inche-Mourin*.

Inche-Mourin, of *Inche-Merin*, dat is, een zee-eylandt, is byna twintigh stadien lang, en overtreft alle d'anderen in grootheyten *Adel*, is heel bequaem om te zayen, en te weyden. Het is met gebouwen verciert, en dienstigh om harten te jagen; en dit was oorfaeck dat de *Koningen*, groot vermaeck daer in scheppende, gemeenlijk sich daer in de jaght oeffenden. *Inche-Fadd*, drie mijlen van hier naer d'engte, is vruchtbaer van gewas, niet behoestigh van boomen, en laegh en goet van gront. Niet verre van hier naer 't zuydoosten leght *Darrach*, dat is, eycken-eylandt. Een vierdedeel van een mijl van hier is *Ylen Cowan*, 't welck de naem verkregen heeft van *Cowan*, een geestelijk man, en in dese gewesten voor heyligh gehouden. Een weynigh van daer naer 't westen fiet men *Inche-Crowie*, dat wel gebouwt en rijk van inwoonders is. Naest daer aen is *Roch*, een kleyn eylandt, dat aen een strant paelt, die *Erra-char-moir* genoemt wordt.

Hier op volght *Cavig-ow*.

Kerdaig leght naer 't westen heel na aen *Inche-Crowie*, alreé genoemt, een kleyn eylandt, met bosschen beset.

Van daer naer de westzijde volght *Yland na Bock*, of *Bocken-eylandt*, vier of vijf stadien lang.

Niet verre van *Inche-Mourin* leght *Inche-Moyn*, een mijl lang, en ten meestendeel met bosschen beset.

Van daer westwaerts aen, omtrent een stadie verre, is naest *Yland na Chastel*, byna geheel met aerdveyl bedeckt, en heeft een oudt kasteel, daer af het de naem draeght.

Op drie pijlworpen daer na volght *Gowloch*, een van de minste eylanden, en echter niet gebreckigh van boomen.

Van daer al westwaerts aen fiet men *Inche-Davannan*, anderhalf mijl lang, en oock soo breed, cierlijk met bosschen overspreyt, daer veel bremmen, en overvloed van wilde besyen zijn, en veel slangen gevonden worden. Ter plaets, daer het sich tot heuvels verheft, wort het *Tom-na-clag* genoemt, vermaert door de vermakelijcke wooningen, en cierlijk door haer

haer vruchtdragende boomen, die naer de zijde van 't zuydwesten staen. Dit eylandt behoort aen de seer edele Graef van Glencarn.

Hier aen paelt tusschen 't westen en zuyden 't eylandt *Nowag*, dat de naem van de schapen heeft.

Aen de noodoostzijde is naest daer aen *Inche-Connagan*, dat in de langte een mijl heeft, en in de breedte een half mijl, met barkenboomen beset: hier zijn oock vruchtbare ackers; maer daer worden veel slangen gevonden.

Een kleyn nameloos eylandt leght tusschen de twee grooter, hier voor genoemt.

Dicht aen 't vaste landt, *Row-Chassil* genoemt, leght *Yland Beg*, welcks naem een kleyne plaets aenwijst.

Inche-Lonaig is anderhalve mijl lang, en een halve mijl breed. Hier groejen veel ypenboomen, die nergens in dese eylanden, behalven in dit, gevonden worden.

Naest hier aen zuydwaerts is *Freuch-yland*, heel kleyn, en van slangen overvloeyende.

Een weynigh zuydwaerts van daer is *Cam-*

mer-Raddach, kleyn, en van bosschen en doornen verschrickelijck.

Zuydwestwaerts volght *Creig-na-Skarrow*.

Aen de voorgenoemde strant *Rosh* leght het *Yland Rosh*.

En dicht hier aen een seer kleyn en nameloos eylandt.

Yland na Darragan, drie mijlen van 't voorgaende, vol bosschen.

Van daer naer d'engte, daer *Loch Lomund* in een enge graft ingetrocken wordt, siet men 't eylandt, *Notyr-Gannich* genoemt, 't welck de naem van 't sant heeft.

Seven duysent schreden daer boven is *Yland Terbart*.

Van daer zuydwaerts, vijf duysent schreden verre, leght *Row-glask*, 't welck om 't huys van *Mac-Farlan Comarch* besienswaerdigh is.

Noordwaerts drie duysent schreden van *Terbart* leght 't *Yland Ow*, met lustige wooningen, hoven en tuynen onderscheyden.

Drie duysent schreden van daer, aen d'ingang van 't geheel *Loch*, is *Yland Eaunlich*, dat bewoont en gebouwt wordt.

S T E R L I N G S H I R I F D O M E.

U Y T C A M B D E N U S.

En het noordoosten van Lennox paelt het landt van Sterling, 't welck sijn naem van de hoofstadt gekregen heeft, die in vruchtbaerheit van gront, en getal van Edelingen voor geen lantschap van Schotlant wijckt. Hier is dese smalle hals van 't landt, door de welke GLOTTA en BODOTRIA, of *Dunbritton Frith* en *Edenborough Frith* (om naer dese tijdt te spreken) door 't geweld van twee zeen dieper ingebroken, van malkander worden gescheiden, op dat sy niet te samen souden komen: 't welck Iulius Agricola, die tot hier toe, en dieper deurgedrongen is, d'eerste waergenomen, en dese plaets tusschen beyde met besettingen versterckt heeft; in voegen dat de Romeynen, de vyanden als in een ander eylandt gedreven hebbende, toen het geheel binnendeel van Britannia besaren, en Tacitus met recht geoordeelt heeft dat men geen andere grenspael van Britannia had te soecken. En leker, de deught der heyren, en de roem van de Roomsche naem, de welcken naeuwelijcks gestuyt konden worden, hebben in de volgende tijden de grensen van 't Rijck hier niet wijder uytgebreyt, schoon sy dickwils tochten derwaerts hebben gedaen. Maer na dese heerlijke tocht van Agricola, en na dat hy self weér 't huys ontboden was, is, gelijk Tacitus seght, Britannia gelaten, en dus verre niet gehouden geworden. Want de Caledonische Britanners dreven de Romeynen tot aen de vloet Tyne; in voegen dat Hadrianus, die omtrent veertigh jaren daer na in Britannia quam, en veel daer in verbeterde, niet verder voortging, maer beval dat de Godt TERMINUS, die gewent is voor niemant te wijcken, uyt dese plaets, gelijk oostwaerts aen dese zijde van d'Euphrates, voor Hadrianus te rugge wijcken sou. Hier uyt spruyt dese reden van de H. Augustinus: De Gode TERMINUS, die voor Iupiter niet wijckt, wijckt voor Hadrianus wil, voor Iulianus roekeloosheit, en voor Iovianus nootzakelijckheit. Hadrianus was dieshalven vernoeght met een wal van soden en

*De gode
Terminus.*

*Augustin.
de civ. Dei
l. 4. c. 29.*

Schotlande.

aerde tusschen Tyne en Esk, hondert duysent schreden, aen dese zijde van Bodotria naer 't zuyden, te maken. Maer Antoninus Pius, die van Hadrianus tot soon aengenomen wierd, en daerom des selfs naem aennam, en sedert Titus Aelius Hadrianus Antoninus Pius genoemt is, dreef onder 't beleyt van Lollius Urbicus, die hy tot Stedehouder derwaerts gesonden had, de Barbaren weér over de Bodotria, en maeckte, gelijk Capitolinus schrijft, een wal van soden, buyten d'ander, te weten die van Hadrianus. Ick sal, tot bewijs van dat dese wal op dese plaets van Hadrianus, daer af wy handelen, en niet van Severus, gelijk het gemeen geloofst, gemaeckt is, geen andere getuygen bybrengen, als twee oude opschriften, hier uytgedolven, van de welke 't een te Cadix, aen de wand van een huys geplactst, te kennen geeft, dat het Legio secunda Augusta drie duysent schreden en meer dese wal opgemaect heeft: het tweede, in het huys des Graefs Marefchall te Dumotyr wijst aen dat een vaendel van 't Legio Vicesima Victrix, dese selve wal 3000 duysent schreden voortgemaect heeft. Maer sie self d'opschriften, gelijk Servatius Rihelius, een Edelman uyt Silesien, die dese landtschappen forghvuldighlijck deurgesocht heeft, die aen my heeft overgeschreven:

*Wal van
Antoninus
Pius.*

IMP. CAESARI T. AELIO.
HADRIANO ANTONINO.
AVG. PIO. P. P. VEXILLA-
TION. LEG. XX. VAL. VIC.
F. PER. M. P. III.

IMP. CAES. TITO. AELIO
HADRIANO ANTONINO.
AVG. PIO. PP. LEG. II. AVG.
PER. M. P. M. DC. LXVII.

Te Cadix, daer het leste opschrift staet, wordt noch een andere steen getoont, in de welke, tusschen een lauwerkroon, van twee zegebeeltjes gedragen, dus gelesen wordt:

L E G.
I I
A V G.
F E C I T.

O o

En

LEVINIA

PA R S

Part
of
Lennox

GLOTTIANE

PARS

Part of Clyddis dail

STERLINENSIS
PREFECTURA
STERLIN-SHYR

PART
OF CLACKMANNAN
SHYRE

FORNS

ESTYARIS PARS

The Trench of
Forth

PART
OF
LITHQUO
SHYRE

Scala Miliaria

Miles

En in een dorp (*Miniabruch* genoemd) is uyt het huys van de Predicant in eens Edelmans huys, dat daer gebouwt wordt, dit opschrift gebracht:

D. M.
C. I V L I.
M A R C E L L I N I
P R A E F.
C O H. I. H A M I O R.

Coloni Prima Hamiorum.

Maer toen de Barbaren, onder de heerschappy van Keyser Commodus, voorby dese wal getrocken waren, en veel landen verwoest hadden, heeft Severus Hadrianus wal, gelijk wy alreë geseght hebben, weër opgemaect. De Romeynen hebben echter sedert het tusschengelege landtschap weër onder hun gebiedt gebracht. Want Ninius schrijft, dat onder Diocletianus dese wal van Carausius weër versterckt, en met seven kasteelen versorgh is. De Romeynen hebben eyndelijck dese wal versterckt onder het gebiedt van Theodosius, door 't beleyt van Gallio van Ravenna. Sy maecten, seght Beda, een muer van soden, en bouden niet soo seer met steenen, als met soden, (want sy hadden geen meester van soo groot een werck) die nergens nut toe was, en tusschen de twee zeeboesems, meer dan duysent schreden verre: op dat ter plaets, daer de vesting van 't water gebrack, sy met de vesting van de wal hun grensen tegen d'overval der vyanden souden beschermen. Men siet noch beden keel sekere teekenen en blijcken van dit werck, hier gemaecte, te weten van de seer breede en hooge wal. Dese wal begint, gelijk de Schotten heden verhalen, aen de vloet Aven, die in *Edenborough Firth* valt, en, deur de beeck *Carron* gestroomt, tot aen *Dunbritton* kooft. Maer Beda, gelijk verhaelt is, seght dat sy begint in de plaets *Pen-vael*, dat is, naer de tael der *Picten*, *Walsbooft*, naer die van de *Brittanners Pen-gual*, naer die van d'Engelschen *Pen-walton*, en naer de spraek der Schotten *Cevall*, de welcken alle sonder twijffel van 't Latijnsche *Vallo* afgeleydt zijn; en dese plaets is byna twee mijlen van *Abercur-nig*, of *Abercur-ning* afgelegen. Sy nam echter, naer 't gemeen gevoelen, haer eynde aen *Kirck-Patrick*, de geboorteplaets van S. Patricius, Apostel der Yren, by *Cluyd*; naer Beda 't *Alchuyd*; naer Ninius aen de stadt *Pen Alcluyt*, die alle deselve schijnen. Dese wal wordt gemeenlijck *Grahams-dyke* genoemd, of van *Grahamus*, een strijdbaer Schot, welcks dapperheyt voornamelijck uytgebloncken heeft in daer deur heen te breken, of van 't geberghete *Grampius*, aen welcks voet die gesien wordt. De gene, die 't boeck *Rotam Temporum* geschreven heeft, noemt haer, muer van *Abercornesh*, dat is, *uytgang van Cornesh*, een vloet, daer in Bedaes eeuw een vermaert klooster was, in 't landtschap der

Ninius.

Grahams dyke.

Abercornesh.

Engelschen, gelijk hy verhaelt, maer omtrent in d'engte, die toen de landen der Engelschen en *Picten* van malkander scheydde. Dicht by dese muer van soden, of aerde wal, daer de vloet *Carron* dit lant van *Sterling* deursnijt, siet men ter sliicker zijde twee opgeworpe heuvels, *Duni pacis*, dat is, *Knolles of peace* genoemd. Byna twee duysent schreden meer nederwaerts is een oudt en ront ondergebouw, vier-en-twintigh ellen hoogh, en dertien breed, boven open, sonder kalck van scherpe steenen dus gemaect, dat het opperdeel van de steen in een ander onderdeel ingesloten wort; in voegen dat het geheele werck, spits opgaende, sich aen malkander vast houd, en dus bestandigh blijft. Dit gebouw wordt van sommige de tempel van de Godt *TERMINVS*, en van anderen *Arthurs-Oven* (die al 't gene, dat heerlijk is, aen *Arthur* toeeygenen) genoemd. Anderen noemen het *Iulius-hof*, en meenen dat het van *Iulius Caesar* gebouwt is. Maer ick sou eer achten dat het van *Iulius Agricola* was gesticht, die dit gewest vast gemaect heeft, soo Ninius niet aangewesen had dat het van *Carausius* tot een zegeboogh opgerecht was. Want hy, schrijft Ninius, maecte aen d'over van de vloet *Carron* van glatte steenen een ront huys, dat hy tot een zegeboogh, ter gebeugenis van sijn verwinning, oprichte. Hy boude oock de wal weër op, en versterckte haer met seven vestingen. Omtrent in 't midden tusschen *Knolles of peace* en dit ondergebouw, aen de rechter oever van de vloet *Carron*, siet men de gedaente van een oudt verwoest steden, daer, gelijk het gemeene volck gelooft, eertijds een haven voor de schepen heeft geweest, 't welck sy *Camelot* noemen, met een vermaerde naem in de fabel van *Arthur*: en sy pogen, doch vergeefs, te toonen dat dit het *Camelodunum* is, van 't welck *Tacitus* gewagh maect. Maer het schijnt eer, van wegen de naem van de vloet *Carron*, die daer onder aen stroomt, *CORIA DAMNIORUM*, aen 't welck *Ptolemeus* gedenckt. Sie hier het gene, 't welck de seer treffelijcke Poët *G. Buchananus* van dese grenspael van 't Roomsche Rijck aen de vloet *Carron* gesongen heeft:

*Roma securigeris praeendit moenia Scotis,
Hic spe progressus posita, Carronis ad undam
Terminus Arsonii signat divortia regni.*

In dit landt van *Sterling*, naer d'oostzijde siet men *Callendar*, een kasteel der *Baronnen* van *Levingston*. [*Jacob van Levingston*, Graef van *Callendar*, een jonger soon, kocht van sijn ouder broeder, de Graef van *Linlithquo*, de *Baronny* van *Callendar*, die van *Koning Karel* tot een Graeffschap opgerecht is. Dese heeft lange tijdt in *Nederlandt* onder de verenighde *Staten* gedient, en de wapenen gedragen, en van een slecht soldaet deur alle krijghs-

Duni pacis.

Arthurs-Oven.

Coria Dam-niorum.

Callendar.

Baronnen

van Le-

vingston.

BYVOE-

GING.

krijghsampten tot het Ritmeesterschap opgeklimmen, en eyndelijck voor eenige jaren in sijn vaderlandt getrocken, daer hy nu onder Lesle Stedehouder van het Schotsche heyr is.]

Fleming.

Het geslacht der Baronnen *Fleming* woont dicht aen *Cumbernald*, 't welck sy (gelijck sy seggen) van de Koning Robert *Brus* ontfangen hebben, om de dappere en getrouwe bystant, die sy in de bescherming van hun vaderlandt betoont hebben, daer door sy oock het erfelijck ampt van Kamerling van Schotlandt hebben verkregen. Onlangs heeft dit geslacht, door gunst van Koning Jacob de Seste de tytel van Graef verkregen, na dat hy eerst de Baron *Fleming* tot Graef van *Wigton* gemaect had. Niet verre van daer is *Elphinston*, 't welck oock sijn Baronnen heeft, [van de welke d'eerste was Alexander *Elphinston*, aen de welck, om dat hy *Barlaa*, staetjuffer van Koningin *Margarita*, dochter van Koning *Hendrick de Sevende*, ten huwelijck had genomen, Koning *Jacob de Vierde*, beneffens de tytel van Baron, de *Baronny van Kildrimie* te leen gegeven heeft,] die van Koning *Jacob de Vierde* tot dese waerdigheyt verheven zijn. Ter plaets, daer *Forth* door sijn krullende dragen sich omwentelt, en een brug op sijn rugh lijdt, is *Sterlinium*, gemeenlijck *Strivelin*, en *Sterlin Borough*, daer op de top van een steyle klip een vast en sterck konincklijck kasteel uytmunt, dat door Koning *Jacob de Seste* met nieuwe gebouwen verciert is, over de welke lange tijdt als Slotvoogden geboden hebben de Heeren van *Ereskin*, aen de weleke dickwils de toeficht en bewa-

Graef van Wigton.

BYVOEGING.

ring der Vorsten van Schotlandt, terwijl sy minderjarigh waren, bevolen en vertrouwt heeft geweest.

Omtrent twee mijlen van hier stroomt naet *Forth* de vloet *Bannock*, die van weêrziiden tusschen seer hooge oevers deurstroomt, 's winters snelijck afloopt, en seer vermaert door de verwinning der Schotten, die *Eduard de Tweede*, Koning van Engelandt, soodanigh op de vlucht dreven, dat hy geheel verbaest, naeuwelijcks met een schuytje wegh kon gèraken, en sijn toegerust heyr, 't welck Engelandt te vooren uytgefonden had, soodanigh onder het dapper beleyt van *Robert Brus*, Koning van Schotlandt, verstrooyden, dat d'Engelschen in de twee volgende jaren geen heyr en weêr naer Schotlandt sonden. Maer het geburige landt daer rontom is in een quade naem om de moort van Koning *Jacob de Derde*, die, terwijl sijn soon de wapenen tegen hem aengetast had, door eenige Grooten van Schotlandt hier gedoodt wierd. Ick weet niet of dit door des soons, of door hun schult geschiedde, maer het streckt sekerlijck tot een quaet voorbeeld. *Ptolomeus* schijnt omtrent *Sterling* de plaets *Alauna* te stellen, te weten, aen de beeck *Alon*, die hier in de *Forth* valt, of aen *Alway*, een huys der *Ereskinen*, die buyten de stadt *Erfburgh* graven van dit landt zijn. [Hertogh *Willem Alexander*, Secretaris des Konings, en Meester der versoeckschriften, heeft van *Karel* de tytel van Graef van *Sterling* verkregen, en oock nieuw Schotlandt te leen verworven. De Koning heeft oock aen hem vryheyt van hondert minder-Baronnen te maken gegeven.]

BYVOEGING.

Nieuwe Beschrijving van

S T E R L I N G S H Y R E.

He Sheriffdome of *Sterling* is heden niet in soo enge palen besloten, als eertijds het *Sterlingische* landt: want de Schrijvers verstaen onder dese benaming alleenlijck de landen, rontom de stadt *Sterling* gelegen; want het heeft sich in dese leste tijden naer 't oosten, zuyden en westen uytgebreyt, en is in dese palen besloten: het heeft naer 't oosten de vloet *Avon*, die uyt het geberghte komende, en van 't zuyden naer 't noorden vlietende, in *the Fyrth of Forth* valt, en dese vooghdij van 't *Lithquosche* landt aflijdt. Het heeft naer 't zuyden *Clyddisdail*, en de rivier *Blan*,
Schotlandt.

die in d'*Ainrik* valt, de welke sich in de *Leymonische* binnensee ontlast. Het heeft naer 't westen de *Leymonische* zee selve; en de vloeden *Blan* en *Ainrik*, en de *Leymonische* binnensee scheyden dit landtschap van *Lennox*. De vloet *Forth*, of *Boderia* is naer 't noorden de grenspael van dese onse vooghdij. Dese vermaerde vloet neemt sijn begin niet verre van de voet van 't *Leymonische* geberghte, loopt van 't westen oostwaerts aen, en heeft sijn naem van de diepte van *Boderia*: want *Bod* beteekent diep, van 't *Grieksch* *βαθός*, en *Rea*, of *Ria*, vloeijende, van *ρεα*. Dese vooghdij maecte eertijds een deel van de heerschappy der *Damners*. Dit landtschap voert de naem van sijn hoofstادت, te weten

P p

Ster-

Sterling, die om haer gelegenheyt dus genoemd wordt: want sy is gesticht in 't hellen van een steyle klip, aen welcks voet een diep water vloeyt, te weten Boderia, of Forth. *Ster* is by d'oude Saxen een bergh, klip; en *Lin* noch heden een diep water. De stad Walvern^{Waldornia.}is wierd eertijds *Binobara*, en qualijck by Ptolomeus *Vindovara* genoemd. *Bin* is, gelijk men weet, een bergh, en *Vara* een vloet. In voegen dat de hedendaeghsche naem van dese stad een nytlegging van d'oude benaming is. Aen d'opperste van dese stad is een seer sterck kasteel, in de voorgaende eeuw met heerlijke gebouwen van Koning Iacob de Vijfde verciert. Dese stad leght in een plaets, die niet min ten dienst der menschen bequaem, als aengenaem van aenschouwing is. Want het geburige landt is seer vruchtbaer van gewas, ja soodanigh, dat men by ons niets aengenaemer kan vinden, voornamelijck soo men uyt het kasteel, of uyt het opperdeel van de stad naer 't oosten de kronckelen en bochten van de vloet Forth aenschout. Ter rechter zijde van de stad stont d'edele Abdy, gemeenlijck (doch t'onrecht) *Dambuskenneth*, in plaets van *Campskymell*, genoemd; want dese te samengefette benaming betekent buyging van de beeck, of vloet; 't welck in 't Latijn bequamelijck tot *Campe canalis* gemaect wort: want *campe* is een buyging, en *Kinnell*, of *Canalis*, een vloet. De lieden van dit landtschap komen naer dese stad, om daer hun Recht te hooren spreken; en dese stad wordt als de sleutel van 't geheele Rijk geacht: want hier door wordt de wegh van 't zuyden naer 't noorden geopent; en in tegendeel, men sal nergens soo gemakelijck een deurgang vinden, om dat men hier alleen met een brugh over de Forth gaet. Dese vloet scheydt het zuyderlijck van 't noorderlijck deel, en is met een seer korte engte van de Leymonische binnensee afgescheyden, welke enge hals beliet dat het geheel noorderlijck geweest een eylandt wordt. In dese stad wierd eerst dese munt geslagen, die naer de plaets Sterlinsche munt genoemd wierd, en dit in de tijdt, in de welck de noordsche Saxen het geheele landt besaten. Dese munt, te Sterling geslagen, diende tusschen de Tyne en Forth naer 't oosten, en tusschen de Tyne en Clyd naer 't westen tot behulp aen de Saxen, Schotten en Picten, welckers vooghdyen in dese plaets, als in hun middelpunt, ophielden. Behalven *Avon* zijn in dit landtschap dese de voornaemste vloeden; de *Carron*, die uyt het zuyderlijck geberghte van dit landtschap naer 't noorden loopt, en sich in de vloet Forth vermengt: daer na is de vloet, soo vermaert om de gedenckwaerdige strijt tusschen de Schotten en Engelschen, in de welck

Rivieren.

soo veel duysent Engelschen gesneuveld zijn, vermits aen des selts oever gestreden wierd. dese vloet wordt gemeenlijck *Bannokburne* genoemd, dat is, een stroom uyt het geberghte komende; want *Bannok* is een kleyne bergh, en een verkleynde naem van Bin, Ben, of Ban, 't welck een bergh is, en *Burne* is de verklaring van de rivier. Dese vloet, uyt het zuyderlijck geberghte afkomende, vloeyt in de Forth. Daer is noch een andere rivier, van 't selve geberghte afkomende, maer die eerst van 't noorden naer 't zuyden loopt, tot dat hy aen de voet van 't geberghte gekomen is, van daer hy dan westwaerts aen vloeyt. De naem van dese vloet is *Kilwin*, dat is snelle vloet; want *Kell* is snel, en *Win* is water. Uyt dit selve geberghte spruyt noch een andere vloet, die om sijn veelvoudige bochten *Campsey* genoemd wordt; want *Campsi* is een buyging, en *Ey* is water: dese rivier vloeyt in de vloet Ainrik. Dit landt, by dese bergen gelegen, wordt naer dese vloet gemeenlijck *Campsey-billes* genoemd, dat is, bergen die over een bochtige vloet hangen. Een weynigh maer naer 't westen is de rivier *Blan*, die onse vooghdy ten deel van Lennox afscheyt. Daer na volght de vermaerde vloet *Ainrik*, die uyt het voorgenoemde geberghte westwaerts afstroomt, en, veel kleyne beeken in sich ontfangen hebbende, eyndelijck in de Leymonische binnensee vloeyt. Dit ons landtschap, daer het sich in vlackten en effe plaetsen uytstrekt, is hier seer vruchtbaer van koorn, en daer lustigh in groene beemden; en daer het naer 't zuyden tot bergen swelt, heeft het overvloet van schapen: de dalen der bergen naer 't noorden en westen zijn groen van gras, met boschen bedeckt, en voeden een ontelijcke menigte van ossen; 't welck de grootste inkomst der inwoonders is. De vloeden en beeken in dit landtschap zijn vischrijck, insonderheyt de Forth, die van salm overvloeyt. Sy gebruycken in 't oosterlijck deel van dit landtschap tot branding, in plaets van hout, steenkolen, met groote moeyte uyt het ingewant van 't aerdtijck gedolven. Maer byna 't geheel overigh deel gebruyckt tot branding turf, uyt de swarte aerde gegraven, die van slymigh water, en van 't molch der boomen, die eenige eeuwen lang in de gront gelegen hebben, te samen hangt. Doch d'inwoonders der bergen naer 't noorden en westen branden hout, van 't welck sy overvloet hebben, om dat de Leymonische binnensee een eyndpael van ons landtschap is. Het streckt sich ('t lust my hier een woordt of twee daer af te spreken) naer 't westen uyt in de langte van omtrent vier-en-twintigh mijlen, en is van 't zuyden naer 't noorden byna aen alle zijden met seer hooge bergen omringt, behalven naer de zuyd-

zuydzijde, daer het op 't breedste acht, en op 't minste twee mijlen breed is. In dit landtschap zijn 30 eylanden, in drie van de welke gewijde gebouwen waren. Men vindt oock veel vlotten van samengebode balcken, en met groene soden bedeckt, daer eertijds, in tijdt van oorlogh, d'inwoonders aen de binnenzee, met hun vrouwen en kinderen en huysgewaedt sich op begaven: en dit zijn de dryvende eylanden, van de welke de Schrijvers soo veel fabelen verdichten; gelijk men oock in vele andere binnenzeeën vindt. Seker, 't zijn loutere verdichtelen van de golven deser binnenzee, sonder geblaes der winden, en van de visschen sonder vinnen, gelijk sy seggen. Men vindt daer een slag van ael, die sy *Poanes* noemen, 't welck geen wonder is. De hooghste der bergen, die over de binnenzee hangen, is verre de gene, die van de binnenzee selve de naem neemt, en *Banleimont* genoemd wordt, dat is de Leymonische bergh. Dit landtschap begriipt in sich omtrent twintigh gebuerten, of Parochyen, in yder van de welke kercken tot de heylige vergaderingen zijn. De voornaemste geslachten, die hier wonen, of groote goederen besitten, zijn voornamelijk dese: De *Levinstons*, (om van 't oosterlijk deel te beginnen) die groote landeryen in dit, en in 't zuyderlijk deel besitten: 2, De *Brussen*: 3, d'*Elphinstons*: 4, Veel uyt *Murray*: 5, Eenigen uyt de *Setons*: 6, *Gramiers*: 7, *Napiers*: de naesten hier aen zijn de *Buchananers*, die naer de vloet Ainrik aen de zuydzijde, en naer de Leymonische binnenzee aen de westzijde groote goederen besitten, van de welke een landery 't voornaemste is, welke 't hooft van 't geslacht, of aen de gene, die de heerschappy aen sich getrocken heeft, toebehoort. Dese landery wordt gemeenlijk *Buchanan* genoemd; 't welck de naem aen 't geslacht geeft. Dese naem, landery aenwysende, is te samen geset, en beteekent laegh of gedrukt landt by 't water: want *Much* of *Buch* beteekent een laege plaets, en *Amnan* water; en soodanigh is warelijk dit seer vette landt, naer 't zuyden van de vloet Ainrik besproeyt, en naer 't westen van de Leymonische binnenzee bespoelt. Langs dit ons landtschap wierd gemaect dese wal van

Adelijcke
geslachten.

Severus, die wy by vertaling gemeenlijk *Grahames Dyk* noemen: want *Grave* is by ons het selve, 't welck Severus by de Latijnen is, en *Dyk* by ons het gene, dat by hen *vallum* is. Dese wal begint aen de Forth, niet verre van Abercorn, een weynigh verder oostwaerts aen, in 't landt van *Lithquo*, en streckt sich van daer westwaerts naer *Grangies*, en *Kinneyl*, bekende plaetsen; van daer neemt sy haer loop naer *Innerevin*, of *Inner Ewin*, en streckt sich van daer naer *Falkirk*, een stadt, dus genoemd, om dat sy op een hooge plaets gelegen is: want *Fal*, of *Fel* is een uytteekende plaets, van 't Griecks *φάλαξ*, 't welck 't selve beteekent; en *Kerk* of *Kirk*, van *κίρκος* een kring; want d'oudste tempelen der Goden waren ront. Van daer gaet sy voort tot aen de plaets, die gemeenlijk *Camelon* genoemd wordt, van 't welck men elders veel kan lesen, en dieshalven sal ick hier niets daer af seggen. Van daer koomt dese wal aen 't bosch *Cumbernald*, daer de grootste vesting was, die van ons gemeen volk *Castle Kain* geheeten wordt, van de welke sy voortloopt naer *Barhill*, dat is, tooren op een heuvel: want *Bar* is een tooren, en *Hill* een heuvel. Onlangs zijn hier uytgedolven veel steenen, daer treffelijk op gehouwen was in Roomsche opschriften, van de welke vele door de naburige Edelingen bewaert worden. De wal, hier ons landtschap verlatende, neemt haer loop in *Lennox*, en gaet voort tot aen *Kirkintillo*, dat is, Tempel op de heuvel van *Kirk* gelegen; want *Tilluc*, of *Tilli* is een berghje, of een plaets, die een weynigh verheven is. Hier was oock een groote vesting. Van hier streckt de wal sich naer de mondt van de *Clyd*, by *Dunglas*, dat is, klip aen 't water; want *Dun* is een bergh of klip, en *Glas* is water by d'Ouden. Van 't een tot aen 't ander eynde van de wal was onder aen de voet een diepe en breede gracht gemaect; en de *spraeck* gaet dat 'er van d'een tot aen d'andere vesting een gang onder d'aerde was, langs de welke de krijghslieden in 't heymelijk gingen, en sich, naer vereysch van de saeck, met malkander berieden. Dese wal, die sich van 't oosten naer 't westen streckt, is omtrent ses-en-dertigh mijlen lang.

B E S C H R Y V I N G
V A N
F Y F E.
U Y T C A M B D E N U S.

A Sterlingfhyre, van het welck wy te voren gesproken hebben, en na twee minder bekende vooghdyen, of Burghgraefschappen, te weten, *Clackmanan*, over de welcke de Ridder, van *Carß* genoemt, en *Kinross*, daer over de Graef van Mortone Burghgraven zijn, volgt in dit groote landschap der Caledoniers het half-eylandt *Fyfe*, 't welck als een beytel tusschen de twee zeeboefems van *Forth* en *Tay* verre oostwaerts in zee loopt. Daerde brengt mildelijck voort koorn en voeder, en steenkolen in groote overvloed. De zee geeft, behalven d'andere vischen, veel visch met harde schulpen, gelijk oesters, en anderen te voorschijn; en de strant is met veel kleyne steden besoomt, die overvloed van dappere zeelieden uytleveren. In 't zuyderlijck deel van dese strant naer *Forth* verroont sich westwaerts voor eerst *Culross*, een nieuwe Baronny van *I. Cobvil*. Van daer verroont sich *Dunfermling*, eertijds een vermaert klooster, een werck en graf van Koning *Malcolmus de Derde*, dat nu aen *Alexander Seton*, een wijs en voorsichtigh man, de naem en waerdigheyt van Graef geeft. Doch *Alexander Seton*, te voren Baron van *Fyfy* zijnde, wierd door Koning *Jacob van Britanjen* over lang om sijn verdiensten tot Graef van *Dunfermling*, en Kancelier van 't Koninckrijck *Schootlandt*, verheven. Voorts siet men aen de zeeboefem *Kinghorn*, van 't welck *Patricius Lion*, Baron van *Glamys*, onlangs door mildadigheyt van Koning *Jacob de Seste*, de tytel en waerdigheyt van Graef verkregen heeft. Dan koomt *Dysert*, aen een steyle strant gelegen, daer men in sekere ruyme plaets, die sy de koolvlackte noemen, een groote menighte van aerdachtige leem en peck siet, dat dickwils, tot groote schade der inwoonders, in brant geraeckt. Naest hier aen leght *Ravinsheuch*, dat is, steyle *Ravensbergh*, de wooning der Baronnen van *S. Claro*, of *Seincler*. Noch hooger vloeyt de vloet *Levin* in de zeeboefem van *Forth*, die, uyt de *Levinsche* binnensee

(daer het kasteel der *Douglaffers*, nu der *Graven van Mortone* is) uytgestort, aen de mont het kasteel *Wemmis* heeft, de zetel van een vermaert geslacht, 't welck onlangs door Koning *Jacob de Seste* met de waerdigheyt van Baron verhoogt is. Van hier loopt de strant met een kromme bocht naer *Fif-neß*, dat is, *Zeebergh*, of *Neus van Fife*. Noch hooger heeft de stad *S. Andrews*, de zetel van een Aertsbisshop, haer uytzicht naer de groote zee, met een ouder benaming, gelijk d'oude registers getuygen, *Regimund* genoemt, dat is, *Bergh van S. Regulus*; in welcke oude registers gelesen wordt, dat *Oengus*, of *Vngus*, Koning der *Picthen*, haer aen *Godt*, en aen *S. Andries* gegeven heeft, op dat sy 't hooft, en de moeder aller kercken in 't Koninckrijck der *Picthen* sou zyn.

Eertijds hebben *Laurentius Lundoris*, en *Richardus Corvellus*, Rechtsgeleerden, hier oentlijck Professoren van de goede kunsten geweest, en de grontvest van de hooge School geleght, die nu, door de geluckige aenwas der geleertheyt, in drie Collegien gedeelt, en door de Konincklijcke Professors daer in seer vermaert is. Tot welcks lof *I. Ionston*, daer Konincklijck Professor der goede kunsten, gesongen heeft:

F A N V M R E G V L I.
of
S A I N C T A N D R E W S.

*Imminet Oceano, paribus descripta viarum
Limitibus, pingui quam bene septa solo?
Magnificis opibus staret dum gloria prisca
Pontificum: hic fulsit Pontificalis apex.
Musarum ostentat surrecta palatia caelo,
Delicias hominum, deliciasque Deum.
Hic nemus umbri ferum Phebi, Nymphaeque sorores
Candida quas inter prae nitet Vranie.
Que me longinquis redeuntem Teutonici oris.
Suscipit, excelsa collocat inque gradu.
Vrbs nimium faelix Musarum si bona nosset
Munera, & aetherei regna beata Dei.
Pelle malas pestes urbe, & que noxia Musis
Alme Deus, coeant Pax, Pietasque simul.*
De vloet of beeck *Eden*, of *Eshan*, die sich in de groote zee ontloft, neemt sijn oorsprong by

Culross.

Dunfermling.

Kinghorn.

Dysert.

Ravinsheuch.

Riviere Levin.

Wemmis.

S. Andrews.

S. Regulus.

Falkland. by *Falkland*, dat eertijds aen de Graven van Fyfe behoorde, en nu een Konincklijk ver-
treck, seer bequaem tot het vermaeck van de
jaght, onder aen een lange rijgh van bergen.
Struder. Dese beek snijt dit Landtschap in 't midden
af, deur *Struthers*, van de rietboischea dus ge-
noemt, een kasteel der Baronnen van *Lindsey*,
Capte. en deur *Cowper*, een treffelijke vesting, daer
de Burghgraven recht spreken; van de welke
de selve I. Ionston dus singt:

C O W P E R.

ARVA inter nemorisque umbras & pascua laeta
Lene fluens vitreis labitur Eden aquis.
Huc veniat si quis Gallorum à sinibus hospes,
Gallica se hic iterum forte videre putet.
Anne etiam ingenium hinc & fervida pectora traxit?
An potius patrius hausserit illa focus?

*Palmeri-
noch.* Ter plaets, daer naer 't noorden de strant
innewaerts buyght, aen de zeeboesem van
Tay bloeyden eertijts twee treffelijke kloo-
sters, 't een genoemt *Balmerinoch*, van de Ko-
ningin *Ermengard*, gemalin van Koning *Wil-
lem*, dochter van de Burghgraef van *Beau-
mont* in *Vranckrijk*, gesticht, dat nu *Jacob*
Elphinston, [nu *Ian*, des selfs soon] tot zijn Ba-
ron heeft; en 't ander *Lundoris*, van *David*,
*BYVOE-
GING.
Lundoris.* Graef van *Huntingdon*, in de bosschen ge-
sticht, en heden de Baronny van *Patricius Les-
ley*. Tusschen dese twee plaetsen leght *Banbrich*,
Banbrich. de wooning des Graefs van *Roths*, gelijk een
kasteel vast gemaect. Sie hier het gene, het
welck I. Ionston van de steden, aen de strant
gelegen, gesongen heeft:

Oppida sic toto sunt sparsa in littore, ut unum
Dixeris; inque uno plurima juncta eadem.
Littore quot curvo Forthæ volvuntur arena,
Quotque undis refuso tunditur ora salo;
Pene tot hic cernas instratum puppibus equor,
Vrbibus & crebris pene tot ora hominum.
Cuncta operis intenta domus, fœda otia nescit;
Sedula cura domi, sedula cura foris.
Quæ maria & quas non terras animosa juventus
Ah! fragili fidens audet adire trabe?
Auxit opes virtus, virtuti dura pericla
Iuncta etiam lucro damna fuere suo.
Quæ fecere viris animos, cultumque dedere;
Magnanimis profunt damna, pericla, labor.

Thaunt. Over dit landtschap, gelijk over d'anderen
van dit Rijck, gebood eertijds seker *Thanus*,
dat is, naer de tael der oude Engelschen, ge-
lijk noch heden in de Deensche spraek, 's Ko-
nings dienaar; maer *Malcolmus Canmore*, maeckte

Macduff, die te voren *Thanus* van *Fyfe* was, tot
eerste Erfgraef van *Fyfe*, en veroorlofde, om *Graven van
Fyfe.* zijn trouwe diensten, aen hem dat zijn nako-
melingen de Koning, als hy gekroont sou
worden, in de Kerck souden plaetsen, in 't
Konincklijk heyr d'eerste slaghordening ge-
leyden, en eenige dootslagh, van hen by geval
aen eenig Edelman, of van 't gemeen volk be-
dreden, met gelt afkopen. Niet verre van *Lun-
doris* staet een steene kruys, 't welck met vreem-
*Croffe
Mac-duff.* de vaersen beschreven, tot een scheidpael tus-
schen *Fyfe* en *Strathern* verstrekt, en leker recht
van toevlucht heeft, dat een dootslager, die
binnen de negen graden van maeghschap aen
Mac-Duff, Graef van *Fyfe*, bestaet, soo hy tot
dit kruys zijn toevlucht neemt, en negen koe-
jen, met een * vaerse geeft, hy vry en ontslagen
van zijn dootslagh sal wesen. [Dese vaersen
** Colpin-
dach.
BYVOE-
GING.* worden in 't eynde der Parlaments Acten, in 't
boek van de beteekenis der woorden, in de
verklaring van 't woort, *Cros Mac-duff*, gevon-
den;] wanneer des selfs nakomelingen dese ty-
tel verloren hebben, is my onbekent; [*Bucha-
nanus* seght door misdrijf, doch besie hem
self.] Men bevint in de Konincklijke regi-
*BYVOE-
GING.* sters dat Koning *David* de Tweede dit Graef-
schap aen *Willelm Ramsay*, met besondere vry-
heden, beneffens de wet, die *Clan-Mac-Duff*
genoemt wordt, gegeven heeft; en dat hier
af de stam van *Wemmis*, en *Douglas*, en het
grootste geslacht van *Clan-Hatan*, welcks voor-
naemste *Mac-Intoskech* genoemt is, van hen af-
gekomen zijn, wordt voor gewis gehouden.
De seer vermaerde en geleerde *I. Skene*, klerk
van 't Schotsche regitter, heeft my in zijn be-
teekenissen der woorden geleert, dat *Isabella*,
dochter en erfgenaem van *Duncan*, Graef
van *Fyfe*, het Graefschap *Fyfe* op sekere wet-
ten en voorwaerden aen *Robert* de *Derde*,
Koning van *Schotland*, ten dienst van *Ro-
bert Stewart*, Graef van *Menteith*, gegeven
heeft, die, sedert Hertogh van *Albania* gewor-
den, en boosaerdighlijk van begeerte tot
heerschen brandende, *David*, des Konings
oudtste soon, van honger, d'uytterste der qua-
len, elendighlijk deē sterven. Maer des selfs
soon, *Murdacus* genoemt, moest dese boos-
heyt, soo wel van zijn vader, als van zijn son-
nen, betalen, met verlies van 't leven, 't welck
hem door *Jacob* d'Eerste berooft werd, die
oock een besluyt maeckte dat het Graefschap
van *Fyfe* voor eeuwich aen de kroon vereenigt
sou blijven. Doch d'authoriteyt van Burgh-
graef van *Fyfe* behoort by erfrecht aen de
Graef van *Roths*. *Graven van
Roths.*

Septentrion

F I F Æ
VICECOMITATVS
The Sherifdom of FYFE.

The Carse of
Gaurie.

ANGVSIÆ PARS
PART OF
ANGVS.

Occidens
PERTHIA
PARS
of
2000
Miles
Part of
Clakman
nan
Shyre

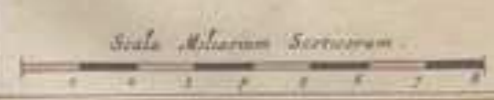

F O R T H E Æ S T V A R I V M.

T H E F Y R T H O F F O R T H

L O T H I A N Æ

P A R S. P A R T O F L O T H I A N.

Meridies

Nieuwe Beschrijving van

F Y F E,

door

ROBERT GORDONIUS.

Yfe, een deel van 't oude Ottolinia, gelijk Boerhius verhaelt, eertijds Rossia genoemd, dat is, half cylant, van alle zijden door de noortzee, en door de zeeboesems van Forth en Tay besloten, behalven

Naam.

naer 't westen, van welke naem noch eenigh bewijs overigh is, gelijk Culros, een stad aen de westerse grensen, 't welck als de rug of 't achterdeel van Ros is, en Kinros, een stedeken aen de oever van de Levinsche binnenzee, 't welck als 't hooft van Ros is; (want *Kean* is in d'Yrse tael hooft te seggen.) Maer dit landtschap is nu, sedert het jaer 840 Fyfe genoemd, naer seker Fifus, Duffus gebynaemt, die van Kenneth, Koning van Schotland, de tweede van die naem, in 't jaer na Christus geboorte 840, om sijn uytmuntende dapperheyt, in d'oorlogh tegen de Picten (d'oude inwoonders van dit landt) bewesen, met dit landtschap begiftricht en beschoncken wierd. Des selfs nakomelingen wierden eerst *Thanes of Fife*, dat is, Vooghden van Fife genoemd. Maer sy verkregen sedert het jaer onser saligheyt 1057 de Graeffelijke naem, en dit van Milcolumbus de Derde, die hen oock met veel uytstekende voorrechten boven alle Edelen beschonck, om hun uytmuntende trouw, die sy in de kommerlijkste tijden aen de Koning, en aen 't Rijk betoont hadden. Tusschen de Kerck van Kenneth, Kennoway, en de vloet Levin is een heuvel, die, gelijk d'ingeborenen seggen, een puynhoop van het kasteel der Graven van Fife is, eertijds met seven wallen, en oock met foo veel grafen besloten. Men siet oock op de grensen, daer men naer Iern gaet, *Cros Macduff*, of Macduffs kruys.

Grenzen.

Dit landtschap wordt naer 't noorden door de zeeboesem Tay van Angus afgescheyden, 't welck een deel van 't oude Horestia en Gorea is; en heeft naer 't westen Iern, of Strathiern, Perth en Clackmanan, daer het door het geberghte Ochell van de voorgenoemde landtschappen afgescheyden wordt. Het heeft

naer 't zuyden de zeeboesem van Forth, by d'Ouden Bodotria, en leght voor de landtschappen van Lauden en Lymnuch, en wordt aen d'oostzijde geheel van de Noortzee bespoelt.

Het streckt sich in de langte tot op twee-^{Grootte.} en-dertigh mijlen uyt, te weten aen d'oostzijde van Fyfes zeebergh, Fyfnes genoemd, by de stad Careill, daer het als een spits te samen loopt, tot aen Kulros; en is, daer het sich op 't wijtste tusschen de zeeboesems uytstreckt, seventien mijlen breed; en de geheele omkring streckt sich op 84 mijlen in d'omkeer uyt.

De gront is ongelijck, onessen en verschey-^{Groot.} den, en naer 't westen hooger: de welck men niet onbequamelijck in drie deelen kan deelen, van 't welck het uytterste van 't westen naer 't oosten heel vruchtbaer van allerhande aerdgewas is. In 't midden vint men seer aengename weyden, die door d'inkomst van 't vee groote winst geven, en voornamelijck door de schapen, die overvloet van goede wol aen d'uytlandigen medeelen. Men siet daer het landt rontom met kleyne heuveltjes besaeyt, en door vele en klare beeken beset, die de vlackten, die van gras weeligh zijn, van malkander, en in 't midden deursnijden. Het is tot alderhande kooren dienstigh, als d'inwoonders hun vlijt daer toe doen, en, vol-^{Vruchtbaerheyt.} gens een nieuwe wijze van mesten, zeekruyt, of kalk, uyt verbrande steenen gekomen, dun over de vlackte van 't aertrijck spreiden, 't welck, gelijk men door ervarenheyt bevonden heeft, als een nieuw leven in de sijne en sandachtige aerde instort, en ongelooffelijke kracht tot de vruchtbaerheyt geeft.

Dit landtschap heeft geen vermaerde bos-^{Bosken.} schen, behalven Falkland, 't welck, in een wal besloten, alderhande wilde beesten, aen de jaght der Koningen toegeeygent, voed. Daer zijn echter geen stoffen gebreck, om vuer te maken, dewijl men, oock in de heyde, een groote en ongelooffelijke menigte van kolen uytdeelt, die niet alleen voor haer inwoonders, maer oock voor de geburige landtschappen, en uytheemsche volcken genoegh zijn; en die meer, dan de Luycksche kolen, van de Brou-

Plaats. Brouwers in Nederlandt begeert worden. Het heeft twee voornamē vloeden, te weten, de vloet Levin, die uyt een binnezee van de selve naem spruyt, en sich in de zeeboesem van Forth lost; en d'Edin, de welck sijn oorsprong in 't bosch van Falkland neemt, en van daer Fyfe ter plaets, daer het engste is, in 't midden deursnijt, en, al labberende voorby Cowper stroomende, deur een wijde mondt sich in de Noortzee stort. Dese vloeden zijn beyde seer vischrijck, en op bequame plaetsen met bruggen overwelft.

Lucht. Het heeft een suyvere en gefonde lucht, soo wel om de gesontheyt te bewaren, als om weér te krijgen.

Waren. De Waren, die van hier naer d'uytlandige volckeren gevoert worden, zijn huysden van ossen, herten, dassen, geyten en schapen; oock visch, en voornamelijck salm, haring, steenkolen, en sneeuwit sout, alleenlijck van zeeewater gekoockt.

Havens. Het heeft veel havens, die gemackelijck om in te komen zijn, en daer in men tegen alle stormen veyligh leght, onder de welke dese de voornaemste zijn: *Innerkythin, Bruntland*, en *Eli* aen de slieker zijde van de zeeboesem Forth; 't welck oorsaeck is dat hier veel visch gevangen wordt, en dat de zeehandel hier meer dan in eenige andere lantschappen van 't Rijk bloeyt. In men sal swarelijck elders gaeuwer zeelieden vinden, die stout in 't gevaer zijn, schoon sy sich tot de verre reysen in de beyde Indien noch niet gewennen, alleenlijck door gebreck der dingen, die daer toe nootsakelijck zijn, 't welck voornamelijck hier uyt spruyt, dat de rijckste kooplieden sich tot het koopen der landeryen, als de sekerste winst, begeven.

Oude inwoonert. Terwijl de Pictische saken noch in staet stonden, wierd dit landtschap van de Picten bewoont. Maer hun heerschappy wierd sedert geheel verdelght, en dit door Kennethus de Tweede, die in 't jaer na Christus geboorte 839 hen in veel heftige, maer echter gelukkige strijden versloegh, en ten landt uyt dreef; in voegen dat de Schotten in hun plaets quamen, en hun wooningen, door 't recht des oorloghs, verkregen, met wonderlijcke stantvastigheyt beschermt hebben, eerst tegen de Britten en Engelsche Saxen, die soo groot een aenwas van 't geburigh Rijk, 't welck sy benijdden, niet konden verdragen, en oock tegen de Deenen en Noormannen, tot rooven en plonderen overgegeven, en toen de bitterste en schadelijckste vyanden van de Christelijke naem. Maer sedert heeft dit lantschap, gelijk oock het geheele Koninckrijk, door de wreetheyt en meyneedigheyt van Eduard d'Eerste, Koning van Engelandt, groote, ja seer groote veranderingen uytgestaen, de welck
Schotlandt.

ke door de Goddelijcke toelating niet lang duerden; want toen, eerst door de dapperheyt van Wallas, en daer na van David, de soon van Robbert Brus, het geheele Koninckrijk tot de voorgaende vryheyt gebracht was, is oock dit landtschap weér in sijn eerste staet gestelt, en heeft sedert geen rampen beproeft, dan die aen 't geheele Koninckrijk gemeen waren.

De geheele zuyderlijcke strant is met vleckē aen malkander besoomt, die heden tot steden geworden zijn, onder de welke dese volgende recht van stemming in de hooge vergaderingen van 't Rijk hebben; te weten, *Culross, Innerkythin, Bruntland, Kingorn, Kirkaldy, Dyfert, Pettinocem, West Ansterrudder, East Ansterrudder, Kibirinny, Carill*, en naer d'oostzijde *Saint Andrews* stadt; in 't midden van 't landtschap *Cowper* in Fife, tot onderscheyt van een ander *Cowper* in Angus, daer men *Dunfermlin* by voegen mach. *Falkland* is oock een trefselijck stedeken, daer men een heerlijck Konincklijck gebouw liet, en dat een aengename uytzicht over 't geburige bosch en vlackte heeft, sonder echter 't recht van stemming in de groote vergaderingen te genieten. *Torry, Ahyrdour, de beyde Weems, Levin, Ely*, en *S. Monans* zijn stedekens, op een rijgh aen de noorderlijcke strant van Forth gelegen, en van vischers en zeelieden bewoont. Tegen over *Gaurie* leght *New-brugh*, aen de zuydzijde van de *Tay* gelegen, daer de zeeboesem tot de maet van een rechte vloet geprangt wordt. Aen de westzijde van de binnensee *Levin* is *Kimross*, een welbewoont stedeken; en alle dese steden, schoon sy marckten van alderhande waren hebben, genieten echter niet de voorrechten van kasteelen, vermits men 't recht, van in de vergaderingen te stemmen, aen hen weygert.

Maer onder alle steden besit sonder tegenspreken *Saint Andrews* stadt d'eerste plaets, eertijts de zetel van d'Aertsbisschop, in de vlackte gelegen, en sich van 't oosten naer 't westen streckende, en aengenaem van uytzicht in de bygelege Noortzee, en die een groote menighe van alderhande zeevisch uytlevert. Dese stadt heeft naer 't zuyd-oosten een haven, maer die echter niet seer bequaem voor groote schepen is. Sy heeft oock een kasteel op de klippen, die naer 't noorden tegen de zee aen leggen. Dit kasteel was eertijds seer sterck, maer sedert schandelijck van de Franschen verwoest, toen sy de welverdiende doot van de Kardinael Betonius, in 't jaer 1547, wilden wreken, maer nu ten deel bouwvalligh. De stadt heeft rechte straten, daer onder vele wijt zijn, die kruyswijs deur malkander loopen. De straten strecken sich van 't westen naer 't oosten, van de welcken twee recht uytgaen

Steden.

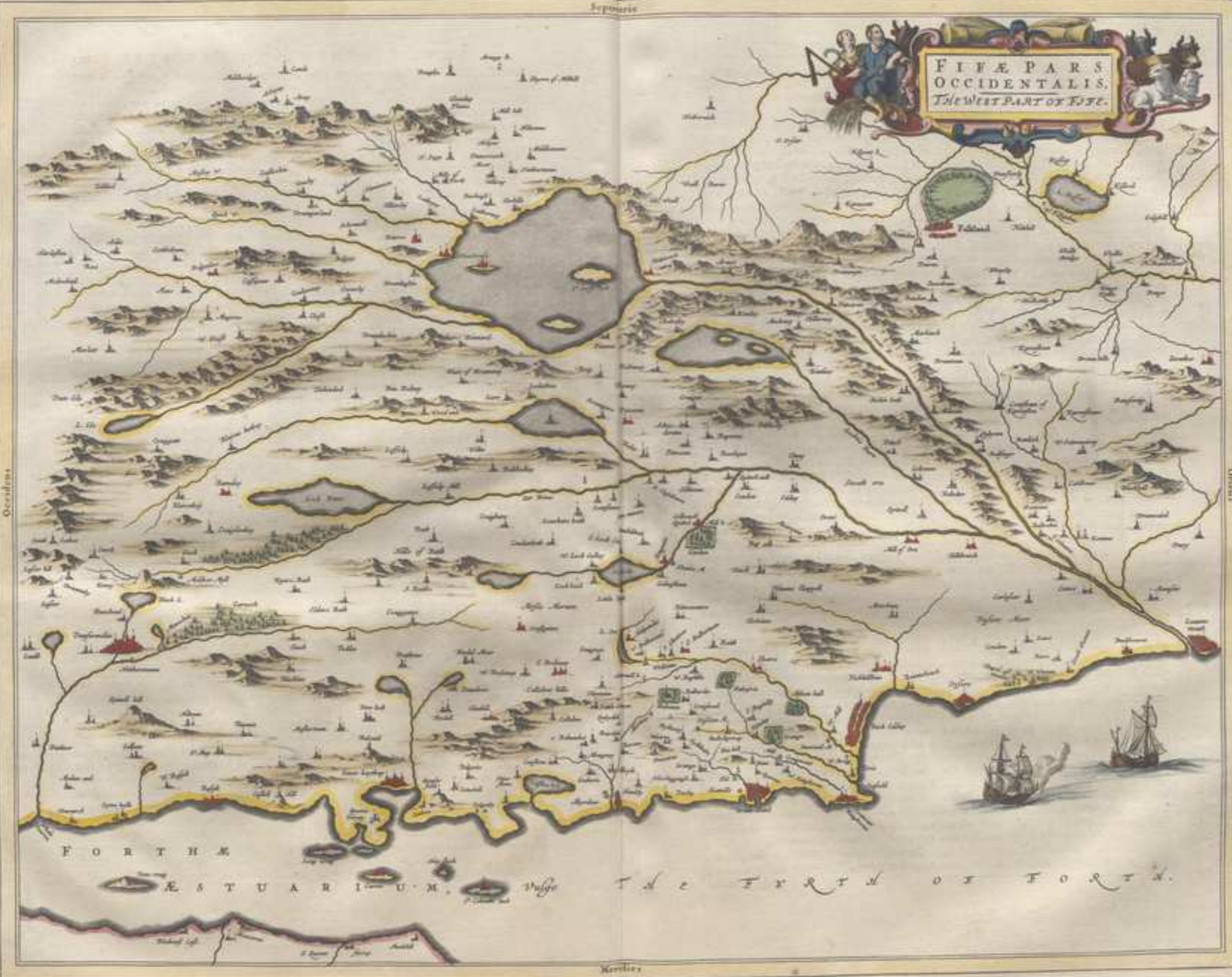
Groote steden.

Mindere steden.

Saint Andrews.

Kasteel.

Septentrio

Occidens

Oriens

Meridies

F O R T H
E S T U A R I U M. *Vulgo* T H E F O R T O F F O R T H.

gaen naer het klooster der Regulier-Canonicen volgens S. Augustinus instelling, certijds seer vermaert, maer nu heel afgeschast, naer 't roosten en zuyd-oosten gelegen; welcks pynhoopen betoonen dat dese Monicken niets min, dan d'armoede, ter herten heeft ge- gaen, schoon sy soo hoogh daer op roemden: want de muer, die noch geheel is, en het klooster omringde, is van vierkante steen gebout, en met veel toorens en rondeelen versien, en schijnt eer een Konincklijk hof, daer in d'inwoonders door d'overvloed van alle dingen in weelde overvloejen, dan cellen der Monicken, die alles om Christus wil verlaten. Hier is een vermaerde Academie, of hooge School, de voornaemste van alle, in 't jaer 1426 van Koning Jacob d'Eerste met groote inkomsten en voorrechten begifticht, tot de welke drie Collegien, of vergaderingen behooren, die van S. Salvador, S. Maria, en S. Leonardus. In dit leste Collegie te verciereen heeft sonderling uytgebloncken de mildadigheyt van de deurluchtige Heer Ioannes Scott, Scoto-Tarvet, Ridder, en een beminder der treffelijcke geesten, dewijl hy by de voorgaende Philosophische voorleefingen een nieuwe van de lieflijcker wetenschappen, of van de welsprekentheyt daer byvoegde, en groot jaergelt daer toe bestelde, 't welck hy eeuwigh be- geerde te hebben: door welcks mildadigheyt de gemeene Bibliotheek van 't Collegie oock een groote aenwas gekregen heeft.

Men telde hier certijds veel Abdyen, Prioorshippen en kloosters, voornamelijk door de mildadigheyt der Koningen gesticht; maer toen men de Godtsdienst reformeerde, wierden sy eerst aen de Konincklijke kroon ge- voeght, en daer na aen d'Edelen geschon- ken, van de welke sy heden, gelijk Koninck- lijcke leen-goederen, beseten worden.

Daer is in 't geheel Koninckrijk geen lant- schap, dat meer Edelen tot inwoonders heeft; want onder de Graven telt men *Rothus*, de voornaemste van 't vermaert geslacht van *Lesley*, Erfburghgraef, gemeenlijk Sheriff, of Overste van 't Recht te spreken, en van de hoofstaken in 't landtschap; en d'inwoonders van alle staten komen te Cowper by malkan- der, om 't Recht van hem t'ontfangen, behal- ven dat de Konincklijke steden in mindere saken oock hun Recht genieten. *Murray*, uyt de stam der *Stewarts*, heeft te Dunibersel een kasteel gebouwt, daer soo vermakelijk een hof en tuyn by gelegen is, dat geheel Schot- landt geen ander heeft, dat hier by halen mach, met d'omleggende Baronny. *Mor- ton Duglass*, Erf heer van Abyrdour, en andere plaetsen. *Craford Lindes*, die oock erfrechter der hoofstaken van 't Bischofdom Sint Andrews is, heeft veel groote en treffelijcke kasteelen, on-

der de welke *Strudder* uytmunt, dat een beestenperck heeft, bequaem om vier of vijf duysent herten en dassen te bewaren. *Levi- nius*, uyt het geslacht van *Lesley*, nu Opper- veldtheer van 't Schotfche heyr, heeft een ka- steel te Balgon, aen de rechter zijde van de vloet *Levin*. *Kingorn*, hooft van 't geslacht van *Lyon*, besit een oudt kasteel, Konings- hoorn genoemt, aen de stad *Kingorn*; maer dit kasteel is geheel verwoest, en de muren daer af zijn alleen overgebleven; en sy heb- ben dese landen verkregen, vermits des selfs voorfaet de dochter van Koning Robert de Tweede tot gemalin had. *Kelley*, voornaem- ste van 't geslacht van *Fenton*, besit het voor- treffelijk kasteel van *Kellum*. De Graef van *Fermelodun*, hooft van 't geslacht van *Seaton*, in de stad van gelijcke naem. *Wemefus*, van *Weems*, besit groote landeryen, en veel ka- steelen. *Soubheski van Carnagie* besit het kasteel *Leuchars*. *Dalbouse van Ramsay* heeft Abtshof. En dese alle zijn Graven.

De Burghgraef van *Dudop*, opperste van 't geslacht der *Scringers*, besit de Baronny en kasteel van *Innerkithing*. De hooger Baro- nen, die kasteelen en Baronnyen besitten, zijn dese: *Sinclarus van Sinclair*, *Elphinston van Balmerin*, *Balfour van Burley*, *Leslie van Lundores*, *Melvinus van Melvill*, *Lindesay van Baccarres*, *Murray van Balvarid*.

Yder van dese Edelen hebben plaets en stemming in de hooge vergaderingen van 't Parlement onder de hooger Edelen, die ge- meenlijk *Lords* van de Schotten genoemt worden. De naesten aen dese zijn de minder Baronnen, die sy gemeenlijk *Smal Barouns* en *Lairds* noemen, die in hun eyge landen galgh en rat voeren, de welke alle eertijds stem- men in de hooge vergaderingen van 't Koninckrijk verkregen hebben, en in staet van soodanige quamen, die hun besittingen van de Koning voor hun hooft vry besaten: maer sy vaerdigen nu niet meer dan twee af, die in de naem van hen alle verschijnen, en met d'andere afgevaerdighden der Baronnen van 't Koninckrijk het tweede lit van 't Rijk in de vergaderingen maken. Sy genieten in hun landen een selve Recht, als de hooger Edelen.

Dese volgende lijst wijst aen de bynamen der mindere Edelen naer d'ordering van 't a b c, op dat niemant klagen sou dat hy te laegh gestelt is:

Achmultie, *Arnot Fareny*, *Ayton*, *Anstru- ther*, *Arefkin Endertill*.

Beatoun Balhom, *Beatoun Creuz*, *Balfour Kimeare*, *Barclay Colernny*, *Balcanqual Brace* van *Earles Hawl*, *Brace van Kearnock*, *Broun van Fordal*, *Boswel van Balmouth*.

Colvill Cleish, *Carstares Keinnocher*, *Crich- toun Lwydoun*, *Crichtoun Abercrombey*, *Cun-*

Academie.

Edelen.

Mindere Edelen.

Cunninghame Barns, Claphan Carslogey.
 Forbes Rires.
 Gibfon Dwrie.
 Hamylton Kwanbrackmount, Halkhead
 Pithfirran, Henryfon Fordel, Hay Nachton,
 Hope Crighal, Heriot Ramornie.
 Inglis.
 Kirkcaldy Grange, Kynninmont, Kynneir.
 Lyndfay Wormonfton, Lesly Newton,
 Lundy anders Maitland, Lumfden Innergel-
 lan, Lermont Balcomye.
 Monipenny Pithmilly, Moncreiff Balcafey,
 Moncreiff Randerfton, Melvill van Brunt-
 yland, Myrtoun van Cambo, Makgill Ran-
 killo.
 Pitcairne Forthar, Prefton Wallefield, Pre-
 fton Ardrie.

Sandilands S. Monans, Scott Scottis Tar-
 ver, Scott Ardros, Scott Roffy, Scott Pitledy,
 Sibbet Rankilo over.

Wardlau Pittrevie, Weymes Bogyn, Wood.

De haven van Ely is van de Heer Willem
 Scott, Baron van Ardros van gehouwe stee-
 nen foodanigh gebouwt, dat het de wercken
 der oude Romeynen durft uyttarten, en dit
 in 't jaer 1620, op fijn eyge koften, fonder
 eenige onderftant der burgers.

De felve Schrijver op de kaert van

F Y F E.

*Oude in-
 woonders.*

ONse Hiftorieschrijvers erkennen voor
 d'oudste inwoonders van dit gewest de
 Piëten, tegen de welke de Deenen lang om
 de befitting van 't felve getwift hebben, daer af
 naer oogenschijn de gelegenheit van 't land-
 fchap felve oorfaeck is. Want dit voorgelege
 groot eylandt, dat tuffchen twee zeeboefems
 in zee uytloopt, fchijnt dese roovers aenge-
 lockt te hebben, dewijl fy niet alleenlijk dit,
 maer oock alle andere landen, aen dese zee
 palende, gratighlijck aengetaft hebben: maer
 de Piëten hebben het echter behouden, van
 de welke het, met hun heerschappy, aen 't
 Schotfche Rijk overgegaen is.

De oude Piëtische naem is vergaen, en ge-
 heel onbekent, gelijk der felder andere ael-
 oudheden, die buyten twijffel wel wetens-
 waerdigh zijn geweest. Maer Ptolemaeus, die
 omtrent het jaer onfes Heeren 160 heeft ge-
 bloeyt, plaetst hier de volcken *Vennicones* ge-
 noemt. D'onfen erkennen voor d'oudste naem
 hier af *Roffia*, welke benaming niet van de
 waerheyt afwijkt. Want dese naem, die eygen
 was aen d'oude inwoonders, beteekende by
 hen een half eylandt. Doch men acht dat fy
 de hedendaeghsche naem van Fyfe van Fyfus
 Macduff, de machtighste Graef daer af, die
 in 't jaer 670 bloeyde, verkregen heeft.

Sebotlands.

Dit landtschap is langwerpigh, en, fich tuf-
 fchen twee zeeboefems uytftreckende, cyn-
 dicht beytelswijfe naer de ftadt Carreill, en is
 van alle zijden van de zee, of van 't zeewater
 befloten, behalven naer de weftzijde, daer
 het aen 't vaste landt gehecht is, en van de
 vooghdyen van Clackmannan, Sterlinfhyr,
 en 't Graeffchap Strath-Iern befloten wordt,
 en die tot fijn geburen heeft. De langte van
 Kulros tot aen de ftadt Carreill, dat is van 't
 weften naer 't ooften, beflaet twee-en-dertigh
 van onse mijlen; en het begrijpt in de breette,
 van Kingorn tot aen de zeeboefem Tay, om-
 trent vijftien mijlen.

De lucht is, door toedoen van de zee, facht-
 ter en liefelijcker, dan men van foodanigh
 een hemelftreeck gelooven kan. Ia men vindt
 veel landtschappen, verder naer 't zuyden ge-
 legen, die veel meer de fneeuw, koude en
 ftrengheyt van de lucht onderworpen zijn,
 terwijl fy van bergen omringt worden, of verre
 van de zee afgelegen zijn. Doch d'overgrootte
 en onuytputtelijcke overvloet van fteenkolen
 verdrijft van hier de ftrengheyt des winters,
 en veroorfaeckt hier een bequame en aenge-
 name wooning, en een groote overvloet van
 inwoonders.

Het aerdtrijck is bequaem om vruchten
 voort te brengen, te weten, tarwe, haver,
 rogge, erten, boonen, en veelderhande zaden,
 die het mildelijck geeft. Men vindt daer oock
 veel hofvruchten, die aengenaem van fmaeck
 zijn. De landen, verre van de vloeden of zee,
 of na aen 't gebergte gelegen, worden van
 d'inwoonders, die groote naerftigheyt betoo-
 nen, met melten, voornamelijck van kalk,
 daer af hier groote overvloet gebrant wordt,
 vruchtbaerder gemaect.

De meesters trecken jarelijcks groote winft
 uyt d'aderen der fteenkolen, die in 't landt
 verkocht, of naer buyten gevoert worden.
 Men vindt feer groote en onuytputtelijcke
 koolputten in de plaetsen, naer de Forth ge-
 legen, door welckers middel dagelijcks een
 groote menigte van feer wit fout in veel plaet-
 fen gekoockt wordt, 't welck fy dagelijcks ge-
 bruycken, en oock buyten voeren. In de
 maenden van Augustus en September wordt
 oock aen de geburige ftant een groot getal
 van haring door de lieden, die aen de ftant
 wonen, gevangen.

't Zy geoorloft de natuer, en 't vernuft der
 inwoonders met dat van d'andere volcken te
 vergelijken. Men mach fonder roem, en met
 waerheyt seggen, dat geen landtschap van
 't Rijk gebuyghfamer en beleefder inwoon-
 ders heeft, 't zy men op d'Edelen, die hier in
 groot getal hun wooning hebben, of op 't ge-
 meen volck fiet. Men vindt hen in veel andere
 plaetsen wreet, woest, en plomp; maer dit

S f

Gelegentje.

Lucht.

Groot.

*Aert en
 geest der in-
 woonders.*

be-

THE FIRTH OF FORTH.

FIFÆ PARS
ORIENTALIS,
THE EAST PART OF FIFE.

F O R T H E E S T U A R I U M .

Vulgo

M. 1711

Overland

Overland

Depictis

N

O c c

A X U S

G e a

X U S

Fife

beleefste Landtschap brengt sachtsinnige, besadighde en heusche menschen voort, die nochtans in 't handelen der wapenen voor geen andere wijcken.

Bergen.

De voornaemste bergen zijn *the Ochells*, by d'Ouden onder de naem van *Ocelli* bekend, die dit Landtschap van de westzijde besluyten, en dat in een lange streeck van Iern afscheyden. Dese bergen zijn niet seer hoogh, en oock niet ruw en wreet, maer worden byna overal gebout, of met groene dalen afgescheyden, en zijn dienstigh om 't vee te weyden. De middellanden rijzen hier en daer tot bergen en heuvels, en zijn met aengename en vruchtbaere dalen afgescheyden, en in velden verdeelt, en daer sy een weynigh rijzen met verscheyde namen genoemt. Van hier verheft sich, naer de zuydzijde van 't Konincklijk vertreck Falcklant, (beneffens een stadt, beestenperck en kasteel) een tweetoppige bergh, *Lomond* genoemt. Daer is noch een andere bergh, tusschen de binnenzeen *Levin* en *Orr*, *Bin-cartie* genoemt. *Normans-Law* streckt sich naer de zeeboesem *Tay*, niet verre van *Benbrich* gelegen. De plaetsen, die sich naer 't zuyden, of naer 't zuyd-oosten strecken, dragen dese bergen, *Largo-law*, *Kelly-law*, *Dun-cker-law*, *Logy-law*, *Duncarro-law*.

Steden.

De vloedten van dit Landtschap zijn d'*Edin*, by d'Ouden niet onbekent, en by *Ptolemeus* met de naem van *Tina* aengewesen, een heel andere vloet, dan onse hedendaeghsche *Tine*, die hy *Vedra* schijnt te noemen, de welck sijn oorsprong in 't beestenperck van Falcklandt heeft; want hier krijght dese vloet eerst de naem van *Edin*, schoon de vloet *Miglo* veel verder, te weten uyt d'Ocellische bergen, afvloeyt, en beneden 't perck sijn water met dat van *Edin*, noch kleyn zijnde, vermengt. Van daer vloeyt d'*Edin*, van water gewassen, en veel onbekende beekjes in sich ontfangen hebbende, deur een lustige en welgeboude vlackte voorby *Cowper*, en aen d'uytgang de beek *Motrum* in sich ontfangen hebbende, loopt twee mijlen van *Saint Andrews* in zee, en kan, uyt oorsaeck van de kortheyt, geen schepen lijdten. De *Levin*, uyt een binnenzee van gelijcke naem gesproten, (in welke poel twee vloedten, beyde *Cywich* genoemt, en de darde *Garny* geheeten, sich ontlasten) en recht oostwaerts aen vloeyende, vermengt sich by een stadt, die de naem van *Levinsmouth* heeft, in de zeeboesem van *Forth*, na dat hy eerst de beekken *Orr* en *Lochrie* in sich ontfangen heeft.

Steden.

Men kan hier aen de zee kant veel steden sien, die niet te verachten zijn, voornamelijk om de gelegentheyt van de koophandel; gelijk de volgende zijn:

Cowper.

Cowper, een stadt, in 't midden van 't lant, het

hoofte van 't *Burghgraeffschap*, daer 't recht gesproken wort, aen de vloet *Edin*, sonder twijfel heel out, gelijk vele van de landtsteden, welckers glans en heerlijkheyt nu verdwenen is. Dit schijnt aen te wijzen dat men recht daer uyt gehaelt heeft, met verwaerloofing der zeefteden, die in d'oude tijden niet, of geheel kleyn geweest schijnen; dewijlonse voorouders, door de gedurige oorlogen der Brittonnen, Denen, of Saxischen afgemat, noch selden koophandel met d'uytheemfchen dreven.

Saint Andrews, de hoofstet van 't geheele Rijk in geestelijke saecken, de stoel van 't Aertsbisshdom, de wooning der Mufen, door een vermaerde Academie deurluchtigh, aengenaem van gelegenheyt, en aen de noortzee geplactst, heeft een haven, die niet ongemackelijk is, een vischrijcke zee, en ruyme en gefonde landen. Sy is haer grontveit of aenwas verplicht aen *Albatus Regulus*, (daer af d'oude naem van *Fanum Reguli* herkomt) die, van een lange pelgrimage weergekeert, 't gebeente van *Andries d'Apoffel*, gelijk hy seyde, met sich bracht, en dat, soo hy roemde, in dese kapelle begroef, en in die ruwe eeuw een waen van heyligheyt voor dese plaets verkreegh. Doch dit zy soo 't wil, dit gevoelen was ieker heel voordelich voor de stadt; want de Koningen, en veel Grooten, hun heerlijkheyt betoonen willende, bewesen groote mildadigheyt aen dese plaets, daer dese seer rijcke *Priory* gebouwt wiert, welcks inkomsten met de middelen van d'Aertsbisshop gelijk waren. De puynhoopen van de kerck, en van 't klooster zijn noch in wesen, en getuygen klarelijck d'oude pracht en heerlijkheyt van dit gebouw.

Daer zijn noch andere steden, die men niet behoeft te verwaerloosen, gelijk *Carrell*, in d'uytterste hoeck naer 't oosten, *Anstruther*, *Pittensweym*, *S. Monans*, *Eloy*, of *Eliot*, *Levinsmouth*, *Weemis*, *Difert*, *Kirkaldy*, *Kingorn*, *Bruntlandt*, van daer de dagelijcksche overvaert naer *Lyth* is, *Abyrdour*, *Inner-Kethyn*, eertijts van koophandel bloeyende, en *Dunfermelin*: dese alle zijn steden aen de zeeboesem *Forth*, uytgefondert *Dunfermelin*, 't welck weynigh mijlen daer af is. Maer aen d'andere strant van *Tay* zijn *Neuburgh*, *East-Ferry*, en *Falcklandt* in de middellanden. D'Ouden maken gewach van twee steden in dit gewest, van *Orrea* en *Victoria*, beyde in de middellanden gelegen, van de welke d'een niet verre van *Cowper*, en d'ander niet verre van Falcklandt gelegen zijn. Zy zijn echter niet de selve; maer men kan niet gissen of dese oude steden al overlang vergaen zijn.

Eer de Gereformeerde Godsdienst te voorschijn quam, wierden hier drie kloosters, en drie

drie Prioorſchappen getoont, die met rijke inkomsten begiftigt waren. *Dunfermelin*, of *Fermelinodun*, door David, d'eerſte van die naem, geſicht. Het klooster van *Lundoris*, 't welck door David, Graef van Huntington, en broeder van de Koningen Malcolmus de Vierde en Willem geſicht is. Het klooster van *Balmerin*, een werck van de Koningin Ermingarde, gemalin van Koning Willem. Maer de Prioorſchappen zijn, van *S. Andries*, door Alexander D'eerſte gebout. 't Ander is van *Pittoweyn*, geſicht van het darde *Port-Moloch*, een werck van Brudeus, Koning der Picten.

Prioorſchappen.

De geestelijke ſaken worden heden door vier Presbyterſchappen bedient; en dese zijn Cowper, S. Andrews, Kirkald, en Fermelinodun, van de welke yder ſijn parochykercken onder ſich heeft.

In 't jaer 874 wiert by de ſtadt Carreill tegen de Denen, die van Hungar en Hubba beleyd wierden, geſtreden, Conſtatinus, Koning der Schotten, gevangen, en van de wreede vyant onthalt. Veel jaren daer na, te weten omtrent het jaer onſes Heeren 1300, ſtredt Willem Wallace, een dapper helt, en de beſchermer van onſe vryheyt in de kommerlijkſte tijden, tegen Ioannes Pſewart, en tegen 't Engeliſche heyr, dat, ſijn veltoverſte, en 't grootſte deel ſijner benden verloren hebbende, de vlucht koos. Dit geſchiede ter plaets, die heden *Black-yronyd forreſt* genoemd wort.

Eylanden.

Aen de ſtrant naer 't zuyden leggen veel eylanden. 't Eylant *Garvie*, daer een naeuwe engte is, certijts met een kasteel versterckt, dat voor de gene, die vorder wilden ſchepen, de toegang ſloot. Een weynigh lager leght *S. Colmes* Eylant, de plaets van een klooster, 't welck nu verwoeft is, en niet verre van daer Carreill, aen d'ingang van d'engte. *Emona*, heden *May* genoemd, daer men certijts oock een klooster vondt. De gront hier af is zandigh en vlack; en het heeft geen gebreck van ſoet water. Het heeft na een brand-baken, daer in men des nachts vuer ſtoeckt, om de gene, die daer by duyſter voorby varen, de wegh te wijſen.

Dewijl, volgens d'oude gewoonte van ons Koninckrijk, d'Edelen ten meestendeel op 't lant in hun lanthuysen wonen, en ſich weynigh tijts in de ſteden onthouden, maer, hun ſaken afgedaen hebbende, t'huys hun leven overbrengen, ſoo is dit Lantschap van alle zijden cierlijk beſet met ontellijcke hoeven, kasteelen en ſloten der Edelen, die in ſo groot getal zijn, dat men te veel tijt ſou ſpillen met die te noemen; en dese korte beſchrijving ſou 't oock naeuwelijcks konnen bevatten. En ſeker, de gewoonte van dit lantleven is ſeer

Schotlande.

dienſtigh tot de verciering en verheerlijking van 't Koninckrijk, dewijl yder om ſtrijt pooght ſijn landeryen te bouwen, en te verbeteren. Dit veroorſaeckt dat men hier veel geſlachten, vrywillige maeltijden, open huysen, en alles vol van heuſheyt en beleeftheyt voor de pelgrims en reyſigers vint.

Ick kan echter niet nalaten de geheugenis van de voornaemſte Adel, die ten meestendeel in dese plaetsen woont, of daer ingeboren is, ('t welck niet onnut ſal zijn) op te halen, doch ſonder eenige ordening, om dat die onbekent aen my is, en om dat dit aen 't Parlement behoort. Ick ſal dan d'ordening aen d'opleſers laten, dewijl dit buyten mijn voor-nemen is.

De Graef van Rothesay, hoofd van 't geſlacht *Edelen* Lesley, heeft aen de vloet Levin ſijn huys, dat door de naem van 't kasteel Lesley vermaert is. De Graef van Crauford, door ſijns voorouders adelijckheyt, en oude ſeden ſijn voorouders vertoonende, en voornaemſte van 't groote geſlacht der Lyndefiers, beſit niet verre van de ſtat Cowper een treffelijcke hoeve, die ſy Struthers noemen, met een groot beeftenperck. De Graef Vemius, voornaemſte van 't geſlacht der Vemiers, heeft ſijn wooning by 't ſtedeken Vemia, en by 't kasteel van gelijcke naem, aen de zuyder ſtrant. *Balmorino*, de ſtam van 't oude en vermaerde huys van Elphinston, heeft ſijn wooning aen de zeeboeſem van de vloet Tay; en niet verre van hier oock Londoris, die ſijn af komt uyt het geſlacht van Rothesay heeft. De voornaemſte van het huys en van de bynaem der Setons, een edel en deurluchtigh jongeling, beſit de tytel van 't Graefſchap Fermelinodun, 't welck hy van ſijn Vader eride, die onlangs Cancelier van 't Rijk heeft geweest. De Baron Sinclair, diens af komt out en edel is, beſit van outs 't kasteel Ravensheuch: want ſijn voorouders hebben Zetlandt, en d'Orcades, onder de tytel van Graefſchap, beſeten. De hedendaeghsche Graven van Cathenes, en alle de gene, die de bynaem van Sinclair voeren, brengen hun oorsprong tot dit geſlacht. Daer is oock een Graef van Levin, uyt de ſtam van Lesley, verſcheyden van 't Levin aen de zeeboeſem Forth, die, door de krijgsoeffening vermaert, onlangs van Koning Karel tot dese eer verheven is. De Baron van Balcarras, aen 't oosterlijk gewest, van 't geſlacht en van de bynaem der Lyndefiers. De Baron van Burgley, aen d'oever van de binnenzee Levin, die de ſtam der Balfours, door 't trouwen van d'erſgenaem, weer opgehopen heeft. En indien 'er noch eenige anderen zijn, die verſoek ick dat ſy mijn onkunde verſchoonen, die in de kennis van dit Landſchap half een vreemdeling ben, en van alle geen be-

T t

hoore-

hoorelijke onderstant, in dit op te speuren, genoten heb.

Op de grensen van dit Landtschap, aen de gemeene wegh, langs de welck men naer Iern gaet, niet verre van 't dorp Abreneth, is een heel out gebou van steen, *Clan-Mac-Duffs-crofe*, dat is, het kruys van *Macduffs Stam*, genoemd, van 't welck dese rechten gedacht worden, dat de gene, die dese groote Mac-Duf, eertijts een seer machtigh Graef van dit Lantschap, (door welcks vlijt de dvinglandy van Mac-beth voornamelijk omgeworpen wierdt) in de negende graed van maeghschap bestondt, aen dootslagh schuldigh zijnde, en smekende tot dese outaer sijn toevlucht nemende, met een seker getal van ossen (dat noch kleyn was) te leveren, van sijn misdrijf vrygesproken sou worden. Daer was oock een oudt opschrift, nu door de tijdt uytgewischt, met half-latynsche versen, die ick, soo het niet verdrieten sou, en soo sy niet te lang waren, geheel sou kunnen bybrengen: maer sy souden nergens dienstigh toe zijn, dewijl ick acht dat sy van niemant verstaen kunnen worden, en dit vreemde, met Latyn vermengt, heden geen tael te kennen geeft, als alreé over ses hondert jaren gestelt.

Gefonde bron.

By de stadt Kingorn aen de strant in een klip is onlangs een bron van klaer water gevonden, 't welk heel gefont voor d'oogen is, en 't welk, gelijk men gelooft, heel dienstigh voor andere gebreken van ongefonde ingewanden is: en niet weynige bekennen, of roemen dat sy door 't gebruyck daer af hulp gevoelt hebben. Doch ick weet niet hoe dit heden soo ongeacht is geworden.

Beschrijving van

't E Y L A N D T K E T H.

Gelegenheyt.

Het Eylandt *Keth* leght in de zeeboesem van Forth, by d'Ouden Bodotria genoemd, omtrent in 't midden tusschen Fyfe en Lothian, en streckt sich van 't noordwesten naer 't zuydoosten in de langte van vijftien hondert schreden, en is aen de noortzijde vijf hondert, en aen de zuydzijde niet meer dan twee hondert schreden breed. Het lant is vet, en voornamelijk vruchtbaer om gras te dragen, maer door de traegheyt der besitters noch ongebouwt; ten meestendeel vlack, en brengt veel kruyden geluckighlijck voort, van de welcke de voornaemste alle goet zijn, als Schurftkruyt, Tym, Heulzaet, Spumeum, Weeghbree, Zeegras, Lepelkruydt, Aertveil, Papenkruyt, kleyne Donderbaert, Herts-hoorn, Madelieven, Oycvaersbeck, Kliffenkruyt, Kruyswortel, Kleefkruyt, Patich, Bathengel, Slangenhoof, Andoorn, Bilsenkruyt,

Gront.

onfer vrouwen Distel, en meer andere. Het heeft vier wellen van klaer water, en oock soo veel havens naer de vier hoofwinden gelegen. Het eylant rijst in 't midden tot een bergh, die met een dertien-hoeckig werck door François en Maria, Koningen van Vranckrijck en Schotlandt, seer sterk wierd gemaekt met muren van vierkante gehouwe steen, op de hoogte van ses en een half ellen, en byna half soo breed, daer af de recht deurgaende streeck omtrent hondert voeten groot is. In d'omkeer van dese muur zijn drie treffelijke vestingen, beneden in de welcke grof geschut soo bequamenlijk geplactst kan worden, dat de beleggers van de naeste toegang afgedreven worden. Dit eylandt heeft oock een put van springend water binnen de twintighste schreed van de muren, heel bequaem tot watering. Van binnen is d'aerde met de hoogte der muren gelijk; en de wapenen van de Koningin Maria, in marmer gesneden, worden noch in de muren gesien, met dese spreuk daer onder geschreven: *Se vertu m'attire*, dat is, *sijn deught loekt my aen*. De zijde van de muur, die sich naer 't noorden streckt, is of door de ramp des tijts neêrgestort, of met voordacht neêrgeworpen. Een selve nootlot heeft oock het gebou selve, eertijts binnen de vesting gebouwt, getroffen. Tusschen de keysteen is een put van swartachtige steenen, die, terwijl sy uytgedolven worden, een zwavelachtige lucht afgeven, en echter in het bouwen der huysen seer geprefen worden. In de wintermaenden wort rontom dit eylant een groote overvloed van oesters, en in de somer verscheyde slach van visschen gevangen, die by heele hoopen rontom 't eylandt swemmen, en groote winst aen de visschers geven.

Dit eylandt voert de naem van 't edel geslacht der Kethers, welckers stichter, gelijk de Schrijvers van onse Ierboecken verhalen, van Malcolmus de Tweede, Koning van Schotlandt, in 't jaer na Christus geboorte 1010, dese, en de Baronny Keth, en 't Maerschalckschap in Lothian, met d'errfelijke waerdigheyt der Maerschalcken van Schotlandt, tot vergelding van sijn dapperheyt, en wackerheyt, kloeckmoedighlijck te Bari in Angus tegen de Denen in de strijt bewesen, verkregen heeft. Des selfs heerschappy is van sijn nakomelingen aen de Leonten, Koninckjes van Glammie, overgevoert, welcks hoofd van 't geslacht Ioannes Leon, de Baronny Kingorn, aen de strant van Fyfe, tegen over Keth, van Robbert de Tweede, Koning van Schotlandt, met de dochter van de selve Koning, tot een huwelijcksgift ontfangen heeft. Van des selfs Erfgenamen is het selve eylandt in 't jaer 1649 vervreemt aen Ioannes Scot, Baron van Scot-Tarvett, Directeur van de Cance-

Naam.

Cancelary des Koninckrijcks van Schotlandt, en Raet in 't Hooge hof, onder welcks beleyt de vesting, hier voor gedacht, met de gebouwen weër aengetast, en beginnen opgemaect te worden. Dit eylandt wordt in de Fransche historien *Iste des Chevaux, Paerden eylandt*, genoemd, om dat de paerden hier geluckelijck vet worden.

't E Y L A N D T B A S.

Gelegenheit.

HEt eylandt *Bas*, acht mijlen van 't eylandt *May*, zuydwaerts aen, gelegen, schijnt eer een deel van *Fyfe*, dan van *Lothian* te wesen; want het is seker dat het een oud erfgoed van *Macduff*, Graef van *Fyfe*, heeft geweest, na welcks misdrijf de Koning, en de Bisschop van *S. Andrews* dit geheel erfgoed onder malkander hebben gedeelt, ja soodanigh, dat het Vorstendom van dit eylandt nu oock gedeelt was, en de helft van 't eylandt door de Koning, en d'andere helft door de Bisschop beseten wierd; maer nu, door 't verdrijven der Bisschoppen, geheel aen de Koning gekeert is. *Lauderus* van *Bas*, hoewel hy veel andere landeryen, soo in *Lothian*, als in *Fyfe* besit, heeft echter de tytel van dese klip aengenomen, en is Heer van *Bas* voor veel eeuwen genoemd, om te toonen dat het aen *Fyfe* behoort. De selve van *Bas* heeft onlangs de *Baronny* van *Scanie* en *Levin* in *Fyfe* aen de Heer *Alexander Gipsenius* verkocht.

't Eylandt self is van alle zijden steyl en afgebroken, en van alle deelen ontoegankelijk, behalven naer de zijde, die tegen over 't zuydwesten is, daer echter een alleen, van een tou geholpen, swarelijck op kan klimmen, om naer 't huys te gaen. Het huys is sterck genoegh van gelegenheyt, en echter met eenige ylere stucken geschuts versterckt; en als men dit huys eens voorbygegaen is, soo gaet men allengs hoe langer hoe enger naer de top op.

Op de top selve is een heel kleyn kapelletje, en een leer klare bron, daer men nauwelijcks twintigh schapen kan weyden. Sy hebben geen steenkolen in de winter, maer itoken ten meestendeel van de nesten der vogelen. Dit eylandt heeft, behalven d'andere vogelen, die oock 't eylandt *May* uytgeeft, een geheel wonderlijcke vogel, gemeenlijck de gans van *Bas* genoemd, wat kleynder dan de gemeene gansen, maer veel vetter: want sy leeft van de haring, en behoud oock der selver smaack, als sy gegeten wort. Sy overtreft in vettigheyt alle andere vogelen, van wat slach sy oock zijn. Dese gansen trecken in de maent van *April* of *May* naer dit eylandt; en dan moeten sy alle stille zijn. Maer als sy hun ne-

Wonderlijcke gansen.

sten hebben beginnen te maken, soo vreesen sy voor geen gedruys: en d'*Edenburger*s verkoopen hun pluymen, die bequaem zijn om bedden te maken, dier genoegh aen hun geburen, die 25 sc. voor een gans betalen. Yder van dese gansen leght een ey, en dit ten minsten eens in 't jaer. Sy leggen hun eyeren soo behendighlijck, en aen de klip hangende, dat, soo iemand een uyt het nest neemt, hy het niet weër in de selve plaets kan leggen. Sy sitten niet op d'eyeren, gelijk andere vogels, maer setten het plat van hun voet daer op, en broeden dus hun jongen uyt. Sy, kiekens zijnde, hebben afchgraeuwe veeren, en zijn wit, als sy volwassen zijn. Sy hebben een lange hals, gelijk de kranen, en een heel scherpe beek, soo lang als onse langste vinger, die geel van verwe is. Het been, 't welck wy gemeenlijck *de bril* noemen, kan in d'andere vogelen van 't borstbeen afgescheyden worden, maer in dese vogel niet; ja soodanigh, dat het met geen geweld afgescheyt kan worden, en is daer aen so gehecht, dat, soo sy, de haring vervolgende, niet in zee sprong, sy door haer al te groot geweld de hals sou breken. In de maent van *Augustus* worden de jongen weghgenomen, en tot een hooge prijs aen de geburen verkocht; en d'anderen vliegen tot in 't volgende jaer weër wegh. Veel daer af worden echter in deser voegen gedoodt: De scheepslieden maken self een gladde gans, die sy wit maken, en daer sy haringen aen knoopen, welcke gans sy aen d'achtersteeven van hun vischuyt binden. De gansen, dese siende, pogen die met hun beek te grijpen, en booren met de selve soo diep in de gemaecte gans, dat sy die daer niet weër uyt kunnen trecken, en dus gevangen worden, of eer sich selven vangen. Voorts, indien dese gansen soo verre van de zee af neerstrijcken, dat sy de zee niet kunnen sien, soo kunnen sy hun lichaem niet weër van d'aerde opheffen, of vliegen.

't E Y L A N D T M A Y.

HEt eylandt *May* behoorde eertijts by erfrecht aen de *Balfours* van *Monquany*, sedert aen *Alanus Lamund*, die dat, in de naem van des selfs weeskint, aen des vaders oom van de Heer *Barn* verkocht; en in deser voegen behoort het aen de Heer van *Barns*. Het was eertijds aen *S. Adrianus* gewijd; en hier was een kapel, en een klooster van *Monicken*, daer d'onvruchtbare vrouwen jarenlijcks naer toe trecken, om *S. Adrianus* te groeten, van daer sy bevrucht weërkeerden: of de heyligheyt van de plaets dit veroorsaect heeft sullen de verstandigen oordeelen.

Men vindt in 't Konincklijck register van *Iacob de Vierde*, Koning van *Schotlandt*, seker

Heeren.

ker

ker gefchrift van eenige landen, aen Andreas Wood van Largow opgedragen, om dese dienst, dat hy, als de Koning hem ontbood, vaerdigh sou zijn (want hy was een heelervare zeeman) om hem en zijn gemalin te voeren, als hy S. Adrianus ging besoecken. Het besliet in de langte een mijl van 't noorden naer 't zuyden, en een vierde deel minder in de breedte, en leght seven mijlen van 't vaste lant van Fyfe. Men vindt hier een wellende bron, en een kleyne beek. Hier wast geen koor, maer men weyt hier des somers omtrent hondert schapen, en twintigh ossen. Het westelijk deel is geheel ongenakelijk, uyt oorsaek van d'afgebroke klippen, maer 't oostelijk deel is vlack. Daer zijn vier plaetsen, aen de welken de vischuyten aen kunnen komen, te weten, Tarpithol, Altarste, Pelgrimshavin, en Kirkhavin.

De Heer heeft een huys, dat tamelijk bequaem voor hem, en voor zijn gesin is, en daer men een ketel, dienstigh om bier te brouwen, vindt. Men siet daer rontom oock veel zeekalven, voornamelijk aen d'oostzijde, daer sy dickwils met geschut gedoodt worden.

Vijfchery.

Omtrent dit eylandt is een stercke vischery; want de gene, die aen de strant van Fyfe woonen, visschen alle dagen 't geheele jaer deur. De beste reë voor de schepen is by d'oostelijke strant, als de weste windt geweldig blaest. De vogelen, die sich hier meest onthouden, zijn Skarts, Danters, Guls, Skouts, Kittiwax, de leste, soo groot als dayven, worden van hun geroep, 't welck sy maken, dus genoemt, en zijn heel treffelijk, en beter van smaeck, dan de patrijs, en worden in de maent van Julius meest gegeten. Skouts is kleynder dan een eyndvogel, van een selve koleur, en hard van vleesch. Sy leggen echter grooter eyeren, dan de ganfen, die, gekooekt en hard gemaect, heel smakelijk met azijn en peterfelie gegeten worden. De doppen zijn groen van koleur, en met swarte stippen beset. Dit eylandt was eertijds de zetel, en een deel van 't Priorschap van Pittaweem, en betaelt jaerlijksche schatting daer aen. Koning Karel heeft dit te leen gegeven aen Ian Cuningham, met het eylandt aen hem over te geven, beneffens de vryheyt van daer een baectoren te timmeren, om aen de schepen, by nacht daer voorby varende, licht te toonen; en seker, hy heeft hier een tooren van veer-

Vogelen.

righ voeten hoogh gebouwt, van alle zijden tot aen de top verwelst, en met steenen gevloert, daer 't geheele jaer deur vuer brant, gelijk boven verhaelt is: en de scheepslieden zijn voor dese vryheyt gehouden twee stuyvers van 't vat te betalen. D'eerste stichter hier af, Alexander Cuningham, by winter uyt het eylandt naer Fyfe, en naer zijn huys Born, by Careill, treckende, verging door schipbreuck. Na verloop van tien jaren hebben eenige toveressen beleden, dat sy dit door des duyvels hulp gedaen hadden; want dese storm duerde geen half uur lang, en hy alleen onder alle d'anderen wierd door de golven met een schuytje aen de strant geworpen.

Ick sal hier het treffelijk gedicht van Karel Geddaus, van de baectoren op May gemaect, hier byvoegen, van welckers leste regel de tal-letteren het jaer onses Heeren, in 't welck de toren gesticht is, aenwijzen:

*Flamina ne noccant, non flumina, Lumina Maja
Præb Vlt, & Medii ins VLa LVXlt aq Vls.
MD LL X V V V V IIII.*

Inche-Keith is een eylandt, een mijl lang, en behoort aen de Heer van Kingorn, en wordt in de Fransche historien het *Paerden-eylandt* genoemd, vermits het in de tijdt van twee maenden de paerden seer vet kan mesten. Hier was eertijds een seer sterck kasteel, van de welke de puynhoopen noch overigh zijn. In de tijdt der minderjarigheydt van Koningin Maria wierden de Franichen, die het kasteel besaten, daer uyt gedreven, en 't gebouw door slotvonnis van 't Parlement verwoest. Hier zijn veel konijnen.

Inche-Keith.

't Eylandt van S. Columbus, *S. Colme Inche*, eertijds *Amona* genoemd, was in voortijden een Abdy, die veel landeryen heeft gehad, de welke, na de verwoesting van 't klooster, aen Iacob Stuart, Heer van S. Colme, te leen zijn gegeven. Dit eylant is nu in handen van de Graef van Murray, die dat gekocht heeft. Men weydt twintigh schapen daer op: het is niet verder dan twee mijlen van Abyrdour gelegen.

S. Colme Inche.

In *Inche Garvie* zijn noch groote muren en gewelfselen te sien, die nu met plancken bedekt worden. Hier zijn eenige krijgshieden in besetting, die met grof geschut de beyde oevers foodanigh kunnen beschietsen, dat men tegen danck van dese besettelingen de vloet niet bevaren kan.

Inche Garvie.

A N G V I S.

U Y T C A M B D E N U S.

En de zeeboefem *Tay*, en meer innewaerts naer de vloet *Noorder-Esk*, verthoont sich *Angusia*, gemeenlijk *Anguis*, by d'ingeboren Schotten *Aancia*, met haer velden, die vruchtbaer van tarwe, en van alderhande kooren zijn, en met haer breede heuvels, binnenzeen, bosschen, beemden en weyden, en met veel kasteelen en sloten verciert. Op d'eerste drumpel van *Gowrie* af is het kasteel en Baronny *Glamys* van 't geslacht met de bynaem van *Lions*, 't welck uytgebloncken heeft sedert dat *I. Lion*, in gunst by Koning *Robert de Tweede* bloeyende, dit, gelijk oock de waerdigheyt van Baron, met de Baronny van *Kinghorn*, tot een huwelijcksgift met des Konings dochter, en daer by oock, gelijk men schrijft, de bynaem van *Lion*, verkregen heeft, beneffens de leeuw in 't wapen op een lelienvelt, gelijk de Koningen selve voeren, doch van verwen verscheyden; in voegen dat *Patricius*, Baron van *Glamys*, (diens soon *Ioannes* nu bloeyt) d'eer van Graef van *Kinghorn* nu onlangs van Koning *Iacob*, de seste van die naem, heeft verkregen.

Baron van
Glamys.

The Shield
Arg. the
Lion, and
treasure
floury.

B. Graef
van King-
horn.

Forfar, een
Burgh-
graefschap.

Baron van
Grey.

BYVOE-
GING.

Dundee.
I. Skene de
verb. signi-
fic.

BYVOE-
GING.

Niet verre van hier is *Forfar*, daer Recht gesproken wordt door de Baronnen van *Grey*, Erfburghgraven, die, van *Greis* van *Chillingham*, in 't Graefschap *Northumberland*, gesproten, met *Iacob* d'Eerste, uyt Engelandt weêrkeerende, in Schotlandt zijn gekomen, van de welke oock d'eerste, *Andries* genoemd, met sijn gemalin *Helena Mortimer*, de heerlijkheyt van *Foullis*, door des Konings mildadigheyt, verkreegh. [De Heer van *Grey*, niet meer dan een eenige dochter hebbende, en van sware schulden gedrukt, heeft, om sijn schulden te betalen, en sijn dochter, en eenige erfgenaem, aen een eerlijk jongeling te besteden, haer verlooft aen de soon van een burger t'*Edinburgh*, Heer *Willem Grey* genoemd, die de schulden betaelde, en na het overlijden van sijn behuwde vader de heerlijkheyt van *Grey* by Konincklijke leen besit.]

Naest aen de mondt van *Tay* leght de stad *Dundee*, die eertijds *Alectum*, en van anderen *Taodunum* genoemd wierd, een seer vermaerde stad, welcks Connestabel door een besonder recht vaendrager der Koningen van Schotlandt is. [Montros heeft in dese burgerlijke oorlogen *Dundee* met een heyr aengetast, *Schotlands*.

maer wierd, na dat 'er eenige huysen afgebrant waren, kloeckmoedelijk, soo wel door de vrouwen, als door de mannen, afgedreven. Sedert is sy van d'inwoonders met wallen en graften versterckt.] De naem van *Dundee* wort al boertende oorspronckelijk beduyt op *Domum Dei*, Gods gaef, door *Hector Boëtius*, van hier gesproten, die, toen de geleertheyt en goede konsten bloeyden, de Schotsche historie welsprekentlijk beschreef, en dit uyt soo diep en verborgen een aeloudheyt, dat *Paulus Iovius* sich verwondert heeft van dat men noch de geheugenis van over meer dan duyfent jaren van dese gewesten vindt, die soo verre van de werelt af zijn, te weten de *Hebrides* en *Orcades*; dewijl in *Italien*, soo veel eeuwen lang de voedster der geesten, na 't verdrijven der *Gotthen*, gebreck van Schrijvers heeft geweest.

Van hier siet men het kasteel *Brochty-crag*, dat van d'Engelsche besettingen veel maenden lang verweert wierd, toen sy, om een eeuwige vrede te bevorderen, 't huwelijck van *Maria* van Schotlant met *Eduard* de Seste van Engelandt vierighlijk verfochten, en de belofte met de wapenen weêr eyschten, en eyndelijk van self weêr afleyden. [Brochty-craig behoort aen de Heer *Grey*: hier is treffelijke visschery van salm, ja tot aen de muren van het kasteel.] Tegen de volle noortzee aen leght *Aber-broth*, verkort *Arbroth*, een plaets met groote inkomsten, van Koning *Willem* eertijts, ter eeren van *Thomas* van *Cantelbergh*, aen de Godsdienst gewijd, by de welke *Rubrum Promontorium*, de Rode zeeberg, by d'inwoonders *Red-head*, sich wijt uytstreckt, en door sijn hoogte verre gesien wort. Niet verre van hier stort sich de *Zuyder-Esk* in zee, die, uyt een binnenzee gekomen, voorby het kasteel *Fyneuin* vloeyt, die door haer bewoonders, de *Lindsays*, Graven van *Crauford*, vermaert is. [De stam der *Craufords* is geheel vernieticht, eerstelijk door de verkooping van alle hun landen, daer na door hun misdrijf, sedert door de dootslag van *Lodewijck*, en eyndelijk in de strijdt by *Philiphagh*, daer sy gedoodt wierden. Maer de tytel der Graven van *Crauford* is by handeling van 't Parlement, in 't jaer 1644, overgegeven aen *Ian*, Heer van *Lindsay*, die 't verdragh tusschen hem en de voorverhaelde *Lodewijck* getoont heeft, en daer by de Konincklijke beleening, daer in besproken wordt dat, soo 'er geen mannelijke erfgenamen uyt dese *Lodewijck*, als hy storf, *Vu* overigh

Brochty-
crag.

1547.

BYVOE-
GING.

D'Abdy
Arbroth.

Red-head.

't Geslacht
Lindsay.
BYVOE-
GING.

overigh waren, dese waerdigheyt, en eenige landen aen de gemelde Ian, Heer van Lindsey, over souden gaen.]

Brechin.

BYVOE-
GING.

Daer na volght *Brechin* aen de selve vloet, 't welck David d'Eerste met een Bisschoppelijcke Domkerck verciert heeft. [Dese Baronny van Brechin en Navar behoorde aen de Graef van Mar, die haer over omtrent tien jaren verkocht aen Patricius Maul van Palmure, een der Edelingen van 's Konings kamer, die dese waerdigheyt besit. Het kasteel Brechin is treffelijk met bolwercken versterkt, en van gehouwe roode steen gebouwt.]

Mont-rose.

BYVOE-
GING.

Aen de mont van de selve vloet leght *Mont-rose*, dat is, *Rosenbergh*, een stadt, eertijts *Celurca*, die tusschen de beyde vloeden van *Esik* leght, en de tytel van Graef aen 't geslacht der *Grahams* meedeelt. [Mont-rose is een lustige stadt, aen de mont van de vloet gelegen. Men siet hier een groote vlackte van landeryen, die sich twee mijlen verre uytstreckt. Iacob, Graef van Mont-ros, is in dese leste Vergaderingen van Schotlandt, om de meyneedigheyt tegen sijn vaderlandt, en om dat hy de wapenen aengetast had, schuldigh aen gequetste Hoogheyt in 't Parlement verklaert, en twintigh duysent ponden aen de gene, die sijn hooft brengen sou, belooft.]

Boschain.
Baronnen
van Ogiluy.

BYVOE-
GING.

Niet verre van hier leght *Boschain*, 't welck aen de Baronnen van *Ogiluy* behoort, die hun oorsprong en oude Adel verplicht zijn aen dese Alexander, Burghgraef van Anguis, die in de bloedige strijdt te Harley tegen de Donaldynsche Eylanders gedoodt wierd. [Dese Baronny is over eenige jaren verkocht aen de Heer van Suthesk. Wijders, twee edele geslachten zijn in dese tijdt te voorschijn gekomen, te weten van David, Graef van Suthesk, die eerst Baron van de Baronny Kynaerd genoemd wierd. 't Ander geslacht is van sijn broeder Ioannes, Heer van Lour, (van *Loeren*) die te voren Baron van Ethie genoemd wierd. Alexander, de derde broeder, heeft verscheide Baronnyen, te weten, van Carrelstoun, die eertijds aen de Craufords behoorde, van Balnamone, en andere. De Graven in Anguis zijn Crauford, Kinghorn, Suthesk, Grey, Spiny, en Lour.

Men vint in 't register de bevestiging van de wisseling, gedaen tusschen de Heeren Mareschal en Lindsey, die sijn landen van Strudder (Achter-Vder Strudder wort het in de leening genoemd) voor het kasteel en landen van Dunoty, toen aen de Lindesiers behorende, verwisselde, met dese voorwaerde dat de soon, erfgenaem van 't geslacht van Lindsey, in tijdt van oorlogh, van de Heer Mareschal in het kasteel van Dunoty, naer sijn waerdigheyt

met sijn dienaers gevoedt sou worden. De Heer van dit kasteel is nu Willem, Graef van Mareschal, Heer van Keith, en van Altrum, Erfburghgraef van Mernis.]

Gilchritus van Anguis, door sijn daden onder Malcolmus de Vierde vermaert, was, gelijk ick gelesen heb, d'eerste der Graven van Anguis. Omtrent het jaer 1242 was Ioannes Comin Graef van Anguis, die in Vranckrijk storf, en sijn Weduw (misschien erfgenaem van 't Graeffschap) huwde sich aen Gilbert *Vmfrauil* Engelsman. Want hy en sijn nakomelingen wierden tot in 't derde jaer van Richard de Tweede, onder de tytel van Graven van Anguis, tot de Parlementsche vergaderingen van Engelandt beroepen. De Rechtsgeleerden van Engelandt hebben echter in hun formulen van recht geweygert hem voor Graef 'erkennen, om dat *Anguis* niet onder 't Koninckrijk van Engelandt stondt, tot dat het geschrift, daer in de Koning hem, in de naem van Graef van Anguis, tot de vergadering van 't Parlement had beroepen, openlijck voor de Rechterstoel gebracht was.

Terwijl David *Brus* de scepter in handen had, was *Th. Stewart* Graef van Anguis, die Berwick, 't welck hy onvoorziens aentastte, won, en terstont weer verloor, en weynigh daer na in een vuyle gevangenis by *Dunbritton* storf. Maer de *Douglaffers*, van uytsteekende en onverwonne kloeckmoedigheyt, hebben sedert de tijdt van Robert de Derde met de tytel van Graven van Anguis vermaert geweest, en zijn, sedert dat *Georgius Douglas* des Konings dochter getrouwt had, voor d'eerste Graven van Schotlandt erkent, aen de welke het toekomt in de plechtelijcke vergaderingen van 't Rijk de Kroon voor de Koningen te dragen. De seste Graef van Anguis uyt dese stam was *Archebald*, die tot sijn gemalin trouwde *Margareta* dochter van *Hendrick de Sevende*, Koning van Engelandt, en moeder van *Iacob de Vijfde*, Koning van Schotlandt, met de welke hy teelde *Margareta*, gemalin van *Mattheus Stewart*, Graef van *Lennox*, die, na 't overlijden van haer broeder, sonder kinderen gestorven, haer recht in dit Graeffschap, aen *David Douglas van Peteindreich* soon van haers vaders broeder, met toestemming van haer gemael en sonen, gewillighlijck overgaf; op dat sy dit geslacht, van maeghschap leer na aen haer bestaende, door de bant van weldaet enger aen haer sou binden, toen sy sagh dat *Hendrick*, de soon, naer 't huwelijck met *Koningin Maria* trachtte, uyt het welck, tot nut van *Britannia*, *Koning Iacob*, Oppervorst van Groot *Britannia*, geboren is.

Graven van
Anguis.

STRATHERN.

Strath-Ern
Steuwary.

Iulius Agricola, de beste Schoutelijcke Stede-
houder van Britannia onder d'arghste
Keyser Domitianus, is in het derde jaer van
sijn tochten met verwinnende wapenen tot
aen de zeeboesem *Taus*, die naer 't noorden
Fyfe bepaelt, gekomen, na dat hy de volcken
tot hier toe verwoest en verdelght had. De
vermaerde vloet *Ern* mengt in dese zeeboesem
sijn water met de *Tay*, die uyt een binnensee
van gelijcke naem gesproten, aen 't lantschap,
daer hy deurvloeyt, sijn naem mede deelt: want
het lantschap wordt *Straith-Ern* genoemd,
't welck naer d'oude taal der Britanners *vlaekte*
aen d'Ern betekent. D'oever van dese vloet *Ern*
is verciert met *Drimein*, een kasteel van 't ge-
slacht der Baronnen van *Dromond*, die leer
hooge ampten hebben verkregen, sedert dat
Koning *Robert Stewart* de Derde een gemalin
uyt dese stam voor sich heeft genomen. Want
de vrouwen van dit geslacht overtreffen verre
d'anderen in schoonheyt van gelaet, en in
aengenaemheyt van wesen, ja soodanigh, dat
sy self Koninglijcke harten in minnevlammen
ontsteeken hebben.

Ern een
vloet.

Drimein.

Baronnen
van Dromond.

Aen de selve oever leght het kasteel *Tulibardin*,
heerlijcker sedert dat, door gunst van Koning
Jacob de Seste, *Ioannes Moravius*, of *Murray*,
Baron van *Tulibardin*, tot d'eer en hoogheyt
van Graef van *Tulibardin* verheven is. [*Patricius Murray*,
des selfs broeder, heeft dit Graeffschap van sijn
broeder gekocht, 't welck nu van sijn zoon beseten
wort.] Aen d'andere oever wat laeger is het
kasteel *Duplin*, de wooning der Baronnen
Olyphant. Dese plaets heugt noch hoe groot
een neerlaegh, gelijk 'er noyt te voren
geweest heeft, de Schotten hier van d'*Engelschen*,
die tot bystant van Koning *Eduward Balliol*
gekomen waren, geleden hebben: ja soodanigh,
dat d'*Engelsche* Schrijvers van die tijt
schrijven dat sy door Goddelijcke, en niet
door menschelijcke kracht dese verwinning
verkregen hebben. De *Schotsche* Schrijvers
verhalen, dat 'er van de stam der *Lindesiers*
tachtigh zijn gesneuevelt, en dat de naem
der *Hajers* geheel verdelght souw zijn
geweest, soo de voornaemste van 't geslacht
sijn gemalin niet swanger 'thuys had gelaten.

Graef van
Tulibardin.
BYVOEGING.

Duplin.
Baron Olyphant.

BYVOEGING.

Heeren van
Innermeth.
BYVOEGING.

[*Zeker Franciscus*, *Hajus* gebynaemt, zoon
des *Canceliers* van *Schotland*, broeder des
Gracfs van *Duplin*, kocht dese *Baronny* in 't
jaer 1640.] Niet verre van hier legt *Innermeth*,
aen sijn Heeren de *Stewarts*, uyt het geslacht
van *Lorn*, genoegh bekend. [Dese landen
zijn nu by koopling aen *David Dromond* gekomen.]

Ter plaets, daer d'*Ern* sijn water met dat
van de *Tay* vermengt, en daer de *Tay* ruymet

wort, op d'oever, liet men *Aberneth*, certijts het
hoofd der *Picten*, en een welbewoonde stad,
die, gelijk men in een oude brock van geschrift
vindt, *Nechtanus*, Koning der *Picten*, aen *God*,
en aen *Brigida* gegeven heeft, tot aen de dagh des
oordeels, met haer grenspalen, die gestelt zijn
van de steen in *Abertrent*, tot aen de steen by
Carful, dat is *Loghfol*, en van daer tot aen *Ethan*.
Zy is lange tijdt daer nae gekomen in de
besittinge der *Douglassen*, *Graven* van *Anguis*,
die Heeren van *Abernethy* genoemd, en veel
van hen hier begraven zijn.

D'eerste Graef van *Strath-ern* (gelijk ick
gelesen heb) was *Robert Stewart*, in 't jaer
1380. Daer na *David*, jonger zoon van Koning
Robert de Tweede, welcks eenige dochter, aen
Patricius Grahamus tot gemalin gegeven;
Mailifius, of *Meliffius Graham* voorgebracht
heeft, die door Koning *Jacob d'Eerste* van
't Graeffschap wierdt berooft, na dat hy uyt
de registers van 't Rijk bevonden had, dat
het tot een mannelijcke leen aen sijn moederlijcke
grootvader gegeven was. De *Baronnen* van
Dromond hebben by erffenis, onder de macht
van *Seneschal*, 't gebiedt over dit landt,
gelijk oock over *Menteith*, dat daer aen paelt.

Graven van
Strath-ern.

MENTEITH.

Menteith heeft, gelijk sy seggen, de
naem van de vloet *Teith*, die sy oock
Taich noemen; 't welck oorsaeck is
dat men dit lantschapje in *Latijn* oock
Taichia noemt; aen welcks oever het *Bisshdom*
Dumblan leght, 't welck van Koning *David d'Eerste*
ingesteld is. De *Graven* van *Menteith* hebben
hun voornaemste wooning te *Kirck-Brid*, dat
is *Brigidas kerck*; gelijk oock de *Graven* van
Montross uyt de selve stam niet verre van
Kinkardin. Dit lantschap *Menteith* streckt
sich uyt, gelijk ick verstaen heb, tot aen de
bergen die d'oostzijde van de binnensee
Lomund sluyten. D'oude *Graven* van
Menteith waren uyt de *Cumeensche* stam,
de welcke, certijds de machtighste en
talrijckste van geheel *Schotland*, door
sijn eyge last neergeltort is. Maer de
nieuwer *Graven* zijn uyt de stam der
Grahams, sedert dat *Mailifius Graham* de
waardigheyt van Graef verkregen heeft.

Menteith
Steuwary.

Dumblan.

Kirck-Brid.

Graven van
Menteith.

ARGATHELIA,

of

ARGILE.

Voorby de binnensee *Lomund*, en 't
westerlijck deel van *Lennox* vertoont sich
by de zeeboesem van *Cluid*, *Argathelia*,
oock *Argadia* in 't *Latijn*, gemeenelijck
Argile, beter *Argathel* en *Ar-Gwithil*, dat is,
by d'*Tren*, of, gelijk

Naem.

geleghen-
heyt.

gelijck d'oude fchriften leggen, *Margo Hibernia*, de kant van *Yrland*: want het leght tegen *Yrlandt* aen, welcks inwoonders *Gwichil* en *Gaotbel* van de *Britaners* genoemt worden. Het lantschap, sich wijt en breet uytftreckende, is van vifchrijcke wateren van malkander gefcheurt, en elders feer bequaem van bergen, om vee te weyden, daer op men wilde koeyen en harten fiet fweruen. Aen de ftrant is het echter fchriekelijck, uyt oorfaeck van de klippen, en onvruchtbaerheyt der fwartachtige bergen. In dit gewest heeft, gelijck *Beda* fchrijft, *Britannia*, na de *Britonnen* en *Picten*, de *Schotten*, het derde volck, in 't gewest der *Picten* ontfangen, die, onder 't beleyt van *Reuda* uyt *Yrlandt* getrocken, met vrientfchap, of met ftael onder ben de wooningen, die sy noch befiten, verkiegen hebben. Van welke leydsman sy noch beden *Dalreudini* genoemt worden: want *Dal* betekent in hun taal een deel. En een weynigh daer na: *Yrlandt*, het eyge vaderlant der *Schotten*, die, van hier uytgetrocken, in *Britannia*, by de *Britonnen* en *Picten* een derde volck bygevoeght hebben. Daer is een feer groote zeeboefem, die in oude tijden de *Britonnen* van de *Picten* affcheydde. Dese zeeboefem b'wft van 't w. ften een groot ftuck weeghs lant waert in, daer noch beden de sterckfte ftadt der *Britonnen* is, die *Alcluth* genoemt wordt; aen 't noorderdeel van welke zeeboefem de *Schotten* (gelijck wy gefeght hebben) aengekomen zijn, en daer plaets tot hun vaderlant voor fich gemaect hebben. Men vind, by mijn weten, geheel geen tekenen van dese naem *Dalreudin*, ja oock niet by de fchrijvers, 't en zy dat het een selve is, als *Dabrieta*. Want wy lezen, in een oudt boeck van de deeling van *Albania*, van feker *Kinnadius*, die, gelijck blijckt, *Koning* der *Schotten* geweest, en de *Picten* in d'oorlogh verwonnen heeft, in dese woorden: *Twee jaren te voren eer Kinnadius in Pictavia* (dus noemt hy 't lantschap der *Picten*) gekomen was, won by 't *Koninckrijk* van *Dabrieta*. *Dalrea* word oock in een nieuwer gefchiedenis in een andere plaets, dan in dit gewest, gedacht, daer *Koning Robert Brus* heel ongeluckighlijck ftreed.

Dalreudini.
Dal.

Dabrieta.

Dalrea.

Koning Iacob de *Vierde* heeft door d'achtbaerheyt der *Staten* van 't *Rijck* verordineert dat aen dit lantschap door de reysende *Iusticiers* recht toegedient fouw worden, als 't hem goet docht. Maer de *Graven* selve hebben in sommige dingen hun *Konincklijke* rechten, mannen van leer groote autoriteyt, die veel leenlieden onder fich hebben, en hun geflacht langs de rijgh van ontellijcke voorouders van d'oude *Koninckjes* van *Argyle* afleyden, en van *Cambell*, hun kasteel, de bynaem ontfangen hebben. Sy verhalen dat sy de waerdigheyt en tytel van *Graef* van *Koning Iacob* de *Tweede* hebben gekregen, die, gelijck men verhaelt, *Colinus*, *Heer* van *Cambell*, tot *Graef* van *Argyle*, om zijn dapperheyt, en om de waerdigheyt van zijn geflacht, verheven

Graven van
Argyle.

heeft: welcks nakomelingen door befondere gunft der *Koningen* al een lange wijl algemeene *Iusticiers* van 't *Koninckrijk* *Schotlandt* hebben geweest, of, gelijck sy fpreken, *Iusticiers*, generalijck geftele, en *Konincklijke* *Sheriffs* van 't *Hof*.

[*Archibald* heeft omtrent het jaer 1630 BYVON-
GING. het recht van generael *Iusticier* afgelegh, om welke oorfaeck de *Koning* aen hem gegeven heeft de rechtspreking der eylanden van *Argyle*, *Hebrides*, &c. Hy is in de leste komft des *Konings*, omtrent het jaer 1640, *Marckgraef* van *Argyl* gemaect.

De *Marckgraven* van *Argyl* hebben van oudts en over lange tijdt dit eygen en befonder, dat, als zy hun dochters uythuuen, hun vrienden en verplichtelingen gehouden zijn de bruytsgift te betalen, en dieshalven worden sy te famen vergadert, en naer de meenigte van hun paerden en offen gefchat. Men leest in de leenfaken van *Craig* dat de *Heer* van *Argyl* sekere landen aen zijn verplichteling, *Constantijn Walkensbau* overgegeven heeft, op dat hy, geroepen zijnde, bereydt fouw wesen om de fware ftucken gefchuts in tijdt van oorlogh aen te fteken.]

PERTH SHIRIFDOME.

DE vloet *Tay*, de grootfte van geheel *Schotlandt*, ftort fich uyt de fchoot der Riviere
Tay. bergen van *Albanien*, en ftroomt eerst deur de landen, tot dat hy, in een binnensee met eylanden verfpreydt, daer in zijn loop breekt: en, van hier weer in oevers geprangt, besproeyt het breede en vette lantschap *Perth*, en ontfangt in fich de beeck *Amund*, die uyt *Athol* afstroomt.

Dit *Athol*, (om een weynigh van de wegh af Athol. te wijcken,) door de quade vrouwen in quade naem, is een lantschap, tamelijck vruchtbaer, dat bofchachtige dalen heeft. Hier is het *Caledonifche* Caledoni-
fche bofch. bofch, verfchriekelijck van fchaduw door de verfcheyde omwegen, en door de fchuylhoecken en holen der beeren, en gehoornde ftieren. Dit bofch heeft fich certijts wijt en breet deur de bygelege landen uytgebreydt. De roem en eer van dese plaets is kleyn, maer de geheugenis der *Graven* feer treffelijck. *Thomas*, jonger zoon van *Roeland* van *Galloway*, was volgens 't recht des huwelijcks *Graef* van *Athol*, welcks zoon *Patricius* van de *Biffetten*, benijders van *Hadington*, in zijn flaepkamer gedoodt, en 't huys, daer in hy woonde, terftont in brant gefteken wierdt, op dat het fchijnen fouw dat hy by geval door de brant verongeluckt was. In dit *Graeffchap* volghde *David* van *Hastings*, die *Patricius* moey getrouwt had, welcks zoon dese *David*, van *Strathbogy* genoemt, fchijnt, die een weynigh daer

Graven van
Athol.

*De Chroni-
ck van*
Maurofi.

daer na, terwijl Hendrick de Derde by d'Engelschen heerliche, en terwijl hy alreê Graef van Athol was, d'andere dochter en erfgenaem van Richard trouwde, die een bastertzoon van Koning Ian van Engelandt was, met groote en heerlijke erfgoederen in Engelandt. Hy kreegh by dese vrouw twee zonen, Ioannes, Graef van Athol, die in sijn trouw wankelende, onder een hoogh hout, te weten een galgh van vijftigh voeten, door bleef; en David, Graef van Athol, aen de welke, uyt het huwelijk met de tweede dochter en erfgenaem van Ioannes Cominius van *Badzenoth*, uyt d'eenige der erfgenamen van Audomar van Valentia, Graef van Pembroeck, groote goederen en besittingen ten deel vielen. Hy kreegh tot zoon seker David, die onder Eduward de Tweede t'elckens, beneffens de Graven van Engelandt, tot de vergaderingen des Parlaments van Engelandt ontboden wierdt, en, onder Koning Eduward Balliol, Stedehouder van Schotlandt geworden, in 't jaer 1335, in 't bosch van *Kelblen*, in de strijt verslagen, en door de dapperheit van Andries van *Murray* verwonnen wierdt. Sijn zoon David teelde niet meer dan twee dochters, Elisabeth, die aen Thomas *Percy* gehuwt wierdt, van welke de Baronnen van *Borough* gesproten zijn, en Philippa, aen Thomas *Halsbam*, Engelsch Ridder, ten huwelijk besteed. Daer na quam de tytel van Graef van Athol aen Walter *Stewart*, de zoon van Koning Robert de Tweede, die Iacob de Eerste, Koning van Schotlandt, door een wreede doot weghruckte, en rechtvaardige straf van sijn gruwelijke wreetheyt betaelde, ja foodanigh, dat men seght dat *Aeneas Sylvius*, toen Gesant van Paus *Eugenius de Vierde* in Schotlandt, seyde: *Dat hy twijffelde of by grooter lof aen de gene, die des Konings doot vreekten, of strenger vonnis tegen de gene, die sich met soo onbetamelijk een vadermoort hadden besmet, behoort te geven.* Na verloop van weynigh jaren wierdt dese eer gegeven aen Ioannes *Stewart*, uyt het geslacht van *Lorne*, een zoon van Iacob, die, de Swarte Ridder gebynaemt, geteelt was met Ioanna, weduw van Koning Iacob d'Eerste, dochter van Ioannes, Graef van *Somersett*, en kintskint van Ioannes van *Gent*, Hartogh van *Lancaster*. [Dit Graefschap is nu gekomen in handen van de zoon van wijlen Ioannes, Graef van *Tilliberdin*, welcks moeder *Stewart* was, en een der drie dochters van de Heer van *Emnarmeth*, van de welke hy dit Recht kocht, en, sijn schulden betaelt hebbende, onlangs is gestorven, en sijn zoon tot erfgenaem daer af heeft gelaten.]

BYVOEGING.

Dunkelden.

De *Tay*, door d'aenwas van d'*Almond* grooter geworden, neemt sijn loop naer *Dunkelden*, van Koning David met een Bisschoppelijke setel verciert. Veel vermoeden uyt de kracht van *Schotlandt*.

't woort, dat dit de stad der Caledoniers heeft geweest; en de gene, die willen dat het Caledonische bosch de naem van hazenootenboomen heeft gekregen, bedieden dit de heuvel der hafenoote-boomen te zijn. De *Tay* spœet sich van hier voort deur de puynhoopen van 't verwoest stedeken *Perth*, 't welck noch heught hoe groot verlies het eertijts door de snelle loop van dese vloet leed, toen hy d'ackers, rijpe oogst, en d'arbeyt der ossen neêrvelde, en dit hangend stedeken, met het Konings kint, en d'inwoonders meêlsleepte. Koning Willem stichtte, in plaets van dese neêrgeworpe vesting, op een bequamer plaets de stad *Perth*, die terstont seer rijk en weeldigh wierdt. Maer de nakomelingen hebben haer *Saint Johns towne* genoemd, naer sekere kerk, ter eeren van S. Ian gesticht. Terwijl de *Brussen* en *Baliols* tegen malkander in oorlogh waren, is dese plaets van d'Engelschen met groote wercken versterckt, die sedert ten meestendeel van de Schotten weêr geslecht zijn. Voorts, het is een treffelijk stedeken, aengenaem van gelegenheit tuschen twee groene beemden, en heel heerlijk, schoon veel gewijde gebouwen verwoest zijn, en foodanigh verdeelt, dat de besondere ambachtslieden besondere wijken, van malkander afgescheyden, bewoonen; en de *Tay*, op en afloopende, geeft bequaemheit om veel waren van de zee derwaerts te voeren.

*Perth.**Perth.**S. Johns towne.*

Koning Iacob de Seste heeft onlangs *Perth* tot een Graefschap verheven, toen hy Iacob, Baron van *Dromund*, tot Graef van 't lantschap *Perth* maeckte. [Iacob storf sonder kinderen na te laten, en dus quam by erfrecht dit Graefschap aen sijn broeder Ioannes, welcks oudste zoon de dochter des Graefs van *Huntley* tot gemalin getrouwt heeft.]

Graef van Perth.

BYVOEGING.

De naeste plaets hier aen is voor eerst *Methuen*, 't welck *Margareta* van Engelandt, weduw van Iacob de Vierde, aen haer derde gemael, *Hendrick Stewart*, van Konincklijke stam, voor gelt, dat sy daer voor telde, verkreegh, en met eenen de waerdigheit van Baron van haer zoon Iacob de Vijfde verworf. [De heerlijkheit van *Methuen* behoort nu aen de *Hartogh van Lennox*.] Wat lager leght *Rethuen*, een kasteel der *Rethueners*, een afschriekelijke naem, die uyt yders geheugenis behoort gewischt te worden, dewijl by besluyt van een breede Vergadering verordineert is dat de gene, die dese naem voerden, hem souden afleggen, en een nieuwe aennemen, na dat de *Rethuensche* gebroeders, door een vervloecte en verfoejelijke samenweering tegen 't leven van Koning Iacob de Seste, verre de beste Vorst, aengespanten waren, die hun vader Willem tot Graef van *Gourie* had verklaert, de welke, baldadiger geworden, den

Baron van Methuen.

BYVOEGING.

Rethuen, of Keeren.

Koning wetten voorschreef, om 't welck hy, naer de wetten van 't Rijk, van gequetste Hoogheyd overtuyght, met verlies van 't leven gestraft wierd. [In deser voegen is het kasteel der *Retbueners*, door dit misdrijf aen de Koning gekomen, die dat onlangs te leen aen Willem van Murray, sijn Kamerling, gegeven heeft.]

Goury.

Scot.

Gourie, heel vermaert door sijn koorenackers, en door de besondere vruchtbaerheyt van de gront, streckt sich vlacker uyt aen d'andere oever van de *Tay*. In dit gewest, tegen over *Perth*, over de *Tay* leght *Scone*, eertijds een heel vermaert klooster, eerwaardigh om dat de Koningen van Schotlandt daer gehult wierden sedert dat *Keneth*, de *Picten* byna geheel verdelght hebbende, de steen, uyt *Yrlandt* in *Argyle* gevoert, hier in een houtte kappelle besluten en geplactst heeft, om de Schotische Koning te hulden, die *Eduard d Eerste*, Koning van Engelandt, naer *Westmunster* deē voeren. Hier af is dese voorsegging, die gemeenlijk geroemt wordt, de welke, dewijl sy waer geworden is, hoewel het selden gebeurt, ick hier by gevoeght heb :

*Ni fallit fatum, Scoti quocumque locatum
Inveniunt lapidem, regnare tenentur ibidem.*

Scone geeft nu, door een besondere gunst van Koning *Jacobus*, de tytel van Baron aen *David van Murray*. [Dese is sedert gemaect *Burghgraef* van *Stormont*, en heeft op de plaets van dit klooster, dat tot aen de gront verdelght was, ja soodanigh, dat men nauwelijcks teekenen daer af kon vinden, een treffelijke wooning, met een seer vermake-

lijke tyn gemaect. Maer vermits hy geen kinderen naliet, soo is, na 't overlijden van *Quint-Iernus*, sijn erfgenaem, oock sonder kinderen overleden, dese heerlijkheyt gekomen aen *Ioannes*, Graef van *Annandail*.]

Ter plaets, daer de *Tay* sich wijder uytbreyt, liet men aen des selfs oever *Arrol*, de wooning der vermaerde *Graven* van *Arrol*, die sedert de tijden der *Brussen* erfelijke *Konnestabels* van *Schotland* hebben geweest, en hun seer oude afkomst opbrengen van seker *Hajus*, een seer dapper man, die met sijn sonen de slagordening der *Schotten*, te *Longcarty* in de sware strijdt tegen de *Deenen* beswijkende, met dapperlijk en geluckelijk te strijden soodanigh weer opgehopen heeft, dat sy de overhandt verkregen, en de Koning, en de *Staten* van 't Rijk de verwinning en behoudenis aen sijn dapperheyt toeeygden. Om dese oorfaeck wierden in dese plaets aen hem en aen de sijnen vruchtbare ackers toegewesen. [Dese *Baronny* van *Arrol* is onlangs verkocht door de Heer van *Kingorn*, oom van dese Graef van *Arrol*, aen de Graef van *Duplin*.] Ick sal van het kasteel *Huntly*, hier aen gevoeght, niets schrijven, dan dat het aen een wijtluchtigh en heerlijk geslacht de naem gegeven heeft: doch hier van op sijn plaets. [Cambdenus vergift sich hier, want dese *Baronny* heeft niet de naem aen 't geslacht van *Huntley* gegeven, maer het voert de naem van een andere plaets, die zuydewaerts in *Tifedale*, of in *Merche* gelegen is: maer hy kocht dese *Baronny* van de Heer *Gray* voor de Heeren van *Kingorn*.]

Nieuwe Beschrijving van 't Landtschap

P E R T H.

Grenzen.

Et Landtschap *Perth* heeft naer 't noorden, en naer 't noortwesten tot grenspalen de gewesten van *Badgenoch*, en *Lochabria*, die in 't *Burghgraefschap* van *Innernels* gelegen zijn. Het wordt naer 't noortoosten van *Marr*, in *the Sheriffdome* van *Aberdeen* gelegen, besluten, en paelt naer 't westen aen *Argyle*. Het leght naer 't zuydwesten heel na aen *Dunbritton*, anders *Lennox*, en heeft naer 't zuyden *Claclemannan*, *Sterlinshyre*, en de zeeboesem van *Forth*; naer 't zuydoosten *Fyfe* en *Kinrofs*; en paelt eyndelijk naer 't oosten aen *Angus*. Dit landtschap streckt sich in de langte uyt tot over twee-en-vijftigh duysent schreden, te weten,

Grootheyt.

van *Innergor* uyt het oosterlijk gewest tot aen de *Parochy* van *Aberfull* naer 't westen, daer het naest aen *Lennox* leght. Ter plaets, daer het op sijn breedste is, te weten, van *Vchnahannoloch*, een bergh in *Athol*, en van de grensen van *Badenoch* naer de brugh van *Sterlin*, streckt het sich in de breedte tot op omtrent 48 duysent schreden uyt. De voornaemste der vloeden, van de welke het besproeyt wort, is sonder tegenspreken d'eerste en grootste de *Tay*, die uyt een binnensee van gelijke naem, tien duysent schreden lang, en een duysent breed, in *Braidalbin* gelegen, uytbarst, en, by de *Grampische* bergen een bocht makende, aen *Athol* raect, een vruchtbaer landtschap, in 't *Grampisch bosch* gelegen. Des selfs deel, dat sich aen de voet van de bergh in de vlackte uytbreyt, wordt *Blair* genoemd;

Vloeden.

Tay.

BYVOEGING.

BYVOEGING.

noemt; welke benaming een plaets, vry van boomen, betekent. Beneden Athol, aen de slincker oever van de Tay leght de stad Caledonia, gemeenlijk *Dunkell*. Tien duysent schreden beneden Caledonia aen de rechter oever van de Tay leght Perth selve, aen de welke dese cer toegelchreven wordt, dat het geheele Burghgraefschap de naem daer af draeght. De beeken Duchart en Lochey ontlasten sich in de binnensee van Tay. De Duchart vloeyt uyt een binnensee van gelijke naem, te weten, *Loch Dochart*, 2000 schreden lang, en 500 schreden breed. Dese binnensee heeft een kasteel en een eylandt, beyde naer 't westerlyck deel van de vloet Tay gelegen. Uyt d'ackers van 't Leoninsche bosch vloeyt de beek Leo, die, uyt een binnensee van gelijke naem, twee duysent schreden lang, gesproten, en met haer bochtige ommeloop vier-en-twintigh duysent schreden voortgelopen, eyndelyck op duysent beneden de binnensee in de Tay vloeyt. Daer na, beneden negen duysent schreden oostwaerts, by de kerck van Logyrant in Atholl loopt in de Tay de beek Timmell, die heel vermaert is, en uyt de binnensee Ranoch spruyt, en door haer loop Atholl prangt wel seftien duysent schreden verre. By 't Loothof, gemeenlijk *Leidgrein* genoemt, vloeyt weer de beek *Gnaria* in de Timmell. Dese beek heeft haer oorsprong uyt een binnensee van gelijke naem, die, achtien duysent schreden lang zijnde, in de beek Gnaria, by het kasteel van Blair, uytbarst. De beek *Tilta* spruyt uyt een binnensee van gelijke naem, die seftien duysent schreden lang is, en valt by Caledonia, seftien duysent schreden beneden Tays hoof, in de Tay. De *Brana*, ses duysent schreden lang, en sijn oorsprong hebbende uyt de binnensee van Flench, die twee duysent schreden lang is, vloeyt in Glenquheith, beneden Caledonia, op ses duysent schreden naer 't zuydoosten, aen de puyngoopen van 't oude kasteel Kinclaf, in de Tay. D'*Illa*, uyt het bosch, gemeenlijk *Glenila* genoemt, sijn oorsprong hebbende, de welck omtrent twintigh duysent schreden lang is, valt weer in d'*illa*, niet verre van Bermenia. De vloet *Keth*, door de visschery der salmen vermaert, voornamelyck door haer afgebroke sluys, die oock gemeenlyck van d'inwoonders Keth genoemt wordt, by Blair van Dromond, daer hy tusschen de voorkomende klippen met soo groot gedruys en geweld neerstort, dat hy door sijn groot geraes het gehoor beschadicht: want daer komt jaerlijcks, op sekere tijden, een groote overvloet van salmen derwaerts, van de welke sommige (terwijl door de regen, of door d'instorting van de vloedden, uyt de regen gesproten, dese vloet grooter en geweldiger ge-

worden is, ja soo dat het water over de sluysen heen stort,) de visscher, vergeeffche moeyten gedaen hebbende, te leur stellen, en behouden daer afkomen; andere, terwijl sy tegen 't geweld van 't neerstortend water over de sluys, niet soo seer met swemmen, als met springen, doch vergeeffs, poogen te geraken, worden door 't geweld van de vloet te rugh gedreven, en door de schalkheyt der visschers gevangen; en anderen worden eyndelyck in de drajende koleken beneden de sluys met netten en ander gewand der visschers in overvloet verstrickt. *Glenfca* en *Stratharelia*, twee beecken, van de hoofden deser landtschappen afvloejende, storten sich weer in de Keth. Boven de stad Perth, gemeenlyck *Saint Johns town* genoemt, naer 't noordwesten wentelt d'*Almond*, uyt een bosch van gelijke naem vloeyende, die in de langte sich boven de veertien duysent schreden uytstreckt, in de Tay. Na de Tay volght in ordening de eerste *Iern*, een vloet, die tamelyck vermaert is, en sijn oorsprong heeft uyt de binnensee, *Loch-erne* genoemt, in een berghachtigh gewelt, 't welck men gemeenlyck *Balquidria* noemt, tusschen de mont van welcks binnensee, en d'instorting van de Iern in de Tay, by *Aberneth*, drie duysent schreden beneden de brugh van Iern, een ruymte van vierentwintigh duysent schreden getelt wordt. De beek van *Ruthell*, uyt een berghachtigh bosch, gemeenlyck *Glenertnay* genoemt, vloeyt ses of seven duysent schreden verre in de Iern, by de kerck van *Coniria*. Niet verre van de selve kerck vloeyt oock de beek *Lydnoc*, uyt een bosch van gelijke naem uytbarstende, en vier of vijf duysent schreden verre gelooopen hebbende, in de Iern. Niet wijt van *Coniria*, naer d'oostzijde, dicht by *Cryfs* kerck ontlast de beek *Turret* sich in de Tay, na dat zy, uyt de binnensee *Lochturret* genoemt, gesproten, omtrent vier duysent schreden verre gelooopen heeft. By *Kinkell* vloeyt in de Iern de beek *Machania*, die ses duysent schreden lang is. De beek *May*, uyt het *Ocellische* geberghte gesproten, en tien duysent schreden naer 't zuydwesten voortgelopen, vloeyt by de kerck van *Forteviot* in de Iern. Dit landtschap wordt oock besproeyt met een vermaerde en aengename vloet, die zy gewoonelyck *Alan* noemen. Dese heeft sijn oorsprong uyt seker berghachtigh bosch, gemeenlyck *Glenlocherne* genoemt, en vloeyt boven *Sterlin*, een mijl meer naer 't westen, in de *Forth*, en snijdt door sijn loop *Blandun* in 't midden deur. Uyt de binnensee van *Taichie* heeft de *Forth* sijn oorsprong, daer *Keltia* invloeyt, die uyt de binnensee van *Bennacher* spruyt, by het kasteel van *Dun in Taichie*. De binneseen van dit landtschap zijn *Loch Ranoch*, twaelf duysent schreden lang; *Loch Gnarius*, *Loch*

Dunkell.

Duchart en Lochey, twee beeken.

Leo.

Timmell.

Gnaria.

Tilta.

Brana.

Illa.

Keth.

Glenfca en Stratharelia.

Almond.

Iern.

Ruthell.

Lydnoc.

Turret.

Machania.

May.

Alan.

Forth.

Keltia.

Binneseen.

Loch Tilt, welke beyde tusschen Badenoch, Ranoch en Athol in leggen, en even lang zijn. *Loch Lyadenus*, tusschen Glencoa en Ranoch leggende, en vijf mijlen in sijn omkeer hebbende. *Loch Ranoch*, seven duysent schreden lang, en een duysent schreden breed, in welke binnensee een eylandt is. In Leons-dal leggen de binneseen *Daw* en *Girr*, van de welke yder vijftien hondert schreden lang is. *Loch Leon*, *Loch Tay*, *Loch Doshan*, die yder hun besondere eylanden hebben, daer vestingen op zijn. *Loch-ern*, seven duysent schreden lang, en een duysent schreden breed. *Loch Turell* in Strath-ern, *Loch Lidnach*, *Loch Bennaber*, *Loch Tuboll*, dat een eylandt heeft. Twee Cluniesche binneseen, en twee binneseen van *Carn*. In Athol zijn de *Lochs* oft binneseen *Vidius*, *Esmaus*, *Sbiochus*, *Kennartus*, *Glasius*, *Kinnardothaus*, en *Derculluchus*.

*Vruchtbaar-
heyt.*

Dit lantschap, soo groot als 't is, heeft overvloed van weyden, en is treffelijk door sijn vruchtbare koornackers, en heel rijk door d'inkomst der vruchtdragende boomen, voornamelijk in Gourie; en is eyndelijk vermakelijk door de schaduwen der bosschen, en door d'aengenaemheyt der vloed en binneseen.

*Bisdom-
men.*

In dit lantschap waren eertijts twee Bischoppelijke zetels, een te Dunkalden, en d'ander te Blandun, een Priorschap te Strathfillan, Inchmahomo, en een klooster van Karthusers Monicken. In de stad Perth was oock een Bagijnklooster van Elchus.

Kasteelen.

De kasteelen in dit lantschap zijn voornamelijk dese: Blara in Atholl, Wemia,

Balloch op de Tay, Garfinlarga, Migartea in Leons-dal, Comraea, Garntelia, Morthlæa, Montcluria, Ardbleria, Cluniesche toren, Lacus in 't eylandt van Tay, 't eylandt van binnensee Dochart, Allintolia, 't eylandt van Loch Ronald, 't eylandt van Loch Timmell, Loyra, van Almund, Kilonria, Gorthæa, Monaja, Fordæa, Abrothelia, van Drimmenia, Tillibard castle, Kincairn, Glennegies, Dun-cruba, Duplin, Innermay, Eglismagirdill, Balmanno, Ooster- en Wester-Moncreif, Elcho, Skellia, Rossia, Glendovana, Strovia, Kinsania, Bathaica, Gastan-hof, Fingallea, Kincardia, Megintia, Huntley, Forthæa, Innerpefray in de bosschen van Ila, Dun-castle in Taichie, Calander, het eylandt Taichia, Groot Edin, Cambusmor, Lanarck, Tullialana, Blara Vallicampia, Glasclunia, Rupis Aula, Bamfia, Blara in Gourie, Ruthvena of Iagers-toren, Balhus, Inchturia, 't eylandt Martini, Auchterdura, 't eylandt Brakia, Loch-ern met de vesting, Keria, Coldachum, Brigids kappelle en Duchrea.

In dit Burghgraeffschap zijn vier Presbyter-schappen, van Dunblan, Achterardure, Perth en Dunkalden, in de welke acht-en-tachtigh Parochiekercken zijn. De bruggen, hier gelegen, zijn van Ern, Ruchelis, Comraeus, Ruthven, Tilt in Athol, Alan een weergalmende brugh op de Dovana, van Lothay, Duchart, Areleus, Machama, en Dunblan.

*Presbyter-
schappen.*

Bruggen.

De steden zijn Culrofs, en Perth.

Steden.

De vlekken en Baronnyen zijn Achterardura, Dunblan, Calidonia, Creifa, Abruthea, Dun, Alichia en Arolia.

t B V R G H - G R A E F S C H A P

A B E R D E E N,

E N

B A N F,

met de Lantschappen en gewesten, daer onder begrepen.

U Y T G A M B D E N U S.

M E R N I S.

Ese Landtschappen wierden in Ptolemeus eeuw bewoont van de *Vernicones*, mischien de selven, die van Marcellinus *Vecturiones* genoemd worden. De naem is echter geheel ondergegaen, 't en zy wy achten dat in *Mernis* iets daer af overgebleven is. Want in de Britanische tael wordt d'V dickwils in M verandert. Dit kleyn landtschap *Mernis* leght tegen de Noortzee aen, en heeft een vette gront, die effen en sonder bergen is. 't Gedenckwaerdighste hier in is *Dunnotyr*, een kasteel, op een strenge en ontoegankelijke klip, daer af men naer de zee liet, gebouwt, met stercke muren, en met toorens op een rijgh versterckt. Dese plaets heeft lange tijdt behoort aen de *Keitben*, uyt een oudt en deurluchtigh gellacht, die, de deught tot hun geleydt hebbende, Graven en *Erf-Maerschalcken* van Schotlandt, en *Burghgraven* van dit landtschap zijn geworden. [Besie *Buchananus* in 't verhael van d'oorlogh, daer de *Keitben* de Deenen hebben verwonnen; want sy hebben van daer de waerdigheyt van *Maerschalck* verkregen, die sy sedert die tijdt beseten hebben, en noch besitten.]

Men fiet hier in 't portael het oud opschrift van een bende van 't twintighste legioen, gelijkick geseght heb, welcks letteren door de deurluchtighste Graef, die nu bloeyt, een verwonderaer van d'acloudheyt, vergult zijn. Wat verder van de zee leght *Fordon*, 't welck eenige roem van *Ioannes* van *Fordon* heeft verkregen, die, van hier gesproten, met groote arbeyt de Schotische Chronijck in 't kort beschreven heeft, aen welks naerichtigheyt de jonger Schrijvers der historien van Schotlandt veel verplicht zijn: maer haer ouder roem komt van d'o-Schotlandt.

verblijffelen van S. Palladius, eertijds hier, ^{S. Palladius.} gelijk men gelooft, begraven, die in 't jaer 431 van Paus Celestinus aen de Schotten tot Apostel gefonden wierd. [Paldykirk heeft ^{BYVOEGING.} jarelijcks een vermaerde marckt van drie dagen lang, daer een groote toeloop van kooplieden is, voornamelijk om laken te koop, dat naer Nederlandt gevoert wordt.]

M A R R I A, M A R.

L Andewaerts in, van de zee af, boven ^{Gelegheyt.} *Mernis*, leght *Mar*, dat sich tot omtrent op seftigh duysent schreden uytbreyt. Ter plaets, daer het op sijn breedste is, naer 't welken, rijst het tot bergen, behalven aen de zijde, daer de vloet *Dee*, by Ptolemeus *Diva*, en de vloet *Donus*, een wegh voor sich openen, en de landen vruchtbaer maken. Aen d'oever van de *Donus* leght *Kildrummy*, 't welck dese vloet ^{Kildrummy.} grootelijks verciert, en is d'oude wooning der Graven van *Mar*. Niet verre van hier is de wooning des Barons *Forbois*, die, door d'oude ^{Forbois.} glans van sijn gellacht vermaert, dese bynaem (want sy wierden eertijds *Bois* genoemd) verkregen hebben, na dat d'erfgenaem van 't gellacht een schrickelijke Beer met groote dapperheyt gedoodt had. Maer aen d'uytgang zijn, tot grooter verciering, twee steden, die van de mondt, in 't Britanisch *Aber* genoemd, een selve naem ontleent hebben, en alleenlijk met een voornaem onderscheyden worden. D'een aen dese zijde is tamelijk vermaert door de Bisschoppelijke waerdigheyt, die Koning David d'Eerste van het dorp *Murblac* herwaerts voerde, door de treffelijke wooningen der Kanonicken, door het gasthuys der armen, en door d'openbare scholen der geleertheyt, die van Willem *Elphinston*, Bisschop van de plaets, in 't jaer 1480, gewijd wierden, om de jeucht t'onderwijfen, en wordt ^{Ould Aberdeen.} *Ould Aberdeen* genoemd. D'andere stadt, aen d'andere zijde gelegen, ^{New Aberdeen.} *New Aberdeen* geheeten, is seer vermaert door de visschery der salmen.

Y y

[De

Gelegheyt.

Dunnotyr.

Keitben.

Graven Maerschalcken. BYVOEGING.

Shiriffdom of Koningdom of Mernis.

Fordon.

Ould Aberdeen.

New Aberdeen.

PART OF MURRY FYRTH.

DVO VICECOMITATVS
ABERDONIA & BANFIA.
Una cum Regibus & veteribus tractibus
suis comprehensis.
Auctore Roberto Gordon & Straloch.
A Description of the two Shires
of **ABERDEEN** and **BANF**.
With such Countreys and Provinces as are
comprehended under them.

P A R T S

M A R J I S

G E R M A N I C J I

RYVOE-
GING.

[De voorfaten van de Graef Maerfchalck hebben het Collegie van *New Aberdeen* geficht; hy ftelt noch de Regenten. *Thomas Rhedus*, een feer geleert man, heeft hier onlangs een openbare Bibliotheeck, in vele en treffelijke boecken beftaende, geficht, en aen de bewaerder daer af vier hondert ponden jaerlijcks gegeven; en de Heer *Lyddelius*, der Medicinen Doctör, heeft hier een Professor oft Voorlefer in de Wiskonft ingeftelt.]

Het overtreft byna alle geloof van hoe groot een overvloed van faln defe en andere vloedden van *Schotland*, aen weérzijden van 't Rijk, overvloejen. Een visch, heel onbekent by *Plinius*, 'ten waer * *d'Esfox* van de Rijn, maer in dit noorderlijk gewest van Europa feer bekend, met *fijn roode buyck glinfterende*, gelijk hy spreeckt. Sy, in de herfit aen beekjes, en ten meestendeel ondiepe plaetsen parende, leggen eyeren, die sy met fant bedecken, en zijn in dese tijdt soo mager, dat sy byna niets, dan been, hebben. In de naefte lenten komen uyt dese eyeren kleyne vischjes voort, die, sich naer de zee begevende, in korte tijdt tot hun volkome grootheyd walfen, en, naer hun geboorte-vloedden fwemmende, tegen de golven worstelen: en indien hen eenige hindernissen voorkomen, soo slaen sy, met sekere sprong, met hun staert daer tegen, tot verwondering der aenschouwers, en komen dat te boven, en houden sich in hun vloedden, tot dat sy paren. Het is oock verboden dat niemant die in dese tijdt mach vangen, te weten van den 8 September tot aen den 1 December. Sy schijnen oock voor het grootste gerijf van *Schotland* gehouden te zijn, dewijl oock verboden was die aen d'Engelichen te verkoopen, behalven voor Engelische goude munt. Maer ick laet dit aen anderen.

* *Redden d'onfen figgen in Latijn Ijicos.*Graven van
Mar.Scotchro-
nicen l. 12.
cap. 33.

Wat de Graven van *Mar* aengaet. Terwijl *Alexander de Derde* heerfchte, wordt *Willem*, Graef van *Mar*, onder de gene gefelt, die meest tegen de Koning getoort waren. Terwijl *David Brus* de macht in handen had, wordt gewach gemaect van *Donaldus*, die, bewaerder van 't Rijk zijnde, in *fijn bed* voor de strijdt te *Dyplin*, van *Eduard Balliol*, en van d'Engelische hulpbenden gedoot wierd; welcks dochter *Isabella* van Koning *Robert Brus* tot *fijn eerste gemalin* genomen wierd, aen de welke hy teelde *Matoria*, moeder van *Robert Stewart*, Koning van *Schotland*. Onder de selve *David* wort verhaelt van *Thomas*, Graef van *Mar*, die in 't jaer 1361 gebannen wierd. En onder *Robert de Derde* was *Alexander Stewart*, Graef van *Mar*, die in 't jaer 1411 in de strijdt te *Harley* tegen d'Eylanders sneuvelde. In de tijdt van *Iacob d'Eerste* wordt in de *Schotische Chronijck* gelesen: *Alexander*, Graef van *Mar*,

storf 1435, *bastertsoon van Alexander Stewart*, Graef van *Buchan*, *soon van Robert de Tweede*, Koning van *Schotland*, die, als *bastert*, de Koning tot *fijn erfgenaem* kreeg. *Ioannes*, jonger soon van *Iacob de Tweede*, heeft sedert dese tytel gebruyckt, die, overtuuyght van dat hy door tovery iers tot nadeel van de Koning, *fijn broeder*, vorenomen had, doodt gelaten wierd. Na hem wierd *Robert Cockeran* uyt *Latonien* van *Iacob de Derde* tot dese waerdigheyd verheven, en sedert van de Grooten opgehangen. Dese waerdigheyd wierd sedert niet weér begeben, tot dat *Koningin Maria Iacob*, haer *bastertbroeder*, tot dese eer verhief, en daer na, toen men bevont dat de tytel van Graef van *Mar* naer 't oude recht aen *Ioannes*, Heer van *Ereskin*, behoorde, in plaets van *Mar*, hem met de tytel van *Murray* beschonck, en *Ioannes Ereskin*, een man van oude adel, tot Graef van *Mar* verhief, welcks soon, oock *Ioannes* genoemt, nu de selve eer besit, en *Konincklijke Raedt* in de beyde *Koninckrijcken* is. [*Sijn soonssoon*, oock *Ioannes* geheeten, besit nu de selve waerdigheden.]

BYVOE-
GING.

B V C H A N I A ,

of

B U Q U H A N .

D Aer nu *Buquban*, by de Latijnen *Boghania* en *Buchania*, over de vloet *Donum* in zee uyt kijckt, hadden de *TAIZALI* eertijds hun wooning. Sommige leyden dese nieuwe naem af van d'ossen, schoon het landt bequamer is om schapen te weyden, welckers wol voornamelijk gepresen wordt. Hoe wel de vloedden in dit gewest overal feer rijk van faln zijn, soo komt sy echter nooyt in de vloet *Ratra*, gelijk *Buchananus* verhaelt, die oock schrijft, dat 'er aen d'oever van de *Ratra* by het kasteel *Stanys*, een spelonck is, welcks natuer, gelijk het schijnt, men niet behoort voorby te gaen. Het water, uyt het *natuurlijk gewelf* by druppelen afdruppende, verandert terstont in steene pyramiden: en indien door d'arbeyt der menschen het hol niet t'elckens gesuyvert wierd, soo sou 't beele hol in korte tijdt vol zijn. De steen, die hier af komt, heeft als een *middelmatuer tusschen ys en steen*; want men kan hem breken, en hy wordt nooyt soo hard als *marmor*.

Rivier Ra-
tra.Wanderlijk
water.

Hier is oock sedert weynig jaren een groote klomp *barnsteen*, soo groot als een paert, aen de strant geworpen. De geleerden noemen dat *Amber*, *Gleffum* en *Succinum*; *Sotacus* acht dat dit het sap is, 't welck by de *Britanijers* van de boomen in zee afvloeyt, en hard wordt. *Tacitus* is oock van gelijk gevoelen, als hy schrijft: *Ick geloof dat de bosschen en boomen in het oosten vruchtsaender zijn: want gelijk daer in de verborge plaetsen wicroock en balsam uyt de boomen gesweet wordt,*

Amber, of
barnsteen.

wordt, soo is 'er oock in de westerfche landen en gylan- den iets, dat door de stralen van de geborige fon uytge- trocken wordt, welke rocht in de zee valt, en door de kracht der stormen aen de stranden daer tegen over ge- worpen wordt. Maer Serapio, en de Philolo- phen van een jonger eeuw willen dat het uyt de slijmige aerde aen en by de zee te voor- schijn komt, en door de golven en 't onweer uytgeworpen, en ten deel van de visschen ver- slonden wordt. Maer waer ben ick gedwaelt? ick sal weer op de rechte wegh keeren; want de gene, die sijn dooling bekent, verkrijght ver- giffenis.

Graven van
Boghan.

Terwijl Alexander de Tweede heerschte, bloeyde *Alexander Cominius*, onder de benaming van Graef van *Boghan*, die de dochter, en eenige erfgenaem van *Rogier van Quincy*, Graef van *Winton* in Engelandt, trouwde; en des selfs soons-dochter bracht de selve tytel aen haer gemael, *Hendrick van Beaumont*, die, ter- wijl *Eduard de Derde* heerschte, onder de be- naming van Graef van *Boghan*, plaets in de vergaderingen des Parlements van Engelandt heeft gehad. Sedert was *Alexander Stewart*, soon van *Koning Robert de Tweede*, Graef van dese plaets, op de welke volghde *Ioannes*, jonger soon van *Robert*, Hertogh van *Albania*, die, van *Karel de Sevende*, *Koning van Vranckrijk*, met seven duyfent *Schotten* tot bystant in *Vranckrijk* ontboden, treffelijke onderstandt tegen d'Engelschen betoonde, en groote lof verkreegh: want hy doodde *Thomas*, Hertogh van *Clarence*, broeder van *Hendrick de Vijfde*, *Koning van Engelandt*, by *Baugy*, en behaelde een groote zege op d'Engelschen, soo 'er ooyt een behaelt is; in voegen dat hy om sijn treffelijke diensten tot *Konnestabel van Vranckrijk* verheven wierd. Maer hy, het oorlogs-lot veranderende, wierd te *Vernouil* van d'Engelschen, in 't derde jaer daer na verwonnen, en met de dapperste mannen, *Archebald Douglas*, Graef van *Wigton*, en de Hertogh van *Tours*, gedoodt. De wel- ke echter, gelijk hy seght,

Dapperheyt
der Schot-
ten in de
Fransche
oorlogen.

— *eternum memorabit Gallia cives*
Grata suos, titulos que dedit et tumulos.

Seker, de Franschen moeten bekennen, dat sy voornamelijk aen de getrouwheyt en dap-

perheyt der *Schotten* verplicht sijn, dat, onder *Karel de Seste* en *Sevende*, *Vranckrijk* be- houden, en *Gasconje*, door 't verdrijven der *Engelschen*, herwonnen wierd. *Iacob d'Eer- ste*, door medelijden bewogen, gaf sedert het *Graeffchap van Buchan* aen *Georgius van Dun- bar*, die hy eerst om des vaders misdrijf door autoriteyt van 't *Parlement van 't Graeffchap Marche* berooft had. Niet lang daer na liet *Iacob*, soon van *Iacob Stewart van Lorna*, de swarte *Ridder* gebynaemt, van *Ioanna Somersett* dese eer verkregen hebbende, die aen sijn nakomelin- gen, de welke, toen 'er geen mannelijcke kinde- ren waren, door de dochter aen *Douglas*, jonger soon van *Lochlevin*, gekomen is. [D'erdochter van dit *Graeffchap* wierd ten huwelijck gege- ven aen de soon van *Ioannes Erefkin*, Graef van *Mar*, met sijn tweede gemalin geteelt, uyt welck huwelijck de tegenwoordige Graef van *Buquhan* gesproten is.]

BYVOE-
GING.

Van *Buchan* buyght de strandt sich krom om, daer tegen over naer 't noorden *Boena* is, en de kleynce vooghdy *Bamff*, gelijk oock *Ajuza*, een weynigh bekent landtje der *Rotha- may*, en de wooning der *Baronnen van Salton*, die de bynaem van *Abernethy* voeren. [Dese *Baronny* van *Rothamay* wierd verkocht aen *Ioannes Gordon* van *Carnborrou*, die haer heden besit. Des selfs oudste soon, de Heer van *Aboyn* in de tooren van *Frendraght* ver- sellende, verging by nacht met drie anderen door bussekruyt.]

Boena.

Baronnen
van Salton.
BYVOE-
GING.

Hier beneden leght *Strathbolgy*, dat is, dal aen *Bolgy*, eertijds de wooning der *Graven van Athol*, die, sedert van naem verwisselende, nu de *Marckgraef van Huntleys* voornaemste zetel is. Want *Koning Iacob de Seste* gaf dese tytel aen *Georg Gordon*, Graef van *Huntley*, Heer van *Gordon en Badzenoth*, van oude Adel, en tamelijck vermaert door het seer groot getal der verplichtelingen, welcks voorouders, van de *Setonnen* gesproten, door autoriteyt van 't *Parlement* de naem van *Gordon* hebben aenge- nomen, (toen *Alexander Seton* de dochter van *Ioannes Gordon* met rijcke erffenis tot gemalin trouwde) en in 't jaer 1449 van *Iacob de Tweede* d'eer van Graef van *Huntley* verkre- gen. [Nu heeft des selfs soon dat geerft.]

BYVOE-
GING.

BRAID ALBIN.

U Y T C A M B D E N U S.

Nnewaerts tusschen de verheven en afgebroke toppen van de Grampische bergh, daer sy een weynigh nederlincken, is *Braid Albin*, dat is, *het hoogste deel van Schotlande*: want de gene, die ware en ingeboren

Schotten zijn, noemen in hun moedertael Schotlandt *Albin*, gelijk daer het meest rijst *Drum Albin*, dat is, *rugh van Schotlande*. Men leest echter *Brun Albin* in een oudt boeck, daer dus geschreven staet: *Fergus*, Eriks soon, was d'eerste, die van't zaet *Chonare* t Koninckrijk *Albania* ontfong van *Brun-Albain* tot aen de zee van *Yrlandt*, en

* *Eylonden*
* *Hovader.*

Hertogen
van *Alba-*
nia.

BYVOE-
GING.

Graveringe
ke *geschied-*
denis.

* *Inch-Gall*; en sedert hebben de Koningen van *Fergus* zaet geheerscht in *Brun-Albain*, of *Brunhere*, tot aen *Alpinus*, de zoon van *Eochall*. Maer dit *Albania* is bekender door sijn Hertogen, dan door de gaven van *rlandt*. D'eerste Hertogh van *Albania*, gelijk ick gelesen heb, was *Robbert*, Graef van *Fyfe*, die van sijn broeder, *Koning Robbert de Derde* van die naem, tot dese eer verheven was; hoewel de gemelde Hertogh, door snoode ondancbaerheyt en vervloecte staetsucht wechgeruckt, *David*, des Konings soon, die sijn neef en erfgenaem van't Rijk was, elendighlijk van honger deê sterven.

[t Lust my hier de doot van *David*, nyt *Buchananus* tiende boeck der *Schotische* laken, by te voegen: *David*, des Konings soon, was een jongeling van wreede natuer; en sijn geest was tot ontucht genegen. Doch toen dese gebreken door des vaders ooghluycking vermeerderden, vermits die niet macht genoegh had om hem in eerbiedigheyt tot sijn vader te houden, soo wierden echter door de vermaningen der gener, die by hem gestelt waren om sijn jonge jeught te bestieren, en veel meer door sijns moeders vlijt en raet, sijn driften en poogingen vruchteloos gemaect. Maer toen sijn moeder gestorven was, en sijn ontucht de ruyme toom had, vatte hy sijn eyge zeden weêr aen, en alle vrees en schaemte afgedaen hebbende, schende met geweldt de gemalinnen van andere lieden, en de dochters, van eerlijck geslacht gesproten, soo hy hen niet tot sijn boosheyt overreden kon; en de gene, die sijn ontucht wilden beletten, wierden seer qualijck van hem gehandelt. Veel klachten van sijn baldadigheyt wierden aen de *Koning* sijn vader gebracht, die aen sijn broeder, *Stedehouder* van't Rijk, schreef

dat hy de jongeling by hem sou houden tot dat hy, in sijn ontucht verkoelende, sich tot een beter leven keeren sou. De *Stedehouder*, de gelegentheyt van sijn broeders kinderen te verdelgen, daer hy lang na gewacht had, gevonden hebbende, voerde *David*, die hem omtrent drie mijlen van *Saint Andrews* te gemoedt quam, met hem naer *S. Andrews-kasteel*, dat hy, vermits d'Aertsbischop onlangs gestorven was, onder schijn van bewaring in hielt. Hy voerde hem weynigh daer na in sijn kasteel van *Falkland*, daer hy hem in een enge gevangenis besloot, om hem van honger te doen sterven. Maer de gene, die door sijns ooms wreedheyt tot een doot, d'elendighste van alle, geschickt was, wierd, door de barmhartigheyt van twee vrouwen, het leven voor weynigh dagen verlangd: d'een was een maeght, welcks vader het gebiet over het kasteel had, en de bewaerder daer af was. Dese stack hem, eer deur een naeuwe spleet, dan veynster, haverbroot toe, soo dun uytgereckt, (gelijck men in *Schotlant* gemeenlijck doet) dat het te samen gevouwen kon worden, 't welck sy om haer hoofd boogh, daer sy als in der haest een linne-doeck over deê, als om haer aengesicht tegen de son te beschutten, soo dickwils als sy in de tuyn ging, die naest aen de gevangenis was. D'ander was een suygende boerin, en voedster, die sich selve melck, en dan de melck langs een geutje in sijn mont liet loopen. Sy, met dese rampsalige spijsing, daer meê sy sijn honger meer ontfaken, dan verlichten, sijn leven en met een sijn pijn eenige dagen verlangd hebbende, wierden, vermits de wachters nauwer toefagen, betrapt, en ter straf gesleept; en de vader vervloecte geweldighlijk de meynedigheyt van sijn dochter, terwijl hy sijn trouw tegen d'ontrouwe *Stedehouder* pooghde te toonen. De jongeling, van alle menschelijke hulp verlaten, en door gebreck van lijftocht oock sijn eyge leden aengetast hebbende, storf een elendige doot, die lang voor de vader verborgen was, vermits niemant soo droevigh een bode van't geen, dat sy alle wisten, durfde wesen.] Hy boette niet de straf van dese boosheyt, vermits Godt traegh in sijn vonnis is. Maer sijn soon *Mordacus*, de tweede Hertogh van *Albania*, moest dese straf swarelijck betalen; want hy, van gequetste Hoogheyt verwesen, wierd met de bijl onthalt, na dat hy gesien had dat in de voorgaende dagh sijn twee sonen de selve straf geleden hadden. [De *BYVOE-* selve *Buchananus* beschrijft in't selve boeck *GING.* dese

dese historie in deser voegen: Sy, in de vergadering gevangen, wierden in bewarenissen verdeelt, te weten, Mordacus, Hertogh van Albania, zijn sonen Walter en Alexander, en zijn behuwde vader Dunachus, Graef van Lennox, en Robert Gramus, die na eenige jaren de Koning doodde; gelijk oock vier-en-twintigh mannen van de voornaemste adel: doch d'anderen wierden niet lang daer na losgelaten, maer Mordacus met zijn soon en behuwde vader gehouden. De Koning had oock bestelt, dat men in de selve dagh, daer in Mordacus gevangen wierd, des selfs kasteelen in zijn macht sou brengen, als Falkland in Fyfe, en Dun in Taichie, uyt de welke zijn gemalin uytgeleyt, en naer Tentallon, een kasteel in Lothian, gevoert wierd. Iacob, de jongste soon, de ramp van zijn gellacht verstaende, vergaderde een bende, verbrandde de stad Dunbritton, en doodde Ioannes Stuart Rufus, des Konings oom, en met hem twee-enderdertigh anderen. Hy self vlood naer Yrlandt, daer hy weynigh tijds daer na storf. Hier overleed oock Finelaus, Bisschop van Lismore, die met hem gevloten was, een man van de Dominicaensche ordening, die by Iacob de stichter van alle raden was. Walters gemalin was oock naer Yrlandt gevloten, met de twee sonen Andries en Alexander, en de bastert Arctur, die, weér t huys gekeert, van Koning Iacob de Derde met groote waerdigheden beschoncken wierden. In 't selve jaer wierden de Grooten te Sterlin ontboden, en Mordacus, met zijn twee sonen en behuwde vader, te voorschijn gebracht, om zijn saeck te verantwoorden. 't Recht wierd hier ingestelt, naer de gewoonte van 't landt, die foodanigh is: Men verkiest tot voorsitter een man van besondere voorsichtigheyt en achtbaerheyt, aen de welck ten minsten twaelf bysitters wort gegeven, die de voorgeworpe misdaden aenhooren, en, besworen zijnde, van 't misdrijf vonnis geven. Dese zijn omtrent van gelijke staet, als de beschuldighde, of soo na daer aen, als geschieden kan. De verwerping der Rechters wort aen de beschuldighde gegunt. Als 't getal, te weten van twaelf, of ten meestendeel van meer, vervult is, soo wordt het misdrijf overwogen, en 't vonnis naer 't meerder getal der stemmen gevelt. Toen in deser voegen de Rechters verkosen waren, welckers namen te noemen hier onnoodigh is, (want sy waren alle deurluchtige mannen, die ten meestendeel heel namaeghschap met de beschuldighden waren) wierden sy van gequetste Hoogheyt verwesen. In de selve dagh wierden de twee jongelingen, en in de volgende dagh hun vader, en oock hun grootvader van 's moeders zijde, op de heuvel, die tegen over het kasteel van Sterlin is, met de doot ges-

Scotlandt.

straf. Daer loopt een sterck gerucht, 't welck standt houdt, schoon ick 't van niemant beschreven vindt, dat de Koning de hoofden van de vader, man en sonen aen de gemalin van zijn neef, Isabella genoemt, gesonden heeft, om te beproeven of dese hoogmoedige vrouw uyt ongedult van droefheyt (gelijk gemeenlijk gebeurt) eenige geheymenissen van haer ziel openbaren sou; maer dat sy, schoon door onverwachte aenschouwing ontroert, niets onbescheydelijk sprack, en alleenlijk antwoordde, *Indien hen ware misdaden voorgeworpen zijn, soo heeft de Koning recht en wel gedaen.*] De derde Hertogh van Albania was Alexander, de tweede soon van Koning Iacob de Tweede. Dese, Onderkoning van 't Rijk, Graef van *Merche, Mar en Garicb*, en Heer van *Ammandail en Mannia* zijnde, wierd van zijn broeder, Koning Iacob de Derde, verwesen, en, van veel swarigheden getroffen, sneuvelde te Parijs in een steeckspel, daer hy by was; en van een splinter van een gebroke speer gequetst wierd. De soon van dese, Ioannes genoemt, de vierde Hertogh van Albania, oock Onderkoning, en tot een toescinder aen Iacob de Vijfde gegeven, door de wellusten van 't Fransche hof murw geworden, trouwde daer een gemalin, de dochter en tweede erfgenaem van Ioannes van Auvergne, en Graef van *Lauraguezan*, en storf daer, sonder kinderen na te laten. Franciscus d'Eerste, Koning van Vranckrijk, heeft hem uyt eerbiedigheyt tot het Konincklijk bloet der Schotten, sulck een eere waerdigh gekent, dat hy aen hem, onder d'Aertsbisschop van Langres en de Hertogh van Alençon, Pairs of Genoten van Vranckrijk, sitplaats heeft gegeven. Na zijn doot was 'er geen Hertogh van Albania, tot dat Koningin Maria dese tytel aen Hendrick, Heer van *Darley*, gaf, die sy weynigh dagen daer na tot gemaal aennam: in voegen dat Koning Iacob de Seste de selve aen Karel, zijn soon, een jong kindt, [nu onlangs Koning van Groot-

BYVOEGING.

Britanje,] overgaf. Dese gewesten worden bewoont van seker slach van onbeschaefde, strijdbare en seer boose menschen, gemeenlijk *Highlandmen* genoemt, die, de rechte stam der oude Schotten zijnde, Yrsch spreken, en sich *Albimich* noemen, vast en welgeset van lighaem, sterck, snel van voeten, hoogh van moed, in d'oeffeningen van doorloogh, of eer in rooven opgequeeckt, en seer begeerigh om sich met groote haet te wreken. Sy zijn, naer de wijze der Yren, met gestrepte sijen gekleedt, dick en lang van hayr, en leven van de jaght, visschery en roovery. Sy gebruycken in d'oorloogh een yfere helm, een borstbarnas met yfere ringen gehecht, bogen, weérhakige pijlen, en breede

Highlandmen.

A a a

swaer-

Sicut provincie mediterraneae inter Tatum fluvium
 et Vindemiam insularium sunt autem
BRAID-ALLAHAN, ATHOLIA, MARKIA SUPERIOR
BAIDENOCHA, STRATH-SPER, LOCHABRIA
 cum Christianis qui in ad occidentem prout dicitur
 cum Lingulis nationibus partibus
 quae in Islandia continentur
 A description of the island provinces of Braidallan
 Braidallan, Atholia, Markia Superior, Baidenochia,
 Strath-Sper, Lochabria, and the Kingdom of the
 Isles which lie west from Linnis, &c. at the
 present time, &c.

PART OF ROSS.

PART OF THE TIE OF SKYE.

Miles
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

swaerden : dit volck, in geflachten gedeelt, die sy *Clannes* noemen, woeden soo schrickelijck met rooven en moorden, dat sy, door hun gruwelijcke wreetheyt, den Schotten tot een wet geparst hebben, daer in geoorloft is dat, soo iemant van hun volck schade gedaen heeft, de gene, wie hy oock is, die van hun geslacht gevangen wordt, de schade moet vergoeden, of met sijn hoofd boeten.

Parlem.
M ccccc
LXXXI.

L O Q H V A B R I A.

U Y T C A M B D E N U S.

AL't gene, dat over de *Ness* sich naer 't westerlijck gewest streckt, en aen *Loch-aber* leght, wordt daer af *Loqhuabria* genoemt, dat is, in de tael der oude Britanners, *Uytgang der binnenzee*; en 't gene, dat sich naer 't noorden streckt, wordt *Rosß* geheeten.

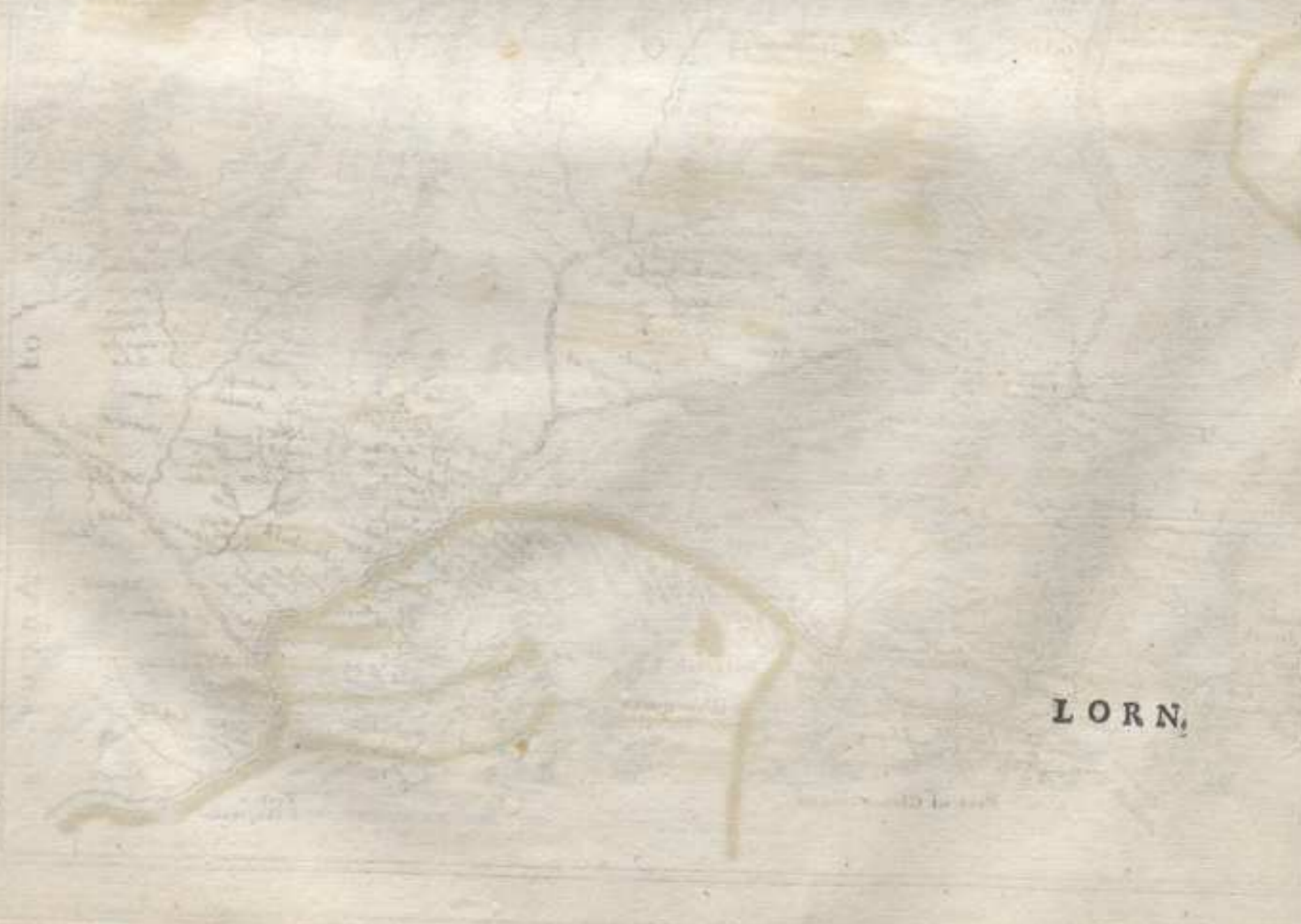
Loqhuabria is aengenaem van weyden en boschen, en niet sonder yser-aders, maer niet seer vruchtbaer van koorn. Doch het wijckt nauwelijcks eenigh ander landt in vischrijcke meeren en vloedten. In de binnenzee *Loqhuabria* leght *Innerloche*, met een vesting versterckt, dat eertijds, door de toevloeying der kooplieden, seer vermaert geworden is; maer door d'oorlogen der Deensche en Noorweeghsche roovers geheel verdelght, en heeft nu veel eeuwen lang dus verwaerloost gelegen, dat men nauwelijcks eenige gedaente daer af vinden kan.

Ick heb niet gelesen dat *Loqhuabria* eenige Graven heeft gehad, maer wel, omtrent het jaer onser saligheyt 1050, een voornaem *Thanus*, *Banqhuo*, die door bevel van de bastert

Macbeth, toen hy met bloet en moort het Koninckrijck ingenomen had, uyt vrees en erghwaen, gedoot wierd, om dat hy uyt de voorsseggingen van eenige toveressen verstaen had, dat, na 't verdolgen van *Macbeths* kinderen, de nakomelingen van dese *Thanus* 't Rijk souden besitten, en een lange tijdt na malkander heerschen. Dit heeft oock niet gemist: want *Fleanchus*, *Banqhuos* zoon, die, in de duyfsteris onbekent, dese lagen ontsnapte, vlood naer *Walles*, daer hy sich voor een wijl verborgh, en tot gemalin trouwde *Nesta*, de dochter van *Griffith Ap Lewellin*, Prins van *North-walles*, met de welcke hy *Walter* teelde, die, weer in *Schotland* gekeert, de weerspalt der eylanders met soo groote lof van dapperheyt bedwong, en met soo groote voorfichtigheyt de Konincklijke inkomsten in dit gewest bediende, dat de Koning hem tot *Seneschal* van 't geheele Koninckrijck van *Schotland* ('t welk sy *Stewart* noemen) gestelt heeft.

Uyt de naem van dit ampt is de bynaem van *Stewart* aen sijn nakomelingen gekomen, die overal deur heel *Schotland* in een talrijcke menigte verspreydt, en met groote waerdigheden opgehoopt, lang gebloeyt hebben, van de welcke voor drie hondert en dertigh jaren *Robert Stewart* door *Marion* sijn moeder, dochter van Koning *Robert Brus*, aen 't Koninckrijck van *Schotland* is gekomen, en onlangs *Jacobus Stewart*, de Seste van die naem, Koning van *Schotland*, door *Margareta*, sijn overgrootmoeder, dochter van *Hendrik de Sevende*, door de bestiering van d'opperste Bestierder, tot de hooghste top van de *Britannische Monarchy*, met toejuyghing van de heele weerelt, is geklommen.

Oorsprong
van de Ke
ninglijcke
stam der
Stewarts.

L O R N.

L O R N.

U Y T C A M B D E N U S.

Berogomum.

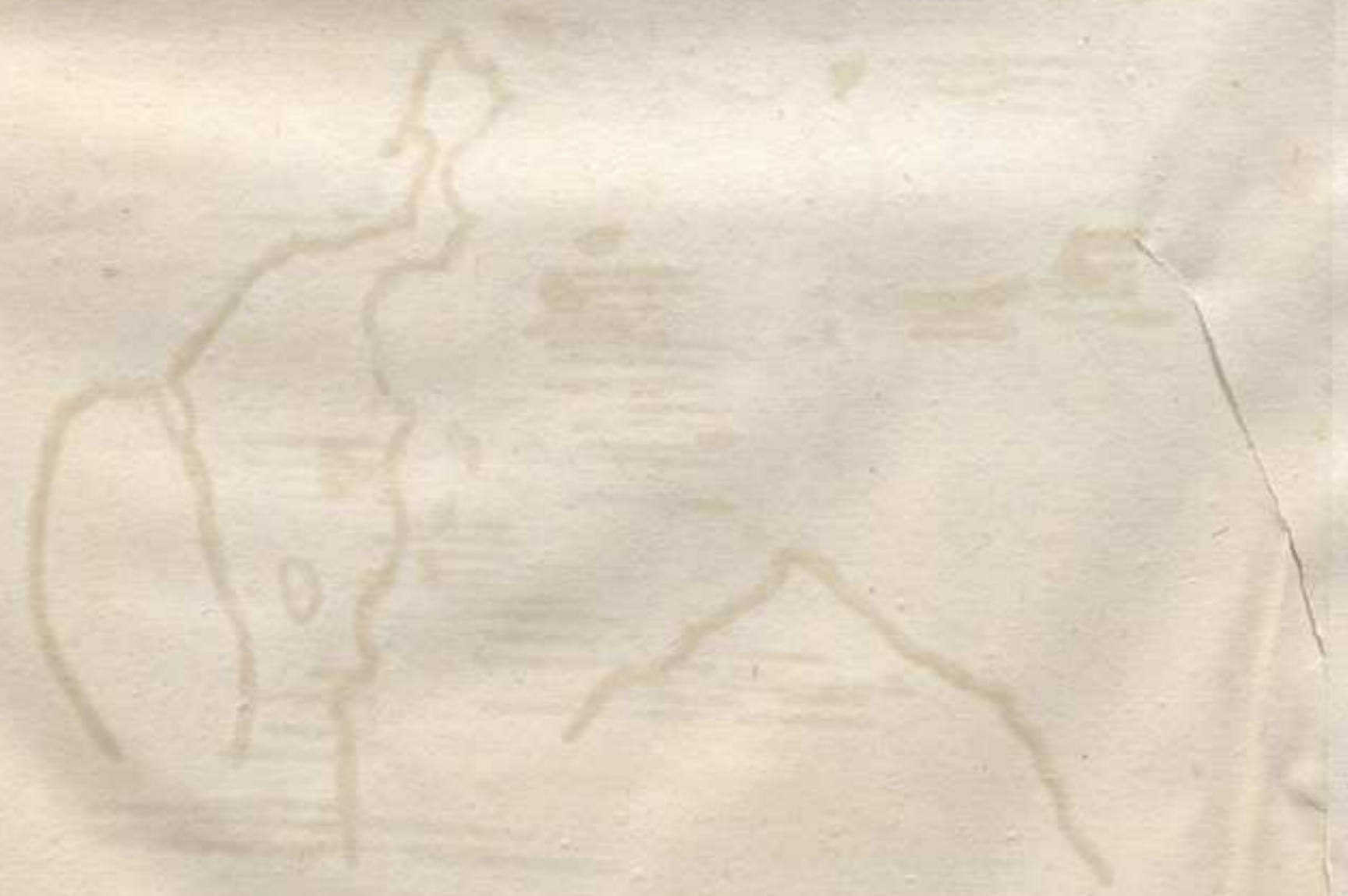
Dunstaffag.

Loch Aber.

Tarbar.

Orn, vruchtbaer wijdergelegen gewesten wierden in 't jaer onses Heeren 605 van de Picten ingehouden, die van Beda Noorder-Picten genoemt worden, daer hy verhaelt dat in dit jaer Columbanus, Priester en Abt, door sijn Monicks-kleeding en leven vermaert, uyt Yrlandt naer Britannia, tot de gene was gekomen, die door de harde en verschrickelijke toppen der bergen van de zuyderlijke landen der Picten afgescheyden waren, om hen in de Christelijke Godsdienst t'onderwijfen, en dat dese, tot vergelding het eylandt *Hy, nu I. Comkill*, dat daer tegen over leght, aen hem hebben gegeven. Doch hier af op sijn plaets. De *Stewaerts* waren in de voorgaende eeuw Heeren van *Lorn*; en nu is door ^{Heere.} een vrou, hun erfgenaem, dese heerlijkheyten aen de Graven van *Argyle* gekomen, die daer met dese ceertytel over al 't gebiedt hebben. [En hun ^{BYVOEGING.} oudtste sonen worden Heeren van *Lorn* genoemt.]

plaets van 't gerecht was, en niet verre van daer *Dunstaffag*, dat is, *Stephanus-bergh*, eertijds de woning der Koningen, boven de welke *Loch Aber* uyt de westzee soo verre landwaerts in loopt, dat sy in *Loch Nefs*, die in de Noordzee sich ontlast, sou vloejen, soo sy niet met een engerijg van bergen van malkander wierden gesneden. De vermaertste plaets in dit gewest is *Tarbar*, in *Loch-Kinckran*, daer, door autoriteyt van 't Parlement, *Jacob de Vierde* een Iusticier en Burghgraef heeft gestelt, die den inwoonders der zuyderlijke Eylinders recht toe dienen sou. Dese en de

't UYTERSTE GEWEST VAN SCHOTLANT,

in 't welck

De Lantschappen Rofs, Sutherland, Cattenes, Strath-Navern,
met de landtschapjes die daer onder behooren,
benevens Murray, begrepen zijn.

Alle de landen, die in een lange rijgh van de zeeboesem, die sy Liven noemen, en die Lochabria van Lorn afscheyt, tot aen d'Orcadische eylanden, en 't uytterste van 't vaste lant, gelegen zijn, daer oock Badenoch onder begrepen is, 't welck sich van d'orsprong van de vloet Spey tot aen des selfs alooping in de langte uytstrekt, worden met de naem van Innernefs genoemt. Sy verfochten alle hun Recht in dese stad, daer de wooning van de Burghgraef, die zy Sheriff noemen, was, gelijk sy noch heden daer gebleven is. Alle de plaetsen, die uyt d'Ebudische eylanden op een groote ruymte tegen over dese stranden leggen, waren met een selve Recht verbonden. Dit Sheriffdom behoorde by erfrecht aen de Marckgraven van Huntley. Maer het lantschap Cathenels is onlangs door de Marckgraef overgegeven, ten believen van de Graef van Cathenels, uyt het gellacht der Sinclairs gesproten, die Ioanna Gordon, de suster van de selve Marckgraef, tot sijn gemalin getrouwt had, daer af noch heden kinderen zijn; en dit Lantschap word een Graeffschap op sich selve geacht.

De selve Marckgraef heeft oock 't recht van 't Sutherlandtliche landtschap overgegeven, ten believen van Georg Gordon, van sijn maeghschap, die de dochter en erfgenaem van de Graef van Sutherland getrouwt, en dese tyt el aen sijn andere gevoeght hebbende, dit Graeffschap aen sijn gesin overgebracht had. Daer af oock heden dit Lantschap een Graeffschap op sich self geacht wordt.

Cromarie.

Cromarie, een stedeken, aen de zeeboesem van gelijke naem gelegen, met een kleyn gedeelte van 't naeste landt, is al van oude tijden voor een Burghgraeffschap gehouden, welcks vooghdy noch aen 't gellacht der Vrcharts behoort, welckers hoof van de stam
Schotlands.

niet verre van de stad een kasteel en landerijen heeft.

Schoon dese landtschappen daer af getrocken zijn, soo blijft het echter noch een seer groot Graeffschap van 't geheele Rijk: want behalven Badenoch, Lochabria en dese enge streeck landts, die tusschen Lochabria en d'Ebudische eylanden leght, van veel mindere Koninckjes bewoont, soo begrijpt het alle dese eylanden, die op een rijgh voor de strant uytgestrekt leggen, geheel Rofs, met de geburige landtschapjes, of die daer onder begrepen zijn, Strathnavern, Assynt, en alle de landen rontom Loch Nels gelegen.

D'oude Landtsbeschrijvers getuygen, dat de Creonen, Canten, Carnonaken, Merten, Logen, en aen 't uytterste van 't Noorden de Cornabiers gewoont hebben, van alle de welke noch by onse, noch by d'uytheemsche Schrijvers, geen geheugenis overigh is, 't en ware dat 'er misschien eenige duytere tekenen der Cornabiers in 't kasteel der Graven van Cathenes verborgen waren, het welck onlangs Gernigo geheeten wierdt, en heden *Castle Sinclair* begint genoemt te worden. Maer de groote zee, in een groote ruymte landts ingestort, beginnende ter slincke zijde aen de zeebergh *Taxalum*, nu *Buchan-ness* genoemt, en ter rechte zijde aen de zeebergh *Veruvium*, nu *Dungisby-head* geheeten, en tot Innernefs, en dieper tot aen 't klooster *Beaulieu* deurdringende, certijts *Vararis* zeeboesem, en nu *Murray-Fyrth* genoemt, schijnt noch sijn oudtheyt niet afgeleght te hebben: want in de binnenste inwijck van dese zeeboesem vloejen drie vloedden, met onderscheyde namen, in een, onder de naem van de vloet *Farrar*, in dese groote *Vararis* zeeboesem.

Oude inwoonders.

R O S S.

DE naem van Rofs beteekent in d'oude *Naem.* tael half-eylandt. En seker, schoon dit Lantschap sich tot aen de beyde zeen uytstrekt, soo is het echter door veel boesems van d'ingeborste groote zee van malkander

Ccc

ge-

OCEANUS DEUCALLEDONJUS.

**EXTIMA SCOTIÆ
SEPTENTRIONALIS ORA.**
 sive Provincie sunt
 ROSIA, LYTHMERLANDIA, CATHENERIA,
 STRATH - NAVEINIA,
 cum vicinis regionibus que, sic libant, utique
 MORAVIA.
 P. Linderman a Strath Loch colligit et delineavit.

MARE

VERGI-

VIVM.

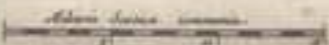
PART OF

MURRAY

FURTH.

Called of old

VARRÆ ESTVARIUM.

gefcheurt, dat men, ſoo men 't in 't geheel be-
niet, bevinden ſal dat het in veel halve ey-
landen beſtaet.

De gene, die d'oude tael ſpreken, noemen
alle deſe boeſems *Lochs*, en om de twijfelach-
tigheydt van de naem zeeboeſems, ſoute bra-
ken, en die in 't landt zijn, ſoete braken.

Rofs leght naer 't welten tegen de Vergivi-
ſche zee aen, en is van veel braken deurfae-
den, die alle groote overvloed van viſch, en
voornamelijk van haring, die men daer by
heele ſwermen ſiet, overvloejen. Het lant rijſt
tot woefte bergen, en is niet ſeer vruchtbaer
van koorn, vermits de landen niet beſaeyt
worden. Het heeft veel boſſchen, en is dien-
ſtiger tot weyden, dan tot koornackers. Maer
dit gebreck der vruchten wordt vergoed door
d'overvloed der tamme en wilde dieren, die
jarelijcks wijd en breed verſpreyd worden.

Vruchtbaer-
heyt.

Kintail.

Glen-El-
cheg.

Caſtel ylen
Down.

't Eerſte gewest na 't zuydwellen wordt *Kin-
tail* genoemt, met een engte der zee van 't ey-
lant *Skia* afgeſcheyden; en beneden dit leght
het landſchapje *Glen-Elcheg*, een erffelijk lant
des deurluchtighſten Graefs *Seafort*, die dat
van ſijn voorouders geerft heeft, en, het hoofd
van de ſtam der *Mac-Kennethen* zijnde, wijt
en breed in deſe landſchappen heerſcht. Hier
is oock *Caſtel ylen Down*, in 't eylandt van de
voorgenoemde engte der zee, daer d'eerſte
voorouders van deſe Graef hun wooning ge-
had hebben. In deſe engte vloejen deſe ma-
tige vloedden *Sheil*, *Lyick*, *Connag*, *Elchag*, en
Luong. Maer *Glen-Elcheg* raecht aen de zee-
boeſem van *Carroun*, daer een vloet van ge-
lijke naem invloeyt. Dus voort-tredende
komt men aen eenige onbekende zeeboe-
ſems, en dan volght de zeeboeſem *Ew*, en day-
ſent ſchreden daer boven de binnensee *Ew*,
van alle zijden met dichte boſſchen beſloten,
daer in de voorgaende jaren yſermijnen ge-
vonden zijn, en ick weet niet of men noch he-
den daer aen arbeyt.

Breyn.

Ard-Roſſi.

Een weynigh van hier noordwaerts is de
zeeboeſem *Breyn*, door de jarelijckſche en
overvloedige vangſt van de haring vermaert.
Deſe inham ſchijnt by *Ptolemaeus* *Volfas* ge-
noemt te worden. Het middeldeel boven deſe
inham van *Rofs* wordt *Ard-Roſſi* genoemt,
't welck de hooghte, of 't hooghte deel van
Rofs betekent; want dit, tuſſchen ſeer hooge
bergen leggende, is heel woefte, en ongebouwt.
Boven deſe zeeboeſem, terſtont genoemt,
volght het landſchapje *Coigach*, 't welck het
vijfde bedied; want het wierdt voor 't vijfde
deel van 't geburigh landſchap *Aſſynt* geacht,
doch is nu daer afgeſneden, en onder een an-
dere heerſchappy.

Aſſynt.

't Naefte landſchap daer aen is *Aſſynt*, tuſ-
ſchen de vloet *Chircaig*, en de zeeboeſem
Cheulis-cung, aen de ſtrant uytgeſtreckt. De

zeebergh *Row-ſtoir-Aſſynt* loopt hier ſeer
verre buyten d'overige ſtrant in zee uyt. De
vloet *Tralign*, uyt de hooghte bergh van
Bin-moir-Aſſynt afvloeyende, valt beneden
Ard-breck, daer de Heer van de plaets een
kaſteel heeft, in de geſeyde *Loch Aſſynt*, en
ontlaſt ſich deur dit *Loch* in zee. Deſe bergh,
met veel anderen in de middellanden van *Su-
therland*, zijn ſeer vermaert door d'aderen
van 't marmer, of van de ſteen, die ſeer na aen
't marmer komt. Voorts, alles is hier woefte
en ongebouwt; en men vindt hier niets ge-
denckwaerdigh, als herten, offen, paerden en
geyten; in voegen dat dit landſchap naeuwe-
lijcks voor weynigh inwoonders genoegh is.
Dit landſchapje, voor veel tijden aen *Su-
therland* toegeeygent, wierd voor een deel daer
af gehouden: maer ſedert is het, ick weet niet
hoe, hier afgetrocken, en onder de heerſchap-
py van anderen geraeckt. De Heer van deſe
plaets kent heden voor ſijn meerder de Graef
van *Seafort*; maer ſeker, het behoort naeu-
welijcks aen *Rofs*, dewijl het een deel van 't
Biſchdom van *Cathenes* is.

Ter plaets, daer *Rofs* ſich naer *Vararis* zee-
boeſem uytſtreckt, en hoewel het overal tot
bergen rijſt, ſoo is het echter aen de ſtrant, en
aen de kanten der vloedden, die daer veel zijn,
ſoo vruchtbaer, dat het tot groote verwonde-
ring van de beſte vruchten groote overvloed
heeft. Hier is geen gebreck van tarwe, rogge,
haver, boonen, en andere hofvruchten, die
men daer vol op vindt. Dit landſchap neemt
ſijn begin ter plaets, daer de vloet *Farrar* ſich
in de zeeboeſem van gelijke naem ontlaſt,
gelijk ick geſeght heb, daer *Lovetta* leght,
een oudt kaſteel, de wooning der *Baronnen*
Fraſers genoemt, de machtighſten in deſe
plaetsen.

Dit half-eylandt, tuſſchen de twee zee-
boeſems, van *Vararis*, en van de gene, die de
naem van de ſtadt *Cromartie* draegt, gele-
gen, word *Ard-Meanach* genoemt, 't welck mid-
delhooghte betekent. Ick ſluyt hier het landt
van *Cromartie*, en 't omleggende gewest
buyten, dat, gelijk wy verhaelt hebben, ſijn
Burghgraef heeft.

Ard-Meanach.

Men ſiet hier op de ſtrant een ſtadt, *Chan-
rie* genoemt, aen vermakelijcke en vrucht-
bare bergen, die dit beſluyten, in velden uyt-
geſpreyt, en door haer kaſteel en *Domkerck*,
die echter niet geheel is, niet onbekent. Sy
was eertijds een *Biſchoppelijcke* zetel, waer
door ſy de naem van de *Kanonicken* voert;
want hun wooningen worden by ons *Chanrie*
genoemt, gelijk in *Elgin*, een gebuerſtadt
van *Murray*, daer dit deel, daer ſy met hun
Biſchop ſich onthielden, van d'overige ſtadt
afgeſcheyden is, en noch heden *the Chanrie* ge-
noemt wordt.

Chanrie.

Men vaert van dese stad dagelijcks over naer Murray; en de stad heeft echter geen haven. Maer men voert de schepen naer Minloch, drie mijlen daer boven gelegen. *Minloch.* Beneden Chanrie op de selve strant leght *Ros-Markie*, van oudts tot een stad geschickt, maer door de gebuerstadt van Chanrie soo verduystert, dat sy nooyt heeft kunnen opkomen. Een weynigh hooger aen de strant siet men de puynhoopen van het kasteel Ormond, daer af onse Vorsten een deel van hun tytels afleyden; en oock niet t'onrecht, want in dese plaetsen van Rofs, gelijk oock in verscheyde anderen, sijn groote landeryen, die tot de Vorstelijcke schatkist behooren, welckers jaerlijcksche inkomsten in de Scaccarie, gelijk sy 't noemen, betaelt worden.

Beaulieu. Beaulieu, certijds een lustigh en weligh klooster, leght aen 't begin van de zeeboesem, niet verre van d'uytgang van de vloet Farrar, en is nu de besitting der Baronnen van Lovatt.

Cromartie. Nu volght het stedeken Cromartie, aen 't begin van de zeeboesem, die gelijcke naem draeght, van 't welck men met waerheyt mach seggen, dat men geen foodanige haven vindt van d'Oreadische eylanden af, tot aen Kent in Engelandt: want de schepen kunnen daer gemackelijck inkomen, en leggen stil en veyligh daer binnen. Sy is oock groot, en vry van sanden, bancken en klippen; kort, sy heeft alles, dat men in eenige treffelijcke haven prijsen kan. Aen de beyde stranden aen de vlacke kanten sijn veel houten hecken, die veel gebruyckt worden: want als d'eb gaet, en de strant droogh wordt, soo vangt men de visschen met de handt.

Connel een vloet. In dese inham ontlast sich de vloet Connel, of Connen, die, in verscheyde vloeden bestaende, in dese naem eyndight. Aen d'oever van dese zeeboesem siet men oock *Kildun*, een kasteel der Mac-Kennethen, en een weynigh hooger *Braan*, een bekent kasteel des deurluchtighste Graefs Seafort, aen de welck een groot deel van 't landt daer rontom toebehoort. Hier is een vloet, die parrelen voortbrengt, daer dickwils treffelijcke parrelen in hun schulpen gevonden worden. Maer die lof komt niet alleenlijck aen dese vloet toe: want veel andere vloeden, soo wel in dit gewest als elders, en in verscheyde andere plaetsen, beswijcken niet in dese gift. En dese parrelen worden oock in de Dee, Dona, Ythanne, Vgie, en aen veel andere oevers, oock verre van de zee in 't Burghgraefschap van Aberdeen gevonden; en veel andere vloeden, die ick niet noem, krielen van dese schelpen.

Pinwell. Naeuwelijcks duysent schreden van de mont van dese vloet leght het stedeken Pinwell, dat *Schotlandt.*

niet groot van naem is, in een vet en vruchtbaer landt. Niet verre van hier vertoont sich de ruwe bergh Weves, die, nyt veel heuvels bestaende, spits opgaet, en veel landts beslaet, van daer men Thana siet, van 't welck wy terstont sullen spreken, daer veel groene dalen sijn, die van verscheyde beekjes besproeyt worden, 't welck niet heelondienstigh is.

Aen de noortzijde van dese zeeboesem siet men het kasteel Fowlis, een weynigh van de strant af, een voorouderlijcke besitting van de Heer, Monro genoemt, welcks affertelen van dese stam hier van oudts af groote landeryen hebben. Beneden aen de selve strandt is het kasteel Balnagaun, dat nu beseten wort door de voornaemste van d'algemeene stam der Rossers in dese landen; en dese bynaem is wijt en brect deur dese plaetsen verspreyt. Een weynigh meer nederwaerts siet men Miltoun, een aengename en vermakelijcke wooning des Barons van Innes. *Fowlis, een kasteel.* *Balnagaun.* *Miltoun.*

De Graven van Rofs hebben al van oude tijden af in dit geheele Graefschap boven d'anderen in macht uytgesteken. Maer toen dese uytgestorven waren, behoorde al 't rechr aen Donald, een machtigh Koninckje der Ebnidische Eylanden, of hy eygende hem sulcks toe door maeghschap. Maer toen hem 't besit deser eiffenis geweygert, of omgeworpen wierd, verkreegh hy sulcks met de wapenen, en behield het gemackelijck. Hy, in sijn onbesuyft gemoed noch grooter en ongeoorlofde dingen begeerende, trock over de Varar, en roofde al 't gene, dat naest hem was; en trock, vermits niemant hem tegenstont, voort met sijn heyr tot aen Abyrdeen. Dit geschiedde omtrent het jaer 1411, in welke tijdt Iacob d'Eerste, na dat sijn vader in Engelandt overleden was, tegen alle recht der volcken gevangen wierd gehouden, en het Rijk terwijl door een Tuffchenkonink bestiert. Men sond tegen hem Alexander, Graef van Marr, die sijn krijghsbenden versloegh; in voegen dat hy, nyt de strijdt gevluht, en aen gequetste Hoogheyt schuldigh, van dit Graefschap, en van veel andere landeryen verviel, en sijn nakomelingen nooyt weer tot soo hoogh een macht opgeklimmen sijn.

Nu volght d'andere zeeboesem, en het tweede half-eylandt. Dese zeeboesem wordt naer de stad, daer tegen over gelegen, *the Fyrth of Tayne* genoemt, en is heel onbequaem voor de schepen, die daer, nyt oorsaeck van d'ondiepte, in groot gevaer sijn. Dese inham, veel mijlen verre landewaerts inbarstende, scheyd Sutherland van Rofs, en eyndight aen de zeebergh, Terbar genoemt. Hier sijn treffelijcke vruchtdragende ackers. In dese zeeboesem leght het klooster Fern, in een vermakelijcke plaets gesticht. In d'ingeborste bocht van dese *Fern.*

boefem is oock Tayne, rontom in een vruchtbaer landt befloten, in d'oude tael Bale-Guiche, of Bale-Dulche (want het wort op beyde wijfen uytgesproken) genoemd, van feker Douthefius, of Duichus, voor heyligh gehouden, die hier een kerck heeft, en eertijds had een recht van toevlucht. Hier wierden in de voorgaende tijden feer veel Pelgrimagien gedaen. Drie mijlen boven dese ftadt verthoont fich de plaets Portincultyr, daer d'overvaert naer Sutherland is. Eenige mijlen voorby dese overvaert wordt dese zeeboefem al gedurigh enger, en tot een tamelijcke gracht, daer twee vloedden invloeyen, de Charron aen de zuyderlijcke strandt, en heel in de binnenfte inham d'Okel.

Portincul-
tyr.

Charron,
een vloet.

Strath-
Charron.

Okel, een
vloet.

Strath-
Okel.

Bergen.

De Charron, uyt de hoogfte toppen van 't geberghte Skor-Mivarr deur bergh- en boschlanden afvloeyende, snijt het gewest, dat sy Strath-Charron noemen, van malkander. Dit geheel gewest is ten meestendeel met boschen bekleet, en draecht voornamelijck hooge denneboomen, en levert bouwstoffen aen d'inwoonders en uytlanders. Dese vloet, langs de welke vette weyde voor ossen en paerden is, heeft sijn uytgang aen Inner-Charron. De vloet Okel, die in grootheyt hier niet by halen magh, stort sich, gelijk ick geseght heb, in 't binnenste van de zeeboefem, en neemt sijn loop deur 't gewest, dat, naer de vloet, Strath-Okel genoemd wordt, aen de welke eenige dorpen leggen, sonder dat hier iets gedenckwaerdigh is. Dese beyde gewesten behooren aen 't geslacht der Rossen. Een weynigh voorby de vloet Okel is de scheyding van 't geheele landtschap, te weten, te Chasfil.

Men vindt in dit Landtschap veel groote bergen, die hoogh uytsteeken; in voegen dat een groot deel van 't landt daer in bestaet. Doch in de middellanden munt boven alle anderen de gene uyt, die Weves genoemd wordt, die over twee zeeboefems schijnt te hangen. Dese bergen, die in 't geheel westersehe gewest over de zee hellen, laten een kleyn hoeckje landts tot de landtbouw. Ick houd op van de namen deser bergen te noemen, dewijl sy nauwelijcks in een andere tael uytgesproken kunnen worden; maer de gene, die dit ondersoecken wil, dient op de kaart van dit Landtschap te letten.

Dit gewest is van weynigh landen omringt, die niet wetens waerdigh zijn, behalven Skia, dat zijn eyge beschrijving verdient.

R O S S

U Y T C A M B D E N V S.

Ross, dus genoemd met een oude benaming der Schotten, die van sommige zeegeberghte, en van anderen half-

eylandt vertaelt wordt, is in Ptolemeus eeuw van de Canten, met een waerschijnelijcke betekenis van 't woort, bewoont. Dit landtschap, sich in de breette open spreydende, breyt sich tot aen de beyde zeeen uyt. Naer de Vergivische zee fiet men veel hooge bergen, aen malkander geschakelt, en dichte boschen, die van herten, geyten, dassen en wilde vogelen overvloejen. Maer naer de zijde van de Noortzee is het vruchtbaer van beemden en weyden, en veel beter bebouwt. Voor op de drempel daer af fiet men *Ardmanoch*, een groot Landtschap, dat aen de tweede sonen der Koningen van Schotlandt tot een tytel is geworden, en daer feer hooge bergen zijn, die gedurighlijck met sneeuw bedeckt leggen. Veel hebben aen my wonderen van de hooghte deser bergen vertelt, schoon d'oude Meetkonstenaers seggen, dat de diepte der zee, en de hooghte der bergen, recht opgaende, geen tien stadien, dat is twaelf hondert en vijftigh schreden, overtreft. Maer de gene, die *Tenariffe*, een der Canarische eylanden, tot vijftien mijlen hoogh hebben gezien, en ter zee langs dese bergh gevaren, seggen dat dit niet waer wesen kan. *Lovett* is in dit gewest een vermaert kasteel en Baronny van de stam der *Fraseriers*, die, aen 't Schotische Rijck groote diensten gedaen hebbende, van *Iacob de Tweede*, gelijk men aenwijst, tot de staet der Baronnen verheven wierd; en de *Clan-Ranalden*, een bloetdorstigh volck, souden dese stam in een strijdt geheel verdelght hebben, soo niet, door Goddelijcke schicking, tachtigh uyt de vermaertste mannen van dit gestacht hun gemalinnen swanger t'huys gelaten hadden, die alle sonen voortbrachten, en in deser voegen de stam weer vernieuwden.

Aen d'uytgang van de *Nes* leght *Chanonry*, naer 't rijcke Collegie der Kanonicken dus genoemd. Dese stadt bloeyde, toen de geestelijke staet in wesen was, daer men een Domkerck voor de Bisschop van Ross gesticht had. Niet verre van daer is *Cromerty*, daer *Vrghuart*, een Adelijck man, by erfrecht Burghgraef van dese Sherifdome, Recht spreekt. Hier is een veylige reë en haven voor alle schepen, hoe groot de vloten oock zijn, die soo gemakelijck en veyligh is, dat de zeelieden en Lantbeschrijvers die de *Behouden haven* noemen,

Daer boven is *Litus Altum*, aen de welke Ptolemeus gedenckt, nu, gelijk het schijnt, *Tarbarth*; [dit behoort aen de Heer *Ioannes Makinny*, maeghschap met de Graef van *Seafort*.] want de strant kijckt hier hoogh uyt, van d'een zijde door de veylighste haven *Cromero*, en van d'andere zijde door de *Celnium*, nu *Killian*, een vloet, befloten. Daer fiet ghy de stant van de plaets naer de zee, die oostwaerts van hen af leght. Naer de westzee is de

Canten,
volcken.

Ardma-
noch, een
Baronny.

De hooghte
der bergen,
en de diepte
der zee.
Plinarch.
in P. Emil.
de Olympo.

Lovett, een
Baronny
der Frase-
riers.

Chanonry.

Cromerty.

Behouden
haven.
Litus Al-
tum.

BYVOE-
GING.

Celnium,
een vloet.

de

Nieuwe Beschrijving

van

E D I R - D A - C H E V L E S.

I N dien men de benaming van dit landschapje uyt d'oude tael vertaelt, soo betekent het tusschen twee zeeboesems; want dusdanigh is de ware gelegenheit daer af. Het streckt sich van 't noordoosten, te weten van Durenish, tot aen de zeeboesem Cheuleskung, naer 't zuydwesten, daer het Assynt tot sijn geburigh Landtschap heeft. Het is overal verschrickelijck door sijn bosschen, en onbegankelijcke bergen, en word niet, dan op seer weynigh plaetsen, gebouwt. De zee en omleggende wateren zijn seer rijk van visch, en de zeeboesems vruchtbaer van haring; de bergen heel bequaem tot de jacht, en om vogelen te vangen; doock is 't geweest aen de braeck Stacky rijk van bosschen, daer alderhande herten met dubbele staerten gevonden worden. De herten worden, door de netten en stricken veler menschen, by heele kudden in d'engte aen de zeebergh *Faro-head* gedreven, daer sy dan van de zee besloten zijn; en men laet dan de honden op hen los; 't welck een aengename jaght, en rijke vangst veroorsaect. Men vind hier weynigh inwoonders, vermits dese strenge en onbegankelijcke landen naeuwelijcks voor weynigh menschen genoegh zijn. Het landt is echter bequaem tot vee, en vol van paerden, ossen, en geyten, 't welck te weegh brengt dat sy geen gebreck van visch, vleesch, of melck hebben. Het stont in voorgaende tijden onder het gebied des Heers van Southerland, doch wordt nu onder Strath-Navern gerekent, en is 't gebied van des selfs Heer onderworpen.

de vloet *Longus*, van Ptolemeus gedacht, die heden *Lough Longus* genoemt wordt, en in de Vergivische zee vloeyt. Daer na volgt de plaets, daer de *Ceronen* gewoont hebben, nu

Ceronen.
Assinshire.

Men kan swarelijck de rijgh der Graven van *Rofs* uyt de Schrijvers aen malkander kaopen. Men leeft dat over omtrent vier hondert jaren *Ferquhard* met dese tytel gebloeyt heeft. Maer toen 'er gebreck van mannelijcke erfgenamen waren, is dit Graefschap door de dochter aen *Walter Lesley* gekomen, die door sijn heerlijcke daden, onder Keyser *Lodewijk* bedreven, de naem van *Edelmoedige Ridder* verdient heeft. Uyt dit huwelijck sproot *Alexander*, Graef van *Rofs*, en een dochter, die gehuwt wierd aen *Donald*, Heer der *Hebridische eylanden*. *Alexander* kreegh niet meer, dan een eenige dochter, die alle haer recht aen *Robbert*, Hartogh van *Albania*, overdroegh. *Donaldus*, Heer der *Eylanden*, hierom vergramt, verklaerde sich, onder de heerschappy van *Koning Iacob de Derde*, *Koning der eylanden*, en Graef van *Rofs*, na dat hy wijt en breet met vuur en stael tegen sijn *Vaderlandt* gewoed had. Maer *Koning Iacob de Derde* knoopte eyndelijck, in 't jaer 1476, door autoriteyt van 't *Parlement*, het Graefschap *Rofs* foodanigh aen de *Kroon*, dat niemant van sijn nakomelingen het selve Graefschap, of eenigh deel daer af in eeniger wijse van 't *Rijk* moght vervreemden, of in eeniger wijse aen iemant overgeven, dan aen des *Konings* tweede zoon, uyt een wettigh huwelijck gesproten. Volgens 't welck *Karel*, des *Konings* tweede geboren zoon, Hartogh van *Iorck*, het selve gebruyekt en besit. [Dit is dese *Karel*, onlangs *Koning* van *Groot-Britanje*, die in 't jaer 1649 te *Londen* met de *bijl* onthalt is.]

BYVOEGING.

M O R A V I A,

gemeenlijk

M V R R A Y.

U Y T C A M B D E N U S.

Vacoma-
gen.De zeeboe-
sem Varar.Graven van
Rothes.Loß een
vloet.Barn van
Spiny.Barn van
Kinloß.
972.BYVOE-
GING.

Ver het Grampische geberghte, dat, als op een streck, langs samengevoegde toppen met veel bochten, sijn rugh tot hier toe uytstreckt, hebben de *Vacomagen* certijds hun wooning gehad, aen de

zeeboesem van *Varar*, daer men nu *Murray*, in 't latijn *Moravia*, vint, dat door sijn vruchtbaerheit, aengenaemheit en nuttigheit van vruchtdragende boomen vermaert is. De vloet *Spey*, die heel bekent is, baent sich deur dit landtschap een wegh naer de zee, van de welke hy ontfangen wordt, na dat hy het kasteel *Rothes* besproeyt heeft, daer af de stam der *Lesleys* de tytel van Graef aengenomen heeft, na dat Koninck *Iacob de Tweede Georius Lesley* tot de eer van Graef van *Rothes* verheven had.

De vloet *Loxa* wort van *Ptolemeus* gedacht, die, nu *Loß* genoemt, sich in zee verberghet, niet verre van *Elgin*, in 't welck, gelijk oock in *Forres*, niet verre van daer, d'Erffburghgraef *I. Dunbar van Cumnock*, uyt de stam der *Graven van Merche*, 't Recht bedient. Ter plaets, daer dese vloet in zee sal loopen, en een vlacker en murwer landt vindt, en sich in een olieachtige binnensee verspreyt, daer in het swaenkruyt overvloeyt, leght het kasteel *Spiny*, dat nu tot sijn eerste Baron heeft *Alexander*, uyt de stam der *Lindsais. Kinloß*, niet verre van daer, certijds een vermaert klooster, (by anderen *Kill-slos*, van de bloemen, die hier, niet sonder wonderdaet, in der yl uytsporen, toen 't lijk van de Koning *Duffus*, gedoodt, en in dese binnensee geworpen, ter selve plaets gevonden wierd) heeft oock tot sijn Heer *Eduard Brus*, bewaerder van de Vorstelijke schatkist, en geheyme Raedt by sijn Konincklijke Majesteit, die door Koning *Iacob de Seste* tot Baron *Brus* van *Kinloß* gemaectt wierd. [Des selfs soon, Graef van *Elgin*, en d'oudtste van geboorte zijnde, is in een lijfgevecht gedoodt.] Dit zy van de strandt seght. Meer innewaert, en ter plaets, daer

nu het kasteel *Bean* is, (men houd het voor *Banatia*, aen 't welke *Ptolemeus* gedenckt) wierd in 't jaer 1460 een marmer vat gevonden, dat konstighlijk gesneden, en met Roomsche munt gevult was. By *Nardin* of *Narne* is 't *Erffburghgraefschap* der *Cambellen* van *Lorn*, daer een kasteel was, in een half-eylandt, van groote hooghte, en met wonderlijcke werken gemaectt, en eertijds van de Deensche wapenen ingehouden. Niet verre van hier is *Nesß*, een groote binnensee, die sich drie-entwintigh duysent schreden in de langhte uytstreckt, en sulck laeuw water heeft, dat sy in dit streng gewest des hemels nooyt bevrift. Uyt dit *Loch* spruyt, als met een enge hals van bergen, *Loch Luthea*, of *Lothea*, die deur *Aber* in de weltzee valt. Aen dese binnensee waren eertijds twee vermaerde sterckten, van de welke d'een *Innerness*, en d'ander *Inverlothea*, naer de naem der binnensee, genoemt wort: *Innerness* heeft by erfrecht tot sijn *Burghgraef* de *Marckgraef* van *Huntley*, diens macht sich wijt uytstreckt. [Doch hy heeft die voor omtrent tien jaren aen Koning *Karel d'Eerste* verkocht.]

Onder Koning *Robert Brus* was *Thomas Randolphus*, sijns lusters soon, die groote kommer, en sware twist voor 't Vaderlandt uytgestaen heeft, en door de tytel van Graef van *Murray* seer vermaert heeft geweest. Onder *Robert de Tweede* was *Ioannes van Dunbar*, die des Konings dochter, in vergelding van haer geschonde kuisheit, met dit Graefschap van *Murray* aennam. Onder Koning *Iacob de Tweede* hebben *Willem Creichton*, Kancelier van 't Rijk, en *Archebald Douglas* strengelijck om dit Graefschap gestreden, vermits tegen de wetten en instellingen der voorouders *Douglas*, die de jonger dochter van *Iacob van Dunbar*, Graef van *Murray*, getrouwt had, in 't Graefschap van *Murray* gestelt was, in plaets van *Creichton*, aen de welke d'oudtste dochter gehuwt was. Dit geschiedde door de macht en achtbaerheit, die *Willem*, Graef van *Douglas*, by de Koning had, die soo groot was, dat hy niet alleenlijck dit van *Murray* verkreegh, maer oock sijn andere broeder aen 't Graefschap van *Ormond*, en twee van sijn

vrien-

vrienden aen de Graeffchappen van *Angus* en *Mortone* hielp. Maer dese macht, niet getrouw zijnde, om dat sy te groot was, gedijde aen hem self tot ondergang. Onder *Jacob de Vijfde* heeft des selfs broeder, die hy tot Stedehouder van 't Rijk gestelt had, dese eer gebruyckt; en by onse geheugenis heeft *Jacob*, bastertsoon van *Koning Jacob de Vijfde*, dese eer van zijn suster, *Koningin Maria*, ontfangen, aen de welke hy dese gunst qualijk vergold, vermits hy, weynigh van de Grooten by

hem ontboden hebbende, haer, tot een seer quaet voorbeeld voor de Koningen, uyt het Koninckrijk verftiet; welck misdrijf hy echter kort daer na boette, vermits hy met een koegel deurschoten wierd. Des selfs eenige dochter heeft dese tytel aen haer gemaelt, *Stewart van Down*, die van Konincklijk geslacht was, te weten, van de Hertogen van *Albania*, toegebracht. Maer dese, van zijn benijders gedoodt, heeft zijn soon *Jacob* tot erfgenaem in dese eer nagelaten.

Nieuwe Beschrijving van

M V R R A Y,

door

ROBERT GORDONIUS.

Dewijl ick voorgenomen heb *Murray* te beschrijven, soo zy 't my geoorloft dit tot een inleyding te seggen, dat het in gelonde lucht voor geen van onse noortsche lantschappen wijckt, en in vruchtbaerheyt en

Gematigheyt van de lucht.

Vruchtbaerheyt van 't land.

gewas van 't land alle andere gewesten, daer by gelegen, overtreft. De lucht is hier soo getempert, dat, schoon alles hier rontom door de felle koude uytvriest, de sneeu hier niet van 't een in 't ander jaer blijft, en de vorst geen groot ongemack aen de boomen en vruchten toebrengt. Dit veroorsaect dat wy warelijk het gene beproeven, op 't welck d'inwoonders roemen, te weten dat wy jarelijks veertigh heldere dagen meer, dan alle onse geburen, genieten. Al 't gene, 't welck men in 't geheele Koninckrijk ergens voortkomen siet, wast hier oock geluckelyk, en in weelde op; of indien 'er iets gebreeckt, soo moet men dat eer aen de traegheyt der inwoonders, en niet aen 't gebreck van de lucht, of van 't land, toeschrijven. Indien wy op d'ooghst en aerdvruchten sien, d'aerde stort die, met een wonderlijcke en gestadige hoorn van overvloet uyt. Indien men zijn oogen op de vruchten van alderhande boomen, op de kruyden, bloemen en ander gewas laet weyden, men kan hier alles in overvloet sien, en dit in alle tijden van 't jaer. By d'anderen wordt het gewas naeuwelijcks in 't begin van de herft, maer hier veel vroeger afgesneden, en op dorshvloeren gebracht, die, naer de gewoonte van 't volck, boven open zijn. En indien men dit lantschap by d'anderen gelijckt, soo sal men daer naeuwelijcks winter gevoelen.

Scotlande.

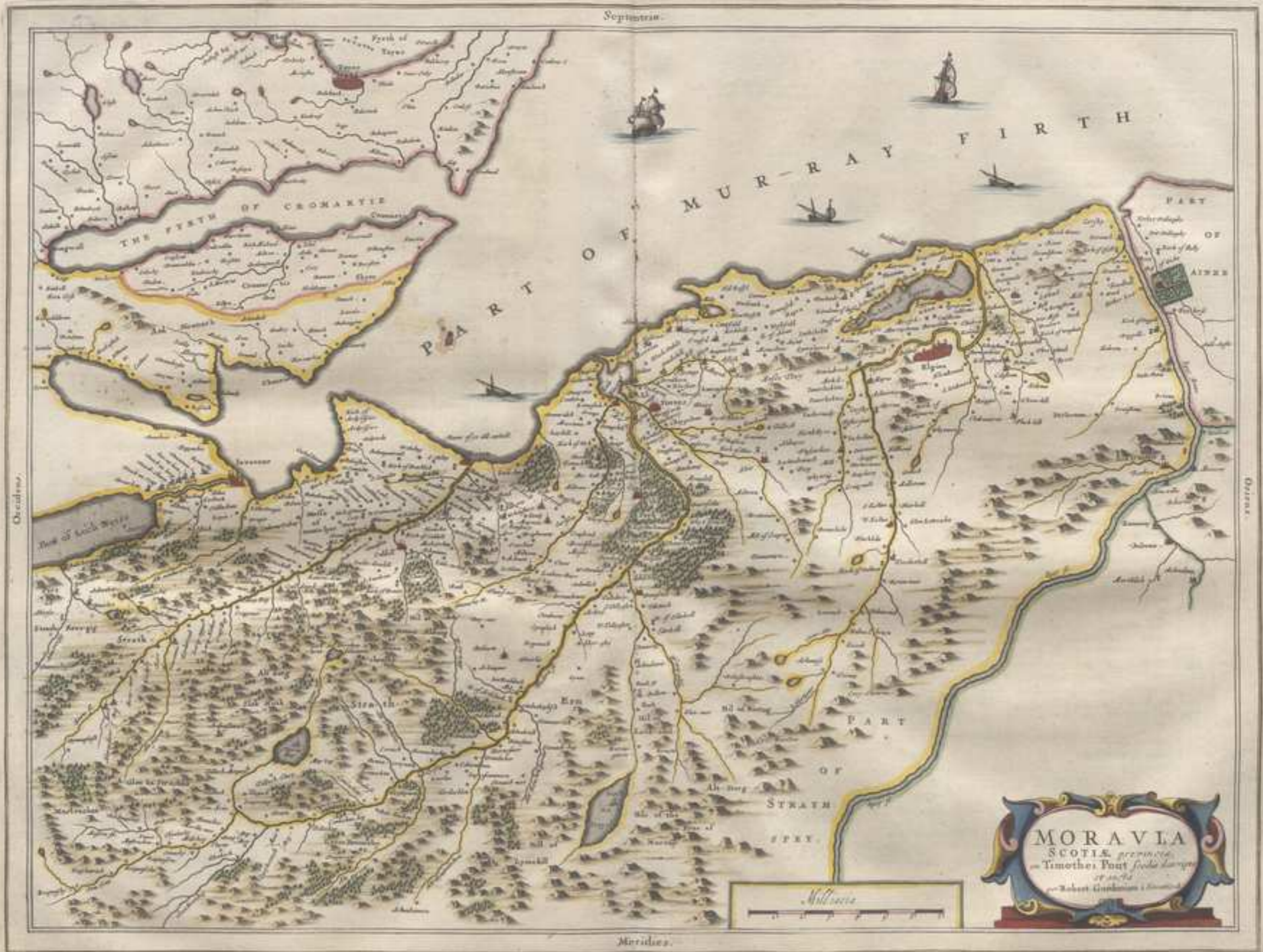
't Aerdriek is byna nimmer gesloten, en de zeen staen open, en men kan daer 't heele jaer deur reysen. Maer dewijl hier veel landts besaeyt wordt, soo is het gras hier wat schaerfer; want dit geheel lantschap wordt tot zagen en bouwen gebruyckt. Men behoeft echter de weyden niet verre te soecken; want weynigh schreden van daer, in de middellanden, is gras genoeg, ja meer dan genoeg, daer jarelijcks, als 't alreë volkomen somer geworden is, d'ossen, hun landtwerck afgedaen hebbende, heen gesonden worden. Men sal nergens een marckt vinden, daer meer waren te koop gebracht worden, en de lijftocht nergens beter koop krijgen; 't welck geen teken van onvruchtbaerheyt, maer van overvloet is. D'inwoonders, in veel dingen traeg, gelijk dickwils in vruchtbare landen gebeurt, zijn kloeck en naerstigh in de visschery ter zee, en overtreffen daer in hun geburen. In de laege plaetsen aen de strandt is gebreck van leemachtigh slijk, tot gebruyck van branding; en dit is 't eenigh ongemack, 't welck dit geluckigh lantschap gevoelt; doch dit gebeurt in weynigh plaetsen. Het landt, dorstigh zijnde, vereycht dickwils regen in de somer, op dat d'ooghst rijp sou worden, die oock geen grooter quaet door de drooghte gevoelt, recht anders, dan aen hun geburen gebeurt.

Dit lantschap, van de vloet *Ness*, en van *Groubye* des selfs uytgang aen de strandt, tot aen d'uytgang van de vloet *Spey*, begriipt in sich vierendertigh van onse mijlen, (die een vijfde deel grooter zijn, dan die van d'Engelschen) soo men van stad tot stad treckt, gelijk men de wegh reekenen moet; maer de breette is ongelijk, en op zijn breedste niet meer dan ses of leven mijlen, en somtijds min.

E e e

De

Septentrion

MORAVIA
 SCOTIAE provincia
 Timotheus Post Scotiae Imperator
 Robert Gordon sculpsit

Meridies

*Hoed-
heyt van de
grau.*

De gront is effen en vlack, en rijft echter somtijds op tot vermakelijke bergen, en is ten meestendeel sandachtigh, doch deurgaens met kley vermengt, daer men meest overspreyt, 't welck groote vruchtbaerheyt geeft.

Vloeden.

Dit landschap wordt, behalven de twee voorgenoemde vloeden, noch besproeyt van de vloeden *Nairne* en *Findorn*, en aen de stad *Elgin* van de rivier *Lofie*.

Nefs.

Indien men d'oorfprong van de vloet *Neffe* nafpeurt, men fal bevinden dat hy niet verre van de Vergivifche zee, uyt de binnenzee *Coich* afvloeyt, daer hy *Coich* genoemt wort. Maer hy, eenige mijlen byna zuydooft aen voortgelopen hebbende, treedt in de binnenzee *Garrif*, daer hy deurvloeyt, en de naem van *Garrif* krijgth. Hy valt daer na in de kleyne binnenzee *Eawich*, en, fch dan naer 't noordoosten keerende, loopt noch omtrent twee mijlen voort, en stroomt dan in *Loch Nefs*, dat vier-en-twintigh mijlen lang, en onmetelijk diep is. Dese poel, die rontom ftronge, ruwe en ongebouwde stranden heeft, bevielt echter nimmer, gelijk oock niet de vloet, die daer uytvloeyt, hoewel men geen lauwheyt aen 't water gevoelt. Kort, dese vloet, uyt dese binnenzee gekomen, vloeyt vier mijlen van daer in de zeeboefem van *Murray*, aen welcks oever hy de muren van de stad *Innernels* bespoelt.

Nairne.

De vloet *Nairne*, in 't geberghte, dat *Strathern* en *Glen-Tarif* van malkander fcheyd, gefproten, en het gewest, naer fijn naem *Strath-Nairn* genoemt, van malkander fcheydende, neemt fijn loop noordoost aen, en stroomt in zee by een ftedeken, dat de naem van dese vloet voert, en geen haven heeft.

Findorn.

De vloet *Findorn* heeft fijn oorffprong op die toppen, die *Badenoch*, *Glentarf* en *Strathern* van malkander fcheyden, en vloeyt een lange wijl voort onder de naem van *Erne*, daer af het gewest, 't welck hy besproeyt, *Strathern* genoemt wordt. Maer hy, nader aen zee gekomen, krijgth de naem van *Findorn*, en vloeyt voorby 't kasteel *Tarnway*, de stad *Forres*, en *Killos*, certijts een weeldigh en vermaert klooster, en eyndelijk in zee, daer hy, door fijn bochten, een veylige haven maeckt, daer men echter fwarelijk inkomen kan.

Lofie.

De rivier *Lofie*, weynigh mijlen boven de stad *Elgin* uyt drie beecken, in malkander vloeyende, gefproten, bespoelt de felve stad aen de noordzijde, en vloeyt niet verre van daer in de groote zee; nergens door aenmerkelyk, dan dat hy door fijn overvloeying groote fchade aen de vruchtbare landen, daer rontom gelegen, veroorfaeckt, en fijn golven voornamelyk in de geburige binnenzee *Spynie* uytftort, daer de landen weer hun water in lofen.

De vloet *Spey*, de grootfte, klaerfte en geweldighfte van alle vloeden na de *Tay*, fpruyt uyt een kleyne binnenzee, naer fijn naem genoemt, in de bergen, die *Badenoch* en *Lochabria* van malkander fcheyden. Hy, dickwijls in fijn loop voortgeftuwt, vloeyt noordoost aen, en is van alle zijden met hooge bergen befloten, en met boffchen befoomt, en word door veel vloeden en ontellijcke beecken, die uyt de bergen komen, vergroot, tot dat hy op fies mijlen na aen de groote zee gekomen is, daer hy fch recht noordwaerts keert, de vlacken en bouwlanden deurfnijdt, groote fchade aen de geburige landen doet, en fijn uytgang in zee heeft, daer hy, door geen haven vermaert, naeuwelijcks kleyne fcheepjes kan bergen, en niet wijder dan duysent fchreden de vloeying en ebbing gevoelt. Hy fwelt dickwijls in 't heetfte van de fomer, door de regen, en door de wefte winden, die de golven voortftuwen. Geen vloet van *Britanje* kan met dese in de vangft van *falm* geleken worden, behalven *Dee* en *Dona*, voor de welke hy echter in verfcheyde jaren niet behoeft te wjcken. Want fy worden gevaet, en van hier uytgevoert, ten meestendeel jarelijcks tachtigh, ja oock dickwijls over de hondert laften; en indien men op de tonnen reket, foo overtrefsen fy 't wel het vierdedeel. Dese geheele vifchery, foo gewin-rijck voor de meesters, beftaet in de tijt van weynigh maenden in de fomer, en binnen de ruymte van een mijl, aen het dorp, *Germach* genoemt. Men vifcht echter de geheele vloet deur, van des felfs oorffprong af; doch men packt die felden op, maer beefticht hen tot het dagelijckfch gebruyck. Wat dese vifchery aengaet, men fet by daegh hoecken uyt tegen de *falm*, die daer acnkomt; en dus gevangen wordt, of ftelt fuycken, van teenen gemaeckt, en met leer ontrocken, daer de *falm* by nacht inloopt. De gene, die ongeleert en onervaren is, fal dese fuycken niet aentaffen; maer de gene, die daer toe gewent zijn, vertrouwen fch op dese woedende vloet, fchoon die door storm foo hoogh gaet, dat 'er niemant over durft. 't Recht van foo gewin-rijck een vangft behoorde van oudts aen 't klooster van *Plufcarden*; van welke faeck het gerucht tot ons deurgedrongen is, dat iemant van onse oude Koningen, welcks naem ondergegaen is, van fijn reys in dit klooster ter herbergh quam, daer hy met een heel andere dan Konincklijke maeltijdt ontfangen wierd, en dat de Prioer, fiende dat de Koning om de flechte toefstel verwondert was, dit met d'armoede verontfchuldighde, en aen de Koning, die hem beloofde dat hy alles fouw doen, 't welck hy fonder eens anders ongelijk kon doen, antwoordde, dat, dewijl 'er niets op aerde leege

Spey.

*Vermaerde
falm-vif-
chery.*

*Middel om
te vifchen.*

leegh gelaten, maer alles beset en beseten was, hy alleenlijck weynigh stadien in de vloet verfocht, die niemant souden hinderen, en die aen Sijne Majesteyt behoorden; 't welck de Koning lichtelijck aen hem toestont.

Deeling.

Dit landtschap wordt in twee Vooghdyen, of Burghgraefschappen gedeelt: d'eerste, en grootste Vooghdye wordt naer de namen van Elgin en Forres genoemt, en d'andere, kleyn der zijnde, wordt naer het stedeken Nairne geheeten. Hier af worden uytgefondert de landeryen en gronden, die van oudts aen 't Bifchdom van Murray behoorden, over de welke de Bifchop het opperste Recht had, en nu aen de Vorstelijcke Schatkift behooren. Iets van 't landt omtrent Innernes behoort oock aen dese Vooghdye.

*Steden.
Innernes.*

De steden van dit landtschap zijn Innernes, aen de Nefs, daer men met een houte brugh overgaet, met een onveylige hayen, die naeuwelijcks 't kleyn vaertuygh bergen kan; maer soo veel 't overige aengaet in een bequame plaets gelegen, die dienstigh tot de koophandel met de geburige lantschappen is, en in oude tijden de wooning der Koningen. Het kasteel, op een lustige bergh gelegen, streckt haer gesicht uyt over de stadt, en wijt en breedt over het gewest daer rontom. Het lant, onder de stadt gelegen, is vruchtbaer; en hier gebreekt niets, dan dat men de leemige aerde, daer af vuur gestoockt wordt, van verre moet halen.

Dranck.

De dranck van alle dese Landtschappen is bier, met hoppe, doch meerendeels sonder hop, gekoockt. Alle dese steden hebben geen gebreeck van overzeesche wijn voor een redelijke prijs. My heught dat ick, een jongeling zijnde, en van Parijs weër naer huys keerende, wijn gesien heb, die duerder te Rouan verkocht was, dan de selve na weynigh maenden in dese gewesten verkocht wierd, schoon sy beyde van Bordeus gebracht waren; van 't welck de kleyne tol by ons d'oorfaeck was. Sy hebben, behalven de wijn, noch hun eyge gemaeckte vocht, *Aqua vita*, of Brandewijn, genoemt, en als sy die hebben (want sy gebreekt hen nimmer) soo walgen sy van d'andere alderbeste wijnen. Dese vocht wordt uyt bier getrocken, daer sy kruyden by doen, byna overal, en in soo groote overvloed, dat yder genoegh daer aen heeft. Sy drincken dit met volle teugen in, ja foodanigh, dat de vreemdelingen sich daer over verwonderen hoe sy sich daer toe kunnen gewinnen; soo groot sijn hun krachten. Niemant, hoe aenlielijck, houd sich nuchter; ja de vrouwen zijn oock niet vry van dese laster. De gene, die in 't selste van de winter, en in de bitterste koude reysen, versorgen sich met een flesch van dese vocht, en met eenige kaesjes; want sy bekom-

Schorlande.

meren sich weynigh met toespis, of broot, en vervorderen dus sonder ongemack hun reysen te voet: en hoewel ick dese dingen op dese stadt aengemerckt heb, soo is dit echter een gemeen gebruyck van alle dese gewesten.

Als men een weynigh langs de strant voortgaet, siet men 't nieuw gebouw der Graven van Murray, *Castel Stuart*, of Stuarts kasteel genoemt, in een aengename en vruchtbare plaets gesticht, daer de Parochykerck, *Pettie* genoemt, aen leght, in de welke in voorgaende tijden bewaert wierd het gebeente van Ian de Reus, uyt boertery *Kleyn* genoemt, die ick by mijn tijdt nooyt gesien heb, vermits de kerck door 't vuer afgebrant is. Nader aen de stadt is het kasteel *Cullodin*, en niet verre van daer *Dac-hous*, een kasteel des Barons *Fraferius van Lovatt*. Als men langs de strant voorby *Ardirsyir*, daer d'overvaert is, gaet, komt men aen een wildernis, daer men tekenen van de neerlaegh van 't Deensche heyr vindt.

Castel Stuart.

*Cullodin.
Dac-hous.*

Nu volghet *Nairn*, aen de mont van de vloet *Nairn*, in een sandige strant gelegen, daer, indien 't my geoorloft is iets tegen aller toestemming by te brengen, Ptolemeus, soo my dunckt, het kasteel *Alata* geplaeft heeft, die d'andere voor Edensburgh genomen hebben. En seker, men vindt geen mislagh in des selfs reekening. Dewijl de beschrijving daer af, op dese plaets gedaen, wel daer meê overeenkomt. D'ouderdom heeft de gedaente van dese plaets grootelijcks verandert; en de zee, veel lant opwerpende, heeft de haven, die in oude tijden veyligh genoegh was, bewelt, en geen kleyn deel van 't vruchtbaer landt ten deel bedolven, en ten deel ingeswolven. Men siet noch heden, als het laegh water is, puynhoopen van een heerlijk en treffelijck kasteel. Maer laet anderen hier af spreken. Over de vloet siet men verscheyde kasteelen, en gebouwen van minder Edelingen, die sy in hun moedertael *Gentlemen* noemen, van de welke ick eenige namen noemen sal: *Loch-luy*, naer de braeck genoemt, om dat de zee hier een kleyne inham maeckt. Daer na volgen *Inshock*, *Kimmudie*, *Penig*, *Kinsterie*, en *Auld-Ern*, een vleck, daer een klip naby is, welcks brockelen, afgeslagen zijnde, branden, en vlam afgeven, sonder dat de steen vermindert. My dunckt dat dit een ader van levendigh sulfer is; want hy is graeuw, of aschgraeuw van koleur, en brant op een selve wijze, en rieckt eenighsins naer olie.

Andere kasteelen der Edelen.

Als men langs de vloet opgaet, ontmoet men *Park*, en niet verre van daer het kasteel *Caddel*, daer een ader van vuersteen is, een klare aanwijfing van koper. Aen d'andere oever leght *Kibraok*, een kasteel der Rossen. Als men verder langs de strant gaet, vint men

F f f

niets,

niets, dan landen, met zeebiesen en geneverbiesen bedeckt, en ontelrijcke drommen van zeekalven, die groote schade aen de salmen, die naer de vloeden swemmen, doen. Van daer komt men te *Cowbim*, en aen de mont van *Findorn*. Daer boven vertoonen sich *Grangehill*, *Brodie*, *Earls-mill*, *Moynes*, en *Lechin* aen de beeck, die in *Findorn* vloeyt. Dese alle zijn aengename wooningen, in een vruchtbaer landt gebout. Aen de vloet, beneden 't bosch, siet men *Tarnway*, het oudtste kasteel en wooning der Graven van *Murray*. Twee mijlen van daer aen d'andere oever is de Stadt *Forres*, in een aengename plaets (soo 'er een in 't noorden is) gebouwt, eertijds door de wooning en kasteel der Koningen, welck nu byna geheel vervallen is, vermaert; maer sy heeft nu haer eerste glans verloren. Een weynigh laeger is een klooster, eertijds seer rijk, van groote naem, en heerlijk gebouwt, *Killos* genoemt; maer daer is heden weynigh van haer oude glans overgebleven. Hier is gereedtschap in de vloet, om by afloopend water visch te vangen, gelijk wy van *Rofs* geseght hebben. Op de tweesprong, daer men naer *Forres* gaet, staet een groote pylaer van een stuck, een geheugteeken van de strijdt, die *Milcolumbus*, *Kenneths* soon, onse Koning, tegen d'Oversten der benden van de *Deen Suenon* gehouden heeft, foodanigh van ouderdom ingebet, dat men de letteren niet meer kan sien.

Tarnway.

Forres.

Staten, vlekken, en dorpen.

Tusschen dese stadt en *Elgin*, acht mijlen van daer, leggen ter rechte en slincke zijde ontelrijcke sloren, vlekken en dorpen, die ick alle niet sal opnoemen, maer alleenlijk eenige weynige aenroeren. *Artyr*, aen de *Cuminien* behorende, welk geslacht voor 300 jaren het machtighste en talrijckste van alle Schotsche Edelelen was, en boven alle Grooten van Schotland uytstact, is byna geheel vernieticht. Dit geslacht besat het grootste deel van *Buqubania*, geheel *Strath-bogia*, *Baivania*, *Badenoch*, *Lochabria*, *Athol*, en veel andere in dese gewesten, oock veel in de zuyderlijke gedeelten van ons Koninckrijk, die my niet voorkomen, en veel groote geestelijke inkomsten: maer sy, de zijde van *Eduard d'Eerste*, Koning van Engelandt, tot schande van hun vaderlant, tegen *Robert d'Eerste*, onse beschermmer, gehouden hebbende, wierden vyanden van 't Rijk verklaert, en uyt alle Staten gestooten: in voegen dat sy ten meestendeel elendighlijk vergingen, of van landt moesten verwisselen.

Nu volgen *Kylbuiack*, *Bogs*, *Alyisk*, *Bwgie*, *Ernesyd*, *Avas*, *Hemp-riggs*, *Pettindreich*, *Mayn*, *Quarrell-wood*, *Inche-Brok*, *Funraffie*, en *Duffbous*, aen 't hooft van de binnensee *Spynie*, door welcks overvloeying het dagelijks groote schade gevoelt, *Gordons-toun*, *Kirk-toun*, *Dreny*, en op 't

uytreste *The Bruch*, eertijds met een kasteel versterckt, van de zee omringt, en op een stercke klip gesticht, schoon d'overige strant sandig is. Men vaert oock dagelijks van hier over naer d'andere strant van *Rofs*, *Sutherland*, en *Carbenes*. Naest daer aen is *Rosjill*, daer, door de felle windt, die d'aerde met sant bedeckt heeft, een groot deel landts onbequaem om te ploegen gemaect is. Wat laeger aen d'oever van de binnensee is *Bellormie*, en het vleck, dicht daer by gelegen, met de kerck *King-Edward*, in een vruchtbaer landt gelegen, naer de naem des Konings van Engelandt geheeren, die dese plaetsen tyrannighlijk beseten heeft. In dit vleck was eertijds een *Paleys*, of een gebouw, een *Paleys* genoemt, gelijk de geschriften, daer geschreven, noch getuygen, van 't welck heden niets overigh is.

Over de vloet *Lofstie* is *Innes*, een huys des Barons van *Innes*, die daer omtrent veel landeryen tot aen de vloet *Spey*, en in de vloet een groot deel van de visschery besit. Dan volgen *Leuchars*, *Wrchart*, *Cockstoun*, *Ortoun* aen d'overvaert van de *Spey*, en daer boven het kasteel *Roths*, aen 't welck de deurluchtighste Graef van *Roths* sijn tijtel verplicht is, gelijk wy in *Fyfe* aengeroert hebben. Weynigh mijlen daer boven aen de *Lofstie* is *Pluscarden*, een oudt en weeldigh klooster, aen 't welke niets, dan een *Abt*, gebrack; want het wierd van een *Priur* bestiert.

Nu is noch *Elgin* overigh, 't hooft van de vooghdy, daer 't Recht gesproken wordt, en noch onlangs de zetel van de Bisschop. De *Lofstie*, sich in verscheyde bochten wendende, omringt dese stadt van 't noorden en oosten. De gront daer rontom, hoewel sandigh, is echter seer vruchtbaer. Men siet de puynhopen van het kasteel op een sandige berg naer d'oostzijde van de stadt over de vloet hangen. Dit kasteel is in de *Deensche* oorlogen verdelght, gelijk oock veel andere stercke kasteelen in 't Rijk. Daer binnen is een *Domkerck*, of eer de muren van de kerck, die, terwijl sy bloeyde, door haer grootheyt, glans, en arbeyt van 't heerlijk gebouwsel, en eyndelijck door haer uytgelese heerlijkheyt, niet alleenlijk alle kercken van dese gewesten, maer oock van 't geheele Koninckrijk schijnt overtroffen te hebben. De Bisschop had een ruyme en aengename wooning, met een vast kasteel versterckt, *Spynie* genoemt, aen d'oever van de binnensee, die gelijcke naem draeght, niet verre van de stadt, daer hy sich verlustighde. Dese wooning is noch heden in wesen, en met aengename hoven, en met een bosch, dat vervallen is, omringt. Men siet in dese binnensee alderhande slach van watervogelen, en voornamelijk van swanen. Hier in waft oock kruyt, met rechte koolstruyc-

struycken, van bladen het S. Ianskruyt niet ongelijk, doch echter veel grooter, en met korreligh zaet boven in de struyck. Ick heb nooyt op de bloemen gelet; en het heft sich nimmer op boven 't water, en siet nooyt de suyvere lucht. D'inwoonders noemen dat swanekruyt, op 't welk de Kruytbeschrijvers nooyt gedacht hebben, gelijk oock niet op ontelrijke andere eyge planten van dit gewest. De swanen volgen dit, en konnen hier af rijckelijck leven, 't welck oorfaeck is dat sy sich hier soo veel onthouden. Indien men de stadt aenschouwt, men siet 'er geen nettigheyt in de huysen, en geen soo groote verciering, als wel soo vruchtbaer een landtschap vereyscht; 't welck een klaer bewijs van de luyheyt der inwoonders is. Maer als men daer binnen gekomen is, sal men niets op de tafel begeeren; want hier is van alles overvloet, dat goet en smakelijck is. Het volck is heusch, blygeestigh, openhertigh, en tot brassen, en voornamelijck tot drincken overgegeven.

Zelen.

't Gerucht gaet, dat Thomas Randulfus, een seer dapper Graef van dit gewest, van d'oorlogh weërkerende, een groote hoop weduwen van dese stadt ontmoette, de welke, hun mannen in d'oorlogh verloren hebbende, hun verlies en behoefte beweenden, en dat hy, deernis met hun hebbende, beval dat het landt, onder de stadt gelegen, in deelen gesneden sou worden, die men sedert, en noch heden *de Achten* noemde, niet naer 't getal, want sy zijn meer, maer om dat het hem beliefte die dus te noemen: wijders, dat hy oock beval dat in toekomende tijden de weduwen der burgers de winst daer af voor hun leven lang souden behouden, welckers mannen besitters daer af gestorven waren, 't welck nu noch onderhouden word.

De gene, die boven *Elgin*, *Forres* en *Nairn* naer de middellanden reyft, ontmoet bergen, en een dor Landtschap, dat by het nederdeel niet te gelijcken is. Sy noemen dit *the Brae of Murray*, dat is, *Opper-Murray*. De gene, die verder reyfen, sien bosschen, ongebaende wegen, bergen, en groene dalen.

Strath-Arkeg.

Nu zijn 'er noch drie Landtschapjes overigh, *Strath-Arkeg*, *Strath-Nairn*, en *Strath-Herlin*; want wy sullen *Strath-Spey* tot op een andere plaets bewaren, en nu alleenlijck van d'anderen spreken. *Strath-Arkeg*, of *Strath-Erigege*, of, gelijk men spreeckt, *Strath-Herig*, leght aen een beeck van gelijke naem, die sich in de binnensee van *Nefs* ontlafst. Dit lant is woest, met braken, beeken en bergen afgescheyden, en in vlekken bewoont, en behoort

aen de Baron Frazer van Lovatt, en aen des selfs verplichtelingen.

Strath-Nairn is in een beter gront van d'afvloeding van de vloet *Nairn* gelegen, en wordt van verscheyde Heeren beseten.

Strath-Nairn.

Strath-Herlin, aen de *Findorn* leggende, is tamelijck gebouwt, en wel met vlekken en dorpen beset. Hier in leght de braeck *Moy*, en op des selfs eylandt het huys van de Heer *Makum-Toijk*, welke benaming *Thanus* soon beteekent. Want de *Thant* waren hier in oude tijden Lantvooghden, en Vorsten van de voornaemste Edeldom; in welckers plaets, omtrent in de tijden van *Milcolumbus* de Derde, de Graven gevolght zijn, welke slaghe van waerdigheyt te vooren onbekent was. Dese Heer is 't hooft van een seer oudt geslacht, dat sich wijt uytgebreyt heeft, en wordt de *Catanesche* stam genoemt: de telgen zijn deur dit gewest verspreyt, en oock deur veel plaetsen van *Neder-Murray*. Een spruyt van dese stam besit oock *Badenoch*, onder de naem van de stam der *Pharsaneers*, en oock *Opper-Marr*, onder de naem der sonen van *Ferchard*.

Strath-Herlin, of Strath-Ern.

De vooghdij van 't recht over *Elgin* en *Forres* behoort by erfrecht aen de stam der *Dunbars*, die in de plaetsen omtrent *Forres* wijt en breed heerscht; en sy halen hun oorsprong van de Graven van *Murray* af, die oock dus genoemt wierden, en al overlang ondergegaen zijn. 't Geslacht van *Innes*, (dat voor de stam van *Dunbar* niet wijckt) welcks voornaemste de Baron van *Innes* is, heeft sijn wooningen omtrent *Elgin* en in de landen daer rontom.

De tytelt van Graven van *Murray*, welcks historie onseker en verwart is, heeft dickwils verscheyde geslachten beproeft. Hy is wel eer geweest in handen van *Thomas Randulfus*, susters soon van *Koning Robert d'Eerste*, een prijswaerdigh man, die, toen sijn oom overleden was, met groote getrouwheyt en dapperheyt het Koninckrijk, onder de tytelt van *Onderkoning*, bedient heeft. Daer na is dese tytelt aen de *Dunbars* overgegaen. De *Duglassen* besaten hem in de tijden van *Koning Iacob de Tweede*; en somtijds is hy aen de *Koning* gekomen. Oock hebben de Graven van *Hunsley* 't recht daer over voor sich verkregen, die daer af door *Maria van Guise* berooft wierden, de welke hem tot een gift van 't *Rijck* maeckte: in voegen dat haer dochter, *Koningin Maria*, dit Graeffschap aen haer broeder *Iacob*, sedert *Onderkoning*, schonck; welcks edelste en deurluchtighste naeneef nu voorspoedelijck de tytelen en inkomsten daer af besit.

Graven van Murray.

Ware Landtbeschrijving van

S O U T H E R L A N D,

uyt feker treffelijk hantgeschrift, by

Heer R O B E R T G O R D O N,

Beschermer van Sutherlandt, en 's Konings Onderkamerling.

Frucht-
baerheyt.Gelegen-
heyt.

Dit Lantschap is heel vruchtbaer, en heeft vol-op van vee, beesten, koorn, vruchten, en andere dingen, die tot gebruyk der menschen nootzakelijk zijn. Hier is een rijke visscherij. Wat de gelegenheyt aengaet, alle de gene, die aengevangen hebben dat te beschrijven, hebben grovelijk gedooit. Want Catenes, en de groote zee pael naer 't oosten en noordoosten aen Sutherland, Assynt naer 't westen, en wordt naer 't noorden (dewijl Strath-Navern een deel van Sutherland is) van de groote zee bespoelt. Het heeft naer 't zuyden ten deel Ross, en ten deel de groote zee.

Grenzen.

Het word van Catenes afgescheyden door de vloet *Aldi-tuder*, en 't geberghte *Ord*, 't welck sich van de zee naer 't zuyden tot aen de *Deucaledonische* zee uytstrekt. Sutherland wort oock van *Strath-Navern* afgescheyden door sekere bergen, die sich van 't oosten naer 't westen strecken. Maer dewijl, by geschrift des Konings, *Strath-Navern* aen Sutherland gehecht is, soo mogen wy met waerheyt seggen, dat de groote zee d'eyndpael van Sutherland naer 't noorden is. Dit landtschap is oock van *Assynt* afgescheyden door de drie binnenzeen, *Cormloch*, *Furloch*, en *Loch Narkel*, en door de bergen *Glas-win* en *Ein-moir*. Van *Ross* word het afgescheyden door de vloeden *Port-necuter*, en *Oikel*. Dieshalven alle de landen, die van de vloet *Casley* besproeyt worden, tot aen *Aldene-galg* en *Lead-moir* in *Assynt*, en alles wat tienden aen de parochy van *Crich* geeft, behooren aen 't Graeffschap van Sutherland.

Naem.

Dit Landtschap is van sijn oorsprong *Cattei*, en d'inwoonders *Cattegh* genoemt, van de *Moravische* *Catteis*, die uyt *Duytlandt* hier aengekomen zijn: want dus worden zy noch heden, naer de tael der *Yren* in *Schotlandt*, die d'inwoonders noch gebruycken, genoemt. Maer sedert heeft men 't *Southerland* geheten.

Dit Landtschap begreep eertijts in sich het heel gewest, dat tusschen *Port-necuter* en *Dungsbeylegh*, en door 't geberghte *Ord* gedeelt, 't welck met een lang gevolgh van d'een tot aen d'andere zee loopt. Maer dit Graeffschap, 't welk nu de naem van *Catteynes* heeft, voerde eertijds de naem van de zeebergh van 't Landtschap *Cattei*, de welck sy in hun moedertael *Nes* noemen; in voegen dat *Catteynes* niets anders is dan de zeebergh van *Cattei*, of van *Sutherland*: welcke zeebergh aen d'oosterlijke strant van 't geberghte *Ord* gelegen is. Het *Bischdom* van *Cattey* heeft dan sonder twijffel eerst dese tytel van *Cattei* gehad: want dit *Bischdom* besloot in sijn omkring niet alleenlijk *Catteynes*, maer oock *Southerland*, *Strath-Navern*, en *Assynt*, alle welcke landen eertijds onder d'eenige naem van *Cattei* bekend waren. Het *Bischdom* besaf dan eer de tytel van geheel *Cattei*, dan van dit deel, en van dese zeebergh van *Catteynes*. Ja de *Domkerck*, en de wooningen der *Kanonicken* met de *Bischoppelijke* setel zijn noch heden niet in *Cathenes*, maer in *Dornoch*, een stad van *Sutherland*. In deser voegen is door verloop van tijt dit Landtschap *Cattei*, sijn oude naem ter zijden gestelt, *Sutherland* begonnen genoemt te worden. *Boëtius*, in sijn *Historie*, leyd *Cattei-nes* af van de bynaem *Catus*, d'eyge naem van een vleck, en *Nes*, dat is, zeebergh. Maer seker, de twijfelachtigheyt deser benamingen van *Cattei*, en *Cattei-nes*, en daer by d'onkunde van d'*Yr*-sche tael der *Schotten*, heeft niet weynigh dolingen in 't noemen van dese Landtschappen voortgebracht.

Southerland wordt heden gedeelt in tien *Deeling*-parochyen, daer even soo veel parochykercken zijn, behalven ontellicke kapellen: *Dornoch*, (of *Durnogh*) *Crigh*, *Larg*, *Rogard*, *Culmely*, *Clyn*, *Loth*, *Kildouman*, *Durines* en *Far*: dese leste is in *Strath-Navern*.

In dit Graeffschap zijn drie voorname *Boschen*-boschen, *Diri-moir*, *Diri-chat*, en *Diri-meanigh*; behalven verscheide geboomten, en pircken, door de boomen *duyfter*, en bequaem om wilde

Dierra. wilde beesten te bewaren, en te voeden, tot de jaght gewijd, en rijk van harten, dassen, wolven, vossen, wilde katten, otters, en alderhande wilde vogelen. In dit Landtschap is een vogel, den papegay niet ongelijk, van d'inwoonders *Knag* genoemd, om dat hy jarelijks met sijn beek een nest voor sich in de stronck van een eykenboom uytholt. Hier zijn alderhande roofvogels. In dese bosschen zijn geen beecken, die niet ontellijcke menighen van alderhande slach van visschen tot het gebruyk der menschen uytleveren. De helft van 't bosch *Diri-moir*, het welck naer 't noorden streckt, behoort heden aen Donald Macky, Heer van Rey. In 't selve bosch is een bergh, gemeenlijk *Arkill* genoemd, daer alle de harten, die sich daer onthouden, dubbele staerten hebben, aenmerckelijk door de langte van drie vingeren, door de weleke zy van d'andere harten van dit Landtschap lichtelijck onderscheyden worden. In *Durenas*, daer het van *Diri-moir* sich westwaerts streckt, is een plaats, door de jaght vermaert, gemeenlijk *Parwe* genoemd, en in *Schetadell*, in de parochy van *Loth*, is groote overvloed van wilde beesten. Dese twee plaatsen zijn seer vermaert deur 't geheele Koninckrijk, uyt oorlaeck van daengename jaght.

Vloeden. De voornaemste vloeden zijn *Vries* of *Floidac*, *Evelick*, *Erora*, *Loth*, *Helmisdell* of *Vly*, *Shin* en *Castey*, en noch twee op de grensen, *Fortnecuter*, en *Oikel*, die *Ros* en *Sutherland* van mal-kander scheyden, die alle door de visschery van salm, en andere visch vermaert zijn. Het heeft oock heel bequame havens, om de schepen rontfangen, die van hier in verscheyde gewesten van 't Rijk tarwe, zout, kolen, salm, osse vleesch, wolle, huyden, leer, butter, kaes, smeer, en andere waren voeren. In dese vloeden, en aen alle de zeekusten is een groote overvloed van zeekalven, walvisschen, verscheyde slach van schulpvissch, en veelderhande zeevogelen. De vlacken by dese vloeden,

Vlacken. die in een lang gevolg van de zee naer de bergen oploopen, en daer sy na aen de bergen zijn, worden in de tael van 't landt *Strathnes* genoemd, en zijn alle gebout, en van inwoonders volgepropt, en niet alleenlijk vruchtbaer van bosschen, wildernissen, gras, graen, schapen en andere beesten, en wilde dieren, maer oock aengenaem. *Strath* of vlackte *Vly* streckt sich van 't zuyden naer 't noorden uyt, en is twintigh duysent schreden lang. *Strath Bro-ra*, die aen *Dirichat* paelt, loopt uyt tot een langte van 18000 schreden. *Strath Sleitt* of *Strath Floid* strekt sich van de zee tot aen 't geberghte 14000 schreden verre. Hier zijn noch veel andere vlacken, als *Strath Terry*, *Strath-nofailg*, *Strath-skinmedell*, *Strathcellony*, *Strath-dailnarme*, *Strath-tolly*, *Strath-dail-nomeyin*, en *Strath-ne-fin-ay*.
S. botlandt.

In de parochy van *Crigh* is een landt, gemeenlijk *Slisty-chiles* genoemd, anders *Serrincoskery*, achtien duysent schreden lang, daer naer 't zuyden de vloeden *Portnecuter* (of *Tuin*) en *Oikel* by langs loopen, daer marmerbergen zijn. Daer is oock een ander deel van *Sutherland*, gemeenlijk *Brachar* geheeten, dat is, 't opperste van *Cathey*, of van *Sutherland*, heel vruchtbaer van vruchten, visch, weyden en boomen, in de parochy van *Larg* gelegen. *Brachar*, twee-en-twintigh duysent schreden lang sijnde, word van de vloet *Shin*, die uyt een binnensee van gelijcke naem vloeyt, deurgesneden, en in twee deelen gedeelt. Het westelijck deel van dit landt word gemeenlijk de *Baronny Gruids* geheeten, daer *Dirimeanigh* in begrepen is.

In de vloet *Shin* is een groote en steyle rots, daer 't water met groot geweld en geraes over valt, en een diepe afgront maect, daer een rijke visschery van seer groote salmen is. Dese vloet beviest nimmer. In *Sutherland* zijn ontrent sestig vischrijcke braken, van de welcke *Loghshin* de grootste is, en sich in de langte tot veertien duysent schreden verre uytbreyd. In de meeste braken zijn eylanden, die in de some seer bequaem om te bewoonen zijn. In de binnensee *Shin* zijn eenige eylanden, die overvloed van wilde beesten, swanen en gansen voeden. In *Loch Erora* is een eylandt, tot de wooning der Graven van *Sutherland* gewijd, en door de jaght der harten aengenaem, van de welcke hier in de bosschen, die de braeck van alle sijden omringen, groote overvloed is. Dit eylandt leght drie duysent schreden van het stedeken *Erora*. In dese voorgenoemde braken en vloeden worden dickwijls gesteenten van groote waerde in schulpen gevonden. In *Sutherland* zijn oock eenige silvermijnen, en andere onderaerdsche rijckdommen, die noch niet uyt het ingewant der aerde gedolven zijn, door oorlaeck van d'onachtsaemheyt, of eer van d'onkunde der inwoonders.

De voornaemste stadt van dit Landtschap is *Dornoch*, door het kasteel der Graven van *Sutherland* en door de Domkerck van de heylige Maecht vermaert. De stichter van dese kerek was Gilbert, Bisschop van *Cathey*, en dieshalven met sijn naem genoemd. In 't rechter, of zuyderlijck deel van dese kerek is een gemeen graf der Graven van *Sutherland*. De parochykerck van dese stadt is aen de heylige Bavo gewijd. Zy wierd in 't begin van de reformatie (gelijck men dat noemt) verwoest. Dese stadt, die door de Heer Robert Gordon, beschermmer van *Sutherland*, tot een Konincklijcke en vrye burgh opgerecht wierd, is tamelijk vermaert door de markten van S. Barr, S. Gilbert, S. Bernard, en S. Margriet, daer jarelijks uyt de noorderlijke gewesten van Schotland een

G g g

grote

*Binnensee,
of Braken.**Steden.
Dornoch.*

groote menigte van menschen naer toe vloeyt. In d'andere steden van dit Lantschap zijn oock veel jaer-marckten, van de welke de voornaemste zijn, die van S. Andries, en te *Golfspey* by de stad *Dornoch*.

Steenmijn. Men heeft onlangs een steenmijn gevonden, daer groote streken van steen uytgedolven worden, die tot het bouwen van huysen bequaem zijn. Men siet hier oock een lange streck van velden, om hun vlackte en geburigheid van de zee vermakelijck.

Ter plaets, daer *Dornoch* sijn uytzicht naer 't oosten heeft, siet men een geheughteecken, naer de gedaente van een kruys, gemeenelijck *Cras Worvair*, dat is, kruys van de *Thanus* of Graef genoemt. Daer is noch een ander kruys, niet verre van *Embo*, *Ri-Croiff*, dat is, *Koningskruys* genoemt, om dat de Koning of Hertogh der Denen hier gedoot en begraven wierd.

Brora. Voorby *Dornoch*, negen duysent schreden noordoost aen, leght *Frora*, aen de mont van de vloet *Brora*, voor 't welck *Ioannes*, Graef van *Sutherland*, onlangs overleden, de Rechten en vryheden van *Burgh Baronny*, gelijk sy 't noemen, van de Koning verworven heeft. Omtrent vijf hondert schreden van de mont van dese vloet naer 't westen worden de beste kolen uytgedolven, die men gebruykt om 't zout in de zout-pannen te koken, 't welck niet alleenlijck in *Sutherland*, en in de geburige Lantschappen gebruyckt wordt, maer oock naer Engelandt, en naer andere gewesten word gevoert.

Latomia. Niet verre van dese steenput naer 't westen is *Latomia*, daer uyt tufsteen in andere gewesten van 't Rijk gevoert wordt. Men vind oock verscheide bergen van wit marmer in dit Lantschap. Niet verre van *Golspimoir* worden steenen gevonden, daer af men kalck, ten dienst der gebouwen, maeckt. Hier zijn oock in verscheide plaetsen yfermijnen, daer het beste yser uytgehaelt wordt. Men vind in dit heel geweest geen ratten, en indien sy by geval met de schepen herwaerts gebracht worden, soo sterven sy terstont, als sy de lucht van 't landt geroken hebben. Maer, 't welck onge-

looffelijcker is, in *Catteynes*, dat hier aen paelt, en met geen vloet noch zee daer afgelcheyden is, zijn geheele drommen van rotten. *Sutherland* is door d'inhammen van de groote zee, en door de vloedten soo gestreep en gesnippert, dat 'er geen stad, vleck of hoeve in is, die niet van eenigh zee water, of vloetwater bespoelt wordt: 't welck oorsaek is dat d'inwoonders met een groote overvloed van visch versorgh't zijn. *Ord* is de hoogste bergh van dit Lantschap, en byna onbeganckelijck, en scheydt *Sutherland* van *Catteynes*. Hier is heel treffelijck graen, en voornamelijck garst; ja soodanigh, dat sy hooger verkocht wordt dan de garst van de *Oreades*, en *Catteynes*, of van andere geburige Lantschappen. Hier zijn verscheide kasteelen, daer af de vermaertste zijn *Dornoch*, en *Dun-Robin*, de voornaemste wooning der Graven van *Sutherland*, seer bequaem van gelegenheit, hoven en boomgaerden, met verscheide bloemen en kruyden volgepropt, daer goede saffraen wast, en een diepe put van loet water is, van gehouwe steen gebouwt, met een beestenperck van drie duysent schreden lang, en vol van konijnen.

Hier zijn noch omtrent twintigh andere kasteelen, als *Skelbo*, *Skibo*, *Pronsy*, *Pobrossy*, *Iuverschin*, *Cuttill*, *Eubo*, *Golspitour*, *Golspikirk-toun*, *Abirfloss*, *Ospidell*, *Clyn*, *Cracork*, *Helmisfell*, *Torrissy*, *Douncrigh*, *Castell-ne-Goir*, *Durmas*, *Borwe*, en *Toung*, van de welke de twee lesten in *Strath-Navern* leggen. *Douncrigh* wierd van seker *Paulus Maetirus* gebouwt.

Sutherland van 't westen naer 't oosten is omtrent vijf-en-vijftigh duysent schreden lang, en van 't zuyden naer 't noorden twee-en-twintigh duysent schreden breed. Maer indien wy *Strath-Navern* oock daer in besluyten, soo is het drie-en-dertigh duysent schreden breed van de zuyderlijcke tot aen de noorderlijcke zee. *Affynt* was eertijds een deel van *Sutherland*, 't welck de Heeren van *Kinnard*, met de *Baronny* van *Skelbo* beseten hebben.

Kasteelen.

Langte en breedte.

Nieuwe Beschrijving van

S V T H E R L A N D.

Naem.

It Landtschap wierdt eertijts eygentlijk *Catney*, en d'inwoonders *Catteigh* genoemd; maer de benaming van *Sutherland* is nieuwer. Onder de naem van *Catney* waren in oude tijden niet alleenlijk dit Landtschap, maer oock het hedendaeghsche *Catbeness*, *Strath-Navern*, *Edir-da-Cheulis*, en *Affynt* bekend. De naem van *Sutherland* beteekent zuydlant.

Grenzen.

Het woordt van *Catbenes*, 't welck het aen 't noorden en noordoosten heeft, door 't ruwe geberghte, *Ord* genoemd, afgescheyden, 't welck met steyle toppen hier in zee uytloopt, en met een lange reecks van heuvelen, die verscheyde namen hebben, deur de landen naer 't westen loopt, en dat oock van *Strath-Navern* afscheydt. Het wordt door drie kleyne braken, en een woest landt, dat daer aen paect, van *Affynt* afgesloten, heeft *Ros* naer 't zuyden, en naer 't zuydwesten, daer de binnensee, die wy beschreven hebben, tusschen leght, aen welcks zeeboesems beginsel de beeck *Chassil* de grenspael geitelt heeft, boven de welcke de bergen, die tusschen de vloet *Okell* en de binnensee *Shin* leggen, dese Landtschappen van malkander deelen. D'anderen worden van de open zee bespoelt.

Vruchtbaerheyt.

Dit gewest rijst in de middellanden geduriglijk tot bergen, die sich in veel vruchtbaere vlackten, tot weyden bequaem, vertoonen, daer uyt klare beecken of vloedden afvloejen. Dese vlackten, daer in men veel aengename en bequame wooningen vindt, voeden een ontellicke menighte van alderhande vee. Hier is oock een groote overvloed van wildt vee, en wilde en tamme vogelen; in voegen dat men, 't zy men sich naer de zee, of naer de voorgenoemde binnensee begeeft, sich over de vruchtbaerheyt van de goede vruchten, die haestelijk rijp worden, verwonderen sal, en dat 'er de ruymte van alle andere dingen is, die nootfakelijk zijn om wel en gemakkelijk te leven. Tot bewijs van des selfs vruchtbaerheyt strekt, dat in de hoven van de Graef, by *Dunrobin* aen de strant, safferaen geluckelijk wast, en rijp word, hoewel dit een langsame plant is, en in koude gront geen aert heeft.

In dit Graefschap zijn drie wildernissen, *Scotlandt*.

alle met boomen beset, en op de bergen gelegen; behalven andere bosschen en boomen, hier en daer verspreydt. Dese wildernissen of bosschen worden *Diri-moir*, *Diri-chart*, en *Diri-meanch* geheeten. In dese, gelijk oock in veel andere plaetsen, is een groote en aengename jaght: want hier is alles vol van herten, dassen, wolven, vossen, wilde katten, otters, marters, en alderhande wilde vogelen, die in dit gewest gevoedt kunnen worden. Hier is oock een belonder slach van een vogel, die in veel dingen den papegay gelijk is, en van hen *Knag* genoemd wordt, die met sijn beek een nest in d'eycke stronck uytholt; en ick weet niet of hy onder 't geslacht der spechten getelt mach worden. Aen de grensen, die sich naer 't noordwesten strecken, is 't gewest vol bergen en bosschen, en daer in de bergh *Arkill*. Alle de herten, die hier gevonden worden, hebben dubbele staeten, daer men hen van d'anderen afscheydt. Aen de beginselen van *Loch Shin* zijn dese bergen, die door de marmer-aderen vermaert zijn, gelijk wy in 't Landtschapje *Affynt* geseght hebben.

De voornaemste vloedden, die dit Landtschap besproejen, zijn *Vnes* anders *Floid* genoemd, daer de gene, die van *Dornoch* naer *Dunrobin* willen trecken, overgeset worden; *Evelick*, *Brora*, *Loch*, *Helms-dail*, oock *Vly* genoemd, *Shin* en *Casley*. Dese alle, hoewel middelmatigh, zijn echter seer vischrijck. Aen der selver afvloejingen, daer de bergen verschijnen, vertoonen sich de velden, die rijk van gras en vruchten zijn. Dese strecken worden, naer de gewoonte van 't landt, *Straths* genoemd, daer tot onderscheyt de naem van de vloet bygevoeght wordt. Hier vertoonen sich oock dickwijs onbekende beecken, die in de vlackten onder de schaduw der bergen deurvloejen, en heel gemakelijk zijn. Men vindt hier omtrent sestig braken, of binnensee, heel kleyn, en niet van groote naem, maer echter rijk van visch, en vol van watervogelen: want hier gebreken geen swanen, veelderhande endvogels, ganzen, en ander gevogelte. Een van dese braken vloeyt echter in grootheyt boven alle andere uyt, te weten, *Loch Shin*, die een vloet van gelijke naem, een weynigh boven de mont van *Charron*, aen d'andere oever in de zeeboesem stort. Dese vloet is door sijn sluys vermaert; en terwijl de salmen daer tegen aen worstelen,

H h h

vallen

vallen sy in fuycken, die hier toe bereyd zijn, en worden dus tot spijs der menschen. Men verskert dat dese vloet, welcks gracht van *Loch Shin* tot aen sijn uytgang naeuwelycks ses mijlen lang is, nimmer bevroet, schoon alle d'andere bevroren zijn.

Dit Landtschap heeft oock overvloet van de rijkdommen, die uyt de zee gehaelt worden: want hier is geen gebreck van foodanige visschen, die de groote zee aen d'andere Landtschappen mededeelt. Hier stranden oock dickwijls walvisschen, daer groote overvloet van olie, tot alderhande gebruyck, afkomt. Men vindt hier geheele benden van zeekalven, en verscheide slach van kabbeljauw, die naer hun grootheyt, smaek of andere kenteecken onderscheyden worden, tarbot, roch, zehonden, pladdijsen, roch van verscheide slach, makereel, zee-ael, zeepadden, schrickelijck om taenschouwen, maer als 't vel daer af getrocken is, heel smakelijck, en gefont om t'eten; en veel andere, ja ontelrijcke soorten, die, in de noordsche gewesten eygen, noch geen namen by de Latynen hebben verkregen. Daer by, de monden der vloedden, en d'oevers der zee hebben oock overvloet van oesters, zee-ael, mosselen, kreeften, krabben, verscheide soorten van zeeslacken, en veelerhande schelpvissch, en andere visschen met harde huysden. Hier worden jarelijcks verscheide waren uytgevoert, die tegen gelt, of andere dingen, tot nut der inwoonders, verwisselt worden, te weten, koorn, treffelijcke garst, sout, steenkolen, welckers aderen hier onlangs gevonden zijn, salm, offenvleesch, wol, huysden, leer, butter, smeer, kaes, en oock veulens van paerden. Men delft oock heel goet yser uyt de mijnen.

Men vindt in dese gewesten geen rotten, die, soose met de schepen hier ingebracht worden, gelijk dickwijls gebeurt, terstont sterven; 't welck wonder schijnt, dewijl 't geburigh *Cathness*, door geen zee of vloet van dit lant gescheyden, genoegh daer af gequelt is.

Tot de bouwing der huysen zijn verscheide soorten van steenen, voornamelijck van fantsteen, die uyt de kuylen gehaelt worden. Hier zijn ook tegels, om de huysen te decken, en kuylen van steenkalck.

Steden
Dornoch.

De voornaemste stadt van 't Landtschap is *Dornoch*, aen de zuyderstrandt in de bovengenoemde boesem, tegen over, en in 't gezicht van *Tayn*, en door een kasteel en Domkerck vermaert. Dese kerek kent voor haer stichter seker Gilbert, eertijds Bisschop van dit Bisdom. Hier is de begraef-plaets der Graven, en een parochykerek, aen de heylige *Barrus* gewijd, van de welke de vervalde muren in de stadt alleen overigh zijn. Dese stadt

heeft vier jaermarkten, de welke, met de namen der heyligen genoemt, welcker dagen geviert worden, alle jaren worden vernieuwt, te weten, van *S. Barr*, *Gilbert*, *Margriet*, en *Bernard*.

Een weynigh van de stadt oostwaerts aen, staet noch een steene geheughteecken, naer de gedaente van een kruys gemaeckt, *Craisk-Vorwair*, dat is, *Thanus*, of Graefs kruys gemeenelijck genoemt. Men siet noch een ander t'*Enbo*, 't vorige niet ongelijck, *Ri-Croiff*, dat is, Konings-kruys, geheeten, naer de Koning der Denen, die hier gedoot en begraven is.

Robert Gordon heeft onlangs dese stadt, terwijl hy voocht over sijns broeders zoon was, tot een Konincklijcke en vrye burgh doen oprechten, na dat hy behoerlijcke voorrechten daer aen bestelt had.

Veel kasteelen, sloten en hoeven zijn deur 't geheele Landtschap verspreydt: *Dun-robin* aen de strant, gelijk ick geleght heb, aengenaem van gelegenheyt, met hoeven, water, en een groot perck versorght. Behalven dese zijn 'er *Skello*, *Skibo*, *Pronsie*, *Polrossie*, *Innerskinn*, *Cuttill*, *Enbo*, *Golspitour*, *Golspie-Kirktown*, *Abirscors*, *Ospsidel*, *Clyn*, *Crakock*, *Helmsdail*, *Torvish*, *Duncreich*, *Castel-nagoir*, en noch meer ongenoemt.

Kasteelen,
sloten en
hoeven.

Dese Graven, van oude en seer edele stam, hebben in de hooge Vergaderingen der Staten plaets onder de voornaemste Grooten. De *Baron Rey*, van 't geburigh *Strath-navern*, besit hier veel van hen by leenrecht. De Scheeps-rechten, in sijn gebiet, en in veel geburige plaetsen, behooren oock aen hem.

De voornaemste bynamen en gellachten, *Edels geslachten.* nu noch in *Sutherland* overigh, zijn (uytgenomen de *Strath-Naverns*, *Durinesen*, en *Edderachils*) de *Gordons*, *Sutherlands*, *Murrays*, *Grays*, *Clanguns*, *Seil-Thomassen*, *Seil-Ioannen*, en *Seil-Phaley*.

De stam der Graven van *Sutherland* is d'oudste, en van sijn eerste oorsprong af tot heden toe vermaert, gediensstigh aen haer Koningen, en nooyt van misdrijf van gequetste Hoogheyt verwesen. Sy hebben plaets onder de voornaemste Adel van Schotlandt in de Rijcksvergaderingen; en de Graven van *Sutherland* zijn altijt voor dappere helden, en onverfaeght in d'oorlogh gehouden. De Graef heeft nu groote macht en autoriteyt, en is Burghgraef van geheel *Sutherland*, *Afsynt* en *Strath-Navern*, erf-zeevooght niet alleenlijck van dese, maer oock van eenige omliggende Landtschappen, en dit door de gift des Hertoghs van *Lennox*.

Alle de brave mannen, die in sijn Landtschap wonen, zijn sijne verplichtelingen, en aen hem verbonden. Hy pleeght Konincklijck

lijck

lijck Recht in zijn gebied. Ia de Heer Macky, de Baron Rey, en de Heer van Duffus staen onder hem verplicht; en Macky besit *Strath-Navern*, *Edderachil* en *Durines* naer zijn recht: 't welck oorsaeck is dat hy in macht en autoriteyt met zijn voorouders gelijk is.

Beschrijving van
S U T H E R L A N D.

U Y T C A M B D E N U S.

Voorby *Ros* heeft *Sutherland* haer uyt-sicht naer de Noordzee, en is bequamer om vee te weyden, dan om vruchten te dragen. Men fiet hier bergen van witte marmer rijfen; seker een wonder in

*Bergen van
witte mar-
mer.*

dit koude gewest, maer byna sonder nut, dewijl d'overdaet in 't bouwen, en d'onnutte pracht der rijckdommen in dese verregelege gewesten noch niet deurgedrongen is. Het kasteel *Dunrobin* is hier seer vermaert, en een voorname plaets der oude Graven van *Sutherland*, uyt de stam van *Murray*, soo ick my niet vergis. Onder dese munt uyt Willem, onder Koning Robert Brus, die de volle suster van de Koning David trouwde, en een soon met haer teelde, die van Koning David tot nakomer van 't Rijk verklaert wierdt, en de Grooten dwong in des selfs naem te sweeren. Doch hy storf niet lang daer na sonder kinderen; en 't Graeffschap quam eyndelijck door de dochter en erfgenaem, by erfrecht, aen A. Gordon, uyt het gellacht der Graven van *Huntley*.

*Dunrobin,
Graven van
Sutherland.*

S T R A T H - N A V E R N .

Naam.

Geege-
lyst.

Grenzen.

Aert des
landts.

It Landtschap heeft de naem van de vloet *Navern*, die dat in 't midden deursnijt. Het neemt sijn begin van de vloet *Helmsdail*, daer *Cathenes* eyndicht, en recht uyt naer 't westen loopende, wort door de binnensee en vloet *Durenish* van 't landtschapje *Edir-da-Cheulis* afgescheyden, en heeft naer 't noorden de groote en ope zee, sonder eenigh voorlandt, tot aen 't uytterste oosterlyck gewest. Naer 't zuyden is, gelijk wy geseght hebben, *Sutherland* naest daer aen, en met seer hooge bergen daer af gescheyden. 't Landtschap is deurgaens berghachtigh, en swelt tot hooge, woeste en sneeuwachtige bergen; die daer veel, en aen malkander vast zijn. Men vindt in de vlakten groote binnensee; en 't is overal met bosschen beset. Hier is geen gebreck van treffelijke havens; en het landt is niet soo bequaem om koorn voort te brengen, als wel om beesten te weyden, van de welcke het overvloet voor sich heeft. Dit gebreck van koorn wort ten meestendeel verbeterd door de handeling met d'uytheemschen, of met het geburigh *Cathenes*, met verwisseling van hout en boomen: en men siet hier een ontelijcke menighte van ossen, paerden, geyten, en andere tamme beesten. Hier is een groote overvloet van herten, dassen, en van alderhande wilde beesten, en soo groot een getal van roofgierige wolven, die hier in de bosschen en afwegen, tot groote schade van 't tamme vee, dwalen, dat sy, byna uyt het geheele overige eylandt verdreven, hier hun verblyfsplaets schijnen genomen te hebben: want men vindt hen nergens soo veel als hier.

D'inwoonders ploegen, soo veel de lucht en 't landt toelaet, hun landen met ossen, en dit alleenlyck aen de strant; want een weynigh innewaerts wordt dit, uytgesondert in eenige plaetsen, van de bergen, die over de vloedden hangen, belet. Maer de zeen, zeeboesems, en vloedden zijn hier alle seer vischrijck; 't welk jarelijcks een groote inkomst aen d'inwoonders geeft, en voornamelijck aen de Heer, die groote winst van de salmvisschery treckt. Men vindt hier oock yfermynen; en door de menighte van 't hout wordt het yser uyt d'aderen getrocken; 't welck, dus gesuyvert, oock winst aenbrengt. Sy dryven een groot getal van vette ossen, en veulens naer de

marckten, in d'omleggende plaetsen. Men voert oock over zee veel ossenvleesch, in tonnen gepackt, tot behoef der zeevarende lieden, vellen, huynen van ossen en herten, talck, kaes, butter en andere waren. Het varckensvleesch is hier, gelijk elders, wat schaers; en dit zy met eens genoegh van 't geheele Rijck geseght, dat men daer het varckensvleesch veracht, en tot behoef van 't slechte volck laet, ja dat veel een heele afkeer daer af hebben. In 't gantsche Rijck zijn, uyt oorsaeck van de bequaemheyt der vloedden en beeken, die van de bergen en heuvels afvallen, ontelijcke molens, welckers meesters, naer oude gewoonte, jarelijcks, behalven 't ander, oock gelubde varckens betalen: en indien dese gewoonte het niet belet had, 't is gelooffelijck dat sy al overlang alle varckens weghedaen souden hebben.

Het schijnt een wonder, dat de Deenen, Engelandt onderbrengen, en ons Koninckrijck plagen willende, aen dese soo schrickelijcke en ongebouwde landen aengekomen zijn, en hier wooning gesocht hebben: maer 't is seker dat men hier in twee plaetsen op de strant zegeteekenen van de verwinningen tegen hen vint.

Op de sandige strant, tusschen twee groote vloedden, *Navern* en *Torrisdail*, welckers uytgangen twee mijlen van malkander afleggen, zijn puynhoopen, nu in 't sant bewelt, en van de zee ingeswolgen, die getuygen dat hier eertijds een stad gestaen heeft, maer nu niet meer is. 't Geheele Landtschap wort by buerten bewoont. De Heer heeft aen de mont van de *Navern* een huys, *Farr* genoemt, en noch een ander niet verre van daer aen de zeeboesem *Kuntail*, *Tung* genoemt, en noch in veel andere plaetsen.

Dese Provintie wordt in vijf gewesten gedeelt, die, om van 't oosten naer de strandt te beginnen, in dese ordening leggen. *Hallowdail*, binnen de vloedden *Hallowdail* en *Strathby* besloten. 't Naeste daer aen is *Strath-Navern*, met de naem van 't geheele Landtschap genoemt. Daer na volght *Kuntail*, aen de zeeboesem van gelijcke naem. Dan komt *West-Moan*, tot aen de zeeboesem *Erevill*. 't Leste gewest is *Durenish*, aen de zeeboesem en vloet van gelijcke naem, dat in vruchtbaerheyt van landt boven d'andere gewesten uytmunt.

Hier is groote jaght, voornamelijck van herten, en oock veel vogelen-vanght, daer d'aert van 't landt, en van de menschen noch veel toehelpt; want de gene, die sich daer toe niet begeeft, en dat niet boven alle andere dingen verkieft, wordt by hen voor een ongeacht

Waar.

geacht mensch gehouden; 't welck veroorzaekt dat sy altijd groote overvloed van wild-wereck vaerdigh hebben.

Inwon-
deren oer
en zeden.

D'inwoonders zijn sterck en grof, en konnen arbeyt, koude en hitte verdragen, en tot schaersheyt gewent. Sy sijn echter niet soo woest van zeden, als de strengheyt van 't lant wel schijnt meê te brengen, vrolijk door hun ingeboren eenvoudigheyt, in hun maeltijden, 't zy onder malkander, of met d'uytheemfchen, seer vrolijk, sonder eenigh bedrogh in hun ziel te voeden. Alle d'andere geburige Landtschappen, van de welke gesproken is, hebben byna gelijke volkeren en zeden.

Alle de Landtschappen, die d'oude tael spreken, hebben dit met malkander gemeen, dat sy hun Heer op 't hoogste eeren, dienen en beminnen, voor hem strijden, hun leven gewillighlijk in gevaer stellen, en als de noot sulcks vereyscht, boven de gemeene belasting van hun goederen, als de Heer sijn dochter uythuwt, sijn schult betaelt, sijn verpande landeryen weêr loskoopt, of nieuwe landen koopt, en bovengewoone schattingen opstelt, gewillighlijk het vierde of vijfde deel van hun koejen, in de welke hun rijkdom bestaet, alle sonder onderscheyt, van de meesten tot de minsten, bybrengen; welke schatting, die gemeenlijk tot het voorverhaelde gebruyck gebracht wierd, nu alle drie jaren, schoon d'oorfaken ophouden, geeycht word; het welck sy, dus gewent zijnde, geduldelyk verdragen.

Schattingen.

De hedendaeghliche Heer van 't Lantschap is *Donald Macky*, Baron van *Rey*, die dit in een lang gevolg van sijn voorouders besit, en 't gebiet daer over heeft, gelijk oock over *Edderachilis*, daer af wy spreken sullen.

Andere Beschrijving van S T R A T H - N A V E R N .

Strath-Navern is by Konincklyck geschrift aen *Southerland* gehecht, en een deel daer af, en staet onder de heerschappy van de Heer *Macky*, Baron van *Rey*, volgens 't recht van de Graef van *Southerland*. Het wort van *Southerland* afgescheyden door sekere bergen, die sich van 't oosten naer 't westen strecken.

Gewas.

Dit Landtschap is rijcker van gras, dan van graen, en dieshalven bequaem om vee te weyden. Hier is een groote overvloed van ossen, en een ontellicke menigte van salm. En indien d'inwoonders niet te seer tot ledigheyt en luyheyt overgegeven waren, soo sou dit landt veel vruchtbaerder gemaect kunnen worden.

Zeebergen.

In *Strath-Navern* zijn veel zeebergen, die in zee uytloopen, namelijk *Erebol*, *Hoip*, en *Schor'and*.

Strathy. Het wordt oock van verscheyde vloedden, die door de salmvisschery vermaert zijn, besproeyt: de voornaemste zijn *Halledell*, *Naver* of *Far*, *Strathy*, *Torisdal* en *Hoip*. Maer *Durines* en *Edderachilis*, schoon sy aen de Heer *Macky Rey* behooren, zijn echter eygentlyck niet in *Strath-navern*, dat met twee kasteelen versterkt is, te weten *Borsve* en *Toung*, van de welke de leste de voornaemste zetel der *Mackys* is. In de hoeve *Far* is een Parochykerck, *Far* genoemt. In de kapel *Kirkebol*, onlangs weêr opgebouwt, worden de Heeren van dit geslacht begraven. Hier is een groote menigte van haiten en dassen: en hoewel het geheele Lantschap tot hooge bergen rijst, (van de welke *Taineband* de hoogste van allen is) soo is 't echter bequaem om vee te weyden. *Strath-navern* is van 't oosten naer 't westen lang vier-en-dertigh duysent schreden, en elders, van 't zuyden naer 't noorden, twaelf, en elders ses duysent schreden breed, behalven noch *Durines* en *Edderachilis*. Hier zijn veel binnenzeen, van de welke *Loch-naver* de voornaemste is. In *Loch-lyol* is een eylandt, bequaem om des somers op te wonen: en by de strandt in de Noordzee sijn verscheyde eylanden verspreyt, namelijk *Ellan-Com*, *Ellan-Zeyl*, *Ellan-Roin*, en *Ellan-Newe*.

Kasteelen.

Groebeyt.

Binnen-
zeen.

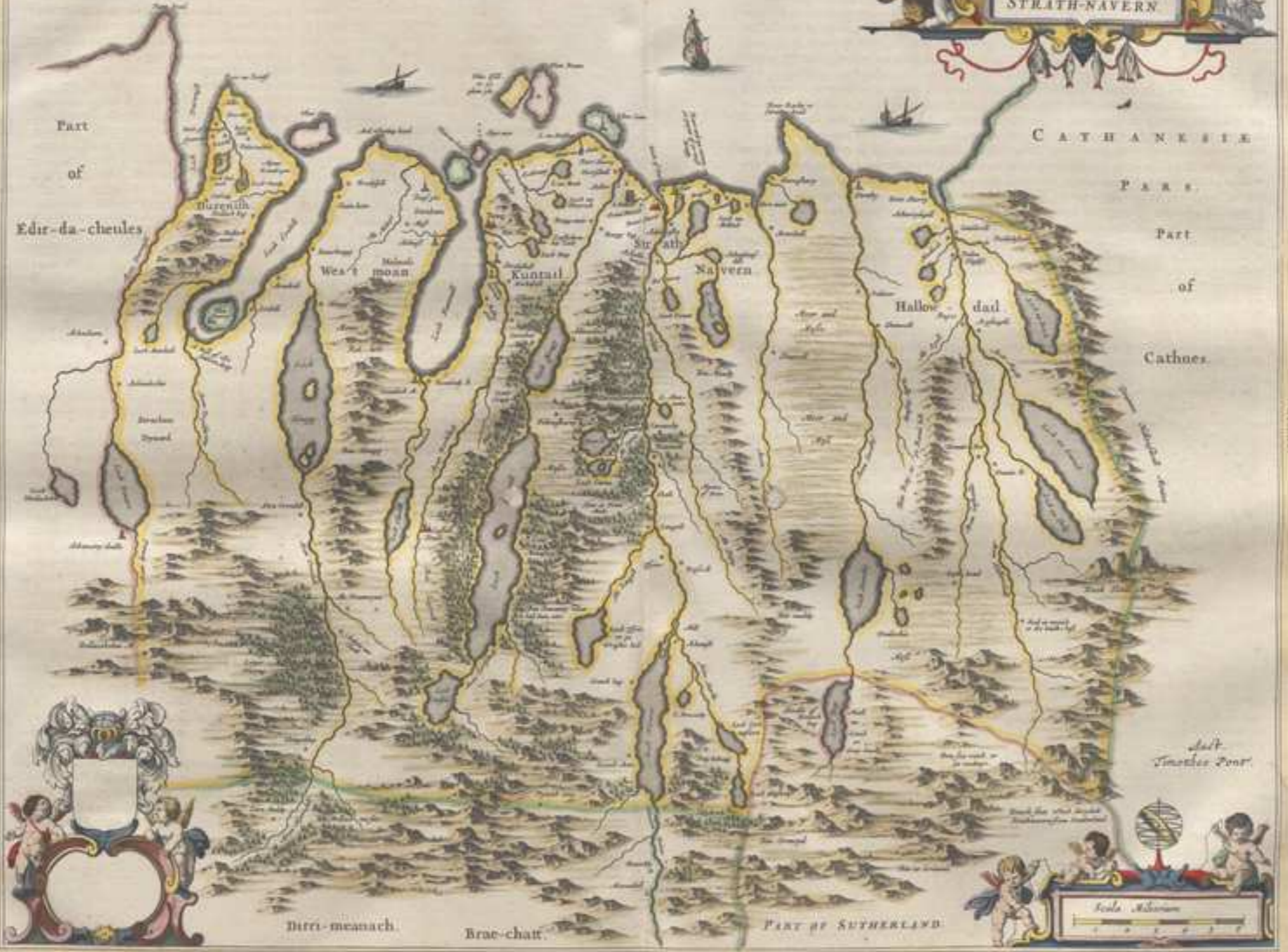
Nieuwe Beschrijving van E D D E R A C H I L I S .

Edderachilis is een deel van 't landt, aen de zee kant naer 't westen, door de woeste rotsen onbegankelijck, en palende aen *Kirk-an-challigh*, en aen de grensen der Graven van *Southerland*. En hoewel het nu aen *Macky* behoort, soo heeft het echter nooyt een deel van *Strath-navern* geweest, maer een gedeelte van de Baronny *Skelbo* in *Southerland*; en de Heer *Macky* besit noch *Edderachilis* uyt het recht der Graven van *Southerland*. Hier in is een vloet, gemeenlijk *Laxford* genoemt, van de welke *Macky* een groote inkomst van de salm heeft. 't Eylandt *Ellan-Handey* in de groote zee behoort aen *Edderachilis*, of eer aen *Durines*.

Nieuwe Beschrijving van D V R I N E S .

De Baronny *Durines* is veldtachtigh en aengenaem van gront naer 't noordwesten: en hoewel de Heer *Macky Rey* volgens 't recht der Graven van *Southerland*, als hun verplichteling, dat in sijn besit heeft, soo behoort het echter niet aen *Strath-navern*; maer de Graven van *Southerland* besitten dat van de Bisschop van *Cathey*, by leenrecht. De somersche dagen zijn hier seer lang, en byna sonder nacht.

M A R E D E U C A L E D O N J U M

nacht. De gene, die van hier recht naer de noortpool zeylen, sullen geen landt vinden. Hier is oock de vloet, gemeenlijk *Durines* genoemd.

S T R A T H - N A V E R N .

U Y T C A M B D E N V S .

HEt uysterste gewest van geheel Britannia, 't welck in een omloopende strant zijn uytzicht naer 't noorden heeft, en de middelste star op de staert van de groote beer tot toppunt heeft, bewoonden, gelijk men by Ptolemeus sien kan, eertijds de *Cornabiers*, onder de welke hy de vloet *Nabeum* stelt: welke namen soo na aen malkander komen, dat het volck sijn naem van de vloet, die het bewoonde, schijnt gekregen te hebben. De hedendaeghsche naem van *Strath-navern*, dat is, vlackte aen de *Navern*, is oock niet heel vreemt hier af. Het Landtschap is niet seer geluckigh in overvloed van kley, en uyt oorsaeck van de strenge lucht niet wel gebouwt, en dieshalven van de wreede wolven swaerlijck geplaecht, die niet alleenlijck aen 't vee groote schade doen, maer oock met groot gevaer soo wreedelijck tegen de menschen woenen, niet alleenlijck hier, maer oock in veel andere deelen van Schotlandt, dat door bevel van 't Parlement de Burghgraven en inwoonders in yder Graeffschap drie malen des jaers [eertijds, nu niet] op de jaght gingen, om de wolven en hun jongen te verdelgen. 't Gene, 't welck aen dit noorderlijk lant tot eenige verlichting kan strecken, is dat het by somer van alle landen in geheel Britanje de kortste nachten, en langste dagen heeft. Want op de wijde van negen-en-vijftigh graden en veertigh minuten van de Middellijn heeft het de langste dagh van achtien uren en vijftien scrupelen, en de kortste nacht van vijf uren en vijf-en-veertigh minuten: in voegen dat de Panegy-

riff onwaerheydt spreeckt, die eertijds geseght heeft dat de zon hier alleenlijck niet onder de kimmén doock, maer voorby ging, en parste, te weten uyt Tacitus geloofwaerdigheyt, dat de uyttersten en vlackten der aerden door een laege schaduw geen duyfternis ophessen. Maer Plinius spreeckt met meer waerheydt uyt de ware reden, daer hy van de langste dagen handelt, naer de buyging van d'omloop der zon naer de kimmén. *De langste dagen in Italien* (seght hy) *zijn van vijftien uren, in Britannia van seventien uren, daer des somers de heldere nachten sonder twijffel dit vertoonen, 't welck de reden parst te gelooven. In de zonnestant, als de zon naest aen het toppunt des werelts kooft, in een enge omkeer van 't licht, soo heeft het landt, onder het selve toppunt, te weten de pool, gelegen, ses maenden lang gedurigelijck dagh, en weer soo lang nacht, als de zon aen d'andere zijde geweken is.*

Voorts, in dit uysterste gewest, 't welck van Ptolemeus verder naer 't oosten uytgereckt wordt, schoon het sich wijder naer 't noorden streckt, en daer af Tacitus seght dat een onmetelijcke en schrickelijcke ruymte van landen spits gelijk een beytel uytloopen, zijn drie zeebergen, van d'oude Schrijvers gedacht, die in zee uytfschieten, *Berubium*, nu *Vrde-head*, *Berubium*. by 't vleck *Bernswale*, en *Vnvedrum*, nu *Dunsby*, *Vnvedrum*. anders *Duncans-bay*, die voor d'uytterste zeebergh van Britannia geacht wordt; maer Ptolemeus stelt echter *Orcas*, tegen over d'Orcadische eylanden, voor 't uytterste; 't welck heden *Hovburne* genoemd wort, by Ptolemeus oock *Tarvedrum*, en *Tarvisum*, welke naem (soo mijn gissing my niet bedrieght,) hy hierom gevonden heeft, dat het een eynde van Britannia maect. Want *Tarvis* heeft in de Britannische tael een beteekenis van eyndigen; mer het welck wy oock een eynde van dit boek sullen maken. Wy sullen van d'Orcadische en *Hebuische* of *Hebidische* eylanden, en van *Schetland* op sijn plaets spreken.

Naem.

BYVOEGING.

Nieuwe Beschrijving van

C A T H N E S.

Naem van
Yrland.

Tael.

Gelegen-
heyt.

Gelegen-
heyt.

WY hebben hier voor ge-
seght hoe wjt in dese
plaetsen eertijds de naem
van *Cattay* sich uytgebreyt,
en wat volcken hy omhelst
heeft. Maer dit eenigh
Landtschap, van 't welck
wy nu handelen, wordt nu

met dese benaming aengewesen, daer men
Nes byvoeght, 't welck een zeebergh betee-
kent. Wy hebben oock geseght dat, gelijk
d'oude landtschap beschrijving getuyght, voor vele
eeuwen eenige volcken dese plaetsen bewoont
hebben, welcker geheugenis geheel uytge-
wischt is. Voorts staet t'aenmercken dat veel
namen van plaetsen noch heden naer iets uyt-
heemsch riecken, welckers oorsprong nergens
meê overeenkomt, noch met het Schotich,
Yrsch, *Deensch* of *Noorweegsch*, maer van
een onbekende, onsekere en seer oude oor-
sprong schijnen, gelijk daer zijn *Orbustier*,
Lyilster, *Robustier*, *Trumbustier*, en ontellicke an-
dere. De hedendaeghsche gemeene tael is
een onvermaerde *Yrsche* tael der Schotten, die
van elcks wat, en van beyde niet veel heeft.

Dese uytterste grenspael van Schorlandts
vaste landt, de welcke aen 't vleck *Dungisby*
scherp toeloopt, leght op weynigh minu-
ten naen de seltighste graed. *Ptolemeus*,
van dese landen qualijk onderrecht, draeyt
in sijn Landtschap beschrijving dese gewesten,
naer 't noorden gelegen, geheel naer 't oos-
ten. Doch als men hem dese dooling ten goe-
de houd, en de strant noorderlijk omdraeyt,
soo sal men bevinden, dat alles tamelijk
recht is.

Voor hem schijnen dese plaetsen onbekent
geweest te zijn aen de Romeynen, die, mee-
nende dat het geheele eylandt in een beytel
afsliep, dat tweespitfigh hebben gemaect,
schoon het in der daedt sich met een breet
voorhoofd vertoont, 't welck met drie zee-
bergen onderscheyden en bekent wort, van de
welcke d'eerste naer 't oosten, sijn uytzicht
naer d'*Orcades* hebbende, by de genoemde
Schrijver *Verisium*, heden *Dungisby-head* ge-
noemt wordt, daer hy beter de zeebergh *Or-
cas* had behooren te stellen. D'oorsaeck van
de dooling is dat hy geacht heeft dat d'*Orcades*
meer naer 't westen leggen, dan in der daedt
waer is. De naeste zeebergh daer aen, die
niet soo wjt uytsteekt, en daer de strandt in-
gebogen wordt, is by hem *Virredrum*, heden
Schorlandt.

Row-rachy, en *Strathy-head*. De derde naer 't we-
sten is by *Ptolemeus* *Orcas* en *Tarredrum*, en by
ons *Earo*, of *Parro-head*: van hier buyght de
strant sich om naer 't westen, of naer 't zuyd-
westen.

Catbenes wordt naer 't zuyden en zuydwe-
sten, gelijk wy geseght hebben, van *Sutber-
land* afgescheyden door 't gebergte *Ord*, en
van daer door een gedurige rijgh van bergen
tot aen de bergh *Knock-Finn*, met deurgaende
grenspalen. Van daer wort langs d'afvloeying
van de vloet *Hallow-dail*, van sijn oorsprong
tot aen sijn uytgang, en de berghlanden *Drum-
na-hallow-dail* aen de selve vloet de grenspalen
tusschen dit Landtschap en *Strath-navern* ge-
stelt. D'oosterlijke strant wort van de groote
zee bespoelt; en 't gene, 't welck sich naer
't noorden streckt, wordt door een woedende
en gevarelijke engte, onder de naem van
Pentlant, van d'*Orcades* afgescheyden. Dese eng-
te der zee is heel gevarelijk voor de zeeva-
rende lieden, en men kan daer niet overva-
ren, dan in sekere gestelde tijden, schoon het
stil weer is. D'oorsaeck hier af is dat, dewijl
de dagelijcksche vloeying der zee van 't noor-
den naer dese plaetsen gedreven wordt, sich
rontom d'*Orcades* verspreyt, en daer tusschen
vloeyt, sy hier eerst landt ontmoet, en dies-
halven geprangt wordt, daer af dit groot ge-
welt van wateren, in veel engten deur dese ey-
landen deurvloeyende, sich met de heele zee
in dese engte stort: in voegen dat de golven
van de Vergivische zee en oostzee tegen mal-
kander worstelen; 't welck een schrickelijke
drajing van 't water maect, en groot gevaer
aen de schepen veroorsaeckt.

Indien wy op d'aert van 't landt sien, 't is
aen de strant, of aen d'afvloeying der vloeden
laegh, en tot den bouw bequaem, en brengt
alderhande koorn in overvloet voort. Hier
gebreekt niets van 't gene, dat tot het le-
ven dienstigh is, geen gras in de velden en
vlakten, geen vogelvangst en jaght in de ber-
gen, en in de zee en vloeden geen visschen,
die hier in groote overvloet zijn. Alles wordt
hier voor een kleyn prijs verkocht, of uyt
overvloet, of om de weynige koophandel, of
uyt gebreck van gelt.

Daerde levert, gelijk ick geseght heb,
mildelijck vruchten uyt, en dit in soo groote
overvloet, dat sy niet alleenlijk voor d'in-
woonders genoegh zijn, maer oock uytge-
voert worden: doch door gebreck van vocht-
tige

tige en kleyachtige gront wort alles hier spa-der rijp; en de vruchten zijn oock niet loo goet, dat sy by die van *Sutherland* en *Ross* geleken kunnen worden.

Gebreck van hout.

Dit Landtschap heeft ten meestendeel gebreck van hout, 't welck sy uyt *Strath-navern*, naest daer aen, halen, meest met verwisseling van koorn, van 't welck dat Landtschap gebreck heeft. Men krijght hier oock hout, dat uyt Noorwegen derwaerts gevoert wort.

Turf.

Sy gebruycken tot hun branding turf, of swarte leemachtige aerde, tot klompen gemaect, en door de zon en wint hard geworden: welke beste en vaerdigste branding byna overal in dese Noortsche gewesten te vinden is, daer veel ongebruyckte velden, en afgangen der bergen geheel meê bedeckt worden.

Bergen.

De middellanden leggen vol van bergen, die veel en groot zijn, en van verre van de stranden van *Buquhan*, *Boin*, en *Aine*, daer tegen over gelegen, gesien kunnen worden; maer de hoogste van alle zijn de gene, die de naem van *Maeghdenborsten* hebben, om dat sy eenighsins daer naer gelijken.

Braken.

In de laege plaetsen, en in de vochtige dalen zijn veel braken, daer de vloedende rivieren, of hun oorsprong af hebben. Sy hebben echter geen groote naem, schoon sy alle vischrijck zijn.

Vloeden.

Men vindt hier veel vloeden, die echter middelmatig zijn, en geen lange loop hebben; maer de groote zee loopt een verre wegh rontom 't landt.

Steden.
Wick.

De voornaemste stadt in dese plaetsen is *Wick*, aen d'oosterlijke strandt tegen de zee, daer een tamelijke veylige haven voor de schepen is. Hier word koopmanschap gedaen. D'andere stadt leght naer 't noorden, in een kleyne zeeboesem, met een sekere haven en reê, *Thurso* genoemt.

Thurso.

Kasteelen.
Hooven.
Vlecken.

Veel kasteelen, hoeven en vlekken (want dit Landtschap is matelijck volckrijck) worden naer de bequaemheyte der plaetsen hier en daer verspreyt, daer af sommige door hun çietlijke gebouwen niet te verachten zijn. D'aert van de plaets en van dinwoonders is vrolijk by kost en dranck te zijn, onbesorgt voor yder dagh te leven, en sich niet te veel te bekommeren. Het kasteel van *Sinclair*,

Sinclair.

Akergill.

eertijts *Gernigo*, een slot der Graven, niet verre van de stadt *Wick*, is meê een der voornaemste vestingen, en in dit selve gewest *Akergill*, onlangs aen 't geslacht van *Keth* toebehoorende, en nu aen dese Graven geraeckt, wort om de gebuerschap van 't ander verwaerlooft. Als men een weynigh voortgetreden is, siet men het kasteel *Kees*, dat oock aen de Graef behoort, en een lustige en aengename wooning is. Aen de noorder strandt, weynigh mijlen

Kees.

van *Dungisby*, is het kasteel *May*, dat aen 't geslacht van *Sinclair* behoort; gelijk oock aen de zuyderlijke strant *Dumbeth*, een sterck kasteel, in d'engte op een klip gebouwt, en niet verre van daer *Berridail*, dat aen de Graven behoort. Aen de strant naer 't westen is oock *Downra* gelegen. Daer zijn noch veel andere gebouwen, die niet te verachten zijn; doch mijn voornemen is niet om my met het noemen van der selver namen te verletten.

Dit Landtschap wordt, gelijk ick geseght heb, een Burghgraefschap op sich self geacht, 't welck erfelijck aen de Graven is. Maer wanneer en hoe dit geschiet is, heb ick hier voor verhaelt.

De Baron *Sinclair* van *Ravensheuch* wordt (gelijk wy in de beschrijving van *Fife* aengeroert hebben) van alle oude tijden af voor de voornaemste van alle de geslachten, die de bynaem van *Sinclair* voeren, geacht. Alle d'andere stammen daer af, deur *Zetland*, d'*Orcades*, *Cathenes*, *Fife* en *Lothian* wijt en breet verspreyt, zijn hun afkomst aen dit geslacht verplicht. Des selfs voorouders hebben *Zetland*, en d'*Orcades*, onder de tytel van Graefschap, ingehouden, en waren oock door maeghschap aen 't huys der Deensche Koningen verbonden, vermits hy hun dochter tot gemalin nam. Maer toen sy, door de quade bediening van een eenigh man, (die hierom onder de naem van *Willem de Quister* by de nakomelingen bekend is) van dese Landtschappen vervallen waren, soo bleven echter veel onbeampte Edelen in dese eylanden, daer sy, uyt dit geslacht gesproten, noch heden hun wooning hebben, aen de welke de Graef van *Cathenes* zijn oorsprong verplicht is, die nu sijn spruyten deur dese plaetsen, die wy beschreven hebben, wijt en breet verspreyt heeft.

Hier zijn oock vele andere oude en deurluchtige geslachten, van de welke eenige selden hun wooning in hun landeryen gestelt hebben, dewijl sy ingeborenen van andere plaetsen zijn. De *Keths* van *Imerogy*, uyt de Maerschalckche Stam gesproten, hebben hier veel landeryen beseten. Door hun effenis nam onlangs seer toe de deulachtigste Graef *Maerschalek*, de opperste van 't geslacht der *Keths*, die sedert dese landeryen by seker verdragh overgaven aen de *Mowets*, of eygentlijcker van *Hoogen Bergh*, die heden in dese plaetsen de goederen van hun voorouders besitten. De mindere geslachten der ingeborenen op te halen sou te lang duren.

De Bisschop besat onlangs by leen, en op sekere voorwaerde, een groot deel van dit Graefschap, dat nu weêr aen de voornaemste gekeert is.

Als men voorby de stadt *Thurso* gekomen is, soo vindt men geen stadt meer, hoe verre dit gewest

May.

Dumbeth.

Berridail.

Downra.

Burghgraefschap.

Geslachten van Sinclair.

deer.

en van andere.

Inwoon-
den aert.

gewest sich oock westwaerts uytstreckt, tot dat men aen *Dunbriton*, in 't binnenste van de zeeboesem *Clyd*, gekomen is: soo plomp zijn de geesten der inwoonders, (die d'oude tael, en d'oude schaersheyt herdneckighlijk volgen,) om de beschaeftheit van een geschickter leven, 't welk in de steden beter te vinden is, 't omhellen. Maer de gene, die wel oordeelt, sal dit eer de layheyt, dan de navolging der ouden aentygen. Want hier sijn veel bequame plaetsen om steden te bouwen, groote en veylige havens, die veel schepen kunnen bevatten, zeen vol van alderhande visschen, vruchtbare landen, seer bequaem tot d'ooghst, en tot weyden, en vloeden, om de waren te voeren. Maer de traegheyt verwaerlooft dit alles; en d'inwoonders, ten meestendeel van vee levende, sijn hier luy en achteloos, en worden dus oudt: 't welck oorfaeck is, dat dese gewesten van alle uytheemschen, ja oock van ons eyge volck onbekent sijn, van weynige gesien, en niet met koophandel besocht worden. My is niet onbewust, dat eenige, tot dese last bequaem, hun geest tot bouwen van steden begeben hebben; maer toen sy Rechten en vryheden, volgens de gewoonte der steden, (sonder de welke sy niet konnen staen,) verkregen hadden, en dat overal deden afkondigen, om inwoonders te vergaderen, konden sy hun voornemen niet uytvoeren, en moesten dat laten varen.

C A T H E N E S.

U Y T C A M B D E N U S.

NOch hooger leght *Cathenes*, gemeene-lijk *Catnes*, aen de Noordzee, en in een groote bochtige strant besloten, in 't welck by Ptolemeus tijdt de *Catini* woonden, voor welke in de boecken, doch t'onrecht, *Carini* geschreven staet, by de welke de selve Ptolemeus oock de vloet *Ila* stelt, die heden de *Wisle* schijnt. D'inwoonders van dit landt trecken hun grootste winst uyt het vee weyden, en uyt de visschery. Het voornaemste kasteel is *Girnego*, daer de Graven van *Catnes* de meeste tijt woonen. [Dese naem is in *Castel Sinclair* verandert.] De Bischoppelijcke setel is in *Dornok*, anders een onbekent stedeken, daer Koning *Jacob* de Vierde oock de setel van de Burghgraef van *Cathenes* gestelt heeft, of te *Wik*, naer vereysch van de laeck.

De Graven van *Cathenes* waren in vorige tijden oock Graven der *Orcades*; 't landt is sedert verdeelt, om dat d'oudste dochter van seker *Malisius* de gemalin van *Willem* van *Seinclair* geworden is, welckers nakomelingen dese tytel van Graven van *Cathenes* verkregen hebben, en de selve noch behouden. [Zy hebben, hun geslacht-naem verandert.]

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
NATHANIEL BENTLEY
VOLUME I
CONTAINING THE HISTORY FROM
THE FIRST SETTLEMENT
TO THE YEAR 1780
PUBLISHED BY
J. B. BENTLEY
1822

Beschrijving der
E Y L A N D E N
 omtrent
S C H O T L A N D T.

Gunstige Leser, wy hebben, uyt de Historie van Georgius Buchananus, in 't begin van dit boeck, d'algemeene beschrijving van Schotlandt gestelt, uytgesondert die van d'Eylanden, de welke wy dienstigh geacht hebben tot dese plaets te bewaren; want de ramp der tijden laet niet toe dat wy een andere uyt Schotlandt krijgen. Dus vervolght dan

B V C H A N A N V S.

NU is noch overigh dat wy iets van d'Eylanden seggen; welck deel van de Britannische Historie meest met dolingen belemmert is. Maer laet ons d'Ouden achterlaten, van de welke niets seker aen ons overgelevert is, en 't gene vervolgen, 't welck door de menschen van onse tijdt, met meer waerheyt en klaerheyt voortgebracht is.

Men heeft van alle d'Eylanden, die Schotlandt als kroonen en omringen, drie hoopen of benden gemaect, de *Westerse, Orcades, en Zelandse* *.

* Dit is, Hebridesche.

D'EBVDISCHE EYLANDEN,

gemeenlijk genoemt

H E B R I D E S.

Naem.

Westerse eylanden worden de gene genoemt, die byna van Yrlandt af tot aen d'Orcades, in de Deucaledonische zee de westzijde van Schotlandt besoomen. Dese worden van de gene, die nu of by onse ouders tijden iet van de Britannische dingen geschreven hebben, *Hebrides* geheeten; een naem voorwaer die nieuw is, en welckers oorsprong oft gedachtenis zy geenins uyt de oude Schrijvers aenwijzen. Want in die zeestreek hebben andere de *Ebudas* oft *Emodas* gestelt: doch met sulcken ongestadigheyt onder elckanderen, dat sy byna nimmer in 't getal, gelegenheyt, ofte namen der selve over een stemmen. Strabo (op dat ick van den alderoudtsten begin) is het misschien te vergeven, om dat hy schijnen mach het onseker gerucht

Schorlandt.

gevolght te hebben, door dien dit deel des werelts by sijnen tijdt noch niet heel wel bekend was. Mela telt seven *Hemodas*, Martianus Capella seven *Acmodas*, Ptolemeus en Solinus vijf *Ebudas*, Plinius seven *Acmodas* en dertigh *Ebudas*. Wy, soo veel de namen aengaet, sullen die behouden, die de Oude meest gebruykt hebben, en alle de Westerse eylanden onder den name *Ebudas* begrijpen; welcker gelegenheyt, aert en geriestijkheden wy uyt de jongste, maer oock sekerste Schrijvers sullen verhalen, en voornamelijk volgen Donaldus Monrous, een Godtvrachtigh en neerstigh man, diese alle self doorwandelt en met eygen oogen doorsien heeft. De *Ebudas* dan leggen verspreyt in de Deucaledonische zee, zijnde over de 300 in getal. Van de eerste tijden aen hebben alle de Schotse Koningen die beseten, tot aen Donaldus, Milcolumbi des Derden broeder, diese den Koning van Noor-

Getal der Eylanden.

Hebrides.

M m m

wegen

ÆBUDE INSULÆ
sive
HEBRIDES:
*Quædam ad occidentem præterierunt
Islandiæ ad septentrionem
Timothæi Pætri.*
The Westerne Iles
of SCOTLAND.

Westibus

Occidentibus

The Hill of Whiterock

Scale of Miles

wegen heeft ingeruyt, om van hem in 't innemen van 't Koninckrijk Schotlandt, tegen recht en reden voorgenomen, geholpen te worden. De Deenen en Noormans hebbense ingehouden omtrent 160 jaren, tot dat sy van der Schotten Koning Alexander de Derde in een groote veldtflagh overwonnen zijnde, die moesten verlaten. De inwoonders, steunende op haer macht, en door oproer daer toe gebracht zijnde, hebben somtijds getracht haer self vry te maken, en Koningen op haer eygen handt te kiezen. Want onder andere heeft Ioannes Donaldus, noch niet seer lang geleden, den naem van Koning gevoert. In haer tafel, kleedinge, en gantsche huyshoudinge volgen sy noch de oude spaersaemheyt. Haer toespise is wildbraet en visch. Het vleesch kokense met water in de huyt of maeghdarm van 't geslachte vee. Haer dranck is het sop van 't gesoden vleesch: in haer maeltijden drinckense met lust huy of wey dat ettelijcke jaren oudt is, welke dranck sy *Bled* noemen. De meeste menigthe verslaet den dorst met water. Van haver en gerst ('t welck de eenige soorten van graen zijn die in dese landen wassen) backense met een sekere behendigheyt broot, dat de gene die 't gewoon is niet kwalijk smaect. 's Morgens etense daer van een weynigh, en gaen soo ter jaght, of tot eenigh ander werk dat haer voorvalt, vastende voorts tot den avont toe. Dragen geerne gespikkelde en gestrepte kleederen, en beminnen onder andere verwen meest de purpere en blauwe. Haer voorouders droegen weerschijne krijgsmantels van veelderley verwen, welke wijse vele noch volgen; doch zijnder meer die wat donckerder stoffe dragen, de heye bladeren aldernaest gelijkende; op dat sy door de lichte verwe des kleets niet bekend werden, wanneer se op de heye leggen te slapen. In dese kleederen meer gewonden, als daer mede bedekt, staense selfs de selste koude onder den blauwen hemel uyt, en leggender somtijds in te slapen wel dicht bedekt met snee. In haer eygen huys slapense ook plat op d'aerde neer, met een deel heye onder 't lijf heenen gespreyt; doch de heye leggense met de wortels om laegh, en met het loof om hoogh, en weten hare bedden op dese wijze soo meesterlijk toe te maken, datse in sachtigheyt de vederen niet wijcken, doch in gesontheyt de selve overtreffen: want de heye is van naturen begaeft met een droogende kracht, drijft de overtollige vochtigheden uyt, en geeft den zenuwen weer haer vorige sterckte, soo dat die 's avonts moede en mat te bedde gaen, 's morgens frisch en lustigh opstaen. Wat de hoofteulwen en het opperdeksel of dekens belangt, daer van makense niet alleen gantsch geen werck, maer trachten met opser na de

Gesvoonten
en zaden.

meeste slordigheyt en hardigheyt. Wanneer de gelegentheyt ofte noot haer in vreemde landen treckt, smijten sy de hoofteul en dekens om veer, en gaen in haer kleederen leggen slapen, vreesende, dat die uytheemsche gemakelijckheyt (gelijk sy het noemen) hare vaderlandtliche en aengeboren hardigheyt sou bevecken. De wapenen, daer sy in den oorlogh hare lichamen mede beschermen, zijn, een ysere stormhoet, en ringkolder van de selfde stoff, rakende veeltijds tot aan de enckelen. Haer geweer tegen den vyant zijn bogen en pijlen, die meest gehaeckt zijn, hebbende aen yder eynde sekere uytstekende ysere baerdeken, soo dat men se, sonder de wonde heel lang en breed te maken, uyt het lichaem niet kan trecken. Daer zijnder oock die met breede swaerden ofte bijlen vechten. In plaets van het trompet gebruyckense de ruyspijp oft moesel. Hebben groot vermaeck in de Musiek, en in sekere instrumenten na haer maniere, waer van sommige hebben koperen snaren, sommige van zenuwen ofte pefen gemaect, die sy met hare lange nagelen ofte vedelstocken slaen. En daer in bestaet alleen hare eergierigheyt, dat sy haer instrumenten met veel silvers en gesteenten vercioren. De arme lieden nemen kristal in plaets van gesteenten. Hier onder singense liedjens die niet qualijk gedicht zijn, begrijpende meest den lof van vrome en dappere mannen, ja hare *Bardi* of Wijsen en bedichten byna anders geen stoffe. De oude Gallische tale gebruyckense weynigh.

De Eylanden omtrent Schotlandt, die de oude tale gebruycken, en Westersche worden genoemt, leggen ten naesten by aldus.

't Eerste van allen is *Mana*, dat van sommige *I. Man* 't onrecht *Mona* genoemt wort, van de Ouden *Eubonia*, van Paulus Orosius *Menavia*, of liever *Menavia*: want in de oude spraeck hiet het *Manim*. De vorige eeuw heeft de Stadt daer in gelegen *Sodor* genoemt, daer de Bisschop der Eylanders sijn stoel had. Dit eylandt leght van Ylandt, Galloway in Schotlandt, en Comberlandt in Engelandt, haest even verre verscheyden, zijnde vier-en-twintigh mijlen lang, en acht mijlen breed.

Besie de beschrijving en kaart van 't eylandt *Man* in de beschrijving van Engelandt, in 't vierde deel van onse Atlas.

Het naeste daer aen is *Alisa*, een hooge steenrots in de mondt van de *Glotta*, of (soo 't de Schotten noemen) *Dumbrition Frith*, aen alle zijden steyl, uytgenomen dat 'er een eenige toegang is. Meest het heele jaer is 't hier sonder menschen, dan op sekere gesette tijden vergaert 'er een groot getal scheepjens by een om kabeljaw te vangen. Men heeft 'er veel konijnen en watervogelen, insonderheyt van die

die ganfen, die daer *Scoutes* of *Soland Geese* genoemd worden. Dit eylandt leght byna even verre van *Carrick* in Schotlandt ten noordoosten, van *Yrland* ten noordwesten, en van *Kinter* ten zuydwesten verscheyden.

Men kan dese rots Alisa oft Ailza sien in de kaert van Glotta oft Arran, fol. 79, in dit deel.

Arran.

Vier-en-twintigh mijlen van daer leght *Arran*, streckende meest naer 't noorden, 24 mijlen lang en 16 breed, vol hooge scherpe bergen, soo dat alleen de zee kant bewoont is. De zee inbrekende daer 't eylandt laegst is, maeckt daer in een tamelijck grooten inham, welckers toegang besloten is met het eylandt *Molas*, en dewijl dat 'er rontom hooge bergen rijfen, daer de kracht van de winden op breeckt, soo is dit een heel goede haven voor de schepen: in 't water, dat altydt stil is, wordt soo overvloedigh veel visch gevangen, dat de inwoonders het gene sy meer vangen danse dien dagh behoeven, wederom in zee smijten, als in een vyver.

Flade.

Niet verre van de kust van *Arran* leght het kleyne eylandtjen *Flade*, dat overvloedigh veel konijnen geeft.

Sie de kaert van Arran, daer Flade aan legt, fol. 79.

Bote.

't Eylandt *Bote*, dat acht mijlen lang, en vier breed is, leght innewaerts in 't voorgenoemde *Dumbritton Frish*, van *Arran* ten zuydoosten acht mijlen, van *Argathel* of *Argile* in Schotlandt ten zuydwesten omtrent een half mijl, van *Cuningham* mede in Schotlandt ten oosten ses mijlen verscheyden. Is meestendeel laegh landt, be-

quaem tot zaeyen en weyden. Heeft een stad, mede *Bote*, of (soo andere schrijven) *Butte* genaemt, daer een kasteel in leght geheeten *Rofaye*, en aen den inham leght noch een slot genaemt *Cames*.

Ten noordwesten leght het laege eylandtjen *Mernock*, na sijn groote vruchtbaer en welgebouwet: want het is maer een mijl lang, en een half mijl breed.

Mernock.

Binnenwaerts in *Dumbritton Frish* leggen groot en kleyne *Comber*, niet wijdt van elkander verscheyden, het groot geeft koorn, het kleyne vele herten met breede hoornen.

Groot en kleyne Comber.

De kaert van dese eylanden, te weten, Bote, Mernock, en groot en kleyne Comber is te sien fol. 81.

Weynigh meer als een mijl van 't voorgeberghete *Cantyr* leght *Avona*, 't welck te seggen is havenrijck, een naem die dit eylandt gekregen heeft van wegen de scheeps-reë, daer de *Deenen* met haer vloten plegen te havenen, toen sy de eylanden in hadden.

Avona.

Avona fiet in de kaert van Cantyr, fol. 77.

Noordwestwaerts van 't voornoemde voorgeberghete tegen over de kusten van *Yrlandt* is gelegen het eylandt *Raclind*.

Raclind.

Raclinde, dewijl het naest by Yrlandt is, sal men in de kaert van Ullster in de beschrijving van Yrlandt in 't tweede deel van dit stuck, fol. 37, vinden.

Vier mijlen van *Kinter* leght het eylandtjen *Caray*, van 't welke niet verre verscheyden is *Gigay*, een eylandt van ses mijlen lang, en anderhalf mijl breed.

Caray. Gigay.

Dese eylanden zijn in de kaert van Cantyr, fol. 77.

J U R A.

ier na (te weten na *Gigay*) volgt *JURA*, dat vier-en-twintig mijlen lang is, leggende twaelf mijlen van *Gigay*. Dit eylandt is aen de zee kant tamelijck wel bewoont, maer te landwaert in vol bosschen, daer verscheyden soorten van herten met groote menighete in gaen weyden. Daer zijn 'er die meenen het zy eertijts *Dera* genoemd geweest, dat in *Gothsche* tale een hert beteeckent.

Twee mijlen van hier leyt *Scarba*, strecken-Schotlandt.

de oost en west vier mijlen in de langte, doch maer een mijl breed, en op weynigh plaetsen bewoont. Tusschen *Jura* en dit eylandt gaet soo geweldigen stroom, dat men die niet opzeyen, noch oproejen kan, dan op sekere uren.

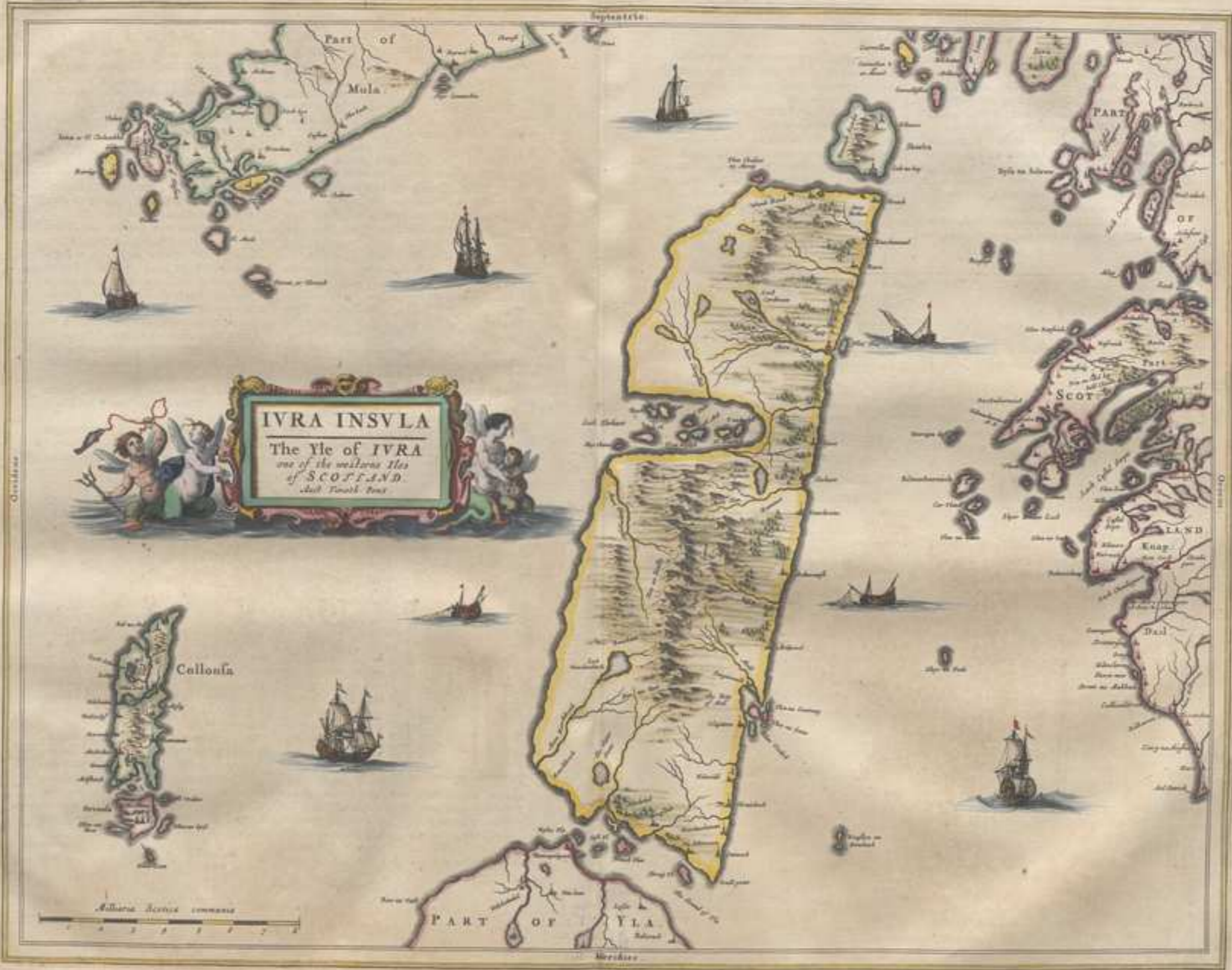
Na dit volgen 'er veel geringe eylanden, als *Bellach* of *Helm-land*, *Geurastille*, *Longay*, kleyne en groot *Fiol*, drie *Garves*, hebbende elks sijn besondere bynaem, *Colbrenin*, *Dumchonel*, *Wolfay*, *Behnabu*, *Vikeran*, *Calfay*, *Luing*, *Seul*, *Seun*. Dese drie leestgenoemde zijn tamelijck vee- en koornrijck, staende onder de *Graven* van *Argathel*.

Bellach. Geurastille. Longay. Fiol. Garves, en verscheyde anderen.

Naest de selve leght *Selat*, alsoo genaemt *Selat*.

N n n

van

van wegen de dack-leyen, die men daer uyt de steenrotsen houwt, in haer tael *Sclat* geheeten. Daer na volgen *Naguisog*, *Eisdaaf*, *Skenne*, en *Thiane*, dat sijn naem heeft van wegen seker onkruyt dat daer op walt, 't welck geelachtigh is, doch niet seer hoogh van verwe.

Naguisog.
Eisdaaf.
Skenne.
Thiane.

Verfcheyde eylanden.

Na *Thiane* hebt ghy *Vderge*, *Kings-eylandt*, *Duffe*, dat is, 't swart eylandt, *Kercken-eylandt*, *Triarach*, en het *Hoogh*, *Laegh*, *Groen*, en *Hayen-eylandt*, het *Boom*, *Geyten* en *Konynen-eylandt*, mitsgaders het gene dat men noemt het *Leeghgangers eylandt*, en *Abridicke*.

Lismore.

Volght *Lismore*, alwaer eertijts geweest is de Bisschoppelijcke setel van *Argathel*, een eyland

van acht mijlen lang en twee breed, in 't welke, behalven de gerieffelijckheden die 't met de andere eylanden gemeen heeft, oock metalen te vinden zijn.

Daer na *Oville*, *Siune*, het *Overpacrts-* en *Schapen-eylandt*, *Flade*, *Staney*, *Gresse*, het *Groot-eylandt*, *Ardiescar*, *Musadille*, *Berner*, voortijts de heylige *Vluchtplaets* genoemt, vermaert door een bosch van ypenboomen; *Molochasgir*, *Drinach*, dat heel overdeekt is met doornen, vlierboomen, en vervallen overblijffelen van groote huysen. Noch het dorp *Smeden*, en *Vruchtbaren-bosch-eylandt*, nevens *Rans* en *Kerver*.

Verfcheyde andere eylanden.

I L A.

Aest *Jura* westwaerts aen is *Ila* het grootste; 't is 24 mijlen lang, en 16 breed, strekkende zuyd en noord; oock is 't vruchtbaer van

vee, koorn, herten, en loot.

Hier is een rivier van soet water genaemt *Lay*, en een inham van zee-water, met verscheyden eylandtjens daer in; oock een binnensee van soet water, daer een eylandt in leght genaemt *Falangam*, eertijts 't hof van alle de Eylanders, daer de Heer van d'eylanden, aengenomen hebbende den naem van Koning, plagh te wonen.

Ronde ey-
lands.

Hier by leght een kleynder eylandt genaemt het *Ronde*, of oock wel het eylandt *des Raets*, om dat 'er een Raethuys plagh te wesen, in 't welck eertijds veertien van de voornaemste altydt Recht pleegden, en ten rade gingen over de gewichtigste saken van 't landt, welcker hoogste billick-

heyt en gematightheyt veroorsaecte, dat sy binnen en buyten 's landts vrede hadden, nevens een overvloedigheyt van alle dingen 't welck gemeenlijck den vrede verselschapt.

Tusschen *Ila* en *Jura* leght een kleyn eylandt, dat sijn naem heeft van een steenhoop.

Aen de zuydzijde van *Ila* leggen dese naervolgende eylanden, *Colurn*, *Mulmore*, *Ofrime*, *Brigidan*, *Corsker*, het *laegh Eylandt*, *Imerge*, *Beathe*, *Tex*, het *Schapen Eylandt*, *Naosige*, *Rinard*, *Can*, *Tarscher*, *Achnar*, het *Groot Eylandt*, 't Eylandt dat de gelijckenis heeft van een mensche, *Joans Eylandt*, en *Stackbade*.

Aen de westhoeck van *Ila* hebt ghy *Orvers*, met een engte tusschen beyden, die soo barnt dat 'er de schepen niet deur en mogen dan op sekere uren. Item het *Koopmans Eylandt*, en ten zuydwesten *Vsabrast*, *Tanast*, *Nese*, het *Wevers Eylandt*, en acht mijlen van *Ila* wat noorderlijcker aen *Orvans*, het *Verckens Eylandt*, en een half mijl van *Orvans*, het Eylandt *Coluans*.

M U L L A.

Oorby *Coluans* naer het noorden leght *MULLA*, dat *Plinius Mella* noemt, omtrent twaelf mijlen van *Ila*. Dit eyland is vier-en-twintigh mijlen lang, en soo veel breed, rou en scherp, maer nochtans niet

onvruchtbaer van koorn. 't Heeft veel bosschen, groote kudden van herten, en een redelijke goede haven. Tegen over 't eylandt van *S. Columbs* heeft het twee salmrijcke rivieren, en noch andere minder vloedende, die oock niet onvruchtbaer zijn, mitsgaders twee meiren, en in yder van de selve een eylandt met een kasteel daer op. De zee tot verscheyden plaetsen inbrekende, maeckt vier bochten, die altemael overvloed hebben van haring.

Noordwestwaerts van daer, is gelegen *Columbaria*, ofte *het Duyven eylandt*, en zuydoostwaerts *Era*, welcke beyde bequaem zijn voor 't vee en koorn, als oock tot den vischvangst.

Groote.

Van dese leght *Sint Columbs eylandt* twee mijlen verscheyden, zijnde twee mijlen lang, en meer dan een breed, vruchtbaer van al het gene dat in die landen plach te wasschen, en vermaert door veel oude geheugenissen, na de gelegentheit van die plaetsen; maer noch meer door de strenge tucht, en heyligheit van *Sint Columbus*. In dit eylandt waren twee kloosters, 't een van Monicken, en 't ander van Nonnen, een parochy-kerck, en verscheyde kapellen, door de mildadigheit der Schotsche Koningen, en Eylandsche Koningskens. In 't oude klooster van *Sint Columbus* hebben de Bischoppen der Eylanden haren setel gestelt, na dat haer oude woonplaets, die sy in *Eubonia* hadden, van de Engelschen ingenomen was. Onder de oude overblijfselen is noch voor handen een gemeen kerckhof, of begraef-plaets,

Oude begraef-plaetsen.

van alle de edele huysen die in de Westersche eylanden woonden; op het welke, onder andere, uytstecken drie graven, niet wijdt van malkanderen verscheyden, met drie huyskens na 't oosten gekeert daer op, en aen de westzijde van elck huysken is een steen, die te kennen geeft, wiens graven het zijn. Op de middelste steen staet gehouwen, *TUMULUS REGUM SCOTIÆ*, dat is, *het graf der Koningen van Schotlande*: want sy seggen, dat 'er acht-en-veertigh Schotsche Koningen onder begraven leggen. In de steen aen de rechterhand is te lesen, *TUMULUS REGUM Schotlande*.

HIBERNIÆ, ofte, 't *Graf der Koningen van Irlandt*: want men seght dat daer vier Yrsche Koningen begraven zijn. En aen de slinker zijde seght de steen, *TUMULUS REGUM NORVEGIÆ*. Want het gerucht is dat 'er acht Noordsche Koningen begraven leggen. Op de rest van 't kerckhof hebben de edelste huysen der Eylanders elck hare besondere graven.

De ses kleyne, doch niet onvruchtbare eylandtjens, naest rontom dit eylandt gelegen, zijn certijds van de oude Koningen en eylandsche Koningskens aen 't klooster van *Sint Columbus* gegeven.

Kleyn eylandt.

Soa, hoewel het bequame weyden heeft voor de schapen, treckt nochtans meerder voordeel uyt het broeden, en sonderling van de eyeren der water-vogels.

't Naeste daer aen is het *Vrouwen eylandt*, voorts *Rudane*, en *Reving*. Daer na komt *Skenni*, leggende een half mijl van *Mulla* verscheyden. Dit eylandt heeft sijn eygen *Prochiaen*, maer de luyden, onder de parochie 't huys hoorende, wonen meest op *Mulla*. De duynen loopen 'er vol konynen.

Een mijl van daer leght *Eorse*; en alle dese eylanden staen onder de Monicken van *Sint Columbus* klooster. Twee mijlen van *Eorse* leght *Vlye*, dat vijf mijlen lang is, vruchtbaer na sijn grootte van koorn en weyden, hebbende een haven die bequaem is voor galeyen. Aen de zuydzijde van *Vlye* leyt *Coluans*, dat geen onvruchtbare grondt heeft, en een haelaren bosch. Omtrent een derdendeel mijl van *Coluans* leght *Gomatra*, dat zuydt en noordt streckt, omtrent twee mijlen lang, en een breed, en vier mijlen van daer naer 't zuyden, leght *Stafe*, hebbende beyde bequame havens. Vier mijlen van *Stafe*, zuydwestwaert aen, leggen groot en kleyn *Kerniburg*, beyde in sulcker voegen met steyle rotten en geweldige baringen omringt, dat, dewijl de natuerlijke sterckte door de konst geholpen is, sy onwinbaer zijn geworden.

Kerniburg.

Een mijl van dese twee leght een eylandt, welckers aerdriek byna heel swart is, 't famengegroeyt van bosschen, door ouderdom gansch verrot, en van mos. De kluyten droogen sy om te branden, en daerom wordt het 't eylandt van *Monas* geheeten; want soo noemen sy daer die slaghe van aerde, die de Engelschen in haer tael *Mosse* noemen.

Monas.

Daer na volght *Lunge*, dat twee mijlen lang is, en *Baca* maer half soo groot.

Lunge, en Baca.

Ses mijlen van daer na 't westen hebt ghy

P P P

Trey,

M U L L A.

Oorby *Coluans* naer het noorden leght *MULLA*, dat *Plinius Mella* noemt, omtrent twaelf mijlen van *Ila*. Dit eyland is vier-en-twintigh mijlen lang, en soo veel breed, rou en scherp, maer nochtans niet

onvruchtbaer van koorn. 't Heeft veel bosschen, groote kudden van herten, en een redelijke goede haven. Tegen over 't eylandt van *S. Columbs* heeft het twee salmrijcke rivieren, en noch andere minder vloedende, die oock niet onvruchtbaer zijn, mitsgaders twee meiren, en in yder van de selve een eylandt met een kasteel daer op. De zee tot verscheyden plaetsen inbrekende, maect vier bochten, die altemael overvloed hebben van haring.

Noordwestwaerts van daer, is gelegen *Columbaria*, ofte *het Duyren eylandt*, en zuydoostwaerts *Era*, welke beyde bequaem zijn voor 't vee en koorn, als oock tot den vischvangst.

Groote.

Van dese leght *Sint Columbs eyland* twee mijlen verscheyden, zijnde twee mijlen lang, en meer dan een breed, vruchtbaer van al het gene dat in die landen plach te wasschen, en vermaert door veel oude geheugenissen, na de gelegentheydt van die plaetsen; maer noch meer door de strenge tucht, en heyligheyt van *Sint Columbus*. In dit eylandt waren twee kloosters, 't een van Monicken, en 't ander van Nonnen, een parochy-kerck, en verscheyde kapellen, door de mildadigheyt der Schotsche Koningen, en Eylandsche Koningskens. In 't oude klooster van *Sint Columbus* hebben de Bischoppen der Eylanden haren setel gestelt, na dat haer oude woonplaets, die sy in *Eubonia* hadden, van de Engelschen ingenomen was. Onder

Kloosters.

Oude begraef-plaetsen.

de oude overblijfselen is noch voor handen een gemeen kerckhof, of begraef-plaets, van alle de edele huysen die in de Westersche eylanden woonden; op het welke, onder andere, uytstecken drie graven, niet wijdt van malkanderen verscheyden, met drie huyskens na 't oosten gekeert daer op, en aen de westzijde van elck huysken is een steen, die te kennen geeft, wiens graven het zijn. Op de middelste steen staet gehouwen, *TUMULUS REGUM SCOTIÆ*, dat is, *het graf der Koningen van Schotlande*: want sy seggen, dat 'er acht-en-veertigh Schotsche Koningen onder begraven leggen. In de steen aen de rechterhand is te lesen, *TUMULUS REGUM*
Schotlande.

HIBERNIÆ, ofte, 't *Graf der Koningen van Irlandt*: want men seght dat daer vier Yrsche Koningen begraven zijn. En aen de slincker zijde leght de steen, *TUMULUS REGUM NORVEGIÆ*. Want het gerucht is dat 'er acht Noordsche Koningen begraven leggen. Op de rest van 't kerckhof hebben de edelste huysen der Eylanders elck hare besondere graven.

De ses kleyne, doch niet onvruchtbare eylandtjens, naest rontom dit eylandt gelegen, zijn eertijds van de oude Koningen en eylandsche Koningskens aen 't klooster van *Sint Columbus* gegeven.

Soa, hoewel het bequame weyden heeft *Soa* voor de schapen, treckt nochtans meerder voordeel uyt het broeden, en sonderling van de eyeren der water-vogels.

't Naeste daer aen is het *Vrouwen eylandt*, voorts *Rudane*, en *Rering*. Daer na komt *Skenni*, leggende een half mijl van *Mulla* verscheyden. Dit eylandt heeft sijn eygen Prochiaen, maer de luyden, onder de parochie thuis hoorende, wonen meest op *Mulla*. De duynen loopen 'er vol konynen.

Een mijl van daer leght *Eorse*; en alle dese eylanden staen onder de Monicken van *Sint Columbus* klooster. Twee mijlen van *Eorse* leght *Vlye*, dat vijf mijlen lang is, vruchtbaer na sijn groote van koorn en weyden, hebbende een haven die bequaem is voor galeyen. Aen de zuydzijde van *Vlye* leyt *Coluans*, dat geen onvruchtbare grondt heeft, en een haselaren bosch. Omtrent een derdendeel mijl van *Coluans* leght *Gomatra*, dat zuydt en noordt streckt, omtrent twee mijlen lang, en een breed, en vier mijlen van daer naer 't zuyden, leght *Stafe*, hebbende beyde bequame havens. Vier mijlen van *Stafe*, zuydwestwaert aen, leggen groot en kleyn *Kerniburg*, beyde in sulcker voegen met steyle rotien en geweldige baringen omringt, dat, dewijl de natuerlijke sterckte door de konst geholpen is, sy onwinbaer zijn geworden.

Een mijl van dese twee leght een eylandt, welckers aerdrijck byna heel swart is, 't samengegroeyt van bosschen, door ouderdom gansch verrot, en van mos. De klyuten droogen sy om te branden, en daerom wordt het 't eylandt van *Monas* geheeten; want soo noemen sy daer die slagh van aerde, die de Engelschen in haer tael *Mosse* noemen.

Daer na volght *Lunge*, dat twee mijlen lang is, en *Baca* maer half soo groot.

Ses mijlen van daer na 't westen hebt ghy
P P P
Tirey,

Part of the firme land of
Ardmurchen Scotland.

Scala Aethiarum
Cast. Timoth. Pons

MVLA INSVLA.
 quae ex Aethiarum numero una est
 et Lochaber ad occasum pertenditur
THE ILE OF MVI
 which is one of the western Isles
 and lyeth one against Lochaber

TYR NYI

COE

Morvern

Iura

Ius

Tirey. *Tirey*, dat acht mijlen lang is, en drie breedt; het vruchtbaerste van alle de eylanden in allerley lijftocht; want het heeft overvloet van vee, koorn, visch en water-vogels. Oock is 'er een binnensee van soet water, met een out kasteel daer in, en een haven niet onbequaem voor roey-schepen.

Gunna. *Gunna* leght twee mijlen van hier; en gelijcke twee mijlen van *Gunna* leght *Colla*, een seer vruchtbaer eylandt, twaelf mijlen lang, en twee breedt.

Niet verre van daer heeft men *Calfe*, dat ten naesten by heel bedeckt is met bosschen. *Calfe.*

Daer na volgen de twee eylanden die men noemt *de Groene*, 't een wat grooter als 't ander, en tegen over 't voor-geberghte van *Mulla*, noch twee andere mede alsoo genaemt. *De Groen eylanden.*

Wat verder leggen de twee *Glassé*, dat is, *Blacoxe* eylanden, en daer aen volgen *Ardan-ridir*, dat is, *Ardan-ridir.* het booge eylandt des Ridders: het *Wolven-eylandt*, en 't geen dat men noemt het *Groote*.

R U M A,

met de omleggende

E Y L A N D E N.

Grootte.

Oordwaerts van *Colla* streckt het Eylandt *Ruma*, tien mijlen lang en ses breed; vol hooge bergen met bosschen bekleet; en om dat het op weynigh plaetsen bewoont is, leggen de watervogelen hare eyeren doorgaens op 't veldt, daer een yder in de voorlomer soo veel van de selve mach halen als hy begeert. Op de hooge rotsen worden de waterganzen (daer ick van

gesproken heb) met menigthe gevangen.

Vier mijlen van daer naer 't noordoosten leght het *Paerden Eylant*, en een half mijl voorder het *Verckens Eylant*, dat, naer sijn groote, overvloet heeft van nootdruft. Hier nestelt de valck, en men heeft'er een redelijcke goede haven. Niet wijdt van daer leggen *Kannay* en *Egg*, twee kleyne eylantjes, beyde tamelijck vruchtbaer, het leste oock van de zeeganzen, die sy *Solant Geese* noemen. Volght *Soa-Vretill*, dat meer geriefs heeft van wildt, als van andere lijftocht.

Andere
kleyne ey-
landt.

Orizans

INSVLE QVEDAM MINORES
 ex *Achudis* quae *MVIAM* et *SKIAM*
 insulas vocantur.
 SOME OF THE *ARCTIC* WESTERN ISLES
 lying between the *54th* & *55th*
 Degrees N. Lat.

HERLAKVA

Cape
of the North
Star

Meridian

Equinoctial

KANNAT

RUM

SOX-VARTII

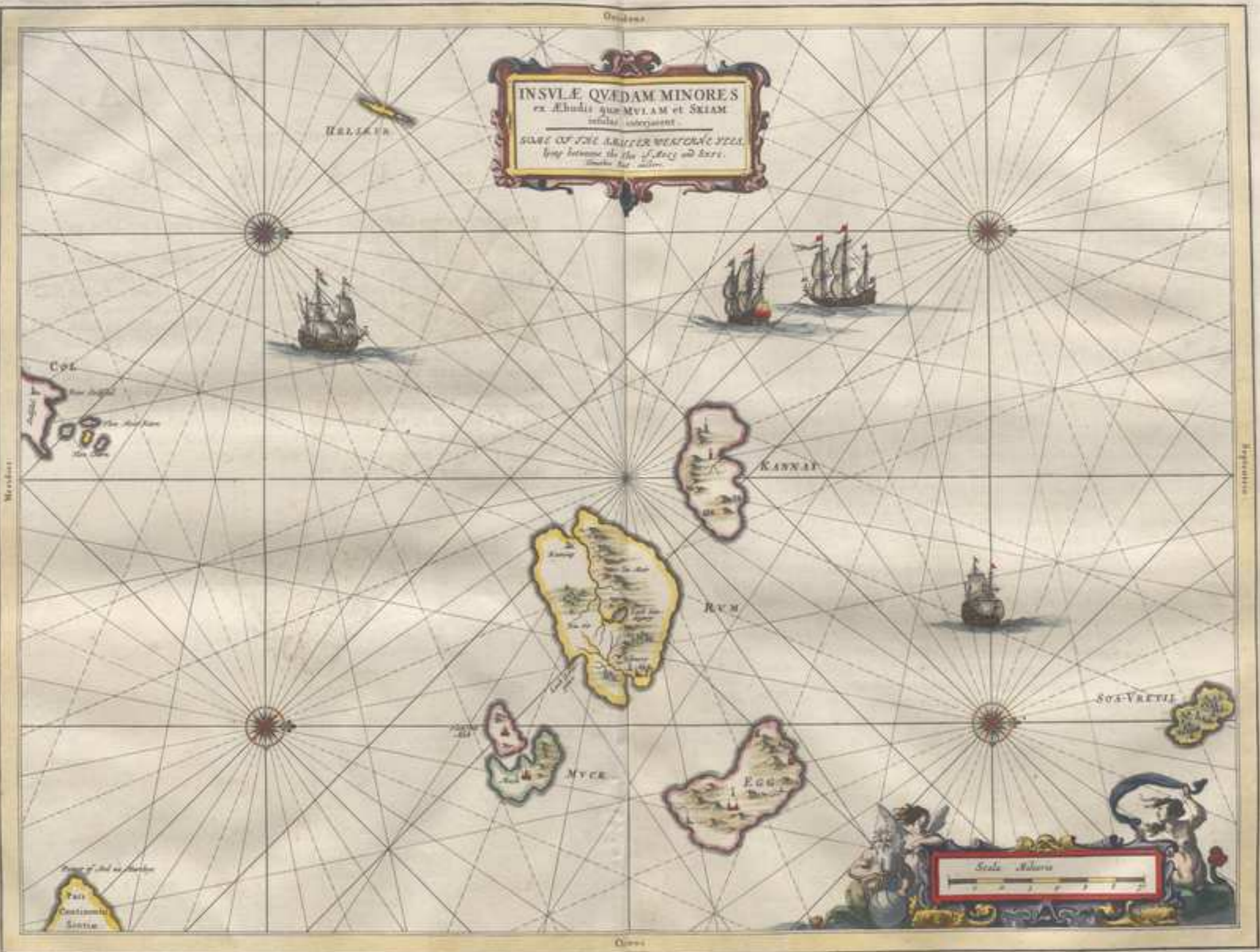
MYCK

EGG

Point of the North
Star

Scale Miles
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Orizans

S K I E.

U volgt SKIE, dat van 't noorden naer 't zuyden streckt, zijnde het grootste van alle d'eylanden die omtrent Schotlandt leggen; want het

Grootte. heeft twee-en-veertigh mijlen in de lengde, en van acht tot twaelf mijlen in de breedte. Op veel plaetsen rijzen hier bergen met bosschen bekleet, de bosschen zijn 'er vol weyden, de velden vee- en koorn-rijck, en insonderheyt zijn 'er veel kudden van merrien. Daer zijn vijf groote salmrijcke rivieren, en veel kleyne, daer oock salm in te vangen is. De zee van alle zijden in 't land brekende, maeckt 'er veel inhammen van sout water, voornamelijck drie, en noch dertien andere, die alle vruchtbaer van haring zijn. Oock is 'er een binnensee van soet water, en 5 kasteelen. Dit eyland wordt in d'oude Schotsche tael *Skianacha* genoemd, dat is, *gevleugelt*, om dat de voor-geberghten, daer de zee tusschen in loopt, gelijk als vleugelen die omhelsen, doch door 't gemeen gebruyck wordt het *Skie* genoemd, 't welck soo veel is als *vleugel*.

Oransa. Rontom dit leggen gespreyt de minder eylanden, *Oransa* voornamelijk, dat koorn- en vee-rijk is; en het *Konynen-eylandt*, dat veel bosschen en konynen heeft.

Paba is seer vermaert van wegen de rooverye, omdat de roovers den reysenden man aldaer in de bosschen belagen.

Scalpa leght acht mijlen na 't zuydwesten, voedende, beneffens andere gerieffelijckheden, in sijn bosschen groote kudden van herten, en hebbende tusschen de mont van den inham *Caron* en 't eylandt *Raarsa* een bequame scheeps-reede, *Crulinga* genoemd.

Twee mijlen van *Scalpa*, na 't noorden, leght *Raarsa*, seven mijlen lang, en twee breed, dat bercken-bosschen heeft, en daer in veel herten.

Een half mijl van daer leght *Rona*, met bosschen en heyden bewasschen, dat in 't binnenste van een sekere bocht een haven heeft, bequaem om achter te schuylen, 't welk de roovers wel weten, en quellen daer door de voorby-reysende lieden. In de mont van de selve bocht, die van wegen sijn kortheyt *Gerloch* geheeten word, leght een Eylandt van den selven naem.

Ses mijlen van *Rona* noordwaerts aen leght *Flade*, twee mijlen van *Flade Tuilmene*, en aen de zuytzijde van *Skie Oransa*, daer *Kleyn Buja* een mijl van verscheyden is, en dan volght *Groot Buja*, met vijf kleyne naemloose eylandtjes, na de welke komt *Isa*, dat vruchtbaer is van koorn, en daer nefens *Ovia*, *Askerma*, en *Lindille*.

1717

1718

tub

C

E Y L A N D E N

Zuydwaerts aen V I S T gelegen.

An *Skia* zuydwestwaert aen omtrent tachtentigh mijlen is *Linga*, daer naer *Gigarmene*, *Berner*, *Megale*, *Paba*, *Flade*, *Scarpa*, anders 't *Hamelen* eylandt, *Sandere*, en *Vaters*, dat beneffens veel andere gerieflijkheden een reê heeft, bequaem om veel groote schepen te bergen, alwaer uyt alle de omleggende landen op sekere tijden des jaers een groote menighte van visschers gewoon is by een te komen. Dese negen laetst-genoemde eylanden staen onder de heerschappye van den Biscop der eylanden.

Twee mijlen van *Vaters* is gelegen *Barrey*, streckende noordwest en zuydoost seven mijlen in de langte. Dit eylant is niet sonder koorn, doch meest vermaert door de vangst van de kabeljaw. Daer valt een arm van de zee in met een enge ingang, maer binnenwaerts wordt hy ruymmer en

ten naesten by rondt, hebbende een eylandt, en daer op een seer sterck kasteel. In 't noorder quartier van *Barre* rijst een heuvel, die van onder tot boven toe begraeft is: uyt de kruyn springt een fonteyn van soet water, waer uyt een beeke vloeyt, die met sich naer de zee neemt sekere kleene, maer noch ongefatsoneerde gedierten, die ten deele, hoewel donckerlijck, de gedaente schijnen te hebben van mosselkens. Dat deel des oevers, daer dit goetjen henen gesleept wordt, noemen de inwoonders het Groote fant, om dat 'er de strant met de ebbe meer dan duysent schreden weeghs bloot valt; en hier worden groote mosselen uytgegraven, die sy meenen dat gelijk als uyt dat zaet, dat de beeck uyt de fonteyne neêr brengt, groeyen, of immers in de zee haren wasdom nemen. Tusschen *Barre* en *Visto* leggen voorts dese kleyne eylandtjens, *Orbanfa*, *Orvia*, *Hakerfet*, *Garulang*, *Flade*, kleyne en groot *Buya*, *Haya*, *Hellisaye*, *Gigay*, *Lingay*, *Feray*, *Fuday*, en *Eriskay*.

V I S T.

NA dese loopt noordwaerts aen VISTO, dat vier-en-dertigh mijlen lang is, en ses mijlen breed. Dit eylandt, overmits dat'er de zee met hoogh water tot twee plaetsen inloopt, heeft de gedaente van drie eylanden by een, maer als de strant met de ebbe wederom bloot valt, wordt het tot een. Daer zijn veel binneneen in van soet water, maer een die sonderling groot is, begripende drie mijlen in de langte. De zee, 't aerdtrijck afgeknaeght hebbende, heeft haer selven een wegh geopent tot de binnenee; sonder dat sy van de inwoonders met een dijck van 60 voet uytgesloten heeft konnen worden, of sy sluypt evenwel tusschen de groote qualijck t'samen-gevoeghde steenen in, en laet daer dickwils sekere zeevischkens leggen. In dese binnenee wort een visch gevangen den salm in alle deelen gelijk, dan dat hy wit op de buyck is, en swart op den rugge, sonder schobben, gelijk de salm. Daer zijn noch andere byna ontellijcke soete binneneen in dit eylandt, als oock sekere speloncken met hey bewassen, rechte schuyelhoeken der dieven. Om den Godsdienst bequamelijck te doen heeft men vijf Parochie kercken.

Oude wijven Helfcher.

Acht mijlen van daer naer 't oosten leght *Oude wijven Helfcher*, dus genoemt, na mijn oordeel, om dat het den Nonnen van 't eylandt *Iona* toegekomen heeft.

Wat verder naer 't noorden toe verheft hem *Harvesker*, daer op een *Havesty* sekere tijdt des jaers veel zeealvers aenkomen en gevangen worden.

Omtrent sestig mijlen boven dit eylandt naer 't noordwesten leght *Hirth*, dat koorn en vee, doch insonderheyt schapen, voortbrengt, die hier langer vallen als in eenigh van d'andere eylanden. De inwoonders zijn in alle konsten, voornamelijck in de religie, gantsch onervaren. De Heer van 't eylandt sendt jaerlijcks, na dat de langste dagh gepasseert is, sijn Rentmeester derwaerts, om sijn schattingen in te halen, en beneffens den selven een Priester, om de kinderen, die 't naest voorleden jaer geboren zijn, te doopen; dan by gebreck van desen Priester doopt een yder de sijne. Sy betalen haren Heere een *Schatting* seker getal van robben, en hamelen in de zon gedrooght, nevens eenige watervogelen. 't Geheele eylandt is boven een mijl niet lang, en weynigh min breed: men kan uyt geen van al d'ander eylanden eenigh deel daer van sien, uytgenomen drie bergen rijfende op de strant, die van hooge plaetsen gesien konnen worden. Op dese bergen gaen uytnemende schoone schapen, maer daer kan naeulijcks niemant by komen, van wegen de geweldige barningen. Maer om weder te keeren tot *Vist*, aen de noorder hoeck van 't selve is gelegen het eylandt *Valay*, zijnde een mijl breed, en tweemaal soo lang.

H A R R A Y.

Verscheide
kleene ey-
landen.

Uffchen de zeeberg van *Vijft*, en 't eylandt *Harray*, leggen dese navolgende kleyne, maer niet onvruchtbare eylandtjes, *Soa*, *Stroma*, *Pabay*, *Barnaray*, *Enifay*, *Keligir*, kleen en groot *Saga*, *Hermoday*, *Scarvay*, *Grie*,

Ling, *Gilins*, *He*, *Hoy*, *Ferelay*, kleen en groot *Soa*, *Ija*, kleen en groot *Seune*, *Tatanse*, *Slegan*, *Tuemen*, en *Scarpa*, dat boven *Harray* leght. Vijftigh mijlen ten westen boven *Leog* leggen seven eylanden, die sommige noemen *Flavanas*, andere de heylige *Toevluchten*, vol begraesde bergen, maer van geen menschen bewoont. Oock hebben sy naeuwelijcks eenigh viervoetigh dier, behalven wilde schapen, die wel van de jagers gevangen worden, maer niet om te eten; want in plaets van vleesch, hebben sy niet als roet of smeer, of soo 'er eenigh vleesch by is, dat is soo smakeloos, dat 'er niemant af en proeft, ten zy door d'uyterste hongers-noot.

Andere die
noorderlij-
ker,

Daer na volgen in de selve streeck, wat meer naer 't noorden, *Garvellan*, dat is, 't *Scherpe eylandt*, *Lambe*, *Flade*, *Kellas*, kleen en groot *Berner*, *Kirt*, kleen en groot *Buya*, *Vexay*, *Pabay*, groot *Sigrame*, en 't *Konynen eylandt*, alsoo genoemt van wegen de groote menigte der konynen; kleen *Sigrame*, en 't *Pygmeen eylandt*, daer een kerk op staet, in welke de naburige volckeren houden, dat voortijts de *Pygmeen* begraven zijn. *Verscheiden* uytländers, die wat diep in d'aerde gegraven hebben, vonden, en vinden noch kleyne ronde hoofjes, en beentjes van andere leden des menschelijcken lichaems, die het oude geruchte niet en verminderen. Aen de strandt des eylandts *Lewis*, die na 't noordoosten fiet, breeckt de zee met twee bochten in 't landt, waer van d'een genoemt wordt het zuyder, d'ander het noorder-meir, zijnde beyde 't geheele jaer door seer visch-rijck. Wat zuydelijcker van de selve strandt af strekt *Fabille*, daer na *Adams eylandt*, *Lammeren eylandt*, *Hulmen*, *Viccoille*, *Haverere*, *Lax*, *Er*, *Columbus eylandt*, *Tor*, *Iffurt*, *Scalpa*, *Flade*, en *Seut*. Aen de oostzijde van dit eyland is een onder-aertsche wegh, boven overwelst, meer dan een booghscheut lang, onder welk hol de kleyne scheepjes te roejen of te zeylen plegen, om te ontgaen het geweld van de barninge, die aen 't naeste voor-geberghete met een groot gekrack, en gevaer van de zeevarende luyden, raest en woedt.

en zuydelij-
ker leggen.

Meer naer 't oosten leght een eylandt, dat *Schorlandt*.

sy *Olde Castel* noemen, een plaets, van naturen sterck, die haer inwoonders genoegh kan voeden met het koorn dat sy voortbrengt, mitsgaders den overvloed van visch, en eyeren van water-vogelen, die daer te bekomen zijn.

Aen de strandt, daer den inham *Brienne* 't landt opent, leght het eylandt *Eu*, ten naestenby heel overschaduwet met bosschen, en alleen voor de roovers, die den reysenden man belagen, bequaem.

Wat noordelijcker aen leght het eylandt *Grinoort*, dat mede vol bosschen is, en van roovers bewoont wordt. Den selven wegh aen leght het *Priesters eylandt*, dat, behalven sijn weyden, oock menighte van eyeren geeft, door de water-vogelen die sich daer onthouden.

Naest hier aen volght *Afulle*, groot en kleyn *Habrer*, het *Peerden eylandt*, en *Mertaike*. Dese acht lestgenoemde eylanden leggen altemael voor de mondt van den inham, die sy *Brienne-meir* noemen.

Ten noorden van de selve leggen *HARRY*, en *LEWIS*, zijnde 60 mijlen lang, en 16 breed, want sy maken samen maer een eenigh eylandt, vermits sy niet bepaelt worden met de stroom van de tusschen-vloeyende zee, maer met landtpalen en grensen van hare Heeren. Het zuyderdeel noemen sy *Harray*, en daer heeft een klooster op gestaen, *Roadille* genoemt, dat *Macloed van Harray* gesticht had. De gront is vruchtbaer genoegh van koorn, maer dat selve word meer met graven als met ploegen gewonnen. Daer zijn bequame weyden voor schapen, voornamelijck een seer hooge bergh, die tot de top toe begraest is. *Donaldus Monrous*, een geleert en Godtvruchtigh man, verhaelt, dat hy daer ter plaetse gesien heeft seer oude schapen, na den aerdt van dat vee te spreken, die, sonder sekere meesters te hebben, in 't wilde liepen, en dat haer getal seer vermeerdt wordt, door dien men daer nergens eenige vosschen, wolven, of slangen fiet, niet tegenstaende dat 'er tusschen dit deel en *Leog* groote bosschen zijn, die veel herten voeden, doch laegh en kleyn van lichaem. In dit selvige deel des eylandts is oock een salmrijcke rivier.

Het noorderdeel, genaemt *Lewis*, is aen de zee kant tamelijk wel bewoont, hebbende vier parochy-kercken, een kasteel, seven redelijck groote rivieren, en twaelf die kleynder zijn, altemael na haer grootte salmrijck. De zee maect hier veel bochten en inhammen, die alle overvloed van haring geven. De schapen, die met menighte op de heyden, en in de bosschen

bosschen vryelijk dwalen, groejen hier wonderlijk wel, en worden jaerlijcks van de inwoonders als in hocken by een gedreven, daer sy dan, na ouder gewoonte, worden gepluukt. Het vlacke landt is 'er meestendeel heyde, boven omtrent een voet dick bedeckt met swarte aerde, die van mosch en oude verrotte boomen, door langheyt van tijdt, famen gewassen is. Dese (om soo te spreken) opperkorft, in lange dunne sooden gesneden, en in de sonne gedrooght, verstreckt haer in plaetse van brandt-houdt. 't Volgende jaer wordt de bloote grondt, eerst met zee-mosch gemest zijnde, met garst besaeyt. In dit eylandt wort veeltijds soo grooten menigthe van Walvisschen gevangen, dat 'er somtijts (soo de oude luyden vertellen) seven-en-twintigh t'effens, ten deel seer groote, ten deel wat minder, den Priesteren tot haer tienden gegeven wierden. Daer is in dit eylandt oock een groote spelonck, daer 't water met de ebbe twee vadem diep blijft, maer met de vloed is 'er meer dan vier vadem waters. Hier sitten man en wijf, oudt en jong, met menigthe op de rotfen neder, en vangen met de hangel ongelooffelijk veel visch. Ten zuydoosten, omtrent 60 mijlen van *Lewis*, leght een kleyn, laegh, en vlack eylandtje, genaemt *Rona*, dat redelijk dicht bewoont is. De inwoonders zijn plompe menschen, ten naestenby sonder kennisse van Religie. De Landtsheer stelt 'er een seker getal van huysgesinnen op, om 't land te bouwen, en geeft haer elks soo veel stucken groot en kleyn vee als 't hem goetdvnckt, waer by sy dan bequamelijk kunnen leven, en hem sijn schattinge betalen. 't Gunt haer overschiet boven haer nootdruft, dat senden sy jaerlijcks naer *Lewis*, aen den Heer, en bestaet meest in 't betalen van een grooten hoop garsten-meel, in schaeps-vellen genaeyt, (want garst wordt hier overvloedigh gewonnen) een goet deel schapen-vleesch, en water-vogelen in de son gedrooght, met al wat sy voorts van haer nootdruft mogen missen. Ja soo 't vee somtijts buyten gewoonte vermeenighvuldicht, soo senden sy haren Heere soo veel te meerder getal. En dus zijse, na mijn gevoelen, de eeni-

Rona.

ge luyden in de gantsche weerelt, de welke nimmermeer iets ontbreekt, en die van alle dingen de volheyt hebben, sonder dat sy weten wat overdaet en gierigheyt te seggen zy; maer de onnooselheyt en ruste des gemoedts, die andere met swaren arbeydt uyt de instellingen en geboden der wijfheyt halen, hebben sy overlant uyt de onkunde der gebreken verworven. Soo dat, om volkomentlijk gelucksaligh te wesen, haer niet anders ontbreekt, dan dat sy de gerieffelijckheyt van haren staet niet verstaen. Op dit eylandt staet een kapelle, ter eeren van S. Konanus gewijdt, in de welke (gelijk de oudtste vertellen) al tijt een spa of graeftuygh gelaten wordt, waer mede sy, als 'er iemant sterft, de plaetse sijn begraeffenisse aengewesen vinden. Daer worden, behalven den anderen vischvangst, overvloedigh veel Walvisschen gevangen.

Sestien mijlen van hier, westwaert aen, leght het eyland *Stalskeray*, dat een mijl lang is, maer geenerley gras of kruyt, ja zelfs geen hey voort en brengt, alleen zijn 'er swarte steenrotfen, welcker sommige bedeckt zijn met swarte mosch. De water-vogelen leggen 'er doorgaens haer eyeren, en broeden 'er hare jongen; doch eer die vlugh zijn, varen de naestgelegen inwoonders van *Lewis* derwaerts, en blijven 'er omtrent acht dagen leggen, om de nesten te rooven, tot dat sy hare scheepjens, met het gedrooghte vleesch, en vederen der selve, geladen hebben. Daer wordt op dit eylandt gesien een seltfame vogel, die in andere landen onbekent is, geheeten *Colch*, wat kleender als een gans. Dese komt jaerlijcks in de voor-somer over, en brengt sijn jongskens so verre, dat sy haer selven kunnen verlorgen. Omtrent die tijdt vallen hem de veeren van selfs uyt, soo dat hy heel kael blijft, en begeeft hem als dan na de zee, sonder dat hy ergens meer gesien wordt voor het volgende jaer. Oock is 'er dit besonder, dat sijn vleugels geen schachten hebben, maer sijn gantsche lichaem is alleen met liechte pluymen, daer gansch geen hardigheyt by is, als met een sekerer wolle oft ruyghte bekleet.

*Suilskeray.**Wonderlijke vogel.*

O R C A D E S.

Naam.

Olgen de ORCADES, ofte (foo sy nu heeten) de eylanden van *Orknay*, ten deel in de *Deucaledonische*, en ten deel in de Noordzee, aen de noordzijde van Schotland, gelegen.

In den naam van dese eylanden komen de oude en nieuwe Schrijvers genoegh over een. Maer den oorsprong des naems weet ick niet dat iemandt tot noch toe verklaert heeft. Oock blijkt het niet klaer genoegh wat volck datse eerst heeft bewoont. Alle seggende wel dat sy van Duytscher afkomste geweest zijn, maer uyt wat volkeren van Duytslandt zy gekomen zijn, wordt niet verhaelt. Willen wy gissing maken uyt de tael, sy hebben voortijts gebruyckt, en gebruycken noch de oude Gottische sprake. Sommige meenen dat het *Picten* zijn geweest, 't welk sy daer mede meest bewijzen, dat de Straet, die haer afsnijt van *Cathnes* in Schotlandt, de *Pictische* engte wordt genoemd, en dat de de *Picten*, na haer voorgeven, uyt *Saxen* gesproten waren, om het welke te bewijzen sy meest steunen op de achtbaerheit van den Poëet *Claudianus*, die in sijn zevende lofdicht dus singt:

— *Maduerunt Saxone fuso
Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:
Scotorum cumulos stervit glacialis Ierne.*

dat is:

*De Orcades zijn nat geweest van 't Saxisch bloet,
Dat daer vergoten wierd. Het Pictische gebroet
Heeft Thule met sijn bloet verwarmt. En Yrlandt,
strang*

En woren, heeft beweent der Schotten ondergang.

Maer deser luyden dwalinge kan lichtelijck wederleyt werden, ten deel uyt *Beda* een *Engelsch-Sassenaer*, de welke, leggende dat de lof des Heeren van de *Britannen* gesongen wert in vijf verscheyden talen, telt de *Pictische* tale voor een der selve. Maer foo de *Picten* in die tijdt *Saxisch* gesproken hadden, hy soude haer tale van de *Saxische* (die de *Engelschen* toen suyver en onvervalscht gebruyckten) niet onderscheyden hebben: ten deel daer uyt, dat *Claudianus* in de aengetogen versen duydelijck aenwijst, dat de *Picten* andere volkeren zijn geweest als de *Saxen*, dewijl hy seght, dat de eene tot haer vaderlandt gehadt hebben de *Orcadische* eylanden, de andere 't eylandt *Thule*. De welgeleerde *Guilielmus Cambdenus* gist, dat de *Orcades* haer

Schotlands.

naem hebben van het woort *Ar Cat*, dat soo veel te seggen is als *Boven Cat*; want sy leggen regen over het *Schotsche* Landtschap *Cat*, dat van wegen sijn voorgeberghte *Cathnes* genoemd wort. Het sy dan van waer de inwoonders gesproten zijn, soo gebruyckense doch by onten tijdt een heel andere tael, als de *Engelschen* en *Schotten*, die van de *Gottische* niet veel verscheelt. In de dagelijckse huys-houdinge onderhoudt de gemeene man noch seer de oude spaersaemheyt; derhalven genietense meest alle een gedurige gesontheyt aen lijf en geest. Weynigh stervender van sieckte, maer meest gaense uyt, als een kaerse, van ouderdom; en d'onkunde van leckernye brengt meer by haer te weegh, tot bescherminge van de gesontheyt, als by anderen de kunst en neerstigheydt der Doctoren. De selve spaersaemheyt is oock seer dienstelijck tot de schoonheyt des lichaems, en grootheyt der gestalte. Koorn gewas hebben sy weynigh, uytgeleyt haver en garst, daer sy broot en wijn af maken. Wat aengaet de tamme beesten, sy hebben redelijck veel schapen, ossen en geeyten, waer over sy oock veel melk, kaes en boter eten. Watervogelen zijnder ontalijck vele, en dese beneffens de visch zijn meest al de toespijle die sy hebben. Daer is geenderley fenijnigh dier, ja zelfs geen dat leelijck om aen te sien zy. Kleyne paerdenkens hebbense, die wel verachtelijck in 't oogh, maer ongelooflijck sterck tot alderhande gebruyck zijn. Men vindt hier geen boomen, ja zelfs geen heesters of struycken, als alleenlijck hey, doch niet soo seer door des luchts ofte gronts gebreck, als door der inwoonderen luyheyt, 't welck licht te bewijzen is uyt de wortelen der boomen die tot verscheyden plaetsen uyt de aerde gegraven worden. Als 'er eenige schepen met uytlandtsche wijnen aekomen, drinckense 't lijf lustigh vol. Sy hebben een oude beker, van welke sy seggen (om de dronckenschap meerder autoriteyt te geven) datse *Sint Magnus*, die haer eerst tot het *Christen* geloove bekeerde, toebehoort heeft. Met desen beker, die alle gemeene drinckvaten in groote soo verre te boven gaet, dat sy schijnen mach van der *Lapithen* mael-tijdt overgebleven te wesen, beproeven sy hare nieuwe *Bischoppen*, als sy eerstmael daer komen; die hem met eenen toogh uytdrinkt (dat seer seiden gebeurt) die prijsense tot den hooghen hemel toe; en hier uyt, als uyt een blijde voorspoock, beelden sy haer in de vruchtbaerheit van de toekomende jaren. Waer uyt lichtelijck

*Spaersaem-
heyt en ge-
sontheyt.*

*Verkeeren
en soe.*

*Wunder-
lijcke ge-
woonen en
zeden.*

V u u

telijck

Tael.

ORCADVM et SCHE TLANDIAE
IN SVLARVM accuratissima descriptio

ORCADES

DECCASEDONIVS.

OCCANVS

OCCANVS

MARE

GERMANI

CVM.

SCOTIA
PART OF CAITHNESS
PARS

OCCANVS

DECCASE

DONIVS

The First The

SCHE TLANDIAE

OCCANVS

GERMANI CVS

Quae haec insulae Britanniae partem
regiam habent regem pro rege
et pro rege Anglorum habent

telijk af te nemen is, dat de spaerfaemheyt, daer ick van gesproken heb, niet soo seer uyt reden of yver, als uyt armoede gesproken is, en de noot, diele met den eersten gebaert heeft, die heeftse by de nakomelingen oock een ruyme tijdt onderhouden, tot dat de naburige volcken, door de aenwassende overdadigheyt verdorven, en de oude tucht allengkens vervallen zijnde, sy haer mede overgegeven hebben aen de vleyende lusten. Ook heeft de gemeenschap der zeeroovers de alreeds vallende matigheyt veel om verre gestooten. Want dese, niet durvende aendoen de dicht bewoonde quartieren van 't vaste landt, halen aen d'eylanden haer water, en verwisselen haer wijnen en andere waren om spijsse, of verkoopeuse tot geringen prijsse. De Eylanders, die weynigh en ongewapent zijn, en alsoo verspreyt leggen in de ongestuymige zee, datse malkanderen niet kunnen helpen ofte beschermen, kennende hare swackheyt, hebben de sekerheyt, vergeselschapt zijnde met winst, te meer om dat haer de wellust oock toelachte, niet geheel tegen haren danck aengenomen, of immers niet verstootten. Doch dese vleckeder zeden heeft meest de rijke luyden en Priesters besmet. Maer onder 't gemeene volck zijn noch veel kenteekenen van de oude gematigheyt overgebleven.

Vrouwde
zee.

De zee is by haer door 't geweld der winden en der sterren gestaltenisse niet alleen wreet en ongestuymigh, maer door de tegenlooppende stroomen uyt de weltersche zee verweckt, en tusschen de engte des landts tegen malkanderen aenstortende, en konnen de dwarlingen van de engte, als sy weder te rugge keeren, en op malkander te hoop vallen, door geenderley geweld opgeseylet of opgeroeyt worden. Die wat naerder onder 't landt durven komen, worden met een geweldige stoot weér in zee geruckt, of van de snelheyt der baren op rotsen en klippen wegh gedreven, of van de dwarlende golven ingeswolgen. Daer zijn alleen twee tijden, dat men dese engten kan overkomen, te weten, als door de ebbe 't gevecht van de baren ophoudt, en de zee gestilt wort: of als de zee met een volle buyck tot haer hooghste wasdom gekomen is. Want dan verslapt aen weérzijden die kracht die de baren verweckte, den Oceaen slaet, om soo te spreken, den afstocht, en de dwarlende bergen van de beroerde zee vertrecken na haer legerplaets.

Getal.

In 't getal der *Orcades* en stemmen de Schrijvers mede niet over een, *Plinius* telt 'er veertigh, de andere meest maer dertigh: *Paulus Orosius* is de waerheyt aldernaest gekomen, en spreeckt van drie-en-dertigh, van welke dertien bewoont zijn, de andere woest, en verlaten om 't vee op te weyden. Want meest

zijne laegh, en soo kleyn van begrip, datse naelijcks een boer of twee, als sy schoon gebouwt wierden, konnen voeden. De rest zijn maer bloote klippen, of ten hooghsten met mosch bewassen.

't Grootste eylant der *Orcades* wort van veel oude Schrijvers *Pomona* genoemt, van *Solinus* *Pomona diutina*, van wegen de langheyt des daeghs. Nu ter tijdt heet het *Mayn-landt*, dat is, 't *Vaste landt*, om dat het al d'andere in grootheyt verre te boven gaet, wesende dertigh mijlen lang. Dit is tamelijk wel bewoont, want het heeft twaelf Parochye-kercken ten platten lande, en noch een stadt, die de *Deenen* (onder welcker gebiet de *Orcades* langen tijdt gestaen hebben) *Cracouwijck* plachten te noemen, nu noemense de *Schotten* met een verdorven woordt *Kircua*, ofte *Kirckwale*. In dese stadt leggen twee kleyne kasteelen, niet wijdt van malkanderen, 't een komt de *Koning* toe, 't ander den *Bisschop*. Tusschen beyden leght een kerck, die na de gelegentheyt van die landen tamelijk schoon is. Tusschen de kerck en kasteelen staen aen beyde zijden niet weynigh huysen, daer de inwoonders twee steden af maken, noemende d'eene des *Konings*, d'ander des *Bisschops* stadt. 't *Eylandt* heeft veel voorgeberghen, tusschen welke de zee met haer armen invalt, en goede scheeps-reeden, en op sommige plaetsen oock havens maeckt. Tot ses verscheyden plaetsen van dit eylandt heeft men *Mijnen* van tin en loot, soo goet als in *Groot-Britannien* ergens te vinden is. Dit eylandt leght van *Cathnes* in *Schotlant* omtrent vier-en-twintigh mijlen, en tusschen beyden loopt de *Pictische* zee of engte, van welckers nature wy hier voren gesproken hebben.

Pomona,
of *Mayn-*
landt.

Cracou-
wijck of
Kirckwale.

In de selve engte leggen veel eylanden, en onder andere *Strom*, dat vier mijlen van *Cathnes* verscheyden is, redelijk vruchtbaer na sijn groote. Maer dit eylandt, om dat het *Britannien* soo na leght, en altijd gestaen heeft onder de *Graven* van *Cathnes*, wordt onder de *Orcades* niet gerekent.

Die van hier noordwaert aen loopt, ontmoet het eerste eylandt van de *Orcades*, genoemt *Zuyder Rinals*, het welke seltien mijlen verscheyden leght van *Dungans* of liever *Dunachs Bay*; welke 16 mijlen de scheepjens, schoon het stil is, voor stroom in twee uren overvaren, soo geweldigen water gaet hier in dese engte. Dit eylandt is vijf mijlen lang, en heeft een tamelijk goede haven, genaemt *S. Margriet*. Een weynigh oostlijcker van hier leggen twee kleyne onbewoonde eylandtjens, daer heesten op weyden. Sy noemense op haer sprake *Holmes*, 't welck te seggen is, begraefde en aen 't water gelegen velden.

Zuyder
Rinals.

Ten noorden leght *Burre*, en tusschen *Burre* *Burre*.

en

*Verfcheyde
andere kee-
ne eylanden.*

en *Pomona* leggen twee *Holmes*. Ten westen van *Burre* leggen drie eylanden achter een, *Suna*, *Flata*, en *Fara*, en boven de selve *Hoy* en *Val*, daer sommige twee eylanden af maken, sommige maer een, om datse als dagh en nacht even lang zijn, ofte daer omtrent, wanneer de zee op 't aldergeweldighste beroert wordt en barnt) om dat de strandt met de ebbe droogh valt, met een enge strot aen malkander hangen, en worden tot een eyland alleen: maer als de zee met de vloet wederom tusschen beyde inkomt, schijnen 't twee verscheide eylanden te wesen. Op dit eylandt zijn de hoogste bergen die de *Orcades* hebben. *Hoy* en *Val* zijn samen tien mijlen lang, en leggen van *Ranals* acht, van *S. Donaats-kerck* in *Cathnes* over de twintigh mijlen verscheiden.

Noordwaerts af leght het eylandt *Granise*, in een seer enge Straet, want *Hoy* leght van 't naeste voor-geberghte van *Pomona* of *Maynlandt* niet meer als twee mijlen verscheiden. En dit zijn meest al de eylanden in de engde tusschen *Pomona* en *Cathnes* gelegen. De westzijde van *Maynlandt* wordt bespoelt met de openbare zee, sonder datmen eenige eylanden ofte klippen daer in siet. Van het oostersche voor-geberghte af, loopt het wat verder uyt,

en wordt in 't noorden van 't eylandt *Cobes* gelijk als gedeckt. Nader onder de wal leght *Siapins*, een weynigh oostwaert af, tegen over *Cracovijck*, dat twee mijlen van daer leght. Dit eylandt is ses mijlen lang. Aen de westzijde van *Maynlandt* leght *Rusa*, dat mede ses mijlen lang is. Op *Eghsa*, dat wat oosterlijcker aen leght, seght men dat *S. Magnus* begraven is. Zuydwaert van dit eylandt leggen *Wier*, *Gersey*, *Vestra*, *Pappa*, *Stronza*, dat van *Hetlandt* tachtentigh mijlen verscheiden leght.

F A I R E - I L E.

Midden weeghs is gelegen *Faire-Ile*, het welck beteeckent, *het schoone eylandt*, 't welck men beyde van de *Orcades* en van *Hetland* af kan sien; want het heeft drie seer hooge voor-geberghten, en is voorts met hooge steenrotten omringt, en gantsch ontoegankelijck, uytgeseyt in 't zuydoosten, daer 't wat lager valt, en een goede reede heeft voor kleene scheepjes. De inwoonders zijn gantsch arme luyden; want de visschers, die uyt Engelandt, Hollandt, en andere aen de zee gelegene landen, alle jaers in dit water komen visschen, en hier aenleggen, halen en sleepen 'er alles af wat sy willen.

Nieuwe Beschrijving van

D O R C A D I S C H E
E Y L A N D E N.

*Reden van
de naem.*

Alle dese eylanden worden met een algemeene naem *Orcades* genoemt, in welke benaming d'oude en nieuwe Schrijvers eendrachtigh genoegh zijn. Maer niemandt heeft, by mijn weten, d'oorprong van de naem klareljck aangewesen. 't Sy van 't Grieksche woort *οργω*, *ich stuyt in*, om dat zy, van d'overige deelen des weerelts afgesloten, als met malkander ingesloten worden; of van *Orca*, dat is, seker slach van een vat, welcks gelijckenis sy, alle met malkander aengesien, schijnen te vertoon: doch dewijl 'er niets seker van dese saeck bevesticht wort, noch van d'inwoonders deser eylanden selve, noch oock van d'uytheemschen, die iets hier af geschreven hebben, soo schijnt het dat men dit oock in onsekerheyt behoort te laten.

Getal.

Hoewel d'oude Schrijvers niet eendrachtigh zijn in 't getal der *Orcadische* eylanden, *Schotlands.*

want *Plinius* telt 'er veertigh, *Paulus Orosius*, die gesegt wort in dese saeck naest aen de waerheyt gekomen te zijn, telt drie-en-dertigh, en anderen tellen omtrent dertigh: soo is echter het getal, en de namen selve van alle dese eylanden volkomen bekend geworden, en dit door vele, die als nieuw, en dieshalven veel sekerder, alle dese eylanden deurgereyft, en met hun oogen besichticht hebben. In 't algemeen zijn 'er seven-en-twintigh eylanden, met het vaste landt, 't welck het acht-en-twintighste uytmaect.

't Geheele gewest der *Orcades* wordt, naer *Deeling, in* reden van de namen, in drie deelen gedeelt, *grootste, mindere, en kleenste.* in grootsten, minderen, en kleensten. D'eylanden, die men bewoont en bouwt, worden de grootsten genoemt. De mindere eylanden heet men *Holms*, met een eyge benaming van 't volck, dat is, groene vlackten, aen wateren gelegen, en ten meestendeel soo eng en kleyn, dat sy, soo sy bewoont wierden, nauwelijcks een of twee gesinnen souden kunnen voeden:

X x x

en

en dewijl sy alleenlijck gras voortbrengen, soo zijn sy woest, en gelaten om vee te weyden. De kleensten worden klippen (met een gemeene naem der inwoonders van d'Orcades *Skerries*) genoemd, op de welcken niets, dat groen is, walt, behalven een, *Pentland-Skerrie* genoemd, 't welck eer de naem van *Holm*, dan van *Skerrie* waerdigh is: want het magh in grootheyt tegen 't grootste van de *Holms* op, en is seer vruchtbaer om vee te weyden, daer af de Heer van *Halcro*, des selfs besitter, jarelijcks groote winst treckt. De reden waerom dat dese klippen geen groente voortbrengen, is dat sy, als de vloet van de zee tot op 't hooghste gekomen is, geheel met water bedeckt worden, of dat sy door de golven, somtijts door de windt, en somtijts door de vloet, en somtijts door beyde aangedreven en opgestuwt, in 't geheel soo worden besproeyt, dat het gras, indien 'er iets voortgekomen is, door 't soute water van de zee geheel onnut om beesten te weyden gemaect wordt.

Andere
deeling.

D'Orcadische eylanden worden oock, uyt oorzaak van hun gelegenheyt, in twee hoopen onderscheyden, namelijk in zuyderlijke, en in noorderlijke.

Zuyderlijcke
eylanden.

De zuyderlijke eylanden zijn twaelf in 't getal; te weten, *Souna*, *Southa*, *South-Ranals*, *Valis*, *Hoy*, *Gracms*, *Carva*, zuyderlijk *Fara*, *Ryce*, *Flotta*, *Burra*, en *Coupins*.

't Vaste
landt.

Tusschen de zuyderlijke en noorderlijke eylanden is 't vaste landt gelegen.

Noorderlijcke
eylanden.

De noorderlijke eylanden zijn vijftien in 't getal; namelijk, *Dams*, *Siapins*, *Gers*, *Wyer*, *Eglys*, *Roous*, *Westra*, *Papa Westra*, noorderlijk *Fara*, *Eda*, *Alballow*, *Stronsa*, *Papa Stronsa*, *Sand*, en *Noord-Ranals*.

SOUNA.

't Eerste der zuyderlijke eylanden is *Souna*, omtrent tien mijlen van 't noorderlijkste deel van *Cathenes*, en drie mijlen van *South-Ranals* gelegen. Seker, heel kleyn, en naeuwelijcks soo groot, dat het niet meer dan een of twee landtmannen, met hun gesin, en met weynigh andere dienaers, in kleyne huysjes woonende, kan voeden; dat naer 't oosten tot hooge klippen rijst, maer lager naer 't westen, in sommige deelen vruchtbaer van garst en haver; daer oock verscheyde slach van vischen gevangen wort, uyt welckers ingewant, en voornamelijk uyt de lever, (gelijk in alle d'andere Orcadische eylanden) olie gemaect wordt, die seer bequaem is om by nacht, in plaets van kaerssen, te branden. Hier in zijn leypotten, daer leyen, seer bequaem om huysen te decken, uytgedolven worden.

Naer d'oostzijde van dit eylandt draeyt, als de vloet van de Deucaledonische of westerse zee vloeyt, het zeewater op soo wonderlijk een wijze, dat soo eenigh schip in dese drajingen van *Souna* (in 't Schotsch *the wellies* of

Souna) vervalt, het selve rontom draeyt gelijk een tol, die van een jongen met de sweep omgedreven wordt. Doch d'inwoonders van *Cathenes* en van d'Orcades, in soodanige gevarelijkheden kundigh, voorkomen die met eenigh leegh vat, of met eenige bosschen stroo, dat te samen gebonden is, 't welk zy als in de keel van dese afgrondt werpen, die, dit ingetrocken, en ingeslorpt hebbende, sich met water toeluyten, en effen worden: invoegen dat de schepen en schuyten, met de gene, die daer in zijn, door dese middel het gevaer ontgaen, en behouden daer af komen. De dingen, hier ingeworpen, worden een groot stuck weeghs, te weten, een mijl, en somtijts verder, onder de golven deurgevoert, daer sy, als uyt de diepte van de zee weér uytgespuwt, en opgeworpen, weér op de vlackte van dese engte verschijnen. D'inwoonders van *Souna* trecken, als sy Godts woort willen hooren, en de Sacramenten gebruycken, op het bequaemste dat sy kunnen, en by klaer weér, naer *South-Ranals*.

Souna leght in een woedende zee, verwonder dan eenige andere, te weten, in de Piëtische engte, van welcks natuer, gelijk het schijnt, eenige dingen nootzakelijk geseght dienen, eer wy tot de beschrijving der overige Orcadische eylanden voortgaen.

Men weet niet seker waerom dese Straet of ^{Piëtische} engte de Piëtische genoemd wordt. Maer indien men d'overlevering gelooven magh, die in sommige dingen waer is, en by d'inwoonders der *Orcades* selve stant heeft gekregen, en die sy versekeren van hun voorouders ontfangen te hebben, soo is aen dese engte de bynaem van Piëtische bygevoeght, van de Piëtische volcken, die sich toen in Schotlandt onthielden, de welcke, na een wreede en langdurige oorlogh, tegen de Schotten in Schotland self gevoert, eyndelijk van de Schotten in verscheyde strijden verwonnen, en naer de zeeboesem van *Duncanus*, gemeenelijk *Duncansby* van de *Cathenesers* en *Orcaders* genoemd, met geweld gedreven wierden, daer sy met schuyten, om hun lijf te bergen, over dese engte, die tusschen *Cathenes* en d'Orcaden deurvloeyt, pooghden te trecken; en dat d'Orcaders, hen siende, by malkander vergaderden, om dese vyant af te weeren, en met soo groote dapperheyt de Piëten te gemoet liepen, en tegen hen streden, dat de Piëten, die van de moort levendigh afgekomen waren, genootsaekt wierden sich weér in hun schuyten te begeben, en met riemen en zeylen naer *Cathenes* te keeren, en onkundigh in de drajingen van dese engte, daer sy in vervielen, van de selve omgeworpen en ingeswolgen wierden; in voegen dat 'er niet een afquam: van welck ongeluck sedert dese Straet, of engte, de naem gekregen

Naems
sprong.

kregen heeft, en voortaan altijd de Pictische Straet, gemeenlijk *Pentland-Firth*, genoemd sal worden.

Dese Straet, gelijk ook veel andere Straten en engten, die eenige Orcadische eylanden van malkander snijden, is niet alleenlijk woest en ongestuytigh door 't geweld der winden, en door de gelegenheit by de Noord-pool, en van d'overige starren, die na aen de Pool zijn, (onder de welke dese eylanden byna leggen) maer voornamelijk door de t'samenstootende golven, die uyt de westzee voortkomen: want de stroom loopt in dese Pictische engte, gelijk oock in d'andere engten der *Orcades*, byna van 't noordwesten naer 't zuydoosten, en weêr van 't zuydoosten naer het noordwesten. Soo groot een strijdigheit van stroom in dese engte, gelijk oock in d'andere Orcadische eylanden, spruyt niet alleenlijk uyt de westerse Deucaledonische zee, oock niet uyt d'oosterse Duytsche zee; want men fiet geen strijdigheit van stroom, hoedanigh sy oock is, in dese beyde zeeën: maer heeft eer sijn oorsprong uyt d'engte der landen, te weten, van *Cathenes* aen d'een, en van d'*Orcades* aen d'andere zijde, tusschen de welke de groote woeste Deucaledonische zee van 't westen, en de groote Duytsche zee van 't oosten inloopen, en, daer geprangt zijnde, tegen de klippen van 't land aenstooten, dat door de Goddelijcke wijsheit en voorsienigheit als met diamante wallen beslooten en versterckt is: want indien dese eylanden een sandige grond hadden gehad, men sou, gelijk het schijnt, al over veel eeuwen geen overblijfsel van eenigh der selve gevonden hebben.

Duythoek van yder klip, (dat is, gelijk d'*Orcades* in de Schotsche tael uyt spreken, *Everie craige lugge maks a new tyd*,) of uytstekende deel maect een nieuwe stroom, daer uyt soo groot een strijdigheit van stroomen spruyt, dat, gelijk met een slaghordening der krijgsheden, die met een vyandelijck gemoed op malkander in de strijt instorten, tusschen de golven van de stroom, tegen malkander aenloopende, een strijdt gestreden word. Ja schoon het geheel doodt stil is, soo ontstaet daer echter onder de golven soo groot een strijt, die schrickelijck om te sien en te hooren is, dat sy, naer de wijze der Reusen, met groot en yffelijck geswalp, ten hemel self schijnen te willen klimmen, en de geheele zee tot wit schuym maken. Want als Eolus, die tegen Neptunus een gedurige haet, en doodelijcke oorlogh heeft, dapperlijck blaest, soo is 't byna niet uyt te spreken hoe geweldig en verschrickelijck dese strijt der golven is, die tegen malkander aenstooten: en terwijl dit duert, soo kan men door geen geweld van riemen, of van zeylen, schoon sy met een voor-

spoedige en krachtige windt vol en geswollen staen, de drajingen van dese engte, die in malkander trecken, te boven komen.

De gene, die kennis van dit gevaer hebben, komen niet na daer by: maer d'onkundigen, die 'er nader by d'urven komen, worden door 't groot geweld der stroomen weêr in zee geruckt, of, door de woede van de stroom meêgesleept, aen de klippen geworpen, of van de golven, die soo hoogh als bergen rijzen, ingetwolgen. De rampalige schipbreuck van vele menschen, ja oock de zee kalven, en alderhande visschen, tegen de klippen aengeworpen en gedoot, zijn, terwijl de wint fel blaest, klare getuygen van de geweldige woede van dese engte, en van d'andere engten in d'*Orcades*, en voornamelijk van *Stronja*, *Westra*, en *North-Ranals*, die van natuer met dese engte gelijk zijn.

Doch in twee tijden kanmen de swarigheit van dese onbeveerlijcke engte overkomen, en veylighlijck van *Cathenes* naer d'*Orcades*, en weêr te rugh overvaren; in welke tijden dese zee sich, als een vleyende boelin, sacht en vriendelijck aen de zeevarende lieden vertoont, te weten, als, door d'aflooping van de stroom, of door 't ophouden van de samenstooting der golven, de zee stil wordt, of als sy, in haer bed vol geworden, tot haer hooghste aenwas gekomen is, vermits dan de golven hun kracht verliezen, d'*Oceanus* als d'aftocht blaest, en de drajingen van de bewoge zee sich weêr in hun leger vertrecken, naer de wijze der krijgsheden, die van strijden vermoeyt zijn: dat is, anderhalf uur voor volle zee, en soo lang, eer sy, na dat de weêrkeer van de zee geheel volbracht is, begint te vloejen: want dan wordt dese engte, gelijk oock d'anderen, die met dese gelijk zijn, op soo wonderlijck een wijze stil en effen, dat men van *Dungisby* tot aen *South-Ranals*, twaelf mijlen van malkander, daer dese engte tusschen loopt, in de tijdt van twee uren dese geheele Straet met voorvloet, ja oock schoon 'er geen windt is, overvaren kan; soo groot is 't geweld van dese engte, uyt oorfaeck van de tegenvloeden, die van de zee lieden, ervaren op dese zee, en die dagelijcks de reysigers van *Cathenes* naer d'*Orcades*, en van daer weêr naer *Cathenes* voeren, tot twaelf getelt worden.

Dese engte streckt sich in de langte byna vier-en-twintigh mijlen uyt, van *Dungisby* naer 't oosten tot aen d'uytterste hoek van 't eylandt *Hoy* naer 't westen. Sy is op sommige plaetsen twaelf, en op anderen sestien duysent schreden breed; en dese Pictische engte heeft, om de snelte en verscheydenheit van haer vloeden, dit besonder, dat sy, door de vreemdigheit van haer gerucht, en alleenlijck op 't hooren van haer naem, de men-

Wonderlijck
gevecht der
golven.

't Groot ge-
vaer deser
engte.

Wanneerse
bequamen is
om te beva-
ren.

Haer groot-
te.

menschen verbaest maect. Dit zy genoeg van dese engte.

STROM. In dese straet is noch, behalven *Souma*, het eylandt *Strom*, twee mijlen van *Cathenes*, naer sijn grootheyt niet onvruchtbaer; maer om dat het soo dicht by *Britannia* leght, en om dat de Graven van *Cathenes* dat altijd beseten hebben, soo wordt het niet onder d'*Orcades* getelt, schoon 'er certijds tusschen de Graven van d'*Orcades* en van *Cathenes*, om 't erfrecht en de besitting daer af, twist geseen is, welcks beslechting en uytpraeck aen middelaers gestelt wierd. De waenwijzen, die 'er waren, bellichten dit verschil in deser voegen: geen vergiftige dieren, als slangen en adders, worden in d'*Orcades* voortgebracht, of konnen daer in dueren als men hen daer in voert; maer *Strom* is met het landt van *Cathenes* gelijk, om dat het foodanige beesten voortbrengt, en voortgebracht zijnde, sonder schade van diergelijke beesten, draecht: en dieshalven is, met toestemming der tegenstrevers, van weersijden verschillende, *Strom* den Graven der *Orcades* afgewesen, en den Graven van *Cathenes* toegewesen, om dat by erfrecht, voor hen en voor hun nakomelingen, te besitten.

Pentland-Skerrie.

Acht mijlen van *Strom*, zuydoost aen, leght een klip, *Pentland-Skerrie* genoemt, daer af wy eerst sullen spreken; en een weynigh laeger leggen klippen hier voor, warelijk de *Skerries* genoemt, om dat daer in geen gras walt, en alleenlijk plaets maken voor de zeekalven, om sich hier by helder weer in de zonneshijn te vermeyden, en hun jongen te werpen; of voor de vogelen, om hier hun eyeren te leggen, en hun jongen te broeden. Dese klippen worden van de geburen met een gemeene naem *The Boers of Duncansbey* genoemt. Van gelijke aert en natuer zijn oock de klippen, boven *Strom* naer 't noordwesten gelegen, die men met een gemeene Schotsche naem *the Men of May* noemt, dat is, menschen van 't kasteel *May*, aen d'achtbare Heer van *May*, broeder des Graefs van *Cathenes*, toebehoorende.

The Boers of Duncansbey.

Men of May.

Als men van *Souma* drie mijlen voort noordelijk aensyelt, ontmoet men eerst *Southa*, 't welck, om dat het niet bewoont noch gebouwt, maer alleenlijk om vee te weyden woest gelaten wordt, eer, om sijn kleynheyt, de naem van *Holm*, dan van eylandt, als men dese naem stricktelyck neemt, waerdigh is.

SOVTHA.

SOUTH-RANALS.

Ruyin vier duysent schreden van hier, zuydoostwaerts aen, leght *South-Ranals*, 't welck selfs ses duysent schreden lang, en vijf duysent schreden breed is, en in vele en afgebroke zeebergen uytloopt, en twee goede havens heeft, d'een *Wydsna* genoemt; en d'ander draecht de naem van de heylige *Margyeta*, beyde heel bequaem, en die een veylige ree tegen alle woeste stormen aen de schepen geeft. In dit ey-

Wydsna, en Margyeta, twee havens.

landt zijn twee Parochyen, en twee plaetsen tot de Godtsdienst, te weten, een noorderkerck, die heel kleyn is, en een zuyderkerck, tamelyck ruym, naer de zijde van de *Pictische* zee gelegen. 't Is vruchtbaer genoeg van haver, garst, erten en boonen, om de menschen, en van gras en hooy om 't vee t'onderhouden. Oock is 't in veel plaetsen tamelyck vochtigh, rijk van heyde, daer in de kudden beesten, die matelycke winst geven, wijt en breed gaen weyden. De schapen worden jarelijcks in een enge plaets, gelijk koyen, gedreven, en daer door d'inwoonders met de handen de wol afgescheurt; want sy scheren die niet met scharen. Voorts, als sy voorgenomen hebben een schaep tot hun spijs te bereyden (vermits sy, gelijk wildt vee, op de bergen en in de heyde, sonder bewaert te worden, loopen, en sich alleenlijk in geburige plaetsen, die vruchtbaer zijn, begeven) loo senden sy honden uyt, die hen als op de jacht vervolgen en grijpen: welke gewoonte oock in alle d'*Orcadische* eylanden en *Holms* in gelijke voorvallen stant gegrepen heeft. Sy melcken selden, of nimmer de schapen, maer dickwils de koejen. In dit eylandt is een wooning, naer mate van de plaets tamelyck vermaert, *Halcro* geheeten; en des selfs eygenaer wordt oock Heer van *Halcro* genoemt, niet van 't huys, maer van de *Halros*, d'eerste stichters van 't huys, van Noorwegen, gelijk men getuyght, gesproten. Dese inwoonders zijn verre boven alle d'andere ingeborenen der *Orcades*, in stoutheyt en dapperheyt, gehouden, en worden noch heden sodanigh geacht: want sy begeven sich om te visschen in 't selste van de winter, sonder eenige vrees, in de zee, die heel woest by hen is, en dickwils, gelijk d'ervarentheyt leert, aen hen tot schade en ondergang gedijt. Sy gelijken naest aen de Schotten van *Cathenes* in zeden en Yrsche tael, en handelen gedurighlijk met hen.

Halros.

Noordwaerts van dit eylandt leght het eylandt *Burra*, door een enge zeehals, *Wa-ter-sound*, of *Lippa* genoemt, van *South Ranals* afgescheyden; drie duysent schreden lang, en een breed, daer het oostwaerts sijn uytzicht naer 't eylandt *Coupins* heeft. Dit *Burra* wijekt, naer sijn grootheyt, voor byna geen der *Orcadische* eylanden, en brengt vruchten, haver, garst, boonen, schapen, ossen en paerden in groote overvloet voort. Naer 't westen, daer het een weynigh tot bergen rijst, siet men veel heyde, daer op 't landt boven swart is, en als met een korst bedeckt, 't welck sy in lange fooden snijden, en, in de zon gedrooght, als turf tot branding gebruycken; en dese turf, als hout eens aengestecken, brant lange tijdt, en heeft weynigh, of geheel geen asch, die heel sijn en wit is.

BURRA.

Hier

Hier is een seer treffelijke wooning, die lichtelijk tegen de Paleysen der groote Vorsten en Heeren geleken kan worden, soo om de heerlijkheyt van 't gebou, van seer uytnemende groote steenen, maer die ten meestendeel gebroken konnen worden, (van de welke een onmetelijke overvloed in dit eylandt self is,) als om de ruymte van alle dingen, die tot het menschelijk leven nootzakelijk zijn, van de welke het wel versien is; gesticht en volbouwt door 't beleyt, de vlijt, en groote kosten van de deurluchtrichste Heer Willem Stuart, Heer van *May*, (weergadeloos om sijn gastvryheyt, miltheyt, en alderhande heusheyt) in een vlack veldt, dat droogh is, oock als het des winters swarelijk regent; naer de zijde van 't vaste landt vergiert met holen voor de konijnen, van de welke daer een onmetelijke inkomst is, die met uytgespannen netten buyten de holen, als sy om te drincken uytkomen, gevangen worden, of die van de fretten, in de gaten selven gesonden, tot uytkomen gedwongen, en dus van de honden, hun uytkomst uyt de holen verwachende, gedoodt worden. Hier is oock een kappelle, die kleyn, maer echter treffelijk, en op de kosten van de selve Heer naerstighlijk weer opgebouwt is, in welcks midden een wonderlijk schuytje van sekere man, uyt Groenlandt gesproten, aen een hooge balek hangt. De Bedienaer van *South-Ranals* bedient en besorgt dese kerek. Wat *Burra* selfs aengaet, dit eylandt wort tamelijk wel bewoont. Tusschen *Burra* en 't vaste landt is een straet, omtrent van duysent schreden breed, maer naer sijn grootheyt, voornamelijk soo de wint fel blaest, ongestuymigh, en snel, gemeenlijk *Hamsound* genoemt, naer de Parochy *Ham*, een deel van 't vaste landt, daer dese zee voorby vloeyt. In dese straet leggen drie *Holms*, niet verre van malkander, namelijk *Lambolme*, daer op een landtman woont, om dat hier vruchtbaer van vruchten en gras is. *Glumpsbolme*, dat kruyden draeght; en *Hunda*, met hey beset, beyde bequaem om beesten te weyden.

Lambolme.

Glumpsbolme.
Hunda.

FLORRA.

Calf of Florra.

Van *Burra* naer 't noordwesten, omtrent twee mijlen verre, leght het eylandt *Florra*, een weynigh meer dan vijf duysent schreden lang, en vierde half duysent breed, elders met hooge klippen, en elders met laege klippen omgort. Het heeft verscheyde zeebergen, en een *Halm*, dicht daer aen gelegen, *Calf of Florra*, dat is, *Florras calf* genoemt, van gelijke aert als de moeder *Florra*. In *Florra* is oock een huys, *the Bolb of Florra*, dat is, *Florras* wooning gemeenlijk genoemt, met een kappelle. Het heeft weynigh vruchtbare landen, en is dieshalven niet tatriek van inwoonders. Hier is overvloed van hey, en heyvogels, die seer sijn *Schorlandt.*

kelijk om 'eren zijn, en van verscheyde vischen, en voornamelijk van kleene, groote en grootste Streuren, gemeenlijk *Sellaks*, *Kuytbes* en *Colmoujes* genoemt, die daer in groote menigthe gevangen worden. Dit eylandt behoort aen de voorgenoemde Heer van *May*.

Omtrent duysent schreden van hier naer 't westen leght *South-Fara*, twee duysent schreden lang, en naeuwelijcks duysent schreden breed: 't welck, om dat het van natuer en aert met *Florra* seer gelijk is, weynigh landbouwers voed.

SOUTH-FARA.

Van hier naer 't zuyden over de zee, omtrent drie duysent schreden verre is 't eylandt *Walis*, gemeenlijk *Waes*, vier mijlen en een half lang, en elders een weynigh meer dan drie mijlen breed: aen welcks zuyderlijk gewest de *Pictische* zee, als een woedende hout aenknaeght, door welcks golven, gelijk soo veel tanden, de hooge en harde klippen, voor dit eylandt uytgespannen, bestoockt en aengetast worden. Het heeft van en in sich self groote inkomsten van vruchten, weyden, vischen, zee- en landvogelen, en van paerden. Men vindt hier in veel gebouwen, en veel onverlaeghde inwoonders, en voornamelijk de wooning, die *Snelseter* naer 't zuyden, en die *Melfeter* naer 't westen genoemt wort. Het heeft oock een bequame reed niet verre van *Snelseter*. Hier is oock een kerck, bequaem om de Godtsdienst te plegen; welke, benessens die van *Florra*, van een Bedienaer alleen bedient wort; derwaerts oock d'inwoonders van *South-Fara*, om de heylige dienst deelachtigh te worden, naer toe vloeyen.

WALIS WAES.

Voorby *Walis*, recht westwaerts aen is 't eylandt *Hoy*, 't welck met *Walis* van sommigen twee, en van anderen een eylandt genoemt wort. Dit geschiet voornamelijk in de tijdt, als de dagen en nachten even lang zijn, dat is naer de nieuwe stijl op den 21 Maert en September, in welke tijdt de zee geweldighlijk bewogen wort, en krachtelijk barnt, als de golven, weghwijckende, 't sant droogh laten, en dese twee eylanden met een enge hals aen een hechten, en tot een eylandt maken: want de reyfigers te voet trecken dan drooghvoets van *Walis* naer *Hoy*; en als de stroom weerkomt, soo loopt de zee hier tusschen beyden in, en verthoont warelijk de gedaente van twee eylanden. *Hoy* streckt sich acht duysent schreden in de langte, en vijf in de breedte uyt; en kan, soo veel als 't gerijf en nut aengaet, lichtelijk *Walis* uytarten. In dit eylandt zijn twee de diepste dalen, die eenigh eylandt van *d'Orcades* heeft, die groote schrick veroorsaken in de lieden, die de top besien, en hier deur reysen, soo sy onkundigh van de wegh zijn: want sy schijnen eer wooningen der boose geesten, dan der menschen; vermits

Hoy.

mits de gene, die in de selve komt, niets sien kan, dan een kleyn deel des hemels daer boven, en van alle zijden hooge, steyle en dicke bergen. In dese plaetsen mach warelijk van de gene, die dwalen, geleyt worden: Wee de gene, die alleen zijn. De bergen in dit eylandt overtreffen verre in hooghte alle andere bergen van d'Orcadische eylanden. Sommige van dese zijn met mosch, andere met gras, of met hey bedeckt, op de welke schapen, die niet bewaert worden, en als wilde beesten zijn, swerven: in voegen dat sy byna nimmer met honden, noch door eenige andere middel gevangen worden, maer van ouderdom alleen sterven, en, uytgeteert zijnde, tot aen aen de honden en vogelen verltrecken. In dit eylandt, by een boersch dorp, gemeenlijck *Rackwick* genoemt, is een seer hooge en afgebroken zeebergh, omtrent noordwest uytlopende, in welcks hollen sekere voortreffelijcke vogel, gemeenlijck *the Lyer* genoemt, zijn nest maeckt, sijn eyeren leght, en die uytbroed. Dese vogel, een weynigh kleynder dan d'eyndvogel, en grooter dan de regenvogel, is soo ver, dat hy geheel uyt sineer schijnt te bestaen, die sy met het ingewant aen 't spit steken, en dus droogen, op dat hy aengenamer smaek hebben sou; want hy heeft een vischachtige smaek: en sy besprengen hem met eek en gember, en eten hem dus. Hy word by d'Orcaders self voor een groote leckerny gehouden; en dieshalven doen sy, hoewel niet veel gevaer, groote naerstigheyt om hem te vangen; en daer toe gebruycken sy 't volgende middel: In 't begin van Augustus (in welke tijdt dese vogel smakeelijckst is) neemt een man, stout van moed en onversaecht, en gewilligh om sich in 't gevaer te begeven, en byna van de luyeren af hier in onderwesen, een groot dick tou, daer in veel knoopen leggen, omtrent een voet van malkander, en byna twee hondert vademen lang, 't welck hem onder d'ockfels om de middel vast gebonden word. Dit tou wordt foodanigh vast gebonden, dat het den mensch aen de billen tot een stoel, en aen de voeten tot een steun verstreckt. In deser voegen word hy van eenige menschen op de top van de zeebergh staende, allengs neergelaten; op dat het tou door 't schuren aen de scherpe en uytstekende hoecken in de klippen niet sou breken, en de man, neervallende, ('t welck voor eenige jaren hier gebeurt is, door 't al te haestigh neerlaten van 't tou,) niet geheel te plotten sou vallen eer hy in de zee quam, om daer te swimmen: in voegen dat de man, dus neergelaten, een groote sack, daer toe geschickt, in korte tijdt vult, en by de knoopen van 't tou, als by trappen, weer naer de top van de rots klimt. En dese vogel nestelt ner-

gens in eenige andere plaetsen, als in dese eenige zeebergh van *Hoy*. In dit eylandt is oock de haes, die men in geen ander deel der *Orcades* siet, met hayt, soo wit als sneen, bedeckt. Niet verre van de zeebergh der *Lyers*, gemeenlijck *Roraboyd* genoemt, naer 't zuydwesten, heeft de natuer selve voor sich, sonder eenige konst, een treffelijcke en onoverwinnelijcke vesting, van d'inwoonders *Brabrugb* genoemt, gemaect. In dit eylandt, op sekere afgang, tusschen twee bergen, leght de *Dwergsteen*, gemeenlijck *the Dwarfie steene* geheeten, twaelf voeten lang, en ses breed, daer vele toelooopen, om die te sien, in welke plaetsen, de schijn van bedden vertoonende, gesien worden, waer in de man en de vrouw, indien sy in hun naem gequetst, en alleen zijn, naerstigheyt doen, gelijk men seght, om kinderen te teelen. Op de top van een der drie bergen, hier aen gelegen, is een springbron, uyt het hart, of uyt de grontvest van de bergh voortkomende, van wonderlijcke klaerheyt, en seldsamer soetigheyt, seer dienstig om de dorst te blusschen, en de duyfeling des hoofts te verdrijven; soo dat, indien iemant al drinckende een geheele ton van dit water deur sijn maegh kon laten gaen, hy sou gevoelen dat hy daer door voortaan niet meer duyfelig sou worden. Dese bergen verstrecken, indien men hier langs heen vaert, door hun wonderlijcke hooghte aen de gene, die naer Amerika zeylen, en van daer, of van de plaetsen, die noch verre van daer gelegen zijn, weerkeeren, tot een treffelijck baken en gesichtbergen, om hun streck wel te houden. Omtrent de somersche zonnestant loopen de menschen in groote hoopen naer de top deser bergen, daer sy het lichaem van de zon ter middernacht noch boven de kimmen sien, doch met een weynigh verduyftering, die van half elf tot half een uur van de volgende dagh duert: want dan hervat sy haer heldere stralen, die sy over ons half-ront verspreyt. Dese bergen, met heyde bedeckt, strecken sich in 't ronde uyt, en gaen spits boven toe. Van de top deser bergen komen dickwils de dwarrelwinden met soo groot geweld en gedruys aftorten, dat sy door haer schrickelijcke kracht de zee, 't landt en de hemel te samen schijnen te mengen, alles over hoop werpen, de swacke huysen neer doen ploffen, geheele stapels van d'ooghst, wel te samen gebonden, uyt hun plaets lichten, en in de zee daer ontrent werpen: dieshalven de voorsichnige zeelieden, tusschen *Hoy* en 't valte landt zeylende, terstont de zeylen innemen, en sich selven, en hun goederen van 't gevaer beschutten.

Naer 't noorderlijck gewest, daer *Hoy* zijn uytzicht naer *Pomona* heeft, zijn veel landhuysen, een kerk, die redelijck schoon is, en

en een lustigh verblijf van de Heer van Halcrum, daer af boven gesproken is. Men fiet in dit eylandt verscheyde braken, of meeren, en voornaemlijck twee, die tamelijck groot sijn, en rijk van visschen, insonderheyt van salm: in voegen dat Hoy geen gebreck van iets heeft, daer af *Walis* overvloeyt. Tusschen de noortsijde van Hoy en tusschen *Pomona* is een engte van de zee, twee mijlen breed, en byna verwoeder dan de *Pictische* engte, met de welck sy in de natuur over een komt, in de welcke de schepen en schuyten dickwils door schipbreuck vergaen, als sy door tegenstroom, en door de gevarelijcke winden, die uyt het gebergte van Hoy geweldighlijck blasen, van de Westersche zee naer *Carestone*, een veylige haven, om hun behoudenis te soecken tusschen dese engte ingedreven werden. Eenige zee-lieden, in dese engte geworpen, hebben tot een gewoonte dat sy, om de golven, die tegen malkander bissen, en in dit samenstooten byna tot aen de hemel steygeren, eenighsins te stillen, olie op de vlackte der baren storten, daer terstont eenige stilling der woedende golven op volght; in voegen dat het voorste schip door Gods genade behouden uyt dese swarigheyt geraeckt: Maer ach! de zee wort terstont daarna door dese olie veel verwoeder, en swelght als met open keel, sonder eenige deernis, d'andere schepen in, die 't voorste schip volgen.

GRAEM-
SA.

In dese engte leggen eenige eylanden; het voornaemste is *Graemsa*, omtrent in 't midden tusschen Hoy en *Pomona*, byna twee mijlen lang, en in sommige plaetsen over een half mijl breed, laegh, met klippen van alle sijden omringt, vruchtbaer van oogstvruchten, gras, hooy, en konynen; gelijck oock niet ongelegen om de visschen met d'angel te vangen. De inwoonders van *Graemsa* gebruycken turf, uyt *Clestran* (in *Pomona* gelegen, dat niet verre van *Graemsa* is) en uyt Hoy gebracht. Dit eylandt is met een wooning verciert, die niet seer groot, maer heel schoon is, daer in alle de gene, die derwaerts komen, soo wel d'Orcaders self, als de vreemdelingen, ontfangen worden. Daer is niet meer dan een Pastoor, die dese kerck, gelijck oock de gene, die in Hoy is, bedient. Een weynigh van hier, oostwaerts aen, leght *Carestone holm*, tamelijck groot en groen; en daer tegen over naer 't noorden is een seer vermaerde haven, die veel schepen kan bergen, en heel veyligh, hoe, en van wat sijde de wint waeyt. By dese haven sijn verscheyde gebouwen en herbergen, daer de reysigers en uytlandigen, derwaerts komende, voor weynigh gelts van alles, dat tot eten en drincken dienstigh is, versorgt worden.

C A V A.

Naer 't oosten, beneden *Carestone holm*,

niet verre daer af, leght *Cava*, een kleyn Eylant, byna geheel met heyde bedeckt, maer bequaem tot de visschery, en daer veelderhande zeevogelen, voornamelijck een, van d'inwoonders gemeenelijck *the Tyll* genoemt, die vet en kleyn is, gevonden worden.

Omtrent twee mijlen zuydwaerts van *Cava*, by de zeebergh van Hoy, gemeenelijck *Cruicknes* genoemt, leght het eylandt *Ryce*, wel kleyn, maer echter groen en vruchtbaer, en niet ydel van nuttigheden, naer de mate, die 't landt daer voortbrengt. Van *Coupins* sullen wy een weynigh hier na op een bequamer plaets spreken.

Dit zy van de zuyderlijcke Orcadische eylanden gesegt. Tusschen de zuyderlijcke en noorderlijcke Orcadische eylanden leght in langte en breedte het grootste van alle d'Orcadische eylanden, het Vaste landt, van d'inwoonders der Orcades, *the Mainland*, en van vele Geleerden, doch daer niet geboren, met een bekende naem *Pomona* genoemt. D'oesprong van de naem wort niet bygebracht, 't en ware dat iemandt achte dat het van *Pomis*, dat is, oostboomen, die daer nergens wassen, genoemt was. Het streckt sich in de langte uyt op vier-en-twintigh duysent schreden, en in de breedte in sommige plaetsen op negen, en in anderen op ses mijlen.

Dit geheele Vaste landt, of *Pomona* loopt uyt in verscheyde zeebergen, die in de Schotsche taal *Nes* genoemt worden. Een deel van *Pomona* heeft sijn naem van dese slaghe van herten, die *Platyceroten* of dassen genoemt worden, en is *Deernes* geheeten, 't welck de zeebergh det *Platyceroten* of dassen is: want by d'Orcaders is noch een gerucht dat dese geheele ruymte, die nu *Deersound* (gemeenlijck *Dirtsound*) genoemt werdt, tot aen *Tankerness*, namelijck een andere zeebergh, westwaerts daer tegen over, daer nu de zee tusschen is, niet verre van daer gelegen, een groen en boschachtigh landt heeft geweest, in 't welck de das eertijts geboren is, en geleeft heeft. Doch hoe waerachtigh dit gezegt wert, laet ick aen de gene, die sulcks verseeckeren. Men bespeurt sekerlijck dat in d'Orcades dassen geweest hebben, schoon 'er nu geen gevonden worden, en dit uyt hun hoornen, die uyt het ingewant van d'aerde uytgedolven sijn. *Deernes* is een handgend-eylandt: want niet verre van de wooning van de Heer van *Campston* is een sandige plaets, maer eng, een rechte en naturelijcke smalte, tusschen de zee naer 't noordwesten, en de zee naer 't noorden gelegen; en indien men dese smalte deurgroef, 't welck lichtelijck door de naestigheyt der menschen sou kunnen geschieden, soo sou *Deernes* van *Pomona*, daer het aen vast is, afgescheyden, en in een eylandt op sich self, dat heel treffelijck sou

POMO-
N.A.

Dieret.

hou zijn, als een vermæckelijck deel van *Pomona*, verandert worden. In *Deernes* is een seer harde zeeberg, die van d'Orcadische inwoonders *the Moule* (want dus spreken sy, en niet *the Mule*) of *Deernes*, als of men de suuyt of sloep van *Deernes* leyde, genoemd wordt. Voorby deze zeebergh loopt een geweldige stroom, uyt de zee naer 't noortoosten aengestuw, maer noch snelder in de winter. Maer als de wint uyt het geleyde gewest blaest, ô goede Godt, hoedanige en hoe groote golven stooten en bulderen dan tegen malkander, die in de hooghten en verre boven de zeebergh op steygeren, jae foodanigh,

— *Mare nunc spumis candentibus astra laceffit,
Et nunc tartareis subsidit in ima barathris:*

Op een selve wijze worden de schepen en schuyten, in dese barningen vervallen, naer 't believen der golven omgellingert, en in dese engte

Callida nec cani juvat ars aut cura Magistri:

Maer Godt, een erbarmet, heeft hen van een ree, niet verre van daer, versorgt, die bequaem is om ontallijcke schepen te bergen, en te beschutten, *Deersound*, dat is, dassen-boesem genoemd.

Niet verder dan ontrent duysent schreden van dese smalte is een treffelijcke woning, gemeenelijck *the New work of Deernes* genoemd, dat is, het nieuwe werck van *Deernes*, een der verblijf-plaetsen van de deurluchtige Graef van *Carrick*, terwyl hy leefde. Niet verre van hier, naer 't zuydoosten, legte

Cou-
PINE.

Coupins, een middelmatigh eylandt, dat naer d'oostzyde en naer de Noortzee harde klippen heeft. Maer ter plaets, daer het sich naer 't eylandt *Burra* (van 't welck het byna twee mijlen en een half naer 't westen afgelegen is) keert, is het vlack, en vruchtbaer van oostvruchten en gras, en vischnijck, maer niet wel van heyde en turf versorgt. Het verstreckt aen de gene, die van 't oosten of zuyden naer d'Orcades zeylen, als tot een baken, naer de welke sy hun streeck houden: 't heeft verscheide soorten van vogelen, en een holm dicht aen haer gelegen. Naer 't noorden is een seer hooge groene klip, die uyt de zee uytsteect, door de golven van *Coupins* afgescheyden, gemeenelijck *the Horse of Coupinsa*, dat is, 't paert van *Coupinsa* genoemd.

In dit gewest van *Deernes* sijn veel gebouwen, onder de welke een, *Brabister* genoemd, uytmunt: en tegen over de zeeboesem van *Deernes* is een ander gebouw, naer 't westen, *Scha* geheeten. In de Parochie, gewoonelijck *Ham* genoemd, niet verre van *Lambolme* (van 't welck hier voor gesproken is) naer 't noorden in *Pomona*, is oock een treffelijck gebouw, ten meestendeel van schuersteen gebouwt, met een Dorp-kereck, die tamelijck besocht, en

van een Predikant bedient wordt. By *Tankernes* is oock een ander huys, tamelijck ruym, en een kereck, naer *S. Andries* genoemd, welke van een selve Predikant, als die van *Tankernes*, bedient wordt. Van hier tot aen d'eenige Stadt, die in d'Orcades is, leggen verscheide boersche gebouwen verspreyt, die naer de wijze van 't landt tot verscheide nuttigheden wel gebouwt sijn.

De Denen, in welckers gebiedt d'Orcaders lang geweest hebben, noemden dese Stadt *Cracovna*, en wert nu met een bedorve naem van de Schotten *Kircwa*, van d'inwoonders somtijts *Kircwall*; maer ten meestendeel, gelijk de Schotten seggen, *Kircwa* genoemd, en streckt sich tot vier hondert duysent schreden en verder in de langte uyt, schoon zy niet meer dan een straet in sich begrijpt. Zy is tamelijck dicht gebouwt van huysen, van de welken sommigen laegh sijn, en anderen in de hooghte optijgen, en sterck van steenen, die van natuur vierkant sijn, en van self in stroocken kloven, (gelijk in alle andere Orcadische eylanden geschiedt) even als van gebackte steenen, gelijk by de Hollanders in gebruyck is, gebouwt.

Het Koninglijcke kasteel van *Kircwa* was eertijts seer sterck, en versien met alle dingen, die nootwendigh sijn om een beleghe af te weeren, tot bewaring der goederen, van de stedelingen derwaerts gebracht, en voornaemelijck met geschut, dat seer verre en wijt yfere kogels uytwerpen kon. In 't ingewant selve der muren (soo dick sijn zy geweest) waren veel treffelijcke kamers gebouwt. 't Een deel daer af ('t ander is verwoest) wordt tot een geheugh-teecken en toon van des Konings gramschap voor d'oogen der menschen vertoon. Niet verre van dit kasteel staen veel treffelijcke huysen, op de kosten van Robert Rhedus gebouwt, die in de tijdt van Maria, Koningin van Schotlandt, Bisschop van d'Orcades was. Men siet niet verre van hier een overtreffelijck gebouw, met groote vlijt en kosten aengevangen, maer uyt oorsaeck van de verhaeste doot van des selfs stichter, de machtige Graef van d'Orcades, *Patricius Stuart*, van Konincklijck bloet gesproten, niet tot het voorgeselde eynde gebraght. Dicht aen dese huysen leggen drie lusthoven, en in een van dese staen eenige boomen, die echter nimmer rijpe vruchten voortbrengen: jae men siet (behalven hier, en in *Hoy*, daer niet soo seer boomen, als boomtjes wassen) in alle d'Orcadische eylanden geen boom, of stronck. En van dese hoven word het geheel aenpalende gewest, eertijts de woning van de Graef en Bisschop, en nu van de Predikant, met een gemeene naem der Orcaders *the place of the yards*, dat is, de plaets der hoven genoemd.

Tusschen

Tuffchen 't Paleys en het Konincklijck kasteel is de kerck, naer de heylige Magnus genoemd, die, gelijk men seght, d'eerste in dese eylanden Christus Euangelium gepredickt heeft. Dese kerck is naer die plaets tamelijck heerlijk, seer lang, maer naeuw, en van stercke steenen, die wonderlijck glad gemaect zijn, gebouwt, boven overwelst, behalven in drie kolommen naer 't westen, daer na aengebouwt, om, gelijk d'inwoonders seggen, 't gesicht van het kasteel t'onderscheppen van d'aenschouwing van 't Paleys, of Bisschops-huys, op dat d'een niet van d'ander verwoest sou worden door een doodelijke haet, die tusschen de lieden van Konincklijke af komt, en de Bisschoppen geweest heeft. In de toren van de kerck is soo groot een verwarring van wegen, dat d'onkundigen, daer in getreden, nauwelijcks weér uyt souden kunnen komen, soo sy niet van iemant, die in de plaets kundigh is, als met Ariadnes draer, daer uyt geleyt wierden. Dese kerck is met klokken, die musijk spelen, en van alle zijden verre gehoort worden, verciert; en daer by soo sterck, dat hondert mannen, van alle nootwendige dingen versorgt, haer lichtelijck tegen duylent mannen souden beschermen, en, soo sy grof geschut hadden, hen afdriven, die echter maer van een Predicant, met een Voorleser bedient wordt. Hier bloeyt de gemeene Latijnsche schole van *Kircwa*, met veel besondere scholen in d'eygen tael, om de jonckheyt t'onderwijsen. Hier wordt jaerlijcks, omtrent in 't eynde van Iulius, of in 't begin van Augustus, een jaermerck van drie dagen gehouden, ter eeren van S. Olaus, die een Noorman geweest, en, gelijk men seght, hier by d'Orcaders 't Euangelium gepredickt heeft. Van dese kerck tot aen de strant (die eertijds des Konings-stadt wierd genoemd, gelijk het deel van de stad, dat sich van de kerck naer 't zuyden streckt, des Bisschops-stadt wierd geheeten, maer dese benamingen zijn nu by d'inwoonders afgeraect) is *Kircwa* wel bebouwt met verscheide treffelijke gebouwen, beneffens een kapelle, brugh en huys, om des Konings schattingen t'onfangen. Naer 't noorderlijck gewest van de stad is een ruyme haven, en reë, in de welke de schepen en schuyten, daer gelegen, oock in 't selste van de winter seer veyligh aen de strant leggen.

Omtrent twee duylent schreden westwaerts van de stad, over de *Reë van Kircwa*, is een seer hooge bergh, gemeenlijck *Wufel-Hill* genoemd, op welcks top een groote hoop van turf geleght is, daer men, als de stad van eenigh gevaer gedreyght wordt, de brandt insteeckt, om aen alle d'inwoonders van d'Orcadische eylanden, die alle de top van dese berg

Schotlande.

kunnen sien, bekennt te maken, dat sy te voorschijn moeten komen, om 't gevaer af te weeren: en op alle toppen der hooge bergen in d'Orcadische eylanden worden soodanige hoopen turf geleght, om die in diergelijke gelegentheyt aen te steken.

Aen de voet van dese bergh naer de westzijde leght in de zee *Damsa*, het eerste der noorderlijcke Orcadische eylanden, niet verre van *Pomona*, duylent schreden lang, en smal, vruchtbaer, groen van gras, en rijk in vischery. Men vindt hier, gelijk oock niet in 't geburigh *Holm*, een weynigh kleynder dan *Damsa*, geen vergiftigh dier, dat hier voortgebracht wordt, ja oock geen muys, of mol; en indien men die van elders inbrengh, soo sterven sy terstont, of storten sich in zee, om daer te sterven.

Ter plaets daer *Pomona* sich van *Kircwa* westwaerts aen uytstreckt, en van weërzijden in vele plaetsen, swelt het Landtschap op in verscheide bergen, en is echter vruchtbaer, en van alle nuttigheden byna overvloediger, dan andere eylanden in dese gewesten, versien. Het heeft negen boersche Parochyen en kercken: *Firtha*, *Stannes* (daer de woning van 't geslacht der *Ballandiners* is) aen de binnenzee, die vier mijlen lang, en ruym is, behalven aen d'uytgang, daer men over een houtte brug, gemeenlijck *Waith* genoemd, gaet, vruchtbaer van rivier-salm, soo groot als kleyne salmen, en van andere vischen, die sy souden, in tonnen doen, of in de rook te droogen hangen, daer in een groot deel van hun winterlijcs bestaet: *Orfra*, *Harra*, daer 't landt vlack, vruchtbaer, en aengenaem is, en de Gotsche tael meest bloeyt: *Stromnes*, in de welke, niet verre van de zeebergh, gemeenlijck *the blak Craige*, dat is, de swarte steen genoemd, een treffelijck gebouw is, op de kosten van Gramus geweest heeft, gemeenlijck *Breanes* geheeten: *Sandwick*, daer een ander treffelijck gebouw, met een kapelle is, op de kosten van de selve Bisschop uyt de gront opgetrocken, by de binnenzee, daer veel swanen zijn: *Byrsa*, met een vermaerde Baronny, aen welcks westerlijcke strant, by 't half-eylant, *the Burg of Byrsa* geheeten, gelegen is een seer schoon Paleys, een vierkantigh werk, in gestalte van een klooster, met een springbron in 't midden van de plaets, met twee lange wandelryen, op verscheide wijzen geschildert, behalven veel andere dingen, die aengenaem om t'aenschouwen, en konstelijck gebouwt zijn. En eyndelijck *Eria* en *Rendela*.

De geheele westerlijcke strant van *Pomona* is met veel zeebergen en harde klippen omringt, en heeft sijn uytzicht naer d'open zee, sonder dat daer eenige eylanden of klippen

Z z z

gehen

getien worden. In verscheide plaetsen van *Pomona*, gelijk in eenige andere Orcadische eylanden, wordt wit en swart loot gevonden, soo goet, als men ergeos in Britanje vint.

ALHALL-
LOW.

Het tweede noorderlijk eylandt van d'Orcades is *Alhallow*, klein, in een enge, maer echter verwoede zee, aen de zijde van *Pomona* gelegen, trefselijk in vischery, uyt oorsaeck van de suelheyt der voorbyvloeyende stroom.

ROOVS.

't Naeste noordwaerts daer aen, over een enge tusschenvloeyende zee, is *Roovs*, acht duysent schreden lang, en ses duysent breed, dat vele groote en hooge zeebergen, en sijn uytzicht naer de zee heeft, en sich tot seer hooge bergen verheft, die met dicke en dichte heyde bedeckt zijn: 't is op de strant tamelijk wel gebouwt, rijk van turf, vischery, konynen, heyvogelen en vruchten.

WEYR.

Ooltwaerts van hier, meer dan twee duysent schreden verre is *Vers*, gemeenlijk *Weyr*, een eylandt, twee mijlen lang, en smal, rijcker van vruchten, dan van turf, die uyt het geburigh *Roovs* daer gebracht wordt.

GERS.

Drie mijlen achter *Weyr* naer 't noordoosten leght het eylandt *Gers*, met de *Holms*, van welke de grootste, gemeenlijk *the Hen of Gersa*, dat is, *de Hen van Gers* geheeten wort, die allengs, gelijk een pyramide, in een spitse berg opgaet, en die, gelijk *Roovs*, overvloet van gerijf heeft.

EGILSA.

Omtrent drie mijlen van *Gers*, noordwaerts aen leght *Egilsa*, gemeenlijk *Egilsa*, omtrent twee duysent schreden lang, en duysent breed; vruchtbaer, maer sonder turf, en de gene, die sy gebruyken, wordt met schuyren uyt *Roovs* over de woelste zee, die suel stroomt, gevoert. Hier is een kerck, met een toren, die hoogh is, en spits toegaat, daer S. Magnus, de bescherm-heylich van d'Orcades, gelijk het gerucht loopt, begraven is. Niet verre van de kerck is oock een heerlijk huys.

SIAPIN-
WA.

Naer 't oosten van *Egilsa* leght het eylandt *Siapinsa*, gemeenlijk *Shapinsa*, tegen over *Kirwa*, daer het drie mijlen af is. Dit eylandt is omtrent ses duysent schreden lang, en drie duysent breed. Het heeft een haven, die tamelijk bequaem is, en de naem van *Etrick* voert, en een holm dichte by *Elgerholm* geheeten, breed en grasrijk. *Shapinsa* selve is met verscheide gebouwen, maer voornamelijk met de wooning, gemeenlijk *Sound* genoemt, verciert. Het heeft oock veel heyde, daer payck van turf, en heyvogelen gevonden worden. Het is byna in 't geheel effen en laegh, en heeft voor sich een eygen en besondere Predicant.

Noorder-
lijk FA-
WA.

Zuydwestwaerts van hier, omtrent vijf mijlen verre, over een woelste zee, die gedurighlijk tot hooge bergen rijft, leght het noorderlijk *Fara*, byna drie duysent schreden lang,

maer smal, daer weynigh huysen zijn, en dat naer de fleur van dat laet met veel gerijflijkheden versorgh is. Men siet twee Holmen tusschen dit eylandt, en

Wastr, een eylandt, dat drie mijlen van *Wastr* *Fara* gelegen is; het grootste van alle de Orcadische eylanden, naer 't westen gelegen, daer af het oock de naem gekregen heeft. Het is acht duysent schreden lang, en op sommige plaetsen vijf, en op andere plaetsen drie duysent breed, en van verscheide zeebergen, sommige hooger naer 't zuyden en westen, en andere lager, omringt; leght in een seer verwoede zee, en is deurgaens met landthuysen, en met een seer sterck kasteel, gemeenlijk *Nantland* genoemt, verciert. Men vint daer veel heyde, en konijnsholen, die wel versien zijn, en oock een goede reë, die *Fer-ro* genoemt wordt. Kort, dese plaets wijckt voor geen ander eylandt der Orcades, 't zy in de vischery, vruchten, en in veel andere nuttigheden, en voornamelijk in dappere en onverlaeghde mannen.

Van hier naer 't noorden, byna twee mijlen verre, is 't eylandt *Papa Wastr*, dat omtrent drie duysent schreden lang, en vijftien hondert breed is, en met een haven, die bequaem is tusschen 't eylandt selve, en de bygelege Holm, verciert. Dit eylandt is tamelijk dicht bewoont, en geniet de selve nuttigheden, die het groot *Wastr* self geniet, en sijn beyde te samen met een Predicant versorgh.

Ooltwaerts van *Papa Wastr*, omtrent seven mijlen verre, leght het eylandt *Eda*, byna duysent schreden lang, en op sommige plaetsen vijf mijlen breed, doch op andere veel smaller. Het geheele landt is byna met heyde bedeckt, en is vol gepropt van heyvogelen; dieshalven zijn hier weynigh wooningen, uyt oorsaeck van de onvruchtbare gront. Men vindt echter daer twee voorname gebouwen, 't een aen d'oosterlijke strant, *Green-stofes* genoemt, 't ander naer 't westen, by de plaets, *the Calfe of Eda*, dat is, 't *Kalf van Eda*, geheeten, voor weynigh jaren heerlijk van de Graef van *Carrick* gesticht, en met twaelf soutpannen, ten deel in 't eylandt self, ten deel in 't *Kalf van Eda* gestelt, versien, daer in dagelijks het beste en sijnste sout gemaect wordt. By dit gebouw is een zeeboesem, en daer in een seer bequame haven, en op een seer hooge zeebergh, dicht by de haven, veel trefselijcke valcken, die daer jaerlijcks nestelen, en van daer uytgevoert worden, gelijk op veel andere zeebergen van d'andere Orcadische eylanden. *Eda* heeft oock overvloet van voortrefselijcke steenen, met de welcken in de winter op 't ys gespeelt wordt.

Omtrent vier mijlen van *Eda*, zuydoostwaerts aen, leght *Stronsa*, byna ses duysent schre-

schreden lang, en meer dan drie duysent breed, seer wel bekend by de Hollandtsche en Schorsche zeevarende lieden, die naer Schetlandt op de visschery trecken, uyt oorsaeck van de bequaemheyt der reë en haven, die daer seer veyligh is. Het is seer vruchtbaer, en heeft dieshalven veel huysen, maer voornamelijk drie, *Huyp*, tegen over *Eda*, *Holland* en *Housbey*, die hun uytzicht naer de klip hebben, gemeenlijk *Ouskerrie* genoemd, seer geluckigh in de visschery, en byna duysent schreden van *Stronsa* self afgelegen. Men vint geen heyde, en dieshalven oock geen turf in geheel *Stronsa*, behalven op een plaets, die haer uytzicht naer *Siapinsa* heeft, 't welck tien mijlen zuydwaerts daer af gelegen is, en een verwoede zee tusschen beyde heeft. Dit deel wordt *Rausa* genoemd, en is een half-eylandt, tamelijk vruchtbaer, en met veel heylandt, daer turf ten dienst van 't geheel eylandt uytgedolven wort, en van alle zijden met veel hooge zeebergen bewalt.

RAVSA.

Niet verre van de strant, dicht aen de haven, leght aen *Stronsa*, westwaerts daer af, een eylandt, *Papa Stronsa* genoemd, meer dan duysent schreden lang, maer smal, seer vruchtbaer, doch niet rijk van turf, en naer sijn grootheyt tamelijk met huysen, en met ander gerijf versorgh. *Eda Stronsa* en *Papa Stronsa* werden gesamentlijk van een Predicant bedient.

PAPA STRONSA.

Voorby *Papa Stronsa* naer 't zuydwesten legt *SANDA*. *Sanda*, na *Pomona* het grootste van alle d'Orcadische eylanden, twaelf mijlen lang, van de zeebergh *Spurnes* tot aen de laege zeebergh *Lopnes* of *Tofnes*; van *Hauchnes* naer 't oosten, en *Whyemallnes* naer 't westen byna acht mijlen breed, en op andere plaetsen eng, voornamelijk in 't midden. Naer 't noorden is het soo laegh (want naer 't zuyden rijst het hooger op) dat de zeelieden, die dit eylandt niet kennen, dat niet in 't gesicht krijgen voor dat sy dicht daer by zijn; 't welck de gene, die by nacht derwaerts zeilen, dickwils schipbreuck doet lijden. Dinwoonders van *Sanda* wenschen dickwils, en in ernst, dat dit geschieden mach, op dat sy van de gebroke schepen brantstoffe souden krijgen; want in dit geheel eylandt is geen heyde, of turf. Sy bereyden en koken hun spijs en dranck met stroo, of met mest van beelten, of met lange struycken, en bladen, als van zeegras, dat hier, en in alle d'andere Orcadische eylanden in groote overvloed is, en dat in de somer in de sonneschijn gedrooght, en als een schat tot dit gebruyck bewaert wordt. De rijcken van dit gewest (gelijk oock de machtigen uyt *North Ranals*, daer geen heyde is) doen in breede schuyten uyt *Eda* over de schrickelijcke zee, een lange wegh verre, en somtijds oock korter,

turf naer hen huys voeren. Dit eylandt is vol gepropt van vette konijnen, die in 't heele landt verspreyt zijn, daer af dinwoonders, na de visschen, ten meestendeel leven. Hier zijn deurgaens veel huysen, en overal groote overvloed van ossen, schapen, vruchten, hooy en gras op 't landt, en van verscheyde visschen uyt de zee. De gront is hier in 't selste van de winter seer droogh en sandigh, daer af dit eylandt de naem gekregen heeft. Hier sijn twee kercken, en oock twee Pastoren, van de welke d'een oock de kerck van *Ranals* bedient.

Omtrent drie mijlen van hier naer 't zuydwesten leght *North-Ranals*, meer dan drie duysent schreden lang, en meer dan duysent breed, vlak, laegh en droogh, en met een kerck van de heylige Olaus (daer af boven gesproken is) verciert, en dat aen de selve gemacken en ongemacken deelachtigh is, die *Sanda* heeft, van 't welck het door een seer vervaerlijcke zee afgescheyden is.

NORTH-RANALS.

Dit zy genoeg van d'Orcadische eylanden in 't gemeen geleght.

In de somer, gelijk oock somtijds in de winter, genieten d'Orcaders een seer gematighde en gesonde lucht, die tot de gesontheyt en 't lang leven der inwoonders seer dienstigh is. Het landt is hier ten meestendeel seer mager en schrael, en deurgaens met groote of kleyne steenen vermengt. De aerde is oock niet diep, als op een vaste gront steunende; en dieshalven kunnen sy de ploegh niet diep in d'aerde laten gaen, of het landt laegh omspitten. Sy ploegen somtijds 't landt met vier paerden alleen, en somtijts met twee, daer sy twee ossen, of twee koejen byvoegen, en werpen licht zaet, dat sy daer hebben, in de vore. De mest, die sy, behalven de paerdedreck, voornamelijk gebruycken om 't landt te mesten, is zeegras, dat in groote dwarrelwinden van de klippen afgescheyt, en op de strant geworpen wordt.

Lucht.

Hoe danigheyde van 't landt.

Sy hebben soo groot een inkomst van vruchten, voornamelijk van garst, (want sy houden de haver 't huys, om dat sy daer af geen soo groote overvloed hebben,) dat sy die, gedoricht en wel gesuyvert hebbende, in sacken, konstighlijk van stroo gemaect, doen, en aen d'uytheemsche volcken te koop senden.

Vruchten.

Men vint hier geen geyten, maer veel ossen, koejen en schapen, daer af sy tot hun behoef melck, kaes en butter krijgen, van de welke 't gene, dat sy self eten, best is; maer 't gene, dat sy tot schatting aen des Konings pachters, of aen hun Heeren beralen, word niet wel versorgh om klaer te leveren. Hier zijn oock meer kudden van verckens, die in 't gras, op de bergen, en in de heyde beter, dan in Engelandt, weyden: en een ontellick getal van zee- en lantvogelen. Hier is een groote overvloed

Beesten.

Vogelen.

Vijfden.

vloet van byna alderhande viſſchen, gelijk van walviſſchen, zeezalven, en zeeverckens: oock veel ſchulp-viſſchen, als zeekrabben, oekers, kreeften, moſſelen, zeeſlecken, en vele anderen. Hier is geen vergiftigh dier, en oock niet ſchrickelijck om aen te ſien, behalven de padde. Men vint by hen oock paerdekenen, die ſy gemeenlijck *Shalties* noemen, wel verachtelijck van gedaente, maer tot alle dienſten ſeer nut, ja meer dan men gelooven kan.

Saamen.

Men vindt hier nergens geen boomen, (behalven te *Kircwa*, en eenige boomtjes in *Hoy*) dan heyde, en dit niet ſoo ſeer door 't gebreck van den hemel of van 't landt, als wel door d'onachtsaemheyt der inwoonders: gelijk men klaerlijck beſpeurt uyt de veelheyt van de wortelen der boomen, die daer in vele plaetſen uyt d'aerde uytgedolven worden.

Zelfmid-
delin.

Het gemeen, en voornamelijck de boeren, heeft in de dagelijckſche leef-middelen noch veel van d'oude ſpaerſaemheyt behouden; en dieſhalven genieten ſy een groote en byna eeuwige geſontheyt van ziel en lichaem: men vindt ſelden ſtecken onder hen; en vele ſterven als ſy van ouderdom uyt en afgelceft zijn. D'onkunde der welluſten, uyt een eerlijcke behoefte voortgekomen, vermagh meer by hen, dan by andere volcken de konſt der Geneesmeesters (die niet by hen gevonden worden) om de geſontheyt te bewaren, of, verloren zijnde, weer te krijgen.

Vanſt.

Sy zijn tamelijck ſchrandere van vernuſt, en bequaem om alle konſten en wetenſchappen te leeren, vaſt van geheugenis, en vele van hen ſchoon van gedaente, en lang van geſtaltte, vrolijck van gelaet, dapper en kloeckmoedigh; en betoonen, als de gelegentheyt verſchijnt, ſich dapper en onverlaeght van gemoed, om in 't beſonder, of in 't openbaer te ſtrijden. Naer hun opvoeding ſpreken ſy ſelven ſpitsinnighlijck, en luysteren gratighlijck naer 't gene, dat van anderen ſcherpsinnighlijck voortgebracht wordt, 't welck ſy opſluyten. Sy betoonen, of pogen te betoonen de heuſheyt en beleeftheyt, die ſy van de Schotten, by hen woonende, geleert hebben. Sy, ja ſelf de boeren, luysteren naerſtiglijck naer de heylige predicatien, en, gehoort zijnde, brengen die malkander weer in geheugenis.

Goddienſt.

Sy eeren Christus Geboortedagh, en het Paſchfeſt, en komen dan met groote toeloop in de kercken, om deelgenoten van des Heeren Avontmael te worden. Daer is een groot getal van inwoonders in d'*Orcades*: want toen, in 't leven van de leſte Graef der *Orcades*, de hoofden getelt wierden, 't welck in hun wapenmonſteringen eenige malen geſchiet is, wierden by *Kircwa*, in een luſtige bygelege beemd, tien duysent mannen ge-

Meninge.

telt, behalven de gene, die met ploegen, faeyen, en huysen te bouwen beſich waren.

Indien d'ouderſ door hun ſterven eenige landen nalaten, ſoo deelen d'overige kinderen, 't zy mannelijck of vrouwelijck, die in gelijcke deelen onder malkander; en ſijn erfgoed te verkoopen wordt by hen ſoo hoogh als kerckſchending opgenomen.

Sy malen hun graen met watermolens (want daer zijn geen wintmolens,) in de winter, als het water noch niet bevroſen is. Sy breken dat niet tot ſtof, gelijk in Schotlandt, maer tamelijck grof, gelijk te ſien is, ſoo wel in hun broot, onder d'aſch gebacken, 't welck daer meest gebruyckt wordt, als in hun broot, op een ylere of ſteene rooſter gebacken. Als de watermolens van koude bevroſen, ſoo malen de vrouwen het graen met een hantmolen, by hen *Quearnes* genoemt, die daer lieffelijck onderſingen, 't welck het onaengenaem gedruys der handmolens verſacht.

Sy gebruycken tweederhande gewichten, en wegen met het groot, *the Poundlar* genoemt, het graen, en met het kleyn, 't welck ſy gemeenlijck *Bijmer* heeten, de wol, die wat wrce-der en harder by hen is, en butter, kaes, vlas, en andere kleyne dingen.

Sy zijn ruym en mild in gaſteryen, die ſy by hen een weynigh voor Christus geboortedagh beginnen te houden, en byna de geheele winter daer in volharden, voornamelijck te *Kircwa*, om vrolijcker van geeſt te zijn, of om nieuwe vrientſchap te maken, of om d'oude, uyt eenige oorſaek verſlaeut, te vernieuwen, en te beveſtigen. Sy hebben verſcheyde en goede gerechten, naer dat hun landt voortbrengt, en goede dranck, voornamelijck bier, ſomtjids met en ſomtjids ſonder hop gekookt, dat krachtigh en klaer is, en een aengename koleur heeft, die tot drinken noodight.

Soodanigh bier, in *Lyth*, *Edinburgh*, en in veel andere plaetſen in Schotlandt wel bekend, wierd eertjids gekooekt in de boere huysen van *Neder-Scapa*, een plaets, duysent ſchreden van *Kircwa* zuydwaerts, en noch in de ſtadt gelegen: en de kooplieden doen het ſomtjids ſoo ſterck koken, dat het, als men een druppel daer af in 't vuur werpt, terſtont, gelijk de brandewijn, tot vlam opgaet, en een lange tijdt, te weten ſeven- of meer jaren goet kan blijven.

Indien ſy over hun maeltijden in 't drinken eenige Spaenſche of Franſche wijn hebben, (van de welck tamelijcke overvloed uyt *Lyth* naer *Kircwa* gevoert wort) ſoo drinken ſommige ſoo vele t'ongebondener; en anderen, die matighlijcker ſouden drinken, worden, tegen hun wil en voornemen, dickwils door de voorgelſte namen der afweſige vrienden tot drinken gedwongen. De ſeer groote kroes

van

van de heylige Magnus, die sy Beker noemden, is voor vele jaren van de Bisschop Laus naer *Glasco* gevoert; en dieshalven konnen de Bisschoppen, by hen komende, (want hier is nu geen Bisschop,) door 't uyttrincken van de selve, niets van hun voorspoet of tegenspoet voorleggen, gelijk hun voorouders deden.

*Overheyt
Ampten.*

De gene, die 't opper-overheyt's ampt bekleet, en in gedingen, en kleynder en grooter saken voor Opperschout verstrekt, woont te *Kircwa*, daer de Raedt, soo wel de wereltlike, als de geestlike, oock sijn steê heeft, daer aen allen Recht gesproken wordt, die in gestelde tijden, te weten op d'eerste van November, of daer omtrent uyt d'eylanden aenkomen. Onder d'Opperschout zijn noch vier minder Schouten van *Kircwa*, die sy Baljuwen noemen, en die door de stemmen van d'Opperschout, die oock Burgermeester van *Kircwa* is, en van de leden van de wereltlike Raedt jaetlijcks verkosen worden. Desen verhooren de mindere saken, als d'Opperschout, om de verschillen te hooren, en Recht te spreken, alle eylanden deurreyft. Sy verwijzen de misdadigen, die aengebracht en gevat zijn, ten vuur, en dit op hun eyge bekenenis, of sekere vonnissen, en onbesproke getuygenissen; daer 't ondersoek en de goetkenning van de kerckelijke Dienaers voorgaet.

De Bedienaers van Godts woort vergaderen alle maenden te *Kircwa*, doch in de lomer, want des winters durven sy sich niet op de woeste zee begeven; en komen te samen om gelijke reden in 't verhandelen der geestlike dingen, als in Schotlandt, uyt het welck sy ten meestendeel gesproten zijn.

't Getal der Bedienaers is seventien in 't ge-

heel, drie, die in de zuyderlike eylanden, acht die in *Pomona*, en ses, die in de noorderlike eylanden de kercken, en de dingen, die daer toe behooren, besorgen, en de kerckelijke tucht aen de misdoenders met groote naerligheyt en strengheyt plegen.

Sy zijn heden alle van de Gereformeerde Religie.

Men weet niet sekerlijck wie d'eersten d'Orcadische eylanden bewoont hebben. Sy beweeren alle dat sy Duytschen van oorsprong zijn geweest; maer men verhaelt niet uyt wat geslacht van Duytschen sy gekomen zijn. Indien men uyt de tael gissing mocht maken, so fou men mogen achten dat sy uyt Noorwegen of Denemareken gesproten zijn; want eertijds, en noch heden gebruycken sy in vele, maer niet in alle d'Orcadische eylanden d'oude Gotsche of Noorweeghsche tael, doch grootelijcks bedorven; en sy gebruycken een selve wijze in 't wegen, als de Noorwegers. Maer heden is by hen de tael der Schotten (van de welken een groot getal onder hen woont, die de voornaemste ampten in de kerck, en in de politie bedienen) in 't gebruyck, gelijk oock de Gotsche tael, die van sommige onder hen gebruyckt wordt. Sommige achten dat sy Picthen hebben geweest, voornamelijk hierom, dat d'engte, die hen van *Cathnes* afscheyt, de Picthische engte genoemd wort, en oock om dat in verscheide plaetsen van d'Orcades eenige onderaerdsche huysen worden gevonden, die, gelijk men noch heden acht, de wooningen der ingebore Picthen hebben geweest. Doch van een onsekere saeck kan men niets met sekerheyt seggen.

*Oude in-
woonders.*

Andere Beschrijving van

D O R C A D I S C H E E Y L A N D E N.

Orcades.

Het noorderlijk deel van Schotlandt heeft tot sijn geburen aen 't vaste landt naer de noordzijde d'Orcadische eylanden, naer de westzijde de Hebridische eylanden, en noch verder naer 't noorden Scherlant. D'Orcadische eylanden, die van menschen bewoont worden, zijn 28 in 't getal, behalven meer anderen, ledigh van inwoonders, en alleen dienstigh om vee te weyden. Sy, met een matelike ruymte van malkander gescheyden, worden gemeenlijk *Orkney* genoemd. Sooda-
Schotlandt.

nigh noemt hen een oudt parkement schrift, gelijk *Argath*, dat is, boven de *Geten*. *Cambdenus* wil liever boven *Cath*; want sy leggen tegen over *Cath*, een Landtschap van Schotlandt, 't welck, uyt oorsaek van sijn zeeberghe, nu *Cathness* genoemd wordt; welcks inwoonders *Carini* voor *Cathini* qualijck by *Ptolemeus* genoemd schijnen te worden. In de tijden van *S. linus* waren sy ledigh van menschen, en schrickelijck van biesen beset: maer nu zijn sy bewoont. Sy zijn een deel van het Schotsche Rijk; doch stonden echter eertijts onder hun eyge Koningen. De jaerboecken
Oude Koningen.

A a a

van

van Schotlandt gedencken aen drie, van de welcken d'eerste *Garus* was, (gelijk sommige meenen) tot een zegeprael weghgevoert, met zijn gemalin en kinderen, en dit van Keyser *Claudius*, gelijk *Suetonius*, *Beda* en *Eutropius* verhalen. De tweede was *Belus*, die, van *Evenus*, Koning van Schotlandt, in de strijt verwonnen, de handen aen sich self sloegh. De derde was *Gethus*, de broeder van *Gethus*, Koning der *Picten*, die, uyt *Albion* vluchtende, hier tot Koning gemaect wierd. 't Is onseker wie d'eerste dese eylanden bewoont hebben, of de *Picten*, of de *Saxschen*, of de *Deenen* en *Noormannen*, 't welck waerschijsnelijck is, om dat sy in tael en zeden, en in de benamingen der plaetsen den *Deenen* best gelijcken, onder de welcken echter Schotlandt zijn indrucksels en zeden vermengt heeft. 't Landschap heeft geen bosschen, maer is echter vruchtbaer van garst en haver. Men vindt in dese eylanden geen slang, of eenigh vergiftigh dier, gelijk oock niet in *Yrlandt*; maer sy voeden een groot getal van kudden der beesten. Hier zijn veel hafen, konijnen, kranen en swanen. Hier is oock een rijke vischery, uyt de welcke d'inwoonders overvloedige winst trecken. *Julius Agricola*, d'eerste *Britannia* met een vloot omgetrocken, heeft d'*Orcades*, tot aen die tijdt onbekent, gevonden en bedwongen; soo verre is 't'er af dat *Claudius* (daer af hier voor gesproken is) die verwonnen heeft, ('t welck in *Hieronymus* jaerboecken verlekert wordt) dat *Iuvenalis* in de tijdt van *Hadrianus* gesongen heeft:

Arma quid ultra
Littora *Invernae* promovimus, & modo captas
Orcades, & minima contentos nocte *Britannos*.

Maer sedert, toen de heerschappy der *Romeynen* in *Engelant* verviel, hebben sy de woning der *Picten* geweest, gelijk de Poet *Claudianus* boertende singt:

Maduerunt *Saxone* fuso
Orcades.

Nechtius verhaelt oock dat de *Saxschen*, *Oebra* en *Ebiffus*, die onder de *Brittanners* treffelijke daden gedaen hadden, met veertigh roofschepen naer de *Picten* zijn gescheept, en d'*Orcades* verwoest hebben. Sedert zijn zy in de macht der *Noorweegers* en *Deenen* gekomen, daer af d'inwoonders de *Gotsche* tael spreken. En eyndelijck heeft *Christiernus*, Koning van *Denemareken*, in 't jaer 1474, voor een seeckere somme van penningen alle

zijn recht aen de Koning van Schotlandt overgegeven. Het voortreffelijckste hier af is *Pomonia*, door de Bisschoppelijke setel vermaert, van *Solinus* het daghrijcke *Pomona* genoemd, uyt oorsaek van de langhey van de dagh, heden *Matuland* by d'inwoonders, als of het een vastlant was. Dit eylandt streckt sich in de langte van 't westen naer 't oosten uyt, en leght tusschen d'acht- en negen- en vyftigh graden noorder breette. Het heeft aen de strant de Stadt *Kirkwall*, daer niet verre af mijnen van loot en tin zijn. Tusschen dit eylandt en de *Schotsche* kust is een tamelijke strant van de zee, en eenige eylanden. De namen der andere eylanden zijn, *Hoy*, *Grams-Oy*, *Sanna*, *Flotta*, *Burra*, *Coupins-Oy*, *Eglis-Oy*, *Roous-Oy*, *Fara*, *West-Oy*, *Wyer*, *Gres-Oy*, *Papa*, *Heth-Oy*, *Sand-Oy*, *North-Ranals-Oy*, *Stronsa*, *South-Ranals-Oy*, *Siapins-Oy*, &c. By *Ptolemeus* worden d'*Orcen* oock onder dese gestelt, die, gelijk *Cambdenus* vermoedt, nu *Haby* genoemd worden. 't Is, seght *Cambdenus*, noch niet vast gestelt, of ick *Hoy*, 't welck onder dese getelt wort, *Plinius* *Dumna* noemen sal. *Ioannes Major* noemt *Zeelandt*, dat sich in de langte van vyftigh duysent schreden uytstreckt, een der selve eylanden. En vermits d'inwoonders van garst overvloejen, soo maken sy een seer stercke dranck; en sy werden voor de grootste drinckebroers van alle menschen gehonden, schoon men daer noyt iemand droncken, of van zijn sinnen verbystert vindt: jae *Boethius* schrijft, dat zy noyt sinneeloos of van verstant berooft zijn. Sy leven hondert jaren en meer.

De gematightheyt van de lucht is des somers gesont: maer in de winter bulderen de winden schrickelijck. De gene, die dese eylanden naeu besichticht hebben, seggen dat men hier padden vind, en dat'er geen ander vergiftigh dier gevonden wordt. Sy hebben geen boomen; maer 't eylandt *Hoy* brengt eenige boomtjes en boomgaerden voort. 't Is echter buyten twyffel dat, soo men daer boomen plante, tot der selver voedsel aen 't landt niets ontbreken sou; want het is tamelijck vruchtbaer van hofkruiden en moeskruyden. Sy verschaffen loot, yser en tin. 't Volk verschilt weynigh van de *Schetlanders* in seden, wetten en geitalte der lichamen, behalven dat dese wat beleefder en gedienstiger tegen de vreemdelingen zijn.

Aen van
's Landt.

Verschey-
dwoerps
van dieren.

Wie van de
Romeynen
ken eerst
verwonnen
heeft.

Wie heeft
dies onge-
houden
hebben.

Namen
van eenige
eylanden.

Gematig-
hey van de
lucht.

B E S C H R Y V I N G D E R
S C H E T L A N D S C H E
E Y L A N D E N ;
U Y T B U C H A N A N U S .

MAIN-
LAND.

Het naeste eylandt aen *Faire-Ile* is het grootste van alle de *Hetlandische*, en wort daerom van de inwoonders *Main- ofte Vast-landt* genoemt, sijnde t'festigh mylen lang, en op sommige plaetsen seltien breedt. 't Heeft seer vele voorgeberghen, doch maer twee die gedencens-weerdit sijn, het een, dat lang en smal is, streckt nae 't noorden, het ander, wat breeder sijnde, nae 't noordoosten. De zeekant is hier meest bewoont, maer te landwaert in komt geenderley dier, als alleenlijk vogels. Voor ettelijcke jaren hebben het de inwoonders verder bestaen te bouwen, als haer voorouders plachten, maer byna sonder eenige vrucht. Haren rijkdom halen se uyt de zee, hebbende aen alle sijden seer goede bequaemheyt om te visschen.

ZEAL.

Van dit eylandt tien mijlen naer het noorden is gelegen *Zeal*, sijnde over de twintigh mijlen lang, en acht breed; maer soo wildt, dat 'er geen dier en kan dueren, dan dat daer geboren is. Men seght dat op dit eylandt woont een Bremer koopman, die allerley uytlandische waren, die sy van noode hebben, derwaerts brengt. Tusschen dit eylandt en 't vaste landt leggen de kleyne eylandtjens, *Ling, Orn, Bigg, Simtser*. Boven 't welke ontrent negen mijlen na 't noorden leyt *Vust*, dat over de twintigh mijlen lang is, en ses breed, een plat landt, en niet ongenoeghlijk om aen te sien, dan dat het rondrom gequelt is van een seer wreede zee. Tusschen dit eylandt en *Zeal* leggen *Via, Vra, Linga*, en daer buyten westwaert aen twee *Skenies*, en *Burra*: oostwaert aen *Balt, Honneg, Fotlar*, dat seven mijlen lang is, en seven van *Vust*, en acht van *Zeal* verscheyden; leggende recht voor de engde, die *Vust* van *Zeal* afscheydt. Daerna leggender veel geringe eylanden tegen over de oostsijde van 't vaste landt, als *Mecle*, drie oostersche *Skenies*,

Andere
landen.

Chualse, Nostund, Bras en *Muse*. De westsijde omringhen de westersche *Skenies*, *Rotti, kleyn Pappa, Vonned, groot Pappa, Vall, Tronder, Burr, groot Haur, kleyn Haur*, en tusschen de selve leggen ten naesten by even soo vele *Holmes*.

De *Hetlanders* leven seer by eenderley kost met de *Orkneyers*, doch na haer inlandtsch gewas soo wat spariger. Gaen gekleedt op sijn Duytsch, en na hare gelegentheynt niet ongevoghlijk. Haer winninge trecken sy uyt een sekere slach van groflaken, dat sy de *Noormans* verkoopen, traen, die sy van der visschen ingewant koken, botter, en visch. Sy visschen met scheepjens van twee riemen, die sy al gemaeckt van de *Noorwegers* koopen. De visch die sy vangen, plegen te eensdeels te souten, eensdeels by de wint te droogen: en van dese dingen maken se meest het geldt, daer sy haer scharthinge, en de huysen daerse in wonen, mede betalen, en al haren huysraet als oock het meestedeel van haren kost mede koopen. Die puntigh sijn, hebben onder haren huysraet soo wat silvers. In haer maten, getallen en gewichten volgen se meest de Duytsche wijze, en gebruycken oock de Duytsche, oft bynaest oude *Gottische* tale. Sy kennen geen dronckenschap, dan dat se malkanderen eens ter maendt te gast nooden, en die dagen vrolijk, doch eenvuldelijk, sonder kyven of ander ongemack dat de dronckenschap medebrengt, doorbrengen; welcke maniere van doen sy dienstelijk achten om de onderlinge vrientschap te onderhouden. De vastigheyt van hare gesontheyt is by onse tijdt gebleken in eenen *Laurens*, die een vrouwe getrouwt heeft, na dat hy hondert jaren out was. Dese man, hondert en veertigh jaren oudt sijnde, voer met sijn scheepjen, by een swaren storm, uyt visschen; en is nu onlangs, niet van eenige groote sieckte gekrenckt, maer van ouderdom afgeleest sijnde, gestorven.

Seden.

Tael.

Gesontheyt.

S C H E T L A N D.

Hoewel het zuyderlijkste deel van *Hetland*, uyt oorzaeck van zijn hoogte, van de noorderlijkste Orcadische eylanden gesien kan worden, en dat weêr d'Orcades sien, soo liggen sy echter tachtigh duysent schreden verre van malkander, daer een schrickelijke woedende en brullende zee tusschen deur loopt.

FARA.
of the Faire
isle.

Omtrent tusschen beyde in 't midden van dese zee licht *Fara*, gemeenlijk *the Faire ile*, dat is, *Schoon eylandt*, in 't gesicht van d'Orcades en *Hetland*, dat in drie hooge zeebergen rijst, en met uytsteekende klippen omringt, en van alle zijden onaenkomelijk, behalven naer 't noordtoosten, daer het tamelijk laegh is, en een veylige reë voor de schepen maect.

Schape
kip, the
Sheepe
craige.

Hier aen hangt naer 't noordwesten een breede groene klip, die spits gelijk een tooren in de hoogte opklimt, met schapen beset, daer afzy de klip der Schapen, of, naer de tael van 't landt, *the Sheepe craige*, genoemd word. Dit eylandt is naer de plaets en gelegenheyt vruchtbaer van vruchten, vee, en van andere dingen, die voornaemelijk tot onderhouding van 't menschelijk leven nootzakelijk sijn, maer insonderheyt van byna alderhande slag van visschen, uyt oorfaeck van d'overmange snelheyt van de geweldige heen en weêrvloeyende stroom.

Oorspronk
van de
naem.

Wat de naem van Schetland aengaet, die wort van Buchananus op verscheyden wysen uytgedrukt, en noemt het nu *Hetlandt*, dan *Zeelandt*, en dan *Schetlandt*, begrypende alle dese eylanden als in een, schoon yder eylandt zijn eygen en besondere naem heeft. Dese eylanden hebben hun eerste naem van hun hoogte; want zy verheffen sich in vele plaetsen hoogh in de lucht op. De tweede naem komt van hun gelegenheyt; want zy worden in een besonder, en verre het koutste deel van de zee geplactst. De derde naem spruyt uyt de schatting, die sy certijts en noch heden aen de Koningen van Schotlandt, en Heeren van Noorwegen betalen, welke schatting zy in d'eyge tael *the Scat* noemen, als of iemand *Schatting-landt* seyde.

MAIN-
LAND.

't Naeste aen *the Faire ile* naer 't zuydoosten is het grootste eylandt der *Hetlandischen*, met geen besondere naem aengewesen, maer 't welck d'andere *Hetlandische* eylanden in de langte en breedte verre overtreft, van d'inwoonders *the Mainland*, dat is, *Vaste-landt*, genoemd; sestig duysent schreden lang, en op sommige plaetsen sestig duysent breed,

en streckt sich in vele kleene zeebergen uyt, van de welcken twee de voornaemsten sijn; d'een, lang en smal, loopt noordwaerts uyt, en wort *Eslines* genoemd: d'ander, breeder sijnde, loopt zuydoost aen, en werd *Phedlands* zeebergh geheeten. Voor eenige jaren wierden alleenlijk de zeestranden van dit eylandt bewoont, maer heden werden oock d'innerlijkke deelen in verscheyde gewesten van de naerligge menschen gebouwt en bewoont. In dit eylandt sijn seer hooge bergen, met heyde bedeckt, van de welcken de voornaemsten naer 't zuyden de *Cliftische* bergen sijn genoemd; en d'ander naer 't noorden wort *Renisfelt* geheeten, en is op de top met een vuurtooren verciert. Men vindt hier oock veel vlackten, en andere beslore en vruchtbaere plaetsen.

Zeebergen
van Eslines
en Phede-
lands.

Clift hills.

Renisfelt
hill.

Eylanden.

Geheel *Hetland* wort gedeelt in eylanden, eygentlijk dus genoemd, tot ses-en-veertigh in 't getal, in veertigh holms, en dartigh klippen, die alle tot onderscheyt yder met hun eyge naem genoemd worden. Wy sullen alleenlijk van de voornaemste eylanden een weynigh spreken.

Ses mijlen verre noordwaerts aen van 't vaste landt is 't eylandt *Zeal*, gemeenlijk *Tell*, achtien duysent schreden lang, en negen duysent breed. Voorby *Tell* naer 't noorden leght *Vust*, in langte en breedte byna met *Tell* gelijk, vlack, aengenaem om t'aenschouwen, vruchtbaer, en, naer d'aert van 't volck, met heerlijke gebouwen treffelijk verciert. Tusschen dese twee leggen verscheyde kleene eylanden, als *Via*, *Vra* en *Linga*. Buyten *Vust* naer 't westen siet men verscheyde klippen, en *Burra*; naer 't oosten *Balta* en *Honnega*; naer 't zuyden *Fotlar*, anders *Phedor* genoemd, seven duysent schreden lang, en oock seven duysent van *Vust*, en acht duysent schreden van *Tell* gelegen. Dan volgen veel eylanden van kleen belang, die voor d'oostzijde van 't vaste landt verspreydt leggen, namelijk *Mekla*, drie Oost-*Skenien*, *Chuesja*, *Nostunda*, *Bressa*, en *Musa*. De westzijde van 't vaste landt is beloomt met de *West-Skenien*, *Rottia* of *Ru*, *kleyn Papa*, *Voumeda*, groot *Papa*, *Valla*, *Trondra*, gemeenlijk *S. Tronons* eylandt, *Burra*, groot *Howra*, klein *Howra*, daer byna soo vele holms tusschen verspreyt liggen.

ZEAL.
of YELL.

VUST.

Via.
Vra.
Linga.
Burra.
Balta.
Honnega.
Fotlar.

Eylanden
aan de west-
zijde.

De *Hetlanders* krijgen vele goede vruchten uyt de zee, en van 't landt: zy hebben magere haver; maer d'eylaoden sijn ten meestendeel heel vruchtbaer van goede garst. Oock sijn 'er

offen,

offen, en oock schapen, die altijd twee, en somtijts oock drie jongen gelijk voortbrengen, en oock grooter dan in Schotlande self. Sy hebben oock paerden, of eer paerdjes, maer die, boven yders geloof, tot alderhande diensten, met hun natuur over een komende, bequaem sijn, gemeenelijck *Schalties* genaemt, dienstigh om 't land te ploegen, en oock onder de sadel een man te dragen, sonder hem met schocken te vermoejen; maer brengen, met een stadige gang, gelijk de telloopers, de reysigers vele mijlen verre deur ongebaende wegen ter plaats daer zy begeeren. Sy hebben laken, van grove wol gemaect, in hun eyge tael *Wadmeal* genoemt, dat zy aen de Noormannen tegen andere waren en dingen, die sy nootzakelijck behoeven, verwisselen. Het gemeen volck maect hier ten meestendeel van wolle-garen dicke hantschoenen en konffen, om de koude des winters af te weeren, en uyt te dryven. Maer sy hebben noch meer gemak van de zee: want sy sijn gedurighlijck met de vischery beesch, niet alleenlijck des somers, maer oock in de winter, en visschen met ongedeelte schuyten, daer meê sy tegen de woeste en hollende golven worstelen; doch sy moeten somtijts hun al te groote stoutheyt met de doot betalen. De visschen, daer af sy overvloet hebben, sijn kabbelijan, schelvisch, steur, makereel, swaertvisschen, roch, tarbot, haring, groote en kleine salm, zee-ael en tongen: men viad hier oock veel schulpvisschen, als oesters, mosselen, krabben, en zeesprinckhanen; en grooter visschen, als walvisschen, zeevarckens, zee-kalven, otters. Sy maken uyt het ingewant der visschen olie, die sy by winter-tijt, in plaats van kaerffen, branden. Ja dese eylanden vloeyen over van alderhande vogelen. Doch de vogel *Ericaria* wort hier niet gevonden, schoon 'er veel heyde is, en kan, hoewel daer gebracht, niet leven, gelijk de veelvoudige ervaertheit betuygt; want eenige gepaerde vogels, uyt d'Orcadische naer dese eylanden gebracht, sijn gestorven, soo haest als sy aen *Hirland* quamen. D'oorfaeck van soo groot een wonder is voor 't menschelijck verstant verborgen; en 't heeft d'Almachtige soo belieft, dat alle landen niet alle dingen dragen souden. Behalven de tamme gansen hebben sy oock veel katten, die d'inwoonders naer de verscheydenheit van hun geslacht met verscheyde naemen noemen. Hier is geen stad, behalven een, in 't vaste lande, gemeenelijck *Scallavobantis* genoemt, seer kleyn, maer met een kasteel versterckt en verciert, derwaerts d'inwoonders deser eylanden van alle sijden naer toe vloeyen, om recht te hooren spreken.

De langhste dagen des somers duren twee geheele maenden lang, en de lucht is daer niet

Schorlandt.

alleenlijck seer helder, maer oock gefont: en des winters sijn daer oock twee maenden lang de dagen seer kort. De lucht wort dan woelt en ongestadigh; en de zee, door de strydige golven bewogen, woed op een schrickelijcke wyse, en veroorsaect oock groote schrick in de menschen, die op 't lande staen.

Sy gebruycken hier treffelijcke turf en heyde tot hun brandinge. De dranck van 't gemeen volck is melckwey, eenige jaren lang in vaten gestort, en in koude kelders onder d'aerde gedaen, daer 't krachtiger weêr uytkomt, en haest droncken doet werden. Sy noemen dese dranck *Bladium* of *Blanum*. Maer de gene, die machtiger sijn, koken in hun huys krachtigh en dick bier, en schencken dat met een vrolijk hart en blijdt gelaet aen de gene die van buyten komen. De *Hetblanders* hebben in 't algemeen omtrent gelijcke leefmiddelen als d'Orcaders, behalven dat die, gelijk oock de huyshouding, een weynigh strenger is.

Sommigen kleeden sich op de Duytsche wyse; maer de gene die rijcker sijn, op de wyse der Schotten, en tamelijck ciereelijck naer hun middelen. Sy vergaderen gelt van de visch, die sy vangen, en ten deel souden, en ten deel in de wint droogen, en beralen daer af de tol en schatting, en koopen daer voor huysen, om in te wonen, huys-gewaet in 't algemeen, en een groot deel van hun lijstrocht, dat is, meel en bier. Sy sijn net en sindelijck in hun huyshouding, en de gene, die rijck sijn, gebruycken silver. Men oordeelt dat d'eerste inwoonders deser eylanden uyt de Duytschen, Deenen of Noormannen gelproten sijn, om dat sy de maten, getallen en 't gewicht naer de Duytsche wyse gebruycken. De tael, die sy spreken, is Duytsch, of oud Gotsch. Sy sijn tamelijck gaeu van vernuft, en tot alle konsten en wetenschappen bequaem, soo sy sich met ernst begaven om die te leeren.

Wat de seden der *Hetblanders* aengaet, dewijl een lang gevolg van tijden vermogh veel verandering in te brengen, en de tijden self veranderen, soo veranderen wy oock daer in: 't welck te sien is in d'oude en nieuwe inwoonders deser eylanden, eertijds ruw, en onbeschaeft, maer heden heel treffelijck van seden, en dit door de gewoone ommegang met de vreemden, en voornamelijck met de Schotten, die onder hen wonen. Sy sijn alle, gelijk sy seggen, van de Gereformeerde Religie, behalven een geslacht, *Chynes* genoemt, 't welk voor weynigh jaren derwaerts verhuylt is. Sy sijn ten meestendeel Godvruchtigh en yverigh, en hebben een afkeer van dooden en bloetvergieten, 't en sy dat sy geweldighlijck aengepriekelt en getergh worden. Sy betoonen groote vlijt in hun Godsdienst, en onderhouden, als broeders, groote vrientschap met

malkander, die sy, gebroken sijnde, met onderlinge maeltijden weër vernieuwen en bevestigen. Hun lichamen sijn oock, uyt oorsaeck van de gesontheyt des luchts en gronts, seer vast en sterck, 't welck klareljck bleek in de tijt van de deurluchtighste Robert Stuart, bastaert-foon van Jacob de Vijfde Koning der Schotten, en Graef van dese eylanden, aen seker Laurens van Gruinivo, die nae 't hondertste jaer van sijn ouderdom een vrou troude; en toen hy hondert en veertigh jaren oudt was, sich met sijn schuytje, om te visschen, in de woeste zee begaf, en de vogelen, in de lucht overvliegende, of in 't water swemmende, met een roer sonder te missen trof; in voegen dat hy, niet van swaere sieckte

neêrgeflagen, maer van ouderdom afgeleest, storf. Dit veroorsaect dat sy geen Geneesmeesters, ja oock geen Apotekers by hen hebben: want sy genesen self hun wonden, indien sy eenige ontfangen.

Sy hebben onder hen verscheyde geslachten, onder de welke, als de voornaemste, de *Brussen, Sindlers, Moveten, Niveten*, en *Chyneers* uytmanten. De Pastoren van de kerk trecken in sekere tijden derwaerts, en doen groote naerstigheyt om de Christelijcke Godsdienst te prediken, en de kerckelijcke tucht tegen alle overtreeders, doch meest tegen de hardneckige, t'oessenen. Dese eylanden liggen op de hooghte van 60 en 61 graden, en strecken sich uyt van 't noordwesten naer 't zuydoosten.

Voor-
naemste
geslachten.

Andere Beschrijving der selve Eylanden.

Eyland-
sche eylan-
den.

IN de Noordtsee leggen dese eylanden, *Ysland, Scatland* en *Groenlandt*. Maer de *Scetlandische* eylanden sijn meest in 't getal, die, voorby d'*Orcades* gelegen; naerder aen 't noorden sijn, en op de hooghte van 60 en 61 graden leggen. Sy sijn westwaerts af van Noorwegen, dat het naeste vaste landt van Europa is. Sy strecken sich van 't zuyden naer 't noorden uyt, en sijn drie-en-vijftigh Schotsche, en negentien Duytsche mijlen lang. 't Getal der gener, die bewoont en gebout worden, is ses-entwintigh, schoon 'er noch meer anderen sijn, die tot sayen goet sijn, doch alleenlijck tot weyden van vee gehruyckt worden. 't Grootste van allen wordt in de kaart *Mainland* genoemt, in veel hangende eylanden gedeelt en gebroken, daer by gevoeght worden, *Vust, Vin, Yell, Hashersu, Fetlar* of *Pheodor-Oy, Papa Stour, Hawa, Burghu, S. Tronons-Ye, Mousa, Bressa, Noss, Linga, Melde, Whals-Oy, Skerries*, en soo voort. De waren, by d'inwoonders meest gemeen, sijn seker slag van slecht laken, dat sy met een eygen en besondere naem, *Woodmeil* noemen, die sy met de Noormannen tegen andere waren verwisselen. Sy koopmanschappen oock met visch, gelijk met kabbeljaw, steur, groote makereel, hayen, en anderen, in 't Engelsch *Killing, Turbatt*, en *Shellocks* genoemt; uyt welke slag van visschen, gekoockt sijnde, sy sop en vet vergaderen, dat bequaem is om 't lijnwae te suyyeren en schoon te maken. Sy verhandelen alle weken op Saterdagh dese visschen aen de Bremers, en aen andere Duytsche kooplieden, om te koophandelen derwaerts getrocken. Wyders, dese eylanden vloeyen over van byna alderhande vogelen, die verscheyden van gedaente sijn. Men vindt hier veel-

Namen.

Waren.

derhande endvogels, die van d'inwoonders yder met hun besondere namen onderscheyden worden. De beesten, als ossen en koejen, sijn hier grooter, dan in Schotlandt, en ten meestendeel wit van hair. De schapen sijn oock grooter. Sy verhandelen de huyden en vellen der beesten, gelijk oock d'ongel, hier voor gedacht, aen de vreemdelingen en uyt-heimischen, en handelen weër daer voor 't gene, dat sy meest behoeven. D'inwoonders sijn wat ruw van seden, maer anders gaen en seker sijnrander genoegh, soo in de koophandel, als wetten voor hun Gemeente te maken. Sy sijn oock Godsdienstigh. Sy vervloecken de moordenaers en dootslagers op 't hooghte, en leven in tamelijcke eendracht onder malkander. Men vind hier geen bedelaers, noch sielten, of oock eenige dieven. Sy komen niet gaerne tot eedswereen; en geneeren sich ten meestendeel met de winst van de zee, en verslijten hun leven in schuyten. Sy sijn stout in 't gevaer, dewijl sy sich in de woedende zee met kleyne schuytjes begeven, die lichtelijck van de zeegolven, de welke sy *Rooffs* noemen, ingeswolven worden. Sy bouwen, doch al te tragelijck, hun landen, die garst en haver voortbrengen. Sy verwaerelooften oock de verciering der huysen, boven de welcken sy de zee stellen. Men vindt hier nergens boomen, en nochtans kan men uyt eenige teekenen begripen dat 'er eertijds geweest hebben. Hun wooningen sijn niet sierlijck, maer de wint en regen kan 'er echter niet deurdringen, vermits de deur alleen open is, met een gat in 't dack, daer sy 't licht deur ontfangen. Sy leven van vleesch, visch, kaes, en butter, daer af sy hun tollen en schattingen moeten betalen. Sy hebben gelijcke maten en gewichten, als 't volck van Noorweegen, gelijk oock hun

Seden.

Wijze van
leven.

Fale. hun ander huys-gewaed. Hun tael is meest Deensch, daer Engelsche woorden onder vermengt sijn. Sy sijn tot sware dranck genegen, en geraken tot een seer hooge ouderdom; ja de ingeborenen getuygen dat by hen een man van hondert en sestig jaren geleefd heeft. Sy sijn vast, sterck, en wel geoeffent van lichaem.

Thule. Aen de west-sijde van dese eylanden siet men een eylandt *Thule* genoemt, maer ick twijffel of dit het rechte *Thule* is, van 't welck by Virgilius en andere Schrijvers gedacht wordt. Statius heeft gewilt dat het *Britannia* zy, dewijl hy seght:

*Carulus haud aliter cum dimicat incola Thules
Agmina falsifero circumvenit acta copino.*

Ptolemeus stelt het midden daer af op de langte van dertigh graden en twintigh minuten, en op de breedte van drie-en-sestig graden. Suidas acht dat het de naem heeft van *Thule*, een Egyptische Koning; en Isidorus meent dat het naer de Son genoemt is. Ick sal zijn woorden hier by stellen: *Thule*, 't leste eylandt van de groote zee, tusschen de noordelijke en westelijke streeck, voorby *Britannien*, heeft de naem van de Son, om dat de Son daer in haer somersche stant houdt, en daer buyten geen dagh is, 't welck veroorsaecht dat de zee daer traegh en bevroren is. Reinerus Renocius wijst aen dat *Tell* in de Saxische tael grenspael betekent, daer op Isidorus mischien gesien heeft. Men twijfelt dan waer het gelegen heeft. Ortelius vermoedt dat *Tilemarck*, een gewest van 't Koninckrijk Noorwegen, het *Thule* der ouden is. Maer dewijl uyt Isidorus *Thule* tusschen 't noorden en westen gelegen is, soo moet men 't elders soecken. Vele andere willen dat *Yslant Thule* sou zijn; doch

Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius en Jovius sijn heel anders van gevoelen. Caspar Peucerus schrijft in sijn boeck van de Meting des Aerdrijcks, dat *Scetlandt* van de zeelieden *Thilonfell* genoemt word; en indien dit dus is, soo magh men te recht met *Cambdenus* seggen, dat *Thule* gevonden is. Seker, Solinus stelt dat by *Britannia*: Omtrent *Britannia* sijn veel andere eylanden, van de welke *Thule* 't leste is, in 't welck in de somersche sonnestant, als de Son van het teeken *Cancer* overgaet, byna geen nacht is. Maer in de wintersche sonnestant is de dagh weer soo kort, dat d'open ondergang te samen gevoeght sijn. Voorby *Thule* is de zee traegh en bevroren; en de gene, die van *Caledonias* zeebergh sich naer *Thule* begeven, hebben een reys ter zee van twee dagen te doen. Maer hoewel de Noordpool van *Scetlandt* niet zoo verheven is, als *Pitheas* van *Marsilien*, by *Strabo*, van *Thule* verdicht heeft, soo doet nochtans de volgende redenen hier toe, om dat voor een en 't selve met *Thule* te oordeelen: voor eerst, het maeghschap van de naem, te voren gedacht; ten tweeden, de verheffing van de Pool, met Ptolemeus volkomelijck over een komende; ten derden, dat het twee dagen zeylens van *Caledonias* zee-bergh af leght, uyt Solinus beschrijving; ten vierden, dat het tusschen de noorderlijke en westerlijke streeck leght, gelijk Isidorus aengetekent heeft, dat is, tusschen *Noorwegen* en *Schotlandt*, daer Saxo Grammaticus het oock geplaeft heeft. Ten lesten, dat het over de strant van *Bergen* gelegen is, gelijk *Mela* gewilt heeft: *Thule*, tegen over de strant van *Bergen* gelegen, door de gedichten der Grieken en der onse vermaert. Sie meer van *Thule* by *Fr. Patrarcha lib. 3. epist. 1.*

Tuilenfil.

*Bewijs dat
Scetland
keet oude
Thule is.*

Beschrijving der Eylanden omtrent

S C H O T L A N D T.

U Y T C A M B D E N U S.

H E B R I D E S.

An hier [te weten van *Mannia*] tot aen *the Mulle of Galloway*, of aen de zeebergh der *Novanten*, leggen geen eylanden, dan eenige, die seer kleyn sijn. Maer als men dese

Mulle voorby is, te weten, in de zeeboesem van *Glotta* of in *Dunbritton Frith*, soo vertoont sich 't eylandt *Glotta*, van 't welck *Antoninus* gewach maeckt, nu *Arran* by de *Schotten*,

daer af de *Graven* van *Arran* in *Schotlandt* hun naem hebben. Naest hier aen leght een eylandt eertijts *Rotbesia*, en nu *Baabe* genoemt, nae seker celle, van *Brendanus* gesticht; want de *Schotten* noemen dus een celle. Dan volgt *Hellan* eertijds *Hellan Lencow*, dat is, gelijk *I. Fordonus* seght, 't eylandt der *Heyligen*, en *Hellan Tinoc*, dat is, 't *Varekens* eylandt, die men in de selve zeeboesem siet. Maer hier af is te voren gesproken.

Buyten dese zeeboesem leggen veel vruchtbare eylanden, die van de *Schotten* selve, die daer

Boeke.

*Eylandt
Glotta.
Arran.*

daer op wonen, *Inch Gall*, dat is, misschien, eylanden der *Galleciers*, die van d'Engelschen en d'andere Schotten *the Westerne Iles*, dat is, *Westersche eylanden*, van de schrijvers van de voorgaende eeuw *Hebrides*, van een oude heyden *Betcoricas*, van *Giraldus Inchades* en *Leucades*, en van *Plinius*, *Solinus* en *Ptolemeus Ebudas*, *Hebudas* en *Ebudus* genoemd worden. Ick kan d'oorfprong van de naem niet uytvinden, 't en sy dat ick acht dat sy dus genoemd sijn om dat sy geen vruchten voortbrengen: want *Solinus* verhaelt, dat d'inwoonders der eylanden geen kennis van lant-vruchten hebben, en alleenlijk van visch en melck leven; en *Eb-eid* luyd in 't *Britannisch sonder vruchten*. D'inwoonders (gelijk de selve *Solinus* seght) hebben geen kennis van vruchten, en leven alleenlijk van visch en melck. Sy hebben een Koning over hen alle: want hoe wel hun getal groot is, soo worden sy echter met een enge tusschenze van malkander gescheyden. De Koning heeft niets voor 't sijne: alles behoort aen yder. Hy word door sekere wetten tot bilijckheydt geprangt. De gierigheydt doet hem niet van de waerheydt afwycken: hy leert door armoede de gerechtigheyt, als aen de gene, aen de welke niets gemeen is: hy wort van 't gemeen gevoed. Men geeft aen hem geen eygen vrou; maer hy neemt by verwisseling een; op welke hy verhuft is, op woeker, daer af aen hem geen belofte noch hoop van kinderen toegestaen word.

't Gemeen verskert dat dese eylanden in veertigh bestaen, schoon 'er waerlijk veel meer sijn. *Plinius* schrijft dat 'er dertigh sijn: maer *Ptolemeus* telt 'er vijf. 't Eerste is *Ricina*, by *Plinius Ricina*, by *Antoninus Riduna*, nu *Racine*; ick acht dat men in *Antoninus Ricina* behoort te lesen, vermits d' lichtelijck in *d*, byna van gelijcke gestalte sijnde, overgaet. Dit eylandt is kleyn, tegen over *Yrlandt* gelegen, en by d'Ouden bekent, om dat de selve engte tusschen *Yrlandt* en *Schotlandt* gestelt word; heden met geen naem vermaert, dan door de neerlaegh der *Schotsche Yren*, die dat 'telkens in namen, en van d'Engelschen daer uyt gedreven wierden. 't Naeste daer aen is *Epidium*, 't welck, gelijk ick met de geleerde *Lant*-beschrijver *Ger. Mercator* acht, sijn naem aen de zeeberg der *Epidiers*, en aen de zeestrandt gegeven heeft. En dewijl 't eylandt *Ila*, tamelijck groot, en rijk van vlacke velden, in dese gelegenheyt gesien word, soo sal ick seggen dat dit *Epidium*, of 't eylandt der *Epidiers* geweest heeft: want men leeft elders *Epidium*. Dit eylandt is lang vier-en-twintigh mijlen, en breed seftien mijlen, en soo rijk van vee, koorn en herten, dat het aen de Koning der eylanden de tweede setel na *Mannina* heeft geweest, gelijk heden de *Mac-Connels*, die hier in een *Duuyweg* hun kasteel hebben.

Tusschen *Ila* en *Schotlandt* leght *Iona*, by *Beda Hy* en *Hu*, van de *Picten* aen de *Schotsche*

monicken gegeven, om dat sy 't *Euangelium* onder hen geplant en gepredickt hebben, daer een klooster is, door de begraffenis der Koningen van *Schotlandt*, en door de toeloop der heylige mannen vermaert, onder de welke *Columbus*, d'Apostel der *Picten* voornamelijk bekent heeft geweest, naer welcks celle 't eylandt oock *Columb kill* genoemd word, gelijk de man oock (volgens *Bedaes* getuygenis) met een samen-gelette naem *Columbkill* geheeten wierd. Wijders, hier was, gelijk sommige willen, oock een *Bischoppelijcke stoel*, in 't vleck *Sodore*, daer af alle eylanden de *Sodorenfen* genoemd wierden, die in des selfs *Bischdom* wierden getelt. Daer na volghet *Ptolemeus Maleos*, nu *Mule*, aen 't welck *Plinius* schijnt gedacht te hebben, als hy schrijft, dat men seght dat *Mella* vijf-en-twintigh duysent schreden grooter is dan d'anderen. Want dus spreekt *Plinius* oudtste druck, te *Venetien* uytgegeven; daer in de gemeene druck geen der anderen geselen wort. Oosterlijck *Hebuda*, nu *Skie*, spreydte sich in 't lange voor de strandt van *Schotlandt* uyt. Daer volghet westerlijck *Hebuda*, dat sich meer westwaerts uytstreckt, en nu *Lewis* genoemd word, over 't welck *Mac-Cloyd* gebied, en in 't oude boeck van *Mannia Lodhus* word geheeten, met afgebroocke heuvels, steenachtigh, en dat selden gebouwt word; maer 't grootste van allen, van 't welck het met een enge zeehals van *Eust* afgescheyden word. Alle d'anderen behalven *Hyrb*, sijn van kleene aching, of woelt door de steenen, en onbegankelijk door de klippen, en met soden, die nauwelijcks groen worden, beset. De Schotten hebben echter alle dese eylanden, als de vastigheyt van hun Rijk, voor getelde penningen van de *Noormannen* gekoft, gelijk wy geseght hebben, schoon sy geen nut hier af ontfangen, vermits d'inwoonders, te weten d'oude Schotten of *Yren*, menschen van hooge moed en uytmuntende stoutheyt, sich niet door de strengheyt der wetten, en vrees der vonnissen laten binden.

Wat de seden, kleeding en tael aengaet, sy verschillen soo weynigh van de wilde *Yren*, van de welke wy gehandelt hebben, dat men lichtelijck kan bekennen dat zy een en 't selfde volck sijn. De geslachten, die hier de heerschappy hebben, sijn *Mac-Conel*, *Mac-Alen*, by anderen *Maclen*, *Mac-Cloyd van Lewis*, en *Mac-Cloyd van Harich*. Maer 't geslacht der *Mac-Conellen* is verre 't maghtigste van alle, en beroemt sich herkomstigh van *Donald*, die, onder de heerschappy van Koning *Jacob* de *Derde*, sich Koning der eylanden verklaerde, en tegen *Schotlandt* alderhande wreetheydt bedreef. Maer sijn soon *Joannes*, veroordeelt sijnde, moest de straf hier af betalen, en was gedwongen alle 't sijne aen de Koning over te geven,

Toe wijzen
ne lant.

Oude
aan.

Roer.
Ricina.

Ila.

Iona.

Sodorenfen
Bischop.

Maleos.
Male.

Beste hier
af G. B.
chmann.

Hebuden.
Skie.

Lewis.

Eust.
Hyrb.

Edele ge-
slachten.

geven, van de welke hy echter landeryen in Cantyre ontving. Uyt dese Stam bloeyde in de voorgaende eeuw *Gormey Mac-Conell*, dat is, *de Blacurwe*, mischien naer sijn kleet dus gebynaemt, die tot sonen kreegh *Agnus Mac-Conell*, en *Alexander*, die het onvruchtbaer en mager Cantyre verlatende, naer *Glinnes* in Yrlandt trock. *Agnus Mac-Conell* was vader van *Jacob Mac-Conell*, van *Shan O-Neal* gedoot, en oock van *Surley Boy*, die door gunit van Koningin *Elisabeth* in Yrlandt landeryen in *Rox* ontving. *Jacob Mac-Conell* kreegh tot soon *Agnus Mac-Conell*, van de welke wy al te voren gesproken hebben, tusschen de welke en *Mac-Clen* soo wreet een haet gewortelt was, dat de bant van maeghschap niet beletten kon, dat sy hun handen in malkanders bloet baedden.

D' O R C A D E S,
E N
S C H E T L A N D.

ORCADES.
Orkney.

Indien men van de *Hebudijsche* eylanden noordooftwaerts aen langs de kust houd, soo sietmen eyndelijck d'*Orcades*, nu *Orkney*, omtrent in dartigh eylanden, daer de zee tusschen deur loopt, onderscheyden, die dus van seker oudt overblyffel genoemt worden, gelijk als *Argat*, dat is, gelijk daer vertaelt wordt, *boven de Geten*; maer ick acht eer *Cath*, want sy leggen tegen over *Cath*, een Landschap van *Schotland*, 't welck om sijn zeebergh nu *Catness* wordt genoemt, wiens inwoonders by *Ptolemeus* t'onrecht *Carini* voor *Catini* genoemt schynen te worden. Sy waren in *Solinus* tijt ledigh van menschen, en op een schrickelijcke wyse met biesen beset. Maer zy sijn nu bewoont, en hebben geen bosschen: doch sy sijn vruchtbaer van garst; maer heel ontbloot van tarwe en boomen. Het voornaemste van dese eylanden is *Pomona*, door sijn Bisschoppelijcke stoel vermaert; van *Solinus* het *langdagige Pomona* genoemt, uyt oorsaeck van de langheyt der dagen, en heden *Mainland* by d'inwoonders, als of het een vast landt was, met een Bisschoppelijcke setel in de Stadt *Kirckwale*, en met twee kasteelen verciert, en vruchtbaer van tin en loot. *Ptolemeus* telt onder desen oock *Ocetis*, 't welck wy vermoeden nu *Hethy* te wesen. Ick heb noch niet vast gestelt of ick *Plinius Dumna* voor *Hoy*, 't welck onder dese getelt wordt, stellen sal. En seker, indien dit niet dus is, soo wil ick liever *Faire Ile*, dat is, *Schoon eylandt*, welcks eenige Stadt, die daer is, *Dumo* genoemt word, voor *Dumna* achten, dan met *Becanus Wardhuys* in *Laplant* daer voor stellen. *Iulius Agricola*, d'eerste met een vloot *Britannia* omgetrocken, heeft d'*Orcades*, tot aen die tijt onbekent, *Schotland*.

Pomona.

Ocetis.

Dumna.

gevonden, en bedwongen, soo verre is 't'er af dat *Claudius* ('t welck in *Hieronymus* Jaerboeken verseeckert wordt) die verwonnen heeft, dat *Juvenalis* in *Hadrianus* tijt gesongen heeft:

— *Arma quid ultra*
Litora Iuverna promovimus, & modo captas
Orcades, & minima contentos nocte Britannos?

Maer sedert, toen de heerschappy der *Romeynen* in *Britannia* verviel, sijn sy de wooning der *Picten* geweest, gelijk *Claudianus* poetischer wijle boert: — *Maduerunt Saxone fuso*
Orcades.

Ninnius verhaelt oock dat de *Saxschen*, *Oetha* en *Ebissus*, die by de *Britanners* groote dienstten hadden gedaen, met vyf-en-veertigh *Cyulis*, dat is roof-schepen, naer de *Picten* sijn gevaren, en d'*Orcades* verwoest hebben. Sedert sijn sy in de macht der *Noorwegers* gekomen, (daer af d'inwoonders de *Gotsche* tael spreken) door d'overgeving van *Danaldus Ban*, die na de doot van sijn broeder *Malcolmus Can-Mor*, Koning van *Schotland*, met uytfluyting van sijn neven, 't Rijk aen sich trock, om door de hulp der *Noormannen* in sijn aengevange schelmituck geholpen te worden. De *Noorwegers* hielden hen in tot aen 't jaer onser saligheyt 1266; want *Magnus*, de vierde van die naem, Koning van *Noorwegen*, van de *Schotten* met oorlogh gedrukt, gaf die by verdragh weer over aen *Alexander de Derde*, Koning van *Schotland*; en *Haquinus*, Koning der *Noorwegers*, bevestighde die aen Koning *Robert Brus*, in 't jaer 1312. Eyndelijck, in 't jaer 1468, gaf *Christianus d'Eerste*, Koning van *Noorwegen* en *Denemarcken*, alle sijn recht over voor hem, en voor sijn nakomelingen, toen hy sijn dochter aen *Jacob de Derde* tot gemalin gaf, en alle sijn recht aen sijn behuwde soon, en des selfs erfgenaemen overdroegh; daer, tot meerder versekering, de bevestiging van de *Paus* van *Romen* byquam.

Om van d'oude *Graven* der *Orcades* te swijgen, die oock by erfrecht de *Graefschappen* van *Cathness* en *Strathern* verkregen hebben, soo is eyndelijck by vrouwelijcke erfenis de tytel van d'*Orcades* aen *Willem van Sancto Claro*, of *Sent-cler*, gekomen: en *Willem* de vierde uyt dese Stam, de *quistige Graef* genoemt, die sijn erfgoed deurbrecht, was de leste *Graef* uyt dit geslacht. Doch sijn nakomelingen hebben met de tytel der *Baronnen* van *Sent-cler* tot aen dese tijden gebloeyt. Maer de tytel van *Cathness* blijft noch aen de nakomelingen van des selfs broeder. Doch by onse geheugenis wierd dese eertytel van *Graef* der *Orcades*, en *Heer* van *Schetland* aen *Robert*, naturelijcke soon van Koning *Jacob de Vijfde* gegeven, die noch heden van des selfs soon, *Patricius Steward*, genoten werd.

Voorby d'*Orcades*, en boven *Britannia* plaerft

Cccc

Graven van
d'Orcades.

Gelukkig
eylanden.

plaetst d'oude verklaerder over Horatius de geluckige eylanden, daer, gelijk de Griecken Ichryven, geen andere, dan oprechte en Godvruchtige menschen wonen, en welckers aengenaemheyt en vruchtbaerheyt sy door hun gedichten verbreyden, en die d'Elifische velden noemen. Maer hoor, soo 't u lust, van dese geluckige eylanden noch iets van de fabelachtige Griekc Ilacius Tzetzes, uyt sijn Aenteeckeningen van Lycophron: In de groote zee is 't eylandt Britannia, tusschen 't westerlyck Britannia, en Thule, dat sich naer 't noorden streckt. Sy seggen dat de zielen der dooden derwaerts gevoert worden: want op de strand van d'Oceanus, in de welck 't eylandt Britannia is, wonen visschers, wel onderdanen van de Franschen, maer die echter geen schatting aen hen betalen, om dat sy de sielen der dooden overvoeren, gelijk sy seggen. Want sy, vertreckende, slapen 't huys omtrent in d'avont: maer sy bespeuren weynigh tijts daer na eenigen, die aen de deur kloppen, en booren een stem, die hen tot het werck roept. Sy, opgestaan sijnde, gaen naer de strand, sonder te weten wat nootzakelijckheyt hen lyd. Sy sien dan schepen bereydt, maer niet de bunnen, en ledigh van menschen, daer sy in treden, en met de riemen roejen. Sy gevoelen de last der schepen, als of sy met menschen geladen waren, maer sien niemant. Sy geraecken dan met een drift aen 't eylandt Britannia, schoon sy anders, als sy hun eyge schepen gebruycken, naeuwelijcks in een dagh en nacht daer souden komen. Als sy in 't eylandt sijn gekomen, sien sy weder niemant, maer hooren de stem der gene, die de gene, die in de schepen sijn, ontfangen, en hen naer 't geslacht van hun vader en moeder tellen, en yder naer sijn waerdigheyt, naem en konst roepen. Voorts, als hun schip dus gelijst is, keeren sy met een drift weder naer huys. En daerom achten vele dat daer d'eylanden der Saligen sijn. So danigh schijnt oock dese Poetische Landtbeschrijver, aen welke Muretus in sijn Verlescheyde lessen gedenckt, die verhaelt, dat C. Iulius Celsar somtijts in een drie-riemig schip met hondert menschen derwaerts is gevoert; en dat, toen hy door d'ongeloofselijcke aengenaemheyt van de plaets aengelockt, daer sijn wooning wilde nemen, van dese *indien*, dat is, onzichtbare inwoonders, tegen sijn wil uytgeworpen wierd, schoon hy daer tegen worstelde.

THULE. Thule wordt van Solinus drie etmalen zeylens van d'Orcades af gestelt: een eylandt, boven alle andere by de Poeten vermaert, al sy iets verre van malkander wilden afwijfen, als het verfte van de geheele weerelt. Hierom seght Virgilius, Dat het uytterste Thule u dien: Seneca, Thule, 't uytterste der landen: Iuvenalis, Thule spreckt van een Redenaar met te brengen. Claudianus, Thule verre van d'asse gedreven: en elders, Thule ongenakelijck voor de schepen. Ammianus Marcellinus gebruyckt dat in plaets van een spreekwoort; schoon by sich by Thule ontbieldt. Ick ga d'anderen voorby. Doch dit staet echter

Thule over
Britannia.

aente merken, dat Statius Thule voor Britannia in dese regels gebruyckt:

*Carulis haud alter cum dimicat incola Thules,
Agmina falsifero circumvenit aëta cavino.*

En in dit vers van sijn Boschgelangen gelijk het schijnt:

—refuo circumfusa gurgite Thule.

Suidas schrijft dat het sijn naem gekregen heeft van Thule, een Koning van Egypten, Ifidorus van de zon, Reynerus Reneccius van de Saxische benaeming Tell, dat is, grenspael, als of het de grenspael van 't noorden en westen geweest heeft. Doch Sinetus twijfelt of 'er oyt eenigh Thule geweest heeft: onse Giraldu schrijft, dat het nooyt te voorschijn is gekomen; en de Geleerden worden hier in tot een twijfelachtigh gevoelen getrocken. Vele verckeren dat *Islant*, in een koude lucht gelegen, en tot een eeuwige winter verwelen, eertijts Thule genoemd heeft geweest; die echter van Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius, Iovius en Peucerus tegen-gesproken worden. Ick weet wel dat Procopius dit groote landtschap Scandia onder de naem van Thule beschrijft. Maer indien het waer is dat de geleertste Gaspar Peucerus in 't boek van de Meting der aerde schryft, (en ick durf sijn achtbaerheyt niet verminderen) te weten, dat de scheepslieden *Schetland Thilenfell* noemen, soo is Thule warelijk gevonden, en dit verschil afgedaen. Want dit is 't eylandt *Schetland*, 't welck onder de heerschappy der Schotten behoort, van koude verlijft, en van alle zijden voor de stormen bloot staende, welcks inwoonders, gelijk die van *Islant*, gedrooghde en gewreve gestote visch voor broot gebruycken. En hoewel de Noortpool hier niet soo hoog verheven is, dat het een gedurige dagh van les maenden heeft, 't welck Pitheas van Marsilien, met recht van Strabo berispt, van Thule verriedt heeft, soo gebeurt dit oock aen *Islant* *Schetland* self niet, daer als een eeuwige winter, en byna onverdragelijcke koude woont. De gelegenhayt, by Ptolemeus gestelt, helpt grootelijcks om te doen achten, dat *Schetland* eertijts Thule was: want hy plaetst dat op drie en-festigh graden van de middellyn, gelijk oock by hem Thule, en daer by dat het tusschen Noorwegen en Schotlandt leght, daer Saxo Grammaticus Thule stelt; daer by dat het twee dagen seylens legt van de *Calidonische* zeebergh, of *Cathnes*; op welke tusschen-wijtte Solinus Thule stelt: en Tacitus seght, dat de Romeynen, deur d'Orcades Britannia omseylende, Thule gesien hebben: eyndelijck, dat het aen de strand van Bergen in Noorweegen gelegen is, daer Mela Thule geplactst heeft, by de welck t'onrecht *Belgarum littori* voor *Bergarum* gesen wort. Want Bergen, een stad van Noorweegen, leght tegen over *Schetlandt*; en Plinius noemt

Bergarum

noemt de *Bergers* in dit gewest, 't welck, gelijk ick niet twijffel, dit landtschapje is, in 't welck Bergen bloeyt, gelijk niemant loghenen sal dat *Norway* Plinius *Nerigon* is. Maer al genoegh van dit *Thule*, 't welck het sneeu en de winter, gelijk hy seght, voor d'Ouden verbergh, en warelijck voor ons: want niemant van hen sal sekerlijck seggen, welck van de Noortsche eylanden sy aenwysen, schoon sy *Thule* dus verbreyd hebben. Festus Avienus, van Britannia gehandelt hebbende, heeft uyt Dionysius dele regels van de langte der dagen in dit onbekende Eylandt overgeset:

*Longa dehinc celeri si quis rate marmora currat,
Inveniet vasto surgentem gurgite Thulen,
Hic cum plaustra poli tangit Phœbeius ignis,
Nocte sub industri rota Solis fomite flagrat,
Continuo, clarumque diem nox emula ducit.*

't Welck Pomponius Mela oock aengeteekent heeft: *Thule*, door der Grieken en onse gedichten verbreyd, leght tegen over de strant der Belgen. Om dat de son daer lancksaem ondergaet, en haest weer oprijft, sijn de nachten seer kort; maer in de winter, gelijk elders, seer duyfter, en des somers licht, om dat sy in die tijt niet diep onder sinckt, schoon sy niet gesien word, en door haer geburige glans de naeste dingen bestraelt. In de sonnestant is 'er geen nacht; en dan ver-toont sy geen glinstering, maer oock haer sels grootste deel.

Voorby dese eylanden wort de zee, die daer is, de Lome, styve en Ys-zee genoemt, om dat sy sel en wreet is, uyt oorfaeck van de samenstremming van 't ys, daer de schepen nauwelijcks deur kunnen komen. Sy wordt by d'Ouden oock de zee *Cronium*, naer Saturnus, genoemt, om dat men verducht, gelijk Plutarchus verhaelt, dat Saturnus hier in een van de Britannische eylanden in een diep hol van

goude puimsteen slapende wordt gehouden, daer hem van Jupiter een diepe slaep tot sijn banden is gesonden, en daer de vogelen hem 't ambroos aenbrengen, door welcks reuck de heele plaets een lieffelijcke lucht afgeeft, en dat hem veel geesten tot sijn knechten toegewesen sijn, van de welke hy waergenomen, gedient en besorghet wordt: door welke fabel, soo ick my niet vergis, aengewesen wort dat d'aderen der metalen, over de welke Saturnus het gebiedt heeft, in dese eylanden verborgen sijn, die echter, door gebreck van hout, niet kunnen in d'ovens uytgebrant en gesuyvert worden.

Beneden *Thule* naer 't zuyden verspreyd sich de Duytsche zee, in de welke, gelijk Plinius versekert, de seven *Acmodas* verspreyd sijn, die van Mela *Hemodes* genoemt werden. Maer dewijl blijkt dat dit eylanden sijn, die onder Denemarcken behooren, en in de *Codanische* zee gelegen, als *Lelandt*, *Fuynen*, *Laglandt*, *Muen*, *Falster*, *Leylandt* en *Femerer*, soo sal ick my daer meê niet verletten, gelijk oock niet met *Glessaria*, oft *Electrida*, dus genoemt van 't Amber, uyt de zee daer opgeworpen, 't welck, gelijk Sotacus geloofft, uyt de boomen in Britannia komt. Maer dewijl d'oude Duytschen het *Electra*, of Amber *Glessie* genoemt hebben, soo durf ick onbeschroomdelijk, met de geleertste Erasmus Michael Latius, achten, dat het eylant *Lessie* aen *Schagen*, een zeebergh van Denemarcken, eertijts *Glessaria* genoemt, heeft geweest.

Men vindt in dese Duytsche zee, ter plaets, daer sy Britannia bespoelt, weynigh eylanden, behalven de gene, die in de zeeboesem van Edinburgh gelegen sijn, te weten, *May*, *Basse*, *Keth*, en *Inche Colme*, dat is, *Duyren-eylandt*.

Y R L A N D.

Vergivische zee.

N de Vergivische zee, 't welck niet van *vergendo*, dat is, van drajen, afgeleydt wordt, gelijk sommige meenen, maer van *Mor Weridh*, (welke naem by d'Engelschen gebruyckt wordt) of van *Farigi*,

't welck d'Yren voor die zee gebruycken, word de westzijde van Engelandt met het vermaerde Eylandt van YRLAND gesloten: 't welck onder alle Eylanden van de geheele weerelt eertijds de derde plaets voor sich heeft verkregen. Want dus schrijft d'oude Aerdbeschrijver van d'Eylanden: *Τὸν νότον πελάγιον ἢ Ἰνδικὸν ΤΑΠΡΟΒΑΝΗ μὲν καὶ δεξιῶν, μετ' ἧς ἢ ΕΡΕΤΑΝΝΙΚΗ, τετὰ ἰνέξ Ερμιονῶν ἢ ΟΥΡΗΝΙΑ*, dat is, het Indisch TAPROBANE overtreft in grootte en vermaertheit alle andere Eylanden, daerna volgt BRITANNIA, en het derde is HIBERNIA, het ander eylandt der Britanners, en dieshalven by Ptolemaeus KLEYN BRITANNIA genoemd.

Libro Magne Constructio- nis.

Verscheyde namen.

Dit eylandt wordt van Orphæus, Aristoteles en Claudianus IERNA, van Iuvenalis en Mela IVERNA, van Diodorus Siculus IRIS, van Martianus Herocleota ΙΟΥΡΗΝΙΑ, van Eustathius ΟΥΡΗΝΙΑ en ΒΕΡΝΙΑ, van d'inwoonders ERIN, van de Britanners YVERDON, en van d'Engelschen IRELAND geheeten.

Verscheyde gevoelens (gelijk gemeenlijk in duystere saken gebeurt) zijn gesproten van waer dese namen voortgekomen sijn. Sommige willen dat de Latijnsche koomt ab *Hiberno tempore*, dat is, van de Winter-tijdt, andere van *Hiberus*, een Spanjaert, andere van de vloet *Iberus*, en de Schrijver by Eulogius van de Hertogh *Irnalphus*; Postellus, te Parijs Pomponius Mela voorlesende, haelt, om in schijn van wijsheyt uyt te steken, dese naem van de Hebreen, en wil dat hy *Irin zy*, byna *Iurin*, dat is, *Lande der Hebreen*. De Hebreen, (seght hy, 't magh wesen soo 't wil,) heel geleert en wijs zijnde, en wetende dat de heerschappy des weerelts in een seer stercke hoek souw komen, die naer *Caurus* is, namen voort dese gewesten en *Hibernia* in, en bedlijtigden dat dese landen van *Syrus* en *Tirius* bewoont wierden, om de grontvest van 't aenstaende Rijk te leggen. Verschoon my, ick bid u, soo ick dit niet kan toestemmen, gelijk oock niet het gemeen gevoelen van *hiberno tempore*, of winter-tijt, hoewel ick gelesen heb dat in dit Eylandt alle winden koude en vorst meebrenghen. *Hibernia*, *Isterna* en *ΟΥΡΗΝΙΑ* Irlandt.

zijn sonder twijffel van Orphæi en Aristotelis *Ierna* afgevloeyt; en dit *Ierna*, *Iris*, *Iverdon* en *Ireland* van 't *Erin* der inwoonders. Men moet dan d'oorspronckelijckheyt van *Erin*, een benaming der inwoonders, soecken. Ick sta hier als stom in dese saeck, gelijk veel groote Philosophen in andere saken, en weet geen gissing daer af te maken; 't en waer het mischien van *Hiere*, een Yrsche benaming, quam, 't welck by hen ondergang, of westerlijck gewest betekent: daer af *Erin*, gelijk westerlijck Landtschap, afgeleyd schijnt. Ick, van gissing aengelockt, heb dit al over lang dusdanigh geacht, soo om dat het geheele deel van Europa naest aen 't westen is gelegen, dewijl het niet meer dan twaelf graden van d'uytterste westerliche streeck af is; als om dat de westerlijckste vloet van dit Eylandt by Ptolemaeus IERNUS, en de westerlijckste kaep van Spanjen (van welke onse Yren afgekomen zijn) by Strabo IERNE, en de naeste vloet daer aen (die oock de westerlijckste van Spanjen is) by Mela IERNA genoemd word. Spanjen word om dese westerlijcke gelegenheyt oock *Hesperia*, en de westerlijcke kaep van Africa *Hesperium Cornu* geheeten. In Duytlandt self vind men *Westrich*, *Westfalen*, &c. welke landen naer hun gelegenheyt genoemd zijn: in voegen dat het geen wonder is dat dit Eylandt van de westerliche gelegenheyt sijn naem gekregen heeft. Behalven dese namen van Yrlandt, die ick verhaelt heb, roemen de Bardische Yren in hun gesangen op *Tirvolac*, *Totidanan*, en *Banno*, als verre d'oudite namen van dit Eylandt. En seker, dit brengt my in twijffel of dit *Banno Bannomanna* niet het gene is, 't welck Plinius uyt *Timæus* verhaelt, dewijl hy het uytterste van Europa, en de strant van de groote Noortzee ter sliicker zijde van *Scythia* tot aen *Gades* leeft. D'Aerdbeschrijvers weten noch niet wat dit *Bannomanna* heeft geweest. Wijders, *Biaum* luyd in d'Yrsche tael *Heyligh*; en seker, *Festus Avienus* noemt dit *SACRA INSULA*, dat is, *Heyligh eylandt*, in seker boek, *ORE Maritima*, dat is, *zeegewesten* geheeten, 't welck hy uyt d'oudste Aerdbeschrijvers, *Hecateus Milesius*, *Hellanicus Lesbius*, *Phileas Atheniensis*, *Caryandæus*, *Paufymachus Samius*, *Damastus*, *Euctemon*, en andere, te samen vergadert, en aen malkander gevoeght heeft. Ick sal sijn gedicht hier aen voegen: als hy van d'Ostrymidische eylanden gesproken heeft, singt hy dus:

*Ast hinc duobus in SACRAM, sic insulam
Dixere prius, solibus cursus rati est.*

A

Hac

Bannoman- na.

Sacra insu- la.

Ore mari- time.

*Hac inter undas multum cespitem jacit,
Eamque late gens Hibernorum colit.
Propinqua rursus insula Albionum patet.*

*Ogygia.
In 't boek
van de
fonteyn in
de maen.*

Indien dit OGYGIA, 't welck Plutarchus aen de westzijde van ons Britannia gestelt heeft, niet *isag*, maer *isag* heeft geweest, soo schijnt hy met dese naem Yrlant aen te wijzen; schoon de dingen, die hy daer af verfiert, niet anders zijn, dan poëtische verdichtfelen, en belachelijcke beufelen. Niemand kan lichtelijck seggen waerom sy 't Ogygia genoemd hebben, 't en waer mischien van d'outheit; want de Griecten hebben niets anders, dan 't gene dat seer oudt was, Ogygia genoemd. Seker, my dunckt dat Robertus Constantinus te byster buyten 't spoor holt, als hy verfekert dat CERNE by Lycophron ons Yrlant heeft geweest: want Lycophron self, en Tzetzes, sijn uytlegger, plaecten Cerne naer 't oosten, en word van eenige geleerde mannen voor Madagasker genomen, 't welck, byna als een andere weereit, onder de Tropicus van Capricornus, voor Ethiopia gelegen is. Dus verre van de namen van Yrlant. Wy moeten echter niet vergeten te verhalen, dat het oock in de leste tijdt by Isidorus en Beda SCOTIA genoemd heeft geweest, van de Schotische inwoonders, en dat hier af de naem van Schotland is gesproten, toen de Schotten in ons Britannia verhuyst zijn. Maer dit is alreê te voren van ons geseght, en dieshalven nu niet noodigh weêr op te halen.

*Cerne, een
eylandt.*

*Yrlant
is oock
Schotland
genoemt.*

*Gelegenheit
van Yrlant.*

Dit Eylandt streckt sich van 't zuyden naer 't noorden, en is niet soo breed, als lang, gelijk Strabo verhaelt, maer langwerpig, gelijk een ovael, en twintigh daghreyliens te sloop groot, gelijk Philamon by Ptolemeus verhaelt. Doch de nieuwe Schrijvers seggen, dat het in de langte niet meer dan drie hondert duysent, en in de breedte nauwelijcks hondert en twintigh duysent schreden heeft. Het heeft naer d'oostzijde Engelandt, dat door een ongestuymigh water, d'Yrsche zee genoemd, daer af gescheyden is; en wordt naer de westzijde van de groote Westersche zee, naer 't noorden van de Deucaledonische, en naer 't zuyden van de Vergivische zee bespoelt.

*Giraldus
Cambrensis
in Topogra-
phia Hiber-
niae.*

't Landt (seght Giraldus) is onessen, bergachtigh, weeck, waterachtigh, met veel bosschen beset, voor de winden bloot gestelt, en soo moerasigh, dat het water oock op de bergen schijnt te staen. De bemel (seght Mela) is onbequaem om het zaet te doen rijpen: maer het land is soo weeldigh van kruyden, die niet alleenlijck vet, maer oock smakelijck zijn, dat het vee sich in een gering deel van de dagh kan oprullen, en sate worden. Dit is d'oorfprong van een ontellijcke menigtheit van vee; 't welck warelijck d'eerste en voornaemste schatten der inwoonders zijn. Sy hebben oock groote kudden van schapen, die sy tweemaal in 't jaer scheeren, en van de ruwe

Vee.

wol ruyge stoffen, tot lange mantels en paerde-deckfels, maken, die in vreemde landen gevoert worden. Sy hebben treffelijcke paerden, die wy *Hobies* noemen, en die niet, gelijk andere, op een draf gaen, maer echter seer dienstigh zijn. Sy zijn oock versien met veel goede havicken; maer dese, gelijk alle d'andere dieren, (uytgefondert de menschen, en de jaght-honden, die wy *Greyhounds* noemen) zijn hier kleynder, dan in Engelandt. De lucht en grondt is daer al te vochtigh, en dieshalven worden veel van d'inwoonders, en voornamentlijck de vreemdelingen, van de buyckloop, en katarnen of sinckingen geplaeght. Sy hebben, om die te genesen, de beste brandewijn, die veel min dan d'onse inbrant, en meer opdrooght. Giraldus schrijft dat de gene, die hier geboren zijn, geen van de drierhande koortsen onderworpen zijn; 't welck dagelijcks valsch bevonden word. 't Landt (seght dese selve Giraldus, die ick tot mijn getuyge roep) is het gematighste van alle landen. De brandende hitte van de somer dwingt ven niet de schaduw, en de koude van de winter niet de haert te soecken: maer men heeft daer een gedwige lieffelijckheit en gematighheit van de lucht, die 't daer verwarmt. Men vindt daer soo groot een menigtheit van byen, dat sy niet alleenlijck in de korven zijn, maer oock in de stroncken der boomen, en holen der aerde gevonden worden. Sy hebben oock wijnstocken, meer voor de schaduw, dan om de vrucht. Want soo haest als de son uyt het teecken van de leeuw is getreden, gevoelen wy een kouder lucht in onse hemelstreeck; en de son geeft hier, en in ons Engelandt te weynigh warmte, en schijnt te kort, om de druyven tot volmaecte rijpheit te brengen. Wijders, men vind hier geen slangen, noch oock eenigh vergift. Men wordt daer echter overal van de wolven geplaeght. Om kort te gaen, 't zy men aenschouwt de vruchtbaerheit van 't landt, de bequaemheit der zee en havenen, of d'inwoonders, die strijdbaar, vernuftigh, door de leden van hun lichamen aenmerckelijck, wonderlijck sacht van vleesch, en om de gebuyghsaemheit der spieren ongelooffelijck geswind zijn; dit Eylandt is soo geluckigh in veel gaven, dat Giraldus niet r'onrecht geseght heeft, dat de Natuer dit Rijk van Zephyrus met een gunstiger oogh aengeschoouwt heeft. Maer 't gene, 't welck qualijck van d'inwoonders luyd, is, dat de gene, die voor d'onbesuyften onder hen geacht worden, door een wonderlijcke verscheydenheit van de natuer, de luyheit beminnen, en de ware rust haten, en in onkuysheit al te lichtelijck uytspatten: want dese woeste menschen geven hun dochters, tien of twaelf jaren oud geworden, aen mannen, als of zy huwbaar waren, en bekreunen sich niet met de rijpheit der

Irish mantels and ruggs.

Paerden.

Ziecken.

Vies-hals.

Warom de druyven in Engelandt niet rijp worden.

Aert en zeden der inwoonders.

der jaren, die in andere landen waergenomen wordt. Maer ick sal in 't eynde van dit boeck breeder van de seden der Yren spreken.

Warom Yr-
lan Ogygia
genoemt is.

Indien 't gene, 't welck d'Yrliche History-
schrijvers verhalen, waerachtigh is, soo wordt
by Plutarchus dit Eylandt niet t'onrecht Ogy-
gia, dat is, seer oud, genoemt: want sy beginnen
hun Historien van d'alderdiepste geheugenis
der aeloutheyt, ja foodanigh, dat alle aelout-
heyt van alle volcken nieuw, en eenighsins
kintsheyt, in vergelijcking van de hunne is.
Sy schrijven, dat seker *Cesarea*, Noachs zoons
dochter, dit Eyland voor de Diluvie of Sond-
vloet bewoont heeft: Dat *Barbolanus* van Sey-
thia drie hondert jaren na de Sondvloet daer
is gekomen, en sware oorlogen tegen de Reu-
sen gevoert heeft: Dat lange tijd daer na *Ne-
metba* de Scyth daer gelant, en voort van de
Reusen uytgestooten is: Dat sedert *Dela*, met
eenige Grieken, het Eylant ingenomen heeft:
Dat daer na *Gaorbelus*, met sijn gemalin *Scota*,
dochter van Pharao, Koning van Egypten,
derwaerts gekomen, het Eylandt naer sijn ge-
malin *Scotia*, en naer sijn naem de tael *Gaorbela*
genoemt heeft, en dit in die selve tijd, in de
welcke d'Israeliten uyt Egypten verhuysden.
Maer de Britannische Historie verhaelt, dat na
verloop van weynigh eeuwen *Hiberus* en *Her-
mione* (d'Yren noemen hen *Eyer* en *Erimon*) kin-
deren van *Milefius*, Koning van Spanjen, in dit
landt, door de pest woest geworden, met ver-
lof van *Gurguntius*, Koning van Engelandt,
volcken ter wooning gebraght heeft. Mijn
voornemen is niet dese dingen te bevestigen,
of te weêrleggen: maer dat men eenigh verlof
aen d'outheyt geef.

De Britan-
ners d'eerste
bewoonders
van Yrland.

Kleyn En-
gelandt.

Seker, gelijk ick niet twijfel dat dit Eylant
by outs bewoont heeft geweest, soo is 't oock
openbaer dat des selfs eerste bewoonders uyt
ons Britannia verhuyst zijn. Want om een
oneyndige menigthe van Britannische bena-
mingen in d'Yrliche tael, d'oude namen, die
naer d'Engelsche oorsprong luyden, en de seden
en oeffeningen der menschen, (gelijk Tacitus seght)
niet veel van Engelandt verschillende, voorby
te gaen; dit Landt wordt van alle Ouden het
Britannische Eylandt geheeten. *Diodorus Siculus*
seght, dat *Irin* een deel van *Britannia* is. *Ptole-
meus* noemt het *BRITANNIA PARVA*, of
Kleyn Engelandt, gelijk te sien is, soo men sijn
Aerdbeschrijving met het boeck *Magna Con-
structionis* vergelijckt. *Straboos* Epitome of
Kort begriip noemt heel cierlijck d'inwoon-
ders *Britanners*; en een oude Aerdbeschrijver
noemt 'er het Eylandt der *Britanners*. *Festus*
Avienus seght desgelijcks uyt *Dionysius*, als hy
van de Britannische eylanden handelt:

*Eminus hic alia gelidi prope flabra Aquilonis
Exuperant undas, & vasta cacumina tollunt,
He numero gemina, pingues sola, cespitis ampli,
Yrlandt.*

*Conditur occidui qua Rheni gurgitis undae,
Dira Britannorum sustentant agmina terris.*

Daer is oock geen ander Landtschap; uyt
het welck men, uyt oorfaeck van 't gebuer-
schap, bequamelijcker kan verhuysen, dan uyt
ons Britannia, welcks overvaert derwaerts om-
trent even soo groot is, als die uyt Vranckrijk
in Engeland. Maer toen de Romeynen sedert
hun heerschappy aen alle zijden uytgebreydt
hadden, zijn sonder twijffel vele uyt Spanjen,
Vranckrijk en Engelandt derwaerts geweken,
op dat zy 't ongerechtighste juck der Romeyn-
nen van hun halsen souden afweeren. Want
ick versta dese woorden van Tacitus niet an-
ders: *Yrlandt, in 't midden tusschen Spanjen en Enge-
landt gelegen, en oock heel bequaem voor de Fransche
zee, kan door onderlinge handelingen groote diensten aen
't Rijk doen. Haer aenkoomsten en handels zijn door
de koophandel en handelaers beter bekend, dan die van
Engelandt.* Hoewel *Iulius Agricola* een Yrlich
Köninckje, door oproer verdreven, by hem
hield, om oorfaeck te hebben van in 't Eylant
te vallen, 't welck hy, gelijk hy achtte, met
een legioen, en met weynigh hulpbenden sou
kunnen beoorlogen en verwinnen, en dat dit
oock vorderlijck tegen Engelandt souw zijn,
soo de Roomische wapenen overal waten, en
de vryheyt als uyt d'oogen wechgenomen
wierd. Veel gelooven echter dat dit beproeft
is, en bewijzen sulcks, doch heel duysterlijck,
met dese regels van *Iuvenalis*:

*Arma quid ultra
Littora Iuverna promovimus, & modo captas
Orcadas, & minima contentos nocte Britannos?*

De *Panegyricus*, of hofreden, aen *Constanti-
nus Augustus* gewijd, wijst aen dat Yrlandt
onder sijn gebied gestaen heeft: *Britannia*,
seght hy, is foodanigh weêrgevonnen, dat oock die
volcken, aen d'uytterste eynden van 't selve eylandt han-
gende, uyt geboden geboorsamen. Men vind oock
in de Tijd-boecken der nieuwer Schrijvers
geschreven, dat Yrlandt, met *Britannia* en *Thu-
le*, heden Yslandt, in de scheyding van 't Key-
ferrijk, aen *Constantinus*, zoon van *Constan-
tinus Maximus*, ten deel viel. De fabel van
Cesarea, Noachs zoons dochter, vertoont soo
klarelijck de naem der *Cesars*, dat daer in de
koomst van eenigh Keyser in Yrlandt verbor-
gen schijnt. Maer ick kan naeuwelijcks dit op
my self verkrijgen, dat ick geloof dat dit Lan-
tschap ooyt in de macht der Romeynen is ge-
komen. Seker, indien dit gebeurt was, soo sou
het tot geluck en welstant van Yrlandt geweest
hebben, dat 'er dese woestheyt en onbesuyf-
heyt afgeleert had. Want overal, daer de Ro-
meynen verwinnaers zijn geweest, hebben sy
de verwonnenen in heusheyt en menschelijck-
heyt onderweten; en seker, men vind nergens
in Europa oeffening en gebruyck van heus-
heyt, geleertheyt en welsprekentheyt, dan ter
plaets,

plaets, daer sy 't gebiedt hebben gehad. Het schijnt oock dat sy dit eylandt heel onvoorsichtighlyk verwaerloost hebben; want van hier quamen de moejelijakste vyanden uytbarsten, tot verwoesting en ondergang van Engelande: 't welck Augustus schijnt voorsien te hebben, dewijl hy Engelandt verwaerloofde, om 't gevaer, 't welck, gelijk hy voorsagh, dit landt van wegen d'omleggende volcken boven 't hoofd hing. Voorts, toen het Roomsche Rijck begon te vervallen, wierden de Schotten, of Scythen (want alle volcken, westwaerts woonende, wierden, gelijk Strabo seght, Celto-Scytha genoemd) machtigh en vermaert in Yrlandt. Orosius schrijft dat, onder de Keyfers Honorius en Arcadius, dit eylandt van de Schotsche volcken bewoont wierd. Van hier hebben de Schotten hun invallen in Engelandt gedaen, en zijn dickwils met groot verlies derwaerts gedreven. Ninnius, een oud Schrijver, en leerling van Elvodugus, die, gelijk hy self getuyght, in 't jaer DCCCXXX, onder Anaraugh, Koning van Monia en Venodotia, geleest heeft, wijst in sijn schriften aen van waer sy in Yrlandt gekomen zijn: want hy, geseght hebbende dat de Britanners in de derde eeuw des werelts in Britannia, en de Scythen of Schotten in de vierde eeuw in Yrlandt zijn gekomen, gaet dus voort: Eyndelijck zijn de Schotten uyt de deelen van Spanjen naer Yrlandt gekomen. D'eerste, die daer quam, was * Partbolanus, met duysent menschen, soo mannen als vrouwen, die tot vier duysent menschen aenwiesden. Maer de sterfte, onder hen komende, verslond hen alle; in 't voegen dat 'er van hen niet een overbleef. De tweede die naer Yrlandt trock, was Nemeth, een zoon van Agnomis, die, gelijk men seght, anderhalf jaer op zee sworff, en met sijn gebroke schepen in een haven van Yrlandt quam, en weer naer Spanjen keerde. Sedert quamen daer drie sonen van een Spaensch Ridder, met dertigh Ciula by hen, en in een yder Ciula dertigh getrouwde paren, en bleven daer een geheel jaer lang. Eyndelijck quam daer * Elamboctor, en woonde hier, met alle sijn geslacht, tot aen de dagh van heden. Henricus Huntingdonensis stemt hier in met Ninnius: de Brittonen, seght hy, zijn in de derde eeuw des werelts in Britannia, en de Schotten in de vierde eeuw in Yrlandt gekomen. Hoewel dese dingen niet heel gewis zijn, soo is echter dit seker, dat sy uyt Spanjen in Yrlandt zijn gekomen, en dat een deel van hen, daer uytgetrocken, in Britannia een derde volck by de Brittonen en Picten uytgemaecte hebben. Dese beyde bevestigen 't aengename gevoelen der Yren, die gaerne willen bekennen dat sy hun afkoomst van de Spanjaerden hebben. Seker, 't is geen wonder dat vele uyt het noordelijck deel van Spanjen, 't welck (gelijk Strabo seght) rampspoedigh is, en daer in men qualijck wouwen kan, naer Yrlandt getrocken zijn. Men siet dan uyt dese woorden van Nin-

nus, dat men dese verhuysingen van Bartolanus en Nemerbus uyt dese oververre oudtheyt, die sy verdichten, tot nieuwer tijden moet brengen. 't Is noodeloos aen te wijzen dat dit Landtschap van de Schotten SCOTIA of Schotlandt genoemd heeft geweest.

Na verloop van weynigh jaren hebben dese Schotten in Yrlandt het Christelijck geloof aengenomen, (hoewel sy de Historie van de bekeering der Hiberiers in Asia uyt Rufinus tot sich trecken.) Celestinus, Roomsche Paus, sond aen hem Palladius tot Bisschop. Hoor hier af Prosper Aquitanus tegen Collator: Celestinus verlostte de Britannien van de Pelagiansche seckte, toen hy eenigen, vyanden der Genade, en die 't landt van hun afkomst innamen, van dat geweest der groote zee afgescheyden heeft, en, den Schotten een Bisschop gestelt hebbende, terwijl hy het Roomsche eylandt Catholijck pooght te bewaren, oock het Barbarische eylandt Christelijck heeft gemaecht. Ninnius schrijft dat Palladius, van de doot in Engelandt weghgeruckt, daer niets uytgerecht heeft; maer seght uyt d'Yrsche Schrijvers dat de Christelijcke Godtsdienst van Patricius deur Yrlandt geslaeyt is. Want dese, van afkomst een Britanner, in Cluydsail geboren, en door maeghschap aen Martinus van Tours verbonden, en een leerling van S. Germanus, wierd door Paus Celestinus in de plaets van Palladius, overleden zijnde, gestelt, en verspreyde de Christelijcke Godtsdienst soo geluckighlyk deur Yrlandt, dat hy verre 't grootste deel van 't eylandt tot Christum bekeerde, en de naem van Apostel der Yren verdient heeft. D'oude Schrijver, Henricus van Auxerre, schrijft hier af in 't boeck der mirakelen van S. Germanus in deser voegen: *De wijl de glorie des vaders in de besadightheit sijnere kinderen blyckt, soo sal 't genoegh zijn dat wy uyt vele, die hy, gelijk men acht, tot sonen in Christo, en tot leerlingen in de Godtsdienst gehad heeft, een alleen, die veel vermaert geweest heeft, bybrengen. Patricius, gelijk het gevolg sijnere daden medebrengt, een besonder Apostel van Yrlandt, en sijn alderbeylighste onderwijs achtien jaren lang gemaecht hebbende, verkroegh meer dan een middelmatige geleertheit in de hemelsche Schriften uyt de ader van soo treffelijck een bron. Dese seer heylige Bisschop, aenmerckende dat hy in Godtsdienst grootmoedigh, in denghden uytstekende, en in onderwijs treffelijck was, en onbetamelijck achtende dat soo sterck een lantbouwer in de boersing van des Heeren voegst traegh sou zijn, sond hem naer de heylige Celestinus, Paus van Roomen, door Segetius, sijn Priester, die aen de Apostolische stoel geruygenis van de oprechticheit van dese man sou geven. Hy, door 't oordeel van de Paus aengenomen, door des selfs macht versterckt, en eyndelijck door des selfs zegen bekrachticht trock naer Yrlandt, en, aen dit volck eygentlijck tot een Apostel gogeven, blonck toen uyt door sijn leering en wonderdaden, en nu en voor eeuwiggh door de wonderlijcke voorrachten van sijn Apostel*

d'Yren uyt Spanjen gekomen.

* Eiders Bartolanus.

† Miffelium van Miffelium.

* Anders Elamboctor.

De Christelijcke Godtsdienst in Yrlandt. In 't jaer Christi 431.

Palladius. Francus. lib. 9. c. 7.

S. Patricius.

De Monicken van Yrlande heyligh en geleert.

Apostelſchap. Patricius leerlingen deden ſoo groote vrucht in 't Chriſtelijk werck, dat in 't volgende jaer Yrlandt het *Vaderlant der Heyligen* genoemt wierd, en niets heyliger en geleerder was, dan de Schotſche Monicken in Yrlandt en Britannia, die volle benden van heylighſte mannen deur geheel Europa uytgeſonden hebben, en aen de welke het klooster van *Luxovium* in Borgonje, van *Bobium* in Italien, van *Wirſburgh* in Franckenlandt, van *S. Gallus* in Switſerlandt, van *Malmesburia Lindisfarna*, en veel anderen in Engelandt hun oorsprong verplicht zijn. Want *Celius Seditius Presbyter*, *Columba*, *Columbanus*, *Colmannus*, *Aidanus*, *Gallus*, *Kilianus*, *Maidulphus*, *Brendanus* en meer andere, door hun heyligheyt des levens, en door hun geleertheyt vermaert, waren in Yrlandt geboren. Laet ons nu 't gene hooren, 't welck *Henricus van Auxerre*, aen *Carolus Calvus* ſchrijvende, verhaelt. *Waer toe*, ſeght hy, *van Yrlande gewaecht, dat, het gevaer van de zee verachtende, byna geheel, met een bende van Philoſophen, aen onſe ſtrandt overkoomt? van de welcken de gene, die de geleertſten zijn, ſich gewillighlyck ter ballinghſchap verwiſen, op dat ſy, naer hun belofte, de wiſte Salomon ſouden dienen.*

Monicken.

Seker, het monickſchap, hoewel nieuw, en onlangs ingeſtelt, had toen een heel ander aengeſicht: want ſy begeerden 't gene, het welck ſy genoemt wierden, warelyck te zijn. Sy ſchepten geen vermaeck in bedrogh en valſche ſchijn. Indien ſy ergens in doolden, dat ſpoot uyt eenvoudigheyt, en niet uyt boofheyt, veel min uyt hardneckigheyt. Sy waren ſulcke groote verachtters der rijkdommen en weereltsche goederen, dat ſy niet alleenlyck daer niet naer trachten, maer oock de gene, die hen aengeboden wierden, en by erffenis toebehoorden, verwierpen. Want *Columbanus*, een Monick, uyt Yrlandt ſelf, deſ heel treffelyck, die, gelijck d'Abt *Walafri- dus* ſchrijft, van *Sigebert*, Koning der Francken, door groote beloften genoodicht om niet uyt ſijn Rijk te trecken, dit aen hem tot antwoord gaf, 't welck *Eusebius* oock van *Thaddeus* verhaelt: *Namelijck, dat het niet betaemde dat de genen, die in Chriſti naem hun goederen verlaten hadden, vreemde rijkdommen ſouden aen-vaerden.* Men ſiet oock dat de *Britanniſche Biſchoppen* de rijkdommen niet min hebben verworpen, dewijl ſy ſoo arm waren, dat ſy niets eygen hadden. *Want drie Britanniſche Biſchoppen* (gelijck *Sulpicius Severus* verhaelt) hebben, in 't *Concilie van Rimini*, door gebreck van eygen het gemeen gebruycke. Onſe Engeliſche Saxen van die eeuw vloeyden van alle zijden naer Yrlandt, als naer een marekt van geleertheyt; 't welck oorſaek is dat in onſe Schrijvers dickwils van de heylige mannen geleſen wordt, *Hy is tot d'onderwijſing naer Yrlande geſonden.* Men

Walafri- dus.

Verachting der rijkdommen.

Britanniſche Biſchoppen.

leest oock in *Sulgeni* leven, die voor ſes hondert jaren gebloeyt heeft:

Exemplo patrum commotus amore legendi, Irit ad Hibernos, Sophia, mirabile, claros.

En dieſhalven ſchijnt 'et dat d'oude Engeliſchen, onſe voorouders, de middel van letters te maken van hen ontfangen hebben, dewijl ſy gantsch de ſelve letters en mercken hebben gebruyckt, die heden by d'Yren in 't gebruyck zijn.

De Saxiſche Engeliſchen ſchij- nen de letters van d'Yren ontfangen te hebben.

't Is geen wonder dat Yrlandt, nu ten meeſtendeel ruw, half Barbariſch, en onkundigh in goede wetenschappen, in die eeuw, in de welke d'oeffening der geleertheyt in de Chriſtelijke weerelt verwaerlooft, en half begraven lagh, van ſoo veel heylige, godtvruchtige en deurluchtige geeften overgevloeyt heeft; dewijl d'opperſte en hoogſte Beſtierder het zaet der heyligheyt en goede konſten, van eeuw tot eeuw nu by deſe, en dan by die volcken, als in kruytbedden, zacyt, en bloemen doet voortkomen, die, hier en elders gevoert door een nieuwe acnwas, tot des ſelfs verheerlijcking, en welſtandt van 't menſchelyck geſlacht, geluckighlyck toenemen, en bewaert worden.

De konſten en heyligheyt ander volcken, en by een- woen ver- ſpreyt.

Maer de woede des oorloghs heeft allengs deſe oeffening van heyligheyt en menſchelycke wetenschappen uytgebluſcht. Want in 't jaer na Chriſti geboorte *DCXLIV* heeft *Egfridus*, Koning van *Northumberland*, Yrlandt, dat in groote vrientſchap met Engelandt leefde, met moorden en branden verdelght; om 't welck hy van *Beda* met ſtrenghe woorden beſtraft wierd. Sedert hebben de *Noorwegers*, onder 't beleyt van *Turgeſius*, dit landt 30 jaren lang met onbehoorlycke plonderingen verwoelt. Maer toen hun hooftman door liſt gedoot was, hebben d'Eylanders hun ſchade verhaelt, en ſulck een moort onder de *Noorwegers* bedreven, dat 'er naewelijcks een bode van ſoo groot een neerlaegh overbleef. Deſe *Noorwegers* zijn ſonder twijffel die *Noormannen* geweest, de welke, (gelijck *Rhegino* ſeght) in de tijden van *Carolus Magnus*, Yrlandt, een eylandt der Schotten, aent-ſtende, van de Schotten in de vlucht geſlagen wierden. Sedert zijn d'Ouſtmannen, dat is, Ooſterſche mannen, uyt dat deel van *Duytſlandt*, 't welck aen de zee leght, in Yrlandt gekomen, die, onder de ſchijn van groote en breede koopmanſchappen eenige ſteden innemende, in korte tijdt een ſeer ſware oorlogh verweecten. Byna in de ſelve tijdt heeft *Eadgarus*, een ſeer machtigh Koning der Engeliſchen, een groot deel van Yrlandt verwonnen; want dus wort in eenigh geſchrift van dat landt geleſen: *Aen de welck Godt, de beerschappy der Engeliſchen begunſtigende, toeliet, alle Koninckrijcken der eylanden van de groote zee, met hun verwoedſte Konin- gen*

De Noorwegers verwoeffen Yrlandt.

Ouſtmannen. Miſchien de gene, die in *Tacitus* *Aſtroner*, en in *Eginardus* *Aſti* genoemt worden.

gen, tot aen Noorwegen, en 't grootste deel van Yrlandt, met haer edelste stadt Dublin, de heerschappy der Engelschen t'onderwerpen.

Dese buyen van uytlandsche oorlogen warden door een swaerder storm van inlandtsche beroerte gevolgt, die voor d'Engelschen een ope wegh baenden, om Yrlandt te beoorlogen. Hendrick de Tweede, Koning van Engelandt, de gelegentheit van de haet en verkeerde benyding der Koninckjes van Yrlandt by 't hayr vattende, overwoogh ernstelijck, in 't jaer onser Saligheyt 1155, met de voornaemsten van Engelandt, Yrlandt te verwinnen, tot behoef van sijn broeder, *Willem van Angiers*; maer door de raet van sijn moeder, de *Keyserin Matilde*, wierd de saeck tot op een ander tijdt uytgesteld. Na verloop van weynig jaren wierd *Dermicius, Marchardus* soon, van hen *Dermot Mac Morrog* genoemt, die in 't oosterlijck deel van Yrlandt ('t welck van de Latijnen *Lagenia*, en gemeenlijck *Leinster* genoemt wordt) het gebiet had, om sijn wreetheyt en ongebondenheyt uyt het Koninckrijk verdreven, (want hy had de gemalin van *O-Roricus*, Koninckje van *Meib*, gerooft) en verkreegh van Hendrick de Tweede, Koninck van Engelandt, dat hy door des selfs helpende wapenen weer in sijn Rijk gestelt wierd: en hy verdroegh met *Richard*, Graef van *Pembroeck*, *Strongbowe* gebynaemt, uyt het geslacht van *Clare* gesproten, dat hy bystant aen hem sou geven, om hem weer in 't besit te stellen, en dat hy aen de Graef, met *Eva* sijn dochter, d'erffenis van 't Koninckrijk sou bevestigen. De Graef, terstont uyt *Walles* en Engelandt een treffelijck heyr vergadert, en *Giraldidis*, of *Fitz-Giralds*, *Stephanides*, of *Fitz-Stephans*, en andere Edelen uyt Engelandt, tot gemeenschap van d'oorlogh ontboden hebbende, herstelde *Dermicius*, sijn behuude Vader, in 't Rijk sijner voorvaders, en won in weynigh jaren soo groot een deel van Yrlandt, dat sijn macht alreede by de Koning van Engelandt verdacht wierd, die, een gebod met sware dreygingen afgekondight hebbende, de Graef en sijn krijgshlieden weer uyt Yrlandt onthood, en, soo sy niet terstont gehoorsaemden, hun goederen verbeert maekte. Dit was oorsaeck dat de Graef al het gene, 't welck hy door 't recht van sijn gemalin, of door oorlogh verkregen had, by verdragh en geschrift aen de Koning overgaf, en van hem 't Graeffschap van *Weisford*, *Ossoria*, *Carterlogh*, en *Kildar*, met enige kasteelen, gelijk een leenheer, die met weldaet geloont wierd, ontving. Hendrick de Tweede dan, groote heyrkrachten vergadert hebbende, sond die over in Yrlant, in 't jaer Christi 1172, en verkreegh 't Vorstendom van 't eylandt. Want de Staten van Yrlandt, gelijk *Rotherick O Conor*

Dun, dat is, swarte Monarch van Yrlandt, *Dermot Mac Carty* Koning van *Coreagium*, *Donald O Bren* Koning van *Limirick*, *O Carel* Koning van *Vreil*, *Mac Shaglin* Koning van *Ophaly*, *O Rork* Koning van *Meib*, *O Neal*, Koning van *Vyfter*, en d'andere Grooten, en 't volck self, gaven alle hun macht en heerschappy aen hem over, daer op geschriften onderteekent, overgelevert, en naer *Romen* gesonden warden. Hier op volghde de machtbrieff van *Paus Hadrianus*, en de ring tot bewijs van dese heerschappy te mogen aentasten, gelijk oock d'autoriteyt van eenige Provinciale Synoden. Hy gaf sedert de heerschappy van Yrlandt aen sijn soon *Jan* over; 't welck *Paus Urbanus* met sijn bulle bevestighde, en tot bewijs van bevestiging een kroon, van paerwerveeren met goud gevlochten, sond. Sommige hebben geschreven dat dese, Koning geworden zijnde, Yrlandt, en met eenen Engelandt, aen de Roomsche kerek, gelijk *feudal* of leenplichtigh, schriftelijck overgegeven heeft, en dat als een leen-goet van de Roomsche kerek ontfangen; en sijn nakomers verplicht heeft, dat sy drie hondert Marcken aen de Roomsche Paus souden betalen. Maer de deurluchtige man, *Thomas Morus*, die de Pauselijcke party tot aen de doot voorgestaen heeft, versekerd dat dit warelijck valsch is: want hy schrijft dat de Roomschen dese overgeving niet konnen toonen, dit geldt nooyt geeyfcht, en de Koningen van Engelandt dit nooyt bekennt hebben. Doch, dese groote man niet te na gesproken, de saeck is echter heel anders, gelijk klareljck blijckt uyt de rollen der Parlemenenten, die meer wegen, dan alle andere uytsonderingen. Want de Cancelier van Engelandt verhaelt in de vergadering der Staten van 't Koninckrijk onder *Eduard de Derde*, dat de Roomsche Paus de Koning van Engelandt, naer *Romen* in 't Recht wilde beroepen, soo om d'onderstelling, als om het betalen van de schatting voor Engelandt en Yrlandt, tot de welke Koning *Jan* sich self en sijn nakommers verbonden had. Hy verfocht dieshalven hun meening van dese saeck. De Bisschoppen begeerden een dagh, om sich in 't bysonder te beraden; gelijk oock de Grooten en 't gemeen volck. Sy vergaderden in de volgende dagh, en maecten met eendrachtige toestemming van allen een besluyt: Dat noch Koning *Jan*, noch eenigh ander Koning soodanigh een dienstbaerheyt het Koninckrijk opleggen mocht, 't en waer met gemeene bewilliging en toestemming van 't Parlement, 't welck geensins geschiet was; en dat het gene, 't welck hy gedaen had, tegen den eed strect, die hy in sijn intree godtvruchtelijck voor Godt in voorgeschreven woorden bevestight had: en dieshalven, indien de Paus hier op drong, soo souden

Rob. de
Africus ad
annum
1185.
1167.
Dermicius
Marchardus
soon.

Richard
Strongbow.

Hendrick
de Tweede
van Yrlandt
aan.
Giraldus
Cambry. en
M. S. by
de Barons
Hamb.

Eerste en
tweede Syn-
odus van
Cassile en
Armagh.
1186.

Reg. 116
voldans.

fouden sy met alle hun krachten, en groote moed vaerdig zijn om hun goederen en lichamen tot tegenstant te wagen. Voorts, de gene, die de wetten op 't naerstighste ondersoecken, seggen dat dese leenbrief van Koning Jan door d'uytsondering, die in 't eynde daer aen gevoeght is, gebroken wordt, te weten, *Beboudens onse gerechtigheden, vrybeden, en onse goederen voor ons, en voor onse erfgenamen.* Maer dit is buyten 't spoor.

Van Jan af wierden de Koningen van Engelandt *Heeren van Yrlandt* genoemd, tot dat by onser vaderen geheugenis Henrick d'Achtste in de vergaderingen van Yrlandt door de Staten van 't eylandt Koning van Yrlandt verklaert wierd, om dat de naem van Heer niet soo heyligh en ontfaghelijck, als die van Koning, by sommige oproerigen scheen. Dese naem en tytel van *Koninckrijk van Yrlandt* wierden door d'autoriteyt van de Paus bevestigt, toen in 't jaer 1555 Koningin Maria, in de naem van 't Koninckrijk van Engelandt, door Gefanten haer gehoorlaemheyt aen de Paus van Rommen, Paulus de Vierde, betuyghde. Dus luyden de woorden: *Tot lof en glorie van d'almachtige Godt, en van sijn heerlijckste Voortbrengster, de Maeght Maria, tot eer van 't gebede hemelsche Hof, en verheffing van 't Catholijck geloof, soo maken wy, op 't verzoek van Koning Philippus en Koningin Maria, ons ootmoedighlijck hierom smekende, met raet onser Broederen, en door de volheyt van d'Apostolische macht, Yrlandt door onse Apostolische autoriteyt voor eeuwig tot een Koninckrijk, en vergieren en bevestigen dat voor 't aenstaende met de tytel, waerdigheyt, eer, macht, rechten, zegels, voorrechten, voordrachten, en Konincklijcke voortreffelijckheden, gelijk alle andere Koninckrijcken van Christi geloovigen genieten, gebruycken en besitten, en genieten, gebruycken en besitten konnen.*

Engelsche Edelen, in Yrlandt gevoegen.

Maer dewijl wy in de namen deser Edelen zijn gevallen, die d'eersten van d'Engelschen Yrlandt aengerast, en door dapperheyt onder d'Engelsche heerschappy gevoeght hebben, soo sal ick, op dat het niet sou schijnen dat ick hen, en hun nakomelingen dese eer benijde, uyt de Cancellary van Yrlandt, gelijk de tytel aenwijst, de gene hier by voegen,

Die met Dermicius, Murchards soon, in Yrlandt zijn gekomen.

Richard Strongbow, Graef van Penbroeck, die aen Eva, dochter van Murchard, een Yrsch Koninckje, een eenige dochter teelde, de welke aen Willem Marschalck de tytel van 't Graefschap Penbroeck, met groote erfgronden in Yrlandt, aenbracht, en daer by een talrijck kroost, namelijk vijf sonen, die alle, sonder kinderen na te laten, op malkander in sekere rijgh gevolght zijn; en oock soo veel dochters, die Hugo Bigod, Graef van Nortfolck, Guarintus van Montecasinum, Gilbert van Clare, Yrlandt.

Graef van Glocester, *Willem van Ferrarius*, Graef van Derby, *Willem Breose*, hun gehuwde mannen, met vrye eerampten en besittingen verrijckt hebben.

- Robert Stephanides.*
- Herveus van Monte-Marisco.*
- Mauritius Prendergest.*
- Robert Barrensis.*
- Meilerius Meilerinus.*
- Mauritius, Giralduus soon.*
- Redmundus, Stephanus neef.*
- Willem Ferrandus.*
- Milo van Cogan.*
- Richard van Cogan.*
- Gualter van Ridensford.*
- Gualter, } sonen van Mauritius Giralduus.*
- Alexander, }*
- Willem Notte.*
- Robert, Bernards soon.*
- Hugo van Lacy.*
- Willem, Aldelmus soon.*
- Willem Macarellus.*
- Humfredus Bohun.*
- Hugo van Gundeville.*
- Philippus van Hastings.*
- Hugo Tirellus.*
- David Gualensis.*
- Robert Poerius.*
- Osbert van Herlotere.*
- Willem van Bendenges.*
- Adam van Gernex.*
- Philippus van Breos.*
- Griffinus, Stephanus neef.*
- Radulf, Stephanus soon.*
- Gualter Barrensis.*
- Philippus Gualensis.*
- Adam van Hereford.*

By de welcken uyt Giralduus Cambrensis gevoeght kan worden,

- Ian van Curcy.*
- Hugo van Contilone.*
- Redmund van Cantimore.*
- Redmund Hugonides.*
- Milo Monerensis, en anderen.*

Bediening van 't Koninckrijk Yrlandt.

MAer sedert Yrlandt onder 't Engelsche Recht is gekomen, soo hebben de Koningen van Engelandt hun Vice-roys, of Onderkoningen derwaerts gesonden, om de gemeente waer te nemen, die sy eerstelijck Bewaerders van Yrlandt, en sedert Justiciers, Stedebouwers, en Afgevaerdighden van Yrlandt in hun Codicillen, of open brieven hebben genoemd, door de welke d'authoriteyt en rechtspreking aen hen bevolen wierd. Seker, dese authoriteyt was groot en Konincklijck, namelijk van oorlogh te voeren, vrède te maken, Overigheden te verkiesen, alle ampten

Viceroys of Onderkoningen van Yrlandt.

pten (eenige weynigen uytgefondert) te be-
geven, de misdaden, behalven eenigen van
gequettete Hoogheydt, te vergeven, Ridders
te maken, &c. Als iemand eenigh Overheys-
ampt aenvaert, soo worden dese open brieven
opentlijk voorgelesen, en als hy d'eed voor
de Rijckskancelier, in sekere forme van voor-
geschreven woorden gedaen heeft, soo wordt
hem het swaert, dat hem voorghouden is, in
handen gegeven, en hy in sijn setel geplactst,
in tegenwoordigheyt van de Rijckskancelier,
van de leden des geheyme Raedts, van de
Grooten van 't Koninckrijk, met de Koning der
wapenen, dienende tot de wapenen, en andere be-
ampte dienaers. Daer is in de geheele Chri-
stelijke weerelt geen ander Onderkoning,
die nader aen de Konincklijke Majesteit
komt, 't zy men op de rechtspreking, of op
d'achtbaerheyt, geltoet en pracht liet. Hy
heeft by hem tot sijn Raedt de Rijckskancelier,
de Tresorier van 't Rijk, en anderen uyt
de Graven, Bisschoppen, Baronnen en Rech-
ters, die van de geheyme Raedt zijn. Want
Yrlandt heeft in 't geheel gelijke Staten, als
Engelandt, namelijk Graven, Baronnen,
Ridders, Schiltknappen, &c.

Staten van
Yrlandt.

Hoven, of Rechtplaetsen van Yrland.

't Opperste Hof van 't Yrsche Koninck-
rijk is 't Parlement, dat met believen
des Konings van Engelandt door
d'Onderkoning ontboden en gescheyden
wordt; schoon onder de heerschappy van
Eduward de Tweede verordineert wierd, dat
jarelijcks Parlemen ten in 't landt van Yrlandt gebo-
den souden worden. Daer worden oock jarelijcks
vier Rechtsvergaderingen, gelijk in Engelandt,
gehouden. Daer zijn vijf Rechtbanken,
namelijk, de Geslarnde Kamer, Cancelary,
de Konincklijke Banck, de Banck der gemeene Or-
donnantien, Scaccarium, of de Konincklijke inkomst.
Daer zijn oock Justiciers der Assisen, ten zy eer tot
hooren en beslechten, gelijk in Engelandt, en
in yder Graeffschap Ironarchen, om de vrede
te bewaren. De Koning heeft oock sijn Pleyt-
besorger, of algemeene Attornatus, tot de wet die-
nende, en Solliciteur.

Rechtban-
ken van Yr-
landt.

In de Lantschappen, verder wegh gelegen,
zijn oock Bestieters, om recht te spreken,
gelijk de gene, die in Connacht *Eerste Commis-
sionaris*, en in Mounster *Præses* genoemd wordt,
die uyt d'Edelen en Rechtsgeleerden hun by-
sitters hebben, en yder nochtans op 't believen
van d'Onderkoning sien.

Bestieters
in de rechts-
saeken.

Men gebruyckt in Yrlandt de selve gemeene
of burgerlijke wetten, die in Engelandt ge-
bruyckt worden. Want men leest in de ge-
heyme boecken van 't Rijk in deser voegen:
Koning Hendrick de Derde ontbood in 't twaelfde jaer

Wetten.

van sijn heerschappy aen sijn Justicier van Yrlandt dat
hy, d'Aertbisschoppen, Bisschoppen, Baronnen en krijghs-
lieden vergadert hebbende, hen het Placcaet van Ko-
ning Jan souw bekent maken, 't welck hy dees lesen, en
van de Grooten van Yrlandt dees besweeren, om de wet-
ten en gewoonten van Engelandt t'onderhouden, en op
dat sy die wetten souden waarnemen en gebruycken. De
wetten des Parlements, of der Statuyten van
Engelandt, gelijk sy die noemen, waren in 't
gebruyck tot aen de tijt van Hendrick de Se-
vende. Want in 't tiende jaer van sijn Rijk
wierden sy door d'autoriteyt van 't Parlement
in Yrlandt vast gestelt en bevestigt. Wy
hebben alreë geleght waer uyt de *Parlementische
Statuyten* hun oorsprong hebben.

Yrlandt heeft, behalven dese burgerlijke
overheys-ampten, oock een krijghs-ampt, te
weten, de *Maerschalck*, welcks plicht hier is soo
wel de baldadigheyt der krijghslieden, als der
rebellen, die daer dickwijls veel werck geven,
te bedwingen. De Baronnen van *Morley* uyt
Engelandt hebben eertijts, gelijk uyt d'open-
bare geschriften blijkt, dit ampt erfelijk
bedient. Want Koning Jan heeft de besitting
van dit ampt met erfelijk recht gegeven, ge-
lijk dese sijn woorden meebrengen: *Wy heb-
ben aen Jan Maerschalck gegeven en toegestaen, tot een
leen en onderstelling, ons Maerschalckschap van geheel
Yrlandt, met alle d'aenckleven. Wy hebben oock aen
hem gegeven, tot sijn leen en onderstelling, Cantredum,
in 't welke gelegen is de boeve van Kilbunny, om
dat van ons en onse erfgenamen voor hem, en voor
sijn erfgenamen te besitten. Van de welke het in
rechte lijn op de Baronnen van Morley afge-
daelt is. De Maerschalck heeft onder sich sijn
Ondermaerschalck, die sy Provost Marefcall noe-
men, en somtijts meer, naer vercysch van sa-
ken en tijden, die hun bepaelde autoriteyt on-
der 't groot zegel van Yrlandt met instructien
bedienen. Maer ick sal dese en diergelijke
dingen aen 't naerstigh ondersoek der ande-
ren laten. Als ick van de zeden deser volcken
handel, sal ick een weynigh van 't gebruyck
in de bediening van 't recht onder de wilde
Yren spreken.*

Maerschalck
van Yrlandt.

In 't negen-
de jaer van
Koning Jan.

Deeling van Yrlandt.

Yrlandt word naer de seden der inwoon-
ders in twee deelen gedeelt: want de
gene, die weygeren aen wetten ver-
bonden te zijn, en onbesuyfdelijk leven,
worden *Iribrie*, en gemeenlijk *Wilde Irish*, dat
is, *Wilde Yren*, genoemd; maer de gene, die se-
diger zijn, de wetten voor heyligh houden, en
naer Rechten luyfteren, worden *Engelsche Yren*,
en hun Landtschap *The English Pale* genoemd;
om dat d'eerste Engelschen, die daer gekomen
zijn, aen sich selven seeckere grenspalen in 't
oosterlijk en vruchtbaerste deel van 't Eylant
voor-

Deeling van
Yrlandt.

voorgeftelt hebben, binnen de welke oock heden de gene zijn, die wilt en woest leven, en de wetten minft gehoorsamen, gelijk buyten dese palen oock anderen, in de welke niets tot ledigheyt en beleeftheyt te begeeren staet. Maer laet ons een ouder deeling besien. Dit Landt begrijpt in sich, naer de gelegenheyt, of eer naer 't getal der Bestieters van de voorgaende tijden, vijf deelen, (want het was eertijts een Vijf-vorstendom) namelijk *Mounster* naer 't zuyden, *Leinster* naer 't oosten, *Connaucht* naer 't westen, *Ulster* naer 't noorden, en *Meath* byna in 't midden selve. Dese deelen worden dus tot de burgerlijcke bediening in Graeffchappen gedeelt:

In <i>Momonía</i> of <i>Mounster</i> zijn de Graeffchappen van	<i>Kerry.</i> <i>Desmond.</i> <i>Cork.</i> <i>Waterford.</i> <i>Limerick.</i> <i>Tipperary</i> , met het Graeffchap van 't heyligh <i>Kruys</i> van <i>Tipperary.</i>
In <i>Leinster</i> zijn de Graeffchappen van	<i>Kilkenny.</i> <i>Caterlough.</i> <i>Queenes County.</i> <i>Kings County.</i> <i>Kildare.</i> <i>Weisford.</i> <i>Dublin.</i>
In <i>Meath</i> zijn de Graeffchappen van	<i>East Meath.</i> <i>West Meath.</i> <i>Longford.</i>
In <i>Connaucht</i> zijn de Graeffchappen van	<i>Tronmund.</i> <i>Galloway.</i> <i>Maio.</i> <i>Slego.</i> <i>Lerim.</i> <i>Roscomam.</i>
In <i>Ulster</i> zijn de Graeffchappen van	<i>Louth.</i> <i>Cavan.</i> <i>Fermanagh.</i> <i>Monaghan.</i> <i>Armagh.</i> <i>Down.</i> <i>Antrim.</i> <i>Cobran.</i> <i>Tir-Oën.</i> <i>Tir-Conell</i> , of <i>Donegall.</i>

Kerckelijcke bediening.

De Kerckelijcke saken van Yrlant wierden eertijds van de Bisschoppen bedient, die door de Aertsbisschop van Cantelbergh, of onderling van malkander gewijd wierden. Maer in 't jaer *MCLII*, gelijk by *Philippus Flatesbury* gelesen wordt, heeft *Christianus*, de *Lismorensche* Bisschop, Legaat van geheel Yrlant, een seer vermaert Concilie by *Mell* gehouden, daer de Bisschoppen, Abten, Koningen, Hertogen, en Grooten van Yrlant by waren; in 't welck hy, door d' autoriteyt van de Paus, en door 't Concilie der Cardinalen, met toestem-

ming der Bisschoppen, Abten en anderen, daer tegenwoordigh zijnde, vier Aertsbischdommen in Yrlant opgericht heeft, te weten, dat van *Armagh*, *Dublin*, *Casfile* en *Tuam*.

De Bisschdommen, die onder dese Aertsbischdommen stonden, sal ick, hoewel sommigen door de ramp der tijden heel uytgewicht, andere verwait en te samen gevoeght, en andere elders vervoert zijn, uyt het oude Roomsche Provinciael, gelijk sy by oudts geweest zijn, naer d'oprechtigheyt van 't geschrift, hier aen voegen:

Onder 't Aertsbischdom van <i>Armagh</i> , 't eerste van heel Yrlant, zijn het	<i>Methsche</i> , of <i>Elnamirand.</i> <i>Dunensche</i> , anders <i>Dundaletbeglas.</i> <i>Clochborensche</i> , anders <i>Lugundunensche.</i> <i>Commerensche.</i> <i>Ardaebadensche.</i> <i>Rathborensche.</i> <i>Rathluensche.</i> <i>Dain-liguirensche.</i> <i>Dearribensche.</i>
Her Aertsbischdom van <i>Dublin</i> gehoorsamen het	<i>Glendelacensche.</i> <i>Fernensche.</i> <i>Osseviensche</i> , anders van <i>Canic.</i> <i>Lechtinensche.</i> <i>Kildarensche</i> , anders <i>Darensche.</i>
Onder 't Cassiliensche Aertsbischdom zijn het	<i>Laoniensche</i> van <i>Kendalnan.</i> <i>Van Limerick.</i> <i>Van 't Eylandt Gathay.</i> <i>Van Cellumabrath.</i> <i>Melicensche</i> , of van <i>Emileth.</i> <i>Rosfiensche</i> , anders <i>Roscreensche.</i> <i>Waterfordsche</i> , anders <i>Van Baltifordian.</i> <i>Lismorensche.</i> <i>Clonensche</i> , anders <i>Van Cluanania.</i> <i>Van Cork.</i> <i>Van Rosalither.</i> <i>Ardefertensche.</i>
Onder het Tuamensche Aertsbischdom zijn gestelt het	<i>Duacensche</i> , anders <i>Killmacduoc.</i> <i>Van Mageo.</i> <i>Enachdunensche.</i> <i>Van Cellajaro.</i> <i>Van Rosconmon.</i> <i>Clonfertensche.</i> <i>Achadensche.</i> <i>Ladensche</i> , anders <i>Killaleth.</i> <i>Van Conany.</i> <i>Van Killmunduach.</i> <i>Elphiniensche.</i>

M O M O N I A,
O F
M O V N S T E R.

MOMONIA, in d'Irſche tael Mown, en in de ſamenvoeging van de reden Wown, in 't Engeliſch Mounſter, leght naer 't Zuyden aen de Vergivſche zee, van Connacht, nu Sineum of Shanon, en van Leinſter door de vloet Neoro eenighſins afgeſcheyden. Dit gewest was eertijds veelvoudighlyck gedeelt, te weten in Towoun, dat is, noorderlyck Mounſter; Deſwoun, dat is, zuyd-Mounſter; Hierwoun, dat is, West-Mounſter; Meanwoun, dat is, middel-Mounſter, en Urwoun, dat is, voorhoofst van Mounſter, of Voor-Mounſter: Maer het beſtaet heden niet meer, dan in twee deelen, in West-Mounſter, en Zuyd-Mounſter. West-Mounſter wierd in oude tyden van de LUCENEN, VELABREN, en UTERINEN; en Zuyd-Mounſter van d'OUDIEN of VODIEN, en CORIONDEN bewoont. Maer 't wordt heden in ſeven Graeffſchappen afgedeeft, Kerry, Deſmond, Cork, Limerick, Tipperary, 't heyligh Kruys, en Waterford. Ter plaets; daer Irlandt meest naer 't weſten en naer de Spaenſche zee gelegen is, en naer Galiffen in Spanjen door een wyde tuſſchen-ruymte haer uytſicht heeft, is het over vele eeuwen, geliſch Oroſius verhaelt, door de VELABREN en LUCENEN bewoont. De LUCENEN, die van Lugo in Galiffen hun naem en oorsprong ſchijnen getrocken te hebben, en van welckers naem men eenige overblyſſelen in de Baronny van Lyxnaw vind, hebben, geliſch ick acht, hun woonplaets in 't Graeffſchap Kerry, en in Conoglogh, niet verre van de vloet Shanon gelegen, eertijds gehad.

't GRAEFSCHAP
K E R R Y.

Het Graeffſchap Kerry loopt voort, by de mont van de Shanon, geliſch een riem, of tong in zee, en wordt aen weerzijden van de golven beſpoelt. Het Landtſchap is vol van woefte en onbegankelijke bergen, daer veel holle dalen in zijn, op eenige plaetsen met boulanden onderſcheyden, en op andere wederom met dichte boſſchen afgeſloten. Dit Graeffſchap wordt voor een Paltsgraeffſchap geacht; en de Graven hebben daer in de waerdigheyt van Paltsgraef, en de rechten van Deſmond beſeten, en dit door de gift van Koning Eduard de Derde, die alle Konincklycke vrubeden aen hen toelkont, uytgeſondert vier ordonnantien, te weten, van Irant, roof, Forſtall, en gevonde ſchatten met de winſt van de Croccis, die voor de Koningen van Engelandt bewaert wierden. Maer

deſe boofte menſchen, de vryheyt niet willende, en niet konnende gebruycken, waren alreë het quade padt ingellagen, en hadden ſich tot beroerte en weerſpalt begeven. In d'intreë van dit Landtſchap is het landt, *Clan-Mo-^{Clan-Mo-}* rryſ genoemd, naer ſeker Maurits, uyt de ſtam ^{ry} van Raimund Craſſus, welcks nakomelingen Baronnen van Lixnaw genoemd zijn. Een onbenaemde beeck, vloeyende in 't midden deur het ſtedeken Trailey, eenighſins woefte, daer de Graven van Deſmond hun wooning gehad hebben, ſnijdt dat in twee deelen, en ſchijnt, geliſch de gelegenheyt aenwijft, de beeck DUR van Ptolemeus te zijn. Niet verre van ^{Dur, een} daer is Ardart, daer de Biſſchop van Ardart, ^{beek,} die ſchaerſelijck moet leven, zijn zetel heeft. ^{Ardart,} Van hier byna aen 't uytterſte van de Kaep is ^{een Biſch-} Dingle, een bequame haven, van daer men de ^{don.} haven van Smerwic (dus verkort voor S. Mary- ^{Smerwic.} ^{wic}) ſiet, daer onlangs, toen Girald, Graef van Deſmond, een man van overgroote meyn- eedigheyt tegen ſijn Vorſt en vaderlant, door ſijn gedurigh geſtroop op de landen, Mounſter neer-

neêrgevelt had, een samengeraepte hoop van Italianen en Spanjaerden landde, die van de Roomfche Paus Gregorius de Dertiende, en van de Spanjaert tot byftant van Girald gefonden waren, die, hier een fchans opgeworpen hebbende, de welke fy *Fort del Ore* noemden, door hun dreygen de hemel verfhrickten. Maer al dit gewelt wiert door de koomft en eerfte pooging van de deurluchtighefte en ftrijdbaerfte Baron, Heer Arthur Grey, Onderkoning zijnde, krachteloos gemaect. Want fy gaven fich terftont over; en 't meefte deel van hen wiert gedoot, om dat dit raetfaemft en veylighft fchijnt, vermits de ftant van dit Rijk fulcks vereyft, en de rebellen van alle zijden dreygen. De Graef van *Desmond* felf, heel verbaesdelijk in de bygelege boffchen, en in een hutje vluchtende, wiert van 't krijgsvolek, dat hem vervolghde, eerst gewond, daer na bekent, en van fijn hooft berooft, en betaelde in defer voegen de ftraf van dat hy fijn Vaderlandt verwoeft had.

elo 10
LXXIII.

Belachelijke
inbreiding.

Iemant fal miffchien meer ernftigheyt in my vereyffen, foo ick het belachelijk gevoelen verhael, 't welk in de zielen van vele wilde Yren deurgedrongen is, en vafftigheyt gekregen heeft, te weten, dat de gene, die in 't fchrickelijk gekrijfch der krijghlieden, 't welk fy in d'aenval met groot gedruys maken, op 't geroep der anderen niet antwoordt, fchichtrighlijk van d'aerde wordt geruickt, en in wat gewelt van Yrlandt het oock is, als vliegende in defe woefte dalen, word gevoert, dat hy daer gras eet, water flabt, niet gevoelt dat hy wel of qualijk is, gebruyck van reden, en niet van fpraeck heeft, en eyndelijck van de jagers door middel van de honden gevangen, en wêer naer fijn huys gebracht word.

D E S M O N I A,

of

D E S M O N D.

Desmoma, by d'Yren *Deswown*, en by d'Engelfchen *Desmond*, fpreyd fich wijd en breed naer 't zuyden beneden d'oude *LUCENEN* uyt, en wiert eertijts van defe twee volcken bewoont, te weten, de *Vilabren* en *Ibrenen*, die in veel gefchriften voor d'*Vterinen* worden genomen. De *VELABREN* fchijnen van *Aber*, dat is, water-poelen, dus genoemt, om dat fy aen poelen woonden, en door veel en groote waterplaffen gefcheyden waren. Tuffchen defe waterplaffen fiet men, behalven *Kerry*, alreê genoemt, naer 't zuydweften drie bergen, die in zee uytfteken, en certijts van d'inwoonders *Hierwonn*, dat is, *Westmounfter*, genoemt wiert *Yrlandt*.

Vilabren.

den. D'eerfte, tuffchen de zeeboefem van *Dingle*, en de vloet *Maire* gelegen, wordt *Clan-car* genoemt, en heeft een kasteel, door de *Carews* Engelfchen naer *Dunk-eran* geflicht. Hier in woonde *Donell Mac Carty More*, een Koninckje van *Yrfche* afkomst, die in 't jaer 1566 zijn befittingen en eygendommen aen Koningin *Elizabeth* overgaf, en van haer ontving dat hy, naer d'Engelfche gewoonte, dit kasteel by leenrecht op trouw fouw bewaren. In de felve tijdt wiert de Baron van *Vallentia* (seker eylandt, dicht daer aen gelegen,) Graef van *Clan-Car* gemaect: een man van groote naem en macht in dat gewelt, en die op de *Giralden* heel verftoort was, de welke, gelijk hy toonde, fijn voorouders, de Koningen van *Desmond*, uyt hun voorvaders fetels hadden gedreven. Maer hy genoot defe eer niet lang; want hy gaf zijn eenige wettige dochter, die hy had, ten huwelijk aen *Florentius Mac Carty*, en verhuysde oudt uyt het leven.

elo 10
LXV.
Baron van
Vallentia,
Graef van
Clan-Car.

De tweede kaep leght tuffchen de zeeboefems van *Maire* en *Bantre*, *Beare* genoemt, heel dor van zant, daer kleene fteentjes onder vermengt zijn, over de welke *O Swillivant Beare*, en *O Swillivant Bantre*, uyt een selve ftam gefproten, en by de hunnen van de voornaemfte Adel, 't gebied hebben.

Beare.

O Swillivant.

De derde kaep word *Eraugh* genoemt, en leght tuffchen *Bantre* en *Balaimore*, of *Baltimore*, een zeeboefem, om d'overvloedige vangft van de haring wel bekent, in de welke op 't kortfte der dagen jarelijcks een talrijcke vloot van Spanjaerden en Portugefen koomt, om kabbeljauw te viffchen. De *O Mabones* hebben hier *M. Carew*, met groote inkomften begiftigt, ontfangen. *Ptolemeus* noemt defe kaep *NOTIUM*, dat is, *Zuydkaep*, of *Zuyder zeeberg*, heden *Miffen-bead*, aen de welke, gelijk by hem te fien is, de vloet *IERNUS* van de groote zee uytgedroncken word. Maer ick durf nauwelijcks ramen in foo groote duyfterheyt hoedanigh een naem defe vloet heden voert, 't zy dat het de gene is, die nu *Maire* en *Drunk-eran* bespoelt. Ick kan oock niets van 't volck giffen, 't welk van de selve *Ptolemeus* aen defe kaep geplactft word, hoewel fy naer de verfheydenheyt van d'affchriften der boecken *IBERNI*, *OUTERNI*, *IBERI*, en *IVERNI* genoemt worden, 't en zy dat fy miffchien, gelijk de *LUCENI* en *CONCANI*, uyt d'Iberiers van Spanjen verhuyst zijn. Voorts, de naem van *DESMOND* heeft in de voorgaende eeuwen lang in dit gewelt bekent geweest, van de zee tot aen de vloet *Sbanon*, 't welk oock *Zuyd-mounfter* genoemt word. De *Giraldiden*, of *Fitz-Giraldes*, uyt het geflacht van *Kildare* gefproten, hebben, toen d'Yren verwonnen waren, hier groote befittingen verkregen; en uyt hen wiert *Maurits Fitz-Thomat*

O Mabon.

Notium.
een kaep.

Iernus, een
vloet.

D

(aen

(aen de welke *Thomas Carew*, die erfgenaem van de *Heerschappy van Desmond* was, eerst *Desmond* overgedragen had) in 't derde jaer van *Edward de Derde* tot eerste Graef van *Desmond* verkoosen. Onder des zelfs nakomelingen waren vele, welckers deughden, groote schatten, en gunsten wijt en breed bekennt hebben geweest, uytgefondert *Jacob*, die gelastert is, en noch mispresen wordt, vermits hy, sijn Neef uytsluytende, met geweld d'ersenis aen sich troock, en dese sware schattingen van *Cozne*, *Livry*, *Cocherings*, *Bonaghty*, &c. van sijn onderfaten vorderde, om sijn roovende soldaten te voeden. Sijn soon, *Thomas* genoemt, dese selve schatting van 't elendig volkje eyschende, betaelde, door 't bevel van d'Onderkoning,

I. Tiptoft, in 't jaer 1467, met verlies van sijn leven, de strat van sijn, en sijn vaders boosheyt. Toen sijn kinderen echter weer in hun staet gestelt waren, quam by erfrecht dese eer in hun stam aen *Girald*, dese weerspannige, die ick terstont gedacht heb. Toen dese door autoriteyt van 't Parlement verwesen was, wierd *Desmond* aen des Konings erfdeel toegewesen, en in ordening van Graeffschap gebracht, en een Burghgraef daer over gestelt, die over de jarelijckche Overigheyt gebied. De gene, die hier in achtbaerheyt en middelnen meest vermogen, zijn uyt de stam der *Fitz-Giralden*, schoon sy om verscheyde oorfaken verscheyde bynamen aengenomen hebben.

VODIÆ en CORIONDI.

NA d'Iberen komen de ΟΥΔΙΑΙ, die VODIÆ, en UDIE wijt en breed betwoont hebben. Men bespeurt een klaer merckteecken van dese naem in IDOU en IDOUTH, kleene Landtschappen, gelyck oock der CORIONDI in 't Graeffschap Corke, dat daer aen paelt. Dese hebben 't Graeffschap van Cork, Tipperary, Limerik, en Waterford bezwoont.

't GRAEFSCHAP van CORK,
gemeenelijck

COVNTY of CORK.

HET Graeffschap van Cork, 't welck eertijts een Koninckrijk was, en de geheele zeekust van *Lifmore* af, tot aen *S. Brend* begreep, heeft naer 't westen in de middellanden het boschachtigh Landtschap *Musheray*, in 't welck *Comaci Mac-Teg*, een vermaerde naem, en aen de zeekust *Carbray*, in 't welck de *Macarti* van hooge achting zijn. Voor eerst ontmoet men aen de zee *Ross*, een velling, en haven, die eertijts veel bevaren wierd, maer nu onbruyckbaer is, uyt oorsaek van een zantbanck, daer voor geschoten. Van hier schiet in zee met een enge hals het aengehechte eylandt, *The old head of Kinsale* genoemt, by 't welck het geslacht der *Curien*, door rijkdom vermaert, eertijts gebloeyt heeft, door de broeder van *Joannes Curcy*, Engelschman, die *Ulster* verwon, uytgebreyd, en uyt het welck hier noch overgebleven is *Curcy*, Baron van *Ringromia*; maer heden, volgens de veranderingen der weereltsche dingen, veel minder van staet geworden. Daer na koomt aen de mont van de vloet *Bany*, in een vruchtbaer en boschachtigh lant, *Kinsale*, een heel bequame haven, en stadt,

met oude muren omringt, by de welke men in 't jaer 1601 als met een dobbelsteen om Yrlandt speelde, 't welck in twist stont, of het aen d'Engelschen of aen de Spaenschen souw behooren, vernuts het eylandt van uytwendige en inwendige vyanden geplaecht wierd. Want acht duyent oude Spaensche krijghslieden, op de ban van *Pius de Vijfde*, *Gregorius de Dertiende*, en *Clemens d'Achtere*, tegen *Elizabeth* uytgesproken, steunende, en op de bystant der weerspannigen, die hen ontboden hadden, vertrouwende, hadden onder 't beleyt van *Ian d'Aquila* dese velling onvoorfiens ingenomen, en dit onder de schoone deckmantel van de Godsdienst weer op te rechten, 't welck in dese eeuw overal in de twisten van de Godsdienst, met onbetamelijke raetslagen, voorgewent wordt. Maer *Karel Blunt*, Baron van *Montjoy*, Onderkoning van Yrlandt, besloot terstont dese plaets ter zee en te landt, schoon het krijghsvoick afgemat, en de tijdt (winter zijnde) onbequaem was. Hy stelde sich te gelyck tegen 't geweld der weerspannigen, die door de Graef van *Tir-Oen*, *O Donnell*, *Mac-Gwirre*, en *Mac-Mabound* derwaerts gevoert waren, en verplette door sijn dapperheyt hun woestheyt soo geluckelijck, dat hy, met een verwinting, de stadt en de Spanjaerden daer by in sijn geweld kreegh, en verwiner, het stael en de sackel, gereet om alles in kolen te setten, uyt de handen van geheel Yrlandt

Graven van
Desmond.

Alphen
Alphen
leed.

Musheray.

Carbray.

Curcy, Baron van
Ringromia.

Kinsale.

Kerry-
schery.

Darvock,
na vian.

Crete.

S. Brice.

Baron van
Berry.

G. Canby.

Engelja-
van van
Blusant.

landt wrong, dat alreë afviel, vermits de gene, die sich op afval beraden, al afgefallen zijn. Aen d'overoever van *Kinsale* leght *Kerry-wherry*, een kleyn lant, onlangs onder 't Graefschap van *Desmond* geraeckt, by 't welck de vloet, die van *Ptolemeus DAVRONA*, en van *Giraldus* uyt *Wallas*, met verandering van een eenige letter, *Savranus* en *Saverenus* genoemt wordt, voorbyvloeyt. Dese vloet, uyt het geberghte van *Muskeray* voortkomende, neemt sijn loop voorby dese hoofstadr van 't Graefschap, door de Bisschoppelijcke waerdigheyt (daer de *Clonensche* Domkerck bygevoeght is) vermaert. Dese hoofstadr, van *Giraldus* *Corcagia*, van d'Engelichen *Corcke*, en van d'inwoonders *Koreach* genoemt, is als een ovael, met wallen besloten, van de vloet omringt, en door de selve soodanigh gedeelt, dat men haer niet, dan met bruggen, begaen kan, bestaende in een straet, die byna recht, en met een brugh te samen gevoeght is. Dit is echter een koopstadr, die vermaert is, en veel befocht wordt; maer soodanigh van oproerige geburen bewoont, dat sy gedurighlijck wacht moeten houden, als of sy voor eeuwich belegert waren, en hun dochters niet buyten durven uythuwen: in voegen dat alle de burgers, onder malkander huwende, te samen in eenigh maeghschap bestaen. Sy houden dat dese heyligite man *Brioc*, die in de vruchtbare eeuw der Heyligen by de Franschen heeft gebloeyt, en van de welck het *Sanbriochiaensche* Bisdhdom in 't *Armorisch* Britanje, gemeenlijck *S. Brien* genoemt, de naem gekregen heeft, van hier gesproten was.

Dese vloet, sich beneden *Corck* verdelende, omhelst een groot en seer vermakelijck eylandt, tegen over de wooning van 't overoudt en vermaert geslacht der *Barrers*, of *Barrenfers*, 't welck hierom *Barry Court* genoemt wordt, van *Robert van Barry* Engelichman afgeleyt, seker een seer uytmuntent man, die nochtans onder d'ersten liever de voornaemste wilde zijn, dan schijnen; d'eerste, die in 't overweldigende van *Yrlande* getroffen en gequest werd; en d'eerste, die in *Yrlande* d'oproer getemt heeft. Sijn nakomelingen hebben door hun getrouwheydt en dapperheydt eerst de tytcl van *Baron van Barry*, sedert van *Burghgraef van Butisant* verdient van de Koningen van *Engelant* tontfangen; en om hun groote besittingen en rijkdommen de bynaem van *Barry-more*, dat is, *Groot*, by 't volck behouden. Een weynigh laeger stroomt de *Saverenus*, by *Imokelly*, een groote besitting, die eertijds de Graef van *Desmond* toebehoorde, deur een breede mondt in de groote zee.

Gelijck de *Saverenus* het beneden-deel van dit Landtschap besproeyt, soo wordt het opperdeel bespoelt door *Broodwater*, eertijds *Aron-more*, dat is, groote vloet, by de welck *Yrlande*.

haer wooning heeft d'edele stam van *Rupe*, of *Roche*, uyt *Engelant* overgevoert, de welcke hier geluckelijck aengewassen is, en de tytcl van *Burghgraven van Fermoy* besit. 't Is seker dat dese stam onder *Eduard de Tweede* het ampt van *Parlements Baron* heeft genoten, dewyl *Georgius de Rupe* twee hondert marcken tot boete moest geven, om dat hy in 't *Parlement*, te *Dublin* gehouden, niet verscheen, schoon hy daer ontboden was. Ter plaets, daer *Broodwater*, die een wijstijds tusschen dit Graefschap en dat van *Waterford* deurvloeyt, in zee loopt, en een haven maeckt, leght *Toghall*, niet seer groot, maer van alle zijden met muren besloten, maer lang, en in twee deelen gescheyden. Het grootste en opperdeel, dat sich naer 't noorden streckt, heeft een kerck, en buyten de muren een klooster, 't welck sy *North-Abby* noemen. Het beneden deel, naer 't zuyden leggende, en *the Basetoarne* genoemt, heeft oock sijn klooster, het zuyderlijck genoemt, aen sich gevoeght. De bequaemheydt van de haven, die een vaste Kaay heeft, en de vruchtbaerheydt van 't geburige landt locken de kooplieden soodanigh aen, dat dese plaets veel befocht wordt, en voor opperste Overigheydt een *Majoor* heeft. Dus verre streckt sich heden het Graefschap van *Corck*, 't welck eertijds, gelijk ick geseght heb, een *Koninkrijk* geacht wierd, en sich wijder uytstreckende, oock *Desmond* in sich begreep: 't welck *Hendiick de Tweede* aen *Robert*, *Stephanus* soon, en aen *Milon van Cogan* schonck en overgaf, met dese woorden: *Weet dat ick het geheele Koninkrijk van Corck overgegeven heb, uytgesondert de staet, en Cantred der Oustmannen; op dat sy en hun erfgenamen dat van my, en van mijn soon Ioannes voor de dienst van 60 krijghlieden souden besitten.* En *Georgius Carew*, nu *Baron Carew van Clopton*, die niet lang geleden *President van Mounster* was, en my, gelijk ick gaerne beken, in veel saken van *Yrlande* voorgelicht heeft, reket in recht gevolgh sijn geslacht van d'ersgenaem van dese *Stephani* soon.

't GRAEFSCHAP WATERFORD.

Es Graefschap van *Waterford*, een landt, dat om sijn vermaeck en vruchtbaerheydt aengenaem is, leght naer 't oosterlijck gewest, tusschen de vloedden *Broodwater* naer 't westen, *Sbour* naer 't oosten, de groote zee naer 't zuyden, en 't Graefschap van *Tiperary* naer 't noorden. Naer *Broodwater*, daer hy eerst het Graefschap *Cork* verlaet, siet men *Lismor*, door de *Bisschoppelijcke Stoel* beken, daer eertijds *Bisshop Christiañus*, *Legaet van Yrlande*, omtrent

Kerry-wherry.

Davrona, een vloet.

Corcke.

S. Brien.

Barrenfers van Barry.

G. Camb.

Burghgraef van Butisant.

Baron van Roche.

Fr. 9. Par. art. 8. E. 3.

Toghall.

The Kay.

Koninkrijk van Corcke.

Lismor. Bisshop Christiañus.

omtrent in 't jaer 1248 het gebied had; een man, die veel aen de kerck van Yrlandt verdient heeft, en in 't klooster *Clareval*, met S. Bernardus en Paus Eugenius, opgevoed is. Maer nu sijn meest alle de besittingen daer af vervreemt, en aen 't Bischdom van Waterford gevoeght. Niet verre van de mont leght het dorpje *Arámor*; en *Dessie*, een kleyn lantje, is daer aen gevoeght, gelijk men seght, welcks Heer, uyt de stam des Burghgraets van *Desmond* gesproten, by onse geheugenis *Dessie* voor een eertytel aengenomen heeft: maer vermits hy geen mannelijcke erfgenaem voortgebracht heeft, soo is die in korte tijdt met hem vergaen. Niet verre van daer, en dicht aen de zee leght *Dungarvan*, met een kasteel versorgh, en met een bequame haven versien. Dese plaets wierd door Koning Henrick de Seste tot een groote weldaet aen *Ioannes Talbot*, Graef van *Salopia*, met des selfs *Baronny*, geschoncken. Maer toen men sedert sagh dat sy seer bequaem gelegen was om dit deel van *Mounster* in de bant te houden, wierd sy voor eeuwich, door autoriteyt van 't Parlement, aen de Kroon der Koningen van Engellant gevoeght. De *Poerien*, van oude Adel uyt Yrlandt selve, dat van d'Engelschen verwonnen is, hebben hier oock gebloeyt, en waren met de tytel van *Baron* van *Ciarraghmore* vereert. Voorts, men siet *Waterford*, d'eerste en voornaemste stadt van dit Graeffschap, aen d'oever van de vloet *Shour* leggen. Dese stadt, van d'Yren en *Britanners* *Porthlary*, en van d'Engelschen *Waterford* genoemt, is van de zeeroovers uyt *Noorwegen* gebouwt; en hoewel de lucht daer wat dickachtigh, het landt niet seer vermakelijck, en de stadt met naeuwe straten beset is, soo is echter de haven soo bequaem, dat hy in rijckdom en toevloeying voor de tweede in Yrlandt geacht wordt, en sich alijdt sonderling getrouw en gehoorlaem aen 't Engelsche Rijk getoont heeft. Want toen *Richard*, Graef van *Pembroeck*, met hulp der Engelschen, die Yrlandt onderbrachten, d'Yren bestreed, had hy hier een veylige toevlucht en vertreck, vermits de stedelingen sich van achter, tot sijn veylighydt, in alle getrouwheydt stil hielden. De Koningen van Engellant hebben dieshalven vele en groote vryheden aen dese plaets gegunt, die van *Henrick* de *Sevende* vermeerdert en bevesticht wierden, om dat de burgers sich seer dapper en voorfichtigh tegen de verdichte *Vorst* *Parkin Warbeck* betoonden, die, een jongeling van slechte staet zijnde, vol onbeschaemtheyt naer de opperste trap van de Konincklijcke waardigheydt trachtte, en dit onder de perfoon van *Richard*, jonger soon van *Eduard* de *Vierde*, Hertogh van *Yorck*.

Koning Henrick de Seste gaf dit Graef-

schap, en de stadt van *Waterford* aen *Ioannes Talbot*, Graef van *Salopia*, (als ick terstont verhaelt heb,) met dese woorden, die ick, dewijl sy de dapperheydt van dese strijdbare man getuygen, de moeyte waerdigh acht (gelijk oock misschien iemant anders achten sal) uyt de Konincklijcke registers by te brengen, op dat de deught niet van haer eyge eer berooft sou blijven. *Wy dan* (seght de Koning na andere dingen, volgens de welsprekentheydt der Schrijvers van die eeuw, in de welke men heel onnooselijck *Latijn* sprack) *d'ernstige dapperbeyt van onse waerdste en getrouwe bloetvriendt Ioannes, Graef van Salopia en van Weysford, en Heer van Talbot, van Furnival en Le Strange, tot aen sijn ouderdom in de voorverhaelde oorlogen in 't sweet sijn lichaems, en in de uytstorting van sijn roode bloet dikwils beproeft hebbende, en met behoorlijcke overweeging bedenckende, en verstaende boedanigh ons Graeffschap en stadt van Waterford in ons gewest van Yrlandt, het kasteel, d'heerschappy, d'eer-ampten, 't landt, en de Baronny van Dungarvan, en alle heerschappyen, landen, eer-ampten en Baronnyen, met d'aenkleven van dien beneden het selve Graeffschap die door d'uytspatting der weerspannigen, of door de tegenstrubbeling en afval van eenigh persoon of persoon, Elicaeta, of eenige ander tytel van recht tot onse banden, of tot die van onse kinderen behooren te komen, of daer in te zijn, door de vyantlijcke invallen onser vyanden en weerspannigen in dese deelen soo verwoest, en voor t'genelt der oorlogen soodanigh bloot staen, dat sy byna geheel verdelghet zijn; en om dat dit niet tot ons voordeel, maer tot onse schade dickwils gedijt is, en gedijt, en oock om dat, door de selve onse bloetverwand, onse voorgenomde landen van Yrlandt in die gewesten tegen dusdanige invallen onser vyanden en weerspannigen kleekmoedighlyck beschermt worden, soo ordonneren, stellen en maken wy hem tot Graef van Waterford, met de stijl, tytel, naem en eer, die aen hem behoort. En dewijl door d'aenwas der hoogheydt van de Staet nootwendighlyck alles toeneemt, soo hebben wy door onse besondere gunst, en sekere kennis, en uyt onse eyge beweging, en tot behoorelijcke onderstant en onderhouding van de staet deses Graefs, ons maeghschap, gegeven, toegestaen, en door dese onse brieven bevestighe aen de selve Graef het voorgenomde Graeffschap, met de voorverhaelde stijl, tytel, naem en eer des Graefs van Waterford, en met vaste leen de voorgenomde stadt, des selfs kasteelen, heerschappyen, eer-ampten, landen en Baronnyen, met d'aenkleven beneden het selve Graeffschap, gelijk oock alle en alderhande manours, hundreds, wapentagia, &c. langs de geheele zee kust van *Yoghall* tot aen de voorgenomde stadt *Waterford*; te hebben en te houden het voorgenomde Graeffschap *Waterford*, de stijl, tytel, naem en eer des Graefs van *Waterford*, en de voorverhaelde stadt *Waterford*, kasteel, heerschappy, eer, landt, en Baronny van *Dungarvan*; en alle andere heerschappyen, eer-ampten, landen en Baronnyen beneden het selve Graeffschap, gelijk oock alle en de besondere voorgenomde manours, hundreds, &c. sullen aen*

Graef van
Waterford.

Arámor.

Dessie.

Dungarvan.

Poerien,
Baronny
van Ciarraghmore.

Waterford.

de

de voorgedachte Graef, en aen zijn mannelijke kinderen, die van hem voortkomen, by leen, trouw en gediensfigheyd aen hem behooren, doch soo, dat by die van ons, en onse erfgenamen houden sal. En op dat by onse Seneschal, en zijn erfgenamen onse Seneschallen, en onser erfgenamen van Yrlandt in ons geheel gewest van Yrlandt souden zijn, om macht en vermogen te hebben, soo sal hy in dit sijn selve ampt doen al't gene, dat sijn voorsaten, de Seneschallen van Engelandt in dit ampt tot noch toe gewent zijn voor eeuwigh te doen. Tot getuygenis van t welck, &c.

Seneschallen van Yrlandt.

Maer toen de Koningen en Vorsten van Engelandt, die groote besittingen in Yrlandt betaten, eerst door de Fransche, en sedert door d'inlandtliche oorlogen, die lang duerden, Yrlandt als verwaerloofden, de stant der Engelschen byna te gront ging, en de saken der Yren door t afzijn der Engelschen boven de maet aengegroeyt waren; soo wierd door de Staten van t Koninckrijk, tot boeting van de schade, en verfwacking van de krachten der Yren, verordonneert en besloten, dat de Graef van Salopia dit Graeffschap, de Hertogh van Nortfolck, Baron van Barkley, erfgenamen van de Gravin van Ormond, en alle Abten, Prieurs van Engelandt, &c. die goederen in Yrlandt besaten, om hun afzijn, en achteloosheyd in t hunne te beschermen, alle hun besittingen voor eeuwigh aen de Koning, en aen sijn nakomelingen souden overgeven.

An. 28. Hen. 8.

t GRAEFSCHAP
L I M E R I C K.

VY zijn tot noch toe langs de Graeffschappen van Mounster, aen de zee gelegen, heen gegaen. Nu zijn er noch twee overigh, midden in t lant gelegen, te weten, dat van Limerick en Tipperary, daer wy nu toe komen. t Graeffschap van Limerick heeft aen de rugh het landt van Korck, en leght naer t noorden tusschen Kerry, de vloet Shanon, en t lant van Tipperary: een vruchtbaer en volckrijck Landtschap, maer dat weynigh plaetsen van beter achtning vertoont. Het weterlijckste deel wordt Conilagh genoemd, in t welck tusschen de heuvels Knoe-Patric een seer hooge heuvel rijst, die een aengename uytzicht in zee heeft, en de vloet Sincus of Shanon, deur een breede mondt in de Vergivische zee vloeijende, van verre aenschouwt. Beneden aen dese heuvel hebben de Fitz-Giraldi lang in eer geleef, tot dat Thomas, Ridder van Dalen, of van Glin genoemd, door autoriteyt van t Parlement tot straf van veel groote besittingen wierd berooft, om dat hy voor de stichter van sijns soons schelmeryen wierd geacht, toen sijn boose soon de brantslichter met d'uytterite straf gestraft wierd; want huysen en hoven te verbranden is naer de wetten van Yrlandt een

Conilagh. Knoe-Patric.

Knight of the Valley.

fonde van gequetste Majesteit. Limerick is de hoofstادت van dit Graeffschap, die door de Sincus of Shanon; een seer treffelijcke vloet, omringt wordt, en van d'Yren Loumeagh, en van d'Engelschen Limerick genoemd wort. Dese stad is een Bischoppelijcke zetel, en een tamelijcke vermaerde koopstادت van Mounster, door Raimund Craffus Engelschman, soon van Willem Girald, eerst overweldight, daer na van Duvenaldus d'Yr, Koninckje van Thuetmonia, verbrant, sedert aen Philippus Brocus Engelschman by leen gegeven, en van Koning Jan met een kasteel versterckt. Dese stad scheyt sich heden in twee deelen: t gene, t welck sy t opperdeel noemen, en een Domkerck en kasteel heeft, opent sich met twee poorten, die treffelijcke steene bruggen hebben, met bolwercken en wipbruggen, van de weleke d'een naer t westen, en d'ander naer t oosten leydt: aen de weleke beneden aengehecht is de stad met wallen omringt, en oock met haer kasteel en bolwerck. Verder naer t oosten is Clan-William, naer de naem des stams van Willem, uyt de stam van Burgus, (d'Yren seggen Bourk) die daer gewoont heeft, en uyt de weleke Willem, die Jacob Fitz-moris, d'onrust van t vaderlandt, doodde, met het ampt van Baron van Castell-Conell (daer Richard Rufus, Graef van Ulster, een kasteel gesticht had) en met jaergelt, tot vergelding van sijn dapperheyd, en vertroosting voor sijn kinderen, in die strijdt gedoodt, door Koningin Elizabeth beschoncken wierd. In t zuyderlijck deel van dit Graeffschap is Kill-mallo, de tweede naer Limerick in overvloed en besoecking, en rontom met wallen besloten; en Adare, een steedje, eertijts met wallen versterckt, aen de selve vloet, die sich terstont in de Shanon ontlaft, daer Clan-Gibbon byleght, weleks Heer Jan Fitz-Girald genoemd, Jan Oge Fitz-John Fitz-Gibbon, en om sijn grijsachtigh hayr The white Knight, door besluyt van t Parlement om sijn schelmstucken verwesen wierd: maer Koningin Elisabeth sette des selfs soon door haer goeder-tierenheyd weer in sijn vorige staet. De gene, welckers namen, behalven dese Bourkes en Giraldiden, of Fitz-Giralds, meest bekend zijn, en hooghst geacht worden, zijn in dit gewest de Lacey, Browne, Hurleen, Chacei, Sapellen, en Poir-cellen, alle van Engelsche afkomst, en Mac-Shees, Mac-Brian, O Brian, en anderen, die Yren zijn.

Limerick.

Clan-William.

Baron van Castell-Conell.

Clan Gibbon.

Fitz-Giralds.

t GRAEFSCHAP
T I P P E R A R Y.

HEt Graeffschap Tipperary heeft in t westen tot grenspalen het landt van Limerick, en de vloet Shanon, in t oosten het landt van Kilkenny, in t zuyden dat van Corck en Waterford, en in t noorden het Landt-

Landſchap van 't geſlacht *O Caroll*. Het zunderlijke deel van 't landt vloeyt over van al te groote vruchtbaerheyt, en overvloed van lijfſocht, en is met veel heerlijke gebouwen beplant. Het weſterlijk deel wort een lange ſtreeck heen van de vloet *Glaſon* beſpoelt, van welcks oever *Emely*, of *Awn* niet verre af leght, een Biſchoplijke Stoel, die, gelijk ſy leggen, eertijds een ſtadt heeft geweest, die veel beſocht wierd. *Sewerus*, oock *Swirus* genoemt, een treffelijke vloet, heeft ſijn loop in 't midden daer deur, en, uyt het *Blandynſche* gebergte voortkomende, vloeyt deur *Neder-Oſſeria*, ('t welck door de weldaet van Koning *Henrick d'Achtſte* de tytel van Graef van *Oſſeria* aen de *Butlers*, en d'ernaem van *Burghgraef* aen de *Thurles* mededeelt,) naeft aen 't klooster van 't *Heyligh Kruys*, dat eertijds ſeer vermaert was, (om 't welck oock het aenpalende Landſchap gemeenlijk het *Tipperaryſche* Graeffſchap van 't heyligh *Kruys* genoemt wort) en ſijn vryheden heeft, die ter eeren van een ſtukje van 't heyligh kruys van *Chriſtus*, hier bewaert, eertijts aen haer gegant zijn. Het hout van 't heyligh *Kruys*, ſeght *S. Cyrillus*, heeft by deelen het gebeele aertrijk vervult: en heeft echer, gelijk *S. Paulinus* verhaelt, door een eeuwig wonder geen ſchade geleden: dit is 't geloof der oude *Chriſtenen*. 't Is ongelooſſelijk hoe veel menſchen, uyt oorſaek van de *Godtsdienſt*, gedurighlijk derwaerts, als naer een heylige plaets, vloejen: foodanigh is de volharding van dit volck in de *Godtsdienſt* van hun voorouders, die door de verwaerloofing en onkunde der overſten noch vermeerderd is, vermits 'er geen zijn, die hen onderwijſen.

De *Swirus* ſtroomt daer na voorby *Caffila*, dat van *Eugenius* de *Derde*, *Paus* van *Romen*, met een *Aertsbiſchoppelijke* waerdigheyt verciert is, en eertijds veel *Biſchdommen* onder ſich heeft gehad. Dese vloet, al voortvloeyende, maect veel eylanden, en vloeyt rontom het kasteel *Cahir*, het welke uyt de ſtam der *Butlers* een *Baron* heeft, door *Konigin Elizabeth* opperecht. Maer de ſoon van dese *Baron* bevleekte ſich met de ſmet van ontrouw en meynedigheyt, daer over hy oock geſtraft wierd; want ſijn kasteel wierd door de *Graef* van *Eſſex* in 't jaer 1599 gewonnen, en hy in de gevangenis geworpen. Voorts, dese vloet vloeyt van hier deur *Clomell*, een nering-rijcke marckt, die ſterck van veſting is, ſtoot tegen de rots van *Carick Mac-Griffon*, en, voorby de wõning der *Graven* van *Ormond* ſromende ('t welck *Koning Eduard* de *Tweede* aen *Edmund Boteler*, of *Butler*, met d'ernaem van *Graef* van *Carick* vergunt heeft) verlaet *Tipperary*, en verltreckt een ſcheyding tuſſchen de *Graeffſchappen* van *Waterford* en *Kilkenny*.

Daer liet ghy het gene, 't welck in 't zuy-

derlijk deel van dit *Graeffſchap* leght: maer het deel, 't welck ſich naer 't noorden ſtreckt, is mager, onvruchtbaerder, en heeft ſeer hooge bergen, van de welke ſy twaelf, die als in een hoop by malkander ſtaen, *Pbelemge-Modona* noemen. Dese worden in *Latijn* *Ormondia*, in d'*Yriſche* tale *Orwoyn*, dat is, *Voorhoof* van *Mounſter*, op 't *Engeliſch* *Ormond*, en van 't meelte deel met een ſeer bedorve naem *Wormewood* genoemt; welke al haer vermaertheit van de *Graven* heeft, die ſedert *Jacob Butler* veel getelt worden, aen de welke en aen ſijn erfgenamen *Eduard* de *Derde* dese eertytel voor ſijn leven, en de *regalitas* en andere *vryheden* met het *Ridderlijk leen* in 't *Graeffſchap* *Tipperary*, ſchonck, de welke ſijn nakomelingen door de gunſt der *Koningen* van *Engelandt* noch heden genieten: dieſhalven wordt dit het *Palatynſche* *Graeffſchap*, en hy van vele de *Graef* van *Tipperary* genoemt.

De voorouders van dese *Jacob* waren al van oude tijden *Eerſchenckers* van *Yrlandt*, om 't welck hen dese bynaem *Le Boteler*, of *Butler* toegevoeght is. 't Is oock ſeker dat ſy in ſeer *naemgheſchap* aen *S. Thomas Beckettus*, *Aertsbiſchop* van *Cantelbergh*, beſtaen hebben, vermits ſy ſijn afkomt van des ſelfs ſuſter afrekenen, en na des ſelfs doodtſlagh door *Koning Hendrick* de *Tweede* naer *Yrlandt* overgevoert wierd, om dat hy achtte, dat hy ſich van de haet deſer ſchandelijke daet ſou ontlaffen, ſoo hy de *na-magen* van dese vermoorde *Thomas* met *inkomſten* en *ampnen* vermeerderde.

Jacob, *Graef* van *Ormond* d'eerſte van dit geſlacht, ſoon van *Edmund*, *Graef* van *Carick*, trouwde de dochter van *Hunfredus Bohun*, *Graef* van *Hereford*, met de dochter van *Koning Eduard* d'eerſte geteelt, daer door hy op d'eerſte trap tot dese eer geraeckte. *Jacob*, des ſelfs ſoon, uyt dit huwelijck geſproten, verkreegh hier door by 't volck de bynaem van *Edele Graef*. *Jacob*, de vijfde *Graef* van dese ſtam, (om niet yder in 't beſonder te vervolgen) ontſing van *Henrick* de *Sette* de tytel en waerdigheyt van *Graef* van *Wiltſhyre* voor hem, en voor ſijn lijfs erfgenamen, die, *Onderkoning* van *Yrlandt*, gelijk vele anderen uyt dese ſtam, en *Schatmeester* van *Engelandt*, van *Eduard* de *Vierde* verwefen, terſtondt gevangen, en onthooft wierd. Sijn broeders, oock verwefen zijnde, verborgen ſich; en *Ioannes* ſtorf te *Ierufalem*, ſonder kinderen na te laten. *Thomas*, door de gunſt van *Koning Henrick* de *Sevende* in ſijn voorouders ſtaet geſtelt, ſtorf in 't jaer 1515, en liet twee dochters na, te weten *Anna*, die aen *Jacob* van *S. Leodegario*, of *S. Leger*, gehuwt wierd, en *Margareta*, die aen *Willem Bollein* trouwde, by de welck ſy dese *Thomas Bollein* baerde, die van *Koning Henrick* d'*Achtſte*

Emely.

Neder-Oſſeria.

Graeffſchap van 't heyligh Kruys.

't Heyligh Kruys.

Caffila.

Baron van Caher.

Clomell.

Graef van Carick.

Ormond.

Butlers Graven van Ormond. Anno 2. E. 3.

Graef van Tipperary.

Graven van Ormond.

d'Achtste eerst Burghgraef van *Rocheport*, en sedert Graef van *Wilt-shire* en *Ormond* gemackt wierd, toen hy des selfs dochter *Anna Bollein* trouwde, de welke, tot nut van Engelandt, de Koningin *Elizabeth* heeft gebaert, die by d'Engelschen eeuwiglijck in aengename geheugenis behoort te blijven. Toen *Thomas Bollein* gestorven was, heeft *Petrus*, of *Pierre Butler*, een man van groote macht in Yrlandt, van de stam der Graven gesproten, die van *Hendrick d'Achtste* te vooren tot Graef van *Osseria* gemaeckt was, oock de tytels van *Ormond* verkregen, en aen sijn soon *Jacob* nagelaten, die aen de dochter en erfgenaem van *Jacob*, Graef van *Desmond*, geteelt heeft *Thomas*, Graef van *Ormond*, de welke noch leeft, en in kommerlijcke saken groote getrouweyt betoont, en sijn eenige dochter uytgehuwt heeft aen *Theobald Butler*, sijn broeders soon, de welke onlangs van Koning *Jacob* tot Burghgraef van *Tullo* gemaeckt is.

Menschen en vrouwen veronijert.

Veel Yren, die geloofwaerdigh willen schijnen, verzekeren dat in dit gewest sommige

menschen jaerlijcks in wolven verandert worden. Maer seker, ick acht dit enckele fabelen, en vertrouw dat sy van de sieckte van de swarte overloopende gal door de Geneesmeesters *Lycanthropia* genoemt, gequelt worden, die soodanige mymeryen in hen verweckt, dat sy sich inbeelden dat sy in wolven verandert zijn. Ick durf oock niets anders van dese veranderde *Lycaonen* of wolven in *Lijfstandt* verzekeren, van de welke sommige menschen vele wonderen verhalen.

Dus verre van 't Landtschap *Mounster*, tot welcks bestiering *Elizabeth*, Koningin van Engelandt, tot welstandt en voordeel van Yrlandt voorsichtighlijck raedtpleegende, een President, die de roeckeloosheyt straffen, en sijn ampt behoorlijck plegen sou, met een *By-sitter*, twee *Rechtsgeleerden*, en een *Schrijver* gestelt, en *Warham S. Leger*, een man van Ridderlijcke staet, en in de saken van Yrlandt wel ervaren, in 't jaer 1565 tot eerste President gemaeckt heeft.

Lycanthropia, een siecker.

President van Mounster.

L A G E N I A,
O F
L E I N S T E R.

Et ander deel van Irlandt; van d'inwoonders Leighnigh, van de Britanners Lein, van d'Engelschen Leinster, van de Latijnsche Schrijvers Lagenia, en in d'oude Legendes en levens der Heyligen Lagen genoemt, leght naer 't oosten geheel aen de zee, en is van Mounster door de vloet Neure, die 't echter in veel plaetsen overtreed, van Connacht een lange wijl door de Shannon, en van Meath door sijn eyge grenspalen afgescheyden. Het landt is wet en vruchtbaer, en heeft een aengename lucht; en d'inwoonders komen heel na overeen in beleeftheyten en kleeding met d'Engelschen, hun geburen, van de welke sy ten meestendeel gesproten zijn. In de tijdt van Ptolemeus was dit de wooning der BRIGANTEN, MENAPIERS, CAUCERS en BLANERS; en misschien zijn dese nieuwer namen, Lein, Leinigh, en Leinster van dese Blaners afgeleyt, en te samen getrocken. Het wert nu gedeelt in dese Graeffschappen, Kilkenny, Caterlogh, Queens County, Kings County, Kildar, Weisford, en Dublin: ick verfwijgh Wicklo en Fernes, die alreé daer by gedaen zijn, of noch bygevoeght sullen worden.

BRIGANTES, of BIRGANTES.

Et schijnt dat de BRIGANTES hun wooning gehad hebben tusschen de mont van de vloet Shour, en de plaets, daer de Neure en Barrow, van Ptolemeus BRIGUS genoemt, te samen vloeyen. Maer vermits d'oude stadt der Briganten, BRIGANTIA genoemt, in Spanjen heeft geweest, soo doet Florianus del Campo sijn uytterste best om dese BRIGANTEN uyt sijn Spanjen herkomstigh te maken. Doch indien hier gissing gelden magh; soo hebben anderen soo groote reden, om die van onse Briganten, een geburigh en talrijk volck, af te leyden. Maer indien het waer is, 't welck in eenige geschriften gevonden wort, datse BIRGANTEN genoemt zijn, soo hebben hy en andere tegen hun eyge schaduw gevochten: want de naem self wijst aen dat zy naer de vloet BIRGUS, daer aen sy woonen, genoemt zijn. Dese dan, zy zijn BRIGANTEN, of, soo ghy liever wilt, BIRGANTEN, hebben de Graeffschappen van Kilkenny, Osseria, en Caterlogh bewoont, die alle van de vloet BIRGUS, nu Barrow genoemt, besproeyt worden.

GRAEFSCHAP

K I L K E N N Y.

County of
Kilkenny.

Et Graeffschap Kilkenny is naer 't westen van Tipperary, naer 't oosten van Weisford, en Caterlogh, naer 't zuyden van Waterford, naer 't noorden van

Queens County, en naer 't noordwesten van Osseria belloten. Het landt, in overvloed van alle dingen uytsteeckende, is vermakelijck om te sien, uyt oorfaeck van de menichte der steden en kasteelen, die daer zijn. By Osseria zijn de groote bergen, Sleiw Bloemy, van Giraldu de Bladynsche bergen genoemt, die, hun toppen te samen voegende, heel hoogh in de lucht

lucht slijgen, uyt welkers ingewant, als uyt dat van een moeder, de vloed *Shour*, *Neer* en *Farrow* te voorschijn komen, en sich met grachten van malkander scheiden, een besondere loop nemen, en, eer zy in de groote zee stroomen, sich weêr te samen voegen; 't welck oorfaeck is dat sy van d'Ouden *de drie Susters* genoemt zijn.

De vloet *Neere*, gemeenlijk *Neure* genoemt, deursnijdt het Graeffschap *Kilkenny* byna in twee gelijke deelen, stroomt met een tamelijcke loop deur *Oppen-Offeria*, 't welck tot sijn eerste Baron gehad heeft *Barnabas Fitz-Patric*, van Eduward de Seste tot dese eer verheven. Dese vloet, aen weêrziiden met veel vestingen beset, vloeit voorby *Kilkenny*, dat is, *Cello* of *kerck van Canicus*, die by outs, om de heyligheyt van sijn eensaem leven, in dit Landtschap seer vermaert heeft geweest. Dit is een sierlijke, treffelijcke en volckrijcke stad, en byten twijffel de voornaemste onder de middelantsche steden van dit Eylandt. De stad wordt in *Yrsche* en *Engelsche* afgedeelt. D'*Yrsche* is als een voorstadt, en heeft dese kerck van *Canicus*, die daer aen de naem meêgedeelt heeft, en aen de *Bisschop van Ossery* de setel geeft. Maer d'*Engelsche* stad is veel nieuwer, en van *Ranulphus* de derde, Graef van *Cester*, gebouwt, en van *Robbert Talbott* naer de westzijde met wallen, en van de *Butlers* met een kasteel versterckt. 't Is seker, dat dese stad in de deeling der landen onder de dochters van *Willem Maerschalck*, Graef van

Penbrock, aen de derde dochter ten deel viel, die aen *Gilbert van Clare*, Graef van *Glocester*, gehuwt wierdt. Meer nederwaerts aen de selve *Neure*, leght een bewalt stedeken, in 't *Engelsch* *Thomas towne*, in d'*Yrsche* tael *Balamar-Ardan*, dat is, *Antonius zoons stad*, genoemt.

Dese beyde namen spruyten van des selfs stichter *Thomas Fitz-Anthonie* *Engelschman*, die onder *Henrick de Derde* bloeyde, welcks erfgenamen noch heden voor des selfs Heeren erkent worden. Een weynigh nederwaerts stort de vloet *Callan* haer golven in de *Neure*, aen de welke de derde stad van dit Graeffschap is, dus noem ick de stad, die van 't gemeen volck d'*ingeljsche stad* wordt geheeten, en een selve naem als de vloet voert. *Inis-Teog* is de vierde stad.

De stam der *Butlers* heeft haer tacken wijdt en breet in dit Graeffschap uytgespreydt, die met de hooghste eer hebben gebloeyt, en om hun deughden verheerlijkt zijn met de rytels van *Graven van Ormond*, *Wilt-shire* in *Engelant*, en *Ossery*, gelijk alreê geleght is; en heden zijn (behalven de Graef van *Ormond*, de *Burghgraef Thurles*, en *Ridder van S. Ioris* ordening) uyt dese stam noch overigh de *Burghgraef Mont-Garret*, de *Burghgraef Tullo*, de *Baronnen van Dumboyn* en *Cabry*, en een talrijcke hoop van *Edelen*. D'andere *Edelen* van dit gewelt zijn oock van *Engelsche* afkomst, gelijk de *Graces*, *Walshes*, *Lovels*, *Foresters*, *Shortels*, *Blanchfelds* of *Blanchveilstons*, *Drilands*, *Comerfords*, &c.

Oppen-Offeria.
Baron van
Oppen-Offeria.
Kilkenny.

Thomas
Towne.

Callan.

Inis-Teog.

Butlers.

en andere
Edele ge-
slachten.

't G R A E F S C H A P.
C A T E R L O G H.

Caterlogh, ingetrocken *Carlogh*, een Graefschap, is oostwaerts aen 't Graefschap *Kilkenny* gehecht, en leght byna geheel tusschen de *Birgus*, of *Barrow*, en de *Slane*, twee vermaerde vloeden in dat gewest. Het landt is vruchtbaer van gront, en schaduwrijck van boschen, en heeft twee vermaerde steden, beyde aen de westerlijke oever van de vloet *Barrow*; te weten, *Caterlogh*, 't welck *Leonellus*, Hertogh van *Clarence*, met wallen begon te versien, en van *Bellingham*, dese loffelijckste Onderkoning, met een kasteel versterckt wierd; en *Leighlin*, in 't Latyn *Lechlina*, daer een Bischoppelijcke stoel heeft geweest, die nu met de *Fernensche* setel vereenight is. De beyde steden hebben yder sijn besetting, en Konstabels, die over hen gebiedten. En dewijl het grootste deel van dit Graefschap by erfrecht aen de *Houwarden*, Hertogen van *Nortfolck*, toebehoort heeft, die van d'oudste dochter van *Willem Maerchalck*, Graef van *Penbrock*, door de *Graven van Warren* hun afkomst nemen; soo heeft *Henrick d'Achtste*, met toestemming der *Staten van 't Rijk*, hen, en andere *Edelen van Engelandt*, ja oock de kloosters van *Engelant*, van alle hun goederen en besittingen in *Yrlandt* berooft, en die tot sich getrocken, om dat de *Heeren der selver*, afwesigh zijnde, met het besonder door onachtsaemheyte te verwarloosen, oock het gemeen in gevaer stelden.

Van hier vloeyt de *Barrow* deur de *Baronny van Ydron*, die van rechtswegen aen de *Carrews* toebehoort heeft, sedert dat *N. van Carew*, een *Engelsch krijghsman*, de dochter van een *Yrsche Baron*, *Digon* genoemt, ten huwelijck nam; en die, lange tijdt van ongerechte besitters beseten, in onse tijt van *Petrus Carew* by rechtelijck vonnis weer gewonnen is.

Aen de vloet *Slane* liet men *Tullo*, waerdigh om hier gedacht te worden, om dat *Koning Jacob* onlangs *Theobaldus Butler*, broeders zoon des *Graefs van Ormond*, met d'eertytel van *Burghgraef van Tullo* vereert heeft. De *Cavanagen* woonen overal hier rontom, die, van *Duvenaldus*, een jonger zoon, of bastert (gelijk andere seggen) van *Dermicius*, de leste *Koning van Leinster*, gesproten, in een talrijck ge-

slacht zijn vermeerderd; alle strijdbare mannen, vermaert in de ridderlijke roem, en die in hun uytterste armoede noch hun oude Adel uyt-ademen. Maer ick weet niet om welke dootslagen, voor veel jaren bedreven, sy malkander doodelijck haten, en sich selven met onderlinge lasteringen en moorden dagelijcks verdelgen. Toen d'*Engelschen* sommige over hun besittingen in *Yrlandt* gestelt hadden, hebben eenige van hen, in de tijdt van *Eduward de Tweede*, het *Landtschap* aen sich getrocken, en de naem van *O More* aengenomen, en, sich by de *Tolen* en *Brenen* gevoeght hebbende, d'*Engelschen* allengs uyt het *Landtschap* tusschen *Caterlogh* en d'*Yrsche zee* verdreven. Tusschen dese vermengen de *Nature* en *Barrow* hun water, en, eenige mijlen lang in een selve gracht stroomende, geven hun naem en water over aen hun grootste suster, de vloet *Sbour*, die deur een klippige uytgang in de groote zee valt, daer ter sijncke hant met een enge hals een zeeberghje uyt kijkt, 't welck aen de zeevarende lieden een hoogh toorentje vertoont, dat van de *Rossische kooplieden*, toen sy bloeyden, geset is, om te veylighlijker in de haven te komen.

K O N I N G I N S
G R A E F S C H A P,
O F
Q U E E N E S C O U N T Y.

BOven *Caterlogh* naer 't noordwesten breyd sich een kleyn *Landtschap* uyt, dat boschachtigh en vochtigh is, van d'*Yren Lease*, en van d'*Engelschen Queens County*, dat is, *Koningins Graefschap* genoemt, van *Koningin Maria* tot een *Graefschap* oppgerecht, door de bestelling van *Thomas Ratcliff*, *Graef van Sussex*, toen *Onderkoning*, die dat in staet bracht. Dit is d'oorfack dat de voornaemste stad *Mary-burg* is genoemt, daer de besettingen met hun *Seneschal* woonen, die sich swaerlijck tegen de *O Moorer* konnen beschermen, de welke sich als d'oude *Heeren* daer af dragen, en *Mac-Gilpatrick*, *O Dempfios*, en andere boole en oproerige menschen, die dagelijcks iets aenvangen, om d'*Engelschen* te verdrijven, en 't juck der wetten af te schudden. Toen d'*Engelschen* eerst daer gekomen waren, wierdt *Meilerius* uytge-

O More.

Uyt het boeke van Patrick Esplan.

The Scams of Abfent.

Barrow van Ydron.

Cavanag.

Maryburg.

fonten, om dit wreet en vyandelijk gewest te bedwingen, voor 't welck Hugo Lacy, die over Yrlandt het gebiedt had, een kasteel by *Tahonlo*, een ander by *Oboxy*, een derde aen de vloet *Barrow*, en een vierde by *Norrah* oprechtte. Maer onder anderen blinkt uyt *Donemays*, een oudt kasteel, in een seer vruchtbaer landt gesticht, dat door Eva, de jongste dochter van Willem Maerschalck, Graef van *Pembrock*, by erffenis aen de *Breofen*, Heeren van *Bracknocke* is gekomen, en daer de *Barrow*, die naer 't weiten uyt het gebergte *S'ew Elamey* spruyt, en eenfaem tusschen de boschen deurvloeyt, dese oude stad *Rheba* siet, die noch, sonder verandering in de naem, *Rheban* genoemd wordt. Doch wat de stad aengaet, die is warelijk, gelijk iemand seght, *id est* *sanctus*, dat is, een stad sonder stad, te weten, eenige weynige hutjes, met een bolwerck, en verciert echter de treffelijke man N. van *Sint Michael* met de tytel van Baronnet, die gemeenlijk *The Baronet of Rheban* genoemd wordt.

Doo-
maer.

Rheban.

Baron-
net van Rhe-
ban.

K O N I N G S
G R A E F S C H A P,
O F
K I N G S C O U N T Y.

Gelijk het voorverhaelde Lantschap ter eeren van Koningin Maria *Quenes County* genoemd wierd, soo is het Landtschapken, dat noordwaerts naest daer aen paelt, en door de deurvloeyende *Barrow* daer af gescheyden is, en eertijds *Offaha* geheeten wierd, ter eeren van Philippus, Koning van Spanjen, Mariaes gemael, *Kings County*, of 's *Konings Graeffschap*, en de voornaemste stad *Philips-towne* genoemd, daer een Seneschal met beletting geplact is, en daer d'Engelsche Edelen hun wooning hebben, gelijk de *Warrenen*, *Herberten*, *Colbejen*, *Moren*, en *Leicesters*; en van d'Yren de *O Conors*, (aen de welke eertijds een groot deel hier af toebehoort heeft,) *Mac Coghlin*, *O Maily*, *Fox*, en andere, welke de landen, door de dapperheyt harer voorouders verkregen, kloeckelijck bewaren. Dese ingebore Yren klagen oock dat sy van hun vaderlijke erfgoederen berooft worden, en hen nergens geen andere landen toegewesen worden, daer sy leven kunnen; 't welck oorfaeck is dat sy, alle gelegentheden van oproer by 't hayr vattende, dickwils aen d'Engelsche inwoonders veel te doen geven, en, van doodelijke haet, en vyandelijke wraeckgierigheyt aengeprikelt, t'elkens verwoedelijck in weertpalt en ongehoorsaemheyt uytbarsten.

Offaha.

Philips-
towne.

G R A E F S C H A P
K I L D A R.

Hier naest, oostwaerts aen, leght in een lange streeck het *Graeffschap van Kildar*, een seer lustigh landt, van welcks weyden *Giraldus Cambrensis* dese regels van *Virgilius* gebruyckt:

*Et quantum longis carpunt armenta diebus,
Exigua tantum gellidus ros nocte reponit.*

Kildar is d'eerste en voornaemste stad, daer ten tyden der beginfelen van d'Yrfsche kerk *Brigida* in hooge eer wierd gehouden, een maeght, die om haer heyligheyt en kuysheyt eerwaerdigh was; niet de gene, die over ontrent 240 jaren d'ordering der *Brigidische* susters ingestelt heeft; dat beyde *Monicken* en *Nonnen* in een klooster, echter door een muer gedeelt, om malkander niet te sien, souden wonen; maer een ander, die veel ouder is, te weten over duysent jaren, en die een leerkindt van *S. Patricius*, en in Yrlandt, Engelandt en Schotlandt seer vermaert heeft geweest: van welcks wonderdaden en onuytbluffelijck vuur, gelijk dat van d'afgodin *Vesta*, van de heylige maeghten bewaert, sonder vermeerdering van d'asch, de *Schrijvers* gewach maken. Dese stad *Kildar* is verciert met een *Bisschoppelijke stoel*, en door de brieven der *Papen* eertijds *Episcopatus Davensis* genoemd. Dit was de wooning van *Richard*, Graef van *Pembrock*, en sedert van *Willem Maerschalck*, oock Graef van *Pembrock*, *Richards* behuwde soon, en geraeckte door des selfs vierde dochter, *Sibylle* genoemd, aen *Willem van Ferrers*, Graef van *Dorby*, en weert door des selfs dochter, met *Sibylle* geteelt, aen *Willem Vesey*, welcks soon, oock *Willem Vesey* genoemd, lusticier van Yrlandt, uyt de gunst van Koning *Eduard d'Eerste* gevallen, om de vyantschap tusschen hem en *Ioannes*, *Thomas Giralds* soon, en van sijn wettige soon berooft zijnde, *Kildar* en andere landen in Yrlandt aen de Koning overgaf; op dat dese sijn andere landen in Engelandt aen sijn bastaertsoon, van *Kildar* gebynaemt, te leen sou geven. Weynig tijt daer na wierd dese *Ioannes*, *Thomas Giralds* soon, welcks voorouders (herkomstigh van *Girald van Windsor*, *Kasteelvooght* van *Pembrock*) in de verovering van dit eylandt groote dapperheyt hadden betoont, door *Eduard de Tweede*, Koning van Engelandt, met het kasteel en stadt van *Kildar* beschoncken, en daer by met d'eer en naem van Graef van *Kildar*. Dese stam der *Fitz Giralden*, of, gelijk sy die nu noemen, der *Giralden* is seker seer deurluchtigh, en door haer daden seer vermaert, door de welke, gelijk iemand seght, d'Engelchen de zee kust van *Wales* behoudt.

*Kildar.**S. Brigida.**Archiva
Regia.**Graeff van
Kildar.
Ch. 9.
Edu. 2.
n. 22.*

bonden, en de wallen van Yrlandt beftreden en veroverd hebben. Dese ftam der Kildars heeft lange tijdt in volle eer, en in volmaecte roem geleefd en gebloeyt, vermits fy nooyt de wapenen tegen haer Vorft opgenomen heeft, tot dat Thomas Fitz-Girald, soon van Girald Fitz-Girald, Graef van Kildar, en Onderkoning van Yrlandt, verftaende dat zijn vader, die onder Henrick d'Achtste in Engelandt ontboden, en reekening van zijn quade bediening in Yrlandt afgeeyfcht wierd, geftraft was, door een valfch en lichtvaerdigh gerucht, en door een roekeloofe yver van wulpsche onbedachtsaemheyt verruckt, de wapenen tegen zijn vaderlandt en Vorft aentafte, Keyler Karel de Vijfde ontbood, om Yrlandt te veroveren, het Lantschap met vuur en swaert wijt en breed verwoefte, Dublin belegerde, en des selfs Aertsbifschop verdelghde: om 't welck hy weynigh tijds daer na, met vijf van sijns vaders broeders, opgehangen wierd, na dat zijn vader van droefheyt geftorven was. Doch Koningin Maria stelde dit geflacht weér in zijn voorgaende glans en eer, toen fy Girald, Thomas broeder, tot Graef van Kildar en Baron van Offalia verhief, die tot zijn nakomers twee fonen naliet, te weten, Henrick en Willem, de welke beyde sonder mannelijcke kinderen ftorven; in voegen dat dese Graeffelijcke tyt el aen Girald Fitz-Girald, hun vaders broeder, is gekomen.

In dit Graeffchap zijn noch andere vermaerder steden gelijk Naas, een koopftadt; Achie aen de vloet Barrow; Mainoth, het kasteel der Graven van Kildar, en ftadt, aen de welke Koning Eduard d'Eerfte een markt ten believen van Girald, Maurits soon, toegestaen heeft. Castle-Martin, de voornaemfte zetel des ftams Fitz-Eustace, die, van de Poerim in 't Graeffchap Waterford gefproten, om haer dapperheyt d'eer van Baron des Parlements voor Rouland Fitz-Eustace van Eduard de Vierde, met de Manour van Portlefter, en de tyt el van Burghgraef van Balinglas van Henrick d'Achtste verkreegh, de welke Rouland Fitz-Eustace, om zijn meyneedigheyt uyt het vaderlandt verdreven, onder Koningin Elizabeth verloren heeft. De vermaertste ftammen, die men hier, behalven de Fitz-Giralden, of Giraldinen, vind, rekenen oock hun afkomst uyt Engelandt, te weten de Ouganen, De-la-Hide, Ailmereen, Walsbi, Boifles, Whiten, Suttonen, &c. Wat de dans der Reufen aengaet, die, gelijk fy verdichten, Merlin, door zijn toverkonst uyt dit lant in de vlackte van Sarisbury gevoert heeft, gelijk oock de bloedighfte strijdt by Molleaghmast, die tuffchen d'Engelfchen en Yren voorhanden was, ick geef dat geerne aen de genen over, die de beufelachtige oudheyt lichtelijck gelooven, en over de ydele

raedtselen der Waerfeggers verwondert zijn: want ick heb niet voorgenomen met fabelen aen den dagh te komen. Daer fiet ghy de middellandtsche Graeffchappen van Leinster. Nu fullen wy ons tot de gene keeren, die aen de zee gelegen zijn.

t GRAEFSCHAP

W E I S F O R D.

Niet verre van dese mont, daer de Borrow, Neure en Shour, gefusterlijcke vloeden, malkander omhelst hebbende, hun gemengelde wateren in de groote zee lossen, vertoont sich oostwaerts, aen een zeebergh, daer de strant rontom loopt, het Graeffchap Weisford, of Wexford, in d'Yrische tael County Reogh, daer Ptolemeus eertijts de MENAPIERS geplaectst heeft. De naem self wijst eenighlins aen dat dese Menapiers van de Menapiers, een volck op de zee kust onder de Belgen, gekomen zijn. Doch dat anderen seggen, uyt welck van dese beyde volken dese Carausius heeft geweest, die, het Keyferlijk purper aennemende, Britannia tegen Diocletianus ingenomen heeft. Aurelius Victor * noemt hem een burger van Menapia; en de ftadt Menapia wordt van d'Aerdtschrijvers niet in Belgica, maer in Yrlandt gestelt. In dit Graeffchap, aen de vloet Barrow, heeft eertijds de groote ftadt Ross gebloeyt, die vol van koopmanschap en inwoonders was, en van Ifabelle, dochter van Graef Richard Strongbow, met wallen, die sich wijt uytstreckten, versien wierd, die nu alleenlijck noch te sien zijn, vermits de ftadt door de tweedracht, tuffchen de burgers en geestelijcken geresen, byna geheel vernietight is.

Verder oostwaerts hangt het kasteel Dun-canon, met krijgshvolck beset, soodanigh over de vloet, dat het de schepen kan beletten naer Waterford of Ross te varen: en dieshalven vont men goet, toen de Spanjaerden in 't jaer 1588 Yrlandt dreyghden, dese plaets te verstercken. Van hier tot aen de mondt van de vloet loopt een smalle streeck landts uyt, daer een hoogh toorentje voor de zeevarende lieden op staet, 't welck van de Rossers, toen sy noch bloeyden, daer gestelt is, op dat sy veylighlijcker in de mondt van de vloet fouden komen. Een weynigh van hier fiet men Tintern, in een bochtige strant, daer Willem Marschalck, Graef van Pembrock, een treffelijck klooster heeft gesticht, en dat De Voto genoemt, om dat hy, van een sware storm aengetast, aen Godt beloofde dat hy dit gebouw lou stichten; en, door de schipbreuck in dese plaets geworpen, volbracht zijn belofte.

Andere steden.

Baronnen Fitz-Eustace. Pat. 2. Edw. 4. Burghgraven van Balinglas.

Reufen dans.

Menapiers, een volck.

Carausius.

* Van Andr. Schotus nyrgegeven.

Duncannon.

Tintern.

Klooster de Voto.

Hier
Eran.

Byaan be-
teyde Hey-
ligh in de
Yrliche taal.

The
Ground.
Modona,
een vloet.

Slane, een
vloet.

Weisford.

Ptolemeus noemt dit voorgeberghete HIERON, dat is, *Heyligh*; en ik twijffel niet of het is ook van d'inwoonders met een selve beteekenis genoemd: want sy hebben dese uytterste stad, aen de welke d'Engelschen eerst in dit eylandt gelant zijn, *Banna*, 't welck Heyligh betekent, in hun moederlijke tael genoemd.

Van dit Heyligh voorgeberghete loopt de strant, oostwaerts gekeert, met een lange streeck naer 't noorden, die van ondiepe plaetsen in zee, gevarelijk voor de scheepslieden, beset en beloemt is, en van het zeevarende volck *The Grounds* genoemd wordt. Ptolemeus heeft hier de vloet *MODONA*, en aen des selfs mont de stad *MENAPIA* gestelt, die soodanigh van hun namen vervreemt zijn, dat ik my self mistrou in soo groote duysternissen eenigh licht te kunnen krijgen. Maer dewijl in dese plaets niet meer dan een vloet sijn uytgang heeft, die 't Graefschap als in 't midden deulijnd, en nu *Slane* genoemd wordt, en aen des selfs uytgang, daer hy sich wijt uytbreyd, een stad leght, met een Duytsche naem *Weisford* geheeten, de Hoofstadt van 't geheele Graefschap; soo sal ick onbescroomdelijker ramen en besluyten dat de *Slane MODONA*, en *Weisford MENAPIA* heeft geweest, en dit te meer om dat dese naem nieuwer is, namelijk Duyts, en van dese Duytschen daer aen gegeven, die van d'Yren *Oustmannen* genoemd worden. Voorts, dese stad is niet een der grootsten, maer echter onder de voornaemsten te tellen, om dat sy d'eerste van geheel Yrlandt, toen dit eylandt van Stephanides, een dapper veltoverite, bestreden wierdt, sich aen d'Engelschen overgaf, en tot een Colonie of voortgeplante stad der Engelschen gemaeckt wierdt. Dit is oorfaeck dat het geheele landt van Engelschen vol gepropt is, die noch d'oude kleeding, en de spraeck der Engelschen gebruycken, doch soodanigh, dat sy volkomentlijk Engelseh-Yrlich spreken. *Dermicius*, die d'Engelschen in Yrlandt ontboodt, heeft dese stad, en 't landt daer rontom voor eeuwich aen Stephanides overgegeven, die te *Carrick*, dicht daer by, een vrye stad aenving, en de plaets, die van natuer sterck was, door konst noch stercker maeckte. Dese gaf sijn recht weer over in handen van Koning Henrick de Tweede, die dat aen Richard, Graef van Penbroek, schonk, op dat hy dat by leenrecht van hem, en van de Koningen van Engelandt sou houden, van waer het door de Graven Maerschalccken, de *Valentien*, uyt de stam van *Lusignan* in Vranckrijck, en de *Hastings* aen de *Grejos*, Heeren van *Ruthin*, is gedaelt, die deurgaens in d'oude schriften Heeren van *Weisford* genoemd worden, schoon onder de heerschappy van Henrick de Tweede *I. Talbot* eens in d'openbare schriften Graef

van Shropshire en Weisford wordt geheeten. Sie hier het gene, 't welck *Nechamus* van de vloet in sijn gedichten schrijft:

Ditat Enilcortum flumen quod Slana vocatur,
Hunc cernit Weisford se sociare sibi.

Want de stad *Eniscort* leght op dese vloet, en meer innewaerts aen de selve vloet de stad *Fernes*, alleenlijk door de Bischoppelijcke waerdigheyt bekent, die van de *Giraldiden* eertijts met een kasteel versterckt is. Niet verre van hier, en aen d'overzijde van de *Slane* wonen de *Cavenaghens*, *Donellen*, *Montaghens*, en d'Yrliche *O Moori*, oproerigh van geest, en onder hen de *Sinatten*, *Roches*, en d'Engelsche *Peppardens*. Aen dese zijde van de *Slane* zijn de voornaemsten de *Burghgraven Mont-Garret*, van de welke d'eerste was *Edmund Butler*, een der jonger zonen van *Petrus*, Graef van *Ormond*, die van *Eduward de Seste* met dese tytel vereert wierdt, en veel andere van gelijke bynaem, de *Dovercux*, *Stofforden*, *Chevers*, *Whites*, *Forlongen*, *Fitz-Harris*, *Brownen*, *Flors*, *Haies*, *Coddes*, *Maylert*, van Engelsch bloet en af komt, gelijk oock het meeste deel van 't volck.

C A V C I.

DE CAUCI, oock een volck *Cauci*, aen de zee kust van Duytslant, hebben naest aen de *Menapiers* gewoont, en niet soo verre van malkander, als in Duytslandt. Sy besaten dit Landt-
schap aen de zee, dat de *O Tohi* en *Eirni*, Yrliche gellachten, bewoonen; mannen in boosheyt en bloestorting opgequeect, die de rust niet kunnen verdragen, en, op de vastigheyt van hun plaetsen vertronwende, weerspannigh tegen de wetten, en doot-vyanden tegen d'Engelschen zijn. Veel wijse en verstandige mannen hebben in 't jaer 1578 naerstighlijk gearbeyt, om hun stoutheyt te bedwingen, en d'autoriteyt der wetten op te rechten, dat sy dese Landtschapjes tot de gestalte van een Graefschap soudent maken, en in ses Baronnyen, met afgescheyde palen, verdeelt, die 't Graefschap van *Wicklo* of *Arcklo* soudent uytmaken; want hier is de plaets, die de voornaemste naem draeght, en hier is het kasteel van de Graef van *Ormond*, die in hun certytels sich *Heeren van Arcklo* schrijven: beneden het welke de vloet, die van Ptolemeus *OVOCA* genoemd wordt, in de zee stroomt, en, gelijk *Giraldus Cambrensis* schrijft, niet min tegen d'invloeyende baren van de zee, die haer boesem vervullen, als tegen d'uytstortende golven, de smaeck van sijn ingeslape soetigheyt behoudende, over andert sijn stroommen tot in de zee selve bewaert, sonder eenigh mengsel van de soetheyt te gevoelen.

't GRAEF-

t GRAEFSCHAP van DVBLIN,
of
The COVNTY of DIVELIN.

Oorby de CAUCI hebben de EBLANEN gewoont, daer nu t Graeffchap van Dublin is, het welk naer t oosten geheel van d'Yrſche zee beſpoelt wordt, naer t weſten het Graeffchap Kildar tot grenſpalen heeft, naer t zuyden aen de landſchapjes der O Tooles en Birnes, en de gene, die ſy Glynnes noemen, gevoeght is, en naer t noorden ſich tot aen t Graeffchap Meth, en tot aen de beeck Nanny uytbreyd. Dit Graeffchap heeft een vette gront tot gewas, brengt overvloedigh voedsel voort, en vloeyt over van alderhande dieren, die met de vogelvangst en jaght tot ſpijs en voedsel gevangen worden; ten meeften deel van boſſchen ſoo ontbloot, dat ſy gemeenlijk turf of ſteenkolen uyt Engelandt gebruycken. De twee ſchadelijke geſlachten, O Tooles en O Birnes verdelgen alles in t zuyderlijk deel, t welk niet ſoo wel gebouwt is, en hier en daer boſſchachtige bergen opſteekt, daer holle dalen, Glynnes genoemt, by zijn, die van de boomen verduytert worden. Men ſiet tuſſchen deſe dalen het Biſchdom Glandilagh, maer verwoeft ſedert dat het aen t Aertsbiſchdom van Dublin gevoeght heeft geweest. Voorts is dit Graeffchap vol gepropt van ſteden en inwoonders, en overtreft d'andere Landſchappen van Yrlandt in rijke vergiering, en in ſekere beſondere heerlijckheyt en glans, en is in vijf Baronnyen onderſcheyden, te weten, Rathdown, New-castle, Caſtle-Knoc, Cowloc en Bal-rodry, die ick echter, ſchoon ick geerne wil, in t beſonder niet deurloopen kan, vermits hun grenſen geenſins aen my bekend zijn. Ick ſal dieſhalven alleenlijk de zeekuſt eerſt inſlaen, en daer na, gelijk de loop der vloedden my leyden, d'innerlijke deelen beſichtigen, te meer dewijl geen deel daer af twintigh duyſent ſchreden van de ſtrandt af is. Ick ſal dan van t zuyden beginnen. Voor eerſt verſtoont ſich in dit gewelt Wicklo, daer een rots, met ſtercke wallen beſloten, over een enge haven hangt, als een kasteel, over de welke, gelijk over veel andere kasteelen van dit Koninckrijk, door autoriteyt van t Parlement geen ander Conſtabel, dan een Engeliſchman, geſet magh worden, om dat d'Yren, die daer over geboden hebben, de ſelve, tot nadeel van de gemeente, qualijk beſchermt hadden, en met ooghluycking eenige, die daer gevangen ſaten, laten ontſnappen. Hoor Giraldus van deſe haven, die hy Winchiligillo noemt: Daer is Yrlandt.

een haven by Winchiligillo, aen die zijde van Yrlandt, daer het naest aen Walles paelt, die in d'algemeene vloeijing van de zee d'invloeyende golven ontfangt, en in d'uytvloeijing de golven, die by ontfangen heeft, weer uytgeeft; en als d'ebbende zee, daer golven na ſich trekkende, de boeſem verlaten heeft, ſoo behoudt echter d'invloeyende vloet in alle boecken en winckels een gedurige ſontigheyt.

New-Caſtle, dat is, Nieuw Kasteel, heeft van een bergh ſijn uytſicht in zee, van daer men ſantbancken ſiet, die ſy The Grounds noemen, en ſich in een lange ſtreck uytſtrecken, tuſſchen de welke echter het water aen de ſtrandt noch ſeven vademmen diep is. Een weynigh hooger, ter plaets, daer de beeck Bray in zee vliet, ſiet men Old Court, de beſitting der Walſers, of Walſhes van Caryckmain, de welke oudt van Adel, en in dit gewelt heel talrijk van geſlacht zijn. Naest hier aen is Powers Court, eerſtijts der Poerien, gelijk uyt de naem te ſien is; ſeker een groot kasteel, tot dat Tederlachus of Tirlaugh O Toole, afgefallen zijnde, dat geheel verwoeftte. Van de mondt des vloets Bray buyght ſich de ſtrandt innewaerts, als om een boeſem te maken, en aen de bocht van deſe elleboogh leght het Eylantje van S. Benedictus, t welk aen d'Aertsbiſchop van Dublin behoort. Deſe boeſem wordt Dublin haven genoemt, in de welck de Liffy, de voornaemſte vloet van dit Graeffchap, ſijn water ſtort, die, hoewel vijftien duyſent ſchreden verre van ſijn uytgang uyt ſijn ſpringbron voortgekomen, ſich echter met kromme bochten en omkeeren ſoo omdraeyt, dat hy eerſtelijk zuydwaerts deur S. Patricius landt loopt, van daer weſtwaerts zijn loop neemt, en ſich daer na naer t noorden keerende, t Graeffchap Kildar beſproeyt, en eyndelijk naer t oosten ſich wend, en deur Caſtle-Knoc loopt, een Baronny, eerſtijds der Terillen, welekers erffenis door vrouwelijk krooft, omtrent het jaer 1370 aen anderen is gekomen, gelijk oock deur Kilmaina, t welck eerſtijds aen S. Ians Ridders van Jeruſalem behoorde, en nu in een luſt-plaets der Onderkoningen verandert is. Deſe vloet Liffy wordt ſonder twijffel van Ptolemeus gedacht, maer is door d'onachtsaemheyt der Boekſchrijvers van ſijn rechte plaets afgedwaelt. Want de vloet LIBNIUS wordt in Ptolemeus boecken op een ſelfde breette in t ander deel van dit eylant, daer geen ſoodanige vloet is, geſtelt. Maer hy magh, indien t hem belieft, nu by weêrvinding van ſijn ballingſchap, tot ſijn EBLANA weêrkeeren. Sie ondertuſſchen, ſoo t u goet dunckt, deſe regels, die Nechamus van deſe vloet geſchreven heeft:

*Visera Caſtle-Knoc non dedignatur Aven-Liff,
Iſtum Dublini juſcipit unda maris.*

Aen de ſevende mijlſteen van d'uytgang leght

Glynnes.

Glandilagh.

Deſing.

Wicklo, nu een Graeffſchap gemaect, 1606.

Grounds.

Old Court.

Powers Court.

De vloet Liffy, by Giraldus Aven-Liff.

*Etlen.
Dublin.*

legt dese stad, die boven alle steden van Yrlandt vermaert is, te weten, *Dublin*, die van Ptolemeus *EBLANA*, van ons *Develin*, van de Latynen *Dublinium*, en *Dublinia*, van de Walles-Engelschen *Dinas Dulin*, en van de Saxen certijts *Diplin* genoemt wierdt. Maer d'Yren noemen haer *Balac'eigh*, dat is, *Stad op horden*; want sy verfekeren dat dese stad in een moerassige plaets op horden gebouwt is, gelijk *Hispala* in Spanjen, die, gelijk *Isidorus* verhaelt, dus genoemt is om dat sy in een moerassige gront op palen, die diep ingehyft zijn, gebouwt is. Ick vind niets seker, dat ick van d'oudtheyt van *Dublin* seggen kan. Doch indien men Ptolemeus waer acht, soo moet sy seer oudt zijn. Saxo Grammaticus verhaelt, dat sy in de Deensche oorlogen elendighlyk verwoest is. Sedert is sy in handen van Eadgar, Koning van Engelandt, gekomen, 't welck het voorverhaelde geschrift bevesticht. Namaels hebben de Noorwegers haer ingenomen, 't welck oorfaeck is dat in 't leven van *Gryffithi ap Cynan*, een Vorst van Walles, gelesen wordt, dat Haraldus van Noorwegen, het grootste deel van Yrlandt ondergebracht hebbende, *Dublin* gesticht heeft. Dese Haraldus *Harfager*, dat is, *Seboonbaer*, schijnt d'eerste Koning van Noorwegen, welcks afkomst in 't leven van *Gryffithi* dus gerekent wordt: Haraldus teelde Auloedus, dese een tweede * Auloedus, dese *Sitricus* Koning van *Dubin*, dese noch een Auloedus, welcks dochter *Racwella* de moeder van *Gryffith*, *Conanus* zoon, was, die te *Dublin* geboren wierdt toen *Therdelak* in Yrlandt heerschte. Dit zy in 't voorbygaen geseght. Eyndelyk is *Dublin* in d'eerste koomst der Engelschen voor hun dapperheyt besweken, en van hen kloekmoedighlyk beschermt, toen *Aufculphus*, Vorst der *Dubliners*, en sedert *Gottredus*, Koning der Eylanden, haer heftighlyk van alle zijden bestormden. Een weynigh hier na is een Colonie of voortplanting van burgers uyt de stad *Bristow* derwaerts gevoert, aen de welke dese stad, toen mischien van inwoonders uytgeput, tot een wooning gegeven wierdt, met alle vryheden en vrye gewoonten, die de lieden van *Bristow* hebben, en dit alles door Koning *Henrick de Tweede*, met de selve woorden, die ick verhaelt heb. Dese stad heeft sedert die tijdt meer en meer gebloeyt, en in veel kommerlijke en benaede taken, klare blijken van haer trouw tot de Koningen van Engelandt gegeven.

Iosephus de Farnese in vita S. Patricii lib. 2 rerum Anglicanum esp. 26.

Sy is de Koninklijke stad van Yrlandt, een vermaerde koopstad, en de plaets van 't hoogste Gerecht, sterck van wallen, heerlijck van gebouwen, en talrijck van burgers. Een oudt Schrijver noemt dese stad, *Edel van volck, vermakelijck van gelegenheyt, daer de zee en vloet te samen loopen rijck van visschen, vermaert in koophandel,*

gierlijck om haer groene volackte, met eycke bosschen beplant, en rontom met heyningen voor de wilde beesten beset. Hoor oock *Willem Neubrigenis* van dese stad spreken: *Direlin*, seght hy, een zee-stad, de hoofstadt van geheel Yrlandt, krijgelt tegen ons *Londen* met haer vermaerde havens, koophandel en toever. Haer gelegenheyt is lustigh, en heel gefont; want naer 't zuyden fiet men bergen rijzen, naer 't westen velden leggen, en naer 't oosten de bygelege zee bruyfschen. De vloet *Liffius*, naer 't noorden vloeijende, geeft een veylige ree aen de schepen. Aen de vloet zijn *Kajes*, gelijk d'onfen die noemen, gestelt, dat is, hooghten tegen de zee, die 't geweld der golven beletten: want *Caiare* was by d'Ouden verbieden, prangen en bedwingen, gelijk van de geleerde *Scaliger* aengemerckt is. Aen dese zijde zijn stercke muren van gehouwe steen, die ses poorten hebben, en van daer sich tot aen groote voorsteden uytstrecken; en naer 't zuyden is de stad met dijcken verforgh.

Kajer.

Ad Aufonium lib. 2. cap. 22.

Naer 't oosten is de *Dammensche* poort, en dicht aen 't kasteel staet het Konincklijk Hof, met grachten, torens en met een wapenhuis verforgh, en van d'Aertsbischop *Henrick Loundres* omtrent het jaer 1220 gebouwt. In de voorstadt naer 't oosten, by de kerck van d'Apostel *S. Andreas*, heeft *Henrick de Tweede*, Koning van Engelandt, gelijk *Hovedenus* verhaelt, een Konincklijk Hof voor hem laten bouwen, 't welck naer de vryse van dat land heel konstighlyk van glatte horten wierdt gebouwt, in 't welck by self, met de Koningen en Vorsten van Yrlandt, op Christi geboortedagh, een plechtelijcke feest heeft gehouden.

Niet verre van hier is een treffelijck Collegie, (ter plaets daer eertijts het klooster *Alerheyiligen* gesien wiert) aen de naem van de heylige en ondeelbare Drie-eenigheyt gewijdt: 't welck, tot beter oeffening der geesten in de geleertheyt, door Koningin *Elisabeth* van hooger geheugenis met Academische voorrechten is beschonken, en onlangs met een treffelijcke boeckery versien is; in voegen dat dit voor Yrlandt, daer eertijts d'uytheemschen, als naer een marckt van goede konsten, naer toe gevloeyt zijn, geen kleyne hoop geeft van dat niet alleenlyck de Godsdienst, maer oock alle vrye konsten weer derwaerts, als tot de herbergh van hun voorouders, sullen keeren. In de tijt van Koning *Eduward de Tweede*, heeft *Alexander Bicknor*, Aertsbischop van *Dublin*, van de Roomsche Paus Universiteyts Privilegien, gelijk zy die noemen, verkregen hebbende, aengevangen die weer te voorschijn te brengen, en openbare lessen ingestelt. Maer d'oproerige tijden, die sedert gevolght zijn, hebben 't loffelijck begin van dese goede man afgebroken.

Abbatibus Academiae Regiae 1592, 13 May de vryvryf geleghe, 1593 eerst de Staten toegelezen.

1320. L. MS. Barons Houth.

Naer de brugh opent men de noordpoort, dese

dese brugh, door Koning Ian van gehouwe steen boogswijse gemaect, voeght *Oustmantowne*, dat is, de stad der *Oustmannen*, en Dublin aen malkander. Want de jaerboecken verhalen, dat *d'Oustmannen*, die uyt Noorwegen, en uyt de deelen der noordelijke eylanden gekomen zijn, gelijk *Giraldus* schrijft, omtrent in 't jaer 1050 hier hun woning genomen hebben. In dese voorstadt was eertijds vermaert *S. Mariaes* kerk van *Oustmanby*, want dus wordt sy in de brief van Koning Ian genoemd, en oock een huys voor de *Preeckheeren* gesticht, dat sy *Blackfriers* noemen, daer af onlangs de *Rechtplaets* van 't Koninckrijk gemaect is. Naer 't westerlijk deel van de stad zijn twee poorten, *Ormonds-gate*, en *Newgate* of *Nieuwe poort* (die des stadts gevangenis is) die sich naer de langste der voorsteden uytstrecken, de welke *S. Thomas* voorstadt genoemd wordt, daer een heerlijk klooster van de selve naem (*Thomas-court* geheeren) staet, 't welck eertijts van Koning *Henrick de Tweede* gebouwt, en met groote inkomsten begifticht is, om de dootslag van *Thomas*, Aertsbisschop van *Canterbury*, te versoenen. Naer 't zuyden liet men de *Pauline* poort, en de gene, die de naem van *S. Nicolaes* draeght, daer deur men naer *S. Patricius* voorstadt gaet, in de welke het hof des Aertsbisschops van *Dublin* is, onder de naem van 't heylige *Graf* bekend. Men liet daer oock een groote kerk, aen *S. Patricius* gewijd, die wel besiens-waerdigh is, uyt oorsaeck van de treffelijkheid van binnen, steene vloeren, steene gewelstel, en om haer hooge tooren. 't Is onseker in welke tijdt dese kerk eerst gebouwt is. De *Schotsche* historie verhaelt, dat *Gregorius*, Koning der *Schotten*, omtrent het jaer 890 derwaerts getrocken is. Dese kerk is sedert van *Jan*, Koning van *Engelandt*, veel vergroot. *Ian Comynus*, Aertsbisschop van *Dublin*, heeft haer eerst een prebendarie-kerck gemaect, 't welck in 't jaer 1191 door *Paus Celestinus* de *Derde* bevesticht wierd. *Henrick Loundres*, des selfs navolger in 't Bisdhdom van *Dublin*, heeft haer (ick sal hier d'eyge woorden van de stichter stellen) met *dignitatibus personatum* vermeerderd, en de selve vryheden, infettingen, en goetgekende gewoonten, als de kerk van *Sarisbury*, gegeven. Sy onderhoudt in onse tyden een *Deken*, een *Voorfanger*, een *Cancelier*, een *Rekenmeester*, twee *Aertsdiakenen*, en twee-en-twintigh *Prebendarien*. Sy is (om de heerlijke getuygenis, die d'openbare vergaderingen van 't Koninckrijk aen haer geven, niet te verfwijgen) *d'eenige lamp*, en het eenigh licht van alle godsvruchtige en kerckelijke tucht en ordening in *Yrlandt*. Daer is noch een andere *Domkerck*, in 't midden van de stad gesticht, die, aen de heylige *Drie-eenigheyt* gewijd, ge-

meenlijk *Christi* kerk genoemd wordt. Van des selfs bouwing wordt in de registers van de kerk dus gelezen: *Sitric*, Koning van *Dublin*, soon van *Ableb*, Graef van *Dublin*, heeft aen de heylige *Drie-eenigheyt*, en aen *Donatus*, eerste Bisschop van *Dublin* plaets gegeven om een kerk aen de heylige *Drie-eenigheyt* te stichten, en oock gout en silver genoegh bescheick, om de kerk, met het heele hof te bouwen. Dit is geschiet omtrent het jaer onser *Saligheyt* 1012, in 't welck, gelijk *Lancarvanensis* bevesticht, *Sitricus*, *Abloicus* soon, (dus noemt hy hem) uytgemunt heeft. Dit werck, van *Donatus* begonnen, is door *Laurentius*, Aertsbisschop van *Dublin*, door *Richardus Strongbow*, Graef van *Pembrook*, gemeenlijk Graef van *Strigulia* genoemd, (welcks graf, van d'On-derkoning *Henrick Sidney* weer opgerecht, hier te sien is) door *Robbert Stephanides*, en door *Raimund Giraldus* volbouwt. Naer de zuydzijde van dese kerk staet een *Rechtthuys*, van vierkante steen gebouwt, en *Tolestale* genoemd, daer de gedingen door de *Stadtsichout* behoort, en dickwils vergaderingen der burgers gehouden worden. Dese stad besit oock veel vryheden. Sy had eertijds tot haer opperste *Overigheyt* een *Provoost*; maer in 't jaer onser *Saligheyt* 1409 heeft *Henrick de Vierde* toegelaten, dat sy een *Majoor* en twee *Baljuwen* jarelijcks souden verkiezen, en dat men eeuwigelijck een vergult swaert voor de *Majoor* dragen sou. *Eduard de Seste* heeft sedert de *Baljuwen* in *Burghgraven* verandert. Hier gebreekt niets van 't gene, 't welck men in een bloeyende stad wenschen kan, behalven dat door het vloeyen en ebben van de zee in de mondt van de vloet *Liffius* sulck een santplaet voor de haven geschoten is, dat de groote schepen niet, dan met de vloet, daer in gebracht konnen worden. Dus veel van *Dublin*, 't welck ick ten meestendeel verplicht ken aen de vlijt en wetschap van *Jacob Vsher*, *Cancelier* van *S. Patricius* kerk, die door zijn geleertheyt en verstant sijn jaren verre overtreft.

Ick heb alreë van *Robbert Vere*, Graef van *Oxford*, die van Koning *Richard de Tweede*, quistig in eertytelen meë te deelen, tot *Marckgraef* van *Dublin*, en sedert tot *Hertogh* van *Yrlandt* gestelt wierd, genoegh gesproken, 't is dieshalven onnoodigh dat weer op te halen.

Ter plaets, daer de vloet *Liffius* sich in zee verbergh, leght *Houth*, dat byna geheel van de zee omringt is, van 't welck d'Edelen, van *S. Lawrence* gebynaemt, die hier wonen, *Baronnen* van *Houth* genoemd worden: seker, een wonderlijk geluk, dat in soo lang een gevolg van tijden (want sy reekenen hun stam van *Henrick de Tweede* af) niemant, gelijk sy verhalen, aen gequetste *Hoogheyt* schuldigh heeft geweest, en niemant tot een weeskindt nagelaten is. Niet verre van hier is *Malin,*

Thomas-court.

Tolestale.

Marckgraef van Dublin.

Stat. Parl. 18. H. 8. c. 15.

S. Lawrence. Baronnen van Houth.

Malin, lolid,

lebid, seer vermaert door haer Heeren, de Talbotts, uyt Engelandt gesproten.

Meer landtwaerts in naer 't noorden by Dublin leght *Fingall*, dat is, so men 't naer d'Yrische tael uytleght, 't volck der uytlandigen; want sy noemen gemeenlijk d'Engelschen Gall, gelijk uytlanders, en *Saiffones*, byna gelijk Saxonen: een welgebouwt kleyn landt, en byna als de koorenleuur van dit Rijk; sulck een overvloed van kooren beschaft dit jaerlijcks. Ia d'aerde strijt in eeniger wijsse met d'arbeyt der landtbouwers, schoon sy elders deur dit eylant verwaerloost en ongebouwt leght, en dieshalven over de groote luyheyt der inwoonders swareljk schijnt te klagen. Veel deurlichtige gellachten, van Engelsche stammen gesproten, zijn overal deur dit Graefschap verspreyt, te weten, behalven de gene, die ick alreë verhaelt heb, de *Plunketten*, *Barnweelen*, *Ruffellen*, *Talbotten*, *Dillon*, *Nettervillen*, *Holywooden*, *Lutterellen*, *Burnellen*, *Fitz-Williams*, *Goulaingen*, *Vsbers*, *Caddeen*, *Finglasen*, *Sarfelden*, *Blackneers*, *Cruccers*, *Batben*, &c.

Dus verre in 't kort van *Leinster*, 't welck eertijds sich niet wijder uytstreckte. Ick weet niet of 't belachens- of gedenckwaerdig is het gene *Thomas Strakeley*, schipbreuck van sijn aching, geloof en geluck in Engelandt en Yrlant geleden hebbende, en de stricken der wetten ontkomen zijnde, met veel te belooven, en breet op te snijden, by Paus Gregorius de Dertiende loodanigh in gunst geraeckte; dat hy van hem de tytel van Marckgraef van *Leinster*, Graef van *Weisford* en *Caterlogh*, Burghgraef van *Murrough*, en Baron van *Rofsta* en *Taron* ontving. Hy, door dese tytelen opgeblasen, terwijl hy Yrlant steets in sijn gedachten had, en in Afrika uytgeweken, voleyndighde met een eerlijck eynde de fabel van sijn leven by de drie Koningen, die in een eenige strijt verslagen wierden.

M E T H.

Het overige landt der *Eblaners* heeft eertijds een Koninckrijk, en 't vijfde deel van Yrlant geweest. Sy noemen dit in hun moederlijke tael *Mijb*, d'Engelschen *Mathe*, *Giraldus Media* en *Medta*, misschien om dat het in 't midden van 't eylandt gelegen is. *Kil-lair*, een kasteel in dit landt, het welcke *Ptolemeus LABERVS* schijnt te wesen, is, gelijk sy seggen, de navel van Yrlant; en de naem self wijst niet anders aen: want *Lair* beteekent *midden* in d'Yrische tael. Dit landt streckt sich uyt van d'Yrische zee tot aen de vloet *Sbanon*. Het kleylant (gelijk *Barth. Engelschman* verhaelt) is vruchtbaer in koorn, weyden en vee, en heeft over-

vloed van visch, vleesch, en andere eetbare waren van butter, kaas en melck, en wort oock van verscheyde vloedden besproeyt. Het is vermakelijck om 't aenschouwen, en heeft een gesonde lucht. Wat de bosschen en moerasschen aengaet, het heeft aen d'uytterste grensen een seer sterke ingang, en dieshalven, om de menighe van 't volck, en stercke der kasteelen en steden, gemeenlijk het gewelt van Yrlant, uyt oorsaeck van de vrede, genoemt. Toen by onser vaderen geheugenis het Landtschap te groot was om van een Burghgraef bedient te worden, wierd het, op dat het Recht gemackelijcker waergenomen sou worden, in twee deelen gedeelt, in een openbare vergadering der Staten van 't Rijk in 't acht-en-dertighste jaer van Koning *Henrick d'Achtfte*, te weten in de Graefschappen van *Meth* en *West-Meth*.

't GRAEFSCHAP

M E T H.

Graeffschap *Meth* is naer 't zuyden van 't *Kildarsche* landt, naer 't oosten van *Dublin*, en van de zee, naer 't noorden van 't Landtschap *Lomb*, en naer 't westen van 't Graefschap *West-Meth* besloten. Dit geheel Graefschap is in 18 Baronnyen afgedeelte, te weten, *Duelcke*, *Scrine*, *Slane*, *Margallen*, *Narvan*, *Kenles*, de helft van de Baronny van *Fower* by *Kenles*, *Killalon*, *Demore*, *Cloue*, *Moylagh*, *Logberne*, *Oldcastle*, *Lwyn*, *Moyfewaraghe*, *Deefe*, *Rathcouth* en *Dunboyn*.

De vloet *Boyn*, by *Ptolemeus* *BUVINDA*, en by *Giraldus* *BOANDVS*, een treffelijcke vloet, aen de noordzijde van 's Konings Graefschap sijn springbronnen openende, vloeyt deur dit landt heen. Aen dese zijde van de *Boyn* zijn dese plaetsen gedenckwaerdigh, te weten *Galtrim*, daer 't gellacht der *Husejers* lang gewoont heeft, het kasteel *Kilin*, dat van *Hugo Lacy*, Bewaerder van Yrlant, onder *Henrick de Tweede* gelticht is, en *Dunsany*, die hun Parlementliche Baronnen hebben, door hun oude Edelheyt vermaert, uyt het gellacht der *Plunketten*, 't welck anderen uyt *Denemarcken* afleyden. Maer sy voeren geheelijck de selve wapenen, met verscheyde koleuren, als *Alanus Plonket van Kilpock* in Engelandt, die oock met de waerdigheyt van Baron onder *Eduard de Eerste* gebloeyt heeft. Doch dit gellacht der *Plunketten* heeft in Yrlant meest uytgemunt, uyt het welck *Christophorus Plonket*, een dapper en wijs man, die by d'Onderkoning *Richard*, Hertogh van *Iorck*, *Gedeputeerde* was, gelijk sy dat noemen, in de tijdt van *Henrick de Seste* tot de waerdigheyt van Baron van *Killin* verheven wierd, 't welck hem door sijn gemalin, erfgenaem uyt de stam *Cusakia*, toegekomen was,

was; oock heeft des selfs tweede soon door sijn dapperheyt de tytel van Baron van *Dunfany* verkregen.

Aen d'overzijde van de *Boyn* leght *Trimletstoun*, dat sijn Baron uyt het geslacht van *Barnwell* heeft: want Koning Eduard de Vierde verhief *Ian Barnwell* tot d'eer van Parlementlich Baron. Men siet daer oock *Gormanston*, dat sijn Eerburghgraven, die groote diensten aen de gemente gedaen hebben, uyt de stam der *Prestons* in 't Graeffschap *Lancaster* heeft, gelijk men geloof; oock *Slane*, dat mede sijn Baronnen uyt het geslacht der *Flemingen*, of *Vlamingen* heeft; en tusschen dese is *Aboy*, een koopstadt, die veel besocht wordt. De vloet *Boyne*, voorby *Glan-Iores* gevloeyt, dat is, 't lande van *Iores kinderen*, (die uyt de *Birminghams* gesproten was, welcks erfgenaem by huwelijck groote goederen, met het kasteel *Carbray*, in 't geslacht der *Prestons* in gebracht heeft,) bespoelt *Trim*, een koopstadt van beter achtung; daer *Willem Pepar* een kasteel gesticht heeft. Dit was d'oude Baronny der *Lacyen*, die de tytlen der Hertogen van *Iorek*, de welke sich Heeren van *Trim* schreven, vermeerderd heeft. Daer na vloeyt hy voorby *Nayan*, 't welck een Baron, of Baronet heeft, doch niet van 't Parlement, 't welck deurgaens een herbergh aen de Bisschop van 't Bisdchom verleent, die nu geen Domkerck heeft, maer alles met toetemming van 't *Klerckschap van Meth* doet. Het schijnt dat hy te *Cluanarard*, 't welck oock *Clunard* genoemt wort, daer *Hugo Lacy* certijts een kasteel heeft gesticht, sijn zetel heeft gehad. Want in d'Apostolische brieven wort gelesen Bisschop van *Meth*, of *Cluanarard*, en met een verdorve naem, gelijk het schijnt, in de Roomsche Provinciael *Elnamirand*. De *Boyn*, in een volder gracht, gelijk vlietende golven, geswindelijc eenige mijlen voortgelopen hebbende, stort sich by *Drogheda* in zee. Wat dan, soo ick acht dat *Boyn* van sijn geswinde loop dus genoemt is? want *Boan* beteekent geswind, soo wel in d'Yrlische, als Britanniische tael. Onse *Nechamus* singt dus hier af:

*Ecce Boan qui Trim celer insluit, istius undas
Subdere se falsis Drogheda cernit aquis.*

Behalven de gene, die ick alreel verhaelt heb, te weten, de *Plonkatten*, *Flemings*, *Barnwells*, en *Hussejers*, worden in dit Graeffschap in de hooghte eer en achtung gehouden de *Darcien*, *Cusaken*, *Dillon*, *Birminghams*, *De-la-Hide*, *Neter-villen*, *Garvien*, *Cadellen*, en anderen, welckers verfwijging my niet tot bedroch aengereken moet worden, ja oock niet als ick desen of anderen niet naer hun waerdigheyt in ordening kan stellen.

Yrlandt.

't GRAEFSCHAP
WEST-METH.

West-Meth heeft ten opsicht van 't ander, hier voorverhaelt, en daer aen het naer de westzijde gevoegt is, sijn naem gekregen. Het streckt sich uyt tot aen de vloet *Shanon*, en leght naer 't zuyden tusschen *Kings-County*, of 's *Konings Graeffschap*, en naer 't noorden tusschen 't *Graeffschap Longford*, voor de welken het niet in vruchtbaerheyt van gront, noch in menighe van inwoonders, noch in eenige andere dingen wijckt, 't en waer mischien in sindelijckheyt en nettigheyt van leven. Door autoriteyt van 't Parlement wierd *Molingar*, 't welck als in 't midden leght, tot de hoofstadt van 't Graeffschap gestelt, en het geheele Landtschap in twaelf *Hundreds* of *Baronnyen* afgedeelt, te weten *Fertulogh*, daer de *Tirellen*, *Ferbille*, daer de *Darcien* woenen; *Delvin*, 't welck het vermaertste geslacht der *Nogents* uyt Engelant met de tytel van Parlements Baron verciert, die, van *Gilbert Nogent* gesproten, de weleke van *Hugo Lacy*, verwiner van *Meth*, met dese en andere gronden van *Fourria* beschoncken wierd, uyt oorlaeck van de groote vlijt, die hy in d'oorlogh van *Yrlandt* be-toont had, gelijk de hoogheleerde Edelman *Richard Staniburst* verhaelt; *Fourria*, daer afick terstondt gesproken heb; gelijk oock *Corkery*, daer de *Nogents* woenen; *Moyassell*, daer de *Tuten* en *Nogents*; *Magheristernan*, daer veel *Petiten* en *Tuten*; *Moygoisi*, daer de *Tuten* en *Nanglen*; *Rathcomire*, daer de *Daltous*; *Magirquirke*, daer de *Dillons*, alle van Engelsche afkomst, hun verblijf hebben; *Clonlolan*, daer de *O-Malaghilins*, uyt de stam der Koningen van *Meth*; en *Maicassell*, daer de *Mago bigans*, oude *Yren*, heerschen, en anderen, welcker namen noch iets Barbarisch hebben: de welke sy liever willen behouden, dan d'Engelsche namen aennemen, even als *Martialis*, een gebore Spanjaert, eenige Barbarische namen van plaetsen in Spanjen verhaelt hebbende, seyde dat hy liever die, dan d'Engelsche namen begeerde. In dit loopt soo verre, dat een der Grootten van *Yrlandt* gefeght heeft, dat hy eensins d'Engelsche tael wilde leeren; op dat hy, Engelsch sprekende, sijn tong niet belemmeren sou: soo groot behagen heeft yder in 't zijn, en schept te groote lust daer in, met verachtung van anderen.

Meth heeft eertijds sijn Koningen, of eer Koninckjes gehad; en *Slanius*, Oppervorst van *Yrlandt*, liet, gelijk men verhaelt, sijn inkomsten soo aenteekenen, dat hy een Konincklijke tafel daer af houden kon. Maer

K

roen

toen d'Engelſchen de voet in Yrlant vaſt gefet hadden, heeft *Hugo Lacy* het grootſte deel van dit Graefſchap ondergebracht, 't welck Koning *Henrick de Tweede* aen hem by leen gaf, en hem *Heer van Meth* noemde, die, het kasteel van *Derwarth* bouwende, en met gebogen hoofde een Yrſche timmerman voorſchrijvende wat hy doen ſou, van hem met een bijl in de hals gellagen, en gedoot wierd. Hy liet twee ſonen na, *Hugo*, Graef van *Viſter*, van de welke hier na geſproken ſal worden, en *Walter*, Heer van *Trim*, die *Gilbert* teelde, welke by ſijns vaders leven ſtorf. Door *Gilberts* dochters, *Margareta* en *Matilde*, is het ander deel, door de *Genevillen*, de welke men ſeght uyt het huys van *Lotteringen* geweest te zijn, en door de *Mortemers* aen de *Hartogen* van *Iorck*, en van die aen des Konings eygendom gekomen. Want *Petrus van Genevill*, van deſe *Matilde* gebaert, teelde *Ioanna*, die aen *Rogier van Mortemer*, Graef van *Merche*, gehuwt wierd. Maer 't ander deel is door *Margareta*, gemalin van *Ian Verdon*, en door des ſelvs nakomelingen, die *Conſtabels* van Yrlant waren, eyndelijck aen verſcheyde geſlachten in Engelandt geraeckt.

't GRAEFSCHAP

L O N G F O R D.

Et Graefſchap *Longford* wordt naer 't noorden aen *West-Meth* gevoecht, en is voor weynigh jaren, door 't beleyt van de Onderkoning *Henrick Sidney* in deſe rijgh gebracht, en eerſt

Anale.

O-Pharoll.

genoemt. Het wordt van het volckrijck geſlacht *O-Pharoll* bewoont, uyt het welck twee beſtielders zijn, d'een naer 't zuyden, *O-Pharoll Boy*, dat is, de geede, en d'ander naer 't noorden, *O-Pharoll Ban*, dat is, de wirtte genoemd. Men vint weynigh Engelſchen onder hen, die noch over lange tijdt daer in gekomen zijn.

Dit Graefſchap wordt aen d'een zijde beſpoelt van de vloet *Shanon*, de vermaertſte van

heel Yrlant, en die, gelijk geſeght is, ſijn loop tuſſchen *Meth* en *Comacht* neemt, en van *Ptolemeus SENUS*, van *Oroſius SENA*, en in veel boecken *SACANA*, van *Girald de Senenſe vloet*, en van d'inwoonders *Shannon*, dat is, gelijk eenigen uytleggen, d'oude vloet, genoemd. Hy ſtroomt uyt het geberghte *Thorne* in 't Graefſchap *Letrim*, ſnijt deurgaens d'ackers in 't midden deur naer 't zuyden, verſpreyt ſich nu in een binnenzee, en prangt ſich dan weér in d'engte, en meer dan een binnenzee gemaeckt hebbende, begeeft ſich weér binnen ſijn palen, beſoect *MACOLICVM*, nu (gelijk de geleerde *Lantbeſchrijver G. Mercator* aenwijſt) *Malc*, daer aen *Ptolemeus* gedenckt, en wordt terſtondt van een andere groote binnenzee ontfangen, die ſy *Lough Regith* noemen, welcks naem en gelegenheyt aenwijſen dat de ſtadt *RIGIA*, van *Ptolemeus* daer geplaeſt, niet verre hier af geweest heeft. Als hy deſe binnenzee deurgevloeyt is, beſluit hy ſich weér in een enger gracht tuſſchen ſijn oevers, en koopt aen de ſtadt *Athlon*, van de welke wy op haer plaets ſullen ſpreken, en, deur de ſluyten te *Killoloe* (van de welke wy ſullen ſpreken) gepaſſeert, is bequaem om de grootſte ſchepen te dragen, en omhelſt met een gegrave gracht de ſtadt *Limirick*, daer af wy alreê geſproken hebben. Van hier ylt de *Senus*, die daer recht en groot is, en verſcheyde eylanden bevat, naer 't weſten omtrent 60 mijlen verre, en is overal, daer men met afloopent water deurwaden kan, met kasteelen en ronduyten, door 't beleyt der voorvaders, beſet, om d'overtocht der roovers te beletten. Hy wentelt ſich eyndelijck deur een ruyme mondt in de *Wetterlijke zee*, voorby *Knoc-Patric*, dat is, *Patricius beuvet*; want dus noemt *Nechamus* deſe plaets in deſe regels van de *Shanon*:

Fluminibus magnis letatur Hibernia, Sineus

Inter Connatiam, Momoniamque fluit.

Transit per muros Limirici, Knoc-Patric illum

Oceani clauſum ſub diſtione videt.

* By andere
van de Bre-
danſche
zee.

CONNAUGHT.

Et vierdedeel van Irlandt, 't welck sieb naer 't westen streckt, en van de vloet Shannon bepaelt wordt, die uyt de Zee Erne (van sommige Trovis, en van andere Bana geheeten) kooft, en aen d'een zijde de groote zee heeft, wordt van Girald Cambr. Conachtia en Conacia, van d'Engelschen Conaught, en van d'Iren Conaghty genoemt. De GANGANEN, die een sel-^{Ganganen.}ve volck zijn als de CONCANEN, AUTEREN en NAGNATEN, hebben, gelijk by Ptolemeus te sien is, by oude tijden dit deel bezwoont. De CONCANEN, of GANGANEN schijnen, (gelijk de LUCENEN, hun naeste geburen, van de Lucensers in Spanjen) naer de gelijckenis van de naem, en naer de geburighet der plaetsen aenwijst, van de CONCANEN in Spanjen herkomstigh te zijn; die oock by Strabo, in de welke d'afschriften verschillen, CONIACI, en CONISCI zijn geheeten, die, van Scythen herkomstigh, het bloet der paerden hebben gedroncken, 't welck niet ongewoon by de wilde Iren heeft geweest, gelijk Silius betuyght:

Et qui Massagerem monstrans feritate parentem,
Cornipedis fusa satiaris Concane vena.

En behalven dese oock Horatius:

Et lacrum equino sanguine Concanum.

't En waer misschien iemant vermoedde dat dese Irsche naem Conaghty van de CONCANEN en NAGNATEN te samen gelapt waer. Voorts, gelijk het lant in sommige plaetsen schoon en vruchtbaer is, soo heeft het oock in andere deelen weecke en natte gronden, die echter groen zijn, en van hen, om de weeckheit, Boghes genoemt werden. Kort, het geheele eyland is seer gevarelyck, en met dichte en duystere bosschen beset. Doch de zee kant, die veel zeeboesems en bevarelycke stroomen heeft, noodicht en prickelt eenighsins d'inwoonders tot de scheepvaart: maer de soetheit van d'ingeboren luyheit en vaddigheit weêrhoud hen soodanigh, dat sy liever van huys tot huys hun kost willen bedelen, dan door eerlycke arbeyt d'armoede afweeren. Dit Lantschap wort heden in dese Graeffschappen afgedeelt: Twomond of Clare, Gallway, Maio, Slego, Letrim en Roscoman.

De CONCANEN hebben, gelijk geseght is, vertijts het zuyderlyck deel van dit Connaught besiten, daer nu Twomond of Clare, 't Graeffschap Gallway, Clan-Richards lant, en de Baronny van Atterith zijn.

T W O M O N D,

of

't GRAEFSCHAP CLARE.

Womon, of Twomond, by Girald Thuctmonia, en by d'Iren Twoun, dat is, Noort-Mounster, ('t welck, hoewel over de vloet Shannon gelegen, echter eertijts voor een deel van Mounster gehouden is, tot dat d'Onderkoning Henrick Sidney dat aen Connaught gevoegt heeft) streckt Irlandt.

sich met een zeegeberghte, dat allengs scherp toelooft, heel diep in zee. Het wort van 't oosten, gelijk oock van 't zuyden, door de kromme en bochtige Shannon, van 't westen door de groote zee, en van 't noorden door 't Graeffschap Gallway, dat dicht daer aen paelt, soodanigh besloren, dat 'er geen toegang te landt open is, dan deur Clan-Richards lant. Een Lantschap, van 't welck men noch te lant, noch ter zee iets sou wenschen, soo d'inwoonders maer hun vlijt daer toe wilden doen. Robert van Massogros, een Engelsch Edelman, Richard Clare en Thomas Clare, jonger zonen uyt de stam der Graven van Gloucester, aen de welke Koning L. Eduward

O C E A N U S

O C C I D

D E X T E R

S E

U L T I O
N I A E
P A R S
L A G E
N I A E
P A R S

P A R T O F
S E J N S T E R

CONNACHTIA
CONNACHTIA

Edward d'Eerste dit landt vergunde, hebben certijts gepooght d'inwoonders tot neerfligheyt op te wecken, met steden en kasteelen te bouwen, en tot de burgerlijke zeden te noodigen; naer de welcke de voornaemste stad *Clare*, nu de wooning der Graven van *Two-mond*, en naer dese het geheele gewest, het *Graeffschap van Clare* genoemd is. De voornaemste plaecten hier af zijn *Kilsennerag* en *Killa-loe* of *Laon*, een Bisschoppelijke setel, die in de Roomsche Provinciael de *Ladenfche* genoemd wordt, daer rotsen in 't midden van de vloet *Shanon* leggen, van de welcke het water met groot gedruys afvalt, en die beletten dat men verder varen kan; en indien dese rotsen afgehouden, of indien de vloet met een gracht omgeleyt wierdt, soo souden de schepen, ten dienst der inwoonders, veel verder dese vloet kunnen opvaren. Niet verre van de *Shanon* leght *Bunraty*, voor 't welck *Robbert Mscogros*, van *Henrick de Derde*, weeckmarckten en jaer-marckten verkregen heeft, en, na dat hy 't met een kasteel had versterckt, dat aen *Koning Edward de Derde* schonck, die dit, en 't geheele Lantschap, gelijk ick geseght heb, aen *Richard Clare* overgat. Seven mijlen van hier siet men *Clare*, de voornaemste stad, die aen d'invijking van de vloet, hier als een meir zijnde, vercheide eylanden heeft. Dese twee, *Bunraty* en *Clare*, zijn hier de twee eenige koopsteedjes. Men vindt hier veel Engelschen, die certijts herwaerts in Colonien of voortplantingen gebracht, of afgeweken zijn. De gene, die heden hier de heerschappy hebben, zijn inlantsche Heeren, van *Yrische* afkomst, te weten, de *Mac-Nemors*, *Mac-Mabon*, *O Lughton*, en de *O Brienen*, die verre de machtighen zijn, en van d'oude Koninckjes van *Connaught*, of, gelijk sy selve seggen, van d'Oppervorsten van *Yrlandt* gesproten zijn. *Murchard*, of *Morogh O Brien* was van hen d'eerste Graef van *Two-mond*, aen de welcke *Henrick d'Achtste* dit ampt voor sijn leven lang gaf, en na dese aen des selfs Neef *Donatus*, of *Donogh*, gelijk sy hem noemen, die, ter selve tijt *Baron van Ibarcan* gemaect, in 't *Graeffschap* volghde en van sijn broeder *Donellus* gedoot wierdt. *Connogherus O Brien* *Donatus* zoon was de derde Graef, en vader van *Donatus*, nu de vierde Graef, die heerlijke blijcken van sijn dapperheyt en getrouwheyt tot sijn Vorst getoont heeft.

't GRAEFSCHAP

G A L L W A Y.

Et Graeffschap *Gallway* paelt naer 't zuyden aen *Clare*, naer 't westen aen de groote zee, naer 't noorden aen 't *Graeffschap* *Maio*, en naer 't oosten

aen de vloet *Shanon*: een landt, niet alleenlijk voor d'ackerman, maer oock voor de harder aengenaem. De strant naer 't westen, daer de zee veel boesemen heeft, is met eylanden en klippen, op een rijgh leggende, beset, onder de welcke vier eylanden, *Arran* genoemd, een *Baronny* maken, en in d'oude fabelen voor d'Eylanden der levendigen berucht zijn, onder de welcke *Inis-ceath* certijts vermaert heeft geweest, uyt oorsaeck van 't klooster van *Colman*, een heyligh man, 't welck van de Schotten en Engelschen gesticht is; gelijk oock *Inis-Borind*, 't welck *Beda*, naer de Schotsche tael, voor 't Witte kalfjes eylandt uytleght, vermits het suyer *Britannisch* is. Maer 't eylandt wiert haestighlijck van d'Engelschen verlaten, om dat sy en de Schotten tweedrachtigh wierden. Meer innewaerts leght een binnenzee, *Corbes* genoemd, daer *Ptolemeus* de vloet *AUSOBA* stelt, omtrent twintigh duysent schreden lang, en drie of vier duysent schreden breed, seer wel te bevaren, en met drie hondert eylanden besaeyt, die groen zijn, en veel pijnboomen dragen. Dese binnenzee, naby de groote zee komende, pranght sich in een engte, en bespoelt *Gallway*, in d'Yrische tael *Gallve*, misschien, doch ick weet het niet, naer de *Galiffen* in *Spanjen* genoemd. Dese is sonder twijffel de hoofststadt van dit geheele Landtschap, en heeft echter nauwelijcks de derde plaets in *Yrlandt* verkregen: seker, seer treffelijck, en met harde steenen byna in 't ronde gebouwt, en als getoorent, en door de *Bisschoppelijke* setel vermaert. Sy is, uyt oorsaeck van de haven en goede ree, van de kooplieden veel befocht, die veel waten herwaerts en derwaerts voeren; 't welck dese stad groote rijkdom toebrengh. Nauwelijcks vier mijlen van hier siet men *Knoc-toe*, dat is, de *Heuvel der bijlen*, beneden aen de welcke *Girald*, Graef van *Kildar*, die by tusschentijden drie-en-dertigh jaren lang het gebiedt over *Yrlandt* heeft gehad, de grootste samenlooping der weerspannigen, die *Yrlandt* ooyt gezien heeft, en door *Willem van Burgh*, *O Bien*, *Mac-Nemore*, en *O Carrall* te samen gelleept waren, met groote moort verslagen en verstrooyt heeft. Oostwaerts niet verre van hier leght *Aterib*, (in 't welck noch speuren van de naem der *AUTEREN* overigh zijn) gemeenlijck *Athenry*, met een groote omking van wallen besloten, maer dun van inwoonders. Dese stad roemt tot haer lof op haer strijdbare *Baron*, *Ian van Berminghams*, een *Engelschman*, uyt welcke stam de Graef van *Louth* gesproten was. Maer dese *Ateribfche Berminghams*, zijn, als van hun stam ontaerd, tot de woede der *Yren* vervallen, en willen nauwelijcks weten dat sy Engelschen zijn. De voornaemste geslachten van *Yrlandt* zijn *O-Kelleis*, *O-Maidin*, *O-Flairtes*, *Mac-Dorris*, &c.

Clan-

Killa-loe.

Bunraty.

Clare.

Graven van Two-mond.

Eylanden van Arran.

Beda l. 4. c. 4. Eccl. Hist.

Engl. Co. l. 1.

Gallway.

Slagh by Knoc-toe.

1516.

Aterib.

Berminghams.

Clan-Ricard, Graaf van Yrland.

Clan-Ricard, dat is, de zonen of stam van Richard, of het land der kinderen van Richard, grenst hier aen, en wordt onder dit Graefschap getelt; en heeft zijn naem, naer de gewoonte van Yrlandt, van seker Richard, uyt een Engelsche stam, van Burgh genoemd, welke stam sedert groote naem en macht in dit gewest heeft gekregen, en uyt de welke *Vick* van Burgh door Henrick d'Achtste tot Graef van *Clan-Ricard* wierd gemaecte, welcks eerstgebore soon de tytel van Baron van *Imis Kellin* voert. Dese had tot soon Richard, de tweede Graef, welcks kinderen, die hy by verscheide gemalinen geteelt heeft, schadelijcke beroerten voor 't vaderlandt, voor hun vader, en voor sich selven berockent hebben. Richard, in een hooge ouderdom stervende, liet tot navolger zijn soon *Vick*, de derde Graef, vader van Richard, de vierde Graef, welcks onverbrekelijcke trouw en ongemeene dapperheyt wonderlijk in de slechte staet der Engelschen in Yrlandt uytgebloncken heeft. In dit Landtschap is d'Aertsbischoppelijcke stoel van *Toam*, die eertijds veel Bischoppen onder hem had. Maer heden worden de Bischdommen van *Anag-hony*, *Dua* en *Maio* hier onder gerekent. Het Bischdom van *Kilmacough*, 't welck in de oude Provinciael niet gedacht wordt, 't en zy de naem vervalscht is, gelijk oock dat van *Clonsfert*, worden oock hier onder getelt, en, gelijk ick verstaen heb, aen de stoel van *Toam* gevoeght.

Aertsbischdom van Toam.

Anag-hony.

GRAEFSCAP

M A I O.

M

Maio, van de groote westzee bestormt, heet naer 't zuyden het Graefschap *Galtway*, naer 't oosten dat van *Roscoman*, en *Slego* naer 't noorden, daer in het bestoren is: een lustigh en vruchtbaer landt, rijk van vee, dassen, roofvogels, en dat overvloet van honigh heeft. Her voert zijn naem van *Maio*, een Bischoppelijck steedje, 't welck in de Roomsche Provinciael *Mageo* genoemd wordt. Maer dese Bischoppelijcke zetel wordt nu in 't Aertsbischdom van *Toam* begrepen; en de gene, die daer omtrent wonen, hebben hun opsicht op de Bischop van *Killaley* in de Baronny van *Tir-auley*.

Maio.

Killaley, een Bischdom.

In *Maio* heeft, soo ick my niet bedriegh, *Colmanus*, Bischop van Yrlandt, een klooster gesticht voor omtrent dertigh mannen, Engelschen van geboorte, die in d'oeffening der Monicken opgetogen, hy mede naer Yrlandt gevoert had. Maer hoor *Beda* self, die dit beschrijft: *Colmanus* heeft in 't eylandt Yrlandt tot de bouwning van een klooster, een bequame Yrlandt.

Lib. 4. c. 4.

plaats gevonden, die in de Schotsche taal *Magio* genoemd wordt. Hy kocht, om daer een klooster te stichten, een kleyn stuk gronts van de Graef, aen de welke dat toebehoorde, doch met dese bygaende voorwaerde, dat de Monicken, die daer in waren, en aen de welken hy plaats vergunde, voor hem Godt de Heer souden bidden. Soo haest als het klooster gemaecte was, daer de Graef, en alle de geburen toebleyven, heeft hy d'Engelschen daer geplaeft, en de Schotten in 't eylandt *Bovind* gelaten. Dit klooster wordt noch heden van d'Engelschen ingebouden: want het is dit, dat, van kleyn groot geworden, nu gemeenlijk in *Mago* genoemd wordt. En dewijl alles van overlang in beter ordening gebracht is, soo besuyt het in sich een treffelijcke vergadering van Monicken, die, uyt het Landtschap der Engelschen derwaerts vergadert, naer 't voorbeeld der eerwaerdige vaders onder de regel, en onder een kanonieke Abt in groote ingetogenheyt en oprechticheyt van d'arbeyt binner handen leven. Omtrent het jaer 1115 wierd dit klooster weer opgerecht, en bloeyde in de tijden van *Koning Ian*, die schriftelijck vele goederen en inkomsten daer aen schonk. Voorts, men vind daer geen andere gedenckwaardige plaats, dan *Loch-Mesk*, een groote en vischrijcke binnensee, in welcks twee eylandtjes stercke bolwercken zijn, die aen 't geslacht van *Burck* toebehooren. Dese plaats is niet soo vermaert van steden, als wel van inwoonders, die of van Yrsche afkomst zijn, gelijk *O Mailles*, *Ioies*, *Mac-Vadus*, of van Schotische afkomst, uyt de Hebridische eylanden, en uyt de stam van *Donell*, om 't welck alle *Gallglasse* *Clan-Donckles* genoemd worden, en met male lyven gewapent, met bylen, aen weerszijden sekerp, strijden, en eertijds van d'oproeingen derwaerts geroepen, en met landen beschoncken zijn; of van Engelschen gesproten, gelijk de *Burken* van *Burgh*, de *Jordanen* van *Jordaan* van *Excester*, *Nanzu* van *Castlough*, *Prendergest* van *Clan-Moris*. Maer de *Burken* zijn verre de machtrijchten, die hun verheffing en roem aen *Willem*, jonger broeder van *Walter* van *Burgh*, Graef van *Vlster*, verplicht zijn. Dese in krijghs-dapperheyt vermaert, naer Schotlandt gevangen gevoert, en zijn gemalin tot gijsseling latende, herstelde *Connaught* weer aen de zijnen, en won door zijn dapperheyt dit Landtschap weer, daer uyt d'Engelschen in zijn afwesen van *Phelim O Conor* verdreven waren. Hy doode oock in de strijdt *Phelim O Conor*, *Mac-Dermond*, *Tego O Kelly*, en wierd eyndelijck self van *Cormak Mac-Dermond* tot waeck gedoodt. Zijn nasoon *Thomas*, uyt zijn soon *Edmund*, met de bynaem *Albanach*, (om dat hy in Schotlandt geboren was) gesproten, siende dat de groote erfgoederen van zijn geslacht door een vrouw aen *Leonel*, Hertogh van *Clarence*, geraeckt waren, verdroegh dit seer ongeduldighlijck, vergaderde een groote hoop van wanhopigen (die in

Loch-Mesk.

Gallglasse.

Mac-Willem, oock Mac-Willem Enghter.

M

Yrlandt,

Yrlandt, gelijk ook elders, nimmer gebreken) veroverde met kracht en geweld d'erfgoederen der Graven van Ulster in dit Graefschap, en noemde sich, naer de naem van zijn grootvader, welcks roem en gunst toen nieu was, *Mac-William*, dat is, *Willems zoon*. Zijn nakomelingen hebben onder dese naem groote dwinglandy gepleeght, en lange tijt met onderlinge neêrlagen, en met rooven en plonderen tegen 't arme volck gewoed, ja foodanigh, dat sy naeuwelijcks eenigh dorp gelaten hebben, dat niet omgekeert en verdeight wierd. *Richard Bingham*, overste van Connaught, een streng man, bequaem om over sulck een woest en hardneckigh volck te gebieden, vond geen-sins geraden dit baldadigh geweld te verdragen. Want hy, schrander zijnde, sagh dat de voornaemste oorfaecken der weêrspan-nigheden, wreetheyt en schandelijcke armoede in Yrlandt waren, dat het volck foodanigh van de gehoorsaemheyt tot de Majesteit afgetrocken wierdt, dat sy geen andere Vorst, dan hun eyge Heeren, erkenden. Dieshalven, om soo veel, als mogelijk was, de Konincklijcke macht te bevestigen, en de woedende dwinglandy van dese *Mac-William* en van andere te dempen, soo spande hy alle de krachten van zijn geest en vernuft in, en hoewel hy dickwijls by de Koningin, en by d'Onderkoning met veel misdaden bericht wierdt, soo drong hy echter op zijn voorstel aen. In tegendeel, de genen, uyt het geslacht van *Burk*, en hun verplichtelingen, die weygerlijk waren om sich in 't recht tegen hem te stellen, taltten de wapenen aen, en trocken in hun geselschap de geslachten der *Clan-donelles*, *Toiers* en andere, die voor sich selven, en voor zijn macht vreesden. Maer d'Overste *Bingham* verstrooyde hen lichtelijck, veroverde hun kasteelen, en dreef hen in de bosschen en schuyelhoecken, tot dat d'Onderkoning, door hun gebeden bewoogen, aen *Bingham* schreef, dat hy dese rampsaligen in vrede sou laten. Maer zy, die door d'oorlogh de vrede hadden gebroken, en d'oorlogh niet tegen de soetheyt van de vrede konden verwiselen, spoedighlijck weêr opgeweckt, en van de doot als herroepen, namen weêr de wapenen in handen, roofden overal, vermengden alles met beroerten, en riepen, dat sy hun *Mac-William* voor hen wilden oprichten, of niemant uyt Spanjen ontbieden; dat sy geen Burghgraef begeerden toe te laten, en geen wetten onderworpen wilden zijn; en onthoden heymelijck tot hun onderstant de Schotten uyt de Hebridische eylanden, aen de welke sy groote beloften deden. D'Onderkoning beval aen d'Overste van dat gewest dat hy d'uytspattende baldadigheyt deser baldadigen bedwingen sou. Dese, siende dat sy alle billijcke voorwaerden, die hen aengebo-

den wierden, verwierpen, vergaderde zijn krijghsvolck, en dreef hen foodanigh in de bosschen en wildernissen, dat zy, schrickelijcke honger lijdende, na verloop van ses of seven weken sich heel ootmoedighlijck overgaven. In dese selve tijdt waren de Schotische hulpbenden aengekomen, en sochten herwaerts en derwaerts deur ongebaende wegen een ingang in 't Graefschap *Majo*. Maer d'Overste, by dagh en nacht naerstighlijck op hun wegen lettende, betrapte hen eyndelijck by *Ardnary*, tastte hen aen, en versloegh hen foodanigh, dat 'er omtrent drie duylent soo gedoot wierden, als in de vloet *Moin* verdroncken. Seker een treffelijcke verwinning, en voor de tegenwoordige en toekomende tijdt dienstigh, door de welke de weêrspannigheyt van *Mac-William* uytgebluscht, *Donell Coran*, en *Alexander Carrogb*, zonen van *Jacob Mac-Conell*, en dese Eylanders, die Yrlandt meest geplaeght hadden, gedoot wierden. Ick heb dese dingen, hoewel vreemt van mijn voorstel, in 't korte bygebracht, die om de grootheyt der saken breedelijcker van de Historyschrijvers verhandelt moeten worden.

't GRAEFSCHAP
S L E G O.

Noch hooger leght het Graefschap *Slego*, vruchtbaer van velden om vee te weyden, en geheel naer de zee gekeert, noordwaerts door de vloet *Trobis*, by *Ptolemeus RAVIUS*, uyt de binnensee *Erne* komende, van Ulster, en door de bergen *Lerrim* en *Roscoman Curlew*, die seer kommerlijck zijn, van de geburige Graefschappen afgecheyden, en door de vloet *Succus* in 't midden deurgesneden. *Ptolemeus* plaetst hier omtrent de stad *NAGNATA*; *Nagnata* maer ick ben niet gesint om t'ondersoecken welke die geweest heeft. Hy stelt oock in dit gewest de vloet *LIBNIUS*, die, door d'achteloosheyt der Uytchrijvers balling geworden, wy nu weêr by zijn stad *Dublin* gebracht hebben. Doch de plaets, die *Ptolemeus* aenwijst, wordt nu *The Bay of Slego* genoemd, een luwe reê en haven onder *Slego*, de voornaemste plaets van dit Graefschap, daer nu de setel van 't geslacht *O Conors*, die hierom van *Slego* genoemd zijn, en hun afkomst van dese *Ratberik O Conor Dun* rekenen, die, sterck en machtigh zijnde, sich als Oppervorst van Yrlandt droeg, namelijk in die tijt, in de welck d'Engelschen eerst in Yrlandt vielen. Hy begaf sich swaerlijck onder *Henrick de Tweede*, Koning van Engelant; en hoewel hy sich met woorden onderstelde, soo heeft hy echter dickwijls beroerte

Richard Bingham

Cuning, Cuning, Cuning, &c.

Oorzaak der vreespals in Yrlandt.

De vloet Libnius.

roerte gemaect, gelijk een onbekent Schrijver van die eeuw verhaelt: ja hy riep dat de woorden van de Paus Adrianus, in 't geschrift aen de Koning van Engelandt geleverd, hem bedrogen hadden. Dese woorden luyden dus: *Ghy sult in dit Eylandt treden, en 't gene, dat tot Gods eer, en tot v'elstant van dat landt behoort, verrichten. Het volck van dat landt sal u ontfangen, en als sijn Heer eeren.* Dit duurde tot dat Paus Alexander de Derde door sijn Bulle die selve recht in Yrlant aen de Koningen van Engelandt bevestighde. Want hy, toen sachtinnige, geworden, quam tot billijcker voorwaarden, gelijk wy hier sullen seggen. De voornaemsten na de O-Coners in dit lant zijn, O Don, O Haris, O Ghar, en Mac-Donagh.

Vide Diploma l. 2. cap. 6. Girald. Camb. de Expugn. Hibernia. pag. 787.

Baron van Letrim gemaect, en sedert van sijn benijders gedoot wiert, niet van dit Letrim, maer van eenige andere plaets de tytel ontfangen heeft. Doch ick weet geen sekerheyt hier af.

't GRAEFSCHAP
R O S C O M A N.

Beneden 't Graefschap Letrim naer de zuydzijde leght het Graefschap Roscoman, van de Onderkoning Henrick Sidney oppgerecht, in een enge, maer echter lange ruymte tusschen de vloet Succus van de weitzijde, en de vloet Shanon van 't oosten besloten, en naer 't noorden van de bergen Curlew omringt. Een landt, ten meestendeel in de vlakke uytgestreckt, vruchtbaer, en dat veel beesten weyd, en, tamelijck gebouwt zijnde, mildelijck sijn vruchten uytstort. Noordewaerts siet men d'afgebroke en onbeganckelijcke bergen van Curlew oprijfen. Maer Ioris Bingham deē met sware arbeyt een wegh daer deur houwen. Dese bergen zijn onlangs vermaert geworden door Conier Clifford, Overste van Connaught, en door de rampalige neērlaegh van d'oude dappere soldaten, door sijn sorgeloosheyt veroorsaekt. In dit Graefschap worden vier Baronnyen getelt, d'eerste beneden aen de bergen Curlew, aen de vloet Shanon, die de Baronny van Boyle genoemd wordt, daer certijts in 't jaer 1152 een vermaert klooster, met het klooster van *Beatitudine* gesticht wierdt, en daer Mac Dermot als 't gebiedt heeft. Daer na siet men aen de vloet Succus de Baronny Balin-Tober, daer O Conor Dun het meeste vermogen heeft, en daer Elphen, een Bisschoppelijcke setel, aen leght. Lager leght Roscoman O Conor Roo, dat is, de Roodde Baronny, in de welke de Hoofstade van 't geheele Graefschap is, certijts van Robbert Vfford, Iusticier van Yrlant, met een kasteel versterkt, schoon de huysen in de stadt met stroo gedekt zijn. Meer zuydewaerts leght O Kelliens Baronny Athlone, naer de voornaemste stadt genoemd, die sijn kasteel en besetting heeft, en een trefelijcke brugh van gehouwe steen, welke van Koningin Elizabeth, tot groote schrick der oproerigen, door bestelling van Henrick Sidney, Onderkoning van Yrlant, by onse geheugenis gebouwt is, toen hy overwoogh in dese plaets, als de bequaemste van heel Yrlant om de beroerten te bedwingen, de stoel van d'Onderkoning te stellen.

De bergen Curlew.

De Baronny van Boyle.

Balin-Tober.

Roscoman.

1268.

Athlone.

't GRAEFSCHAP

L E T R I M.

SLegt wordt oostwaerts besloten van Breany, de belitting van 't oude geslacht O Rorck, dat sijn afkomst optelt tot Rotherik, Oppervorst van Yrlant, tot dat Brianus O Rorck, Heer van Breany en Minterolife, door d'ydele hoop van Paus Sixtus de Vijfde, en van de Spanjaert verlockt, sijn trouw, aen Koningin Elizabeth gedaen, meynedighlijck brack, de wapenen aentrock, terstont naer Schotlandt verdreven, en naer Engelandt gefonden wiert, daer hy, tot straf van sijn onbedachte roeckeloosheyt, gehangen wierdt. Sijn goederen werden voor de Kroon verbeurt gemaect; en dit Landtschap wierd door Ian Pearott Onderkoning tot een Graefschap oppgerecht, en naer de voornaemste stadt Letrim genoemd, 't welck geheel in bergen bestaet, die rijk van gras zijn, doch niet soodanigh, dat het gene, 't welck Solinus van Yrlant seght, geheel waer is, namelijk dat Yrlant soo grasrijk is, dat de volheyt het vee in gevaer sou brengen, soo het somtijts niet van de weyden afgedreven wierd. Het weyd echter soo veel vee, dat in dese engte, daer in het bepaelt is, in een tijt meer dan hondert en twintigh duysent stucken vee getelt worden. Men vindt hier Achorry, een Bisschdom, dat met de Stoel van Elphin vereenight is. De Sineus, of Shanon, de voornaemste der vloeden van Yrlant, heeft hier sijn oorsprong, die nu enger ingeprangt, en dan wijder uytspattende, met verscheyde bochten, gelijk wy gesegt hebben, veel Landtschappen bespoelt. De voornaemste geslachten zijn O Rorck, O Murreies, Mac Lochleims, Mac Glanchies, en Mac Granelles, alle oude en suyvere Yren. Eenige verskeren dat Ian Burk, zoon van Richard, Graef van Clan-Ricard, die van Koningin Elizabeth tot

Breany.

Heeren van Connaught.

DE Historieschrijvers van Yrlant melden dat Turlogh O Mor O Conor certijds over dit Landt-

Landfchap gebied heeft gehad, en dat onder
 zijn twee zonen *Cabill* en *Brien* gedeelt heeft.
 Toen d'Engelfchen in Yrlandt quamen, was
 Rotherik daer d'opperfte gebieder, en noem-
 de fich zelf Oppervorst van Yrland. Maer hy,
 door de laft van d'Engelfche oorlogh, die hem
 over 't hooft hing, verfhrickt, begaf fich in
 handen van Henrick de Tweede, sonder de
 kans van d'oorlogh te verfoecken. Doch toen
 hy terftont zijn eed brack, en afviel, taltte *Milo*
Cogan, d'eerfte van d'Engelfchen, *Connaught* aen,
 maer vergeefs. Dese Koning wierdt echter
 foo verre gebracht, dat hy fich voor een *Leen-*
man des Konings van Engelandt erkende, dat
 by hem, als des zelfs man, getrouwelijck fou dienen, en
 jareljcks van yder tien beesten een buyt, die den koop-
 lieden behaegde, fou geven, &c. Koning Ian heeft
 echter toegestaen dat hy het derde deel van
Connaght erfelijck voor hondert Mark *s. u* houden. Maer
 Willem, Adelmus zoon, welcks nakomelingen
 in 't Latyn *de Burgo*, en in d'Yrlche tael *Burk*,
 of *Bourk* genoemt worden, *Robert Muscegros*,
Gilbert van Clare, Graef van Gloucester, en *Willem*
van Bermingham, hebben d'eerften van d'Engel-
 fchen dit Landfchap getemt, en tot fedigheyt
 en menfchelijckheyt gebracht. *W. Bourk* of
 van *Burgh*, en zijn nakomelingen, Heeren van
 geheel *Connaught* genoemt, hebben dit Land-
 fchap met *Vlfter* lang in groote rust bedient,

en rijke inkomsten vergadert, tot dat d'eeni-
 ge dochter van *Willem Burk*, volkome erfge-
 naem van *Connaught* en *Vlfter*, aen *Leonel*,
 Hartogh van *Clarence*, zoon van Koning
Eduward de Derde, gehuwt wiert. Want ver-
 mits hy zijn meeste tijt in Engelandt bleef, en
 de *Mortemers*, die hem volghden, hun goe-
 deren in Yrlant niet wel waernamen, foo heb-
 ben de *Bourken*, hun aengehuwde vrienden, die
 fy tot Bestierders van hun landen gestelt had-
 den, in 't afwelen van hun meesters, en op de
 verwarde tijden in Engelandt steunende, d'au-
 toriteyt der wetten veracht, met d'Yren ver-
 bont gemaect, en huwelijcken met hen aen-
 gevangen, byna geheel *Connaught* voor hen inge-
 nomen, en, allengs ont-aerdende, d'Engelfche
 kleeding afgedaen, en de zeden van d'Yren
 aengenomen. Van de welcke eenige, die van
Richard Burk hun afkomst rekenden, *Clan-Ri-*
card, andere *Mac William Oughter*, dat is, de meer-
 der, en andere *Mac William Eughter*, dat is, de
 minder, genoemt zijn; gelijk de gene, die in 't
 Graefschap *Majo* 't meeste gebiedt hebben ge-
 had, fich alleenlijck *Mac William* deden noe-
 men, als met een naem vol eer, roem en acht-
 baerheyt, om dat sy van *Willem van Burgh* of
Burk, van de welcke wy terftont gesproken
 hebben, afgedaelt zijn.

Rog. Ho-
 vedenus
 An. 1175.
 pag. 312.
 Clauf. 7.
 Joannis.

The Bourk.

U L T O N I A,

O F

V L S T E R.

Alle de landen, die aen d'overzijde van de mont des vloets Boyn, voorby Meth, het Graeffchap Longford, en voorby de mondt van de vloet Ravius noorderwaerts gelegen zijn, worden voor 't vijfde deel van Irlandt geacht, en van de Latynen Ultonia en Ulidia, van d'Engelschen Ulster, en van d'Iren Cuy Guilly, dat is, 't Landtschap Guilly, en van de Walles-Engelschen Ultw geheeten: en wierd in de tijdt van Ptolemeus van de VOLVNTIEN, DARNEN, ROBOGDIERS en ERDINEN bewoont. Een ruym landt, met vele en groote poelen beset, en duyster van groote bosschen, en op sommige plaetsen vruchtbaer, en in andere gedeelten schrael en mager, door sijn groenigheyt geneugblyck om i'aenschouwen, en overal wol gepropt van vee. Maer gelijk een landt sonder havening bederft, soo verwilderen oock de geesten der inwoonders grootelycks sonder burgerlyck onderwijs. Doch op dat de gene, die alle regelen van recht, schaemte en plicht gemeenlyck overtraden, in plicht gehouden souden worden, soo wierd eertijds het deel aen dese zijde in drie Graeffschappen onderscheyden, te weten, Louth, Down, en Antrimme: en nu wort het overige in seven nieuwe Graeffschappen gedeelt, namelijk Cavon, Fermanagh, Monaghan, Armagh, Colran, Tir-Oen, en Donegall of Tir-Conell, en dit door de voorsichtigheyt van d'Onderkoning Ian Perott, die grootmoedigh en vermaert zijnde, en kennis van daert der inwoonders hebbende, niets dienstiger oordeelde, dan dese deelen van Vlster in ordening te brengen. Hy trock dieshalven derwaerts in een kommerlycke en sorgelijcke tijdt, toen de Spanjaert Irlandt en Engelandt dreyghde, en bracht door sijn achtbaerheyt en aensien (vermits hy met onrecht te verbieden d'oorfaken der oorlogen affneed) alle Heeren van Vlster soo verre, dat men hun heerschappyn in Graeffschappen verdeelde, en toelieten dat men Burghgraven daer over stelde. Maer hy, onlangs daer na weer geroepen, en tot hooger staten opklimmende, wierd door de nijt van sommigen, die hem te sterck was, en door de klapperny van sijn tong onverwacht in sijn verderf gestort, vermits hy onvoorsichtelijck de Majesteit aengetast had, die men noch met woorden noch met gedachten schenden magh.

Jaan Perott,
Onderkoning.

1585.

't GRAEFSCHAP

L O V T H.

Vriel, in 't
Lanjin oock
Vrialdia.

Et Graeffschap Louth, in d'oude boecken Luda en Luda, in d'Yrsche tael Iriel of Vriel, (soo dit niet eer een deel van dit landt is) voorby Meth en de vloet Boine naer d'Yrsche zee gekeert, streckt sich noordwaerts uyt met een bochtige strant, heeft vette weyden, en is soo vruchtbaer, dat sy lichtelijck de

Irlandt.

bouwlieden van hun onkosten betaelt. By de mondt van de Boyn leghe Drogheda, Droghda, en by d'Engelschen Tredah, een treffelijcke en volckrijcke stadt, die de naem van de brugh draeght, en door d'invloeyende Boyn verdeelt wort; aen de welck Koning Eduard de Tweede weeck- en jaermarekten, te geval van Theobald Verdou toestond, en die van de Koningen met vele en groote vryheden beschoncken is, en onder anderen de munt. Niet verre van hier is een klooster, Mellifons genoemd, door Donald, Koning van Vriel gesticht, en van S. Bernardus besocht, 't welck Koningin

Tredah.

Mellifons.

van Klon-

Eliza-

N

Eliza-

Elizabeth, vermits de geestelijken te voren daer uyt verdreven waren, aen Eduard Mortus Ridder, uyt Kent gesproten, en t'huys en in d'oorlogh treffelijke diensten gedaen hebbende, schonck. *Ardeh*, seven mijlen van hier, is een bekende landtstadt, en daer boven *Dundalk*, met een bequame haven, en eertijds sterck van wallen, en van *Eduard Brus*, broeder van de Koning der Schotten, die sich Koning van Yrlandt verclaert had, verbrant, t welck hy kortst daer na, met sijn eyge doodr, en van 8200 uyt de sijnen betalen moest. By onse geheugenis heeft *Shamus O Neale* haer belegert gehad, maer was gedwongen het beleghe terstont met schande te verlaten. Acht mijlen van hier is *Carlingford*, een haven, die tamelijk vermaert is: en ick weet niet dat 'er eenige andere gedenckwaerdige plaetsen in dit Graeffschap zijn.

Louth heeft tot sijn Graef gehad *Ian Birmingham*, een Engelschman, die tot vergelding van sijn dapperheyt in d'oorlogh (toen hy dese *Eduard Brus*, opgeworpe Koning van Yrlandt, die een wijl tijds in Yrlandt met moorden en bloetvergieten heerschte, met vliegende vaendels in de vlucht gellagen en gedoodt had) door Koning *Eduard de Tweede* tot d'eer van Graef van *Louth* verheven wierd, om dat voor hem en sijn mannelijke erfgenamen te houden, gelijk oock tot de waerdigheyt van *Baron van Atherry* voor hem en voor sijn erfgenamen. Maer, gelijk dese eer in hem begonnen is, soo is sy oock in hem opgehouden: want hy, een verwinner der vyanden in d'oorlogh, wierd kortst daer na, in een beroerte van 't volck, van de sijnen in dit landt verwonnen, en, sonder eenige kinderen na te laten, met vele anderen van sijn gellacht gedoodt. By onser vaderen geheugenis heeft *Henrick d'Achtste Olivier Plonker* met de tijtel van *Baron van Louth* veert. In dit landt sijn noch overigh de *Verdons*, *Tates*, *Clintons*, *Bellew* of de *Bella-Aqua*, *Dowdallen*, *Gernons*, *Hadsors*, *Wottons*, *Brandons*, *Mores*, *Warrens*, *Chamberlans*, en vele anderen van Engelsche afkomst, en uyt d'Yren de *Mac-Mabons*, &c.

t GRAEFSCHAP

C A V O N.

Dicht hier aen naer 't westen legt het Graeffschap *Caron*, certijts *East-Breany* genoemt, de wooning van 't gellacht *O-Riley*, t welck sich beroemt uyt d'Engelsche stam der *Ridleys* gesproten te zijn, schoon het volkomelijk naer d'aert en zeden der Yren leeft. Dit volck heeft noch onlangs in te paert te tijden uytgesteken: maer op dat het machtelooser sou

zijn, soo is, door 't voorsichtigh beleydt van *Henrick Sidney*, hun landt in seven Baronnyen gedeelt, welckers Heeren uyt dese stam sonder tegenspraeck hun heerschappien by leeu-recht van de Kroon van Engelandt souden houden. Sy woonen herwaerts en derwaerts in kleyne kasteelen, en niet in steden, en hebben hun Bischdom, dat heel arm is, en welcks Bischop sijn stoel te *Kilmore* houdt. Hy is echter niet soo arm, als dese Bischoppen van Yrlandt, die geen andere inkomsten hebben gehad, dan drie melckkoeyen, die de Parochie-lieden, als sy geen melck gaven, tegen anderen verwisselden, gelijk *Adam van Bremen* uyt hun verhael, toen sy uyt Italien deur Duytslandt weerkeerden, verstaen, en schriftelijk te kennen gegeven heeft.

t GRAEFSCHAP

F E R M A N A G H.

Achter *Caron*, naer 't westen en noorden, vertoont sich het Landtschap *Fermanagh*, daer eertijds d'ERDINS gewoont hebben, en dat boschachtigh en poelachtigh is. In 't midden van dit lant leght dese grootste en vermaertste binnensee, die *Logh-Erne* genoemt wordt, en sich wel veertigh duysent schreden uytstreckt, en met schaduwrijcke bosschen beset is. In de selve leggen oock veel welbewoonde eylanden, van de welcken sommige hondert, twee hondert en drie hondert bunderen landts beslaen. Men vindt in dese zee oock sulck een overvloed van snoecken, voorens, salmen en andere visschen, dat de visschers eer over de groote menigte der visschen, en over het breken van hun netten, dan over 't gebreck van vangst klagen. Dese binnensee streckt sich niet uyt van 't oosten naer 't westen, gelijk sy in de kaerten gestelt wordt; maer gelijk ick van de gene, die daer lang verkeert hebben, verstaen heb, soo streckt sy sich eerst by *Bal-tarber* (een dorp, t welck van 't Graeffschap *Caron* noordwaerts het uytterste leght) van 't zuyden naer 't noorden veertien duysent schreden in de langte, en vier duysent in de breedte. Daer na prangt sy sich heel eng te samen, gelijk een rechte vloet, ses mijlen verre, daer men *Inis-Killin* vindt, de voornaemste vesting van dit gewest, die in 't jaer 1593 van de weerspannigen beschermt, en van *Dowdall*, een dapper krijghsoverste, overweldicht wierd. Van daer streckt sy sich noordwaerts seer breed uyt, en is twintigh duysent schreden lang, en tien duysent schreden breed, tot *Belek*, daer de waterstorting, en d'edelste Salmstroom is, gelijk sy die noemen. 't Gemeen gerucht onder d'inoon-

Dundalk.

Carlingford.

Birmingham of Birmingham.

Graef van Louth.

Baron van Louth.

Edels gellachten.

East-Breany of O-Riley.

Bischdom van Kilmore.

Arme Dijk-schoppen.

Logh-Erne.

Bal-tarber.

Belek.

woon-

woonders is, dat dit eertijts een schoon en wel gebouwt lant, en rijk van volk heeft geweest: maer dat het, om hun vervloekte vermenging met de beesten, van water overstort, en tot een zee geworden is. *De Stichter van de Natuer, seght Girald, heeft geoordeelt dat dit lant, meewustigh van soo snoode boosheden tegen de Natuer, niet alleenlijk voor d'eerste inwoonders, maer oock voor de gene, die namaels souden komen, onwaardigh was.* De laerboecken der Yren schrijven echter dese boosheyt toe aen eenige Hebridianen, die, uyt hun vaderlant verdreven, sich hier verschuyt hebben. *Mac-Gwir* is onder de Heeren in dit gewest edel en machtigh; en de gene, die uyt dit geslacht zijn, wonen aen beyde zijden: in voegen dat de gene, die aen d'overzijde van de zee zijn, onder *Vlster*, en d'anderen aen dese zijde, onder *Connaught* getelt worden.

't GRAEFSCHAP
MONAGHAN.

Graeffchap *Monaghan* strekt sich aen d'oostzijde uyt langs de binnenzee van *Erne*, heeft veel bergen, en is met bosschen bekleedt, sonder eenige bekende stad te hebben, als *Monaghan*, 't welck sijn naem aen 't heele landt meêgedeelt heeft. Het wordt in vijf Baronnyen gedeelt, en begrijpt in sich *Iriel*, *Dartre*, *Ferney*, *Loghty*, de welke door autoriteyt van 't Parlement den *Mac-Mahons*, om hun weerspalt, afgevonnist wierdt; en het Landtschapje *Donemain*, 't welck Koningin *Elizabeth* aen *Walter D'eyereux*, Graef van *Essex*, geschoncken heeft. Dese *Mac-Mahons*, dat is, soo wy 't naer d'Yrsche tael verklaren, zonen van de *Beer*, hebben hier lange tijd de heerschappy gehad, en rekenen hun afkomst van *Walter Fitz-Vrse*, die sich met de moort van de heylige *Thomas*, Aertsbischop van *Canterbergh*, besmet heeft. Van desen heeft de gene, die de machtighste was, naer d'aert van het volck, de heerschappy aen sich getrocken, die dan om sijn voortreffelijckheyt *Mac-Mabon* genoemd wiert. Maer terwijl onder de bloetverwanten met woorden, wapenen, bedroch, ja oock met bekooping, uyt groote eersucht hier om gedongen wierdt, quam *Willem Fitz-Williams* d'Onderkoning derwaerts, en riep *Hugo Roo Mac-Mabon*, die hy door sijn achtbaerheyt in dese heerschappy gestelt had, te Recht, en deê hem ophangen, na dat hy van Majesteyschendery verwelen was: en op dat hy de naem en heerschappy van *Mac-Mabon* voor eeuwich sou verdrucken, soo verdeelde hy dit Landtschap onder de bloetverwanten van dese *Hugo*, en onder veel Engelschen, van *Irlandt*.

Mac-Mahons.

Fitz-Vrse, of zoon van de Beer.

1590.

de welke yder, naer 't Engelsche Recht van erffenis, zijn deel voor sich en de sijnen behouden sou.

't GRAEFSCHAP
ARMAUGH.

Voorders naer d'oostzijde legt oock het Graeffchap *Armagh* in deser voegen, dat het naer het oosten van de vloet *Newry*, naer 't zuyden van 't Graeffschap *Louth*, en naer 't noorden van 't *Swart-water* byna omringt is. Een Landtschap, 't welck, gelijk ik van d'Onderkoning, de Graef van *Denshire*, dickwijs gehoort heb, het aengenaemste van heel *Yrlant* is, en soo weeligh, dat, soo men iets tot vruchtbaerheyt daer aen doet, hier over als vergramt, onvruchtbaer wordt. Het eerste Lantichapje hier in is *Fewes*, dat aen *Turlogh Mac-Henry*, uyt *Fewes* het geslacht *O Neal*, toebehoort, en dat met bosschen beset, en door de moerasschen onbegankelijck is. Daer na komt *Orry*, dat *Orry* geen bosschen heeft, daer *O Hanlon* woont, en de vesting *Mont-Norris*, van d'Onderkoning *Mont-Norris* Karel, Baron van *Montjoy*, gesticht, en ter eeren van *Ian Norris* genoemd, onder de welck hy in sijn leerjaren geoorloght had. Acht mijlen van hier, by de vloet *Kalin*, siet men *Armagh*, een Aertsbischoppelijcke setel, *Armagh* en de Hoofstadt van 't geheele Eylant. D'Yren verdichten dat dese stad van de Koningin *Armacha* haer naem heeft: maer my dunckt dat sy de selve is, die van *Beda Dearmach* genoemd wordt, en die hy, naer de Schotsche of *Yrsche* tael, 't *Velt der haegh-eycken* verklaert. Dese plaets wierdt *Drumsailich* genoemd, eer *S. Patricius* daer een stad, treffelijck van gelegen- *S. Patricius* beyt, gestalte, grootheyt, ommevang, en (gelijk hy seght) naer d'Engelsche afteekening geboort had. Dese *Patricius*, die van geslacht een *Britanner*, en susters zoon van *S. Martinus*, en in de doop *Sucat* genoemd was, wiert in *Yrlandt* verkocht, daer hy den Koning *Miluc* voor harder diende, en sedert van *S. Germanus*, welcks leerling hy was, *Magonius*, en van *Paus Celestinus Patricius*, dat is, Vader der burgers geheeten, en van hem naer *Yrlandt* gesonden wierdt, om daer het Christelijck geloof uyt te breyden, 't welck daer al te voren van vele aengenomen was, gelijk uyt een ondt *Synodus* bespeurt wordt, in 't welck de getuygenis van *Patricius* self bygebracht is, tegen de afsnijding van 't hair der *Priesters*, die te dier tijdt in *Yrlandt* gebruyckelijck was, te weten, dat sy sich alleenlijk voor op 't hoof deden scheeren, en niet met een kroon. Hy wijst oock uyt verachting aen, dat seker varckenhoeder van de Koning

O

Yrsche haerscheering.

Sie Bede
in t y b.
22. cap.

S. Bernard
in t leven
van Malachias.

ning Lagerius, de zoon van Nellus, de vinder van dese schering was, en de Schrijvers van die eeuw riepen dat dit een schering van Simon Magus, en niet van de Heylige Petrus was. Columbanus heeft hier, omtrent het jaer onser saligheyt 610 een treffelijck klooster gesticht, uyt het welck sedert veel kloosters door des selfs leerlingen en navolgers in Britannia, en oock in Yrlant, voortgeplant zijn. S. Bernardus spreekt hier af in dezer voegen: Ter eeren van S. Patricius, Apostel van Yrlant, die in sijn leven hier t gebiedt heeft gehad, en na sijn overlijden gerust heeft, in dese plaets d'Aertsbischoppelijcke Stoel, en de Hoofsthaet van t geheele Yrlant, en was eertijds in soo groot een eer en aeking, dat niet alleenlijk de Bisschoppen en Priesters, maer oock alle de Koningen en Vorsten in alle geboortsaembeyt dese Hoofbisschop onderworpen waren, die alleen over alle t gebied had. Doch daer is een suode gewoonte ingekomen door de Duyvelsche eersucht van eenige Grooten, die dese setel by erfelijcke navolging aen hen poogden te trecken, en niet toelieten dat een ander, dan de gene, die van hun geslacht en afkomst was, Bisschop wierdt. Dese verwoeckelijcke erfenis en navolging had groote voortgang en natruck, ja soo verre, dat wel vijftien geslachten in dese boosheyt voortgegaen zijn.

Toen by verloop der tijden de kerckelijcke tucht in Yrlant dus verzwackt was, vermits in de dorpen en steden veel Bisschoppen naer t believen van d'Aertsbisschop verandert en bygevoeght wierden, heeft Paus Eugenius de Vierde de Cardinael Ioannes Papyrio derwaerts gefonden, gelijk een onbekent Schrijver, die toen leefde, in dese woorden geschreven heeft: In t jaer onser Heeren 1442 is de Cardinael Ioannes Papyrio van Eugenius de Vierde, Roomsche Paus, uytgesonden, en met Christianus, Bisschop van Lismore, en Pauwelijck Gefant van geheel Yrlant, in Yrlant gekomen. De selve Christianus heeft in Mell een Vergadering gebouwen, daer de Bisschoppen, Abten, Koningen, Hertogen en alle oudstgeborenen van Yrlant te samen quamen, met welcker toestemming vier Aertsbisschdommen ingestelt zijn, van Armagh, Dublin, Cashle en Toam, over de welke in die tijt geset wierden Gelasius, Gregorius, Donatus en Edanus: en de Cardinael Ioannes, de Geestelijckheyt g. segent hebbende, keerde weer naer Rome. Te voren wierden de Bisschoppen gemeenelijck van d'Aertsbisschoppen van Kantelbergh gewijd, uyt oorfaeck van t Primaet, dat sy in Yrlant gehad hebben: gelijk dit van de burgers te Dublin bekent wiert, toen sy Gregorius, tot Bisschop van Dublin gekosen, aen Radulfus, Aertsbisschop van Kantelbergh, sonden, op dat hy hem wien sou, met dese woorden: Wy begeven geerne alige onse voochdy onder de meesterchap van uw voorfaten, van de welke wy weten onse kerckelijcke waerdigheyt ontfangen te hebben, &c. Dit blijkt oock klareljk uyt d'oudste brieven van Murchertach, Koning van Yrlant, van Anselmus van Kantelbergh, in de bestelling der Bisschoppen van

Dublin en Waterford; en oock uyt de schriften van Koning Gothrik aen Lanfrancus, des selfs voorganger voor Patricius een Bisschop, en van Lanfrancus aen Therdelaak, oock Koning van Yrlant, by de welke hy klaeght, Dat d'Yren hun gemalinen, aen de welke sy uyt eyge zinnelijckheyt getrouwt waren, sonder eenige wettige oorfaek verlieten, en anderen, die sy wilden, namaeghschap met hen, of met de gemalin, die sy verlaten hadden, of die van een ander door gelijcke goddeloosheyt verfloten was, door hun roeckeloosheyt, die gestraft behoorde te zijn; tot hun gemalin, of tot boelin namen. En seker, indien dit volck noch niet in onse tijden met dese sonden belmet was, soo sou t recht van de nakoming by hen sekerder zijn, en soo wel de Grooten als de kleenen sich niet met soo gruwelijcke schelmstucken, door t storten van t bloet hunner magen en bloetverwanten om de goederen, besoevelt hebben, en daerom by de vreemde volcken niet soo gelastert worden. Doch dit is buyten t spoor geloopen.

Dese Aertsbischoppelijcke waerdigheyt had niet lang ingestelt geweest, toen Vivianus, Pauwelijck Gefant, die van nieuws bevestigheyt, t welck tot verwacking van t gevoclen der gener streckt, die versekeren durven, dat d'Aertsbisschop van Armagh uyt oorfaek van d'oudtheyt, d'eerste en hooger plaets, dan d'Aertsbisschop van Kantelbergh, in d'Oecumenische Vergaderingen heeft gehad, dewijl het Aertsbisschdom van Armagh veel eeuwen na dat van Kantelbergh ingestelt is. Wijders, in de Bisschoppelijcke vergaderingen worden de Stoelen oock niet naer d'outheyt der plaetsen toegewesen: maer alle Prelaten, van wat staet sy zijn, sitten by hun amptegenoten naer hun ordening of promotie.

In de selve tijt, toen dese Vivianus in Yrlant was, wierdt Armagh door Ian Curcy in de macht der Engelschen gebracht, die echter geen schade ded; maer men seght dat hy heel goedertieren tegen de geestelijcke lieden, die daer waren, heeft geweest, en een kerck gebouwt, die in onse tijt door Ian O-Neal met de stadt door de brant verwoest is, en haer voorgaende waerdigheyt verloren heeft: in voegen dat men heden daer niets anders vindt, dan eenige kleyne hutten, met wiffen bedeckt, met de gebroke muren van t klooster, dat eertijds soo hoogh in waerde heeft geweest. Onder de Bisschoppen van dese plaets worden voornamelijck geroemt de heylige Malachias, die d'eerste in Yrlant aen de Priesters de wijven heeft verboden, een man, die in sijn eeuw geleert en Godvruchtigh was, en die van de barbarie of woestheyt, daer in by geboren was, niet meer bebonden had, dan de zeevisschen van de soute zee, gelijk S. Bernardus seght, die sijn leven bredeelijck beschreven heeft; en Richard Fitz-Raulf, gemeen-

Archiefschoppelijcke waerdigheyt.

Lib. 1.
Ceremon.
Sacramen
sect. 14.

Primaet
al wist
Bisschop.

*Armagh-
nis.*

gemeenlijk *Armacbantis* genoemd, die tegen de Bedel-broeders, omtrent het jaer 1355, heftighlijk met de pen gestreden heeft, om dat hy een vyant van de gewillige bedelary onder de Christenen was. Niet verre van *Armagh*, op een rijfende heuvel, zijn d'overblijfselen van een oudt kasteel, dat sy *Owen-Maugh* noemen, en, gelijk sy verhalen, d'oude wooning der Koningen van *Vlster* heeft geweest. Verder westwaerts is het *Swart-water*, gemeenlijk *Black-water*, in d'Yrsche rael *More*, dat is, *Groot*, dat, sich als een slang krommende, tusschen dit Graefschap en *Tir-Oën* tot scheypalen streckt; van'twelck wy op sijn plaets sullen spreken. Hier, en in de geburige landen hebben de *Mac-Genis*, *O Hanlon*, *O Hagan*, en vele uyt het geslacht *O-Neal*, verscheyde bynamen aengenomen hebbende, het voornaemste gebiedt.

't GRAEFSCHAP

D O W N.

U volgt oostwaerts 't Graefschap *Down*, dat groot en vruchtbaer is, en sich tot aen d'Yrsche zee uytstreckt, en naer 't noorden aen de binnenzee *Eaugh*, met een nieuwe naem *Logh-Sidney* genoemd, en naer 't zuyden aen 't Graefschap *Louth* paelt, van'twelck het door de vloet *Newry* afgescheyden wordt, aen de welck, by d'eerste intree in dit Graefschap, by onse geheugenis een stadt van de selve bynaem gebouwt en versterckt is door *Nicolaus Bagnall*, Maerschalck van *Yrland*, die door sijn beleyt hier treffelijke dingen heeft uytgerecht, en door sijn vlijt het Landtschap beter heeft gemaect. Dicht daer by ontspruyt de vloet *Bantbelesse* uyt de woeste bergen van *Mourne*, en vloeit deur 't Landtschap *Eaugh*, 'twelck aen 't geslacht van *Mac-Gymnis* behoort, dat eertijts met de *O-Neales*, Tyrannen van *Vlster*, sware twisten heeft gehad, om of sy aen hun krijgshlieden spijs, &c. (sy noemen dese slach van dienstbaerheyt *Bonoghty*) louden geven. Dit lant heeft sijn Bisschoppelijke Stoel te *Dromore*, boven'twelck aen de kant van de binnenzee *Kilwro* en *Kilwarny* leggen, daer men, uyt oorsaeck van de poelen en moerassen, swarelijk bykomen kan. Dit zy van't innerlijk deel geseght. Maer naer de zeekust dringt de zee soo diep in, dat sy met verscheyde inhammen het lant uytholt, en sich in een zee uytspreydt by *Dyffrin*, een schaduwrijk dal, eertijts d'erffenis der *Mandevils*, en ledert der *Whiters*, en daer twee eylanden maect, met een enge hals aen't vaste lant gevoeght, 't een naer't zuyden *Lecal*, en't ander naer

't noorden *Ardes* genoemd. *Lecal*, een seer vet lant, streckt sich oostwaerts verder in zee uyt dan eenige andere plaets van *Yrland*, en is des selfs uysterste zeebergh, die nu van de scheepslieden *S. Johns Forelandt*, en van *Ptolemeus I s ANTIUM* genoemd wordt, misschien van't Britannisch *Isa*, 'twelck het onderste beteekent. In des selfs enge hals heeft *DUNUM* gebloeyt, aen'twelck ook *Ptolemeus*, doch niet op sijn plaets, gedenckt, nu *Down*, een stadt van oude geheugenis, een Bisschoppelijke Stoel, en vermaert door't graf van *Patricius*, *Brigida*, en *Columba*, daer dese twee regels op geschreven wierden:

*Hi tres in Dunno tumulo tumulantur in uno,
Brigida, Patricius, atque Columba pius.*

Dit gedenckgraf wierdt, gelijk het gemeen gerucht is, door d'Onderkoning *Leonardus Grey*, onder *Henrick d'Achtste*, afgebroken: en't is seker dat, toen hy om sijn quade bediening te Recht gedaeght, en tot verlies van sijn hoofd verwesen wierdt, dit onder andere dingen hem oock voorgeworpen is, dat hy *Patricius* kerck ontwijdt had. De Geestelijken hebben heftelijk gestreden om't graf van *S. Patricius*, gelijk eertijts de steden van *Grieken* om *Homerus* vaderlant. Die van *Down* trecken dit aen sich, en dit door autoriteyt van de voor-verhaelde regels. D'*Armagbers* cyschen hem uyt de woorden van *S. Bernardus*, die ick verhaelt heb. Die van *Glascon* in *Engelant* hebben dat uyt eenige geschriften van hun klooster aen sich toegecygent. Veel *Schotten* verlekere dat, gelijk hy onder hen by *Glascon* geboren is, daer oock sijn graf gevonden wordt.

Ian Curcy, dese strijdbare *Engelschman*, en boven'tgemeen der krijgshlieden *Godtvruchtigh*, dit Landtschap onder sijn geweld gebracht hebbende, heeft daer d'eerste de *Benedictynsche* Monicken ingevoert. Hy heeft oock het klooster van *Carick*, 'twelck *Mac-Eulof*, Koning van *Vlster*, in *Erinaich*, by de Springbron van *S. Fininus Mac-Nell*, gesticht had, in't *Eylandt*, van hem *Ynis-Curcy* genoemd, overgevoert, en met toegewesen inkomsten verrijckt. Te voren hebben de Monicken van *Yrlandt*, gelijk d'ouden in *Egypten*, welckers ordening de *Godtvruchtige Congellus* (dat is, gelijk sy verklaren, een schoon *Pant*) in *Yrlandt* overgevoert heeft, gedurigh in de gebeden, met d'arbeyt van hun handen hun kost voor sich selven, en voor de behoefstigen gewonnen. Maer dese Monickelijke instellingen, als menschelijk zijnde, hebben niet lang stant gehouden, vermits hun seden haestighlijk in erger veranderden, en de rijkdommen allengs de *Godvruchtigheyt*, die, als hun moeder, hen gebaert had, befoeldeden. *Robbert*, Abt van *Molismum* in *Bor-gonje*,

Ardes.

*Isaniam,
een zee-
bergh.*

Dunum.

Down.

*S. Patricius
graf.*

*Rijcke Mo-
nicken.*

*Mac-Gym-
nis.*

Lecal.

Rob de Monte de immitatione ordinis Monachorum.

gonje heeft echter vlytighlyk gepooght dese oude geestelycke tucht weêr op de been te brengen: Hy ried sijn leerlingen dat sy van d'arbeyt hunner handen souden leven, de tienden en offeringen der Geestelycken, die in 't Biscbdom dienden, verlaten, en sich van onderkleeden, lijnwaed en vellen souden onthouden. Maer sy, daer tegen worstelende, weygerden af te wijcken van de gewoonten, die in de westersehe kloosters onderhouden wierden, welke instellingen van de heylige Maurus, S. Benedictus leerling, en van de heylige Columbanus waren, gelijk blyckelyk is. Maer ick ben te verre afgeweken, en keer dieshalven weêrom. Aen de zee zyn Arglas, daer, gelijk men seght, S. Patricius een kerek heeft gebouwt, en oock Strangford, eertijds Strandford, een veylige haven, daer de vloet Coyn met groot geweld van water in zee uytbarit; by 't welck Koningin Maria, volgens haer milddadigheyt aen d'Edelen, in dit half-eylant groote goederen aen de Graef van Kildar geschoncken heeft. De Russels, Audleys, Whites, en oock de Bagnalls, die lest bygekomen zyn, van Engelschen herkomstigh, strijden manhaftighlyk, en niet sonder gevaer voor het gene, 't welck sy h'er van hun voorouders vercregen hebben, tegen de wilde en woefte Yren.

Arglas.

Strangford.

Ardes.

Ardes, 't ander half-eylandt, leght daer tegen over, en is daer afgescheyden door middel van een kleyne stroom uyt de zee Coyn, die dat van de weztzijde befluyt; gelijk het van d'oostzijde door de zee, en van 't noorden door de zeeboesem van Knoe-Fergus besloten is. Het is gelijk een kromme en gebogen arm, 't welck, tamelijck final, met een engte, gelijk d'arm aen de schouder, aen 't geheele eylandt gevoeght is. Het is overal vruchtbaer van gront, behalven dat het in 't midden een vochtige en moerassige vlackte heeft, die omtrent twaelf duysent schreden lang is. De strant is tamelijck met dorpjes belaeft, en heeft eertijds aen de zeeboesem van Knoe-Fergus een seer vermaert klooster gehad, 't welck gelijcke naem droegh, en de selve insettingen des levens had, als het oudste en vermaertste klooster van Engelandt by Cester, te weten Banchor. 't Is onseker uyt welck van beyde Pelagius, dese Aertsketter, te voorschijn is gekomen, vermits sommige willen dat hy hier uyt, en anderen dat hy uyt het klooster van Engelandt, doch sonder sekerheyt, gesproten is. Maer 't is seker dat hy uyt Britannia is gekomen, soo wel uyt andere, als uyt dese twee regels, die Prosper van Aquitanje tegen sijn goddeloosheyt gesongen heeft:

I procul insana impietas, artesque malignas

Aufer, & auctorem comitare exclusa Britannum.

In Malachiasu

Maer hoor hier af S. Bernardus spreken: Een rijk en machtigh man heeft de plaets Banchor

aen Malachias gezeven, op dat hy daer een klooster stichten, of eer vernieuwen sou: want het had te voren seer vermaert geweest onder d'eerste vader Congellus, en, 't hoest van veel kloosters zijnde, veel drysenden van Monicken voortgebracht. Een heylige plaats, en vruchtbaer van Heyligen, aen Gods rijckelijck vruchten voortbrengende, in voegen dat een der sonen van dese heylige vergadering, Luanus genoemt, alleen hondert kloosters, gelijk men seght, gesticht heeft. Ick segg dit op dat de leser uyt die eenige gissen sou hoe groot d'andere menighte geweest heeft. In deser voegen hebben de spruyten daer af eyndelijck Schotlandt en Yrlandt veruult; uyt de welke de heylige Columbanus, in dese onse Gallicaensche gewesten komende, het Luxovienische klooster heeft gesticht, en daer tot een groot volck geworden is. Men seght dat dit klooster soo groot heeft geweest, dat het een koor 't ander op sijn beurt volghde, en de godsdienst daer in geduriglyk gepleeght wierd: in voegen dat het niet een oogeblick van de dagh en nacht sonder lof was. Dit zy geseght van d'oude roem des kloosters van Banchor, 't welck eertijds verwoest wierd door de zeeoovers. Maer Malachias heeft om d'oude waerdigheyt aangevangen dat, als seker Paradijs, weêr op te maken, te meer om dat de lichamen van veel heyligen daer sliepen. Want men seght, dat daer in een dagh gelijckelijck negen hondert door de zeeoovers gedoodt zyn: ick verfwijgh noch de gene, die daer in vrede begraven leggen. De besitting van dese plaats was seer groot: maer Malachias, met de heylige plaats alleen verwoeght, heeft alle de besittingen en landen aen een ander overgegeven; in voegen dat sedert de tijde dat het klooster verwoest wierd, niemant ontbroken heeft, die 't inbiel, met des selfs besittingen. Want men stelde hen oock by verkiefing, en noemde hen Abten, en behielden met de naem (hoewel niet met de daet) het geen, dat daer eertijds geweest had. En hoewel vele hem rieden dat hy de goederen niet vercreemden, maer alles voor sich behouden sou, soo was echter de liefhebber van d'armoede niet gerust, maer deê volgens de gewoonte enigen verkiefen, die de selve souden besitten, en behield, gelijk wy geseght hebben, dese plaats voor hem, en voor de sijnen. Voort, het Oratorium of de bedeplaats wierd binnen weynigh dagen volbout, van glas en geschaefte hout, dat, op de Schotsche wijze, wel gesloten, en tamelijck schoon was. Sedert heeft Malachias goet gevonden een steene Oratorium of bedeplaats in Banchor te bouwen, even gelijck de gene, die hy in andere landen gebout had gesien. Toen hy begonnen had de grontvest te leggen, waren d'iuwoonders grootelijck verwondert, om dat in dat landt nooyt sulcke gebouwen gevonden wierden; in voegen dat een van hen wycriep: O goede man! wat hebt ghy voor met dese nieuwigheyt in onse landen in te voeren? Wy zyn Schotten, en geen Franschen. Wat lichtvaerdigheyt is dit? Waer toe soo prachtigh en overmatig een gebouw?

Meer innewaerts naer de binnensee is de Bisschoppelijcke stoel van Conner, daer S. Malachias Bisschop geweest heeft. Maer hoor Bernardus spreken hoodanigh een kudde dese soo heylige herder hier gehad heeft: Malachias

wierd

Conner een Biscbdom.

wierd omtrent het dertigste jaer van sijn ouderdom als een gewijd Bisschop, te Conereth (de naem van de stad) ingevoert. Maer toen by sijn ampt begon te verrichten, soo sagh dese man Godes dat by niet by menschen, maer by beesten geschickt was: want by had nooyt soodanigen, oock niet in de grootste barbarye, bevonden. Hy had nergens lieden gevonden, die soo halsstarrigh in hun zeden, soo woest in hun gewoonten, soo goddeloos in hun geloof, onbesuyt in de wetten, weerspannigh van onderwijs, en soo vuyl van leven waren. Sy waren Christenen met de naem, en Heydenen met de daedt. Sy gaven geen tienden, noch versteligen; sy wisten van geen echtelijke trouw, noch van biechten. Men vout er geen, die boete begeerden, of deden. 't Getal van d'aucter-dienaers was heel kleyn. Maer wat beboefde men veel, daer het kleyn getal self onder de leken geen werck vout? Sy hadden by dit boos volck geen inst van hun bedieningen te verbopen. Men hoorde in de kercken geen stem van Predicant of sanger. Wat sou des Heeren voorrechter doen? Hy moest of schandelyck wijcken, of met gevaer strijden. Maer de gene, die sich self een herder, en geen huurling kende, verkoos liever slant te houden, dan te vluchten; en was bereyd om sijn leven voor sijn schapen te geven, indien het dienstigh was. En hoewel sy alle wolven, en geen schapen waren, soo bleef echter dese berder onverschricke in 't midden der wolven staen, en overwoogh alle middelen om dese wolven tot schapen te maken. Dus spreeckt S. Bernardus, gelijk oock de Bisschop, die daer heden is, niet veel beter (naer ick hoor) van de sijnen spreken sal.

Savage.

D'Engelsche stam van Savage heeft eertijds dese plaets Ardes beleten, uyt de welke de gene vermaert is, die niet min onverlaegdelijk dan geneughelijck seyde, dat hy sich op geen steene, maer liever op een beene kasteel (te weten op sijn eyge lichaem) wilde vertrouwen. Sedert hebben de O-Neales hen dat afgewrongen; en na dat desen van gequetste Hoogheit verwesen waren, heeft, door toelating van Koningin Elizabeth, Thomas Smith, Ridder, en Secretaris van de Koningin, onlangs door een stoute poging, maer niet een droevigh lot, daer een Kolonie gevoert. Want na vele en sware kosten hebben d'Yren sijn natuerlijke soen, die hy daer tot Overste gestelt had, in lagen betrapt, en den honden voorgeworpen. Maer dese schelmen wierden sedert van hun wreetheyt strengelijck gestraft, en, gedoodt zijnde, den wolven voorgeworpen. Boven Ardes, westwaerts, wat meer naer 't zuyden, siet men Clane-Boy, dat is, het Geele volck, of de stam van Hugo de Geele, gelijk sy dat uytleggen, tamelijck boschachtigh tot aen de zeeboefem van Knoe-Fergus, en is nu in 't besit van de stam der Nigellen, of Nealen, en wort voor 't uytterste landtje van Down gehouden.

Opper-Clane-Boy.

't GRAEFSCHAP
ANTRIM.

NAest aen 't Graeffschap Louth naer 't noorden legt het Graeffschap Antrim, 't welck genoemt is naer Antrim, een kleyne stadt, die onbekent sou zijn, soo het sijn naem niet aen 't geheele landt meegedeelt had, 't welck tusschen de zeeboefem Knoe-Fergus, de binnenzee Eaugh, en de vloet Ban leght. Dese zeeboefem Knoe-Fergus, by Ptolemeus VINDE-^{Knoe-Fer-}
RIVS genoemt, voert de naem van de stad, ^{gna.} die daer aen gelegen is: en de stad, die van d'Engelschen Knoe-Fergus, en van d'Yren Carig Fergus, dat is, Fergusius-klip, genoemt wordt, heeft de naem van dese vermaerde Fergusius, die d'eerste de Schotten uyt Yrlandt in Britannia gevoert heeft, en daer verdroncken is. Sy is boven alle andere plaetsen in dit gewest vermaert, en dit om de bequaemheyt van haer haven; om haer vesten, schoon onvolmaect; om haer kasteel, op een hooge klip gebouwt; om haer krijghsbesetting, die 't geheele landt in plicht houd; en om haer oudt Paleys, dat in een wapenhuys verandert is. Dicht daer by leght Neder-Clane-Boy, oock de wooning ^{Neder-Clane-Boy.} der O-Neales, en vermaert door de doot van de snootste weerspanneling Shan of Ioan O-Neal, die, na verscheyde verwoestingen en uytplonderingen in twee strijden, onder 't beleyt van d'Onderkoning Henrick Sidney, gellagen, en soo verre gebracht wierd, dat hy dacht met een strop om de hals voor d'Onderkoning te verschijnen, om vergiffenis van sijn misdrijf by hem te verwerven. Maer hy wierd van sijn Schrijver overreed, dat hy sich liever by eenige Schotsche Eylanders (die hier om te rooven onder Alexander Oge hun leger hadden gemaect) sou vervoegen, om hulp van hen te versoecken: en hy, daer gekomen, wierd wel vriendelijck van hen ontfangen, doch echter terstondt met de sijnen gedoodt, tot wraeck van 't bloet hunner magen, dat hy vergoten had. Na dat door sijn doot d'oorlogh gelft, en hy, met alle de gene, die hem gevolgt hadden, verbannen was, schonck Koningin Elizabeth dit Clane-Boy aen Gualter D'evereux, Graef van Essex, die derwaerts trock, en mischien door hoofdsche list, onder schijn van eer, (want hy was tot Bestierder van Vlster, en tot Maerschalck in Yrlandt verklaert) naer een Landtschap, dat altijd weerspannigh en nimmer te dwingen was, gefonden wierd. Doch na dat hy met groote kosten gepooght had dit landt tot gehoorsaemheyt te brengen, en veel swangheden t'huys en in d'oorlogh uytgestaen had, wierd hy van een on-

P

rijpe

Yrlandt.

rijpe doot weghgeruekt, en liet na sich een groot verlangen by de goeden, en dit Landtschap aen de *O-Neales*, en aen *Brian Carragh*, uyt de stam der *Mac-Conellen*, die sedert met onderlinge neerlagen, om de heerschappy tegen malkander gewoed hebben. Dicht by *Knoc-Fergus* is een half-eylandt met een smalle streeck landts aen 't vaste landt gehecht, en wordt echter *the Isle of Magie*, of 't eylandt van *Magie* genoemt, en is vier duysent schreden lang, en duysent breed: vele gelooven dat hier het klooster *Magio* gebloeyt heeft, dat van *Beda* geprefen is, van 't welck in 't Graefschap *Maio* gesproken is.

Ile of Magie.

Glinnes.

Bijdr.

Daer na beginnen de *Glinnes*, dat is, de *Dalen* aen d'onsekere reede van *Olderfleet*, en loopen met een lange streeck in de zee uyt, die daer over leght. Dit Landtschap heeft eertijds behoort aen de *Bisseten*, Edelingen uyt Schotlandt, die, *Patricius*, Graef van *Athol*, uyt besondere vyantschap omgebracht hebbende, in ballingschap herwaerts quamen, en hier door gunst van *Henrick de Derde*, Koning van Engelandt, landen verkregen. Want *Ioannes Bisset*, die in d'eerste jaren van *Eduard d'Eerste* gestorven is, heeft hier vele landen beseten, van de welken *Hugo Bisset*, uyt oorsaeck van sijn weerspannigheyt, veel onder *Eduard de Tweede* verloren heeft. Maer in de tijden onser vaderen sijn de Schotsche *Yren* uyt *Cantyre*, en uyt de Hebridische eylanden daer in gevallen, onder 't beleydt van *Jacob Mac-Conell*, Heer van *Cantyre* in Schotlandt, die 't selve sich eygen maeckte, schoon de *Bisseten* hun recht daer op versochten. Doch sy wierden, toen hun *Overste* gedoodt was, lichtelijck door *Shan O-Neale* verslagen en verstrooyt. Sy zijn echter sedert weergekomen, pleegden in dit gewest groote roovery, met wreetheyt vermengt, en stoocten vele beoerten, tot dat onlangs *Ioannes Perrot*, Onderkoning van *Yslandt*, eerst *Donel Goran*, (die van *Richard Bingham* met sijn broeder *Alexander* in *Connaught* gedoodt wierd) en sedert *Agnis Mac-Conell*, sionen van *Jacob Mac-Conell*, soo verre dwong, dat sy sich aen de Koningin van Engelandt overgaven, en sich verplichtten dat sy dit landt op sekere voorwaarden van haer te leen souden houden, te weten dat sy onder niemant, dan onder de Koningen van Engelandt, souden strijden, en jaerlijcks een seker getal van ossen en sperwers oversenden, &c.

The Route Mac-Guillies.

Surley Boy, and Charley Boy's name.

Hier boven tot aen de vloet *Banna* wort het gewest *Roxte* genoemt, en is in de zetel der *Mac-Guillies*, een vermaert gellacht by de hinnen, dat echter door 't geweldt der Schotsche Eylanders, en door hun gedurige roof in een enge hoeck gedreven is. Want *Surley Boy*, dat is, de *Gele Karel*, broeder van *Jacob Mac-Conell*,

die *Glinnes* innam, troock dit gewest oock aen sich, tot dat *Ioannes Perrot*, Onderkoning, hier voor genoemt, het kasteel *Donluse*, een sterke vesting, op een klip gevest, die over de zee hangt, gewonnen, en met een diepe graft van 't landt afgescheyden hebbende, hem met de sijnen uyt-dreef. Hy won die echter weér in 't volgende jaer met verraet, na dat de Kasteelvooght *Carius*, die sich dapperlijck verweerde, gedoodt was. D'Onderkoning sond dieshalven tegen hem *Moriman*, een treffelijck krijghs-overste, die twee sionen van *Jacob Mac-Conell*, en *Alexander*, soon van dese *Surley Boy*, doodde, en maeckte hem soo beangst, dat hy sijn vee, daer in alle sijn rijckdom bestont, en een getal van vijftigh duysent koeyen voor hem uytbracht, weghdreef, *Donluse* weér overgaf, naer *Dublin* troock, sich in de Domkerck openlijck onderstelde, en, om vergiffenis biddende, een smeekschrift vertoonde, en sedert in de kamer van d'Onderkoning gebracht wierd, daer hy eerst de beeltenis van de Koningin *Elizabeth* in schildery sagh, en, tot tweemaal sijn swaert weghwerpende, voor haer voeten neêrviel, en sich aen haer Majesteit verloofde. En dieshalven heeft hy, in genade, en onder d'onderdanen van *Yslandt* aengenomen, alle gehoorzaamheyt aen alle vreemde Koningen voor de rechtstoel in de *Kancelary*, en voor de Koninklijke banck afgesworen, en door de mildadigheyt van Koningin *Elizabeth* vier landeryen ontfangen, die sy *Toughes* noemen, te weten van de vloet *Boys* tot aen *Ban*, *Donseverig*, *Lochil*, en *Balla-mynyn*, met de kasteelvooghty van het kasteel *Donluse*, die hy voor sich en voor de mammelijcke erfgenamen van sijn lijf sou houden van de Koningen van Engelandt, op dese voorwaarden, dat hy self, noch de sijnen, noch sijn nakomelingen geen vreemt Vorst sonder verlof souden dienen; dat sy de hare van rooven souden afhouden; dat sy twaelf ruyters en veertigh voetknechten, in tijdt van oorlogh, voor veertigh dagen souden toerusten op hun eyge kosten; dat sy jaerlijcks seker getal van ossen en sperwers aen de Koningen van Engelandt souden geven, &c.

't GRAEFSCHAP

C O L R A N.

Voorby *Glinnes* naer 't westen leght *Krine*, 't welck sy nu naer de voornaemste stad, het Graefschap *Cobran* noemen, dat tusschen de vloet *Bann*, en *Lough-foile* gelegen is, en naer 't zuyden *Tir-Om* tot grenspalen heeft. Dese vloet *Bann*, van voortreffelijcke schoonheyt, gelijk *Giraldus* seght, en 't welck de naem oock getuyght, ontspringt uyt het geberghte van *Mourne*, in 't Graef-

Donluse.

Ban, een vloet.

Graeffchap *Downe*, en stort ſich ſelf, en ſijn naem in *Eaugh*, of *Lough Sidney*, een ruyme zee, daer ſy omtrent dertigh mijlen (ſoo lang wort deſe zee geacht) deurvloeyt, en, daer uytkomende, by het kasteel *Tome* ſijn naem weer aenneemt, en, met boſſchen beſoomt, met een groote ſtroom deur *Glancolkein* loopt, daer, uyt oorſaek van de dichte boſſchen, en d' onbegancelijke moeraſſchen een veylige toevlucht voor de Schotſche Eylanders en weerspannigen is, gelijk d'Engelſchen wel bevonden hebben, toen ſy *Surley Boy*, die ſich hier verberghde, vervolghden. Voorts, deſe vloet, eyndelijck in de groote zee ſtroomende, is de vruchtbaerſte van alle vloedden in Europa van ſalm, om dat hy, gelijk eenigen achten, de klaerſte van alle ſtroomen is, in welckers water de ſalmen beſonder vermaeck ſcheppen.

In dit gewelt is het geſlacht der *Cabans* in de hooghte autoriteyt, welckers voornaemſte *O-Caban* d'eerſte onder de Leengrootten van *O-Neale*, die *Tyran van Ulſter* is, en *V-Raights* genoemt wordt, geacht is: want hy bedient in de Barbariſche verkieſing van *O-Neale*, die met Barbariſche plechtelijckheyt op een hooge heuvel onder de blaewe hemel geviert wort, een eerlijck ampt, 't welck is, dat hy een ſchoen over 't hooft van de verkofe *O-Neale* weghwerpen moet. Hy heeft echter niet ſoo groote macht dat hy de Schotſche Eylanders afweeren kan, die, op dat ſy't hunne r'huys ſouden ſparen, jaerlijcks in de ſomer uyt hun magere en onvruchtbare eylanden, daer niets dan ſobere armoede te vinden is, herwaerts toevloeyen, om hun liſtocht te halen, en alle gelegentheden van weerspalt te ſtoken waernemen; ja foodanigh, dat op ſtraf van gequetſte Majesteit verboden is, dat niemant hen in Yrlandt magh ontbieden, of ter herberging ontfangen.

Glancolkein.

Salmon.

O-Caban.

V-Raights.

Verkieſing van O-Neale.

Schotſche Eylandt.

't GRAEFSCHAP TIR-OEN.

Beneden *Colran* naer 't zuyden leght het Graeffchap *Tir-Oen*, dat is, als men 't verklaert, *Eugenius landt*, 't welck rontom in 't vaſte landt gelegen is. Naer 't weſten wordt het door de vloet *Liffey* van *Tir-Conell*, naer 't ooften door de binnensee *Eaugh* van 't Graeffchap *Antrim*, naer 't zuyden door 't *Swart water*, of *Black-water*, in d'Yriſche tael *More*, dat is, *Groot water*, van 't Graeffchap *Armagh* afgelcheyden. Dit Landtſchap, hoewel heel bultigh en oneffen, is ſeer vruchtbaer, en oock groot, en heeft in de langte ſeltigh, en in de breette dertigh mijlen. Het is door bergen, die ſy *Shew Gallen* noemen, naer 't noorden in Opper,

en naer 't zuyden in Neder gedeelt. Men vindt hier in *Clogbar*, een kleyn Biſchdom, en *Dun-ganon*, de voornaemſte wooning der Graven, die door gunſt van *Henrick d'Achtſte* de tytel van Baron aen *Mattheus*, de ſoon des eerſte Graefs van *Tir-Oen*, toegebracht heeft. Een huys, dat treffelijcker is, dan de wiſe van 't landt meebrengh; en 't welck dickwils van de Heeren ſelf met vuur verwoeft is, op dat het van de vyanden niet aengeſteken fou worden. Men vindt daer oock *Vblogabell*, daer *O-Neal*, die *Ulſter* met een ſeer verwaende heerſchappy druckt, volgens de woefte wiſe van 't vaderlandt gemeenlijck gehult wordt, en de veſting by *Blackwater*, of aen de vloet *More*, die verſcheyde veranderingen in d'oorlogh heeft geleden, vermits 'er in dit gewelt, de toevlucht der weerspannigen, geen andere wegh gevonden wordt. Deſe veſting is heden verlaten, om dat men nederwaerts een andere deurwading gevonden heeft, aen de welcke *Karel Montjoy*, Onderkoning van Yrlandt, toen hy de weerspannigen in dit gewelt heftelijck met de wapenen vervolghde, aen de beyde oevers nieuwe veſtingen gebouwt heeft. Deſe Onderkoning boude ter ſelve tijdt een andere veſting, naer ſijn naem *Montjoy* genoemt, aen de binnensee *Eaugh*, (heden van de ſoldaten *Logh Sidney* genoemt, ter eeren van *Henrick Sidney*) die naer 't weſten door de zijde van dit landt beſloten is, en van de vloet *Bann* haer oorsprong heeft, of grootelijcks vermeerderd wordt, gelijk ick geſeght heb. Deſe zee is waerlijck ſchoon, heel vilchrijck, en groot, te weten omtrent dertigh duylent ſchreden, en, gelijk iemant ſeght,

Dulci mentitur Nerea fluctu.

D'oever is heel verſcheyden van gedaente, ſomtjids met dichte boſſchen, ſomtjids met beemden, die altijt groen zijn, en met vruchtbare ackers, ſoo ſy gebouwt wierden, en ſomtjids met overhangende heuvels, en invlietende beeckjes beſoomt, 't welck alles van de Natuur tot nut en vermaeck toegeſtelt is, die den inwoonders ſchijnt te verwijten, dat ſy door luyheyt lijdten dat alles in een woefte wildernis verandert. In Opper-Tir-Oen is *Straban*, een bekend kasteel, dat in onſe tijdt bewoont heeft geweest door *Turlogh Leinigh*, uyt het geſlacht van *O-Neall*, die de waerdigheyt van *O-Neale* na de doot van *Shan* (gelijk ick terſtont ſal ſeggen) door de verkieſing van 't volck verkregen heeft. Men vindt daer noch vele andere kasteelen, die weynigh bekend, en, gelijk elders in dit eylandt, alleenlijck hooge toorens zijn, en eer enge gaten dan veynſters hebben, daer wooningen, van ſoden gemaeckt, en met ſtroo gedeckt, by ſtaen, die hun ruymten hebben, en met graſten en hagedoorn beſloten zijn, om het vee van de roovers

Neder-Tir-Oen. Biſchdom van Clogbar. Dunganon. Baron van Dunganon.

Fort of Blackwater.

Fort Montjoy. Logh Sidney oft Logh Eaugh.

Opper-Tir-Oen.

Kasteelen van Yrlandt.

te beschermen. Maer indien dit Graefschap eenige vermaertheit of achting heeft, soo komt dat alles van zijn Heeren, die de heerschappy, of eer de dwinglandy aengenomen hebben, uyt welcken twee Graven van Tir-Oen zijn geweest, te weten *Con O-Neale*, en *Hugo*, zijn soonssoon. Maer ick sal breedelijker van hen verhalen, als ick van de Graven en Heeren van Ulster spreek.

GRAEFSCHAP DONEGALL,

of

TIR-CONNELL.

DE ROBODIERS EN VENNIGNIERS hebben eertijds beseten al't gene, dat noordwaerts en westwaerts in *Vlster* overigh is, en heden 't Graefschap *Donegall*, of *Tir-Connell* genoemd wordt, dat is, gelijk sommige uytleggen, *Cornelius landt*, en gelijk andere *Conallus landt*; maer by *Marianus* wordt het *Conallia* genoemd. Het Landtschap is vol van velden, en heeft vele havens, vermits de zee van 't noorden en westen daer aen slaet, en naer 't oosten door de vloet *Liffey*, en van *Connaught* door de zee *Erne* afgescheyden is. De *Liffey* breydt sich by zijn oorsprongen uyt, en wort een zee, daer in een eylandt leght, in 't welke, by een kleyn klooster, een eng hol is, dat door de schrick van spoeck en schrickelijke verschijningen, of eer door een waengeloovige schroom seer vermaert is, en dat, gelijk eenige belachelijk droomen, van *Ulysses* is uytgegraven, toen hy de helsche geesten aanspreken sou. Dit eylandt wordt heden *Ellan u' frugadory*, dat is, *het vagevuers Eylandt*, en *Patricius vagevuer* genoemd. De lichtgeloovigen verfeken dat *Patricius*, een Apostel der Yren, of een ander van de selve naem, te weten, een Abt, van God met vierige gebeden verworven heeft, dat de pijnen en straffen, die de goddeloofen na dit leven byblijven sullen, hier voor oogen gestelt souden worden; op dat hy de sonden, sijn Yren ingeplant, en de doolingen der Heydenen te lichtelijker uytroeyen en verdelgen sou. Maer dewijl in *Patricius* leven dese plaats *Reglis* genoemd word, soo oordeel ick dat *REGIA* een ander geweest heeft, dan *Ptolemeus* verhaelt, gelijk de gelegenheit by de Landtschrijver my oock toestemt. Behalven dit vagevuer van *Patricius*, heeft 'er noch een ander van *Brendan* in dit Eylandt geweest. Doch dewijl ick de plaats niet heb gevonden, soo ontfang het gene, dat ick alleen daer af gevonden heb, te weten, dese vier regels van *Nechamus*:

Afferit esse locum solennis fama dicatum

Brendano, quo lux lucida saepe micat.

Purgandas animas datur hic transire per ignes,

Vt digna facie iudicis esse queant.

Dese vloet *Liffey*, door d'instroomende watenen vergroot, verspreyd sich, als hy naby de groote zee komt, weer in een binnenzee, die van *Ptolemeus* *LOGIA*, en nu *Lough Foyle*, en *Lough Der* genoemd wordt. Hoor hier af *Nechamus*:

Lough Der aquis dives lacus est, Vltima novit:

Commodus indigenis utilitate placet.

Niet verre van hier heeft eertijts *Derry*, een *Derry* klooster en Bisschoppelijke stadt gebloeyt, daer in 't jaer 1566 *Eduward* *Randolf*, door sijn lange diensten in d'oorlogh bekend, sijn leven met de hooghste eer aen 't *Vaderlandt* soodanig opgeoffert heeft, dat dese Yren noch hun krachten niet weer bekomen hebben. Hier is onlangs, om de baldadigheit des Graefs van *Tir-Oen* te bedwingen, een besetting, en sedert een Colonie, of voortplanting gebracht, en dit door *Henrick* *Doerwa* Ridder, die in d'Ysche oorlogen een besondere dapperheit en krijghskonst met groote lof heeft bewesen, en sijn Colonie soodanigh met goede wetten heeft versorgh, dat sy een beschutting tegen de weerspanningen is, en de woeste menschen tot hun plicht brengt. De ROBODIERS, boven de *LOGIA* geplactst, hebben dese geheele noordelijke strant van *Yrlandt* ingehouden, daer *O-Dogherty*, een koninckje van kleyne achting, groote macht heeft. Onder desen behoud *Robogh*, een Bisschoppelijk dorpje, uytdruckelijke merckteekenen van d'oude naem der Robodiers: maer ick weet niet welke dese zeebergh *ROBODINVM* is, ten zy misschien *Faire Foreland*. Van dit klipachtigh gewest buyght de strant sich weer innewaerts deur de mont van de binnenzee *Swilly*, die, soo 't schijnt, by *Ptolemeus* *ARGITA* genoemd worde.

Verder westwaerts hebben de VENNIGNIERS gewoont, daer *Mac Rwyny Eaid*, *Mac Swyny Netoth*, en *Mac Swyny Bannigh* veel landen besitten. De vloet *VIDUA*, heden *Crodagh*, de zeebergh *VENNICNIUM*, heden *Ramesbead*, en de zeebergh *BORÆUM*, nu *S. Helensbead*, worden van *Ptolemeus* onder dese volcken gestelt.

De strant, van hier sich weer keerende, ver-
toont *Calebeg*, een bequame haven en reede voor de schippers. Van hier komt men aen de puynhoopen van het kasteel *Sligab*, dat van *Maurits Fitz-Girald*, Iusticier in *Yrlandt*, omtrent het jaer 1242 gesticht wiert, toen hy dit Lantschap onder sijn heerschappy had gebracht. Maer *Ioannes Fitz-Girald*, eerste Graef van *Kildar*, wierdt van dit kasteel, en van vele landen in dit gewest, en oock van een groote hoop

Patricius vagevuer.

Reglis. Regia.

Robodiers.

Robodium een zeeberg.

Venniciers.

Vidua, een vloet.

Vennicium.

Boræum, een zeeberg.

Sligab.

hoop gelts berooft, om dat hy een inlantsche en verderfelijcke oorlogh tegen de Graef van Ulster verweckt had.

Donagall. Nederwaerts, niet verre van de mont der binnenzee *Earne* liet men *Donagall*, een klooster en stadt, daer af het landt de naem genomen heeft, toen het tot een Graeffschap wierdt gemaect. De gene, die uyt de stam van *O-Donnell*, en de gene, die uyt een selve stam, als de *O-Noalen* gelproten zijn, hebben alreë dit Landtschap vele jaren lang beheerscht, en geen andere tyt el gebruyckt, dan *O-Donnell*, en Heeren van *Tir-Conell*. Sy hebben, om dese heerschappy te verkrijgen, en om, naer hun gewoonten, door seeckere verkiefsing van 't volck by een steen, niet verre van *Kilmacronan*, gehult te worden, met doodelijcke twisten en onderlinge nccelagen tegen malkander gewoedt, tot dat Koning *Jacob d'eer*, tyt el en sijn van Graef van *Tir-Conell* niet lang geleden aen *Rederick O-Donnell*, broeder van dese weerspannige *Hugo*, die uyt sijn landt vluchtte, en in Spanjen storf, met d'eerfschriften gaf.

Schotten. D'oude inwoonders van dit Vlster, gelijk oock d'anderen van geheel Yrlandt, wierden eertijts met een naem *SCHOTTEN* genoemt, die oock van hier de naem van *Schotten* in 't noorderlijk deel van Britanje overgebracht hebben. Want (gelijk *Giraldus* seght) ses zonen van *Muredus*, Koning van Vlster, hebben, omtrent het jaer onser saligheyt 400, de noorderlijke deelen van Schotland ingenomen, daer af zy oock met een eyge woort *Schotlande* genoemt zijn. 't Welck echter lange tijt te voren is geschiet, indien men de Schotische jaerboecken gelooven magh. *Fergusus* de Tweede, die 't Rijk der Schotten in Britanje weër oppgericht heeft, quam oock van hier, aen de welcke *Patricius* door Goddelijcke voorsegging dit voorseght had: *Schoon ghy bedden gering en veracht in d'ooogen uwer broederen schijnt, soo sult ghy echter in korte tijt Vorst en Heer van hen alle zijn.* En op dat men dit te beter gelooven sou, soo voeght de Schrijver terstont hier by: *Na verloop van weynigh tijds heeft Fergusus, naer de voorsegging van dese Heylige man, het Vorstendom in dit gevele lant verkregen; en sijn kinderen hebben eeuwen lang gebeerscht. Uyt des selfs stam is gesproten de dapperste Koning Edanus, soon van Gabrain, die Schotland, 't welck Albania genoemt wordt, onderbrachte, welcks nazact noch heden by erffenis daer in beerscht.*

Graven van Vlster. *Ioannes Curcy* heeft d'eerste van de Engelschen, onder de heerschappy van *Henrick* de Tweede, dit Landtschap aengetast, en, *Downe* en *Armach* veroverd hebbende, het heele landt met oorlogh, of by overgeving ondergebracht, en wierdt d'eerste Graef van Vlster genoemt, die door sijn voorspoedige daden toodanige tijt tegen hem ontstack, dat hy om sijn deuchden, en om de sonden van anderen, in ballingschap wierdt gedreven. Hy kreegh

Yrlandt.

van Koning *Ioan* tot navolger *Hugo van Lacy*, jonger soon van *Hugo van Lacy*, Heer van *Merth*, die, bevel hebbende van hem met oorlogh te vervolgen, door 't swaert Graef van Vlster geworden is; doch echter om sijn oproerige baldadigheyt sedert van de selve Koning *Ioan* van sijn staet berooft en eyndelijk weër in genade aengenomen wierdt. Maer ick sal, tot vasten bewijs hier af, d'eyge woorden, uyt de Konincklijcke geschriften van Yrlandt getrocken, hier by voegen: *Hugo van Lacy*, eertijts Graef van Vlster, heeft geheel Vlster, afgescheyden en uytgesondert van alle Graeffschappen, van de Koningen van Engelandt gehouden voor de dienst van drie krijghslieden, soo dickwijls als de Konincklijcke dienst uyrgeroepen wird; en nam aen alle keuren en insettingen, die aen de Justicier en Ondergraef behooren, en heeft een eyge Cancellary gehouden, &c. En sedert is geheel Vlster gekomen in handen van Heer Koning *Ioan*, door 't misdrijf van de voorgenomde *Hugo*, aen de welck Koning *Henrick* de Derde dat overgaf voor de tijt des levens van de selve *Hugo*: en na dat dese *Hugo* gestorven was, heeft *Walter* van *Burgh* de selve dienst gedaen aen de Heer *Edward*, zoon van Koning *Henrick*, toen Heer van Yrlandt, eer by Koning was. Dese Heer Koning *Edward* beledende de voorverhalde *Walter* met het voorgenomde landt Vlster, dat de selve *Walter*, en sijn erfzenamen dat souden hebben en houden voor de voorgeseyde dienst, soo vry en volkomen, gelijk de voorgeseyde *Hugo* van *Lacy* dat gehouden had, uyrgesondert de beroepingen der Domkercken, en de heerschappy der selver, en de keuren en wetten van de Kroon, te weten, van rooving, forstal, brantslichting en gevonde schatten, die Heer Koning *Edward* voor hem en voor sijn erfzenamen behouden heeft. Dese *Walter* van *Burgh*, die Heer van *Connaught*, en Graef van Vlster was, teelde met d'eenige dochter van *Hugo* van *Lacy* seker *Richard*, Graef van Vlster, die, vele swarigheden uytgestaen hebbende, in 't jaer 1326 storf. *Richard* had een zoon, *Ioannes* van *Burgh* genoemt, die by sijn vaders leven storf, na dat hy met *Elizabeth* *Clare*, mede-erfgenaem van haer broeder, *Gilbert* *Clare*, Graef van *Glocester*, *Willem* had geteelt, die op sijn grootvader volghde. Dese *Willem*, van de sijnen in sijn jonckheyt gedoot, liet een eenigh dochttertje na, *Elizabeth* genoemt, 't welck, aen *Leonel*, *Hattogh* van *Clarence*, gehuwt, oock een eenige dochter baerde, die gemalin wierd van *Edmund* van *Mortemer*, Graef van *Merche*, door 't welck het Graeffschap van Vlster met *Connaught* aen de *Mortemers* gekomen is, en van hen, benessens het Koninckrijk van Engelandt, aen het geslacht van *Iorck*; in de tijdt dat *Edward* de Vierde, Koning van Engelandt, sijn gewijd erfgoet, of *Domaine*, gelijk zy 't noemen, aen de Konincklijcke goederen voeghde. En toen in de selve tijt Engelandt door d'ontsteeking van een inlantsche oorlogh

In 't jaer van Koning Ioan.

Q

logh

logh in partyſchappen geſcheurt wierdt, en d'Engelſchen, die hier woonden, uyt Vlſter weër naer Engelant keerden, en daer hun deelgenootſchap vervolghden, hebben *O-Neal*, en anderen van Yriſche afkomt deſe Lantſchappen ingenomen, en tot de grootſte woeftheyt gebracht: ja ſoodanigh, dat dit Lantſchap, 't welck eertijts aen ſijn Graven een groote macht van gelt aenbracht, ſedert weynigh penningen aen de Koningen van Engelandt heeft geleverd.

*Yriſche
verwaer-
loof.*

En ſeker, de Godvruchtigheyt en voorſichtigheyt der Koningen van Engelandt (indien 't my geoorloft is te ſpreken) is nergens in nalatiger, dan dat ſy alreë ſoo veel eeuwen lang verwareloofen dit Landtſchap, ja geheel Yriſlandt, in Godsdienſt voort te planten, in de gemeene Staet op te rechten, en in het leven

der inwoonders tot ſedigheyt en menſchelijkheyt te brengen: doch ick ſal niet ſeggen of dit door traegheyt, karigheyt, of verwerpelijke voorſichtigheyt geſchiedt. Maer het ſchijnt echter uyt ſijn eyge recht aen te perſen, dat het niet verwaerlooft ſou worden. Voorts, dit Eylandt is ſeer groot, naby gelegen, vet van gront, ongelooſſelijk luſtigh van weyden, met veel boſſchen beſet, rijk van metael-aderen, ſoo iemand die opſocht, met vele vloedden beſproeyt, met veel havens verrijckt, die ſeer bequaem zijn om van daer naer de weelderighſte landen te varen, en daer af men groote tollen ſou kunnen trecken, en een vruchtbare voedſter van menſchen, die, 't zy wy op hun gemoederen, of op hun lichamen ſien, tot alle ampten van vrede en oorlogh beſonderlijk dienſtigh kunnen zijn.

Ick heb onlangs verhaelt dat ick van de O-Nealen, die sich voor Heeren van Vlster uytgerwen, spreken sou, en overlang beloofst, dat ick aen mijn grootste vrient van de weerspannigheden, die sy in onse eeuw aengerecht hebben, sou schrijven: en seker, ick wil mijn belofte volstandighlyk nakomen, ter gedachtenis van de gene, de welke ick in sijn leven geciert heb, en, ten hemel opgenomen, eeuwighlyck gedencken sal. Ick segg dan dit tot een inleyding, dat alle 't gene, 't welck ick schrijven sal, niet uyt onsekeren geruchten van hier en ginder, of uyt gemeene koutingen; maer uyt d'eyge geschriften der gener, die over de saken gestaen, en daer by geweest hebben, kortelijck genomen is; en dit met soo oprechte vlijt der waerheyt, en met soo trouw een geloof, dat ick niet twijffel of ick sal by de liefhebbers der waerheyt, en by de gene, die de handel der Iren, ten meestendeel onbekent, begeeren te weten, aengenaem zijn; en dat ick oock niet berispt sal worden, dan van de gene, die, als sy quaet gedaen hebben, seer swarelyck kunnen dragen dat sy quaet hooren, en daer over vergramt worden.

O - N E A L E S , E N

Hun weerspannigheden in onse tijt.

Ick sal swijgen van *O-Neal de Groot*, die in Vlster, en in een groot deel van Yrlandt, voor de komst van *S. Patricius*, door geweld en wapenen de macht in handen had, gelijk oock van de volgende dingen, welckers geheugenis seer duyter is. Dit geslacht heeft sedert de komst der Engelschen in Yrlandt seer duyter en onbekent geweest, behalven toen de Schot *Eduward Brus* sich Koning van Yrlant verklaerde. Want in die oproerige tijt is *Dovenaldus O-Neale* uyt sijn schuyelhoecken te voorschijn gekomen, en heeft in de brieven, aen de Roomsche Paus geschreven; dese tytel gebruyckt: *Dovenaldus O-Neal, Koning van Vlster*, en by esreche de ware erfgenaem van *gehel Yrlandt*. Maer soo haest als dese beroerte gestilt was, is dese nieuwe Koning verdwenen, en sijn nakomelingen hebben sich verborgen gehouden tot dat Engellant aengestecken wierd door een verderftelijcke sackel van oorlogen tusschen de Huysen van *Lancaster* en *Jorck*, die om de heerschappy streden, en tot dat d'Engelschen, die hier in dienst waren, Vlster verlatende, dat sy aen d'Onalen in bewaring gaven, weer naer huys keerden, op dat yder sijn Overste te hulp sou komen. Want *Henrick O-Neal*, zoon van *Oenus* of *Eugenius O-Neal*, nam toen tot gemalin de dochter van *Thomas*, Graef van *Kildar*, en sijn soon *Con-More*, dat is, *Conus de Groot*, trouwde de

dochter van *Geraldus*, Graef van *Kildar*, des moeders nicht, en, op de macht en achtbaerheyt der Graven van *Kildar* steunende, (die warelyck vele jaren lang de heerschappy in Yrlandt hebben beseten) hebben hun hoofd hooger opgesteken, en, wreede dwinglandy tegen 't volck plegende, en tot groote verwantheyt gestegen, de tytels van Vorsten, Hartogen, Marekgraven en Graven voor de naem van *O-Neal* versmaed. *Conus*, de zoon van *Conus Bacco*, dat is, de kreupel, gebynaemt, is sijn vader in de weerdigheyt van *O-Neal* gevolgt, die een sware vloeck tegen sijn nakomelingen uytgesproken heeft, soo sy Engelsch leerden spreken, tarwe saeyden, of huysen bouwden, om dat hy vreesde dat d'Engelschen door dese aenlockfelen in hun landen gelockt soudon worden. Toen de macht van dese aen Koning *Henrick d'Achtste* verdacht, en de Koning, na het onderdrucken van 't geslacht van *Kildar*, met welcks weerspalt hy sich vermengt had, by hem oock verschrickelijck was, trock hy naer Engelandt, en, de naem van *O-Neal* afleggende, gaf alle 't zyn over in handen van de Koning, 't welck hy sedert met ope brieven, onder 't groot segel van Engelandt, als een Leenheer, weer ontving, met de tytel van Graef van *Tir-Oen*, voor hem, en voor *Matthæus*, die onrecht voor sijn zoon geacht wierdt, en voor hun erfgenamen, wettelijck van hun lijven gesproten; en *Matthæus* wierdt in de selve tijt *Baron van Dunganon* gemaeckt. Dese, tot aen 't vijftiende jaer van sijn eudedom

Scoto-
Chroni-
con l. 12,
cap. 26.

Eerste
Graef van
Tir-Oen.

*Shanus of
Iannus
O-Neal.*

dom voor de zoon van een Dundalksche Smit gehouden, wierdt van des Smits-gemalin, eertijts Coni boelin, aen Conus tot zoon geleverd, en van hem daer voor aengenomen, en voor Ioannes (by hen *Shan* genoemd) en voor anderen, die hy met zijn wettige gemalin geteelt had, gestelt. *Shan*, siende dat de baltert boven hem gestelt, en tot soo hoogh een eer verheven wierd, kreegh schichtigelijck een afkeer van zijn vader, en betoonde soo groot een haet met bittere vyantschap tegen *Matthæus*, dat hy hem van kant hielp, en zijn vader met onbetamelijcke overlact soodanigh plaeghde, met te poogen hem uyt de heerschappy, goederen en itaten te stooten, dat hy, van sware droefheyt overwonnen, uyt dit leven verhuysde. *Shanus*, terstont verkosen, en tot *O-Neal* afgeroepen, tastte sijns vaders erfdeel aen, en vervolgde heftighelijck *Matthæi* zonen, om self seker van hen te zijn: maer sy geraeckten met de vlucht wech. Doch *Brianus*, d'oudtste zoon, wierd niet lang daer na van *Mac-Donell Totan*, uyt het gellacht der *O-Nealen* gesproten, door 't beleyt van *Shanus*, gelijk men seght, gedoot. *Hugo* en *Cormac* ontsnapten door 't behulp der Engelschen, en zijn noch overigh. *Shanus*, een man van onbetuysde wreetheyt, de bestiering dus in handen gekregen hebbende, begon een lastige dwinglandy tegen de Grooten van *Vlster* te plegen, en beroemde sich dat *Mac Gernys*, *Mac Guir*, *Mac Mahon*, *O Realy*, *O Hanlen*, *O Caban*, *Mac Brien*, *O Hagan*, *O Qujn*, *Mac Canna*, *Mac Cartan*, *Mac Donell Galloglasse* zijn onderworpingen waren.

Toen *Henrik Sidney*, in die tijt Iusticier, in 't afwesen van d'Onderkoning *Suffex*, die van hem afvorderde, gaf hy aen hem tot antwoord, dat hy, die een ware en wettige soon en erfgenaem van *Conus* was, als van een wettige gemalin geboren, sijns vaders erfgoed aengetaft had: dat *Matthæus*, de soon van een Dundalksche Smit, en van een sinit geteelt, en na 't huwelijck van de selve met zijn gemalin *Alifona* geboren was, en echter van de moeder bedriegelijck tot soon by *Conus* voorgestelt, op dat sy 't erfdeel en de waerdigheyt van *O-Neal* aen sich sou trekken: dat, schoon hy dit leed, echter geen ander van de stam der *O-Nealen* dit ooyt lijden sou: wat d'open brieven van *Henrick d'Achtste* aenging, dat die niet t'achten waren, dewijl *Conus* over het gene, dat hy den Koning in handen leverde, geen meer recht had, dan voor soo lang als hy leefde: dat hy niets daer af moght overgeven, dan met toestemming der Grooten, en van 't volck, van 't welck hy tot *O-Neal* verkosen was: dat dusdanige geschriften krachteloos waren, 't en waer de ware erfgenaem van 't gellacht met d'eed van twaelf mannen

eerst opentlijck aangewesen wierd, 't welck in dese saeck geensins geschiet was: dat hy naer goddelijcke en menschelijcke rechten de ware erfgenaem was, te weten, d'eerstgeboren soon van zijn vader wettelijck geteelt: dat hy met eendrachtige toestemming der Grooten, en van 't volck tot *O-Neal* verklaert was, naer des vaderlands wet van *Tunisfria*, volgens welke een man van rijpe ouderdom voor een jongen, en een vaders broeder voor dese neef, welcks grootvader de vader overleeft heeft, gestelt moet worden; en dat hy geen meer macht over de Grooten van *Vlster* aen sich had getrocken, dan zijn voorouders in voorgaende tijden (gelijck hy met openbare geschriften sou kunnen bewijfen) met recht gepleeght hadden. Hy verwon echter sedert *O-Raylius*, sette *Callogh O-Donell* met zijn kinderen in de gevangenis, roofde des selfs gemalin, by de welke hy in overspel kinderen kreegh, en roofde zijn kasteelen, landen en schatten, en droegh sich als Koning van *Vlster*.

Doch toen d'Onderkoning *Thomas*, Graef van *Suffex*, om dese baldadigheyt te weeren, ^{*Thomas, Graef van Suffex, Onderkoning.*} trock *Shanus*, (verschrickt zijnde, en door zijn vrient *Giraldus*, Graef van *Kildare*, overreed, die van *Konigin Maria* weer in zijn volle besitting gestelt was,) naer *Engelant*, en viel ootmoedighelijck voor de voeten van de *Konigin Elizabeth*, die hem met alle beleeftheyt ontfing, en, na dat hy d'eed van getrouwheyt gedaen had, weer naer huys sond, daer hy sich allengs tot alle menschelijckheyt en beleeftheyt gewende; de *Schotten* uyt *Vlster*, na de doodt van *Jacob Mac-Cowell*, hun overste, verdelghde; sich self en de sijnen in plicht hield; de kleyne van overlact belchernde, en echter alle baldadigheyt tegen de Grooten betoonde, die, om zijn onverdragelijck geweld af te weeren, hulp van d'Onderkoning versochten; 't welck hem soodanigh in selheyt ontstack, dat hy *Mac-Guir*, Heer in *Fermanagh*, die hem heymelijck aengeklaeght had, met vuur en stael uyt zijn wooning verdreef, de hooftkerk van *Armagh* met vuur verbrandde; en *Dundalk* belegerde, doch sonder iets uyt te rechten, vermits de besettingen dappere tegenstandt boden, en *Willem Sarfeld*, Overste te *Dublin*, met het puyck der burgers tegen hem aequam. Hy verdelghde echter d'omgelege landtschappen, die alle overlacten van d'oorlogh moesten lijden. D'Onderkoning *Sidney*, om de woedende baldadigheyt van dese man te bedwingen, voerde self een heyt tegen hem, en sonder voorsichtigelijck te scheep voor uyt naer de noorderzijde van *Yrlandt* *Eduardt Randolph*, een oudt vermaert krijghsman, met seiven vaendelen voetknechten, en een regement ruy-

*Henrick
Sidney, Onderkoning,
1565.*

ruyters, die by *Derry* aen *Loughfoyl* zijn leger opfloegh, om dese weerspannige van achter te partien. *Shanus*, hier voor bevreest, trock derwaerts, met alle zijn krijgshbenden, om hem te verdrijven. Maer *Randolf*, de zijnen in slagordening stellende, stortte op hem in, en, met groote roem zijn leven voor 't vaderlandt opoffierende, verplette hem soodanigh, dat hy ledert nooyt bestandigh was, en, elders in kleyne schermutselen geslagen, allengs van de zijnen verlaten wierd: in voegen dat hy voornam met een strop om de hals voor d'Onderkoning te verschijnen, om genade en barmhertigheyt van hem te versoeken. Maer zijn Schrijver ried hem dat hy eerst de vrientchap der Schotten onder *Alexander Oge*, dat is *de Tonge*, die de somer in *Claneboy* overgebracht hadden, sou beproeven. Hy, *Surloy Boy*, *Alexanders* broeder, die hy lang gevangen had gehouden, voor uyt gelonden hebbende, trock self oock by hen, met de geroofde gemalin van *O-Donell*, wierd vriendelijck ontfangen, en met weynigen in de hut toegelaten, daer sy, wel gedroncken hebbende, in gekijf uytborsten, uyt oorfaeck van *Jacob Mac-Conell*, *Alexanders* broeder, die van *Shanus* gedoodt was, en oock om het schenden van *Jacobs* suster, die van *Shanus* getrouwt en verstootten was: in voegen dat *Alexander Oge*, en *Mac-Gillaspic*, zijn broeder, in wraeck uytbarstende, op de wenk, die sy aen malkander gaven, hun swaerden trocken, en *Shanus* aentaltten, en met onderlinge wonden doodden; daer in 't jaer onser Saligheyt 1567 de vrede voor het Landtschap op volghde.

Weynigh tijds hier na wierden de Staten van 't Rijck te *Dublin* vergadert, door welkers autoriteyt *Shanus* veroordeelt, en de Koningin, en haer nakomelingen met byna alle de Landtschappen en heerschappyen van *Vlster* begifticht wierden. Men maecte oock een wet, dat niemant voortaan de naem en tytel van *O-Neal* voor sich aennemem sou. Sy wierd echter kortst daer na aengenomen van *Turlough-Leinigh*, broeders soon van *Conus-More O-Neal*, onlangs genoemt, een man van ouderdom, en dieshalven oproeriger, en te meer om dat hy voor de sonen van *Shanus O-Neal*, en voor *Hugo*, Baron van *Dunganon*, vreesde, schoon hy zijn dochter tot gemalin aen *Hugo* gegeven had, die hy echter sedert verliet, na dat hy een ander gemalin by haer ingebracht had. Dese *Turlough*, seer gediensstigh en gehoorfaem aen de Koningin van Engelandt, deē d'Engelschen geen moeyten aen, maer kante sich heftelijck tegen zijn gebuur *O-Donell*, en tegen de Schotische Eylanders, van de welcken hy *Alexander Oge*, die *Shanus O-Neale* gedoodt had, in een schermutsel vloegh. *Hugo*, *Matthaus* soon, die Baron van *Irlandt*.

Dunganon genoemt, en een wijl by de zijnen, en een wijl in Engelandt in de bescherming der Edelen geleest had, begon het hoofd uyt de geringe staet des levens op te steken, en, van Koningin *Elizabeth* tot Ritmeester in d'oorlogh tegen de weerspannige Graef van *Desmond* gemaect, met een jaerlijcksche onderhouding van duysent marcken, betoonde overal groote dapperheyt tegen de weerspannigen, en gaf eyndelijck een smeekschrift in 't Parlement, daer door hy verfocht dat het, uyt kracht van de machtbrief, aen zijn grootvader verleent, aen hem veroorloft moght zijn de tytel en plaets van Graef van *Tir-Oen* te nemen, en sijns grootvaders erffenis aen te tasten. De tytel en plaets van Graef van *Tir-Oen* wierd terstont aen hem toegestaen: maer wat d'erffenis aengaet, dewijl door 't verwijzen van *Shanus O-Neal* de Koningen van Engelandt daer in geset waren, soo wierd dit aen Koningin *Elizabeth* gestelt, die 't selve seer gunstighlijck aen hem overgaf, om zijn getrouwe diensten, die hy bewezen had, en noch bewijzen sou. Dit geschiedde echter soodanigh, dat men het landt eerst sou bepalen, en de twee plaetsen, tot besetting bequaem, bewaren, en voornamelijck de vesting aen *Blackwater*, en dat men op de soonen van *Shanus* en *Turlough* toesien sou; en dat men aen hem geen autoriteyt over de geburige Vorsten buyten 't Graefschap *Tir-Oen* toelaten sou. Hy, dese voorwaerden gaerne aengenomen hebbende, bewees groote danckbaerheyt, en beloofde dat hy al 't gene, 't welck hy door zijn vlijt, macht en neerstigheyt om soo groote weldaden doen kon, doen sou. En seker, hy was niet gebreckelijck in zijn belofte, en liet niets na van alle gediensstigheden, die men van een getrouw onderdaen te verwachten heeft. Zijn lichaem was bequaem om arbeit, waken en honger uyt te staen, zijn naerstigheyt was groot, zijn gemoed strijdtbaer, en tot groote saken dienstigh. Hy had groote wetenschap van d'oorlogh, en was met een vernuft begaeft, dat sware en gewichtige dingen kon aenvangen; ja soodanigh, dat veel toen voorseyden, dat hy tot het grootste quaet, of tot het grootste goet van *Yrlant* geboren was. Wijders, hy gaf soo klare blijcken van zijn deught en getrouwheyt, dat, door bemiddeling van de Koningin, *Turlough Leinigh* op sekere voorwaerden zijn heerschappy aen hem overgaf. En toen dese gestorven was, nam hy (schoon door de wet ten hooghsten verboden) de tytel van *O-Neal* tot sich, en ontschuldighde zijn bedrijf hier meē, dat geen anderen die aentaltten souden, met belofte van die weēr af te leggen, en verfocht echter ernstelijck dat men hem hier toe niet dwingen sou.

In dese tijdt wierd de machtige Spaensche vloot

R

1588.

Hugo
O-Neal,
Graef van
Tir-Oen.

vloot, die 't op Engelandt gemunt had, van malkander verstroyt; en vele ſchepen, weêrkeerende, vergingen in de Vergifſche zee, en veel van de Spanjaerden wierden door de ſchipbreuck aen de Iſtant van Yrlandt geworpen, van de welcken (gelijk men aenwees) de Graef van Tyr-Oen vele ter herbergh heeft ontfangen, en met hen raedt gehouden om met de Koning van Spanjen een heymelijck verbont aen te gaen. Hy wierd hierom (en ſeker met geen kleyn bewijs) aengeklaeght van *Hugo Ne-Gaveloc*, (dat is, in banden, dus genoemd om dat men hem lang in banden gehouden had) natuerlijke ſoon van *Sbanus O-Neal*, die, ſedert gevangen, door 't bevel van de ſelve Graef verworcht wierd, ſchoon men ſwarelijk iemand kon vinden, die de handt aen hem wilde ſlaen, uyt eerbiedigheyt tot het bloet der *O-Nealen*. Elizabeth, van vele goeden aengeſocht, bewees genade van deſe onbeluysde en wreede broedermoort aen de Graef, volgens haer Konincklijke goedertierenheyt en de hoop, die ſy van hem, met berouw om vergiffenis ſinckende, ontfangen had. Maer 't gene, 't welck hem tot aen 't hert trof, was dat d'Onderkoning de naem van *Mac-Mabon* in 't Landtſchap, naelt aen hem gelegen, verdrukt, en, om 't vermogen van een machtigh geſlacht te verſwacken, 't Landtſchap onder vele verdeelt had: want hy vreesde dat aen hem, en aen d'andere Heeren van Vliſter deſgelijcks gebeuren ſou. In deſe tijdt ontſont 'er heymelijcke vyantſchap tuſſchen de Graef en Henrick Bagnall, Maerſchalck van Yrlandt, welcks ſuſter de Graef tot ſijn gemalin gerooft had. De Graef klaegde, dat het gene, 't welck hy in Vliſter met ſijn bloet en ſweet weêr in gehoorsaemheyt van de Vorſt gebracht had, tot nut en vrucht van de Maerſchalck, en niet van hem gedijde; dat de Maerſchalck, ſnoode menſchen tot getuygen opgemaect hebbende, hem 't onrecht met het misdrijf van gequetſte Hoogheyt betichtte; en *Willem Fitz-Williams*, toen Onderkoning, en naer ſijn ondergang trachtende, tot ſijn aanklager had bekocht, en dat men ſijn leven had belaeght. En ſeker, d'Onderkoning vond geloof in 't Konincklijk hof van Engelandt, tot dat de Graef door brieven, naer Engelandt gefonden, ſich aanbod om in 't Gerecht van Engelandt, of van Yrlandt te verſchijnen. Men houdt echter voor ſeker dat hy en de Heeren van Vliſter omtrent in deſe tijdt ſich in heymelijcke ſamenkomſten verbonden, dat ſy de Roomsche Godtsdienſt ſouden beſchermen, (want de weêrſpalt wordt overal met de dekmantel van Godtsdienſt bekleet;) dat ſy geen Burghgraven noch beſettingen in hun landen louden lieden; dat ſy malkander in hun rechten ſouden voorſtaen, en 't geweld der En-

gelschen verdrijven. *Mac-Gwir*, een man van oproerige geest, wierd eerſt voortgeſtuwt om de trompet te ſteken. Hy, van luſt tot plunderen aengepriekelt, viel op ſijn geburen, trad in *Connacht*, in 't geſelſchap van de Prieſter *Gauranus*, die, van de Paus tot Primaet van Yrlandt geſtelt, aen hem beval dat hy, op Godt vertrouwende, het geval ſou beproeven, met belofte van dat alles een voorſpoedige uytgang hebben ſou. Maer 't gebeurde echter heel anders; want *Mac-Gwir* wierd door de dapperheyt van *Richard Bingham* in de vlucht gellagen, en de Primaet met vele anderen gedoodt. *Mac-Gwir* borſt ſedert tot weêrſpannigheyt uyt. De Graef, met de Maerſchalck, uyt benijding van 't ampt, deſe *Mac-Gwir* vervolgende, onthong een ſware wonde met groote lof van ſijn dapperheyt. Doch hy, ſijn ſekerheyt bevorderende, verſkerde ſich van de ſonen van *Sbanus O-Neal*, op dat ſy niet hinderlijk aen hem ſouden zijn; en, verſocht zijnde, wilde hen geenſins weêr vry laten; maer, iets anders by der handt vaſtende, klaegde ſwarelijk over 't geweld van d'Onderkoning, Maerſchalck en beſettingen, 't welck hy echter ſedert ſou bedecktelijk droegh, dat hy, als alles vergeten hebbende, op de beloofde trou by d'Onderkoning quam, ſich ſelf onderſtelde, en, alle gehoorsaemheyt beloofd hebbende, weêr naer huys keerde.

Willem Fitz-Williams wierd ondertuſſchen uyt 1594
Yrlandt ontboden, en *Willem Ruſſell* tot Onderkoning in ſijn plaats geſtelt. De Graef quam gewillighlijk by deſe, en beloofde ſeer breeddelijk dat hy al 't gene, 't welck aen hem bevolen wierd, gaerne ſou doen, en deê gelijke beloften in de brieven, die hy aen de Raetsheeren van Engelandt ſont, en verſocht ſeer ernſtelijk dat hy van de Koningin weêr in de voorgaende gunſt ontfangen moght worden, daer hy, door de verdichte aenklachten ſijner vyanden, buyten ſijn ſchult uytgevallen was. De Maerſchalck Bagnall, daer tegenwoordigh zijnde, en, deſe aanbiedingen liende, beſchuldighde de Graef, dat hy heymelijck *Mac-Gwir*, met de Primaet, hier voor genoemd, in *Connacht* gefonden; en verborge dingen met *Mac-Gwir*, en *O-Donell*, en vele andere eedverwanten verhandelt had; daer by, dat hy hen, door *Cormac Mac-Baron*, broeder van de Graef, en door *Conus*, baſtert-ſoon van de Graef, geraden had *Monaghan* te verwoſten, en hulp had gedaen om *Inis-Kellin* te belegeren: voorts, dat hy door dreygen de Capiteynen van *Kilulto* en *Kilwarny* van de getrouweyt tot hun Vorſt afgetrocken had. Men overwoegh dieſhalven ſeer ernſtelijk onder de Raetsheeren van 't Rijk, of men de Graef vaſt houden ſou, om 't antwoorden. D'Onderkoning ſtaende op vaſthouden: maer het mee-

meerendeel, of door een ydele vrees, of door groote gunst tot de Graef, rieden tot loslaten, en de saeck tot op een ander tijdt uyt te stellen. D'Onderkoning moest sich, hoewel ongaerne, naer hen, als 't grootste getal, en in de saken van Yslandt best ervaren, voegen. Men liet hem dieshalven los, sonder sijn aanklagers, die daer tegenwoordigh waren, te hooren. Dit baerde groote angst in de Koningin, toen sijn boose raden en daden aen yder bekend wierden; en de Koningin selve had te voren gewaerschuwt, datmen hem vasthouden sou, tot dat hy 't misdrijf, dat hem voorgeworpen was, verantwoord en vernietigt had. Toen de Graef weêr 'thuys gekeert was, en hoorde dat 'er een nieuwe versterking van krijgsvolck uyt Engelandt, en dertien hondert oude soldaten uyt Nederlandt, die onder Ian Norrits in 't Armorisch Britanje gestreden hadden, aenquamen, en d'Engelichen het alreê op *Ballishanon* en *Belyk*, kalteelen aen d'uytgang van de binnensee, gemunt hadden, bestormde hy, heel vertwijffelt zijnde, uyt groote onvoorsichtigheyt de vesting aen *Blackwater*, langs de welcke d'ingang is *Tir-Oen*, sijn Landtschap, openstont, en veroverde de selve by overgeving. Hy, met sich self strijdigh, en hevigh van gemoed zijnde, bood door brieven sijn hulp aen den Graef van *Kildar*, tegen 't geweld van d'Onderkoning; beloofde aen de Graef van *Ormond*, en aen *Henrick Wallop*, Onderschatmeester van 't Rijk, dat hy in sijn trouw volharden sou; en badt Ian Norrits, tot Generael gestelt, door brieven dat men sachtelijker met hem sou handelen, en hem niet tot het versaken sijn trouw, tegen sijn wil, parssen. De Maerschalck *Bagnall* onderschepte dese brieven aen *Norrits*, en verdruckte die tot sijn groot nadeel, gelijk de Graef sedert geklaeght heeft: want hy wierd terstont vyandt van 't vaderlandt en verrader door d'openbare stem van d'afroeper verklaert. De weêrspannigen hadden in dese tijdt in *Vlster* by sich omtrent duysent ruyters, en 6280 voetknechten, en in *Connaught* 2300, die alle ter believen van de Graef stonden, en ten meestendeel niet onkundigh in de krijgshandel, ja in de wapenen wel geoefent waren; want d'Onderkoning *I. Perrot* had uyt yder Heerlijckheyt van *Vlster* seker getal van mannen opgeschreven, die sich in de wapenen oeffenden, om de Hebridische Schotten tegen te staen. Daer waren oock vele, in d'oorlogh van Nederlandt ervaren, die hy, door een onvoorsichtige raet voor 't aenstaende, derwaerts had doen voeren. Het getal der benden, die 't met d'Engelichen hielden, was niet minder, over de welcken *I. Norrits*, in de Nederlandtsche oorlogh vermaert, het opperste gebied had. Hy bedreef

echter niets, dat gedenckwaerdigh is, vermits 'er twist en vyantschap tusschen hem en d'Onderkoning ontsaen was; en veel tijds met rooven, bestant van wapenen, en samenspraken versten wierd. Eenige oorloghslieden schepten sonder twijffel vermaek in d'oorlogh stepende te houden; en de Graef verwachtte bystant uyt Spanjen.

Maer onder de samenspraken is dese wel de voornaemste, die twee Afgevaerdighden, *Henrick Wallop*, Onderschatmeester van 't Rijk, en *Robert Gardener*, eerste Iusticier, statige mannen, door hun beleyt vermaert, met de Graef van *Tir-Oen*, en met *O-Donell* hielden, in de welke yder 't gene, dat hy te seggen had, inbracht. De Graef klaegde, dat de Maerschalck *Henrick Bagnall* hem heymelijck van de vrucht sijn arbeits had berooft, en door leugenen en bedrogh uyt de gunst van de Koningin, en uyt sijn staet gestooten; en sijn brieven, aen d'Onderkoning, *Norrits*, en aen anderen gefonden, onderschept en opgehouden, tot sijn groote schade; oock dat hy hem de bruytschat, die sijn gemalin toegewesen was, onthield; en betuygde dat hy nooyt iets met d'uytheemsche Vorsten had gehandelt voor dat hy verrader verklaert was. Hy verfocht dieshalven seer ootmoedighlijck, dat men 't misdrijf aen hem, en aen de sijnen sou vergeven; dat men hen weêr in hun volle besit sou stellen, en hen hun Godtsdienst ongemoeyt laten plegen, ('t welck echter altijd toegelaten wierd) dat de Maerschalck duysent ponden van Engelsche munt tot een huwelijks-gift van sijn gemalin, die alreê overleden was, sou beralen; dat men geen besettelingen, Burggraven, of eenigh ander amptman in sijn Graetschap sou stellen; dat men de bende van vijftigh ruyters, die hy in besolding van de Koningin gevoert had, hem weêr sou geven; en dat de gene, die de sijnen uytgeplondert hadden, gestraft souden worden. *O-Donell*, de trou en oprechtigheyt van sijn vader en voorvaders aen de Koningen van Engelandt verhaelt hebbende, klaegde dat *Boinus*, een krijgsoverste, van d'Onderkoning *Perrot* met een krijgsbende in sijn lant gefonden, onder seijn van 't volck tot zedigheyt te gewennen, van sijn vader (aen de welck hy sedert alle ongelijck bewees) vriendelijck ontfangen was, die eenige plaetsen aen hem toewees: maer dat dese seker bastert tot de waerdigheyt van *O-Donell* had verheven; dat d'Onderkoning, door een uytgefonde schip, hem self had doen nemen, en onschuldigh in de gevangenis gestuwt, en, tot dat hy door Godts beleyt verlost was, ongerechtelijck had gehouden; dat oock d'Onderkoning *Fitz-Williams Oxenus O-Toole*, van de *O-Donell* van dit gewest op d'openbare trou ontboden, seven jaren lang ontschuldigh

digh in de gevangenis had gefet, en des zelfs geburen in *Fermanagh* met onverdraeghlyk geweld belast, en dat hy geen andere middel tot sijn behouding had gelien, dan met aen sijn geburen, die oock gedrukt wierden, hulp te bewijzen. Hy versocht gelijke dingen, als de Graef, en oock eenige kasteelen en goederen in 't Graefschap *Slego*, die hy met recht aen hem toegeeygent had. *Shan Mac Brian Mac Pheilm O-Neal* klaegde dat de Graef van *Essex* hem 't onrecht het eylandt *Maye*, en *Henrick Bagnall* hem de Baronny van *Maughery-Mourn*, beyde de goederen sijner voorouders, ontrocken, en hem in banden gehouden hadden, tot dat hy, gedwongen zijnde, sijn recht aen *Bagnall* overgaf; behalven noch ontellicke andere overlalten, die hy van de besettelingen te *Knoc-Fergus* geleden had. *Hugo Mac-Guir* breyde ten breedsten uyt de baldadigheyt der naeste besettelingen in 't vee wegh te rooven, en dat de *Burghgraef*, in sijn landen gelonden, het hoofd van sijn naeste vrient afgehouden, en vertreden had. *Brianus Mac-Hugh Oge*, *Mac-Mabon* en *Erert Mac Couley* klaegden, behalven andere dingen, dat d'Onderkoning *Fitz-Williams*, die meer van gelt hield, dan van 't goede en 't eerlijcke, door geschencen bewogen, *Hugo Roe* in de waerdigheyt van *Mac-Mabon* bevestight, en hem sedert, om dat hy d'opgeleyde boete met vliegende vaendels, naer de gewoonte van 't vaderlandt, gevordert had, opgehangen, en, om de naem van *Mac-Mabon* uyt te wischen, sijn erffenis aen vreemden overgegeven had. Om kort te gaen; yder versocht het gene, dat ick hier boven verhaelt heb. Toen d' Afgevaerdighden oordeelden, dat sommige dingen recht en billijk waren, en d'anderen aen de Koningin gestelt moesten worden, en voorwaerden tegen de weerspannigen voorstelden, meenden d'Yren, alreë baldadigh geworden, dat dese Afgevaerdighden soo ongerechtigh waren, dat men een eynde van 't bestant maekte, dat voor een korte tijdt besluten was: schoon de Koningin toen, en oock sedert, om het menschelijck bloet, en oock om haer gelt te sparen, gaerne tot alle voorwaerden van vrede, die niet onbetamelijk voor haer Majesteit waren, gekomen sou hebben.

Lord General of the Army.

Toen de tijdt van 't bestant verlopen was, trock *Norrits*, aen de welke d'Onderkoning in sijn afwesen, door 't bevel van de Koningin, het opperste beleyt van d'oorlogh bevolen had, tegen de Graef. D'Onderkoning verwoegde sich echter by hem; en sy trocken met soo groote schrick der weerspannigen tot aen *Armach* voort, dat de Graef, de vesting aen *Blackwater* verlatende, d'omleggende dorpen, en de stadt *Dunganon* in kolen sette, sijn huys, dat daer stondt, ten meestendeel ver-

woestte, en schuythoecken om sich te verbergen socht; dewijl sy niet verder konden trecken, om dat sy van krijghs-behoefte niet genoegh versien waren: in voegen dat sy de Graef in sijn eyge landt voor verrader verklaerden, en, in de kerek van *Armach* besetting gelaten hebbende, weërom keerden. De Graef had gedurighlyk 't oogh op hen, die weërkeerden, en echter de besetting te *Monaghan* versterckten. Toen sy naby aen *Dundalk* gekomen waren, beval d'Onderkoning dat *Norrits* d'oorlogh, volgens de macht, die hy van de Koningin ontfangen had, vervolgen sou, en trock, na dat sy vele redenen vol dienstwilligheyt tot malkander gesproken hadden, naer *Dublin*, en versorghde voorsichtighlyk in de saken van *Leinster*, *Connaught* en *Mounster*.

Norrits bleef in *Vlster*, sonder echter iets, dat voor soo treffelijck een man betamelijk was, uyt te rechten, of uyt nijt tot d'Onderkoning, of door afwijking van 't geluck, dat eyndelijck de groote Veldt-overiten verlaet, of uyt gunst tot de Graef, die by hem soo hoogh in gunst, als by d'Onderkoning in haet was. Want *Norrits* beschuldighde d'Onderkoning dat hy, onredelijck tegen de Graef, meende dat men geen vrede met hem aengaen kon, als of de Graef niets anders socht dan tijdt te winnen, om dat hy uyt *Spanjen* onderstant verwachtte; terwijl hy, redelijcker en lichtgelooviger, groote hoop, van dat de Graef tot voorwaerden van vrede te brengen sou zijn, ontfangen had. En seker, dese listige wist dese hoop soodanigh in *Norrits* te voeden, dat hy een geveynsde onderstelling, met sijn handtmerck onderteckent, aanbod, en, op sijn kniejen gevallen, ootmoedighlyk om vergiffenis bad. Hy handelde ondertuschen ernstelijck met geheyme brieven en gebeden door sijn Afgevaerdighden met de *Spanjaert*, op dat die onderstant aen hem senden sou. Dese handeling liep soo verre, dat de *Spanjaert* in 't heymelijck twee Gemachtighden aen de weerspannigen sond, die met hen verdroegen, dat, soo de *Spanjaert* een heyr, bequaem om d'Engelschen te verslaen, ter gesette tijdt oversond, sy hun krijghsbenden daer by louden voegen; en, soo hy de kosten van d'oorlogh wilde betalen, alle voorwaerden van vrede verwerpen. *O Rorck*, *Mac-William* en anderen onderteekenden dit verdragh, maer niet de Graef self, die een verder gesicht had, schoon men niet twijffelt dat hy dit toegestaen heeft. De Graef sond de brieven van de *Spanjaert*, die vol van beloften waren, onder een listige schijn van gediensstighheyt, aen d'Onderkoning, en, gelijkelijck op de sekere hoop van de Spaensche onderstant steunende, sprong weër achter-

terwaerts van de schriftelijke onderstelling, en van de trouw, die hy aen Norrits had be- looft; 't welck Norrits, door sijn lichtgeloof bedrogen, strengelijck en met gramschap van hem eyschte, te meer om dat hy hem soo krachtelijck voorgesproken had. Maer hy, die sich naer de gelegentheyt des tijds wist te voegen, quam weer in gespreck met Norrits, en de Geheym-schrijver Fenton, en, gijfle- laers gegeven hebbende, maecte vrede, of eer verdrag, 't welck hy sedert met gelijke lichtvaerdigheyt brack; klagende dat hy niets anders kon vermoeden, dan dat men bedrie- gelijck met hem handelde, om dat 'er soo weynigh eendracht tusschen d'Onderkoning en Norrits was; dat oock de gene, die in d'On- derkonings naem met hem van vrede handel- den, soo onwaardighlijck van hem gehouden wierden; en om dat d'Onderkoning niets dan van oorlogh roemde, en de ruyterben- den uyt Engelandt versterckt waren; en om dat hy de brieven van de Spanjaert, hier voor gedacht, by hem hield; en de Maerschalek, sijn bitterste vyant, toen met nieuwe bevelen uyt Engelandt weérgekeert was.

Hy verwocste dieshalven de bygelege ac- kers, verbrandde de vlekken, en voerde al- derhande roof meê, en, sedert door 't geweten sijnner boose daden aengeprickelt, en ver- staende dat men besigh was met vrede tus- sphen Engelandt en Spanjen te maken, ver- socht eyndelijck oock samenspraken, en voor- waerden van vrede. 't Verdriet my al d'ont- schuldighingen, daer meê hy sich verschoon- de, te verhalen. Om kort te gaen, soo haest als hem eenigh gevaer van d'Engelschen bo- ven 't hooft hing, soo wist hy met sijn aenge- sichte, gelaet en woorden sich soodanigh, schoon geveynsdelijck, t'onderstellen, en soo groot berouw van sijn misdaden te toonen, dat hy hen op tuyl hield, tot dat de gelegent- heyt van hem te vervolgen voorby was, en de krijgshbenden door noot van malkander ge- scheyden waren. Voorts, de traegheyt der krijgsh-oversten in Yrlandt, de spaerlaemheyt der Raetsheeren in Engelandt, en d'aengebo- ren sachtmoedigheyt van de Koningin, die de roovery der weerspannigen (want men mocht het geen oorlogh noemen) sonder bloetstorting wenschte te beslechten, brach- ten lichtelijck te weegh dat men hem altijd geloofde, en dickwils hoop van vergiffen- nis aanbod, op dat hy niet hardneckigh sou worden.

Baron van
Burrough
Onderko-
ning, 1597.

Toen in 't jaer 1597 geheel Vlster aen gene zijde van Dundalk, behalven seven besette ka- steelen (te weten, Newry, Knoe-Fergus, Carling- ford, Greene-castle, Armagh, Dondrom, en Oldersleete) en byna geheel Connaught afgevallen was, wierd Thomas, Baron van Burough, een man vol moed Yrlandt.

en verstants, tot Onderkoning naer Yrlandt gesonden. De Graef verfocht in dese selve tijt door brieven stilstant van wapenen; en het schein dienstigh hem die voor een maentlang toe te staen. Toen de maent verstreken was, troock d'Onderkoning, sijn krijgshbenden te samen getrocken hebbende, en om in 't begin van sijn heerschappy een goet werck te doen, en een goede naem te verkrijgen, met sijn heyr tegen de Graef, en, hem in d'engten ont- moetende, streed een sorgelijcke strijt te- gen hem, maecte door sijn dapperheyt een ope wegh, en veroverde kloeckmoedighlijck de vesting aen Blackwater, die weér versterckt, en een ingang in 't Graefschap Tir-Oen, en, be- halven de bosschen en moeraschen, d'eenige vastigheyt voor de weerspanningen was; en maecte hier meê kenbaer dat hy al de gene, die hem tegenstonden, lichtelijck verlaen sou. In de selve dagh, in de welck dese vesting gewonnen wierd, en terwijl d'Onderkoning en 't heyr Godt van dese verwinning bedanck- ten, ging schichtelijck de wapenkreet op, om dat de vyandt sich van de bygelege bergh ver- toonde. Henrick, Graef van Kildar, troock met sijn regiment ruyters, en met eenige vry- willigen uyt d'Adel terstont tegen hem, die, aengetast zijnde, de vlucht koos. Van d'En- gelichen wierden echter gemist *Franciscus Vag- han*, broeder van des Onderkonings gemalin, *R. Turner*, overste Wachtmeester, een beroemt krijgshman, twee broeders des Graefs van Kildar, welckers doot hy soo onverduldhij- lijck verdroegh, dat hy self oock, na verloop van weynigh dagen, van droefheyt storf. Vele anderen wierden gewondt, en onder desen *Thomas Waller*, die door sijn krijgshdapperheyt seer vermaert was. Na dat dese vesting met nieuwe wercken versterckt was, en d'Onder- koning het heyr weêrom gevoert had, vonden de weerspannigen, tusschen hoop, vrees en schaemte swevende, geraden dese vesting met belegering te veroveren, vermits die de be- quaemste was om hen te plagen; en de Graef oordeelde oock, dat 'et met sijn achting en geluck gedaen sou zijn, soo hy die niet weêr won. Hy besloot haer dieshalven met groote macht. D'Onderkoning vloogh terstont son- der te rusten derwaerts: maer hy, met volle schreden naer de zege treckende, wierd door een heftige sieckte weghgeruckt, en liet by de goeden een groot verlangen na hem, en by d'oproerigen een sekere veyligheyt. En seker, indien hy in 't leven waer gebleven, soo sou hy, naer 't oordeel der veritandigen, de hoop der vyanden vermindert hebben; en 't geheele werck sou niet in soo groot gevaer zijn ge- komen.

Toen de doot van d'Onderkoning rucht- baer was geworden, wierden de weerspanni- gen

gen veel wreeder, en vielen t'elkens met groot gedruys en geweld op de vesting; maer sy wierden altijd met grooter verlies afgelagen, de gene, die by d'aengeslage ladders opklommen, van de besettingen, die toeschoten, afgeschooten, en seer vele vertreden; ja soodanigh, dat sy, hun krachten mistrouwende, tot marren stemden, vermits sy sich inbeeldden dat 'er maer lijflicht voor weynigh dagen overigh was, en verhoopten de vesting door de waggelende trouw der besettingen, uyt gebreck spruytende, en door verraet te winnen. Maer de plaets wierd kloeckmoedigh beschermt door d'uytmuntende dapperheyt van de Kasteelvooght *Thomas Williams*, en van de besetting, die, honger, stael, en alle uyttersten leden; ja na 't eten van hun paerden het kruyt, dat tusschen de steenen wiesch, aten, en alle elenden verdroegen.

D'opperste heerschappy in Yrlandt was alreë door de Konincklijke macht van Engelandt aen de Graef van Ormond, onder de tijtel van *Lieutenant Generaal van 't heyr*, en aen de Kancelier, nevens *Robert Gardener* bevolen. De *Graef van Tir-Oen* verwittighde, door wijtloopige brieven de *Lieutenant* van al de swarigheden, die ick hier voor verhaelt heb, sonder de minste moedwil der soldaten of Burghgraven achter te laten, en verschoonde seer flauwelijck de breking van 't verdragh, met *Norris* gemaect, voornamelijk om dat *Feogh Mac Hugh*, een sijner bloetvrienden, verdreven en weghgenomen was. Wijders, hy klaegde dat het onverdragelijk was dat men sijn brieven aen de Koningin onderschepte en verstaek, en dat de Vorsten en 't gemeen volck de *Impositien* en *Compositien* niet konden verdragen. Hy voegde 'r by, dat hy voorlagh dat alle de landen en goederen der Heeren van Yrlandt onder de Raetsheeren, Pleytsborsers, soldaten en schrijvers gedeelt souden worden. Hy deë oock onderstant aen de sonen van *Feogh Mac Hugh*, op dat sy de brant van een nieuwe oorlogh in *Leynster* souden ontfeken. Yder sagh alreë wel dat d'oorlogh om geen andere oorlaeck aengevangen was, dan om (wat men oock voorwendde) d'Engelschen geheelijck uyt Yrlandt te verdrijven.

De Graef hield ondertusschen de vesting aen *Blackwater* noch belegert. De *Lieutenant Generaal van 't heyr* (want daer was noch geen *Onderkoning* gestelt) sond, om de belegering te doen opbreken, veertien uytgekofte vaendelen derwaerts, onder het beleydt van de *Maerschaleck Henrick Bagnall*, de bitterste vyant van de Graef, die, door de sporen van de nijt aengepriekelt, tegen hem by *Armagh* aentrock, en, alle sijn krachten tegen hem keerende, soo heftighlijck op hem toevloogh, dat de

Maerschalk onder een groote hoop van vyanden sneuvelde, en de Graef een acngename zege op sijn vyant, en een heerlijcke verwinning op d'Engelschen behaelde. En seker d'Engelschen hadden sedert hun inkomt in Yrlandt nooyt grooter neerlaegh geleden; want daer sneuvelden 13 treffelijcke Hoofmannen, en 1500 krijghs knechten, die door een schandelijcke vlucht verstrooyt, en deur alle landen swervende gedoodt wierden. De gene, die 't leven daer af brachten, beschuldighden niet hun eyge bloodigheyt, maer d'onervarentheyt van de *Veltoverste*; 't welck alreë een gewoonte geworden is. Hier op volghde terstont d'overgeving van de vesting aen *Blackwater*, vermits de besettingen, sich getrouwelijck en tot aen d'uyterste hongersnoot verweert hebbende, sagen dat alle hoop van ontfet verdwenen was. Dese verwinning was vermaert, en seer dienstigh voor de weerspanningen, die van hier wapenen en krijghsuygh kregen; en de Graef wierd met groot gerucht deur geheel Yrlandt, als de stichter van hun vryheyt, gecert, het welck hem in wreetheyt en verwaentheyt boven maten deë uytbarsten. Hy sond oock in *Mounster Omy-Mac-Rory-Og-O-More*, en *Tirell*, die, schoon van Engelse afkomst, een bittere vyant van d'Engelse naem was, met vier duysent roovers. De *President* van 't Landtschap *Thomas Norris* trock tot aen *Kilmalok* tegen hen, met een tamelijck heyr. Doch hy, noch geen vyant gesien hebbende, scheydde sijn heyr, en trock naer *Korck*. De weerspanningen, dit verstaende, vloeyden in groote menighe van wanhopige lieden te samen, verwoelsten de landen, voerden groote roof wegh, verdelghden en verbrandden tantom alle kasteelen, huysen en hoven der Engelschen, die sy overal wreedelijck doodden; verkofen *Jacob Fitz-Thomas*, uyt het geslacht der *Graven* van *Desmond*, tot Graef van *Desmond*, doch soodanigh, dat hy een leenman van *O-Neal*, of van de Graef sou zijn; en, in *Mounster* alles in brant gesteken hebbende, keerden met roof beladen, na verloop van een maent, weërom. De Graef, aen de Koning van Spanje schrijvende, prees sijn verwinning, daer op hy groote moed droegh, en bad hem te gelijk dat hy 't niet gelooven sou soo d'Engelschen hem misfchien wijs-maecten dat hy vrede versocht; in tegendeel, dat hy sijn gemoed tegen alle voorwaerden van vrede, schoon heel billick, versterckte; en dat hy de trouw, aen de Spanjaert gegeven, volstandighlijck onderhouden sou. Hy handelde ondertusschen bedriegelijck van onderstelling door brieven en boden, die hy t'elkens sond, met de Graef van Ormond, en eyschte seer onredelijcke dingen.

Robert
Graef van
Ellex wort
Onderko-
ning, 1599.

Dusdanigh was de byna beweene lijcke staet van Yrlandt, toen Koningin Elizabeth Robert, Graef van Ellex, toen seer vermaert door de verovering van Calis in Spanjen, om sijn bekende voortfichtigheyt, kloeckmoedigheyt en getrouwheyt, tot Onderkoning van Yrlandt verklaerde, om de schade te vergoeden, met een breede bygevoegde macht van 't oorlog te beslechten; en oock, 't welck hy door sijn moejelijckheyt als afwring, van de misdaden, tegen haer Majesteyt bedreven, te vergeven en quijt te schelden, 't welck echter in de machtbriefen van alle Onderkoningen te voren met dese woorden dus geprangt was: *Uytgesondert verraderyen, die onse persoon, erfgenamen en nakomers aengaen.* En seker, hy verkreegh seer voortfichtigheyt dese macht van dusdanige misdaden te vergeven; dewijl de Rechtsgeleerden stellen dat alderhande weerspannigheden de persoon van de Vorst raken. Men gaf aen hem soo groot een heyr, als hy begeerde, en als Yrlandt te voren nooyt gesien had, te weten seftien duysent voetknechten, en dertien hondert ruyters, die sedert tot twintigh duysent volmaect wierden, met bevel dat hy, alle andere dingen achterlatende, alle 't geweld van d'oorlogh tegen de Graef van Tir-Oen, als het Hooft van de weerspannigen, sou keeren, en hem met besettingen aen de binnensee Foile en Bala-Shanon, soo haest als mogelijk was, drucken: om 't welck te doen hy altijd aengehouden had, en den voorgaende Onderkoningen verwijtelijck had voorgeworpen, dat sy dit verwaerloost hadden. Hy, met de bloem van d'uytstekende Adel verselt, en door 't gemeen volck van Londen, met toewensching van geluck gevolght, vertrock, terwijl het by helder weer donderde, op het eynde van Maert; en, van de storm gellingert, quam in Yrlandt, daer hy, volgens de gewoonte het swaert ontfangen hebbende, heel anders deé, dan aen hem bevolen was, en dit door d'aenrading van eenigen uyt de Konincklijcke Raedt, die al te veel op hun besonder voordeel sagen. Hy trock dan met alle sijn krijgsmacht tegen eenige weynige weerspannigen in Mounster, verliet de Graef self, en veroverde Cabir, seker kasteel van Eduard Butler, Baron van Cabir, die, van de vloet Shour omringt, aen eenige oproerigen tot een schuytplaets verstreckte. Hy, een groote menigte van vee weghdrijvende, maecte overal groote schrick, en verstrooyde de weerspannigen rontom in de bosschen en wildernissen. Hy ontfing ondertussen geen kleyne neerlaegh door de traegheyt van eenigen, die onder H. Harrington hadden gediend, en die hy swarelijck strafte. Hy keerde oock niet weêrom, dan in 't afgaen van Julius, toen de krijgshlieden vermoeyt en afgemat waren,

en hun getal grootelijcks vermindert was.

Toen hy na sijn weêrkeering verstond dat de Koningin dese schadelijcke tocht heel onverduldighlijck verdroegh, en die naer Vlster, en tegen de Graef wilde gedaen hebben, schoof hy in sijn brieven de schult op de Raetsheeren van Yrlandt, op de welcken hy sich, om hun groote ervarentheyt in de saken van Yrlandt, behoorde te vertrouwen, en beloofde hoogh en dier dat hy met den eersten in Yrlandt intreden sou. Toen dese brieven naeuwelijcks behandicht waren, sondt hy noch anderen derwaerts, door de welke hy te kennen gaf dat hy nootfakelijck naer Offalia, niet verre van Dublin tegen de O-Conors en O-Moiles, die daer beroerte maecten, moest afwijcken, die hy met weynigh moeyten en geluckelijck in kleyne schermutselen verstrooyde. Weêrgekeert, monsterde hy sijn heyr, 't welck hy soodanig verfwact bevond, dat hy door brieven, van d'Yrsche Raetsheeren selven onderteekent, een nieuwe versterking van duysent soldaten tot de tocht, die hy naer Vlster doen sou, verfocht.

Toen, vastelijck besloten hebbende d'oorlogh in Vlster te voeren, gebood aen Coignier Clifford, overste van Connaught, dat hy met sijn krijgshbenden wel toegegrust zijnde, naer Belike sou trecken, om het heyr van de Graef te locken, terwijl hy self van een andere zijde aenvallen sou. Clifford vertrock terstont met vijftien hondert mannen, aen de welcken, door de lange wegh vermoeyt, en van kruyt niet wel versien, hy beval de bergen van Curlew te beklimmen. Toen sy 't grootste deel daer af overgekomen waren, quamen de weerspannigen, onder 't beleyt van O-Rorck, onvoorsiens op hen vallen. D'Engelschen dreven in d'eerste aanval hen lichtelijck te rugh, en trocken dus voort. Maer toen de vyanden bespeurden dat sy gebreck van kruyt hadden, tasten sy hen van nieuws aen, en sloegen hen, die van de lange wegh afgemat, en, onbequaem tot tegenstant waren, in de vlucht; self Clifford, en Henrick Ratcliff Ridder wierden in dese strijt gedoodt. Men worf en sond ondertussen de versterking, die van d'Onderkoning verfocht was. Maer hy schreef, na verloop van weynig dagen, in andere brieven, dat hy in dit jaer niets anders kon doen, dan met dertien hondert voetknechten en drie hondert ruyters op de grensen van Vlster te trecken. Hy quam daer omtrent in 't midden van September, daer de Graef met de sijnen sich van de bergen van verre twee dagen lang aen hem vertoonde, en door Haganus, die hy voor uyt sond, een gespreck van d'Onderkoning verfocht, die, dit weygerende, aen hem tot antwoord gaf dat, soo de Graef met hem wilde spreken, hy hem op de volgende dagh in 't

in 't spits van 't heyr sou vinden. In dese dagh geschiedde niets anders, dan een kleyne schermtufel; en een Ridder uyt de benden van de Graef riep overluyde, dat de Graef niet begeerde te strijden, maer met d'Onderkoning spreken, doch geenfins gewapent, en tusschen de slaghordens. Toen d'Onderkoning in de volgende dagh voortrock, quam Haganus by hem, en verklaerde dat de Graef genade van de Koningin, en vrede versocht, en bad om een weynigh gehoor te worden: en indien d'Onderkoning dit toestont, soo wilde de Graef met alle geboorsaemheyt hem aen de wading van de bygelege vloet, die sy *Balla-Clinch* noemen, verwachten. Dese wading is niet verre van *Louth*, eerste stad van 't Graefschap, en dicht aen het kasteel van *Gerard Fleming*. D'Onderkoning sond eenigen derwaerts, om de plaets te besichtigen. Dese vonden de Graef aen de deurwading, die tot hen seyde dat, schoon de vloet gewollen was, sy echter van weërzijden malkander lichtelijck konden hooren. De Graef, een bende ruyters op de naeste heuvel geplaeft hebbende, quam alleen af, en, sijn paert tot aen de buyck in 't water treden doende, groette met groote eerbiedigheyt d'Onderkoning, die op d'oeversfont. Dese beyde hielden dus, sonder iemant by hen te hebben, een gespreck van byna een uur lang. Yder keerde toen weër naer de sijnen; en *Conus*, balterfsoon van de Graef, d'Onderkoning volgende, bad in sijn vaders naem dat hy eenige voornamen mannen uyt de sijnen tot een gespreck toelaten sou. D'Onderkoning stemde dit toe, doch op voorwaerde dat 'er niet meer dan ses souden zijn. De Graef, sijn broeder *Cormac*, *Mac Gennys*, *Mac Guir*, *Ever Mac Cowley*, *Henrick Ovington* en *O. Quin* tot sich nemende, vertoonde sich haestelijck aen de wading. D'Onderkoning quam oock derwaerts in 't geselschap van de Graef van *Southampton*, *Georg Bourghier*, *Warham S. Leger*, *Henrick Danvers*, *Eduard Wingfeld*, en *Willem Constable*, alle Ridders, die yder in 't besonder van de Graef met groote eerbiedigheyt gegroet wierden. Men maecte weynigh woorden, maer bestemde voort dat in de volgende dagh Afgevaerdighden van weërzijden te samen souden komen, om van vrede te handelen, onder de welcken verdragen wierd dat 'er stilstant van ses weecken sou zijn, en voortact voor yder besondere ses weecken tot aen d'eerste van May, doch soodanigh, dat het aen weërzijden vry sou zijn na een voorvermaning van veertien dagen d'oorlog weër aente vangen; en indien eenigh bontgenoot van de Graef hier mede niet te vreden was, soo sou die bloot staen om van d'Onderkoning vervolght te worden.

Terwijl dese dingen gedaen wierden, zijn

de brieven, die ick onlangs gedacht heb, van *Henrick Cuff*, een geleert, maer een ongelukkig man; aen de Koningin overgelevert. Sy, die gelesen hebbende, en verstaende dat d'Onderkoning met soo groot een heyr, in soo lang een tijdt, en met soo sware kosten niets uytgerecht had, en in dat jaer niet uytrecten sou, schreef weërom aen hem, en aen de Raetsheeren van Yrlandt, dat sy sich niet genoegh kon verwonderen van dat d'Onderkoning, met de tijdt te verwijlen, en oorfaken van de saken uyt te stellen, de schoonste gelegtheden, van treffelijcke daden tegen de weërspannige Graef uyt te rechten, liet voorbygaen; dewijl hy self, in Engelandt zijnde, niets anders had geraden, dan de Graef alleen te vervolgen, en sulcks dickwils beloof had. Sy vraegde hem, waerom hy dese schadelijcke tochten naer *Mounster* en *Offalia*, tegen sijn eyge gefonde meening, aengevangen had, die hy oock niet met een wenck aen haer kenbaer had gemaeckt voor dat die aengenomen waren, dewijl sy die anders verboden sou hebben: indien 't heyr nu verswackt en vermindert was, waerom hy de vyant niet vervolght had toen 't noch geheel, machtigh en vol was? Indien de lente niet bequaem was om oorlogh in *Vlster* te voeren, waerom dan de somer en herfst verwaerlooft? en of 'er geen tijdt van 't jaer voor die oorlogh bequaem was? sy voegde 't by, dat sy alreë voorlagh dat het Koninkrijk van Engelandt met onmatige kosten uytgeput sou worden; en dat sy om dese avechtsche uytgang van d'oorlogh by de vreemden, en oock by de Historieschrijvers van dese tijdt gelastert sou worden, die aen de nakomelingen souden vertoon, dat sy, om het Koninkrijk van Yrlandt te behouden, alles gedaen had, en hy om 't selve te verliesen niets achtergelaten, soo hy geen andere middel om d'oorlogh te voeren aenwendde. Sy vermaende dieshalven scherpelijck hem en de Raetsheeren van 't Rijk, dat sy beter forgh voor de Gemeente souden dragen, en niet met schadelijcke raden, die hen dreven, malkander tegenstaen. Dat sy oock aen haer souden schrijven, in hoedanigh een staet sy de saken van Yrlandt gebracht hadden, en forghvuldighlijck souden toefen dat men geen meer afbreuck leed, &c.

D'Onderkoning, door dese brieven aengeprickelt, of eer geraeckt, begaf sich terstont, en eer iemant sulcks vermoedde, naer Engelandt, en verscheen seer vroegh voor de Koningin, die dat niet vermoedde, in haer verreck, daer hy voor haer op sijn kniejen viel. Sy ontfing hem met een kort gespreck, maer niet met haer gewoon gelaet; en beval aen hem dat hy sich in sijn kamer sou begeven, en daer blijven: want de Koningin wierd toen noch

noch meer op hem gestoort, om dat hy tegen haer bevel Yrlandt sonder verlof had verlaten; en dusdanigh een bestant gemaeckt, dat alle veertien dagen gebroken kon worden; dewijl doch in zijn handen stondt volgens zijn macht met de Weerspannige te handelen, en vergiffenis van verraet te geven. Wat voort met hem in Engelandt gedaen is, en hoe hy door klare blijcken betoonde, dat hy andere en hooger dingen, dan d'oorlogh tegen de weerspannigen, in zijn gemoed voorgenomen had; dewijl hy in besondere twisten van de gemeente niet kon toegeven, en sich te veel op de gunst van 't volck, die altijd kort, en nimmer gelackigh is, vertrouwde; ick laet het verhael hier afaen de gene, die de historie van dese tijdt poogen te beschrijven: want het lust my niet dit te verhalen.

Dit bestant was naeuwelijcks eens en andermael verstreken, toen de Graef van *Tir-Oen*, met een vyandelijck gemoed zijn krijghsbenden vergadert hebbende, sich weér ten oorlogh bereyde. Men sond aen hem de Ridder en Raetsheer *Willem Warren*, om te vragen waerom hy 't gemaeckt bestant brack. Hy, verwaent geworden, antwoordde, dat hy geensins het bestant brack, dewijl hy hem veertien dagen te voren verwitticht had, dat hy weér oorlogh wilde aenvangen. Hy voeghde 't by, dat 'er gerechtige oorfaeck om d'oorlogh te vernieuwen voorhanden was, om dat hy verstaen had dat d'Onderkoning, op de welck hy de bescherming van zijn leven en behoudenis gestelt had, in Engelandt bewaert wierd; en dat hy niets te doen had met de Rijksraden, die te voren bedriegelijck met hem gehandelt hadden. Hy kon, schoon hy noch soo gaerne wilde, niet weér tot bestant komen, om dat hy *O-Donell naer Connaught*, en anderen van de bontgenoten naer andere plaetsen had geschickt.

Ondertuschen gingen by d'oproerigen geruchten, die niet sonder hoofd waren, maer de Graef van *Tir-Oen* tot stichter hadden, dat Engelandt in korte tijdt met nieuwe beroerten geplaeght sou worden. D'oproerigen groeyden dagelijcks in getal en moed. Want de gene, die van Yrsche afkomst waren, verlangden naer d'oude vryheyt en edelheyt. Maer de goeden, die van d'Engelschen gesproten waren, wierden kleynder van moed, om dat sy sagen dat soo groote kosten van de Koningin tot niets was gedijd; en klaeghden oock onder malkander dat sy, als vreemdelingen, van overlang van alle ampten der Gemeente uytgessloten waren. De Graef, moedigh zijnde, roemde overal dat hy de vryheyt van de Godtsdienst en van 't vaderlandt wilde versiekeren; nam overal d'oproerigen in zijn bescherming, en deé onderstant aen hen; ver-

Yrlandt.

sterckte de twijffelmoedigen, en deé zijn vlijt om de heerschappy der Engelschen in Yrlandt te verdelgen, aengelockt door de hoop, die de Spanjaert met zijn krijghs-toerusting, en met het gelt, dat hy hem toegesonden had, aen hem toonde; welke door de Roomsche Paus met beloften en aflaten gevoed wierd, die een Phenixploym aen hem voor afsond, misschien om dat Paus Urbanus de Derde aen Ioan, soon van Koning Henrick de Tweede, tot Heervan Yrlandt verordent, eertijds een kleyne kroon, van paeuws-veeren gemaeckt, gesonden had.

Hy, om zijn verwinningen verblijdt, en op dat hy zijn grootheyt en brantstichting, die in zijn afwelen in *Mounster* gemaeckt, en in zijn tegenwoordigheyt grooter geworden was, toonen sou, trock, onder een schoone en godtvruchtige schijn van een stuck hout van Christus kruys te besichtigen, 't welck, soomen geloof, in 't Tipperarisch klooster van 't heyligh kruys bewaert wordt, in 't midden van de winter derwaerts; en sond roovers naet de landen der getrouwe onderfaten, onder 't beleyt van *Mac-Guir*, die by geval ontmoette *Warb. m. van S. Leodegar*, of *Sentleger*, Ridder, die, met een schicht naer hem werpende, hem deurschoot, en weér van hem deurschoten wierd. De Graef, zijn uytvaert gehouden hebbende, trock spoediger, dan iemant gedacht had, naer huys, vermits hy hoorde dat de Graef van *Ormond*, tot Veldt-overste verklaert, zijn krijghsbenden van alle zijden by malkander trock; en dat d'Onderkoning *Karel Blunt*, *Baron van Montjoy*, op aentocht was. De Koningin had te voren in haer gemoed besloten dit ampt aen hem te geven: maer *Robbert*, Graef van *Essex*, (die, om by de krijghslieden, welckers gunst hy socht, meer te verdienen, naer 't selve ampt trachtte, schoon niet soo openbaer) was hem in de weegh, als of hy geen ervarentheyt van d'oorlogh had, dan in Nederlandt; en die geen lieden te beschutten had, en dieshalven geen onderwijs had gehad, oock te diep in de boecken gedompelt lagh.

Hy landde in Yrlandt in Februarius, sonder gedruys, en met weynigh lieden verselt, en nam de heerschappy aen. Hy vondt de saken van Yrlandt heel swack, ja wanhopigh, en byna als of men d'uytvaert daer af houden sou: want yder oprecht mensch quijnde om de tegenspoet, daer in geen hoop van hulpmiddel of verlichting te sien was. De boosen, den welcken de saken gedurighlijck naer hun wil gedijden, waren verblijdt; en de Graef self, geen tegenstant vindende, trock, als een zogepraelder, in de langte van 't eylandt van 't uytterste van *Vlster* tot in *Mounster*. De weerspannigen, de nieuwe Onderkoning verschnicken

T

wil.

*Karel
Blunt wort
Onderkoning,
1600.*

willende, staken de trompet self in de voorsteden van Dublin. Maer hy, in sijn gemoed ontsieeken, brandde van begeerte om de Graef self aen te tasten, die, gelijk hy verfront, uyt *Mounster* weêrkeeren sou. Hy, met 'er haest een geraepte hoop vergadert hebbende, (want d'uytgelese krijgshenden waren in *Mounster* met de Graef van Ormond) trock spoedighlijck naer *Fereal*, om de Graef de wegh af te snijden, en ten strijdt te verwachten. Maer de Graef voorquam hem door sijn geswintheyt, vermits hy van 't voornemen des Onderkonings verwitticht wierd, om dat hy altijd in des Konings Raedt eenigen had, die hem toegedaen waren. D'Onderkoning, weêr te Dublin gekomen, was seer besigh met de verkiefing der oude krijgsheden, die te sloop naer *Logh-Foil* en *Bala-Shanon*, by de mont van de binnenzee *Erne*, gefonden souden worden, om door de besettingen, hier gestelt, de Graef van achter en ter zijden te drucken, en oock om onderstant aen de besettingen in *Lease* en *Ophaly* te senden, 't welck vol gevaer en swarigheyt was, uyt oorfaeck van de vyanden, daer rontom verspreyt. D'Onderkoning voerde in 't begin van Maymaent sijn vaendelen naer *Vlster*, om de Graef op tuyl te houden, terwijl *Henrick Docwra* te *Logh-Foil*, en *Morgan* te *Bala-Shanon* de besettingen souden verstercken; 't welck sy met kleyne moeyten deden, terwijl de Graef dagelijcks met kleyne schermutselen verhindert wierd, die altijd soo rampspoedigh voor hem waren, dat hy bevond dat de kans van d'oorlogh gekeert, en hy weêr in 't sijne gestuwt was. D'Onderkoning, in 't midden van Junius weêrgekeert, versocht, na dat de besettingen, gelijk ick geseght heb, versterckt waren, eenige vaendels uyt Engelandt, en krijgshvoorraet voor de besetting, die t'*Armagh* van hier gebracht sou worden, om de weerspanningen in een enger hoeck te drijven. Hy trock ondertusschen naer *Lease*, 't welck een toevlucht van alle weerspanningen was, en doodde daer *Ony-Mac-Rory-Og*, de voornaemste van 't gellacht *O-More*, een bloetdorftigh jongeling, en van uytmuntende stoutheyt, die onlangs soo groote beroerten in *Mounster* gemaect had, met andere boose lieden. Hy, de landen der weerspanningen verwoestende, verstrooyde hen foodanig in de bosschen en wildernissen, datse sedert naeuwelyks in die gewesten gesien wierden. Toen de nieuwe bystant uyt Engelandt gekomen was, trock hy, schoon men gebreck van graen en gelt had, en de herfft alreê begonnen was, in welcke tijdt de hemel in dat gewest ongestuymigh wort, aen d'ingang van *Moyry*, drie mijlen verre voorby *Dundalk*. Dit is de kommerlijckste deurtocht van byna geheel *Yrlandt*, die van de weerspanningen met

schuttingen, ingeslage palen, te samengevoegde balcken, met steenen in 't midden gelet, en met fooden tusschen de bergen, bosschen, en moerassige poelen van weêr zijden met groote kunst, maer met noch grooter vlijt versterckt, en met een groot getal van krijgshvolck beset was. Hier quam noch by de tegenspoet des hemels, en een gedurige regen van eenige dagen, die de vloedende overvloejen, en alles onbeganckelijck maeckte. Ter plaets, daer 't water gefackt was, braken d'Engelschen onbeschroomdelijck dese schuttingen af, en de vyanden verdreven, en de swarigheden overwonnen hebbende, maeckte d'Onderkoning aen d'achtste mercksteen van *Armagh* (want de weerspanningen hadden alles t'*Armagh* opgegeten) een sterckte, die hy, ter geheugenis van *J. Norris*, onder de welke hy d'oorlogh had geleert, *Mont-Norris* beval te noemen, over de welke hy een dapper en verstandigh man stelde, *E. Blany* genoemt, die sedert de weerspanningen in dat gewest, gelijk *Henrick Docwra* in een ander plaets, swarelijck plaeghde, en bedwong. In de weêrkeering (om de dagelijckse schermutsels met swijgen verby te gaen,) wierden de Rebellen in d'engte by *Carlingford*, daer sy de wegh besloten hadden, in een gedenekwaardige strijt gellagen, en in de vlucht gedreven.

Na verloop van weynigh dagen, trock d'Onderkoning, om geen tijdt te verliefen, in 't midden van de winter in *Glinnes*, dat is, de dalen in *Leinster*, de welke tot aen die tijdt on-aengeroert waren gebleven, en 't Lantschap verwoest hebbende, bracht *Donell Spaniah*, *Phelim Mac-Feogh*, en 't optoerigh en 't schadelijck gellacht der *O-Tooles* in gehoorfaemheyt, en ontving gyselaers van hen. Hy drong sedert deur in *Fereal*, en verdreef *Tirell*, onder de weerspanningen d'ervarentste in d'oorlogh, uyt sijn vesting, die sy *Fastness* noemen, seer moerassigh, en met doornen beheyt, naer *Vlster*, daer d'Onderkoning, over al verwinner, deur omwegen alreê gekomen was, en de twee sonen van *Eder Mac-Cowly* gedoodt, en *Richard Morison Fues* uytgefonden hebbende, eerst het lantschapje *Forney* verwoestte, en besetting in *Breany*, onder 't beleyt van *Olivier Lambard*, plaetste; en, ter zijde naer *Droghedam* wijkende, eenigen uyt de voornaemsten der weerspanningen op sijn woort ontving, te weten, *Turlough Mac-Henry*, Heer in *Fues*, *Eder Mac-Cowly*, *O-Hanlon*, die sich voor d'ersflijcke Vaendrager der Koningen in *Vlster* beroemde, en vele van de *Mac-Mabons* en *O-Reals*, die de gene, die hen liefste waren, tot gyselaers gaven. Toen de lente genaecte, eer alle de krijgshenden te samen gekomen waren, trock d'Onderkoning naer *Mogbery*, daer hy, de bosschen afkappende, een beganckelijck wegh maeckte,

een

een vesting opwierp, de *Mac-Geniffes* uyt *Lecalia* verdreef, welke sy ingenomen hadden, en alle de kasteelen der weerspannigen by *Armagh* in sijn geweld bracht, welke hy oock met besetting versterckte. Toen hy soo verre voortgetrocken was, dat hy de Graef van 't *Swartwater*, of *Blackwater*, daer hy sich seer konstighlijk had gelegert, verdreven, en voorgenomen had een weynigh laeger een vesting op te werpen, schreven vele aen hem, 't welck hy te voren uyt een gemeen gerucht, dat aenwies, verstaen had, gelijk de sekere tijding oock meebracht, dat de Spanjaerden in *Mounster* aengekomen waren. Hy moest dieshalven van sijn voorgenome werck afstaen, en *Yrlant* niet soo seer van d'inwendige weerspalt, als van d'uytheemsche vyant beschermen. Hy, om het veroverde niet te verliefen, sette overal besettingen, en trock self met twee regementen ruyters in groote spoet naer *Mounster*, en beval aen de hooflieden van 't voetvolck dat sy volgen souden.

Want terwijl hy met d'oorlogh in *Ullster* beligh was, hadden de Graef en de weerspannigen van *Mounster*, door hun Afgevaerdighden, te weten seker Spanjaert, die van de Paus tot Aertsbisschop van *Dublin* was genoemt, de Bisschop van *Clonford*, de Bisschop van *Killalo*, en *Archer*, seker Iesuit, met bidden, smecken en betuygen eyndelijck van de Spanjaert verkregen, dat men onder 't beleyt van *Joannes d'Agulla* bystant aen de weerspannigen naer *Yrlant* soufenden, met sekere hoop dat geheel *Mounster* haest sou afvallen; en dat de Graef van *Desmond*, die niets anders dan de naem droegh, en *Florentius Mac-Carty* groote hulp daer by souden voegen. Maer de President van *Mounster*, *Georg Carew*, had hen voorsichighlijk te voren aengetast, en naer Engelandt gevoert. *D'Agulla* landde te *Kinsale* in *Mounster*, met twee duysent oude Spaensche soldaten, en eenige *Yrische* overloopers, op de leste dagh van *October*, en gaf terstont een geschrift uyt, in 't welck hy trotselijck met de tijtel van *Generael Veldtoverste van de Catholijcke Koning in Godts oorlogh, om 't geloof in Yrlant te bewaren*, pronckte, en *Koningin Elizabeth* pooghde wijs te maken, dat haer door vonnis van de Paus het Rijk was ontfeght, en dat haer onderdanen van d'eed van getrouwheyt ontslagen waren; oock dat hy en de sijnen derwaerts waren gekomen om *Yrlant* uyt de kaken des duynels, en van de dwinglandy der Engelschen te verlossen. En seker, hy lockte door dese schoone schijn vele boose menschen aen sijn zijde.

D'Onderkoning, van alle zijden soo veel volcks, als hy kon, te samen treckende, bereyde sich tot beleggen; en *Richard Lefeson*, Onder-Admirael van Engelandt, met twee kloecke oorloghschepen uytgefonden, om

d'inkomst te beletten, sloot de haven. Toen d'Engelschen hun leger gemaect hadden, begonnen sy te water en te landt in de stad te donderen, en het beleggh harder aen te parfsen, 't welck echter een weynigh verlapte, om dat van d'een zijde *Lefeson* met het schipvolck tegen twee duysent Spanjaerden, die aen *Berehaven*, *Baltimor*, en *Castlehaven* opgeset waren, gefonden was, van de welke hy vijf schepen verdelghde, en van d'andere zijde de President van *Mounster* in de selve tijdt met eenige benden uytgestuert was, om *O-Donell*, die alreë aengekomen was, te beletten sich by dese verstercking der Spanjaerden te voegen. Maer toen alles door de koude bevrofen was, trock dese *O-Donell* by nacht, sonder gesien te worden, deur afwegen spoedighlijk naer de Spanjaerden, die nieuwelijcks aengekomen waren, en voegde sich by hen. Na verloop van weynigh dagen quam de Graef van *Tir-Oen* self, met *O-Rork*, *Reymund Burk*, *Mac-Mabon*, *Randall Mac-Starley*, *Tirell*, de *Baron van Lixnaw*, en d'uytgelesenste hoop der weerspannigen aen, die, toen *Alfonfus O-Campo* de nieuwe Spanjaerden, over de welcken hy 't beleyt had, daer bygevoeght had, een getal van ses duysent voetknechten, en vijf hondert ruyters uytbrachten. Sy hielden de verwinning voor seker, om dat sy grooter van getal, varsch, en van alle toerusting beter versien waren; daer in tegendeel d'Engelschen door 't ongemack van 't beleggh in de winter afgemat, van toevoer uytgefloten, en hun paerden door arbeyt en honger afgemat waren. D'Onderkoning, de krijghsraet vergaderende, stelde voor wa men in dese swarigheden te doen had. Vele vonden best geraten het beleggh te verlaten, naer *Kork* te wijcken, en 't geheele Rijk niet aen 't geval van een eenige strijdt te vertrouwen. D'Onderkoning in tegendeel ried, dat men volharden, en niet van de gestadige en bewete deught der voorvaders afwijcken sou: en seyde, dat de dappere mannen geen wenschelijcker gelegentheyt kon voorvallen, dan hen toen in de schoot gebracht was, te weten, met roem te sterven, of met eer de vyanden te verwinnen. Hy voer dieshalven soo hard, als hem mogelijk was, met het beleggh voort, brack de wal met gedurigh schieten, en versterckte het leger met nieuwe wercken.

Op den 21 *December* vertoonde sich de Graef van *Tir-Oen*, met sijn krijghsbenden op een bergh, omtrent duysent treden van 't leger, en, sijn leger daer afgesteken hebbende, vertoonde sich in de volgende dagh weër op de selve plaets; en de Spanjaerden borsten in de volgende nacht ter stad uyt, terwijl d'*Yren* pooghden ter stad in te booren; maer sy wierden beyde afgedreven. Op den 23 dagh schoten d'Engelschen, als voor de Graef, die naby

naby lagh, weynigh bekommert, met swaerder gelichut in de stadt: en in de selve dagh onderschepte men brieven van *D'Aquila* aen de Graef, in de welcken hy verfocht dat men de Spanjaerden, die onlangs aengekomen waren, naer de stadt sou lenden, en dat men 't leger van weérzijden aentastten sou. In de nacht, toen de maen byna aen de kimmen gekomen was, beval d'Onderkoning aen *Henrick Poerius*, dat hy acht vaendels van oude krijgshlieden uytvoeren, en aen de westzijde van 't leger in slagordening stellen sou. *Henrick Gream*, die in dese nacht het bevel over de ruyterwacht had, verwittighde 's morgens heel vroegh aen d'Onderkoning, dat de vyanden sich buyten twijfel soudent reppen, om dat sy veel vuren maeckten. De wapenroeping dieshalven in 't leger op; en men plaette overal, daer een toegang naer de stadt was, krijgshbenden tot tegenweer. D'Onderkoning self, met de President van *Mounster*, en de Maerschalck *Richard Wingfield*, troock naer de voorwacht, en verkoos met raedt van *Olivier Lambard* de plaets, daer hy de vyant in de strijdt verwachtten sou. Men voerde derwaerts de vaendels van *Henrick Follot*, en *Olivier S. Iohn*, met ses hondert scheeps-soldaten, onder het beleyt van *Richard Lerejon*. Maer de Graef van *Tir-Oen*, die voorgenomen had de nieuwe Spanjaerden, en acht hondert Yren (gelijk hy sedert bekende) door middel van de duyfsteris in *Kinsale* te brengen, liet af van sijn voornemen, toen de dagh aenbrack, en toen hy de Maerschalck, en *Henrick Danvers* met de ruyterbenden, en *Poerius* met sijn oude vaendels beneden aen de bergh sagh; en, van sijn hoop versterken, de door sackpijpen d'aftocht blafen. Soo haest als d'Onderkoning van dese aftocht, die verward genoegh was, verwittighd wierd, beval hy aen de sijnen, dat sy de vyanden soudent vervolgen. Hy self begaf sich voor uyt, op dat hy hun aftocht sou sien, en terstont raet daer op nemen. Maer d'aerde was van soo dick een duyfsteris, met een sware mist bedeckt, dat hy een wijstijds niet van hem kon sien. Toen de lucht opgeklaert was, en hy sagh dat sy in drie groote drommen, met de ruyters aen de rugh, verslaeghdelijk afstroocken, besloot hy hen terstont aen te tasten, en liet de President van *Mounster* met drie regementen ruyters in 't leger, om de Spaenjaerden, soo sy ter stadt uytquamen, weér in te drijven. D'Onderkoning vervolgde self d'afwijckende vyandt met soo groote spoet, dat hy hem dwong op de kant van een glibberige en moerassige plaets stant te houden, aen de welke geen toegang, dan met deurwaden was. Maer toen de ruyters, die de deurwading bewaerden, den dapperheyt van de Maerschalck, en de Graef van *Clan-Ri-*

card verflagen waren, deden sy een dappere aenval op de ruyterbenden der vyanden, die sy (toen *Willem Godolfin*, die des Onderkonings vleugel voerde, *Henrick Danvers*, *Minshaw*, *Talf*, *Fleming*, en *I. Barkley*, Bevelhebber van 't leger, sich te samen hadden gevoegt) met soo groote blymoedigheyt vernieuwden, dat de weerspennigen de vlucht kosen. Men vondt niet geraden de voorvluchtigen te vervolgen; maer sy, hun heyrkrachten te samen getrocken hebbende, schoten op 't midden der slagordening toe, die alreé sidderde, en daer sy deurbraken. *Trell* en de sijnen, met de Spanjaerden, bleven echter op hun plaets valt in hun geleden staen, doch d'Onderkoning voerde tegen hen sijn leste slagordening, en viel, om niet alleenlijk met gebieden het ampt van een Veldt-overste, maer oock met strijden dat van een krijgshknecht te bedienen, met drie vaendels van *Olivier S. Iohn*, door *Roe* beleydt, op hen, en brack hun slagordening soodanigh, dat sy in verwarring naer d'Yren weken, van de welcken sy terstont wierden bloot gelaten, en van 't regement ruyters des Onderkonings, onder 't beleyt van *Willem Godolfin*, met groote neêrlaegh verflagen. De Graef, *O-Donell*, en d'anderen, overal in de vlucht gedreven, wierpen hun wapens toen wegh, en lagen yder op sijn eyge behoudenis. *Alfonfus O-Campo* wierd, met drie Spaensche Krijgsoversten en ses Vaendragers, gevangen; 1200 wierden gedoodt, en men kreegh negen vaendels, daer ses van Spanjen onder waren. Van de zijde der Engelschen wierd naeuwelijcks een of twee gemit, doch vele gewond, en onder hen *Henrick Danvers*, *Willem Godolfin*, en *Croft*; soo weynigh kostte soo groot een verwinning. Toen d'Onderkoning d'aftocht gelafden, en onder de verflage lichamen Godt van de zege bedanckt had, begittighde hy Graef *Clan-Ricard*, om de bystant, kloeckmoedighlijck in dese strijdt bewesen, met de Ridderlijcke waerdigheyt, en verwinner zijnde, keerde met groot gejuigh weér in 't leger, dat hy buyten alle gevaer vond. Want de Spanjaerden, die in de stadt waren, siende dat alles rontom met wacht beset was, en te voren beproeft hebbende dat alle uytvallen schadelijck voor hen geweest hadden, hielden sich binnen, en waren in groote kommer om d'uytgang.

Dese verwinning was groot en veelvoudigh, door de welke Yrlandt, alreé in waggeling, en tot afval gereet, weérhouden, de Spanjaerden uyt Yrlandt gedreven, d'opperste weerspenneling *Tir-Oen* in de schuythoecken van *Ulster* gebannen, *O-Donell* naer Spanjen gejaeght, d'andere oproerigen op verscheyde plaetsen verflagen, de Konincklijke macht, door de moedwil der boesen verzwackt, weér opge-

opgerecht, de herten der vromen, die alreë kranck en besorght waren, versterckt en vernieuwt, en weynigh daer na overal een vaste vrede deur 't eylandt gesticht wierd.

In de volgende dagh beval d'Onderkoning aen *Bodley*, een overste der wallen, die in de wercken, en oock in de strijdt groote dapperheyt had betoont, dat hy het begonne werck volmaken, en de batteryen nader aen de vyanden brengen sou. Na dat men ses dagen lang hier meë befigh had geweest, sond *D'Aquila* door een trommelslager een brief aen de Onderkoning, van de welke hy verfocht, dat men een Edelman, die geloofwaerdigh was, in de stadt sou senden, om met hem in gesprek te komen. Men sond hier toe *Willem Godolfin*, een man van Ridderlijke staet, aen de welck *D'Aquila* te kennen gaf, dat hy bevonden had dat d'Onderkoning, schoon sijn bitterste vyant, in eeren was te houden; dat d'Yren machteloos, onachtsaem, en 't welck hy gevreesd had, trouwloos waren; dat hy van de Koning van Spanjen tot bystant der twee Graven was gefonden, maer dat hy nu twijffelde of sy meer in wesen waren, dewijl een onweer van d'oorlogh d'een naer Spanjen, en d'ander naer de noordsche gewesten soodanigh had geworpen, dat sy geheel verdwenen waren: dat hy dieshalven van vrede wilde handelen, die tot nut der Engelschen, en niet tot bedrogh der Spanjaerden sou zijn; schoon hem niets ontbrack, om 't beleghe uyt te staen, en dagelijks bystant verwachtte, om werck aen d'Engelschen te geven. Om kort te gaen, sy beyde, van kommernissen gedrukt, en verdrietigh in de belegering, verdroegen op den 2 Januarius in deser voegen, dat de Spanjaerden *Kinsale*, de kasteelen en vestingen by *Baltimore*, *Berehaven* en *Castlehaven* aen d'Onderkoning souden overgeven, en met behoudenis van hun leven, goederen en vliegende vaendels daer uyt trecken; dat d'Engelschen voor de betaling van een billijke prijs schepen souden bestellen, om daer meë met voorraet van spijs en oorlogh naer Spanjen te seylen; en dat, soo sy in hun weërkeering in eenige havens van Engelandt quamen, sy daer vriendelijk ontfangen souden worden; en dat men hen, terwijl sy in Engelandt naer goede windt wachten, van lijftocht voor hun gelt verfor-gen sou.

Toen dese dingen gedaen waren, en de Spanjaerden, na verloop van eenige dagen, bequaem weër hadden gekregen, vertrocken sy, van de welcken veel gesneuevt waren, sonder roem uyt Yrlandt. De Graef van *Tir-Oen* vlood ondertusschen, met een schandelijke vlucht, deur soo veel afwegen, als hy vinden kon, naer de schuyelhoecken van *Ulster*, en liet vele van de zijnen achter, die van de vloedden,

Yrlandt.

door het winterwater gewassen, ingesvolgen waren. Hy kon sedert niet alleenlijck niet sorgeloos rusten, maer oock niet sonder vrees hopen; vermits hy, uyt oorsaek van sijn quaet en verdruckt geweten, voor behoerlijcke straf vreesde, en yder wantrouwe, ja soodanigh, dat hy dagelijks nieuwe schuyelhoecken koos, en die weër voort verliet. D'Onderkoning bracht de soldaten tot hun verquicking in winterlegering, en *Mounster* in rust gestelt hebbende, keerde weër naer *Dublin*. Maer toen het strengste van de winter voorby was, trock hy langsamelijck, om de schrick voor hem wijder uyt te spreiden, met een groot en uytgespanne heyr weër naer *Ulster*, om, gelijk hy eerit voorgenomen had, de weërspannigen van alle zijden met vestingen en besettingen, als met een net, r'omringen. Hy, aen *Swartwater*, of *Blackwater* gekomen, voerde met baleken, aen malkander gebonden, die sy *Floates* noemen, het heyr daer over, en, een deurwading, te voren onbekent, beneden een oude vesting vindende, maeckte daer een schans aen d'oever, die hy naer sijn voornaem *Charlemont* noemde. De Graef van *Tir-Oen*, verchrickt zijnde, stack in desertijt de brant in sijn huys te *Dunganon*, daer d'Onderkoning sedert voorby trock, en sijn leger vestte; en sond, soo haest als *Henrick Dockwa*, met de sijnen, van *Logh-Foil* gekomen was, sijn krijghslieden uyt in alle gewesten. Al 't gewas wierd verdorven, alle dorpen en huysen, die men te voren gesien had, wierden verbrant, en het vee uyt alle plaetsen weggedreven. Hy ontfing by overgeving de vestingen in *Logh-Crew*, *Logh-Reogh* en *Mogheylacow*, daer echter *Ian Barkley*, een dapper Ridder, met een koegel deurschoten wierd. Hy bracht besetting te *Logh-Eangh*, of *Logh-Sidney*, dat hy naer sijn eertijtel *Montjoy* noemde, en liet daer tot Slotvooght *Arthur Chichester*, een Ridder, die door sijn dapperheyt verdient heeft dat hy nu Onderkoning van Yrlant is. Hy bracht oock een besetting te *Monaghan*, die hy aen *Christoffel S. Laurence* beval. Dese twee Krijghsoversten, die heel ervaren en groormoedigh waren, plaegden met gedurige overvallingen en tochten, die sy herwaerts en derwaerts deden, de weërspannigen soodanigh, dat sy, siende datse van alle zijden met besettingen omringt, en dagelijks benaeuwte wierden, en dat sy, gelijk de wilde beesten, sich in d'engten der bosschen en poelen moesten verschuylen, ten meestendeel hun getrouwheyt met het geval verwisselden, en sich als om strijdt heymelijck aen d'Onderkoning begonnen over te geven; en te mompelen, dat de Graef d'ondergang van 't volck tegen de besondere qualen had gestelt, en dat dese oorlogh voor hem alleen nootzakelijck, en voor hen rampsaligh

saligh was. De Graef wist wel dat sy in hun trouw en krachten waggelden, en, in sijn rampen verdrietigh, beloot hen te voorkomen, op hoop van lijfs genade, die ten meestendeel de dappere gemoeden verswackt. Hy sond dieshalven gedurighlijk ootmoedige brieven aen de Koningin, door de welcken hy, sijn misdrijf met tranen en gebeden abiddende, sich als een smeker neerwierp. De Koningin bespeurde oock in hem foodanige teekenen van een waer berouw, dat sy, die boven maten barmhartigh was, aen d'Onderkoning macht gaf, om hem in genade, soo hy die verlocht, t'ontfangen. En seker, hy, dit van sijn gunstelingen verstaende, verlocht sulcks gedurighlijk door *Arth Mac-Baron*, sijn broeder, en anderen, en wierd dickwils afgeslagen. Maer toen hy beloofst had, dat hy volkomentlijk sijn leven en staet, sonder eenige voorwaerden, in handen van de Vorstin sou stellen, veroorlofde d'Onderkoning (die heymelijck van sijn vrienden uyt het Engelsche Hof van de twijffelachtige stant der Koningin, alreë tot een hooge ouderdom gekommen, verwitticht was,) dat de Graef in de maent Februarij naer *Melifons* sou komen, daer hy, van twee verselt, terstont naer toe vloogh. Hy, in 't vertreck toegelaten, daer d'Onderkoning, van een groote menighe van krijghs-oversten verselt, in sijn stoel sat, viel heel besmeurt, en met een erbarmelijck gelaet in de deur op sijn kniejen; en toen hy een weynigh voor over gelegen had, gaf d'Onderkoning een wenck dat hy nader komen sou. Hy stont op, en, weynigh treden voortgetreden, viel weër op sijn kniejen, en boogh sich al smekende voor over. Hy bekende sijn sonde tegen Godt, en sijn misdrijf tegen de genadighste Vorstin, sijn Vrouw Elizabeth, welcks Konincklijke goedertierentheit en barmhartigheit de eenige toevlucht voor hem was, op dat sy toelaten sou dat hy sijn leven en staet naer haer believen aenstelde. Hy verlocht ootmoedighlijk dat, gelijk hy eertijds haer goedertierentheit, en onlangs haer macht beproeft had, hy nu haer sachtinnigheit moght beproeven; en dat sy een voorbeeld van een eeuwige meëdogentheit wilde zijn. Hy seyde dat hy noch niet

soo machteloos van lichaem, en niet soo gebroken van moed was, of hy sou door dappere en getrouwe vlijt dese weerspanningheit noch kunnen uytwischen. Hy, om sijn misdrijf te verminderen, begon te seggen, dat men door nijt van sommigen ongerechtighlijk met hem gehandelt had. Hy wilde meer spreken, maer d'Onderkoning brack sijn redenen af, seyde hem, dat men soo groot een misdrijf niet kon verschoonen, en sprack eenige weynige kleyne dingen, maer veel met achtbaerheit, die aen een krijghsman tot welsprekentheit streckt, en beval hem te vertrecken. Hy nam hem in de volgende dagh meë naer Dublin, om hem van daer naer Engelandt voor de Koningin Elizabeth te brengen, op dat sy naer haer believen met hem handelen sou. Maer dese beste Vorstin verhuylde ondertusschen godtvruchtighlijk en gerustelijck naer 't hemelsche Vaderlant, weynigh tijds na dat sy (op dat 'er niets aen haer glorie sou ontbreken) door boden verstaen had, dat dese weerspanningheit, die haer in groote kommer had gehouden, gebluscht was.

Dus eyndighde d'oorlogh in Yrlandt, of eer weerspanningheit des Graefs van *Tir-Oen*, uyt belondere vyandschap, met nijt vermengt, begonnen; in 't begin door verachting en karigheit uyt Engelandt gestoockt; met de schijn van de vryheit en Roomsche Godtsdienst weër op te rechten deur geheel Yrlandt verspreyt; door d'afgunst der Engelschen, gierigheit van d'oude krijghslieden, listen en geveynsde onderstellingen van de Graef, kommerlijckheit der plaetsen, en door het wanhopigh geslacht van lieden, veyliger met de voeten, dan met de wapenen, uytgerekt, door lichtgeloovigheit van sommige, en door de heymelijke gunst van anderen, die macht hadden, door Spaensche soldy, en door Spaensche krijghsvolk versterckt: en dit geluckighlijk onder de heerschappy van Elizabeth van hooger geheugenis, en door 't beleyt van d'Onderkoning, *Karel Blunt*, *Baron van Montjoy*, die sedert hierom door Koning Jacob met de tijtel van *Graef van Devonshire* begifticht wierd, en, gelijk wy hopen, een bestandige vrede opgerecht heeft.

O U D E E N N I E U W E
Z E D E N der Y R E N.

Zeden der Yren.

E plaets vereyscht nu dat ick iets van de zeden van dit volck hier by doe. En seker, ick sal't gene, dat d'oude zeden aengaet, uyt d'oude Schrijvers, en wat de nieuwe aengaet, uyt seker nieuw Schrijver, niet min geleert als vlijtigh, hier by voegen, die dit naeuwkeurighlijck aengeteekent heeft.

Van d'oude Yren, dewijl sy, gelijk alle d'andere volcken in dit gewest, woest en wreet zijn geweest, hebben d'Ouden dus geschreven.

Strabo in't vierde boeck: Ick heb van Yrlandt niets seker, dat ick seggen kan, behalven dat des selfs inwoonders wilder en woester zijn dan de Britanners, menschelijck vleesch nuttigen, en veel spijs verstin-den, ja voor eerlijck achten de lichamen van hun verstorve magen gesamentlijck t'eten; en opentlijck te beslapen, niet alleenlijck andere vrouwen, maer oock hun moeders en susters: t welck wy echter soodanigh verhalen, als sonder geloofwaerdige getuygen van dese dingen. En seker, men seght dat menschelijck vleesch te nuttigen den Scythien eygen is; ja self dat de Franschen, Spanjaerden en vele anderen desgelijcks doen, als sy in nooden van belegb zijn.

* wezelys in Epitome, dat is, kruiden nuttigen de.

Pomponius Mela in't derde boeck: Sy zijn wanschickelijcke lieden, onkundigh in alle deughden, en geheel sonder godvruchtighydt.

Solinus in't 24 capittel: De verwinners, het bloet der gedooden afgetapt hebbende, besmeeren eerst hun aengesicht daer mee, en achten betamelijck en onbetamelijck al even hoogh. De kraemvrouw, een soon gebaert hebbende, legt d'eerste spijs op het swaert van haer gemael, en brengt het begin van't voedsel sachtelijck op de punt in de mond van't kleyne wight; en wenscht, met een Heydensche wensch, dat hy niet anders dan in d'oorlogh en in de wapenen magh sterven. De gene, die gierlijck willen zijn, mercken de gevesten van hun swaerden met de tanden der wilde beesten, die in zee swimmen, die sy soo wit als elpenbeen maken: want de mannen stellen hun voornaemste roem in de handel-ling der wapenen.

Maer dit is seer oudt. Girald Cambrensis, en anderen uyt hem schrijven breedelijck van de zeden der middelmatige tijden. Hoor nu de nieuwe zeden uyt dese neerstige nieuwe Schrijver, en dit uyt sijn eyge woorden, die, gelijk ick bespeur, I. Good genoemt, t'Oxford opgevoed, en van sijn ampt een Priester was, en die omtrent het jaer 1566 de jeught te Limerick onderwesen heeft. Doch ick sal eerst met weynigh woorden t'gene, t welck ick be-

looft heb, laten voorgaen, te weten, de be- diening van t recht onder de gene, die gebore Yren zijn.

De Grooten, voor welckers namen de vierde vocael, om haer uytstekenthey en trefse- lijckhey, gestelt wordt, gelijk O-Neal, O- Rork, O-Donell, &c. en d'anderen, die Mac voor aen gevoeght dragen, hebben hun eyge en besonder Recht, naer't welck sy in een ver- waende heerschappy, tot schade van hun on- derlaten, die sy met schattingen bewaren, over hen naer hun lust heerschen, in voe- gen dat de stant der selve seer elendigh is; en soo dickwils als hen inlandtsche oorlogh overkoomt, wordt hen't mergh en bloet af- geparft.

O voor de namen der Edelsten in Yrlande gesels, om sijn voor- treffelijck- heyt.

Dese Grooten hebben hun Rechters, die sy (gelijk de Gotthen de hunnen Bellaginen ge- noemt hebben) Breahans noemen, die, een ongeleerde slag van menschen zijnde, in se- kere gesette dagen op een seer hooge bergh tuschen de twiltige geburen recht spreec- ken; voor de welcken d'aenklagers hun be- klagh over t aengedane ongelijck doen, en ontkenning daer tegen setten: en indien hy opentlijck van dievery overtuyght wort, soo moet hy weergeven, of sulcks met boete ver- gelden. Dese Grooten hebben oock hun Histo- rieschrijvers, die hun daden beschrijven, hun Geneesmeesters, Poeten, die sy Bardes noe- men, en hun Harpslagers, aen yder van de welcken sijn loon toegewesen is. Voorts, yder

Breahans.

is oock in alle Landtschappen van sekere en besondere geslachten, te weten, de Breahans van een stam en naem, de Historieschrijvers van een ander, en dus met d'anderen, die hun kinderen en bloetvrienden in hun konst on- derwisen, en altijd nakomers hebben. Doch het recht van erffenis wordt by dese Grooten niet waergenomen; maer de gene, die, uyt eenigh voornaem geslacht, in krachten, ver- plichtelingen en stouthey de machtighste is, treckt door eenigh aenhang der inwoonders, of door verkiesing de heerschappy aen sich: in voegen dat de Ionen, nasonen, en naesten uyt het bloet van d'overleden heel uytgeslo- ten zijn. De gene, die dus de heerschappy verkregen heeft, wordt met Barbarische ere- monien onder d'ope hemel op een heuvel in een steene zetel geset: in welcke tijdt, naer se- kere wet, die sy Tanistry noemen, somtijts oock een navolger aengewesen wort, die men Tanist noemt, misschien een benaming van de Dec- nen geleent, by de welcke, gelijk by de noor-

Erffelijck profession.

Tanistry.

noorderlijke inwoonders van Britanje, *Thamelang* voor een adlijk man, en bedienaer van de Koning gebruyckt heeft geweest.

Sie nu het gene dat *Good* hier van schrijft, tot welcks voorpraek ick dit eerst moet leggen, dat hy sich niet naer lastering, maer naer de waerheyte regelt, en alleenlijk van de wilde en woelste Yren spreekt, die uyt dit Landt gesproten zijn, sich in d'uyterste gewesten verschuylen, en de menschelijke zeden noch niet aengenomen hebben.

Dit volck is in 't gemeen sterck van lichaem, seer gefwind, stout en dapper van moed, scherp van vernuft, strijdtbaer, quistigh van leven, en kan arbeyt, koude en honger verdragen. Sy zijn seer tot onkuysheyte geneegen, vriendelijck tegen de gasten, bestandigh in hun liefde, onverfoenelijck in hun vyantschap, lichtgeloovigh, roemsuchtigh, onverduldigh in smaet en ongelijck te verdragen, en, gelijk iemand eertijds geseght heeft, *seer geweldigh in alle hartstochten, die, quaet wesende, nergens erger zijn, en, goet zijnde, nauwelijcks beter gevonden worden.*

*Gradd.
Cantreef.*

Als sy hun kinderen ten heylige Doop brengen, soo geven sy gemeenlijk aen hen ongewijde namen, en voegen altijd iets aen de naem, die genomen wordt van eenige uytgang, of van eenigh oudt wijf, of van de verwe, gelijk root, wit, swart, of van een sieckte, seerigheyte, kaelhoofdighheyte, of van eenige misdaect, als dief, verwaende: en hoewel sy seer ongeduldigh zijn in smaet te verdragen, soo schamen dese Grooten, die de letter O voor hun namen gevoeght hebben, sich niet over dese bynamen. 't Is by hen niet geoorloft de naem van d'ouders, of van iemand uyt het geslacht, die dan noch leeft, aen de kinderen te geven; want sy meenen dat men hier door hun doot verhaeft. Maer als de vader gestorven is, soo neemt de soon des vaders naem aen, op dat die niet ondergaen sou; en indien iemand van de voorouders, dese naem dragende, voortreffelijck in strijden heeft geweest, soo wordt van hem gelijcke dapperheyte verwacht. Dit gevoelen wordt noch door de Poeten vermeerderd, die de daden deser Ouden in geschrift hebben, en noch veel leugenen daer aen knopen; 't welck oorsaek is dat dese Poeten seer rijck worden. Want de nieuwgehewde vrouwen en kraemvrouwen houden 't voor groote schande, soo sy heur beste kleederen, die sy hebben, niet aen dese prijsjer geven. De moeders begeven sich na de sefte dagh van hun bating weer volkomenlijck tot het echtelijck werck, en geven hun jonge kinderen aen voedsters. D'Edelen hebben terstont uyt verre plaetsen veel voedsters, die naer de suyging trachten, en hun eyge kinderen om dese voedsterlingen verla-

ten. En hoewel sy van wegen d'onmatigheyte des hemels, door de vochtigheyte van de gront en spijsse, en gebreck van Recht seer onmatig zijn, en hun eyge kinderen te suygen voor spot achten, soo onthouden de gemaelt en gemaltn sich van de vermenging ten besten van hun voesterling: en indien anders geschiet, soo nemen sy een andere voedster op hun kosten. Daer zijn byna soo veel voedsters, als jonge meysjes, en sy achten de macht van een kint te kunnen suygen voor 't loon van hun hoerery. Indien 't jonge kint sieck wort, soo besprengen sy 't met d'oudtste pis, en hangen niet alleen het begin van Joannes Euangelium, maer oock een kromme nagel, uyt de voet van een paert genomen, of een stuck van een wolshuyt aen de hals van de kinderen tegen alle ongelucken. Soo wel de voedsters, als de kinderen dragen om dese oorsaek gordels van 't havr der vrouwen. Men bevint oock dat sy aen hun boelinnen armbanden, van sulck hayr gevlochten, schencken, mischien om dat sy van Venus gordel weten. De voedstervaders en voedsters doen veel meer moeyte en onderstant aen hun voesterlingen, dan aen hun eyge kinderen, en beminnen hen oock meer; want de voesterlingen krijgen van hen kleederen, onderhoud tot de studie, tot wapenen, en oock tot alle boosheden: ja sy ontfangen van hen huwelijcksgiften, en vee, niet alleenlijk naer hun recht; maer sy dwingen 't hen somtijds oock af, self met weghdrijving van hun vee. Alle de gene, die van gelijcke opbrengers opgevoed zijn, hebben malkander waerder, betoonen meer onderlinge liefde, en vertrouwen malkander meer, dan of sy volle broeders waren; ja soodanigh, dat sy voor en om dese oock hun eyge broeders haten. Sy, van hun ouders bestraft, nemen hun toevlucht tot hun voedsters, en van desen aangemaent, barsten dickwils in openbare oorlogh tegen hun ouders uyt, en, van hen in alle schelmstucken onderwesen, worden de snoodste schelmen; ja soodanigh, dat de voedsters de meysjes, die sy opvoeden, tot alle vuyligheyte onderwijlen. Indien eenigh voesterling cranck is, 't is ongelooffelijck hoe haest de voedsters sulcks hooren, schoon sy oock verre van hen woenen, die sy in sijn sieckte by dagh en nacht gedurighlijck bedienen. Ja men geloofst dat het grootste bederf van Yrlandt nergens anders uyt, dan uyt dese voedsters, gesproten is.

Men kan lichtelijck gissen dat dit volck heeter en vochtiger van natuer is, dan d'andere volcken; 't welck uyt de wonderlijke sachtigheyte van hun vleesch verstaen wordt, die sy buyten twijffel soo wel van de natuer des landts, als van eenige konstige wassching, en van hun oefening verkrijgen. Sy zijn oock van

van wegen de selve fachtigheyt der spieren ongelooftelijk gefwind, en aen alle de leden van hun lichaem seer lenigh. Sy zijn voornamelijk tot luyheyt overgegeven; en sy achten voor hun grootste rijkdom sonder arbeyt te zijn, en scheppen hun hoogste vermaeck in vry te zijn. Sy hebben een wonderlijk behagen in de musijk, en in de harp, voornamelijk met kopere snaren, daer op sy met kromme nagelen spelen. Die gene, die sich tot de Godtsdienst overgeven, pijnigen sich seer wonderlijk met een godtsdienstige strengheyt, met waken, bidden, en met vasten tot mager worden toe: in voegen dat het geen wonder is 't welk in de voorgaende eeuw van hun Monicken geschreven wordt. In de vrouwen en dochters selve vasten 't geheele jaer deur op woensdagh en saterdagh: sommige op S. Catharijns dagh, sonder dat r'over treden, self op de feest der Geboorte, of in hun swaerste siekten. Sommige achtend' oorsaeck hier af, in de dochters, dat sy een goet gemael mochten bekomen; in de vrouwen, dat sy hun huwelijk in beter mochten veranderen, schoon hun mannen doot, of sy van hen verlaten zijn, of oock als sy naer hun zeden verwisselt zijn. Maer de gene, die sich eenmael aen de boosheyt overgegeven hebben, zijn booser dan de boosheyt selve.

Van de schorsen der boomen, die d'Engelschen *Alders* noemen, maken sy de kleederen swart. Sy gebruycken oock vlierbeseyen, om de wol geel te verwen. Sy maken met de tacken, schors en bladen, van de popelierboom dese wijde hemden geel, die nu naeuwelijcks gebruyckt worden, en brengen'er de safferaen met de schors van een wilde haeghappelboom in. Al't gene, dat sy verwen, koken sy niet soo seer aen een groot vuer, als sy dat wel eenige dagen lang in koude pis van menschen steken, op dat de geele verwe valster sou blijven.

*Gruselijck-
ke rooverij.*

Het rooven, dat overal by hen met de grootste wreetheyt gepleeght wordt, is onder hen geen schande. Die gene, die op roof sullen uytgaen, doen hun gebeden aen Godt, op dat hen een roof voorkomen mocht: ja sy achten de roof voor een gaef, die hen van Godt aengeboden wort, en meenen dat geweld, roof en doodtslagh aen Godt niet mishaeht; en dat, indien men sondighde, Godt dese gelegentheynt niet aen hen sou vertoonen; in tegendeel, dat 'et sonde sou zijn indien men dese gelegentheynt niet waer nam. Mensal de moordenaers en brantslichters hooren seggen: *De Heer is barmhertigh, en hy sal de waerde van sijn bloet niet vruchteloos in my laten zijn.* Voorts, sy seggen dat sy in de voetstappen hunner vaderen treden; en dat dese middel van te leven aen hen overgebleven is. Sy achten dat 'et een schande

Yrlands.

voor hun adelijckheyt sou zijn, soo sy van d'arbeyt hunner handen wilden leven, en van boosheyt afftaen. Die gene, die ten roof, of naer eenigh ander werck gaen, nemen 's morgens waer wie sy eerst ontmoeten, en indien de saek wel gelukt, soo besorgen sy dat hen dagelijks desgelijcks gebeurt, indien anders, soo schuwen sy sulks voordachtelijk. Sy seggen dat de gene, die in de stormende nacht niet slaept, op sijn voeten een lange wegh by nacht afloopt, en met rooven sich niet voor alle gevaer bloot stelt, bloohartigh van gemoed is. Sy verschoonen sedert onlangs noch tempels, noch gewijde plaetsen, die sy niet berooven, en daer sy dickwils de brant in steken, en de menschen dooden, die sich daer verschuylen.

D'oorfaeck hier af is het schandelijcke leven der Priesters, die van de kercken oneerlijcke huysen maken, en veel aen de hoeren toelaten, die hen volgen waer sy oock gaen; en, verstootten zijnde, door tovery naer konsten om te beschadigen soecken. De boelinnen van de Priester, en hun kinderen nemen hun verblijf in d'omvang van de kerck, drincken daer sich vol, vermengen sich, storten bloet, en sluyten daer beesten in. Daer is niets heyligh onder dese wilden. Men vindt daer geen gedaente van een kerck, dan van buyten, geen autaren, dan die vuyl en smoddigh zijn. De beeltenis van 't kruys is seer wanstaltigh, soo men noch iets daer af fiet. Hun gewijde kleederen stincken foodanigh, dat men daer af walght. De draegh-antaer heeft geen ingedrukte kruysen, en is met eenige schandelijckheyt gequetst. Hun Misboek is gescheurt, van de Canon berooft, en dat boeck tot alle eeden en valsche eeden voorgestelt. De loode kelck is sonder schotel, en het wijndrinckvat van hoorn. De Priesters bemoejen sich alleenlijk met de huyshoudingen, en met kinderen voort te brengen. De Rectors zijn Vicaren, en dit van vele Parochien gelijk: sy beroemen sich op het Canonijck recht, hoewelse niet de minste geleertheyt hebben. Sy houden tot hun navolgers in de kercken hun kinderen, die wettigh gemaect worden. Dese willen d'ordering der Priesters niet ingaen, maer bevelen de sorgh aen de Parochy-Priesters, sonder eenige loon, op dat hy van 't boeck sou leven, dat is, van eenige kleyne gift, die in de Doop, salving en begraeffenis hen aengeboden wort, van 't welck men schaerrelijk en elendighlijk leeft.

De sonen deser Mispriesters, die de studie niet vervolgen, zijn ten meestendeel uytsteken in rooverij. Want dese *Mac Decan*, *Mac Pherfon*, *Mac Ospac*, dat is, sonen van de Deken, van de Rector der kerck, en van de Bisschop, zijn de grootste roovers; en, volgens de mildadigheyt der ouders, machtiger om

X

een

*'s Quade
Leven der
Priesters.*

een bende van oproerigen te vergaderen, en dit te meer, om dat sy naer 't voorbeeld van hun ouders herbergh houden. Maer de dochters deser Mispriesters worden, soo sy by huns vaders leven trouwen, met groote huwelijks-goederen uytgelet: maer als hun Vader gestorven is, soo gaen sy bedelen, of begeben sich tot hoerery.

Eeden.

Sy bevestigen byna yder woort met een eed, namelijk by de Drieëenigheyt, by Godt, by de Heyligen, by Patricius, Brigida, by de Doop, by 't Geloof, by de kerck, by des gevaders handt, en by uw handt. Indien iemant hier op by de heylige Bybel, of by 't Misboeck, dat sy op hun bloot hoofd leggen, heylighlijck sweert, en iemant tot hen seght dat sy, soo sy meynedigh zijn, in gevaer, van verdoemt te worden, zijn, soo sal men hen terstondt luyde hooren roepen: De Heere is barmhertigh, en hy sal niet toelaten dat de waerde van sijn bloedt, voor my uytgestort, in my vruchteloos sal zijn. Ick sal nimmer in de helle komen, 't zy ick berouw daer over heb of niet. Maer om hen trouw te doen houden, zijn dese drie dingen van het grootste gewicht: eerstelijck, dat hy aen d'altaer sweert, met aenraking van 't boeck, dat open is, en op sijn hoofd leght; ten tweeden, dat hy eenigh Heyligh tot sijn getuygh neemt, welcks kromme stock of kloek hy aenroeren, en kussen sal; ten derden, dat hy by de handt van de Graef, of van sijn Heer, of van een Groote sweert; want indien hy van meyned overtuygh wordt, soo wordt hy om de twee eersten ter schande gebracht. Maer indien hy by de derde valscheelijck sweert, soo sal dese machtige hem een groote somme geldts en veel koejen afwringen, als of door de meyned sijn naem het grootste ongelijck aengedaen was. Want de koejen zijn daer de beste en aengenaemste rijckdom, van de welke gedenckwaerdigh is dit te verhalen. 't Is seker, gelijk hy schrijft, dat in Yrlandt de koejen geen melck geven, 't en zy men het kalf, levendigh zijnde, aen hun zijde voeght, of de huyt van het doode foodanigh met stroo vult, dat het een levendigh kalf schijnt: want sy kennen de reuck van hun lijfmoeder in de huyt. Als de koe onnut is, soo roepen sy een toveres, die door kruyden te weegh brengt dat de koe een ander kalf lief krijght, en melck geeft.

Buyten de steden werden selden huwelijcken gemaecte, en sy belooven niet van het tegenwoordige, maer van 't aenstaende, of bewilligen 't sonder berading. Dieshalven, als 'er maer de minste twist rijst, soo scheyden sy van malkander, en de man begeeft sich by een andere vrouw, en de vrouw by een ander man. Men heeft oock nooyt volkomentlijck geweten voor d'uyterste adem of de contracten waer of valsche hebben geweest. Hier uyt

spruyten oorlogen om de besittingen der landen, roveryen, doodtslagen en doodelijcke haet. De verstoote vrouwen gaen te raet by de toveressen, die, gelijk men geloof, aen de voorgaende man, of aen de nieuwe bruyt onvruchtbaerheyt, of onmacht in de teeling, of gevaerlijcke siekten veroorsaken. Want sy zijn alle boven maten tot bloetschande geneen; en men siet veel echtscheuringen onder de schijn van 't geweten. De vrouwen soo wel als de mannen houden hun hayr in hooge achtting, voornamelijck als dat gontverwigh en lang is: want sy toonen dat lang opgevlochten, en laten 't eierlijck gestrengelt hangen, terwijl sy ondertusschen hun hoofd met veel ellen van seer sijn doeck bewonden dragen. Dese slaghe van verciering gebruycken alle de gene, die dat konnen verkrijgen na hun kraembed, of van hun huwelijck, of van hun hoerery.

Hier komen niet weynigh waengelovigheden by. Ick weet niet of sy aen de Maen goddelijcke eer bewijfen: want als sy eerst de nieuwe Maen sien, soo buygen dese wilde Yren gemeenlijck hun kniejen, en bidden onse Vader, en spreken op 't leest overluyde de maen in deser voegen aen: *Laet ons soo esont, als ghy ons gevonden hebt.* Sy deursien het schouderblad van 't schaep, als het vleesch daer af is, en voorleggen dat 'er iemant uyt het huys uytgedragen sal worden, als men een donkere vleck daer in siet. Sy achten alle de gene voor toveressen, die op Meydagh vuur eyschen, en geven 't oock niet, dan aen de kranccken, en met groote vervloeking; en dieshalven meenen sy dat de gene, die sulcks doet, hen in de volgende somer al de butter ontsielen sal. Als sy op d'eerste dagh van Mey een haes onder 't vee vinden, soo dooden sy hem; want sy achten dat dit het oudt wijf is, die hen de butter ontsielen sal. Sy meenen dat de butter, die hen ontsien is, haest weer toegestelt wordt, als sy iets van 't stroodack boven de drumpel hangende, weghdragen, en in 't vuur werpen. Sy achten, als sy op Meydagh een groene tack van een boom aen hun huys setten, dat dit in de somer overvloet van melck aen hen geven sal. Als in de steden iemant eerst in eenigh Overheyt's ampt treet, soo wordt hy, met de gene die hem volgen, over straet van de vrouwen, en uyt de veynsters van de dochters met tarw en sout besprengt. Eer men 't zaet in d'acker werpt, sendt de huysmoeder sout naer 't landt. En op dat de kieckendief de kieckens niet wegh sou nemen, soo worden d'eyerdoppen, daer de kieckens uytgekipt zijn, ergens onder het dack opgehangen. 't Is ongeoorloft op de Sabbath de voeten der paerden te reynigen, of de paerden te roskammen, of gras tot hun voed-

voedfel te vergaderen, schoon dese dingen op andere vermaerde heylige dagen gedaen worden.

Als sy nimmer vuur uyt hun huys aen hun naburen geven, soo gelooven sy dat hun paerden langer en gefonder sullen leven. Als de besitters der paerden eyeren eten, soo moeten sy wel toefien dat die gelijk zijn, want anders zijn de paerden in gevaer. De eyeren worden aen de paerdetuyfchers verboden. De ruyters hebben oock een wet dat sy na d'eyeren de handen moeten wasschen. Als een paert gestorven is, hangen sy de voeten met de scheenbeenen in huys op; ja sy houden 't hoorn der voeten voor heyligh. Men magh geen paert of een ander dier prijsen, 't sy men leght: *Godt bewaer het*, of 't en zy men 't aenspuwt. Indien een paert eenigh quaet binnen drie dagen aenkooft, soo soecken sy de prijer, op dat hy 't het *Onse Vader* in 't oor inspreken sou. Sy gelooven dat d'oogen van sommige hun paerden kunnen betoveren, en men neemt dan eenige oude wijven, die met sekere gebedekens, in stilte verhaelt, hen weér gefont maken. Hun paerden worden aen de voeten van de worm geplaeht, die met alengs voort te kruypen, meer diergelijke wormen voortbrengt, en 't lichaem bederft. Tegen dese worm ontbiedt men een toveres, die op twee maendagen en een donderdagh naer 't paert wordt gevoert, en de plaets, daer de worm in sit, met haer adem stooft, en een toverdicht mompelende, het paert weér gefont maeckt. Sy leeren dit toverdicht aen vele voor gelt, die sweeren moeten dat sy 't aen niemant sullen openbaren.

De vrouwen hebben onder malkander krachtige toveryen (gelijk sy meenen) tegen alle quaden verdeelt en uytgebreyt, naer de welcken yder naer gelegentheyd van sijn quael toeloopt. Sy verhalen altijd voor alle toveredenen het *Onse Vader*, en *Ave Maria*, en voegen dat oock achter aen. Als iemand ter aerde valt, springt hy terstont weér op, en keert sich driemaal om ter slinker zijde in 't ronde, graeft met sijn swaert of mes in d'aerde, en delft een soode daer uyt, om dat, gelijk sy seggen, d'aerde hem de schaduw weérgeeft: en indien hy binnen twee of drie dagen sieck wordt, soo sendt men naer de selve plaets een vrouw, die in diergelijke dingen machtigh is, en daer in deser voegen spreekt: Ick roep u P. van oosten en westen, van zuyden en noorden, uyt de bosschen en wildernissen, vloeden en moerasschen, van de wilde, witte, roode, swarte, &c. Nymphjes; en, eenige gebedjes uytgeroepen hebbende, keert weér naer huys by de siecke, om te beproeven of het een siecke is, die *Efane* genoemd wordt, die, gelijk sy achten, van de Nymphjes ge-

sonden wordt, en prevelt hem een ander gebedje, met een *Onse Vader* in 't oor, werpt eenige kolen in een beker vol suyver water, en oordeelt sekerder van de siecke, dan veel Geneesmeesters.

Hun krijghsvolek bestaet in ruyters, voetknechten, die sy *Galloglassen* noemen, en met scherpe bijlen strieden; en lichtgewapende voetknechten, die *Karnes* genoemd worden, en met zijdgeweer, en met pijlen strieden. Sy achten 't voor geluk als men yder voetknecht of ruyter, ter deur uytgaende, toeroept; en sy houden dat de gene, die niet toegeroepen wort, eenigh ongeluck over 't hoofd hangt. Sy gebruycken in d'oorlogh sackpijpen in plaets van trommels, dragen banden, verhalen gebedjes, en roepen soo luydt als sy können, in d'eerste aanloop *Pbarrob*, (ick acht dit het krijghs-*barritus*, daer af Ammianus spreekt) met dese inbeelding dat de gene, die niet gelijk met d'anderen roept, dit overkomen sal, te weten, dat hy schichtelijck van d'aerde opgenomen, en, sedert altijd d'aenschouwing der menschen vliedende, als vliegende in seker dal in *Kerry*, gelijk ick alreê gefeght heb, gevoert sal worden.

De gene, die by een siecke zijn, spreken nooyt van Godt, noch van de saligheyt der zielen, of van Testament te maken; maer geven alle hem hoop van weér gefont te worden: en sy achten de gene voor beweeneelijck, die 't H. Avontmael eyscht. De gemalinnen bemoejen sich niet met Testament, om dat het een oudt gebruyck is, dat men het derde deel der goederen aen hen geeft, en 't overige aen de kinderen uytdeelt in gelijke deelen, behalven dat de gene, die de machtighste is, oock in d'aentasting van d'effenis meer vermacht. Want de machtighste, hy zy oom of neef, valt dickwils in d'effenis, met uytfluyting der sonen. Als iemand in dootsnoot leght, en eer hy sterft, maken sekere vrouwen, hier toe gestelt, groot misbaer met hun handen, en met seker geroep, dat hier naer geschickt is, en poogen de worstelende ziel op te houden, en verhalen oock de bequaemheyt der goederen, gemalinnen, gestalte, gerucht, der bloetverwanten, vrienden en paerden. Sy vragen hem waerom, waer heen, en tot wien hy vertrecken wil, en twisten met de ziel, dat sy soo ondanckbaer is. Eyndelijck sy klagen en verskeren dat d'uytvarende ziel de gedaente van foodanige wijfjes aenneemt, die by nacht en in 't duyster verschijnen; en als sy uyt het lichaem gevaren is, soo maken sy groot misbaer met huylen, en met in de handen te slaen. Sy houden d'uytvaert met sulck geschrey, dat men achten sou dat de levendigen en dooden te samen geroepen wierden. In dit gekrijt zijn de voedsters, dochters en boelinnen

nen de geweldighste. Sy beweenen oock de gene met geen minder gehuyl, die in de strijt gedoodt, als die door sieckte weghgeruckt zijn, schoon sy seggen dat desen een lichter doot hebben, die in de strijdt, of op roof sterven. Sy schenden hun tegenstrevers met alle lasteringen, en voeden lange tijdt een doodelijcke haet op alle de gene, die van hun maeghschap zijn.

Sy achten dat de zielen der verstorvenen vertrecken tot geselschap van eenigen, die in de selve plaecten deurluchtigh zijn, van de welken sy de fabelen en gelangen behouden, als der Reusen *Fin Mac Huyle*, *Osker Mac Ofsbin*; en sy seggen dat sy dickwils soodanigen by spokery sien.

*Watersif-
fer.
Stam-
men.*

Wat hun spijs aengaet, sy eten gaerne kruiden, en voornamelijck kerste, kampernoelien, en wortelen, in voegen dat sy niet t'onrecht van Strabo genoemt worden *μηφάροι*, dat is, *kruidnuttigende*, voor 't welck qualijck in veel afschriften *μλοφάροι*, dat is, *grootte waten*, gelefen wort. Sy eten oock butter, met havermeel vermengt, melk, wey, vleeschfoppen, en schepen dickwils hun grootste vermaeck in vleesch sonder broot. Sy brengen de veldvruchten, die sy hebben, in de stal voor de paerden, die sy eenighlijck beminnen. Als de honger hen druckt, soo ontsien sy niet het rauwe vleesch, daer 't bloet uytgedrukt is, te verslinden, om 't welck te verteeren sy groote teugen van brandewijn ingieten. Sy laten oock het bloet uyt de koejen, 't welck sy, geronnen en met butter bestreken zijnde, gratelijck eten.

Sy gaen gemeenlijck blootshoof, behalven als sy de helm opsetten, dragen lang haer, als * vlechten gevlochten, daer aen sy

een sonderling behagen hebben; maer sy konnen niet verdragen dat men hen daer in roert. Sy gebruycken linne hemden, die seer wijt zijn, wijde mouwen hebben, en tot aen de kniejen raken, die sy geel plachten te verwen. Sy hebben wolle rockjes, die seer kort zijn, en slechte en enge broecken. Sy doen daer over hun mantels, of ruyge rocken, (Isidorus schijnt hen *Heteromallas* te noemen) ruygh van soom, die verscheyden van verwe is, met groote konst gemaect, in de weleke sy sich des nachts bewinden, en soet op d'aerde slapen. De vrouwen werpen oock soodanigh een kleet over hun kleet, dat hen tot op d'enklaeuwen reyckt, en (gelijck ick geseght heb) belasten met veel ellen sijn lijnwaed, in 't rondt gerolt, hun hoofd, en hun armen met armbanden: 't welck eer tot een last, dan tot een verciering aen hen streckt. Daer siet ghy de zeden der wilde Yren uyt onse Schrijvers. Maer aen d'anderen, die, gelijck sy seggen, 't Engelsch Landtschap bewoonen, gebreeckt ten meestendeel niets van 't gene, dat tot de menschelijckheyt en heusheyte behoort: 't welck sy aen de verwinning der Engelschen verplicht zijn. Jae 't geheel eylandt sou noch meer verplicht zijn, indien sy, door een onwijse en hardneckige liefde van hun vaderlijcke zeden, hun ooren en gemoeden niet voor een beter tucht toegesloten hadden. Want d'Yren zijn soo hardneckigh in de zeden van hun voorouders, dat sy niet alleenlijck niet daer af getrocken konnen worden; maer oock d'Engelschen lichtelijck tot hun zeden trecken, soo is de menschelijcke natuer tot het ergste genegen: invoegen dat het naeuwelijcks te gelooven is in hoe korte tijdt sy ontacden.

*Mantels.
Heteromallas.*

Die Engelsch part.

